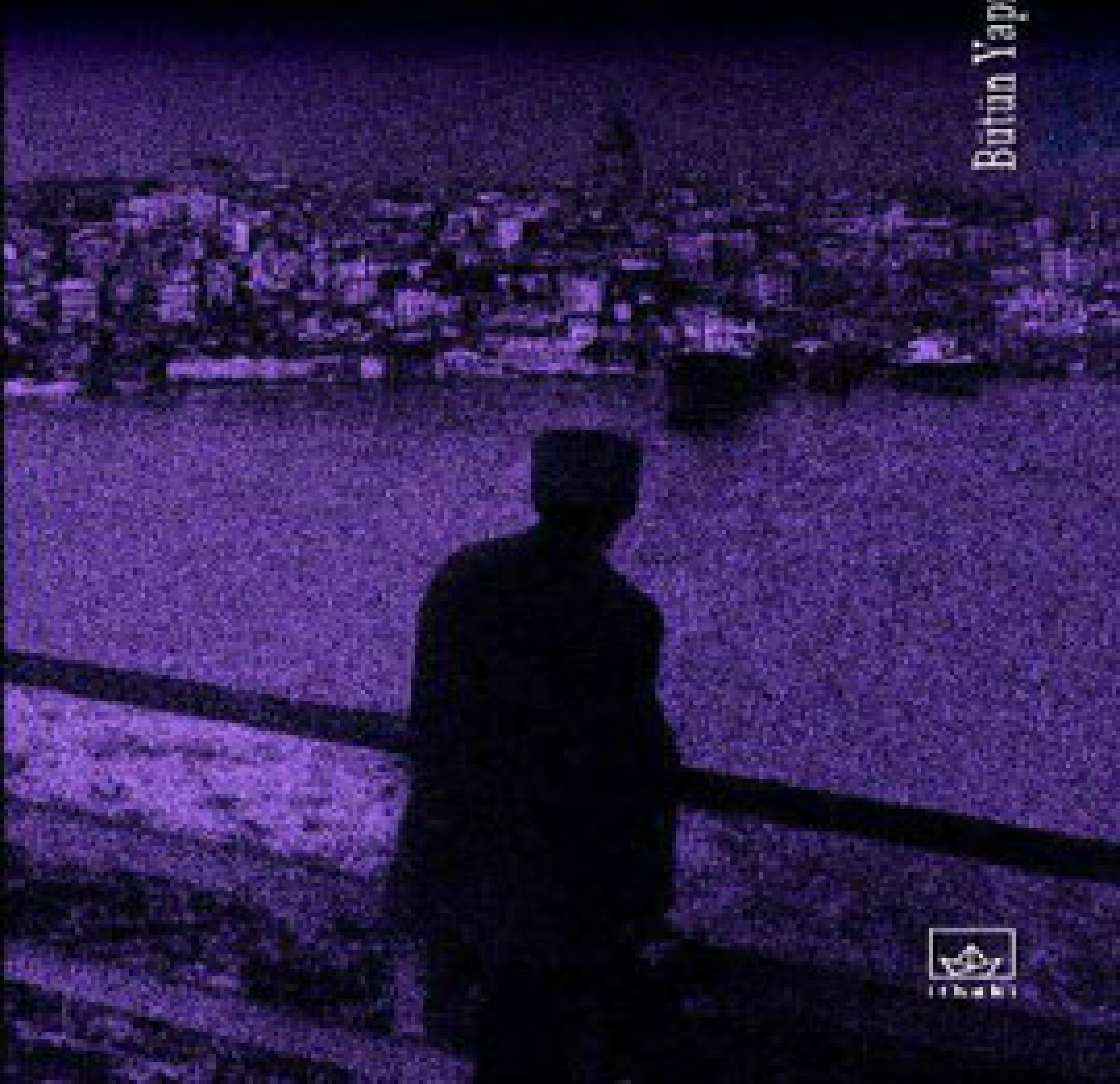
KEMAL TAHİR

Yorgun Savaşçı

Bütün Yapıtları 5

YORGUN SAVAŞÇI

KEMAL TAHİR

(1910-1973)

Kemal Tahir İstanbul’da doğdu. Gazihasanpaşa Rüştiyesi’ni bitirip girdiği Galatasaray Lisesi’nin ikinci sınıfından ayrılarak öğrenimini yanda bıraktı. Avukat katipliği, ambar muhasipliği, gazetecilik gibi işlerde çalıştı. 1938’de, Nâzım Hikmetle birlikte yargılandığı Donanma Komutanlığı Mahkemesi’nde on beş yıl hapse mahkum edildi. On iki yıl Çankırı, Çorum, Kırşehir, Malatya cezaevlerinde yattıktan sonra, 1950’de Genel Af Yasası uyarınca geri kalan cezası bağışlandı. 1955’ten sonra yayımlamaya başladığı romanlarıyla edebiyatımızın önde gelen yazarları arasına katıldığı gibi, tarih konusundaki görüşleriyle de düşün hayatımızı etkiledi. 21 Nisan 1973’te, bir kalp krizi sonucunda İstanbul’da öldü.

İthaki Yayınları 362 Edebiyat 288

Kemal Tahir Bütün Yapıdan 5

Yayına Hazırlayan: Sevengül Sönmez İthaki, Temmuz 2005, İstanbul

BİRİNCİ BÖLÜM
VON KRES PAŞA'NIN DÜRBÜNÜ

1

Filistin cephesindeki subay arkadaşlarının “Cehennem Topçu” dedikleri, Yüzbaşı Cemil, dürbünü indirmeden kısa kısa gülünce, teyzesinin kızı Neriman gözlerini örgüsünden kaldırıp pencereden baktı:

— Neye güldünüz?

— Hiç...

— Kuzum neye güldünüz?

— “Bataryateeş” diye bağırsaydım, korkar mıydın?

— Ödüm kopardı.

— Dalmışım. Cemil dürbünü indirdi. Bizim bölükler karşı tepeye saldıracaklarmış da koruma ateşi açacakmışım, gibi geldi.

— Nedir koruma ateşi?

— Düşman siperlerine gülle yağdırırsın, başlarını çıkarıp ateş edemezler!

Neriman bir an daldı:

— 31 Mart’ta toplarınızı oraya koymuştunuz aklınızda mı? Duvardaki genç subay fotoğrafına bakıp gözlerini hemen indirdi. Nazmi’ye sormuştum, “Üstümüzden aşar mıydı mermileriniz?” diye...

— Aşardı! El yordamıyla cigara paketini arayan Cemil de gözlerini fotoğraftan kaçırdı. Nazmi’nin topları soldaydı, benimkiler sağda... “Abdülhamit’in muhafız tümeni çarpışmazsa... ” diye kıvranıyordu Nazmicik...

— Çarpışsın mı istiyordu?

— Çarpışsın ki, birkaç mermi savurup herifin sarayını başına yıksın...

— Yıkabilir miydi?

— Sanmıyorum! Hiç mermi yakmadan topçu olduk biz... Manevra bile görmemiştik. Acemi topçu palavracıdır. Cigarayı derin derin

çekti. On yıl geçti 31 Mart'tan bu yana... Nazmi rahmetli yirmi ikisindeydi 31 Mart'ta... Demek ben de yirmi üçümdeymişim...

— Ya ben?

— Sen mi? Cemil dürbünü bıraktı. Saçlarından tutup Neriman'ın başını yavaş yavaş büktü. Dur bakayım! On altına yeni girmiştin güzelim...

— Çekme... Ay saçlarım... Neriman biraz direndi, sonra gözlerini kapayarak kendisini bıraktı, öpüş uzayıp soluğu kesilince inleyerek ağzını kurtardı. Delirdiniz mi Cemil ahi?..

— Abi demeyecektin ya!..

— Bırakın... Biri girse içeri?.. Annem anladı valla... "Bu soğukta, her gün yıkanmak neyin nesi... " dedi geçende...

— "Temizlik imandan" diyemedin mi? "Evleniyoruz" deseydin!

— Bırak saçlarımı... Örgü şişiyle Cemil'in eline yalancıktan vurdu. Dün konuşuyorlardı Saraylanımla... Baytar Salih Bey'in damadı geldi ya esirlikten... Evde kıyamet kopuyormuş... Giderken kundakta bıraktığı oğlan beşini bitirecek... "İstemem bunu. Gitsin evimizden" diye paralıyormuş kendini... "Alıştırmak gerekti çocuğu... İçlenir, günah... " diye laf dokundurdu annem...

Enver, ne demiş, bilin bakayım! "Annanne, Cemil dayımın yanında, başını niçin örtmüyor annem, nikâh düşmez de ondan mı?" demiş...

— Vay bacaksız vay!..

— Benimle yatmaya alışık... Korkuyor yerini alırsın diye...

— Yedi yaşında nikâha aklı eren oğlan, eğleniyordur bizimle... Elini Neriman'ın yanağından boynuna, boynundan göğsüne, göğsünden oyluğuna indirdi. Benim korktuğum başka...

— Neymiş?

— Gelecek arkadaşı düşünüyorum. Kalacak birkaç gece...

— Evet?

— Evetmiş... N'aparız?

— Uslu dur... Neriman bacaklarını istekle sıktı, gerindi. Çek... Çek elini... Asıl düşünecek şeyi düşünmüyorsun da...

— Neymiş?..

— Ödüm kopuyor gebe kalırım diye... Uykularım kaçıyor.

— İyi ya... İster istemez söylersin teyzeme... “Biz hemen evleniyoruz, ” dersin... “Nerden çıktı, sipsivri bu?.. Neden bu kadar acele?” derse, “Tanrı buyruğu... ” dersin...

— Alay edeceğine düşünsene biraz beni...

— Sen niçin düşünmüyorsun?

— Ben düşünebilir miyim? Erkeksin sen... Güçlüsün... Düşünmek sana düşer... Çek elini... Bak ne diyeceğim... Subay mı beklediğiniz arkadaş?

— Değil...

— Nerede kaldı?.. “Dokuzda” dememiş miydiniz? Duvardaki saate baktı. Dokuz buçuk... Kızarım gelmezse... Mutfakta canım çıktı... İçki içmeyin olur mu öğleüstü...

Aşağıda bir kapı açılıp örtülünce Cemil elini çekti, Neriman hemen dürbünü aldı:

— Gelir değil mi yüzde yüz?.. Pencereye döndü. Dürbünle bakmak hoşuma gidiyor. Siz yokken alıp oturuyorum buraya... Görmediğim yerleri gösteriyormuş gibi avutuyor beni... İnsanların yüzlerini iyice seçiyorum karşı düzlükte... Bütün dürbünler güçlü müdür bu kadar?

— Eh...

— Savaşa giderken mi almıştınız bunu?

— Hayır... Von Kres Paşa’nın armağanı...

— Kimin?

— Von Kres... Bir Alman paşası... Topçu atış okulunda komutanımızdı. Kanal’a da beraber gittik.

— Niçin armağan etti?

— Bizim batarya, Süveyş Kanalı’nda bir gemi yakmıştı da...

— Çok pintiymiş... Öyle bir işe bu armağan az... Karşı tepeden mi gelecek beklediğiniz arkadaş?

— Bilmem...

— Nasıl adam?

Cemil az kalsın bu soruya da “bilmem” diyecekti.

Bıyıklarını çiğneyerek gülümsemesini sakladı. “Arkadaş”ın yüzünü hiç görmemişti. İttihatçıların kodamanlarından, eski Diyarbakır Valisi Doktor Çerkez Reşit Bey’i bekliyordu. Reşit Bey, Ermenileri öldürme işinin belli başlı suçlularındandı. Kapatıldığı Bekirağa Bölüğü’nden kaçırılmıştı on iki gün kadar önce...

— A... A... Nedir o? Birini kovalıyorlar Cemil abi... Silah çekmiş polis...

— Silah mı? Ver bakayım? Cemil dürbünü aldı. Nerede hani? Birden davranıp çömelime gelmişti. Tabanca mı herifin elinde parlayan?

— Tabanca... İyi gördüm. Hırsız mı kovalıyor? Hırsızı vururlar mı kaçarsa?

Kaçan adam kara paltoluydu. Cemil suratını seçmeye çalıştı. Gözlüklüydü. Düzlüğün bitimindeki ağaçlardan birinin gövdesine tutunup bir an duralamış, sonra kaygan yokuşu inmeye başlamıştı.

Kovalayan polis, kaçanı gözden kaybedince durup döndü, konağın köşesinden koşarak çıkan arkadaşına, Bulgar mandırasını dolaşması işaretini verdi. Sonra düzlüğün bitiminde iki büklüm yaklaştı. Kara paltolunun kaçmaktan başka bir şey düşünmediğini anlayınca doğruldu, bacaklarını açtı, sol koluyla silahı destekleyerek nişan aldı.

— Vuracak Cemil abi... Vuracak göz göre... Eyvah vurdu!

Kaçan adam kurşun sesiyle sendelemiş, dengesini bulmak için kollarını havada çevirerek topukları üstüne biraz kaymıştı.

— Vuruldu. Vurdular değil mi zavallıyı?

Cemil, savaşa ilk giren genç arkadaşların telaşına karşı kullandığı kalın sesiyle Neriman'ı payladı:

— Sus bakalım... Yok bir şey!..

Adam düze inmişti. Karla örtülü tarlada bata çıka koşarken mandırayı dolaşan polis, kırk adımda ateşe başlayınca eğilerek elini beline attı:

— Vurulmuş değil mi Cemil abi?.. Kamından vurulmuş...

— Sanmam... "Silah çekiyor" diyecekti, vazgeçti. Vurulmadı, hayır...

Adam doğrulup döndü; tabancasını yukarıdan aşağı indirerek, poligondaymış gibi rahat, iki kurşun attı. Tarlanın ortasındaki ağaca kadar gerileyip eski hasırların arkasına siperlendi.

— Gözlüklü, gördünüz mü Cemil abi, serseri değil...

Tepenin düzünde, üniformalı polisler meçlerini tutarak koşuyorlardı.

Mahallede kadın çığlıkları, çocuk bağırtıları başlamıştı.

Cemil dürbünü atıp sıçradı:

— Kapıya Neriman... Koş kapıya...

— Kapıya mı?

— Koş diyorum... Aç kapıyı... Hayır, açma büsbütün... Aralık dursun... Sedirden atlayıp yüklüğe yetişmişti. Dur kız... Teyzem farkına varırsa korkar. Büyük çaplı mavzer tabancasını kılıfından çekerken sordu. Komşu bahçeye geçebilir miyiz arkadan?

Karşılık beklemeden kapıya atılınca Neriman yetişip koluna sarıldı:

— Hayır Cemil abi... Hayır olmaz...

— Delirdin mi? Çekil... Bırak diyorum!.. Neriman'ı iki kere silkeledi, vurup düşürmezse kurtulamayacağını anlayarak duraladı. Bırak...

Aşağıdan Selimanım'ın sesi duyuldu:

— Ne var Neriman? Sen mi bağırdın?

— Kapıyı kapatın anne... . Kol demirini vurun... Olmaz, hayır...

— Bırak saçmalıyorsun... Üst üste kurşun sesleri gelince, pek de farkında olmadan, Cemil, tabancayı vurmak için kaldırdı. Bırak diyorum, bırak. .

Neriman tabancanın neden kaldırıldığını anlamadığı halde, Cemil'in gözlerindeki parıltıdan ürkerek bir an geriledi, sonra yeniden atılıp bağırdı:

— Dur Cemil abi... Silah boş...

— Hay Allah kahretsin...

Cemil tabancanın sürgüsünü çekti. Neriman'ın oğlu Enver kurcalar diye eve gelince şarjörü kilitliyordu. Boş silahı karyolanın üstüne atıp dolaba koştu.

Selime teyze basamakları gıcırdatarak çıkarken söyleniyordu:

— Buraları dağ başına döndü yavrum... Sofa pencerelerinden birini sürdü. Dur bakalım, gene kimler vuruşuyor gündüz ortası...

Cemil, bavuldan şarjörü alıp doğrulduğu zaman, baytar emeklisi Salih Bey'in umursamaz sesi sokaktan duyuldu:

— Kendini vurdu herif...

Cemil şarjörü sürerek pencereye gitti.

Kara paltolu adam, ağacın beş adım berisinde yüzükoyun yatıyordu.

Baytar penceredeki kadınlara anlattı:

— Üç kurşun attı arka arkaya... Sonra doğruldu, elini kaldırdı. Teslim olacak sandım. Tabancayı ağzına sokup tetiğe bastı.

— Kimmiş?. Neden kovalıyorlarmış?..

— İlahi Selimanım... Bu zamanda, sorduğun şeye bak...

— Koşsanıza Salih Bey... Belki daha ölmemiştir.

Polisler parmakları tetikte yaklaşmışlardı. Birisi potinin burnuyla dokundu. Selime teyze bağırmaya başladı:

— Ölüyü tekmeliyor bu edepsiz... Şuna bir şamar indirecek yiğit yok mu?

Şubat güneşini yavaş yavaş bulut kaplıyor, ince bir esinti, tarlanın ortasında yatan ölüyü sise benzeyen boz bir dumanla örtüyordu.

Neriman inledi. Cemil şaşkın döndü. Koparacak gibi sıktığını anlayınca kızın kolunu hemen bıraktı, özür dilemeye benzeyen bir gülümsemeyle sedire oturdu. Tabancayı boşalttı. Ömründe ilk defa görüyormuş gibi, şarjörü bir zaman evirip çevirdi. İçi titriyordu. Gerilen bir sinir, sol omzundaki eski şarapnel yarasını, belli belirsiz sızlatmaya başlamıştı. Mangalı önüne çekti, ateşi açıp bir cigara yaktı. İçini çeker gibi içti.

— Kim olabilir bu adam Cemil abi?

— Bilmem.

— Sorup geleyim mi? il

Neriman karşılık beklemeden çıkınca, Cemil elini yüzünden geçirerek pencereye döndü.

Ölünün üstüne çekilen yırtık hasın savrulan karlar yavaş yavaş kapatıyor, küçük tümseği, daha şimdiden, bir taze mezara benzetiyordu. “Deli bunlar... Gündüz gözü çıkarılır mı adam, saklandığı yerden?.. Kendilerini hükümette mi sanıyorlar? Yok canım! İşini bilir Patriyot... Hayır, Doktor Reşit Bey değildir bu... ”

Cigarayı ağzında unutmuş, fişeği şarjöre sokup çıkararak dalmıştı.

Neriman’ın oğlu Enver soluk soluğa içeri girdi:

— Dayı... Dayıcığım! Öldü adam... Kendini vurdu. Gördünüz mü siz?

— Yok...

— Ben gördüm... Dudakları soğuktan morarmıştı. Kara gözleri parlıyordu. İttihatçıymış...

Cemil önce bir şey anlayamadı, sonra irkildi:

— İttihatçı ne demek?

— İttihatçı mı? Savaşta bunlar yendirmiş bizi... Vatan hainiymiş bunlar... Bildiğin, gâvur...

— İttihatçıların gâvur olduğunu kim söyledi sana?

— Hacı Bakkal...

Hacı Bakkal, Abdülhamit'in aşçılarındandı. 31 Mart'ta, başına ak sarık sarıp çok oyunlar göstermiş, ortalık yatıştıktan sonra "Kâbe'den geliyorum" diyerek köşe başına bakkal dükkânı açmıştı. Savaş yıllarında, İaşe Nezareti'ndeki bazı kodamanlarla toptancı Rumlara aracılık edip para yaptığı söyleniyordu.

— Sevindi mi Hacı Bakkal, adamın kendini vurmasına?..

— Çok sevindi, "oh olsun" bile dedi. İmansız gidermiş kendini vuran, öyle mi Cemil dayı, cehennemi boylarmış... Enver şarjörü görüp atıldı. Nedir o? Ver bakayım, ver azcık n'olur?

— Yaramaz işine...

— Ben biliyorum, kurşun bunlar... Tabanca kurşunu... Sen bunlardan hiç attın mı savaşta gâvurlara Cemil dayı?.. Hiç İttihatçı öldürdün mü sen?

— Haydi yavrum, annen çoraplarını değiştirsin... . Islatmışsın bak, üşüyeceksin...

Enver, gönülsüz, çıkınca Cemil duvardaki fotoğrafa baktı.

Kendisini İttihat Terakki Cemiyeti'ne Patriyot Ömer sokmuştu. Yıl 1906... Manastır'da, yağmurlu bir gece, yola çıkmışlardı. Bir köşebaşında, Patriyot özür dileyerek gözlerini bağladı, elinden tutup çamurlu sokaklardan geçirdi, bir kapıyı üç kere çaldı. İçerden üç kere "Muin", üç kere "Hilâl" dediler. Patriyot üç kere "Hilâl", bir kere "Muin" diye karşılık verdi. Gözlerindeki bağ alındığı zaman, karşısında kızıl cüppeli, kara maskeli üç kişi, ortada bir masa, masada bir tabancayla bir kitap vardı. Tanıdık bir sesin -Eyüp Sabri'nin sesi "Cemiyete girmek için iyice düşündünüz mü? Hâlâ kararlı mısınız?" sorusuna, "Evet" demiş; "Yasaları tutmayan idam olur, " sözüne, "Peki" diye karşılık vermişti. Yemin etti. Böylece ölüme söz vermiş, karşılığında 9-2 numarayı almış oldu.

Bu yolun ucu, kötüsü gelirse, belki de ölene kadar sürece Fizan, Taif, Yemen sürgünlerine bağlıydı. O zaman bu yola girenler padişah damatlıklarım, en büyük başkentlerdeki ataşe militerlikleri, müşir paşalıkları peşin peşin tepmiş sayılıyordu. Kazanırlarsa hürriyete

kavuşacaklardı. Neydi bu hürriyet? Herkesin dilediğini yapması... Nasıl uyuşur askerliğin sıkı düzeniyle, peki?.. Bunu bile düşünmeye vakit kalmadan, akıl almayacak kadar kısa zamanda, iki yıl sonra, akıl almayacak kadar kolaylıkla, birkaç telgraf çekilerek, kazanıldı hürriyet... Cemil duvardaki resme daldı bir zaman... Tuna'dan Basra'ya, Sinop'tan Trablus'a uzanan koca İmparatorluğun uzanan koca imparatorluğun gerçekten sahibi oluverdiklerini anlayamadan öldü Nazmi, yirmi altı yaşında, çevrilmiş Edirne şehrini savunurken... Aç, hasta, umutsuz...

Fotoğraftaki Nazmi hep öyle kederle gülümsüyordu, oğlunun kendisine "İttihatçı gâvuru" dediğini duymuş gibi...

Neriman, suratı kül gibi, çıktı yukarı:

— Doktormuş... Adı, Reşit Bey... Valiymiş... Geçenlerde cezaevinden kaçmış... Yaklaştı, sesini alçalttı. Bu muydu beklediğiniz arkadaş?

— Arkadaş mı? Yok canım...

— Tanıyor musunuz Vali Reşit Bey'i?

— Hayır, tanımıyorum...

— Tanımıyorsunuz da, niçin "kapıyı aç" dediniz? Komşuların bahçesine geçilip geçilemeyeceğini sordunuz? Korku, boğazından yukarıya, seğirme halinde, gözle görülür gibi çıkarak dudaklarını titretmeye başlamış, bakışlarındaki dargınlığı birden sıyırmıştı, izini sürüp buraya girdiğin görseydiler. . Evi çevirseydiler... Vuruşacaktınız değil mi? Cemil gözlerine bakmak için eğildi, dizlerinin üstüne çökerek yumruğunu ağzına götürdü. Vuruşacaktınız Cemil abi... Ölecektiniz siz de...

— Daha neler?.. Cemil gülmeye çalıştı. Saçmalıyorsun... Yok öyle şey... Elini uzattı ama, Neriman'ın sarsılan omzuna koyamadı. Neyin nesi bu ağlamak?.. Nerden çıkarıyorsun bunları?..

— Ben çocuk muyum Cemil abi?.. Başını kaldırdı. Anlamaz mıyım ben? Arıyorlarmış kaç gündür. Ölü diri tutamasaymışlar, kaçarken yanında bulunan subayı asacaklarmış bunun yerine... Gözlerinin

ucunda iri yaş damlaları göründü. Niçin bize acımıyorsun hiç? Yolunuzu bekledik bunca yıl...

— E peki... Geldik ya işte... Parmağıyla kızın burnuna dokundu. Ağlanır mı vara yoga?.. Yok öyle şey diyorum... Kes artık...

— Geldiniz ama alışamadınız bize... Yerleşemediniz bir türlü... Kulağınız hep kirişte... Gece yarısı, sokaktan adınızı çağırsalar, silahı kapıp koşacaksınız...

— Koşacak mıyım? Cemil bu soruyu, sanki kendisini sormuştu. Gözlerini kırpıştırarak karşılığını aradı. Yanılıyorsun... Beni yerimden, Alman vinçleri kaldıramaz artık...

— Ben anlamaz mıyım?.. Yapmayın... Bırakın boğuşmayı... Başkaları gibi muhtaç değilsiniz aylığa... Bize yetecek paramız var Allah'a şükür... Yanağını Cemil'in eline sürerek yalvardı. Acıyın bize... Acıyın n'olur! Biraz düşündü. Dün gece gelen subay, "Kaçan adamı saklar mısın?" dedi, "Saklanın" dediniz, değil mi?

— Allah Allah... Sapıttın sen iyice... Yok öyle şey... Yok, inan olsun.

— Siz bu adamı bekliyordunuz... Şarjöre bakarak sayıklar gibi konuştu. Vuruşacaktınız... Yüzünüz nasıl değişti birden... Bu kadar alıştınız mı boğuşmaya?.. Duramaz mı oldunuz dövüşmeden? Daha ne kadar sürecek bu ölüp öldürmeler?.. Hesapladım geçenlerde... Hapse girdiğinizden bu yana, on yedi yıl geçmiş... O zamandan beri, Makedonya'da vuruştunuz... Trablus'ta vuruştunuz... Balkan Savaşı'nda vuruştunuz... Dört yıl da seferberlik sürdü... Bu dört yılda bizi dört saat düşündünüz mü?

— Haksızlık ediyorsun... Bak bana... Neriman'ın yüzünü avuçlarının içine aldı, öpmek için eğildi. Kimim var benim senden başka?.. Kaç kere söyledim... Seni düşünürdüm her zaman, en sıkışık sıralarda... Sen aklıma gelince, ödüm kopardı ölümden... Seni nasıl özlediğimi...

— Özlerdiniz de niçin dönmediniz savaş biter bitmez?.. Neden geciktiniz, aylarca?

— Anlattım ya...

— Üstünüze vazife değilmiş ki o silahları oraya getirmek...

— Yol üstü, bırakıverelim, dedik...

Neriman kendini öptürmemek için bir ses duymuş gibi kalkıp kapıya döndü:

— Yemeklere bakayım...

— Dur kız... Şurda biraz konyak vardı galiba... Ver de öyle git...

Neriman kapıda durdu:

— Gündüz içilir mi?

Araştıran bakışlarla sıkıntılı baktı biraz... Gözlerine, önce bağışlayan, sonra beğenen bir gülümseme geldi. Bu gülümsemede, küçük çocukların sevimli haşarılıklarını hoş gören genç annelerin övüncü vardı. Başını iki yana sallayarak dolaba gitti, konyak şişesini aramak için eğildi. Entarisi gerilmiş, belinin inceliğini, kalçalarının tıkız yuvarlaklığını meydana çıkarmıştı.

Cemil dilini dudaklarından geçirdi. Cephedeymiş de sıçrayarak yer değiştirecekmiş gibi toplandı.

— Nereye koydunuzdu?.. Bulamıyorum...

Neriman'ın sesinde, dişi bir çağırış, istekli bir kışkırtma vardı.

Cemil, elinin tersiyle ağzını silerek, gürültüsüz yaklaştı, arkadan sarılıp diri göğüsleri kocaman elleriyle kavradı.

— Bırakın Cemil abi... Sapıttınız mı gündüz ortası?..

Neriman hızla doğrulmuş, sağ omzunu ileri atarak gerinir gibi, nazla dönmüştü. Kurtulmak için gövdesini arkaya atınca bel kemiği çatırdadı.

Cemil bu sesle ürpererek kırmızı dudaklı yarı açık ağza, menekşeye benzeyen kadın kokusuna eğildi.

— Bırakın, hayır...

— Dur, bak ne diyeceğim... Belli etmemeye çalışarak yatağa doğru itiyordu. Yok bir şey. .

— İstemem... Neriman karyolaya dayanınca, bir an, gerçekten direndi. Hayır istemiyorum Arka üstü düşerken korkudan gözleri büyümüştü. Burada olmaz, hayır...

Nazmi'nin resmi asılı bu odada, şimdiye kadar hep ışıksız yatmışlar, Enver'le Selime teyzeye duyurmamak için, hırsızlar gibi ürkek, dilsizler gibi konuşmadan, büyük bir günah işliyorlarmış gibi tutuk, sevişmişlerdi. Cemil erkeklik onurunu yaralayan bu pısırıklığı üstünden atmak için, çamaşırları, sabırsız, hoyrat, sıyırmaya çalışırken, Neriman'ın, utançsız, iştahlı kendisini sevişmeye çoktan bırakmış olduğunu sezemiyor, biricik tutkusuna karşı geliniyormuş gibi kızdığını, böylece de, gerçekten günahsız bir sevişmeyi, düşmanca bir boğuşmaya çevirdiğini anlayamıyordu.

Neriman kollarıyla yüzünü kapatmış, Cemil de, birine meydan okumak duygusuyla aydınlığı istediği halde, gergin kamın çıplaklığını görünce suratına vurulmuş gibi, gözlerini yummuştu.

Belli etmemeye çalıştılar ama, ilk defa suç ortaklığının alçaltılmışlığın, kirlenmişliğini, tedirginliğini duydular.

Neriman gözleri yerde, hızla çıktı.

Cemil, ne yapacağını kestiremeden, odanın ortasında durup uzaklaşan ayak seslerini dinledi. Artık canı içki istemiyordu. Gene de dolaba gidip şişeyi aldı. Duvardaki fotoğrafa bakmamaya çalışarak pencereye geldi.

Doktor Çerkez Reşit Bey, İttihatçıların astığı astık, kestiği kestik valisi eski hasırın altında uslu uslu yatıyordu. Şubatın dondurucu soğuğunu sanki duyabilirmiş gibi, onun yerine Cemil'in içi ürperdi. Reşit Bey giderayak, bir av hayvanı gibi kovalanmanın, bir çıkmazda kıstırılmanın ne demek olduğunu iyice öğrenmiş, başkalarına bol bol verdiği ölüm korkusundan kendisi de payını almıştı.

Cemil, şişenin mantarını dişleriyle çekerken, yaşama denilen didinmeyi, umutları umutsuzlukları, güvenleri güvensizlikleri, övünmeleri utançlarıyla, bir anda bitiren mini mini bir kurşunun akıl almaz gücüne, ömründe belki ellinci defa gerçekten şaşıyordu.

Gözleri, tarlanın ortasında yatan ölüde, şişeyi kaldırdı. Az kalsın boş bulunup, her savaştan sonra, ilk kadehi içerken, yeni ölmüş arkadaşlara yaptıkları gibi, hazırola gelip “Şerefine!” diyecekti.

Tanımadığı bir başıbozuk için, bunu saçma bularak sedire oturdu. Şişeyi kafasına dikip soluğu kesilene kadar içti.

Sertleşen rüzgâr karları savurmaya, camın ötesindeki görüntüleri, lastikle siler gibi donuklaştırmaya başlamıştı.

Kanına yayılan rahatlandırıcı sıcaklık, damarlarından geçerek yüreğini kaplıyordu.

Cigara ararken konyağın kekremsi tadını üst üste yutkundu.

— Nedir bu öttürdüğün?..

— Bu mu? Bir bedevi havası, teyzecigim!..

— Hep böyle mi gider, yoksa yalnız bir yerini mi öğrendin sen?

— Size göre hep böyle gider ama bedeviler için farklıdır.

— Sakın maval olmasın, Arap’ın yalellisi?

— Eh... Yalelli de sayılabilir... Hediye adlı bir kadın söylerdi bunu... Şam’a gittikçe dinlerdik! Dışarıya kulak verdi. Bir gürültü geldi de... Rüzgârmış... Coşardı Araplar, kendilerini yerden yere atarlardı. Yakalarını yırtıp göğüslerini tırnaklarıyla yolanlar olurdu, şanoya koşup kafalarını tahtalara vuranlar...

Selime teyze suratını astı:

— Belki coşturucuymuştur sözleri...

— Sanmam! Herif sevdiği kadını, doğuramamış körpe deveye benzetiyor. Bildiğimiz deveye değil, ak deveye... Gözleri sürmeliymiş... Ayak bilekleri ince... Karnı gergin yuvarlakmış da...

— Yeter, anladım!

— Hem sorarsınız, hem de anlatmaya meydan vermezsiniz.

— Selime teyze gazeteye döndü, Cemil, damarına basmak için sordu:

— Önemli haberler var mı?

— Yok! Hep bildiğimiz şeyler... Yangın yerlerinde, karmanyolacılık sürüp gidiyor. Kalpazanlar yakalanmış gene para basarken... Nuriye Hanım adında bir utanmazı polisler tutmuş, reaya kadınları gibi açık saçık gezerken Şehzadebaşı'nda... Başka bir şıllık, asker elbisesi giymiş, oynaştığı herifle sinemaya gitmiş... Foyası meydana çıkınca, ahali az kalsın paralayacakmış... Başımıza taş yağmadığına şükür... Bunca savaş oldu, kan gövdeyi götürdü, Allah bize niçin acımaz? Neremize acısın? Köprüden Kadıköy'e giden vapurda Türk hanımlarına yabancı askerler, sarkıntılığa kalkışmışlar. Biz bir yandan birbirimizi öldürüyoruz sokak ortasında, bir yandan da, Harp Divanlarımız asacak Müslüman arıyor.

Selimanım, sanki arananlardan biri de Cemil'miş gibi, ürkek bir sesle sordu:

— Bugün sokağa çıkacak mısın?

— Yok. Hayır!

— İyi, bu havada kovulan çıkmaz. Otur sıcacık... Sırtüstü uzan da kemiklerin dinlensin!..

Selime teyze gözlüklerinin üstünden yeğenine dargın dargın bakarak cigara yaktı.

Ak saçlı, pembe yanaklıydı. Etine dolgundu. Kışın romatizmaları azdığı için, köşe minderinden pek kalkmıyor, yaz gelene kadar, bu alt odada kalıyordu. Gittikçe sertleşen rüzgâra, bir zaman kulak verdi. Cemil, "Şimdi denizde olanlara Allah'tan destek isteyecek" diye bekledi.

— Öldürdükleri adamı tanıyor musun?

— Yoook... Mahpustan kaçmış... Bekirağa Bölüğü'nden...

— Kaçmadı, kaçırdılar. Yanına kattıkları subayı, kaçıran vuracaklarmış da, "Olmaz" demiş... Bugün de polislere, kıyasıya atmamış.

— Kim söyledi?

— Polisler... Şaşılacak şey... "Merhametli" desem, Ermeni sürgününde binlerce insan öldürtmüş, çoluk çocuk...

— Belki öldürtmemiştir.

— Öldürtmese yargılanmaktan niçin korksun da, canına kıysın? Neriman çok üzüldü. Azarlarsın diye sana göstermedi ama ağladı bir zaman, “Saklandığı yerden çıkmasaydı ölmezdi, yaşamakta olurdu, şimdi bizim gibi... ” diye avundu. Susup rüzgârı dinledi. Oğlanı çağırmaya çıktıydı... Oturup ağlamasın! Gelse de bize birer kahve pişirse. .

— Sesleneyim mi?

— Bırak! Vara yoğa ağlaması hiç hoşuma gitmiyor. Kıyametleri koparacağım, ama sokak ortasında, güpegündüz, takır takır adam öldürülen bir yerde, hadi sen ol da ağlama bakalım! Ne kötü günlere kaldık! Adam bir yolunu bulup savuşmuş... Canını kurtarmaya uğraşıyor. Hükümetin kolu uzundur. Bırak yakalasın! Bırakmaz namussuz!..

— Kime söylüyorsunuz, polislere mi?

— Polislere neden söyleyecekmişim? Hiç üstüme vazife değilken haber verene söylüyorum. Doktormuş o herif de... Saraylanım polise sormuş... “Bahşiş mahşiş, nişan mişan verirler mi namussuzluğuna karşılık, yoksa, şanı şerefi için mi yaptı bu işi?” demiş... “Nişan mı kaldı bugünlerde hanım? Verseler verseler, beş on lira rakı parası verirler, ” demiş polis! Sağ yakalasaydılar asarlar mıydı yüzde yüz?

— Bilmem. Sanmıyorum. Valiler de emir kulu sayılır. Böyle işler için, bence hükümette olanları asarlar asarlarsa...

— Ortalıkta bir asıp kesmek lafıdır gidiyor. Hoca Yahya Efendi, Fulya tarlasında vuruşulduğunu duyunca, önden bir iki kopuk salmış... Sonra cüppesini toplayıp geldi, “Cemil oğlumu merak ettim, ” dedi. Ayaküstü konuştuk biraz... “Askerlikte mi kalacak, yoksa çekilip başka bir iş mi tutacak?” diye sordu. “Bizi görmeden kestirip atmasın, ” dedi. Başka bir şey daha söyledi ama...

— Neymiş? Aklıma gelen mi?..

— Bunda gülecek ne var?.. “Aklıma gelen mi?” dediğini biri duysa, akim var sanır... Şu dünyada girmediğin savaş kalmadı da ne oldu? İngiliz’e yenildiniz, bunca düşmanı memlekete doldurdunuz!..

Çanakkale’de bu kadar insan öldü, o gün sokmadığınız gemiler, şimdi Beşiktaş önünde yatıyor. Aklını başına devşir! Dedelerimiz ne demiş? “Yuvarlanan taş yosun tutmaz, ” demiş... Benim hesabımca, sen otuz ikini bitirdin, otuz üçüne girdin!.. Balkan’dan sonra, beni dinleyip evlenseydin, şimdi boyunca oğlun olurdu.

— Yeniden mi başlayacağız teyzeciğim? Kaç kere söyledim, biz Yeniçeri takımıyız! Bizim yasamızda, emekli olmadan, sakal koyvermek de yoktur, evlenmek de...

— Bir de utanmadan eğleniyor benimle... Gençlik her zaman böyle kalmaz. “Eyvah” dersin ama iş işten geçmiş olur. Peki, peki uzatma!.. Hoca Yahya Efendi’ye ne diyelim?

— “Bunlar Yeniçeri takımıymış... ”

— Maskaralık istemez!

— “Maskaralık istemez” diyorsunuz... Önümüze düşen oldu da “Hayır” mı dedik?

Selimanım gözlerini kırpıştırarak şüpheli şüpheli baktı:

— Önüne düşen olsa...

— Düşen olsa... Bizi isteyen uygunca bir hanım da bulunsa bende evet hazır ki, oynaya oynaya...

— Bak, böyle söyleyeceğim Yahya Efendi’ye... Caymak yok!.. Askerliği bırakmak işi n’olacak, peki?

— Durun bakalım... Hiçbir şey düşünmedim daha... Bize şimdilik, yarım aylık veriyorlar... Sürdüğü kadar sürmez bu böyle... Gün olur, düzelir. Bakın ne dersiniz! “Cemil çok duygulandı, 'Sağ olsun!’ dedi. ” dersiniz...

— Saraylanım teyzenin de bir isteği var senden...

— Emretsin! Baş üstüne, . .

— Diyor ki... “Yetmiş iki buçuk millet ayakta... Her gün gazetelerde türlü türlü uygunsuzluklar okuyoruz, subaylara sataşıyorlar” diyor.

— Peki?..

— Rica ediyor, “Bizi severse, sivil giysin, Yanına silah almasın. ” dedi.

— Anlıyorum ama... İçeri giren Neriman’a güldü. Boş yere üzülüyorsunuz! Herkes kime sataşacağını bilir.

Neriman meraklandı:

— Neymiş anne?.. Cemil abim ne diyor?

— Ne diyecek? “Bu kız nerede kaldı? Hani bizim kahvemiz?” diyor.

Neriman kahve takımını getirip mangalın önüne çömelince, Selimanım Enver’i sordu.

— İçeri girmiyor. Sinirleri bozulacak diye korkuyorum. Aklı fikri öldürülen adamda... Gitmiş bakmış, kan görmüş... Aslında bir şey gördüğü yok ama, görmüş gibi anlatıyor. “Cemil dayım, askerde çok adam öldürdü mü?” diye sormasın mı? Sahi... Siz hiç adam öldürdünüz mü kendi elinizle, göz göre, Cemil abi?

— Yok... Topçular göz göre adam öldüremezler, isteseler de...

Neriman, Cemil’in alay ettiğini anlayınca somurttu:

— Öyleyse daha kıyıcı olur topçular... Gözüyle gören, ne de olsa, biraz acır! Siz gülüyorsunuz ama, ben üzülüyorum. Adamın hali gözümün önünden hiç gitmiyor. Nasıl bunalttılar güpegündüz? Bir aralık iki Yanına bakmış... Ayaklarını yere vurup tepelerin arkasına sıçramak geçmiştir içinden, eminim. Savaşlarda da böyle mi olur? İnsan savaş medyalarından uzaklarda bulunmayı ister mi bunalırsa?..

— Bilmem... Unutmuşum! Savaşa ilk girdiği gün, insan, evet, biraz sarsılır. Bütün kurşunlar döne dolaşa gelip beni bulacak sanır! Tam tamına böyle değilse de buna yakın bir şey...

Neriman kahveyi fincanlara boşaltırken Cemil’in yüzüne dargın dargın baktı. Cemil, topçuların yufka yürekli olduklarını ileri sürdü. Bir de hikâye anlattı ama kadınları gütdüremedi.

Neriman mutfağa gidip Selime teyze de gazeteyi eline alınca, kalktı, ayaklarını sürüyerek yukarı çıktı.

Kemiklerini kütürdeterek gerindi. İstanbul’a geldi geleli üstünden bir türlü atamadığı yorgunluk, sanki dinlendikçe artıyordu.

Sedire oturdu, gözlerini kırpıştırarak Doktor Reşit Bey’in siperlendiği ağaca daldı.

Karlar, kurşun renkli gökte, kömürleşmiş kağıt parçaları gibi savruluyor, üstüne kara karlar yağan bir dünya, doğup büyüdüğü bu mahalleyle beraber yavaş yavaş yabancılaşıyordu. Aslında bu yabancılık on yedi yaşında Harp Okulu ögrencisiyken, apansız Taşkışla’ya götürülüp yeraltında penceresiz bir hücreye, tek başına kapatıldığı gece başlamış, bir daha da yakasını hiç bırakmamıştı. Hücrenin havası, günlerdir değiştirilmemiş bulaşık suları kadar iğrençti. Yerde insan pislikleri vardı. Yatacağı tahta sedirin üstünde kedi kadar fareler telaşsız dolaşıyorlardı. Ancak iki hafta sonra ışık vermişler, beş hafta sonra yukardaki odalardan birine çıkarmışlardı. Yakalanan jöntürk takımıyla ilgisi olmadığı anlaşılıp salıverildigi zaman, annesini yatakta buldu. Arama yapmak için ev basılınca “Oğlum asılacak” korkusuyla sağ yanına inme inmiş, dili tutulmuştu. Gözleri tanımadan bakıyordu. Oğul acısı, yüreğinde, bir daha çözülmemek üzere donup kalmıştı. Cemil’i tanıyamadan öldü.

Cemil üstüne çöken sürekli tedirginliği zorlayarak eski yaşayışını sürdürmek istemişti ama, sorguda, geceyi beraber geçirdiğini söylememek için her şeyi göze aldığı sevgilisi de artık eski sevgili olmaktan sanki çıkmıştı. Meyhanelerde, balozlarda, hovardalık arkadaşlarında bile artık tat tuz yoktu. O zamana kadar hiç ilgilenmediği Jöntürk gazetelerine merak sardı, gizli derneğin Süleyman Paşa koluna yazıldı. İhtilalci yasak yayınları, Yeni Cami’deki Arap şemsiyeciden, Eminönü’ndeki Berber Bektaşi Babası Hacı Haşim Efendi’den, Halıcıoğlu’ndaki Meyhaneci Dimitri’den alıp Harbiye’deki arkadaşlarına dağıtıyordu. Subay çıkınca Rumeli’ye gönderilmeyi, topçuluğu bir yana bırakıp Makedonya’da çete boğuşmalarına katılmayı sağladı. Karanlıkta patlayan silahların mavzer mi, Manliher mi, Gıra mı, Keller mi olduğunu, ete değip değmediğin, günlük raporlardaki “Üç yerinde... bir vuruk” gibi sözlerin “Üç ölü, bir yaralı” anlamına geldiğini kolayca öğrendi. Ün almak için değil, dost düşman, hiç kimseden geri kalmamak için Rodop

dağlarında Sosyalist Sandanski'yi, Paniçe'yi, Lubniça balkanlarında, Nasyonalist Sarafofu, Garvanofu aradı. Pusulara girip çıktı, bombalı baskınlar düzenledi, Vardar Yenicesi gölünün ortasındaki sazlıklarda, Yovan çetesinin sığınağını dağıttı. Ulah köylerinde, atıcılıktaki ustalığıyla, gümüş kakmalı Karadağ tabancaları, antika Venedik tüfekleri kazandı. O sıralar, Makedonya, cephe gerisi olmayan bir savaş meydanıydı. Milleder yalnız başka milletleri değil, kendi kendilerini de vuruyorlardı. Bir an dalgınlık, ölümdü. Her dönemeç, her ev, her ağaç, her cami, her kilise, hatta sevgili yatakları bile pusu yeriydi. Her yanda soygun, yangın, ölüm kol geziyordu. İş durmuş, ekip biçme, alışveriş, okuma yazma durmuştu. Her şey selin önünde sürükleniyor gibiydi. Bu durdurulmaz sürüklenişte Osmanlı ordusunun lime lime üniforması büsbütün paralanıyor, yamalar uçuşup erlerin, subayların ederi, edep yerlerine kadar açılıyordu. Her şey değişmenin, ya da batmanın kaçınılmazlığını ispatlamaktaydı.

Cemil, bir yudum konyak içti. Atıf, cemiyetten, Abdülhamit'in son dayanağı, Müşir Şemsi Paşa'yı vurma ödevi aldığını, sıcak bir temmuz gecesi apansız söylemişti. Şakalaşır gibiydi. Lacivert gökyüzünden bir yıldız aktı. Patriyot Ömer, Nazmi, kendisi, sırtüstü yattıkları hasırdan dirseklerine dayanıp hemen doğrulmuşlardı. Bitişik evde Patriyot'un Ulah sevgilisi Nina, iştahlı sesiyle, konyak gibi acı bir çingene şarkısı söylüyor, Atıf, dünyayı, yaşamayı, kucaklamak istiyor gibi, kolları iki yana açık sırtüstü yatmış, zevkle dinliyordu. Gözleri yıldızlarda, vasiyet etti: “Korvet Kaptanı İsmail Hakkı'ya yazarsınız, kızı nikahlasın... ‘Şimdiye kadar şakaydı bu eniştelik... Şimdi ciddi... ’ dersiniz... 'Hürriyeti kazanmadan olmaz’ diye halt etmesin... ” Atıf yatar yatmaz uyudu. Üç arkadaş karanlıkta cigara içtiler bir zaman. . Atıf m çaldığı keyifli ıslıkla uyandılar. Tabanca seçiyordu. İlk sevgilisiyle buluşmaya giden, şıklığa meraklı bir asteğmen gibi tertemiz, pırıl pırıldı. Manastır postanesinden çıkan Şemsi Paşa'yı, her zamanki serinkanlılığıyla vurup düşürdü. Bu sırada üç arkadaş meydana bakan evlerden birinin penceresinden, filintalarla gelişigüzel ateş ederek Atıf'ın kaçmasını kolaylaştırmaya çalışıyorlardı.

Üç gün sonra, bir perşembe sabahı, Manastır Harp Okulu ders nazırı Yanyalı Binbaşı Vehip Bey, bir top arabasının üstüne çıktı. Hürriyetin ilk konuşmasını şöyle bitirdi: “Yaşasın Manastır kahramanları... Yaşasın Ohri fedaileri... Yaşasın İzmir tümeni arslanları... Yaşasın vatan... Yaşasın millet... Yaşasın Cemiyet... Yaşasın Ordu... Vatandaşlar ya anayasa, ya ölüm!.. ” Sonra?. , yemen, Haran, Arnavutluk isyanları... Sonra Trablus yenilgisi... Balkan rezilliği... Sonra Sarıkamış... Kanal... Çanakkale... Galiçya... Sonra Irak-Filistin cepheleri... Sonra bozgun... “Bozgun bile değil... Batmaz bu... ”

Cıvık bir şeyi silmek istiyor gibi, Cemil elini yüzünden geçirip konyak şişesini aradı. “Sonra bu bitmez tükenmez yorgunluk... Dinledikçe artan bu pelteleşme... Otuz üç yaşındayken yüz yaşındaymışsın gibi yaşamaktan bu usanmışlık... Sevdiğin kadını bile adam gibi özlemeye üşendiren bu... ”

Karşı tepeye baktı. “Bir filinta olsaydı. . Tanıdık bir filinta... Tabancalı herifi düşürebilir miydik buradan?.. ” Bir yudum konyak içti: “Düşürürdüm. Çekilmesini sağlardım. Kapıyı tutardı. ” Gözlerini kıstı: “Tutardı da n’olurdu? Keşke tutsaydı da ne olacağını o zaman düşünseydik... ”

Bir gürültü duyarak aşağıya kulak verdi. “Alışamadınız bize, yerleşemediniz bir türlü... Adınızı çağırsalar silahınızı kapıp koşacaksınız... ” Neriman’ın umutsuz, korkulu sesini omuz başında sanki duyuyordu.

— Cemil... Cemil abi...

— Ne var? Kapı mı çalındı? Polis mi?

— Susun, yavaş... Neriman biraz önce duyar gibi olduğu fısıltıyla koşuyordu. Polis değil... Dün akşamki teğmen... Sizi sordu. “Bilmiyorum evde mi?” dedim... “Çıkmış” diyeyim mi?

— Saçmalama... Zorla kalktı. Şişeyi sedirin arka minderine dayadı. Eşele şu mangalı sen... Kolunu Neriman’ın beline doladı. Ürkek oldun... Boynunu öptü. Boşuna... Vallaha boşuna... Kahveyi çabuk getir de savalım hemen...

Neriman, annesinin odasına girince kapıyı açtı:

— Oooo... Sen misin teğmen?.. Buyur... Hayrola!..

— Rahatsız oldunuz yüzbaşım... Teğmen Faruk topuklarını vurup selam verdi. Maksut Bey yolladı, beni... Rica ediyor...

— Geç, geç hadi... Cemil terlikleri gösterip kapıyı örttü. Giy şunları ayağına...

— Hiç girmesem... Nasıl olup da ayakta durabildiğine şaşılacak kadar yorgun görünüyordu. İşim acele yüzbaşım!

— Uzattın... Çıkar kaputu...

— Maksut Bey, selam söyledi. Mümkünse uğrayacaksınız bugün karakola... Daha doğrusu uğrayacaksınız mutlaka... “Sivil giyinsin mümkünse... ” dedi. Oda kapısına bakarak sesini alçalttı. Tabancanızı da alacaksınız yanınıza...

— Tabanca mı? Bir şey mi oldu Patriyot’a sakın?..

— Patriyot Ömer Bey’e mi?.. Yok, hayır...

— İyi öyleyse... Hadi gir. Kahve içmeden olmaz bu havada...

Teğmen Faruk kaputu çıkardı. Göğsü daracık, omuzları, dirsekleri, dizkapakları sipsivriydi. Yenilmiş Osmanlı ordusunun üniforması içinde, incecik boynuyla büsbütün çelimsiz görünüyor, herkesten, fazla üşürmüş gibi insana acıma veriyordu.

Cemil sedirde yer gösterip mangalı önüne sürdü:

— Duydunuz değil mi Reşit Bey işini?..

— Evet... Harp divanına telefon etti polis, müjdeyi verdi, hemen... Faruk pencereden baktı. Şurada mı vurmuş kendini?.. Çocuklar öyle konuşuyorlardı?

— Ağacın dibinde...

— Çok üzüldü Maksut Bey... “Az kalsın başına derde sokuyorduk Cemil’in... ” dedi. Sizi karıştırmak istemediydi hiç...

— Bak sen!..

Patriyot Ömer Bey bir türlü inanamadı, koca İstanbul'da adamı saklayacak güvenilir bir yer bulunamadığına... "Beni dinle teğmen... " dedi. "Git şimdi, al Reşit Bey'i... Söyleyeceğim adrese teslim et... Gerisine karışmayın... Yaz bakalım aklına adresi, " dedi. Ona kalsa, hiç size sormadan getirecektik rahmetliyi buraya...

Cemil bir an düşündü:

— Doğru... Çıkarı da buydu bunun... Neden dinlemediniz Patriyot'u? Hiç de gerekli değildi sormak... "Olmaz" diyebileceğimi nasıl düşündünüz? Hayır, seni suçlamıyorum... Bu kadar kılı kırka yarmazdı benim bildiğim Maksut Arap... Aklınızda bulunsun, böyle durumlarda eski komitacıları dinleyeceksiniz. Vah vah, Patriyot'un dediği yapılsaydı, ölmezdi adamcağız...

— İnanır mısınız, bir ara Patriyot Ömer Bey'in saklandığı eve götürmeyi bile düşündük...

— Akıl alır şey değil... Reşit Bey İttihatçıların ileri gelenlerinden... Nerde bunca İttihatçı?.. Devlet daireleri bile ellerinde daha... Bunca kabadayı, bunca fedai n'oldu? Arap oğlu, beni düşüneceğine, güpegündüz yer değiştirilmeyeceğim akü etseydi ya!

Faruk'un, sapsarı yüzü, mavi gözleriyle yarım kalmış, yağlıboya bir portreye benziyordu.

Cemil, ellerini ısıtan delikanlıya bakarken daldı. Şimdi burada Teğmen Faruk'un yerinde, Doktor Çerkez Reşit Bey oturmakta olacaktı, bir meslektaşı tarafından ele verilmeseydi, "Nedir bu rastlantı denilen rezillik?.. İkisinden biri, bir an, bir camekana baksaydı... ikisinden birine, saati sorsaydı, bir çocuk... Bir sürçme... Bir an durup bir şey tasarlama... Bir mendil, bir kağıt unutup almak için geri dönme... İnsanların kaderinde ne korkunç değişmeler yapabiliyor?.. " Daldığı için özür diler gibi gülümsedi:

Bak arkanda konyak var... İç bi yudum...

— Konyak mı? Teğmen Faruk dönüp baktı. Ne güzel!.. Şişeyi aldı. Sağ olun yüzbaşım!.. Kaçırma işine katılanların, Patriyot Ömer Bey'den başka hepsi yakalandı. İşkence ederler de, Reşit Bey'in saklandığı evi söyletirler diye korktuk...

Şişeyi ağzına götürürken kapı vurulunca, sanki dünyada, kendilerinden başka canlı kimse kalmamış gibi şaşarak irkildi.

Cemil kapı aralığından kahve tepsisini aldı.

— Rahatsız ettim yüzbaşım... Konyak yeterdi!

Cemil cigara paketini uzattı, dalgın. . "Başının derde sokulması" meselesine takılmıştı. Polisler Doktor Reşit Bey'i, hemen yakalamaya kalkmasaydılar da, izini sürseydiler. Buraya girdiğini görüp evi çevirseydiler. . Şimdi, kendi ölüsü de, morgdaki mermer masalardan birinde yatıyor olacaktı belki çırılçıplak... "Atlat bunca savaşı... Gel, doğduğun mahallede, kendi polislerinin kurşunlarıyla geber... Hem de silahları bırakıp pes ettikten sonra... " Nazmi'nin fotoğrafına batı. Vurulduğu saniyeye kadar, vurulduğu anda bile belki hiç ölümü kondurmamıştı Nazmi de... Savaş meydanlarında ölümü kondurmamak nasıl yaşamanın kanunuysa, en umulmadık yerde, yaşamayı alt etmesi de, ölümün kanunu...

— Sizin mi fotoğraf yüzbaşım?

— Bu mu? Hayır... Rahmetli eniştemin... Teyzemin kızının kocası...

— Savaş, insanı o kadar değiştiriyor ki... Sizin sandım. Nerde şimdi?

— Balkan Savaşı'nda kaybettik. Edirne'de... Teğmen Nazmi Ortaköy... Kolağası Niyazi Bey'le dağa çıkanlardan... Fotoğrafa bakarak anlatıyordu. Birden şaşırarak durdu. Sahi bana benziyor bir çalım... Hiç fark etmemiştim şimdiye kadar... Neriman'ın farkında olup olmadığım düşündü bir an, yüreği sıkıştı. Oğlu var... Yedi yaşında... Ne dese beğenirsin demin bana?.. "Kendini vuran adam İttihatçıymış... İttihatçılar da gâvurmuş... " dedi. Yaşıtlarından birçoğu kuşdillerinde, Fenerbahçelerde bıyık büküp boy gösterirken, Balkanlarda komitacı kovala sen, dağlarda hürriyet ara... Yetmiyormuş gibi yirmi altı yaşındayken, kaybedilmiş bir savaşta alnından vurul. . On sekizinde gebe karını dul koy... Sonra oğlun sana "İttihatçı gâvuru" desin.

— Zor yüzbaşım... İşimiz adamakıllı zora saptı bizim...

— Zor evet...

Cemil, omzundaki şarapnel yarasının uzaktan uzağa başlayan sızısına, bir meydan saatinin vurmasını dinler gibi, kulak verdi:

— Ben yorgunum çok, teğmen... Bunu, hiç hazır değilken istemeyerek söylemişti. Dinlenemedim geldim geleli... Yatıyorum oysa hep sırtüstü... Yaşlandık mı dersin, farkına varmadan?..

— Yaşlılıkla ilgisi yok yüzbaşım... Bende yaş yirmi iki. Yamyassıyım yorgunluktan... Atamıyorum üstümden yorgunluğu, ne kadar dinlensem... Bizim yorgunluğumuz gövdemizde değil, ruhumuzda olsa gerek... İki satır okuyamıyorum. Arkadaşlar bilir, Harp Okulu'nda aralıksız okurdum ben... Elime ne geçerse... Abur cubur... Birbirini tutsun tutmasın! Okumazsam geberirim sanırdım. İlk zamanlar cephede bile okumaya çabaladım. Işıksızlık, bir de kitapsızlık bunaltırdı ilk zamanlar beni, soğuktan sıcaktan, bitten açlıktan çok... "Bir bitse şu rezillik... Bir atlasam kurmay okuluna... Gece gündüz okuyacağım" derdim. Şimdi günler, geceler bomboş... Kitaplar yığınla... Birini uzanıp alamıyorum. Alsam açamıyorum. Açsam yarım sayfada bunalıyorum. Dışarıya kulak verip dalıyorum. Sessizlik damarlarımı donduruyor. Pusu yerine girdiğimi birden sezmişim gibi irkiliyorum. Sokakta, kahvede, tramvayda, üniformalıya nasıl baktıklarına dikkat ettiniz mi? Omuzlarımızın üstünde artık apolet değil, yenilginin suçunu taşıyoruz. Daha doğrusu hâlâ yaşamakta oluşun suçunu... Yakın bir arkadaş düştüğü zaman gelir insanın içine bu duygu cephede... Biraz daldı. Nasıl yorgun olmayalım? Her ayıplayan bakış, aşağılayan söz, dayanma gücümüzden birazım alıp götürüyor. Oysa "bizi anlasınlar!" diye bakıyoruz gözlerine... "Anlarlarsa, üstümüzden atarız bu yorgunluğu, güven gelir içimize belki... " diyoruz. Dostça, hatta acıyarak da olsa, bir gülümsemeden başka hiçbir şey beklemediğimiz, sizden bir kalabalık düşününüz ki... Düşmanca bakmak bile değil, çoğu zaman, hayır, çok daha korkuncu, görmezden geliyor sizi. . Sanki hiç yoksunuz, soluk almıyorsunuz, kımıldamıyorsunuz aralarında... Oysa onlara sokulmak için koşup geldinizdi buraya. Su baskınlarında, depremlerde, afatın yaklaştığım sezen koyunlar insanlara nasıl koşarsa... Biletçiler tartaklıyor, garsonlar horluyor. Yüzlerine bakıyorsunuz şaşkın... Suçlu, sessiz... Alt dudağını kemirerek biraz

düşündü. Ama gene de bunların gelinebilir üstesinden... Bir küçücük umut ışığı görebilsek... Bizi asıl bitiren ne kadar süreceği bellisiz, bu aylaklık... Ordu dağıldı. Ha deyince kurulamayacağı meydanda... Ordu olmayınca, nasıl atarız bu utancı üstümüzden? Nasıl dinlenebiliriz? Arandı, bir cigara yaktı. Ortaokuldan beri askersiniz değil mi?

— Evet...

— Siz de benim gibi on bir yaşında giydiniz üniformayı... On bir yaşında asker olmak öteki insanlardan ayrılmaktır. Evet, bizi ordunun dağılmışlığı yoruyor. Başıbozukluğu onurumuza yediremiyoruz. Bize imkânsız gibi geliyor bu değişme... Düşünün, bir bakkal dükkânı açmışsınız...

Cemil birden elini kaldırdı. Önce eline, şaşkın baktı, sonra, gözlerini kırpıştırarak gülümsemeye çalıştı.

— Seni dinlerken... Dinleyip dururken... Sanki bir ışıldak çatı beynimde... Bu zamana kadar nasıl anlayamadığıma şaştım!

— Neyi?

— Babam da topçuydu. Söylemiştim değil mi dün gece?.. Enver Paşa orduda temizlik yaptığı zaman emekliye ayrılmıştı. Umursamadımdı hiç... Bana, çok yaşlı geliyor olmalıydı ki “Dinlensin artık... ” dedim. Aslında dargındım da biraz... Abdülhamit’i severdi. Tevkif edildiğim zaman “Girmesin başından büyük işlere... ” demiş... Eve başıbozuk döndüğü gece, “Biz savdık sıramızı... ” diye gülüyordu. Şimdi sen konuşurken yüzü apansız geldi gözümün önüne... Meğer gülmemiş, suratının derisini acıtarak gülmeye çabalamış. Demek hiç tanıyamamışız birbirimizi baba-oğul... Gözleri daldı. Evet, başıbozukluğa alışabilmek için, sudan çıkmış balık gibi, çırpınıyormuş meğer tek başına... Bize sezdirmemek için zorluyormuş kendini... Evet, birkaç ayda çöktü. Her şeyi değişti. Gülmesi, öksürmesi, elini cebine sokması, “merhaba” demesi, yürümesi, konuşması... Suçüstü yakalanmış gibi insanlardan utanıyordu. Yoğurt alırken yoğurtçudan, sadaka verirken dilenciden bile utandığına eminim. Çevresine yük olduğunu sanan, bunu örtbas etmeye çabalayan bir çapaçul özür dileme halini üstünden atamadı

ölene kadar... Bir gün ikindi üstü, acele çağırdılar beni... Kalp krizi geçirmiş, sokakta düşmüş. Kapıdan girip selam verdim. Baktı bir zaman, acır gibi gülümsedi, “Yok bir şey” dedi, “Başım döndü meraklanma... ‘Çağırmayın’ dedim, dinletemedim. ” dedi. Yanına oturttu. Agnlar yokluyordu aralık aralık... Konuşmaması lazımmış... Bilinmiyordu o zamanlar... Yıllardan beri ilk defa, “Topçuluk nasıl?” diye sordu. İlle topçu olmamı istemişti. İnat olsun diye, yanıp yakıldım yoruculuğundan... Dinlerken gülümsemeye çalışıyor, arada sırada, acıyı yenmek için alt dudağını ısırıyordu. Sözümü bitirdim. Elimi tuttu: “Topçuluk ağırdır, banşta olsun, savaşta olsun zordur. ” dedi. “Çünkü ordunun namusudur top... ” dedi, “İnsan asker oldu mu topçu olmalı... Topçuluk ederken de ölmeli... ” dedi. “Ben aklıma emekliliği hiç getirmemiştim, emekli olana kadar, inanır mısın?” diye elimi okşadı, “Yaşını doldurup emekli olanları ölmüş sayarmışım meğerse... ‘Asker yaşadım, asker elbisesiyle öleceğim!’ derdim olmadı. Suç benim değil!.. Bunu hiç unutma... ” dedi. “Ölene kadar asker ocağında kalasın diye topçu yaptım seni ben: . . ” dedi, “Yaya subayı, başıbozukluğunda bir tüfek uydurur, avcılık eder, avunur... Atlı olsan, at beslersin... Topçunun başıbozuğu kendisini hiç avutamaz. Çünkü kışladan başka yerde top yoktur. 93 Savaşı’nda ben toplarımı, Ahmet Muhtar Paşa’nın yanısıra Kars’tan Erzurum’a kadar katır gibi çekerek getirdim. Biz yenildik ama, düşmana top kaptırmadık. Onurlu bir ordu düşmana top kaptırmaz. Göğsümdeki bu sancıyı doktor bilemedi. Ben biliyorum. Gerçek topçu topundan ayrıldı mı çok yaşamaz. Kışlaya gitmese, ‘Gelme’ demezlerdi. İçeri sokmamazlık etmezlerdi belki ama, insan kapı dışarı edildiği yere bir daha gidemiyor. Her gün gidip toplarımı görseydim, bu göğüs sancısıyla sokakta yıkılmazdım. Tutardı üniforma beni... Topçu ol, iyi topçu olmaya çalış... Von Kres Bey denilen kefere ustadır. Topçuluğu iyi öğren!.. Napolyon toplarını tabanca gibi kullanırmış... Sen de öyle yap... Bizim pirimiz Sultan Mahmut’un Cehennem Topçusu’dur. “Cehennem Topçu” diye nam sal orduya... ” dediydi babam o gün... Saçma gelmişti bana bu laflar... Şimdi, seni dinlerken anladım ancak neler çektiğini... Gözlerini bir an yumdu. İyi olmuş vaktiyle ölüp bu günleri görmediği... Topların, kendi oğlunun elinde bulunduğunu bilmek az mutluluk değilmiş... Hani, nerde benim toplarım?..

Faruk gözlerini kaçırmak için yere bakarak baktı:

— Nereye teğmen?.. Otur, yemek yiyelim!..

— Geç kaldım çok, yüzbaşım, daha Kasımpaşa'ya gideceğim...

— Kalaydın... Hazırdı yemek...

— Sağ olun gitmeliyim... Aklınızda değil mi? Sivil geleceksiniz... Silahlı...

— Tamam...

Faruk bir an durdu. Pencereden baktılar. Dışarda tipi bastırdıkça bastırıyor, göz gözü görmüyordu. Gök alçalıp kararmış, öğle vaktinde sanki akşam olmuştu.

Cemil, Teğmen Faruk'u selametleyip yukarı çıktı, sivil elbisesiyle gömleğini dolaptan aldı.

Bunları, Şam'da, Cemal Paşa'dan ödleri kopan inzibat subayı arkadaşlarının zoruyla, çalgılı gazinolara, gizli birleşme evlerine giderken gitmek için uydurmuş, dört beş kereden fazla da kullanmamıştı.

Gömleği geçirdi. Kravatı umduğundan çok daha kolay bağlayınca, nasıl olup da unutmadığına şaştı. Kendisini bugüne kadar hiç sivil görmemiş olan Neriman'ı şaşırtmak için, gürültü etmemeye çalışıyordu.

Tabancasını kemerine geçirirken aşağıda bir kapı açılıp kapandı. Silahı yanına aldığını Neriman'a göstermek istemiyordu. Ceketini hemen giydi. “Alıştıramadık gitti şu kızı... ” diye gülümsedi. Şam Hastanesi'nde Alman Hastabakıcı Marta'yı hatırlamıştı. Marta, usta bir süvari gibi ata biner, mavzerle yüz adımdan yumurtayı vururdu. Alman kızının bu marifetlerini, bütün subay arkadaşları gibi, kendisi de, o zamanlar çok beğenmişti. “Oysa hayvana erkek gibi binen, silahı erkek gibi kullanan kadının kadınlığı nasırlaşır biraz... Kendini sevişmenin yeline kapıp koyuveremez. ” Bunu, Marta'yı denediğinden Neriman'la da kıyasladığından biliyordu.

Komodinin gözünden ağızlığını, bozuk para kesesini, kâğıtlarını, tırnak çakısını, mendilleri aldı.

Fesi başına geçirip ayaklarının ucuna basarak sofaya çıktı.

Dolabın boy aynasındaki herifi görünce irkildi.

Asteğmenliğinde bile, şık subay olmaya özenmemişti ama yakası yağlı, önü lekeli, düğmeleri paslı da gezmemişti. Üniformayla yüzde yüz savaş subayına benzediğinden şüphesi yoktu. Ya bu lacivert elbise, kalıpsız fesle neye benziyordu? Düğüne süslenmiş esnafa... Bayrama giyinmiş odacıya... “Hadi biraz daha çıkalım! Taşradan gelmiş öğretmene... Öğretmen kısmı dış cebinde gazete gezdirir. Hava iyi olsaydı, bir tane uydurup sokardık... ” Pencereye baktı. Sulusepken kar yağıyordu, içi ürperdi. “Sivil giyinmeyi de nereden çıkardı böyle günde Arapoğlu?”

Fesini başında evirip çevirdi. Sağ kaşına eğiyor, sol kaşına indiriyor, arkaya atıyor, hiçbiri olmuyordu. Kendine ne kadar çekidüzen verse, gebeşlikten kurtulamayacaktı. “Suratımız değişti yahu! Gerçekten bir kara cehennem olup çıktık... Allah’ından bul e mi Maksut Arap... ” Bıyıklarını büktü biraz, çatık kaşlarından parmaklarını geçirdi.

Kravatla boynu biraz daha kalın, sivil ceketle omuzları adamakıllı dar görünüyordu. Pazılarını şişirerek dirseklerini geri çekti. Ceketin dikişleri çatırdayınca “Yırtmaksın ki ben sana sormalıyım, gebeş Cehennem!” diye aynadaki başıbozuğa çıkıştı. Üniforma, bir yandan insanın kişiliğini ortadan kaldırıyordu ama, öte yandan onu silahlı bir topluluğun güvenilir parçası haline getiriyordu. “Asker üşümez, asker acıkmaz, asker yorulmaz” martavalına herkesin inanması da galiba bundandı.

— Aaaa... Bu ne kılık Cemil abi?

Cemil merdivene döndü:

— Neymiş? Beğendiniz mi küçük hanım?

Neriman gözlerini kırpıştırarak önce tepeden tırnağa, sonra inceden inceye baktı:

— Beğendim... Çok beğendim... Yaraştı size inanır mısınız? Dönün şöyle bakayım!.. Fesiniz kalıpsız biraz... Gönderip kalıplatayım hava açınca...

— Giderken kalıplatacağım.

— Giderken mi? Çıkıyor musunuz bu havada? Nereye, niçin?

Cemil bir yalan ararken Neriman gözlerini açtı:

— Paltonuz da yok sizin... Hayır, vallaha bırakmam bu karda kıyamette paltosuz...

— Kim demiş... Kaputu giyeceğim.

— Asker kaputu olur mu sivil elbisenin üstüne...

— Olurmuş... Düğmeleri değişecek o kadar... Harbiye Nezareti izin vermiş...

— Kim söyledi?

— Teğmen Faruk...

— Uygun düğme bulamayız ha deyince... Bugün çıkmasanız olmaz mı?

— Olmaz.

— Neden?

— “Bugün yetişebilirse, biriken aylıkları belki alabilir. ” demişler.

— Böyle giyinmeyince vermezler miymiş?

— Bana gizliden verecekler. Yattı mı aklın?

— Hayır! Yalan söylüyorsunuz!

— Höst terbiyesiz! Yüzüme karşı...

— Dönün biraz... Aylığa gidiyorsanız tabancanızı neden aldınız?.. Hayır, siz Harbiye Nezareti’ne gitmiyorsunuz... O teğmen

$ize bir başka haber getirdi, tehlikeli bir haber...

— Tehlikeli bir haber getirdiği metirdiği yok... Sivil giyindim ki orada aylık kovalayanlar beni başıbozuk sanmasınlar...

— Aylık almaya silahla gidilmez. Çıkarın! Vallaha belli oluyor. Kalçanız o kadar kabarmış ki, hiç gizlisi kapaklısı kalmamış. İngilizler şüphelendiklerini çevirip silah arıyorlar... Cezası ağır silah taşımanın... Annem çok üzülür Cemil abi... Meraktan ölürüz.

—Yavaş kız... Bağırma... Hem “üzülür annem” diyorsun, hem de bas bas bagınyorsun... O yasak, başıbozluklar için... Biz alışık olduğumuzdan silahsız yapamayız. Bunu bilmez mi İngiliz? Sen bırak bunları şimdi, bak bakalım, nasıl bağlamışım kravatı?..

— Nereye gidiyorsunuz? Hadi söyleyin... Aylık almaya degjl... Gözlerini kırpıştırdınız bir... Bir de “getirdiği metirdiği” dediniz. Siz yalan söylerken böyle duraklarsınız...

— Halt etmişsin. Ben hiç yalan söylemem! Bak bana... Bak diyorum! Teyzeme dersin ki, “Palto almaya gitti” dersin... “Şimdi gelecek” dersin, “Sivil giyin demişsiniz, sözünüzü tutmak için... ” dersin... Evet, en iyisi, şuradan Yahya Efendi’ye uğrar bir palto uydururum...

— Donarsınız çarşıya inene kadar. Hastalanırsınız!

— Bir şeycik olmaz. Fesi de kalıplatırım. Ne kadarcık yer... Koşar adım gidersem terlerim bile...

— Durun öyleyse, bir boyun atkısı bulayım size...

— İstemez!

— Durun diyorum... Söylerim anneme yoksa... “Tehlikeli işlere girecek... ” derim, bırakmaz vallaha...

Odasına koştu, biraz sonra kırmızı bir boyun atkısıyla döndü:

— Alın şunu... Sıkıca sarın... Paltoyu ne renk düşündünüz?

— Elbisemiz lacivert olduğuna göre, lacivert...

— Siz çok yaşayın e mi? Lacivert elbiseye lacivert palto olur mu hiç?

— Neden olmazmış?

— Olmaz efendim! Ya kurşun! alacaksınız, ya kahverengi...

— Kendinizi üşütün de ben size sorarım! N’olur Cemil abi bırakın tabancanızı...

— Bu kız bugün tabancayla bozdu. Bak yavrum, ben silahsız yapamam, sokağa pantolonsuz çıkmışım gibi tedirgin olurum. Meselenin aslı bu... İşte emrinizi tuttuk, boyun atkısını sıkıca sardık!

Elini alışkanlıkla palaskasından geçirdi, güldü. Ne yakıştı değil mi? Hanımlar dönüp dönüp bakarlarsa yürümemi şaşıracağım!

— işiniz gücünüz alay... Atkıyı düzeltirken göğsünü Cemil'in koluna sürüyordu. Para aldınız mı yanınıza...

— Dur yahu, iyi ki söyledin! Palto için para ister. Getir şu benim hazineyi...

Cemil'in hazinesi Neriman'ın dolabında duruyordu. Neriman küçük meşin torbayı getirip verdi. Cemil, avcunda şöyle bir tarttı. Üç yüz altın epeyce ağırdı. İki yüzünü, Alman yüzbaşıyı dövüp binbaşılığa yükselmesi geri kalınca Falkenhaym Paşa'dan gizli, Cemal Paşa vermiş, geri kalanını çöllerde harcayamadığı için aylığından biriktirmişti.

Altının tanesi kağıt parayla altı yüz kuruştu. Paltoyu kaça alacağını bilemediğinden kesesine yirmi altın koydu.

Neriman torba elinde aşağıya indi. Kapıda kolunu sıkıp fısıldadı:

— Üşütme kendini... Paltoyu kalınca al... Geç kalma, olur mu?

Dışarısı gerçekten çok soğuktu, rüzgârın savurduğu karlar keskin cam parçaları gibi insanın yüzünü dağlıyordu.

Cemil ellerini pantolonunun ceplerine soktu, “Kız, boyun atkısını vermeseydi, halimiz dumandı arkadaş. ” diye güldü.

Hoca Yahya Efendi gündüzleri pazar içinde, kendi malı olan hamamda bulunuyordu. Orada yoksa, yüzde yüz, Muradiye'deki evindeydi.

Hamam kapısında karşılaştılar. Cemil eline davrandı.

— Estağfurullah oğlum! Kimsiniz? Tanıyamadım. Başım biraz yana eğmişti. Gür kaşlarını çatarak biliş çıkarmaya çalışıyordu. Durun hele... Siz misiniz Cemil Bey?

— Benim Hoca Efendi!

— Bu kılıkta, birden çıkaramadım! Buyrun! Haber bırakmasak geleceğiniz yoktu hiç...

— Özür dilerim. Sürüncemede kalmış bazı işler var. Onları kovalıyorum.

— Burada mı oturalım, kahvede mi?

— Siz bilirsiniz! İşiniz varsa, rahatsız olmayın.

— Hiçbir işim yok! Biraz görüşsek iyi olur! Cemil'i hamama soktu. Çekmecenin başına geçti, Yanına oturtup çay söyledi. Gözleri yerde, kederle gülümseyerek konuştu. Ben, dil alışkanlığıyla "Nasılsınız?" diyeceğim, siz de, "İyilik sağlık" diyeceksiniz. Tam da "iyilik sağlık" denecek zamandayız. İlk görüşmemiz kısa sürdü. Dikkat edemedim. Bakın bakayım! Arslan gibisiniz maşallah!.. Pembe yanaklı yüzünde kısa kesilmiş çember sakalını okşuyordu. Çok boğuştunuz... Çok yoruldunuz. Amansız bir çağa yetişmişiz. Çileler bir türlü dolmak bilmiyor. Yaralandığınızı haber aldık, üzüldük. Tehlikeli olmadığını öğrenip sevindik. Bence kadınlar ateş boylarındaki erkeklerden daha çok çile çektiler. Erkeksiz bir evi çekip çevirmek zor... Bir çocukla iki kadın... Geçim derdini saymıyorum. Allaha şükür Selimanım, kimsenin eline bakmıyor. Ama gene de kolay değil... Hiç kolay değil! Çırağın uzattığı çay fincanını alıp Cemil'in önüne koydu. Selimanım'a sormuştum geçen gün... Bir şeyler tasarladınız mı? Askerliği bırakanlar çok... Birkaç parça arsa, bir iki dükkân kalmıştı, değil mi, rahmetli annenizden?.. Ne düşünüyorsunuz?

— Bilmem ki efendim... Şimdilik, ne yapmalı, bilmem ki?

— Düşünmek gerek... İşler düzeleceğe benzemez. Düşünmeli, ne yapacağını kestirip hemen bir baltaya sap olmalı...

— Doğru ama bizim rütbemiz küçük... Ayrılmamız keyfimize bırakılmamıştır. Hadi ayrıldık diyelim, ne iş tutabiliriz? Ben top atmaktan başka bir şey bilmem! Güldü. Bakın, bunu herkesten iyi becerebileceğime inanabilirsiniz!

— Anlaşılıyor, şimdilik ordudan ayrılmayacaksınız... Gelelim öteki meseleye... Hanımlar düşünmüş... Şimdiki gençler kendi göbeklerini kendileri kesiyorlar ama, sizi bunlardan saymamışlar.

— Sağ olsunlar... Buyrun! Nedir?

— Demek istediğim... Neriman Hanım kızımız, bunca yıldır evlenmedi. İsteyenler çok oldu ama, nedense, hepsini geri çevirdi. Şimdi siz, çok şükür sağ esen geldiniz, Neriman Hanım yabancınız değil...

Yahya Hoca çayını karıştırmaya dalmış gibi görünerek Cemil'in düşünmesine meydan bırakmak istedi. Cemil, "Böyle sıralarda, güvey adayları, utanmışlığa vurmak zorundadır" diye geçirdi içinden, utangaç utangaç gülümsemeye çalıştı.

— Bence evlenme, yıldız barışıklığı işidir. Zora hiç gelmez. İnsanlar birbirlerini kardeş gibi severler de, bakarsınız evliliği yürütemezler. Biz karı koca, sizin yürüteceğinize güveniyoruz! Böyle dike dik konuşmamı baba dostluğuna verin! Hemen karşılık istemiyorum. Düşünürsünüz...

— Sağ olun efendim... Hayriye Hanım teyzeme çok teşekkür ederim. Çok duygulandım. Bence düşünecek bir şey yok... Bana

kalsa, çok sevinirim... Demek istiyorum ki... Neriman bilmem ki ne der?

— Siz "evet" diyorsanız, Neriman'ın ne dediğini anlamak kolay... Kızımızı size övecek değilim. Ben bugün söylerim. Bizimki, Selimanım'la görüşür. Hazırlanırlar.

— Enver'i düşünmeli... İçlenmesin...

— Orası sizin tutumunuza bağlı... Çocuklar çabuk avunur. Yabancısı değilsiniz... Kaldı ki, yedi yaşında bir çocuğu düşünerek bu kadar hayırlı bir işi geciktirmek, akla uymaz.

Hoca evlenme sözünü değiştirir değiştirmez Cemil palto işini açtı. Yahya Hoca, hazır elbise satan bir ahbabını çağırmak için yolladığı çırakla fesi de kalıpçıya gönderdi.

2

Kanun erleri, çarşaflı bir kadını sorguya çekmek için kalem odasına toplandıklarından, Koska'daki Hasanpaşa Karakolu, Yüzbaşı Arap Maksut'un her zaman dediği gibi, "Dingonun ahırına" dönmüş, "kime baktın" diyen olmadığından, Cemil, makam odasına

dayanmıştı. içerden sesler geliyordu. Açıp girmeyi uygun bulmadı. Önce edeple tıklattı, duyuramayınca daha kuvvetle vurdu.

— Dur Apostol can... Herif sıkışmış... Kapıyı kıracak... İyi ya, buranın kenef olduğunu nasıl bildi? GeeelllL Gel dedim, kulağından başlarım haaaa!..

Cemil, “Şu Arapoğlu’na oyun oynayayım” diye boyun atkısıyla yüzünün yarısını iyice kapatarak girdi. Yüzbaşı Arap Maksut, karşısında bir başıbozuk görünce kükredi:

— Kimsin? Necisin? Buraya nasıl girdin?.. Nöbetçi yok mu dışarda?.. Buyur bakalım kirye Apostol... Al bakalım... Allah göstermesin, ırzına geçmekte olsaydım, basılsındı yavrum... Yerde sen, gökte Meryem anamız tanık, “Kimseyi bırakmayın” dediğime... Ben buraya boşuna mı Dingonun ahırı demekteyim? Burası karakol değil, Sidikli’nin kerhanesi... Ben şimdi alsam elime öküz sinirini, çalsam şu ayılara... Yan gözle Cemil’e bakıp gene Apostol’a döndü. Madem girdin... Derdin ne? Gevezelik istemem. Kısa... Kısadan da kısa... Cemil’in dönüp askılara doğru yürüdüğünü, orada, üstündeki karları silkeleyerek soyunmaya hazırlandığını görünce, bir an şaştı, sonra top gibi gürledi. Dur herif soyunma!.. Babam çıksa mezardan bugün laf dinlemem... Soyunma... Hay Allah belasını versin, soyunuyor yahu!.. Soyundu bile... Tamam! Sağıra çattık Apostol can... Yetişsene pezevenk... Şunun kabasına iki baston yapıştırsana... Paltosunu asıp dönen adamın Cehennem Topçu olduğunu görünce gerçekten şaşa. Vay!.. Vay yahu!.. Vay bu bizim bacanak... Vallah billah tanıyamadım! Kırk yılık başıbozuk halt etsin! Seni bu kılıkta Von Kres Paşa tanıyamaz, topçu atış okulunda bin kişiyi aklına yazıp beş yıl sonra, adlı adınca çağıran Von Kres keferesi bile apışır. Doğrusunu ister misin? Gebeşe dönmüşsün Cehennem!.. Cehennemlikten çıkmışsın da, düpepedüz cennetlik olmuşsun, yazık!.. Geç şöyle... Otur!.. Tuh, Allah belanı versin kahpe felek, ettin mi bize edeceğini!.. Ulan kamburuna tükürdüğümün feleği... Kayserili’nin eşeğine çevirdin hepimizi namussuz. Bu böyle olursa ben kimbilir nasıl olurum? Otur geç... Karşımda sallanma sırıtarak, kızıyorum! İşte sana geçenlerde lafını ettiğim Apostol bey... Sen de gözünü iyi aç kirye Apostol, karşısındaki, adıyla sanıyla

Cehhenem yüzbaşı Topçu Cemil'dir. On buçukluk Bofors'la pireyi gözünden vurur ki, kafasını az biraz zedelerse para almaz! Ne fayda! Gazze'de pireyi gözünden vurmaya çabalarken, İngiliz sağ kanattan sıyrılıp şaşırtma baskınıyla Kudüs'ü aldı. Bunların başlarındaki Alman paşası gecelik entarisini savurarak savuşabildi de büsbütün maskara olmaktan kurtuldu, güç ile...

Cemil elini kaldırdı:

— Yetti mi Arapoğlu! İstanbul'da serseri kovalaya kovalaya Meddah Sururi kesilmişsin, aferin!.. Sen bu kadar patırtıyı, çay ısmarlamamak için yapıyorsun ama, boşuna...

— Çay kolay!..

Masada duran kubbe biçimi zile birkaç kere vurdu:

— Geeelll! Biraz bekledi, vurdu. Geeelll!. Üst üste vurdu. Gel dedim, namussuzlar! Ulan "gel" diye bağırmaktan boğazımda tükürük kalmadı. Telaşla içeri giren kanun erine gürledi. Nerdesiniz teresler? İngiliz'e esir mi gittiniz? Nerdesiniz ha? Sabahtan beri zil dövüyorum Büyük Şamran gibi... Yoksa Fındık Cevriye'nin sorgusunu derinletirdiniz mi, güpegündüz, kalem odasında?.. Topla suratını! Ödev üstüne sırıtanı n'aparım ben? Çay! Çay dedim, daha duruyor! Çık, bitiyorsun! Dur ulan nereye?

Apostol kalktı:

— Ben gideyim Maksut Bey...

— Nereye? Çay söyledik ya... Hele çayı iç... Simit yemeden gitmek yoktur burada...

Pencereyi açıp karşıdaki Haşan Paşa fırınına seslendi:

— Oğlum Dursun... Dursun dedim kulağına dürttüğüm...

— Buyur yüzbaşım!

— Simit gönder.

— Kaç tane?

— On...

— Kaçı susamlı?

— Altısı...

— Başka?..

— Ne başkası ayı!

— Lokma...

— Geberirsin de, senin lokmanı yerim inşallah...

— İnşallah yüzbaşım... Kurturulurm... Ne demişler?.. Ne Şam'ın şekeri...

— Höst pezevenk, Allah belanı versin! Seni vaktiyken asker kaçağı diye tutmadık da halt ettik... Sakalı kazıtıp seni ben çöle sürmeliydim ki, Şam'da başına gelecekleri görmeliydin!.. Penceyi kapatıp oturdu. Bu Apostol'u görmedindi değil mi Cehennem? Yazık... Bunu görmeyen "yaşadım" diyemez bu kavanoz dipli dünyada... Bunun gibi pezevengi Fehim Paşa bulaydı, tombul gövdesini Bursalılara parçalatmazdı. Ayrıca Sultan Hamit'ten aldığı pezevenklik bahşişiyle karun kesilirdi.

—Etme Maksut Bey... Yüzbaşım gerçek sanır...

— Vay gerçek değil mi?.. Ne var? Kodoşluğu bıraktın da Atina'ya belediye reisi mi oldun?

— Apostol, küçük bir çocuk gibi utangaç gülümsedi. Çok uzun boylu, kıranta bir adamdı. Sırtı kambur denecek kadar bükülmüştü. Üstü başı tertemizdi. Eski Babıali efendilerinin uzun setresini giymiş, boynuna mika yakalık, lastikle tutturulur kravat takmıştı. İki eliyle gümüş tepelikli abanoz bastonuna dayanıp otururken Osmanlıların Tanzimat'tan sonra yetiştirdikleri Hıristiyan büyükelçilere benziyordu. Çayı karıştırması, simidi kırıp ağzına götürmesi gerçekten kibardı.

Arap Maksut ağzı simit dolu konuştu:

— Bu bizim Kara Cehennem'in ömrü dağda bayırda, çölde ormanda geçmiştir, kirye Apostol... Bunu biz, adama alıştıralım ağır ağır... Bunun damarları su çimentosu gibi katılaşmıştır. Yumuşatalım biz bunu azıcık... Bir gece iki piliç salalım şunun üstüne... Alsınlar beriye, didiklesinler az biraz, ovalayaraktan yumuşatsınlar bunu...

Cehennemdir herif, ateşini indirsinler ufacıktan ufacıktan... Nasırlarını kazısınlar... .

— Arapoğlu edepsizlendi ki, vurdun utanmazlığa iyice...

— Neden yavrum? Körpecik kızları, senin gibi cehenneme attığından, bu Apostol yanıp yakılmıyor da... Apostol kalkınca canı sıkılmış gibi suratını astı. Nereye yahu?.. Bu simitler ne olacak peki?

— Gideyim Maksut Bey... Daha çok simit yeriz Allah ömür verirse... Gideyim, vakittir.

— Sen bilirsin... Karıyı bul... "Şakası yok bu işin, dedi. " dersin... "Göreyim onu, dedi" dersin! Öyle çarşaflanmak ki... Bunca yıllık maması Katina, bunca yıllık pezevengi Apostol kirye, bunca yıllık dostu Çakır Yani tanıyamamak... Damat Ferit görünce, "Bizim yalının kaltaklarından ama, hangisi?" diye apışmalı... Hadi göreyim seni... Hadi dedim kavat... Karşımda neden kasılmaktasın, patrikhane kavasları gibi... Yıkıl!..

Apostol, Cemil'i, olgun Osmanlı temennasıyla selamlayıp çıktı.

Adam çıkar çıkmaz, Yüzbaşı Arap Maksut, yüzünde bir maske varmış da, onu çekip almış gibi değişti.

— Bir çuval inciri berbat ettik Cehennem... Berbat ettik ki yüzümüze gözümüze bulaştırmacasına...

Cemil kapıya bakıp sesini alçalttı:

— N'oldu? Yakalandı mı, sakın Patriyot?..

— Tamam! Bir o eksikti. Cigara yaktı. Hayır, tehlike yok Patriyot için, daha...

— Daha ne demek?

— Yok bir şey... Yok daha... Ben, Reşit Bey meselesini söylüyorum...

Cemil, Arapoğlu'nun lafı değiştirdiğini, asıl söylemek istediğini söylemediğini anladı. Nasıl olsa dayanamayıp açılacağını bildiğinden üstelemedi.

— Durduğun yerde başın belaya girecekti. Vuruşmak zorunda kalacaktın! Sen bizdeki hesapsızlığın sınırsızlığına bak... Reşit Bey ölene kadar, vallah, biz bu kapışmayı oyun saydık! İşin bu kadar çetin dönemece dayandığını ancak bugün anlayabildik, herif cavlağı çekince...

Enini boyunu iyice düşünmediniz mi adamı kaçırma?.. Benim bildiğim Patriyot... Kılı kırk yarar. Ustasıdır da bu işlerin...

— Ustalık araçla olur Cehennem... Yamandı Patriyot'un planı… Milim aksamadı. Bekirağa Bölüğünde yıkanma yerleri yok...

. 'Vezneciler Hamamı'na gönderiyorlar tutukluları... Reşit Bey o '' gün, öğleden sonra çıkacaktı. Otomobil, Harbiye Nezareti'nin Vezneciler kapısının biraz ilerisinde bekliyordu. Muhafızları baskınla şaşırtıp adamı arabaya atacaklardı. Saklanacak ev Kadırga'da... Reşit Bey'i otomobile alınca, Vefa'dan dolaşıp Kumkapı'ya inen yokuşun başında bıraktılar... Beş gün kaldı orada...

— Neden değiştirdiniz?

— Saklayan herif bozuldu yavaş yavaş. Korktu, durup dururken... Evet, bakarsan, görünürde hiçbir sebep yok... Beşinci gün, başlamış of çekmeye... Belki kadınlar korkmuşlardır da sıkıştırmaya girişmişlerdir kılıbık pezevengi... Bir sabah evden çıkıyor, biraz sonra bitik dönüyor... "Bakkal yolumu çevirdi 'Sizde bir misafir mi var?' diye sordu. " demiş... Yalan ama, bakkal gerçekten sorsa ancak o kadar korkabilirmiş yüreksiz... Arap Maksut çaresizlikle omuzlarını silkti. Tükeniyor insanlar bir yerde, bacanak... Elini simit parçasına uzattı, ayıp bir şey yapmış gibi hemen çekti. Teres dedim ama... İlk günü gerçekten sevinmiş fukara... Çünkü Reşit Bey'in çok iyiliğini görmüş vaktiyle... "Ömrünün en büyük mutluluğunu verdiniz, buraya gelmekle bana velinimet. " diye elini öpermiş ikide bir... Kim bilir ne kadar zorluk çekmiştir bakkal, yalanını söylerken...

— Sanmam... Gerçekten korktuysa niçin zor gelsin...

— Evet... Gerçekten korkması da haklı... On iki güne varmadan kaçıranların üçü yakalandı, kaçan da kendini öldürtmek zorunda kaldı. Poliste mi marifet? Hayır! Herkes birbirini ele veriyor.

Kaçırırken yakalanacaklardı az kalsın... Herkes tanıklığa koştu. Çoğu da sarıklı... Çünkü Medresetülkuzat'ın önünde oldu kaçırma... Çırpınmalarını görseydin, namussuzların, kaçan babalarını öldürmüş sanırdın!.. Hele bir Laz Hoca vardı, sıska, tıknefes, gözleri çipil... Ağzından salyalar saçarak yırtınıyordu hergele. "Boz tomofıiiil... Biri şapkalı dört İttihatçı gâvuru... " diye tepiniyor ki, nerdeyse tıkanıp geberecek... Patriyot anlattı, sen, ben o kadar doğru canlandıranlayız gözlerde... Biri Neyir Bey'in kolundaki pardesüyü, astarının söküğüne kadar söyledi. Hatta, pardesünün altında büyük bir tabanca olabileceğini bile ileri sürdü. Ne kadar düşmanımız varmış bacanak... Burada bir iki saat otursan aklın durur... Her sokağında insan avı var bu temeline tükürdüğüm İstanbul şehrinin, bugün... Her pencerede, bir insan avcısı pusuya yatmış. . Kedilerin kuşa sokulurken çeneleri atar ya... Hepsi öyle... Ne büyük suçmuş hürriyet getirmek... Başından beri bize düşman olanlara kızmıyorum. Dost bildiklerimiz onları geçti çoktan. . Babam rahmetli, bir beyit okurdu: "Dostlar yağmaya koyulmakta düşmanlara parmak ısırtır / Tanrı bir yerde çöküş belirtisi göstermesin... " İşte o hesap... Bunların çoğu, ağzı köpüklü İttihatçıydı. Cemiyet adına rezillik bırakmaz yaparlardı, dur, otur bilmezlerdi. Şimdi çoğu şantajla geçiniyor... Bekirağa Bölüğü'nde yalnız politika tutukluları yok... Yetmiş iki buçuk millet yığılmış... Bir kapıdan atıyorlar içeri, biraz sızdırıp ötekinden salıveriyorlar. İftiranın, şantajın sökmesi bundan...

— Ne kadar politika zanlısı var Bekirağa'da?

— Ay başında getirilenlerle doksan üçü buldu, kodamanların sayısı... Ermeni kırımı işinden Harp Divanı'nda ayrıca yüz otuz kişi var. Bugün ilk dava başlıyor. Boğazlayan kaymakamı Kemal'le iki arkadaşı yargılanacak... Asarlar, diye korkuyorum.

— Yok canım!..

Bu gidişle hiç belli olmaz. Dedim ya, bugüne kadar, ben alaya alıyordum. İçerdekiler de pek umursamıyorlardı. Muhafız Bölüğündeki teğmen arkadaş anlattı, Reşit Bey'in kendini vurduğu duyulunca ayakları suya ermiş hepsinin...

— Reşit Bey gerçekten suçlu muydu? “Asarlar nasıl olsa” di' ye mi öldürdü kendini?

— Bilmem... Bunu pek kondurmadıysa bile, kendisini, ardışındakilerin yerine koymuştur. “Böyle bir ilmek elime geçse, ben sardım herifleri... ” diye düşünmüştür belki... “Kişiyi nasıl şiirsin, endin gibi” hesabı...

Telefon çaldı. Arap Maksut açtı:

— Alo... Alo dedim... Yüksek söyle herif, duyamıyorum... Kim? Hangi Apostol... Ulan kodoş Apostol desene... Yiğit namıyla anılmaz mı teres... Yola çıkardın mı karıyı? Neee! Ulan ne demek, olmaz... Ya ben... Ya ben o kahpeyi... Ağlıyor mu?.. Faydasız... Nasıl barınacakmış buralarda, peki? Kim alabilirmiş elimden?.. Bırak ağlamayı, sızlamayı, kim alacak diyorum pezevenk?.. Çarşaflanıp kendini Fransız subaylarına saraylı kalfa diye nasıl yutturacak bundan böyle?.. Vay Margarit vay!.. Koynumda dişi yılan beslemişim... Alacağı olsun!.. O kadar... Ellerimi değil ya ayaklarımı öpse boş... Kes... Ulan ne geveze herif... Bana çarşaflı bir karı lazım, yarım saate kadar... Afro mu? Tamam... At arabaya... Sal gelsin... O da mı olmazlandı? Korkuyorlar mı bunlar?.. İngiliz’den, Fransız’dan korkuyorlar da... Ya... ben?.. Ulan, ben öldüm mü diyorum?.. Tü Allah belanızı versin!.. Yıkıl... Ulan ben seni ne yapacağım ki, gelmeye kalkıyorsun... Gözüme görünme sakın, görünme hiç... Bak bakalım, boynuzlarını kırıp orana sokmuyor muyum! Tü Allah belanı versin! Pezevenkliği de yüzüne gözüne bulaştırdın. Pis ettin canım zanaatı... Yıkıl!

Telefonu hırsla kapattı, Cemil’e döndü. Gerçekten şaşırmıştı:

— Karı gelmezlenmiş... Gebereceğime inanırdım da...

— Karıyı ne yapacaktın bu ana baba gününde, rezil Arap?

Yüzbaşı Arap Maksut döndü, sanki söz anlarmış gibi telefon makinasına dert yandı:

— Gelmedi Margarit karı... Evet, ölmüşüz çoktan biz... Ölmüşüz de farkında değiliz. . Aferin orospu! Kara suratıma vur ki, aklım başıma gele!..

Arap Maksut, Cemil’e dönerken telefon gene çaldı. Maksut elini uzatırken bir şeyden ürkmüş gibiydi, tuttuğu dinleyici hemen kaldırmadı. Kara suratındaki asıklık yavaş yavaş dağılıyor, yerini kanun subayı kasıntısı alıyordu. Keyifle gülerek Cemil’e göz kırptı:

— Karı düşündü bacanak... Öfkemin karşısında taban tutturamadı, ayakta pes etti. Vay kahpe vay!.. Ulan biz kimiz... Dinleyici büsbütün kasılarak kaldırdı. Alo... Ben Arapoğlu... Kim? Sesini alamıyorum namussuz! Çingene Feyzi mi? Adın batsın teres! Suratı asıldı. Ne toplantısı... Bu gece?.. Olmaz yavrum! Başlarım Arap Mehmet’in zurnasından... Olmaz... Olmaz, dedim. Evet, işim var! Körpe... Ev pilici... Gün görmemiş... Ballandırdın ki... Lafa yekun çek... Olmaz! Neden geçmezmiş ele?.. Bulunmaz Hint kumaşı değil ya!.. İmkansız... Höst, yırtarım kara ağzını senin cartadak... Avradın olacak kahpeye sormadan bizim bel gücümüze dil uzatma!.. Yarın geceye biralım biz bu işi Feyzi can... Yarın gece... Telefonu kapattı. Cemil’e bakmadan konuştu. Karı sandım da umutlandım. Vay canına!.. Tuuu... Kan arıyoruz sabahtan beri... Çingene Feyzi telefon ediyor. Akıl edip kan istemiyorum! Hayır, şu dünyada benden alık herif kalmamıştır bacanak...

— Karıyı ne yapacaksın? Niçin “sivil gelsin” diye bana haber din? Niçin “sivil gelsin” diye bana haber yolladın? Neden anı alsın yanına” dedin?..

Evet... Hele bir cigara yak ki...

— Bırak cigarayı... Neden diyorum? Ne var?

— Bacanak, bana kalsa... Ben seni bu işe hiç karıştırmazdım ya...

Cemil gözlerini kıstı:

— “Korkar” diye mi? Sesi birden değişmişti. Yoksa, “Yüzüne gözüne bulaştırır” diye mi?

— Halt etmişsin... Karıştırmazdım. Çünkü, herifi kaçırırken sana danışmadık...

— Delirdin mi alık Arap?..

— Danışmadık, evet... Arap Maksut denilen hayvanla Patriyot denilen eşek, kendilerine güvendiler. Kuş kadar akıllarıyla için üstesinden geliriz sandılar. Sen bana alık dersin eskiden beri... Ben, avanağın biriyim ama, bu işlerin yasasını bilirim. Tehlikeyi isteyerek göğüslemek başkadır, habersizden durup dururken belaya girmek başka... Sabahtan beri aklım başımda yok benim... “Ya eve girinceye kadar bekleselerdi” diyorum kendi kendime... “Vermezdi adamı, bizim Cehennem, dövüşürdü geberene kadar... ” diyorum. Bir kere dövüşe girdin mi, geri basmayı beceremezsin... Suç Patriyot rezilinde hep... Biraz düşünüp içini çekti. Doğrusun bacanak, biz, şehir oğlanı, kaldırım kabadayısı olmuşuz da farkında değiliz, itle kopukla elleşirken şaşırmışız iyicene...

— Kızıyorum ama. . Başlayacak mısın şunun aslını söylemeye adam gibi, yoksa başlayayım mı gelmişinden geçmişinden...

Arap Maksut gülmeye çalışarak başını salladı:

— Patriyot’un saklandığı yeri bastılar bu sabah... Ne haber?

— Hay Allah kahretsin! Yakalandı mı?..

— Hayır!

— Haberi yok muydu bana gönderdiğin teğmenin?..

— Vardı ama, “söyleme” dedim. Canın sıkılmasın, diye...

— Söylemeyecektin de beni buraya neden çağırdın? “Silahı alsın ütüne” deyince ben sezinlemez miyim işin sarpa sardığını?..

— Daha umudum vardı, bir şeyler yapacağıma... “Bir karı bulurum kolayca” dedimdi.

— Karı ne olacak?

— Herifi karı olmadan çıkaramıyoruz!

— Anlamadım.

— Bir karı girecek içeri... Evin alt katında kadın terzisi oturuyor. Bir kadın girecek çarşaflı... Peçesi örtük... Patriyot kocakarı kılığında çıkacak, beraber... Gözcü varsa yüzlerine bakmak isteyecek...

Beraber giden arkadaş: “Vay benim karının peçesine el atmak haa... ” diye yavuzlanınca kocakarı savuşacak...

— Senin mi bu akıl?

— Benim... N’olmuş?

— Hiç... Parlak da çok... Hadi karı bulundu diyelim, arkadaş kim?

— Arkadaş kolay... Pek tanınmamış birini bulup salacağım!

— Sonra?..

— Ne sonrası?

— Oradan çıkacak da nereye gidecek?

— Kasımpaşa’ya haber gönderdim. Bir yer bulur elbette bizim hapçıbaşı?

— Kim?

— Kasımpaşa’da Turan Eczanesi sahibi Vasıf... Tulumbacı reisinden de araba istedim.

— Hâlâ mı tulumbacı reisleri?.. Allah belanızı versin!

— Bildiğin tulumbacı reislerinden değil canım... Ben şaka etmek için öyle diyorum. Deniz itfaiye taburunda Yüzbaşı İsmail Hakkı... Tanırsın!

— Hayır, tanımam...

— İyidir İsmail Hakkı Ayvansaray? İstesem bir araba değil, burun bütün arabalarını verir! Arap Maksut, korkulu düş gören küçük çocuk gibi ürpererek içini çekti. Böyle diyorum a, babama güvenim kalmadı bacanak!.. Açıkçası, ben bunaltı arkadaş...

Tramvay birden fren yapıp rayları tenekeyle cam çizer gibi öttürdü. Arap Maksut bu sesten faydalanarak pencereye dönüp gözlerini kaçırdı.

Patriyot’un saklandığı yeri değiştirmekte işe yarar bir arkadaş bulamadığı için iyice bunaldığı belliydi. Geleli on beş günü buladan Cemil’in başını belaya sokmak istemiyor, bu yüzden bir türlü açılamıyordu.

Cemil anlamazdan gelmeyi biraz daha uzatmaya karar verdi. Bir şeyler tasarlayarak daldı.

Oda soğumuştu, sırtından bir titreme geçti. Arap Maksut da üşümüş olmalı ki zili çaldı. Sac sobaya odun atılmasını emretti. Cemil, sanki aradığını bulmaya yardımcı olabilirmiş gibi, saatine baktı.

— Şart mı bugün çıkarmak?..

— Bugün şart değil ama... Bak, ne düşündüm: Cephede hücuma kalkınca gülle çukurundan gülle çukuruna atlanır ya, “Aynı çukura çokluk gülle düşmez” diye... Ev bugün basıldı. Patriyot bitişik eve geçip kurtardı yakayı..

— Neden şüphelenmişler?

— Bana kalsa, ya oraya saklandığını bilen biri haber verdi, ya da, biri vdekilere kötülük etmek için uydurdu. Boş atıp dolu tuttu. Bastılar, ulamadılar... Başka yerleri arıyorlardır şimdi...

“Bulamazlarsa burayı yeniden göz hapsine alırlar” diyorum. Elimizi ez tutup aşıralım herifi” diyorum.

— Doğru...

Cemil, eskiden tanıdığı kadınların arasında bu işi becerebilecek birini arayarak daldı. Kapının vurulduğunu duymadı, Teğmen Faruk’un sesiyle döndü:

— Merhaba teğmen...

— Sağ olun yüzbaşım...

Arap Maksut atıldı:

— Bırakın şimdi selamı sabahı... Oldu mu?

— Araba hazır... Patriyot Ömer Bey sağ, esen çıkarılırsa, İsmail Hakkı Bey’in evinde kıyafet değiştirebilecek...

— Yer?

— Yok.

— İki günlüğüne... Bir günlüğüne?..

— Yok... Eczacı Bey, çok uğraştı, bulamadı. Kasımpaşa'yı biliyorsunuz. Evler burun buruna... Hepsi de küçük... . Tahta... Öksürsen duyulur. Her evde, beş altı çocuk var. Çocukların ağzını arıyorlar. Daha kötüsü, baskın maskın olursa atlayıp savuşmak zor... Hele çarpışmak imkansız...

Cemil, bir teğmene, bir Arap Maksut'a baktı. Şaşkınlıkla, utançla, kederle gülümsüyorlardı.

Pencereye döndü. Simitçi fırınından bir çarşaflı kadın çıkıyordu. "Teyzemi, bir yalan uydurup yanıma alsam... Herifler bizi çevirseler... Peçesine el atsalar... Şemsiyeyi kafalarına vurmaya başlasa... "

— Neye güldün bacanak?.. Rezilliğimize mi?

— Yok... Düşünüyorum. Sadık Eyüpsultan vardı bizim... Nerelerde?

— Burada... N'olmuş Sadık'a?..

— Onun evi bostanların arasındadır, aklımda yanlış kalmadıysa...

— Reşit Bey için başvurdum. Olmuyor.

—Osman Kadırga...

— Olmuyor.

— Zekeriya Aksaray...

— Olmuyor.

— Başvurdun... Olmaz mı dediler?

— Demediler ama... Dediler sayılır... Kimi kaynanasının gevezeliğinden yandı yakıldı, kimi baldızının kendisini sevmediğinden... tCemil, bir cigara yaktı. Yavaş yavaş döndü.

— Dur... Bulacağım galiba bizimkini saklayacak birini...

— Sanmam... Aklına gelenlerin hepsinden, Allahın izniyle, boyumuzun ölçüsünü almışızdır bacanak...

— Doktor Münir Bey vardı, hatırladın mı? Manastır'da... , Harp Okulu'na gelmişti.

— Kısa boylu... Zayıf...

— Çıkaramadım... Nerdeydi savaş sırası?..

— Dolaştı epeyce... Sarıkamış'ı gördü. Irak'ta bulundu galiba bir aralık... Yedinci Ordu'ya geldi 918'de Şam'da, Deniz Hastanesi'nde ben yatarken...

— Bilemedim. N'olmuş?

— Bileceksin! İlk İttihatçılardan... 31 Mart'tan önce bıraktı cemiyeti... .

— Bıraktı mı? Bıraktı da neden lafını edersin pisin...

— Pis mi? Daha hiçbir şey kaybolmamışken, “Siz bu memleketi batıracaksınız bu gidişle... ” dediği için mi pis?.

— O kadarına aklım ermez... N'olacak bu herif?..

— Saklar Patriyot'u...

— Cemiyeti bırakıp muhalefete geçen kerata... Bugün fırıl fırıl aranan Patriyot gibi herifi sakalayak! Sen bana alık diyorsun ama, çölde dolaşa dolaşa akim kurumuş senin, bacanak...

— Saklar, eğer evinin durumu uygunsa hiç bakmaz. Fazladan İttihatçı düşmanı sayıldığı için, hiç kimse de şüphelenmez...

— Bre bacanak!.. Deminden beri saydığın adlara bak...

— Ad işi değil bu Maksut Arap, akıl işi... Münir Bey buradaysa... Evi uygunsa... Saklanma yerini bulduk say... Gerisine karışma...

— Nerde oturur bu senin doktor beyin?..

— Erenköy taraflarında...

— Cehennemin dibi olmasa, giderdim seninle... Kapıyı suratına nasıl çarpacağını görürdüm de gülerdim...

— Cehennemin dibi mibi geleceksin benimle Maksut Bey... Hemen yola çıkacağız ki, Patriyot'u çıkarabilelim bugün...

— Doktor, “Evet” diyecek de...

— Evet...

— Dedi, diyelim... Hani karı?

— Hele doktor peki desin... Kan kolay... Bunca savaştan sonra, kan kıtlığı var, diyorsan, o başka... Hadi uzatma, Arapoğlu, şurdan bir araba çağırt da vakit geçirmeden gidelim!

Arap Maksut zili çalmak için yumruğunu kaldırmışken öylece durdu:

— Benim gitmemi geç bir kalem... Bir koyundan iki post çıkmaz, bu bir... İkincisi, işim başımdan aşkın... Kağıtlar yığıldı ki...

— Başlarım defterinden kağıdından... Sen gelmeyince olur mu? Ya ben Patriyot'tan ayrılmak zorunda kalırsam... Evi öğreneceksin ki kötüsü gelirse herifi alıp götüresin!.. Adresi bilmiyorum ki yazayım! Bi kere gittim iki yıl önce... Bakalım bulabilecek miyim!

Arap Maksut gözleriyle ağzını alabildiğine açtı:

„ — Gerçek! Öyle ya... Ulan kahpe felek, Allah belanı versin! tin mi bize edeceğini!.. Zili yumruklamaya başladı. Gelll! "gel" dedim heyyy!.. Faruk'la Cemil'e şaşkın şaşkın baktı. Buyur bakalım, ara ki bulasın bu eşşoğlu eşşekleri... Zili yumrukladı. Ula dedim... İçeri giren kanun erine parmağını salladı. Nerdesiniz haaa?.. Yumruğum koptu, kafası kopasıca teres!.. Daha duruyor!.. Bir araba... Atları güçlü olmamalı ki, bak bakalım, birini çözüp seni koşmuyor muyum! Çık yıkıl... Çııık! Neye gülüyorsun Cehennem Yüzbaşı? Bu ayıları çekip çevirmek kamasız topla ateş etmekten daha çetin, arkadaş!..

— Ona gülmedim.

— Ya?

— "Tarih tekrarlanır" diye bir laf ederler ya... Doğruymuş.

— Nereden bildin?

— Bir arkadaşı karı kılığında bu benim ikinci kaçırışım.

— Yok canım! Kimi kaçırdın bundan önce?

Arap Maksut, bunu hiç merak etmeden, dalgın sormuştu.

Cemil de gönülsüz karşıladı:

— Şemsi Paşa'yı vuran Atıf'ı... Sinirli sinirli güldü. Biri çıksaydı da, "Hürriyet'ten sonra sen bu işi bir daha yapacaksın" deseydin,

terslerdim herifi...

Teğmen Faruk yüzüne merakla bakıyor, lafın sonunu bekliyordu.

Cemil bir cigara yaktı. İçinde bulundukları durumda hikâyeyi uzatmak eski bir işle övünmek gibi ayıp gelmişti birden...

Arapoğlu alt dudağını dişleyerek bıyıklarını çekiştiriyordu.

Teğmen Faruk çekinerek sordu:

— Atıf Bey'i, kadın kılığında mı çıkarmıştınız Manastır'dan yüzbaşım?

— Evet!

— Gece mi?

— Hayır!

— Gece daha iyi değil miydi?

— Gece vakti, Manastır'da, kadınlar sokağa çıkmazlardı o zamanlar hemen hemen hiç...

Faruk merakla gözlerini kırpıştırarak bekledi, sessizlik uzayınca gülümsemeye çalıştı:

— Duyduğumuza göre yaralanmış Atıf Bey, öyle mi?

— Evet!

— Nasıl yaralandı? Yaralanmışken nasıl oldu da yakalanmadı demek istiyorum!

Cemil önce isteksiz, sonra hikâyeye kendisini gittikçe kaptırarak anlattı:

— Atıf silahını ateşleyince... Her yandan silahlar atılmaya başladı. Şemsi Paşa yıkıldı. Atıf bir an katıldı kaldı. Ben bulunduğum pencerede, "Hadisene... Atla be herif!" diye dokuz doğuruyorum. Aklı başına gelince kendisini bir yoklamış... Bakmış ki, yaralı maralı değil... Birden sıçramış... Araba atlarının karnı altından geçip şaşırtma vererek yan sokaklardan birine daldı. İki büklüm koşuyordu. Baktım, paşanın koruyucularından biri filintayı doğrultmuş ateş etmek üzere... Bir an, "Kafasına bir kurşun salayım" dedim, sonra

vazgeçip kabasından zımbaladım. Sopayla vurulmuş gibi dizi üstüne çökerken tetiğe basabildi. Baktım, Atıf koşuyor. Soluğum genişledi. Meğer yaralandığım daha fark etmemiş bizimki... O kargaşalıkta, kaçan bir adamı vurmak ne demek? Hele kurşunu kıçına yedikten sonra... Şemsi Paşa'nın Arnavut koruyucularındaki keskin atıcılığa bak da, Atıf'ın başardığı işin çetinliğini anla! Kurşun baldırını delip geçmiş, damara filan değmemiş... Ama kan izini sürerek yakalayabilirlerdi. Allah'ın işine bak! Birden yağmur başladı. Nasıl yağmur, bardak değil, fıçılardan boşalıyor!.. Bu yağmur hem meydandaki parlaklığı arttırdı, hem kan izlerini sildi süpürdü. Eve gittik, haber bekliyoruz kıvranarak... "Yakaladıkları yerde vururlar" diye korkuyoruz. Vurmazlar da "Harp divanı... " falan diyerek cezaevine götürürlerse kolay!.. Oturmuşuz kulağımız kirişte, bekliyoruz. Kapı çalındı. Açtım, bir herif... "Teğmen Ömer Bey" dedi. "Ne yapacaksın?" dedim. İki Yanına bakıp içeri giriverdi. Kunduracıymış. Silahlar patlayınca, "Dükkânı kapatayım" demiş. Kepengi indirip kapıyı çekeceği sırada içeriye biri girmiş... Tabancasını uzatmış... "Ses yok! Bitiririm!" demiş... Bir iskemle çekip 'burmuş... Bakmışlar bacağından kan akıyor, iyi kötü sarmışlar... Herif, "Öyle yiğidi biz hiç ele mi veririz?" dedi. Patriyot atıldı, "Uzatma, bizim, böyle işlere aklımız ermez! Kim yolladıysa yanlış yolladı seni bize, " dedi. Kunduracı, "Paşayı vuran delikanlı yolladı. 'Bunu ver, gerisine karışma' edi, nah buyur!" diye avucunu açtı. Baktık, Ulah kızının Patriyot'a ördüğü, kaza bela önleyici tılsım... "Nerde şimdi kendisi?" dedi Patriyot... "Dükkânda... " dedi herif... "Yanında kim var?" dedik, "Oğlum var" deyince, işi anladık. Bak, arka arkaya kaç tane iyi rastlama!.. Şemsi Paşa'yı tabancayla vurup öldürüyor. Oysa tabanca her zaman attığını vurmaz. Vursa da her zaman öldürmez! Sonra kaçacak soluk buluyor. Sonra önemsiz yara alıyor. Sonra yağmur boşanıp izleri siliyor, daha sonra da, oğluyla beraber çalışan bir kunduracının dükkânına giriyor. Kunduracının yanındaki öz oğlu olmasa da çırak olsa, herifi yürek ferahlığıyla yollayamaz. Dükkânın yerini sorduk, Telgrafhanenin arkasındaymış... Kalktık gittik, Atıf sırıtarak oturuyor. Ertesi sabah, ben Arnavut beyi kılığına girdim. Atıf çarşaflandı. Yaylı arabaya kurulduk, Manastır'dan çıktık!

Kanun eri arabanın geldiğini haber verince, Maksut paltoları istedi. Çıkarken Faruk’a telefonun başından ayrılmamasını tembihledi.

Rüzgâr dinmiş, kar, Mütareke İstanbul’unun eskiliğini, paramparça karışıklığını, pisliğini geçici olarak örtmüştü.

Araba hiç sarsılmadan hızla gidiyordu. Arap Maksut iyice somurtmuş, alt dudağını dargın dargın şarkıtmıştı.

Arada bir yan gözle Cemil’in yüzüne bakıp kafasını sallıyordu.

— Cehennem...

— Buyur...

— Oğlum yola çıktık ama, tıngır mıngır...

— Ee?

— Benim ayaklarım geri geri gidiyor Allah seni inandırsın...

— Neden?

— Herif Cemiyet’i amansız yerde bırakmış... Yahu, delirdik mi biz?.. Ya olur molur der de, bir kahpelik ederse... İyice düşündün mü, sen bu işin enini boyunu?.. Maskara oluruz millete... Bu bir... bir de Patriyot’u yakarız ki... Âşık Kerem’in arpa tarlası yanında halt etmiştir.

— Korkma! Güvenmesem gider miyim?

— Demek biz böyle bir günde, düşman kapısı çalacağız... Vay ulan kahpe dünya... Bizi namerde muhtaç ettin mi sonunda?.. Evet, şimdi inandım iyicene... Biz sapıtmışız da, iyicene tozutmuşuz. Zati aklımız yokmuş... Yenilgi, olanı da almış götürmüş... Bizim paşaların savuştuklarını duyduğum zaman, canım sıkıldı benim... “Kalmalıydılar da yaptıklarının hesabını erkekçe vermeliydiler!” diyorum da başka bir şey demiyorum! Meğerse iş işten geçmiş çoktan... “Kime hesap veriyorsun?” desene... Hesap isteyen kim? Herifler resmen kelle istiyorlar! Ellerini yanaklarına kapatıp biraz sustu. Nasıl yenildik karılar gibi yahu? Bu savaşta bize yenilmek var mıydı? Hayır, yoktu bacanak... Geberecekmişiz de yenilmeyecekmişiz! Berbat ettik bi çuval inciri... diyorlar? “Dağdan inen ayıların politikacılığı bu kadar olur!” diyorlar, “Altı yüz yıllık

imparatorluğu on yılda batırdılar, bu eşya bozuntuları... ” diyorlar. “Balkan bozgunu ortada leş gibi yatarken dünya savaşma tepesi üstü atılmak nasıl bir kudurgan-!.. ” diyorlar. “Her biri arslan postuna bürünmüştü. Önündeki yordu, ardındakini tepiyordu. Yetiştiğine yetişiyordu da yenemediğine pabucunu atıyordu, bu orospu çocukları... ” diyorlar. “Yiğitliği kimseye vermezlerdi. Meğerse çakallardan yüreksizmiş bu hanım evladan... ” diyorlar... Bizim ağaları hiç kimse bilmezse senle ben biliriz! Eski çağların odunculuktan, hamallıktan, zurnacılıktan, şıkırdımlıktan gelme, elifi görse mertek sanır vezirlerinden daha mı kaltabandılar? Yüreksizliklerinden mi savuştular? Sarıkamış’ta bulunanlardan kime rastladımsa sordum! Enver’i, avcı hatlarının kurşun yağmurundan geri çekmek için, koca orduda, ölümü göze alacak bir tek yiğit bulunamamış... Arslanları dişleriyle paralayan kabadayıların paçavralar gibi opağa yapıştıkları yerde, herif, ayakta dolaşıyormuş... Şarapnellerin kümelendiği topçu siperleri önünden indirmek için, batarya kumandanı, “Yerimi düşmana belli ediyorsunuz?” demek zorunda kalmış... Cemal’i, sen hepimizden iyi tanırsın! Talat’ı, Babıali baskınında, gözünle gördün... Yürekse, Azrail’e el ense çektiler bunlar; akılsa, bu dünyada, Lord Corc’dan daha avanağı olmaz! Neden yendirdi bizi kahpe felek, öyleyse?

— Savaş, yalnız yürek işi değil de ondan galiba... Biz, Kanal’a Şüyu tulumlarla develerin sırtında götürdük! Topları, elli adımda bir, geriden alıp ileriye koyduğumuz kalasların üstünde sürükledik. Onlar Gazze önüne kadar su boruları döşediler belim kalınlığında... Toplarını trenlere koyup getirdi. Gazze’de bizi, ne topu yendi, ne atlı birlikler, ne sayı üstünlüğü... bizim cepheyi, su orusuyla tren yolu çöketti, boğa yılanları gibi kafalarını vura vura... Geçmişe yanmayı bırakalım da, bundan sonrasını düşünelim!

— Nesini düşüneceğiz bacanak?.. Bundan sonra işimiz ayna, bizim...

— Oğlum, karakol komutanlığı ede ede yüreğin yufkalaşmış senin...

— Ben ilerisini gayet bulanık görüyorum Cehennem... Düşündükçe, aklım karışıyor benim...

Bir cigara yaktı, gülümsedi, daldı. Cemiyeti boşlayan birisine muhtaç olmayı kavrayamadığı, belliydi.

Araba, Mercan Yokuşu’ndan hızla inip Sultan Hamamı’nı geçti. Köprü üstü yabancı üniformayla, deniz yabancı savaş gemileriyle doluydu.

Haydarpaşa vapuruna zar zor yetiştiler. Yolcuların çoğu yabancı deniz askeriydi. Bu havada, hemen hiçbiri palto giymemişti. Savaş görmemiş gibi keyifliydiler. Suratları soğuktan kızarmıştı. İçlerinde bir iki zenci de vardı.

— Senin kabileden mi bu yavrular Arapoğlu?..

— Onlar benim kabiledense, ötekiler de senin kabileden... Bu herifleri ne zaman, böyle pancar gibi görsem, süngü saldırılarında bizim fukara Memetçiğin, bunları önüne nasıl kattığına şaşarım! Bir de merak ettiğim, biz acaba nasıl görünüyoruz bu keferelere?..

— Biz mi? İngilizlere Hintli, İtalyanlara Habeş, Fransızlara Cezayirli, Japonlara Çinli gibi görünürmüşüz... Bir Alman subayı arkadaş söylemişti.

— Ya Amerikalılara, Almanlara...

— Amerikalılara Kızılderili gibi geliyorsak hiç şaşmam! Almanlara Yahudi gibi görünüyoruzdur.

Birer çay içtiler. Yandan çarklı vapur, dirsekleriyle sürünen 'bir sakat gibi, ağır aksak mendireği dolaştı.

Tren çok tenhaydı. Yeniden azınlık memurlarının eline ge(mış, heriflerin savaş yıllarındaki alçak gönüllülüğü yeniden kasılmalara dönmüştü.

Arap Maksut, Cemil’in biletini, çiftlik bağışlar gibi gerinerek zımbalayan Rum biletçinin ardından bir zaman baktı, burnundan soluyarak konuştu:

— Evet bacanak, bize bu savaşı kaybetmek hiç yoktu...

Göztepe İstasyonu’na yaklaşırken tipi, gene apansız bastırmıştı.

Yüzlerini iyice sarıp paltolarının yakalarını kaldırarak indiler. Dikkati çekmemek için arabaya binmemeyi kararlaştırmışlardı. Hızlı hızlı yürümeye başladılar.

Arap Maksut’un somurtkanlığı her adımda biraz daha artıyor, somurttukça yürümeyi hızlandırıyordu. Çizmelerin içinde ayakları, askeri kaputunun içinde gövdesi hiç üşümüyor gibiydi. Cemil birdenbire üniformayı kendisini şaşırtan bir şiddetle özledi. Sanki artık bir daha giyemeyecekmiş gibi de ürktü. Somurtkan arkadaşına imrendi. Yeni sivil paltosu artık kendisini ısıtmaz olmuştu. Soğuktan yüreği katılıyordu. Yaz günleri çöl güneşiyle kavrulurken İstanbul kışlarını nasıl aradığı, “Doyasıya bir titresem... Karda kalsam don gömlek” dediği aklına geldi.

Bağdat Caddesi’ne doğru indikçe, tipiye rağmen, hava, sanki ılıklaşıyordu. Bu yumuşaklıkta, rüzgârın arkadan esmesinin de etkisi vardı.

Caddeyi karşıya geçerken iki kere bileklerine kadar çamura girdiler.

Burası, İmparatorluğun anavatanını boydan boya geçip Bağdat’ ulaşan ünlü Bağdat Caddesi’ydi. Yavuz Selim, Çaldıran’a bu yoldan gitmiş, Mısır’dan halifelik avadanlıklarım bu yoldan getirmişti. Dayı Maksut’un söylediğine bakılırsa buraları çoktan beri korkulu bölge sayılıyordu. Yalnız soyulup soğana çevrilmekten yana değil, caddenin üstünde çukurlara tekerlenip bacağı kırmak bakımından da...

— Evi biliyorsun değil mi?

— Neden sordun?

— İnşallah çıkaramazsın... Döner gideriz de, başka kapıda ararız derdimizin dermanını...

— Umutlanma boş yere... Elimle koymuş gibi bulacağım!

— Elinle koymuş gibiyse... Çok dolaşacağa benzeriz...

Bağdat Caddesi’nden Caddebostan İskelesi’ne saptılar.

Doktor Münir, deniz kıyısındaki bir köşkte kiracı oturuyordu. Cemil dış kapının zilini çekti. Bekledi, bir daha çekti. Köşk kapıya uzak olmalı ki, çıngırak sesi duyulmuyordu.

— Galiba kimse yok evde bacanak!..

— Var var... Kimse yoksa Gülnihal kalfa vardır.

Biraz ötedeki Ragıp Paşa Korusu, rüzgârla, derin bir orman gibi uğulduyordu.

Cemil çıngırağın halkasını üçüncü defa çekti.

İçerden bu sefer ses verdiler:

— Geliyoruz! Geldik!..

Ayak sesleri yaklaşırken bir kadının Çerkez ağzıyla bağırdığı duyuldu:

— Kimdir o, Doktorum beyim... Kimdir onlar?

Doktor Münir, 31 Mart'tan sonra yayılan Hareket Ordusu türküsünün nakaratını yüksek sesle okudu:

— "Hareket Ordusu... Bereket ordusuuu... "

— Allah'ım cezalarını versin efendim... Hareket ordusuna belalarım versin!

— Korkma kadın, şaka ettim. Ne alık Çerkez yahu! Şaka edeceksin! Yetmez, "şaka ettim" diyeceksin, yetmez! "Şurasında gülmek lazım" diyeceksin! On dakka sonra, gülecek... "Tamam mı?" diyeceksin! "Hiçbir şey anlamadım efem, " diyecek.

Kol demirinin kaldırıldığı, sürgünün çekildiği duyuldu. Kanat ağır ağır açıldı.

Doktor Münir, sırtına bir balıkçı muşambası almış, kukuletasını başına geçirmişti. Kısa boylu, çelimsizdi. Ama, görünürde hiçbir özelliği olmadığı halde, çevik, güçlü, zeki bir adam etkisi yapıyordu.

Önce sakin bakışlarla Arap Maksut'a baktı. Arap'ın, şaşkınlıktan telaşa, telaştan kuşkuya düştüğünü sezmemiş görünerek Cemil'e döndü:

— Merhaba, Cemil Topçu... Hoş geldin! Hangi rüzgâr attı bu güzel havada?

— Yaz günü herkes gelir. Marifet böyle günlerde gelmek... Tanıştırayım sizi... Maksut Bey... Tanırsınız belki... Mutlaka duymuşsunuzdur adını... “Dayı” derler, “Sipahi” derler.

Münir bıyık altından gülerek yol verdi. Köşke doğru yürürlerken Maksut’a yan gözle baktı:

— Evet, gözüm ısırıyor gibi... Nerelerde bulundunuz yüzbaşı? Hangi cephelerde?..

— Cephelerde... Bulunmadık... Yani, çokluk bulunmadık...

Cemil başından beri Teşkilatı Mahsusa’da çalışan Maksut’un cephelerde bulunmak meselesine evvel eski değinmek istemediğini biliyordu. Araya girdi:

— inzibat subayıdır. Şimdi Haşan Paşa Karakolu’nda...

— Öyle mi? Görmüşlüğüm var gibime geliyor ama... Tanıştık mı bir yerde?

Maksut kekeledi:

— Yok... Sanmam!..

Bahçe büyüktü. O kadar bakımsızdı ki bunu, epeyce kalınlaşmış kar bile saklayamıyordu. iki yandaki taflanlar, yolu kapayacak kadar azmanlaşmıştı.

Doktor Münir köşkün kapısında gene yol verdi:

— Buyrun... Geçin...

Münir kol demirini yerine koyup sürgüyü çekerken Maksut dirseğiyle Cemil’in böğrünü dürterek fısıldadı:

— Aman meseleyi açma... Bir şey uydur. Savuşalım. Yolda anlatırım...

Münir döndü:

— Soyunmadınız mı daha... Hadi çabuk! Geçenlerde aklıma geldi, “Nerede kaldı bizim Cehennem Topçu?” dedim kendi kendime...

“Uğrardı gelmiş olsa... ” dedim. Düşünüp dururken de kızdım, inanır mısın, Cemil Topçu...

— Neye?

— Senin Cehennem lakabına... İstanbul’un alınmasında biz top kullanmışız. O tarihlerde, en iri topu döktürdüğümüz halde, Cehennem Topçu lafı yok kitaplarda... Sonra gâvurlar topçuluğu ilerletmiş. Biz onlardan alır olmuşuz topları... Alta düşmüşüz yani... Sarılmışız palavraya... Saatte bir mermi atan, onu da 50 adım öteye düşürebilen top, çok güçlü görünmüş bize... Top atanlara “Cehennem” demişiz. Bunu düşünürken bir mesele daha çıktı önüme... Cehennem anlayışımızdaki hayal etme cüceliğimiz...

Gülnihal kalfa taşlığa açılan mutfak kapısında duruyordu.

Gelenler, sanki gerçekten Hareket Ordusu’nun kendisiymiş gibi düşman düşman bakarak söylendi:

— Hareketin ordusuymuş... Bet bereket mi bıraktılar kahrolasılar... Muhammet’in ümmetini açlıktan öldürdüler. Rumeli çingeneleri...

Doktor Münir, muşambayı astı. Kazak gömleği giymiş, beline gümüşlü bir Çerkez kayışı bağlamıştı. Bu giyim boyunu daha da kısaltıyordu. Solda, pencereleri bahçeye bakan, bir odanın kapısını açtı.

Köşede, bir çini soba yanıyordu. Ortadaki büyük bakır mangalda sobadan alınmış odun ateşi vardı.

— Geçin şöyle... İyi... Sıcakmış burası... Bir şey hatırlatmış gibi durdu, gülümsedi. Kışı özlerdik değil mi çölde?..

— Demin benim de aklıma geldi doktor... Güldüm kendi kendime...

— Hâlâ duruyor mu bu özlem?..

Doktor çok rahattı. Arap Maksut’u, yok sayıyordu sanki...

Buna karşılık Maksut’un suratı asıldıkça asılmış, umutsuzluğa kapıldığı zamanlarda yaptığı gibi, alt dudağını iyiden iyiye sarkıtmıştı.

Doktor Münir Bey bir cigara iskemlesi getirdi, üstündeki gümüş kutuyu açtı:

— Yakın birer cigara... Ben geliyorum!

Kapı örtülünce Maksut elini iki kere dizine vurdu:

— Hay Allah belanı versin Cehennem!.. Ettin mi bize edeceğini?..

— N'olmuş deli Arap?

— Bir de sorar... Sakın açayım deme Patriyot işini... At bi yalan... Savuşalım... Bildiğin gibi değil bu iş... Yolda anlatırım...

— Burada anlat!..

— Höst... Bak, bunun hiç şakası yok...

— Doktorla mı ilgili?..

— Evet...

— Tanıyor musunuz?

— Hem de nasıl...

— Nerede tanıştınız?

— Sonra anlatırım... "Geçiyorduk da uğradık" diyeceksin! Vallah bozuşuruz! Koska Karakolu'nda olduğumu söylemek bile gereksizdi. Pot kırdın ki, kocaman çamı devirdin. Ayrıca baltayı da kaldırıp taşa vurdun. Bende aptallık, sana uydum da... Bir ses duyarak irkildi. Parmağını ağzına götürerek "sus" işareti verdi. Kurnazlıkla laf değiştirmek için çevresine baktı. Amma da kitap bolluğu haaa... Bunların hepsini okuyabilir mi adam, yüz yıl yaşasa?..

Duvarları tavana kadar örten kitap raflarına küçümseyerek bakıyordu.

Dışarda ses kesilince fısıldadı:

— Herifin ne mal olduğu bu kitaplardan belli... Şuna bak... Tuuu... Oldum olası, kitaba düşkün heriflere güvenmem. Neden mi? Okumaya dalar, kendi adını unutur! Böyleleri işe yaramaz vesselam...

— Demek şimdi, Doktor Münir'de iş yok mu hiç?

— Yahu, bu nasıl soru?.. Tanımasaydım bile, bu kadar kitabı görmemle anlardım... Oğlum Cehennem, alığız dedikse, senin

kadanz demedik. Biz serseri kovaladık ama, bir yandan da adam sarrafı kesildik...

— Siz... Adam sarrafı?

— Ne sandın? Bir adam bunca kitabı okudu mu çekiver kuyruğunu... Neden? Çünkü, şundan bir akıl, bundan bir akıl alayım derken aklı cıvıklaşır. Bir lafı bir lafını tutmaz. Dinim gibi biliyorum, bunun doktorluğu da fasa fisodur. Yerden bacak heriften! ürkeceksin... Kıçı yere yakın adam, fitnedir fitne... Aman sır vermeden savuşmaya bakalım bacanak... Ben gelmeseydim, yandıktı boylu boyunca... Dışarıya kulak verdi. Susss... Aman haaaa...

Kapı açıldı:

— Vay Arapoğlu!..

— Aman... Aman Paşam!..

Eşikte, sırtına atılmış paşa kaputu, her zamanki babayani gülümseyişle Enver Paşa'nın dayısı Halil Paşa duruyordu.

Yüzbaşılar sıçrayıp hazır ola geldiler.

— Merhaba Cehennem!..

— Sağ olun Paşam!..

Halil Paşa girip kapıyı kapattı:

— Ne alışverişin var senin bu Arap Üzengiyle Topçu Cemil?.. Hayır beğenmedim!.. Adamı baştan çıkarır bu melun!..

Arap Maksut, üst üste yutkunarak şaşkınlıktan kurtulmaya çalışıyordu. Haftalardır, İstanbul kazan, yerli yabancı polis kepçe, bu Halil Paşa aranmaktaydı. Yirmi kişi gelseydi de, Doktor Münir'in evinde saklı deseydi, Arap Maksut inanmaz, "Haydi işinize!.. Bir yalan uydurun ki binde biri doğru olsun teresler!" diye hepsini kovalardı.

Halil Paşa kendi evindeymiş gibi sediri gösterdi:

— Oturun bakalım!.. Ne haber? Hayır mı, şer mi?

Cemil sözü Maksut'a bırakmak istediğinden karşılık vermedi. Maksut durmadan yutkunuyor, dilini dudaklarından geçiriyordu:

— Paşam... Biz... Geçiyorduk da... Yani... Diyeceğim şu... Bu Doktor Münir...

Paşa, Cemil'e göz kırptı:

— Oturun... Oturun dedim. Evet... Bu Doktor Münir?

— Aman Paşam... Maksut kapıya bakarak sesini alçalttı. Bu Doktor Münir... Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinde Sinop'a sürülenlerden...

— Bak sen... Gerçek mi aman Maksut Arap?..

— Gerçeği yok Paşam! Sürgünleri biz götürdük Sinop'a Patriyot'la...

— Sahi... Öyle ya, siz götürdünüzdü... Eee?

— E'si... Bir şey uyduralım da, yol yakınken savuşalım... Ben sizi, hayır burada bırakamam... Herif yalnız Sinop sürgünü değil...

— Ya?..

— Bizim can düşmanlarımızdandır Paşacığım... Murat Bey'in Mizan gazetesinde Cemiyet için yazdıkları var kiii... Patriyot bilir. Biz, az kalsın...

— Nedir? Sakın... Parmağıyla tetiğe basma işareti yaptı. Tak tak tak mı?

— Tamam... Dayanalım kapısına bir gece... "Hasta var" diye çıkaralım... Hesabını görüverelim, dedikti.

— Bizim Farmason doktorun?..

— Farmason mu? Aman evet... Öyle yaaaa... . bu herifin lakabı Farmasondu, sahi... Cemil'e döndü, bir zaman kasılarak baktı. Nasılmış?.. Demedim mi, bacanak?.. Birden toparlandı, utançla gözlerini yere indirdi. Özür dilerim... Aklım başımdan gitti herifi görünce Paşam...

— Aklın var da öyle mi, alık Arap?..

Doktor Münir elinde çay tepsisiyle içeri girdi:

— Konyak isteyen parmağını kaldırsın! Yardıma kalkan Cemil'e gülümsedi. Ben parmak dedim, bizim Cehennem boylu boyunca kalktı!

Doktor tepsiyi masaya koyup dolaptan bir şişe çıkardı:

— Paşa Dayı?

— Hastaya çorba soran doktor gördünüz mü çocuklar! Doktor, Paşa'nın fincanına konyak koydu:

— Sen elbette istersin Cehennem... Ya siz Maksut Bey... Maksut'un fincanına konyak koyarken Paşa'ya anlattı. Beni tanıyamadı Maksut Bey oğlumuz ama, dostluğumuz vardır... Epeyce de eskidir. Bizi Sinop'a götürdüydü bu arslan!.. Üç gün sonra İstanbul'da görünce aklı başından gittiydi. Takıldı arkama... değil mi Maksut Bey?..

Maksut yutkundu:

— Hayır... Hatırlamıyorum... Yok öyle şey...

— Hatırlamıyorum, dolaşık doğrulamadır hukukta... . Bir ara düşündüm... "Eve döneyim, gelsin oralara kadar... Karakola istetir nasıl olsa, rezil ederim şunu... " dedim. Sonra baktım, gönül eğlendirmenin sırası değil... Doğruca İstanbul Muhafızlığı'na gittim. Ben kapıdan girerken bunun suratını görmeliydiniz Paşa Dayı...

— Apıştı mı? Oh olsun!

— Apıştı, demin kapıda görünce nasıl apıştıysa... "Eyvah yanlış geldik!" diye irkildi. Neler söylüyordu sana fısıl fısıl Cehennem?..

— Hiç... Başka mesele...

— "Aman dönelim" demiştir, "Bu cüce herif, tepeden tırnağa dinamit olsa, kaç para eder! Bizim can düşmanımızdır bu, senin haberin yok!" demiştir. Hey gibi cemiyetin ünlü Maksut'u... Sipahi lakabını almak yiğitlik değil, sonunda böyle yaya kalmamak yiğitlik. Osmanlı yediden yetmişe sipahi geçinir ama, yüzyıllardır dağı, taşı yayan yapıldak gezmekten tabanları aşınmıştır. Neden? Çünkü "Ata dost gibi bakacaksın, düşman gibi bineceksin. " Biz değiştirmişiz bu

lafı... Düşman gibi baktık atımıza, dost gibi binmeye kalkıştık, Sipahi Ağa... Ben buna, iznin olursa “İttihatçı aklı” diyorum!..

Halil Paşa elini kaldırdı:

— Höst bre! İttihatçılığa laf istemem!.. Gerisini kendin düşün bücür hekim! Maksut’a döndü. Şimdi inandım Arapoğlum! Aklınızdan geçeni vaktiyle yapsanız iyi imiş!

— Ne geçirmişler akıllarından bunlar?.. Kiminle geçirmişler? Sakın Patriyot’la olmasın?

— Allah bunların yüreklerine acıma damlatmasaydı...

— Bunları bilmem ama, siz Paşa Dayı, düpedüz alıklık ettiniz! “Bize değmiyor şimdilik bu yılan. ” dediniz; “Varsın yaşasın biraz. ” dediniz...

— Ya Şemsi Paşa’nın öldürüldüğü haberi geldiği zaman?..

— Ne olmuş geldiği zaman?.. Avanaklık edip şıkır şıkır oynamışım, fıkır fıkır göbek atmışım, bu mu?

— Değil... Bir de yemin ettindi. Düşün bakalım!

— Ettik. “Subay takımına bundan böyle ölene kadar, hiç söylemeyeceğim!” dedik! Epeyce de söylemedik. Sonunda baktık ki, bazısının paldum kayışlarından başlamasak patlayacağız, biraz sadaka verip yemini bozduk!

— Cemal Paşa, seni Sinop’tan apar topar geri isteyince böyle demiyordun ama... Luid kumpanyasının Tiryeste vapurunda, sana çamaşır yetiştirememişler de, İskoçyalı kocakarının kilotunu getirmişler.

— Doğrudur!.. O sıralar, suikastçılardan Kavaklı Mehmet’i, polis müdür Azmi Bey, Rus vapurundan çekip almamıştı. Herif daha kaçak geziyordu. Bunca adamın içinden bana gelip “Haydi İstanbul’a gidiyorsun. ” dedikleri zaman, “Tamam!” dedim, Cemal Paşa, Allah iyilik versin, biraz tez canlıdır. Baktı ki, Mustafa kaçmış... Ismarladığı üç ayaklardan biri boş kalmış... ‘Hazır ' bunca masraf edilmişken, Doktor Münir’i getirip asayım, kendisi de kurtulsun biz de kurtulalım’ demiştir. ” dedim. Yüzde elli ' hak vermez misin?..

— Yüzde elli ne demek!.. Yüzde yüz... Aslında, olmaması gereken buydu ama, sonunda Cemal Paşa'nın neden caydığını ben anlayamadım!.. Bizim Cemal, idam edeceklerini seçmiş, üç direkleri ona göre ısmarlamış, eline de Doktor Münir'i geçirmiş... Eh... Geriye ne kalıyor? "Alın bunu götürün!" demek mi? Bu kadar lafı, bu bizim Cemal, esirgemeyecekti ama... Bilmem ne oldu? "Kararda Kavaklı Mustafa yazılı efendim. " demişlerdir herhalde... "Berikinin adı tutmuyor. " demişlerdir. Evet, böyle dediler yüzde yüz... Dediler de halt ettiler...

Doktor Münir bu söze çok şaşmış gibi gözlerini açtı:

— İçinizde okuma yazma bilen vardır da öyle mi? Mustafa'yı Münir'den ayırt edebilecek kadar okuma bilen...

Halil Paşa artık Doktor Münir'e karşılık vermedi. Cemil'den günlük haberleri sordu. Reşit Bey'in kendisini öldürmek zorunda kaldığını öğrenince çok üzüldü. Bunu pek umursamayan Doktor Münir'se, Patriyot'un tehlikede oluşuna telaşlanmıştı. Cemil'in sözünü yarıda kesti:

— Uzatma Cemil... Anladım, hemen alıp gelin Patriyot'u... Halil Paşa'ya döndü, yaptığı olup bittinin farkında değilmiş gibi, sakin sordu. Bir sakınca yok sizce değil mi?

— Yok hayır... Yalnız bir şey soracağım... Neden Reşit Bey'i kabul etmedin? Katır gibi direnmeseydin, belki ölmezdi zavallı Reşit...

— Yaptığı işlerle doktorluğu bağdaştıramadım başından beri Paşa Dayı... Hangi sebeple olursa olsun kıyıcılığı sevmemişimdir, çocukluğumdan bu yana...

— Maşallah... Patriyot kıyıcı değil mi?

— Patriyot gibiler başkadır cancazım... Reşit Bey gibilere nasıl acınmazsa, Patriyot gibilere de acımamak olmaz.

Cemil'le Maksut istasyona kadar pek az konuştular.

Maksut insan sarraflığının rezil olmasını kabullenemiyor, somurtkanlığını üstünden bir türlü atamıyordu.

Tren kalkınca bir iki kere içini çekti, çıkışır gibi sordu:

— Patriyot’a saklanacak yer bulduk diyelim... Karı n’olacak?

— Karısız olsa?.. Gidip alsam, arabaya atıp getirsem?..

— Dinle oğlum! Biz bunun enini boyunu, girdisini, çıktısını çok düşündük. Kadınsız olmuyor. Şundan olmuyor ki, peçesini açıp bakmaya kalkarlarsa altından hanım çıkması şart... Peşe açılıp Patriyot’un bıyıkları görülürse, namusuna saldırmış gibi sen atılıp ortalığı nasıl gürültüye vereceksin? Ortalığı gürültüye vermezsen Patriyot karışıklıktan faydalanarak yüz geri edip eve girmeyi nerden vakit bulabilecek? Evi gözetleyen varsa herifin seni tanımaması şart... Hanımla beraber görünmeyeceksin. Gözcü bir kişiyse, seni tanımıyorsa, hanımla beraber de görmezse, belki yardımcı çağırmaya kalkmaz! Herifi tepeler yürürsünüz... Yanına katacağım karının akıllı olması da şart değil! Gürültü koparsa düşüp bayılmasın yeter! Bir de, pek tanınmış mallardan olmamalı ki gözcü tarafından bilinip yakalanmasın!

— Aferin Arapoğlu... Yahu bunlar, ne planlar?.. Halisinden Napolyon Bonapart planları...

— Sen alay et bakalım... Uygun karı bulamıyorum! Deli olmak işten değil... Temeline tükürdüğüm İstanbul şehrinde, bunca yıl hovardalık et... Bunca kahpenin nazını çek...

— Kahpe diyorsun ya...

— Diyorsam...

— Kahpe demek aranınca bulunmaz demek... Güvenemezsin, hesaba koyamazsın... Sıkı işe gelmez kötü kan... Hoş, herifin kahpesi de, başka türlü değildir ya...

— Ne halt edeceğiz?

— Meraklanma buluruz!

— Buluruz, derken... Yahu, bende umut yok diyorum!

— Sende yoksa...

— “Bende var” demelisin ki...

— Eee?

— Kendimi pencereden yallah etmeliyim. Neye güldün pis Cehennem... Gülecek sıra mıdır?

— Ben hanımı buldum çoktan...

— Buldun mu? Yalana bak!

— Buldum, ferah ol!

— Kim?

— Bizim Neriman...

— Sizin Neriman mı? Hay aklına tüküreyim Cehennem!..

— Neden?

— Olmaz Cemil... Şundan olmaz. Sırıtma boşu boşuna... Sen gelmeden Neriman'ı ben de düşündüm ama...

— Aması?

— Bir haftadan beri bizim polis, İngiliz Fransız polisiyle beraber çalışıyor. Kötüsü gelir, sizi Arapyan Hanı'na götürürler. Kız korkar! Korkmasa bile karanlık basmadan kurtarıp eve yetiştiremezsek, Selimanım teyzem bizi bitirir!

— Sanmam! Bugünden sonra Neriman'a Selimanım teyzen pek karışmasa gerek...

— Saçmalama... Bugün kıyamet mi koptu ki...

— Eh kıyamet sayılır! Senin haberin yok sahi... Biz bugün Neriman'la nişanladık gibi...

— "Nişanladık gibi" ne demek?

— "Nişanlandık" demek... Bir herif nişanlandığı gün, bir iş için, yanına bir hanım almak zorundaysa en uygunu nişanlısıdır. Neriman'ı alır giderim! Ömer abisine nişanlanma müjdesini vermeye gitmenin suç sayılabileceğini aklı almayacağından başımıza ne gelirse gelsin Neriman korkmaz. Belki biraz şaşırır! Teyzeme de, "Ne yapalım? Ömer oğlunu görmeye gittikti. Nişanlandığımızın müjdesini verecektik! Yakalayacakları sıraya rastlamışız!" Evet! En uygunu Neriman'dır Arapoğlu!

— Kötüsü gelirse... Kötüsü gelirse diyorum... Selimanım teyze...

Haydarpaşa'ya kadar çekiştiler.

Haydarpaşa'da Maksut son umutla karakola telefon edip Faruk'la görüştü. Bekleme yerine suratından düşen bin parça geldi. Dünyadaki bütün pezevenklere, orospulara sövüyordu:

Cemil, Arapoğlu'nun boş böğrünü dirseğiyle dürttü:

— Boşuna debelenme... Arabayı bir saate kadar çeksinler yan sokağa... Gerisine karışmasınlar. Ver bakayım Patriyot'un adresini... Ben Üsküdar'dan geçeceğim karşıya...

— Tamam, Üsküdar'dan geçmek daha iyi... Birden kendini topladı, sevindiğine utandı. Olur mu bacanak?.. Böyle bir iş, bizim kıza mı düşmeliydi yahu?

— Haydi uzatma... Ver adresi... Al benden Patriyot'u sağ esen...

— Öyleyse... Hay Allah... Biz maskara olduk ki, sorma gitsin bacanak... Dinle, yaz... Adresi verirken üstünden sıkıntıyı atmış, her zamanki umursamaz, İyimser Dayı Maksut oluvermişti. Tamam mı? Saat kaç şimdi? Üçe geliyor! Tam dörtte... Araba nöbette... . Atları doru... Fayton... Kupa bulamamışlar teresler... "Müşterin var mı?" diyeceksin. "Doktor bekliyorum" derse anlayacaksın ki araba senin...

— Aferin Arapoğlu... Hayır, aferini geri aldım, bunlar Arap ı olamaz.

— Başlarım haaa...

— Sen başlayadur... Ben gidiyorum.

— Dur herif!.. Hay Allah müstahakını versin! Dediklerimi inlemeden nereye? Önce Neriman dışarı çıkacak evden... Dosdoğru yürüyecek... Biraz telaşlı davransın, iki yanına baksın... (Gözcü varsa karşı evlerden birindedir. Patriyot kocakarı yeldirmesi giyecek... Dur yahu!.. Bugün benim "dur" demekten anam ağladı, dur da bir kucaklaşalım ağız tadıyla Cehennem Yüzbaşı! 'Kıza selam söyle! "Sevindi Arap Abin" deyiver!.

Cemil eve döndüğü zaman saat dörde geliyordu. f Yolda düşünmüş, Patriyot işini bitirinceye kadar, Hoca Yahya Efendi'yle

konuştuklarını teyzesine söylememeyi uygun bulmuştu.

Kapıyı açınca Selimanım “Ooo! Buyrun damat bey!” deyince neye uğradığını şaşırdı:

— Damat bey mi? Kim o?

— Vay beyim... Bir de soruyor; Hoca Yahya Efendi biraz önce gitti. Kız tarafı suratını kızdırıp, beyefendiye “Bizi al” demese... “Bu iş daha yıllar yılı...

— Aman teyzeciğim...

Cemil, sevinçle Selimanım’ın boynuna sarıldı: ı — Beni utandırmayın!.. Ne avanak olduğumu bilmez misi niz? Ben kendimi Neriman’a...

— Denk görmedin değil mi? Bak burası doğru, ama kime anlatırsın? Ben kızımı akıllı bilirdim, meğerse benden de alıkmış... Yahya Efendi’nin getirdiği müjdeyi duyunca tutturduğu ağlamayı görmeliydiniz!.. Bırak diyorum! Ben böyle sulusepken teşekkürlerden bir şey anlamam!.. Bırak sırnaşıklığı... “Sevinç ağlaması!.. Sevinç ağlaması” derlerdi de “Nasıl şey?” derdim. Pek cıvıkmış... Al da hayrını gör!..

— Sağ ol teyzeciğim!.. Nerde?

— Bilmem! Kapı çalınınca fırladı kaçtı. Böyle kaçmalar, daha kolay yakalanmak içinmiş... Bir yerde okumuştum. Dene bakalım! Bu da doğruysa, ben artık bütün saçma sözlere inanacağım!..

Cemil mutfağa baktı, gürültü etmemeye çalışarak yukarı çıktı.

Neriman’ın kapısı aralıktı. İtti. Yavaşça seslendi:

— Neredesin?..

Neriman boynuna atıldı:

— Bir utandım ki... Yahya Efendi, “peki” dedirtmeden bırakmadı yakamı... “İlle bugün öğrenin niyetini. ” diye tutturmuşsun! Nereden esti aklına?..

— Esti... Baktım, sana kalsa, daha çok süründeceğiz...

— Annem sevindi inanır mısın? Çok sevindi.

— Enver?

— Daha söylemedik... Annem konuşacak... Utanıyorum ben... Saraylanım’ın yüzüne nasıl bakacağım?.. Çok yaşa... İyi ettin de uzatmadın... Elleri Cemil’in omuzlarında, çekilip baktı. Çok yaşa Cehennem Yüzbaşı... Arslanım...

— Ağlamışsın ama... “Böyle bir herife düşecek kadın mıydım ben” diye saçlarını yolmuşsun!

— Sevincimden... Şaştım da biraz... Ne değişti sanki?.. Ne değişecek?..

Cemil gözlerini kırpıştırarak bir an düşündü:

— Bilmem... Kendisine çekti. Gel bakalım, şimdi anlarız. Öptü. Ooooh... Çok şey değişmiş... Bal gibisin...

— Bırak... Soyun hadi... Çıkar paltonu da in aşağı... Vallaha ayıp annemden... Paltoyu gözden geçirdi. Kötü bir şey alırsın diye korkmuştum... İyi... Kalın... Hadi çıkar...

— Çıkarmam... Sokağa gidiyoruz!

— Sokağa mı? Niçin?

— Ömer ağabeyin istemiş... Hastaymış biraz... “Neriman’ı al, sın da gelsin. ” demiş.

— Bu havada nasıl gidilir? Aksaray’da oturuyordu değil mi?

— Hayır! Şimdi Osmanbey’de oturuyor. Bir arabayla gider, bir arabayla geliriz. Hemen çarşafları ki geç kalmayalım.

— Ben gitmesem olmaz mı Cemil abi? Ben gitmeyeyim bu gün... Vallah çok yorgunum... Neymiş hastalığı?..

— Bilmem... Olmaz gitmemek... Kırk yılda bir çağırmış... Biliyorsun, dünya yüzünde hiç kimsesi yok... Giyin hadi... Çabuk ol da geç kalmayalım!..

— Çabuk olamam ki. Saçım başım karmakarışık...

— Aldırma! Kim görecek? Yabancı yer mi? “İki eli kanda olsa kızı alıp gelsin. ” demiş... Üsteler miydim yoksa? Hadi!..

— Anneme söylediniz mi?

— Hayır! Giderken söyleriz.

— Peki... Çıkın da giyineyim!

— Çıkmasam...

— Olmaz, hayır! Çıkın hadi... Vallah annem bizi tefe koyar!

Cemil çıktı. Sofa peceresinin önünde durup bir cigara yaktı.

Dışarda uçuşan karların ötesinde, karmakarışık, bir tahta evler yığını, köklerinden sökülüp savrulmamak için sanki, tırnaklarını yere geçirmiş, direnmeye çalışıyordu.

Bu umutsuz direnmeye bakıp dururken, dağ toplarının atış kursu için iki ay kaldığı Almanya'nın bir küçük kasabasını hatırladı.

Tepedeki şatoya sırtını veren kasabanın sivri damlı, taş evleri ortaçağlarda pazaryeri olan küçük meydanı sımsıkı çevirmişti.

Evlerin yüzlerinde, içeriye doğru oyulmuşken, gene de mermer direklere oturtulmuş küçük küçük balkonlar, ışık almak için değil, dıştan demir kepenkler, içten kalın perdelerle örtülmek için açılmışa benzeyen dar-uzun, mazgalımsı, sıra pencereler vardı.

Bu evler, bütün kazandıklarının torunlarından torunlarına kalacağını yüzde yüz uman, bu güvenle övündüklerini saklamayan güçlü insanların, temelleri hiçbir fırtınayla sökülemez saydıkları sığmaklardı.

Bunlardan birinde bir akşam yemeği yemişti. Zaman sanki buradan eskitip yıpratarak ölüme doğru geçmiyor, eşyaların renklerini, çizgilerini, her gün birbirine biraz daha alıştırıp ömürleriyle beraber değerlerini de arttırmak için, üstlerine sinip yerleştiriyordu. Yaldızları tunca dönmüş duvar kağıtlarında, yüz yıllık piyanoda, yerdeki eski halıyla duvardaki kalın çerçeveli resimde, meşeden oyma yemek masasıyla boyaları çatlamış İslav ikonunda, bırakıp gidenlerden ölüm acısı değil, kazanıp getirmenin yaşama sevinci kalmıştı.

Bir sağnak, karları karmakarışık savurdu, karşıda görünenleri tuz buz edecek gibi salladı. Tepede lise olarak kullanılan eski konak,

nerdeyse yığılıp pelte gibi yayılacaktı. Bu duygu ahşap gövdesinin hantal gevşekliğinden geliyordu. Yokuşun ortasında, dereye kaymamak için, penceresiz duvarlarını çamura var gücüyle gömmüş mandıra... Çukurda, yapraksız ağaçlar... Islak taş yığınları... Derisi yüzülmüş kadar çıplak fulya tarlası... Evet, bu dünyada her şey, sanki çok korkunç birer suç işliyorlarmış gibi, birbirlerinden gizleyerek, baharı tutmaya, bahara kadar ufalanıp dağılmamaya, çabalıyordu.

Cemil, ömründe ilk defa, doğar doğmaz ölmemek için araçsız boğuşmanın sersemleştirici güvensizliğiyle güvenli yaşamayı hak etmiş olmanın onurlu rahatlığı arasındaki farkı sezdi.

İçerde Neriman, biraz sonra belki de çok büyük bir tehlikeye atılacağından habersiz gülümseyerek çarşaflanıyor, Patriyot abisine nişanlılık müjdesi götüreceği için seviniyordu.

Dün denecek kadar yakın bir zamanın en ünlü hürriyet kahramanlarından Patriyot Abi de, kaç gündür kıstırılmış bir adamdı. Çıplak tabancası önünde, sokaktaki en küçük seslere kulak vererek yardım bekliyordu.

Baskında bitişik Rum evine sığınmıştı. Nasıl sıkılmıştır, kim ' bilir? Böyle işlerden ne kadar iğrenirdi! Nasıl söz bulamamıştır. Nasıl gülümsemeye çalışmıştır şaşkın şaşkın... Dövüşken erkek onuru, nasıl kırılmıştır?

Önce yan odayı, sonra aşağıyı dinledi. “Niçin Neriman’ı götürmek, bizi Arapoğlu kadar ürkütmedi?” Bir zaman karmakarışık _ düşündü. Acaba gözlerinin önünde sallanan şu bulanık dünyaya karşı, bütün güvenini kaybettiğinden mi? Burada kızı tek başına bırakmaktansa, Yanına alıp tehlikeye atılmak bile daha mı sağlam?

— Oldu mu baksanıza?.. Elime ilk geçenleri giydim. Şemsiyemi arıyorum deminden beri... Aylardır çıktığım yok... Neyi nereye koyduğumu unutmuşum!

Neriman, yakınıyordu, somurtmaya çalışıyordu ama, gözlerinde sevinç pırıltısı, ağzının ucunda kız çocuklarının çok bilmiş

gülümsemesi vardı. Şemsiyesini duvara dayadı, aynaya bakarak eldivenini giymeye başladı.

Cemil yaklaşıp arkasında durdu:

— Kız bu ne güzellik! Sesini boğukluğunu yadırgayarak bir an sustu. Soluğum kesildi.

Neriman bir şeyler daha söylemesini biraz bekledi. Sonra birden dönüp boynuna sarıldı. Gözlerini hafifçe yumarak ağzını ağzına yaklaştırdı. Yıllardır kocasının yolunu gözlemiş istekli bir kadının iştahıyla Cemil’i, soluğu kesilinceye kadar öptü.

* * *

Yokuşu, şemsiyenin altında, birbirlerinin sıcaklığına sokularak indiler.

Cemil, nişanlısıyla çıktığı ilk gezmenin nasıl bir gezme olduğunu düşünerek gülümsemeye çalışıyordu.

— Annem, şaşırdı, ben “Sokak” deyince... Hakkı varmış. Botlarım çamur içinde kaldı. Bu havada kovulan çıkmaz... Çok mu hasta acaba.

— Sanmam...

— Neden tutturdu öyleyse?

— Bilmem!..

— Hiçbir şey açmayın olur mu? Bizimle eğlenir!

— Hayır! Sevinir çok...

— Sevinir evet... Ömer Abim eğlenmez ama, Maksut Abi eğlenir mutlaka...

— Biz de onunla eğleniriz! “Yiğitsen hadi nişanlan da görelim. ” deriz...

Tramvay caddesindeki araba durağında, saçağın altına çekilmiş bir tek araba vardı. Cemil iki Yanına bakınırken, arabacı kahveden çıktı.

— Osmanbey’e gideceğiz!

— Buyrun!

Böyle yağışlı günlerde yolcuları savruntulardan koruyan muşamba örtünün altına girip birbirlerine iyice sokuldular:

— Açsana peçeni...

— İyi böyle...

Cemil, “Nereye, niçin gidildiğini söylemenin sırasıdır” diye düşünmüş, peçeyi açmasını, sözlerinin etkisini gözlerinde görmek için istemişti. Üstelemedi.

Arabacı, kaygan yokuşu, duraklamadan çıkabilmek için, kır bacını şaklatarak hayvanları apansız haydayınca, Neriman ürkek Cemil’in koluna girdi.

Hayvanlar, sırtlarını yassılandırarak zorlatıyorlar, nallarım, çarpışan kılıç sesleriyle kaldıranda şakırdatıyorlardı.

Cemil, sağ dirseğiyle belindeki tabancanın katılığını aradı. Elini, Neriman’ın eli üstüne koydu.

Arabadan Osmanbey’de indiler. Cemil ikinci defa saatine baktı.

— Neden kapıya kadar gitmedik Cemil abi?.. Sokağa araba girmiyor mu?

— Simdi beni dinle ruhum... Önce şu kağıdı al!

— Nedir? Ne olacak?

— Gideceğin evin numarasıyla içinde oturanın adı yazılı...

— Gideceğim ev mi? Siz gelmiyor musunuz?

— Duraklama! Hem yürü, hem dinle!

— Siz benimle beraber gelmeyecek misiniz? Ömer Abi yok mu orada?..

— Orada... Yok olur mu? Ben de beraber geleceğim ama, içeri girmeyeceğim!

— Neden?

— Çünkü... Biz aslında, içeri girip oturmayacağız! Ömer ağabeyini alıp gideceğiz!

— Ne demek?.. Hani hastaydı Ömer abi... Durun anladım!

— Anladınsa... Tamam! Şimdi dinle beni... Al şu kağıdı... Evin numarasıyla soracağın ad yazılı...

Neriman kağıdı aldı, dikkatle baktıktan sonra geri verdi:

— Peki! Kağıt istemez! Unutmam! 8 numarada Avusturyalı kadın terzisi Madam Lili... Bildim. Gazetelerde ilanları basılırdı eskiden...

— Hay çok yaşa! Evet, o Madam Lili...

— Ömer abim Madam Lili'nin yanında mı?

— Hayır! Madam Lili mütarekeden biraz önce memleketine gitmiş... Sen kapıyı çalacaksın! Yaşlı bir Rum kadını açacak! "Kimi istiyorsunuz?" diye soracak. "Terzi Madam Lili'yi... " diyeceksin! "Yok burada... Memleketine gitti... " diyecek, "Vah vah! Ben taaa cehennemin dibinden geldim!" diyeceksin! "Buyrun biraz dinlenin!" diyecek! Gireceksin! Buraya kadarı hiç önemli değil... Biraz sonra dışarıya çıkacaksın ya...

— Evet!

— Sorulursa, "Madam Lili'ye gelinlik diktirmek için geldim!" diyeceksin!

— Kim soracak?..

— Kimsenin soracağı yok!.. Olur ki, biri sorar, diye söyledim.

— Evet!

— Evden çıkınca arabaya doğru yürü...

— Hangi arabaya?

— Birazdan göreceksin!

— Siz beni arabada mı bekleyeceksiniz?

— Hayır sokağın başında...

— Neden?..

— İşte böyle...

— Ömer abime bir şey mi söyleyeceğim?

— Hayır! O da senin arkandan çıkacak... Daha doğrusu, beraber çıkacak ama kadın kılığında...

— Anladım!

— Ne anladın bakalım!

— Ömer abimi kaçıracağız!

— Kaçırmak da neymiş? Bir evden alıp başka bir eve götüreceğiz! Korkmazsın ya?..

— Hayır!

— Korkma! Korkacak bir şey yok! Ben senin on adım arkanda olacağım! Bekleyen arabanın sürücüsü yabancı değil... Biner oturursun! Sürer giderse telaşlanma sakın!

— Siz?

— Biz de beraber... "Biz yetişemezsek, telaşlanma!" demek istedim!

— Siz yetişemezseniz olmaz!

Neriman birden duraklamıştı. Sesi titriyordu.

— Hani korkmayacaktın? Biz de geleceğiz. Aslında biz de seninle beraberiz. Ama olur ki bizim bir başka arabaya binmemiz gerekir.

— Bu havada başka araba nerde bulacaksınız?

— Aşağı sokakta ikinci araba bekliyor! Bizde araba çok... Araba kıyamet gibi... "Kötüsü gelirse... " diyorum, "Araba bizi beklemeden yürüyüverirse korkarsın belki... " diye... Senden istediğim... Korkmayacaksın! Korkacak hiçbir şey yok! Şimdi bak, sapacağımız sokağa yaklaşıyoruz! İlerde bir araba duruyorsa sokağa gireceksin!

— Araba yoksa?..

— Yoksa Ömer abinin çıkması başka güne kaldı demektir. Eve döneceğiz.

— 8 numaralı ev arabanın durduğu sokakta mı?

— Hayır! Arabanın durduğu köşeden aşağı sapacaksın! İlerleyeceksin! Sağdaki ilk sokağa gireceksin! 8 numara, solda

dördüncü kapı... Üç basamak merdivenle çıkılıyor... Dur biraz... Giderken de evden çıktıktan sonra da becerebildiğin kadar telaşlı davran!

— Anlayamadım! Neden?

— İşte öyle... Dört Yanına kuşkulu kuşkulu bak! Erkek gibi dik yürü!.. Gücün yettiği kadar geniş adım at! Çarşafının eteğini böyle toplamasan daha iyi olur.

Neriman durup peçesinin altından yüzüne baktı, titreyen bir sesle sordu:

— Sizi tanıdığımı saklayacak mıyım? Sizi... Ömer abimi?

— Yok canım! Benim hem yeğenimsin, hem nişanlım! Ömer de Ömer abin... Asıl önemlisi evden çıkınca peçeni hiç açmayacaksın! “Rüzgâr savurdu”, “unuttum” olmaz! Peçen biraz aralandı mı... “Bütün plan altüst olur” diyecekti, hemen değiştirdi. Oyun bozulur. Peçen sımsıkı kapalı olacak bu bir... Bir de korkmayacaksın!.. Aptal gibi korkarsan, küserim bak! Korkmayacaksın! Korkacak hiçbir şey yok... Korkma e mi? Rica ederim korkma!

— Peki...

— Soracağın bir şey!

— Yok!

— Korkmadığına emin misin?

— Evet!

— Korkarsan boşuna korkmuş olursun! Ömer abini alıp gideceğiz! Hepsi bu!.. Kendini bir yolda bakalım! Dizlerin titriyor mu? Yüreğin nasıl?

— İyi...

— Sokağa yaklaşıyoruz! İlerdeki köşede araba duruyorsa saparsın! Sanki bu sözün karşılığı varmış gibi bekledi. Evde söyleseydim, gelmemezlik eder miydin?..

— Gelmemezlik mi?.. Nasıl olur? Başka çare yoksa...

— Sağ ol Neriman! Haydi bakalım, haydi, arş ileri!..

Neriman şemsiyesini tutan eliyle çarşafının eteğini yiğitçe kavrayıp yürüdü. Sokağın ağzına gelince hiç duraklamadan saptı.

Cemil, “Araba bekliyor!” diye yutkundu. Erlerini süngü saldınsı için ilk defa korunaklardan çıkaran bir asteğmenin kapıl dıgı pişmanlıkla acıma karışığı sorumluluk korkusunu yüreğin de duyarak hızlandı.

3

On adım önünde yürüyen Neriman, yere sağlam basıyor, kara çarşafının içinde, biçimli vücudunun imrendirici canlılığıyla, büyüklüğünü ölçüp biçemedigi bellisiz bir tehlikeye doğru, kahramanca yürüyordu. “Bu tehlikenin Reşit Bey’in sıkıştınlıp kendini öldürmeye zorlanmasına benzer bir şey olduğunu acaba sezdi mi? Bu iki işi birbirine bağlayabildi mi? Sezdi de bagladıysa korkar. Korkmamazlık edemez! Şimdi kimbilir nasıl vuruyordur yüreği... Eğer kendisi için değil de bizim için korkuyorsa daha dehşetli... ”

Savaşın en kızgın sırasında, cephanesini tutumla kullanmak zorunda olduğunu aklına getirdiği zamanların kızgınlığı kapladığı yüreğini birden... “Kıza elini sürenin vay haline!” diyerek sağ yumruğunu sol avcuna iki kere sürdü.

Arabaya yaklaşınca kendisini de şaşırtan bir sakinlikle sordu:

— Boş musun arkadaş?

— Yok!.. Doktor bekliyorum!..

Bu karşılıkla yüreğindeki sıkışma biraz gevşedi.

Aşağıdaki köşenin ağzına yetiştiği zaman, Neriman, kapıların üstündeki numaralara bakarak gireceği evi arıyordu.

Cemil elini cigara paketine götürdü, ortada hiç kimse yoktu ama, gene de yüzünü göstermemek için vazgeçti.

Rüzgâr, bomboş sokakta karları sağnak sağnak savuruyor, tek başına, duraklayarak yürüyen kara çarşaflı kadına, şaşırtma vere vere, kancıklığının var gücüyle saldırıyordu.

Neriman dördüncü evin üç ayak merdivenini çıkıp zili çaldı. Kapı açılınca, bir şeyler mırıldanıp içeri girdi.

Sokağın ilerisi görünmüyor, koyu kül rengi oynak bir perdeye dayanıp kalıyordu.

Cemil yüzünü göstermemek için cigara içmekten vazgeçmesine dalmıştı. Neriman’ın ardından sokağa sapınca yüreğini kavrayan

kızgınlık, yavaş yavaş azgınlaştı, kıldan örülmüş bir çile gömleği gibi derisini sardı.

Omuzundaki eski şarapnel yarası uzaktan uzağa sızlıyor, eskiden beri içine zaman zaman düştüğü dünyayı yadırgama bunaltısı başlıyordu.

Bataryasının erleri, düşman mermileri tepelerine kümelenirken Cehennem Yüzbaşı'nın kafasını bile kısmadan, dimdik durmasıyla övünürlerdi. Şimdi, görünürlerde kimseler yokken cigara içmeye korkuyordu. "Birisi gitse dese ki... 'Hey! dese. Cigara içmekten korkar olmuş sizin Cehennem!' dese... İnanmaz benim ayıcıklar... Çok bilmiş çok bilmiş sırıtırlar da, karşılık bile vermezler!"

Tipinin içinde sendeler gibi yürüyen Neriman'ı görüyormuş gibi gözlerini kıstı. Tipi yavaş yavaş değişiyor, çölü gündüz ortası, portakal renkli bir imansız geceyle örten, kum fırtınasına dönüyordu.

Kum fırtınasında baskın kolay olur. Bunu bildiklerinden iki taraf da tetiktedir. En küçük savruntuya makinalı tüfeklerle birkaç şerit yakılır.

Neriman'ı, sanki öyle makinalıları tetikte bekleyen siperlere sürmüştü, arkasına gizlenerek... Demek, Neriman'ı burada böyle kullanacağını sezmiş olduğu için parayla yatan bir kadınla gelmeği göze alamamıştı. "Büsbütün cıvık bir şey olurdu!" diye homurdandı.

Soluğunu tutarak iki yanına baktı. "Peki ne zaman değiştik böyle biz? Yavaş yavaş mı kancıklaştık?.. Baskına uğramış gibi birdenbire mi? Neden değiştik? Kadınları yem olarak kullanmak neyin nesi? Kendi yurdumuzda Rum evlerine sığınmak... Sırtımızda kadın çarşafları, kaçacak delik aramak... Bunca ölmek, bunca öldürmek boşa mı gitti, bu kadar?"

Öfkesi gene damarlarında uyuşuyor, kemiklerini yumuşatan, karşı durulmaz yorgunluğa dönüyordu.

Ayaklarını yere vurdu.

Üşüme dışardaki soğuktan değil, içindeki boşluktan gelmişti. "Kim suçlu bu olanlardan?.. Biz mi üstümüze düşeni yapamadık? Başımızdakiler mi iyi hesaplayamadılar? İyi hesaplayamadılarsa... Nasıl fark etmediler yanıldıklarını?.. Ettilerse, ne zaman ettiler? Artık

dönülemez miydi oradan?.. Ne zamandan beri bilerek bizi buraya sürüyorlardı?” Bunları, bir bilenden mutlaka sorup öğrenmeye birden karar verdi. Birdenbire şimdiye kadar hiç üstünde durmadığı şeyleri, hep bir arada karmakarışık merak etmeye başlamıştı: “Ne zamandan beri, bilerek, bizi buraya doğru sürdüler! Olur mu böyle iş?.. Milletin kendilerine körü körüne güvenmesinden böyle faydalanmak... Bu kadar acımadan... Bu kadar kolayca... ” Duraladı. “Biz de kızı... Bize güvenmesinden faydalanarak sürmedik mi, bu işe?.. ”

Yüzünü göstermemek istediğini unutarak cigara yaktı.

Demin arabadan inince meseleyi açarken o kadar sıkılması demek, hergelelik ettiği içindi. “Küçük bir çocuğun elindeki altını nikel kuruşla değiştirmek bu... Düpedüz dolandırıcılık...

Neden hiç acımadım Neriman’a... Maksut kadar olsun... Çünkü, ‘Sonunda polisten nasıl olsa kurtarırız!’ diye düşündüm sadece... Alışık olmadığını hesaba katmadım! Korkacağını hiç umursamadım! Kimbilir nasıl korkmuştur! Ödü kopmuştur! Silaha el süremeyecek kadar korkak olduğunu nasıl da aklıma getirmedim? Peçesinin altında ağlamaya başladı mı acaba? Dişleri birbirine vurdu mu? Bana belli etmemek için çenelerini sıkmıştır. Benden iğrenmiştir!”

Neriman apansız çıkınca sanki bu, pek şaşılacak bir şeymiş gibi, birden toplanıp atılmaya hazırlandı.

Kız eteğinin çamurlanmasına aldırmadan başı yukarda, geniş erkek adımlarıyla kendisine doğru geliyordu. “Vallah billah korkmamış... Hay çok yasa aslanım! Sen çok yaşa e mi?’’

Patriyot Ömer, yaşlı kadın yeldirmesiyle kalın bastonuna dayanarak basamakları iniyordu.

Cemil, “Oldu bitti bu iş!” diye ellerini sevinçle ovuşturdu. “Şuna bakın yahu! Şu Ömer olacak oyuncuya bakın!.. ” Neriman’ın koluna girmek için tam yürüyecekti ki, kız soluna dönüp durdu.

Cemil köşeden ayrılmadığı için küçük bakkal dükkânını görmemişti.

Dükkândan çıkan çarpık çurpuk herif, bir eli arka cebinde yolun ortasına dikildi:

— Şu peçeyi biraz arala bakalım abla!

Neriman önce gerileyip “Cemil abi!” diye bağırdı, sonra kendisini toplayarak çıkıştı:

— A... A... Terbiyesiz! Çek elini!

— Davranma, bozuşuruz! Aç şunu...

Peçeye dokunmasına meydan kalmadan Cehennem Yüzbaşı, cehennem gibi yetişti. Elinin keskinliğiyle herifin boyun köküne vurdu. Kemik kütürdemişti ama, iki büklüm olan ufak tefek adam, yere serilmemişti. Cemil herifin göründüğünden çok daha güçlü, çok daha atik olduğunu anlayınca toparlanmasına meydan bırakmadı. Tabanca çekmeye uğraşan kolunu bir eliyle bileğinden, öteki eliyle dirseğinden kaptı, küçük gövdeyi, iki kere silkeledikten sonra duvarla kaldırımın birleştiği yere var gücüyle çarptı.

Kaptığı kol, ilk silkelemede ya kırılmış, ya da omuz başından çıkmış olmalı ki herif can acısıyla kıvranmaya başlamıştı.

Cemil, buna çok şaşmış gibi bir an baktı. “Vay namussuz vay!” diyerek, bütün gücüyle topa vurur gibi böğrüne gebertesiye bir tekme attı. Herif önce uludu, sonra yan üstü düşüp katıldı kaldı.

Neriman’la Ömer, hiç durmadan geçmişler, köşeyi dönmüşlerdi.

Cemil, fesini yerden alırken, dükkânın kapısına çıkmış bakkalla çırağını gördü. Üstlerine yürüyecek gibi yaptı. Bunlar, bazı çalar saatlerde, saat başı, boy gösteren bebekler gibi, bütün gövdeleriyle dönerek dükkâna giriverdiler. Cemil, “Gidi hergeleler!” diye başını sallayıp yürüdü. Dönemeci kıvrılırken omzunun üstünden baktı. Herif tipinin altında tostoparlak yatıyordu. Kendisini dinledi. Bu kadarcık bir elleşme, yüreğindeki sıkıntıyla omuzunun ağrısını silip süpürmüştü. Mermileri istediği yere düşürdüğü zamanların mutlu çocuk gülüşüyle güldü.

Neriman’la Patriyot arabaya binmişlerdi. Arabacı ayaktaydı. Kaldırımları döverek huysuzlanan hayvanları güçlükle tutuyordu.

Cemil, iki adım kala elini salladı:

— Sür bakalım reis!.. Araba hızlanırken atladı. Merhaba Ömer hanım teyze!.. Daha kısmet çıkmadı mı sana, emekliden, bir yüzbaşı?..

— Nerdeee... Kapısını it köpek çevirmiş kadının kısmeti mi çıkarmış? Herifi gebertmedin ya, büsbütün?..

— Sanmam!..

— O savurmayla yere çaldınsa, çoktan cavlağı çekmiştir!

Patriyot Ömer, Neriman' a döndü:

—Üşüyor musun?

— Hayır Ömer abi...

— Hayırmış... Titremesini bilmesen donacaksın!.. Korktun mu çok?..

— Korkmadım!..

— İçeri girdiğin zaman suratın kül gibiydi.

— Korkmadım. Soğuktandır. Baksanıza havaya...

— Korkmadın da, “Cemil abi” diye niçin bağırdın?

— Adam elini peçeme uzatınca boş bulundum!.. Korkmadım inan olsun!..

— Doğru! Dizleri kesilip yere yıkılmamışsa, insan korktu sayılmaz!

Cemil, dişlerini gıcırdatarak sordu:

— O ne pis herifti öyle... Kimin nesi? Polis mi?

— Sanmam! Buraların kopuklarından olsa gerek... Gönüllü polis... Evi bastıktan sonra, burada olmadığıma inandılar demiştim ama, büsbütün boşlamamışlar, göz kulak olmayı bakkala bırakmışlar. O da, “Ne olur ne olmaz” diye bu zibidiyi peylemiş galiba... Fukaranın bahtına bak ki, hışmına uğradı Cehennem'in... Elini Cemil'in kamına vurdu. Yerden bacak herifi gebertmediğine emin misin?

— Yerden bacaklığına bakma!.. Sıkı oğlanmış... Acıdım bir yandan... Senin kim olduğunu söyleseydiler, elini beline atıp, tek başına yolu kesemezdi. “Hiç korkma... Kavga adamı değildir. Eli

kalemlinin biri... ” demişlerdir ürkmesin, diye... Dur yahu... Tuh... Orası hiç aklıma gelmedi.

— Nedir aklına gelmeyen?

— Silahını çekip almak...

— Evet... Alsan fena olmazdı, ama bana kalırsa, kötek asıl, Karamanlı bakkala atılmalıydı. Bir uygun sırada, Dayı Maksut, kopuklarından birini yollasın da, dükkânın camını çerçevesini yoluyla onartsın!.. Dikkat et, “Kopuklardan biri” dedim, sakın Neriman’ı göndermeye kalkmayın!..

— Neriman’ı mı? Ne demek?

— Bilir miyim? Kosa İstanbul’da, başka bir yemlik bulamadığınıza baktım da...

— Yemlik çoktu ama...

— Aması?

— Dayı Maksut, yanıma başka bir hanım katmayı uygun bulmadı.

— Anlamadım!

— Bu sabah nişanlandığımız için yakışık almazmış...

— Dur, aklımı karıştırma! “Nişanlandığımız” nasıl söz?

— Sahi, senin haberin yok!.. Biz bu sabah nişanlandık bununla... Aslında, buraya gelmemiz, sana müjde vermek içindi.

Patriyot Ömer, sahici bir kocakarı gibi, gözlerini devirerek Neriman’ baktı:

— Doğru mu kız? Karşılık bekledi. Neriman başını önüne eğince inandı. Demek doğru! Hay Allah sizin müstahakınızı versin!.. Haydi bunlar sapıtmış... Sana ne oluyor a yavrum!.. Bu havada, insan nişan toplantısını yüzüstü bırakıp bunun ardına düşer de, buralara gelir mi?

— Siz, “İlle gelsin” demişsiniz!..

— “İlle gelsin” dedimse, “Nişanlandığı gün, nişanlı hanımı salla sırt etsin de gelsin” demedim! Cemil’e çıkıştı. Bir de utanmadan

gülüyorsun! Senden başka işe yarar adam kalmadı mı ortada?

— Kalmadı, ne sandın? Baktım, ünlü Doksan Dokuzuncu Bölüğün en zorluları, kocakan yeldirmesiyle geziyor, “İş başa düştü" dedim, sıvandım. Cigara paketini uzattı. Hele yak bir cigara...

— Olmaz! Bir cigaraya başörtümü açamam! Bıyıklı kadın seyri, biletledir. Başıbozuk yüz para, asker çocuk bir kuruş...

— Bu tipide kim kime yahu... Yak hadi...

Patriyot cigarayı yaktı. Uçları aşağı düşük kaşlarının altından, her zaman kederli bakışlarıyla Neriman’a baktı:

— Ne zaman gördümdü seni ben, en son?.. Biraz bekledi:

1917 başında Gümüşsuyu Hastanesi’nde... Değil mi kız? Omzundan yaralanmıştı da bu avanak...

— Değil Ömer abi... Almanya dönüşü size geldikti ya!..

— Tamam... Herif Avrupa gördüydü de, kasılmalarından Yanına varılamadıydı. Nereye gidiyoruz, böyle tıngır mıngır? Yol uzaksa, bu kız donar!

— Uzak değil... Kasımpaşa’ya...

— Orda mı kalacağız?

— Hayır! Araba değiştireceğiz!..

— Çay may hazırlattın mı bari?

— Yok... Hiç akıl etmedim!

— Kız hastalansın da ben sana gösteririm!

Kasımpaşa Deniz Söndürme Taburu’nun uçarı sürücüsü, Dolapdere yokuşunu bir solukta inmişti. Bostanları geçmeden dizginleri kasıp yavaşladı.

— Bayram yerine sapacağız abi... Pazar içine girmeden duracağız. Hakkı Beybaba sizi evde bekliyor. Ben, hayvanlarla arabayı değiştirip geleceğim!

— Olur!

Ömer, arabacıdan çok, Neriman'a işittirmemek için Cemil'in kulağına uzandı:

— Herif karakola haber verdiyse, her yana telefon etmişlerdir. En iyisi, kız ayrılsın! Vapurla Köprü'ye gitsin. Evlerden sorup arabanın biçimini, numarasını, hayvanların rengini belki öğrenmişlerdir.

— Meraklanma!.. Buranın komiseri yabancı değilmiş... Öğrenip bildirseler bile, biz savuşmadan, soruşturmaya başlamazmış...

— Reşit'in başını yedikten sonra, toparlandılar, maşallah...

— Araba durdu. İki katlı, tahta bir evin aralık kapısından geniş bir taşlığa girdiler.

Kıranta bir deniz yüzbaşısı kapıyı örttü:

— Buyursunlar... Hoş geldiniz! Siz böyle geçin beyler, hemşiranım yukarı çıksın!.. Merdivenden seslendi. Baksanıza!.. Misafir geldi! Eliyle yol gösterdi. Şöyle buyrun efendim!.. Neriman'ın neden durakladığını anladı. Zarar yok zarar yok... Şu çuvala silin de çıkın!.. Öteberi hazırlayacaklardı. Göndersinler bohçayı, söyleyiverin lütfen...

Cemil'le Ömer'in girdikleri oda sıcaktı. Sobanın üstünde çay demleniyordu.

Ev sahibi, Patriyot'u kucakladı:

— Korktum vuruşmak zorunda kalırsın diye... Hay Allah kahretsin... Cemil'e gülümsedi. Ben, Yüzbaşı İsmail Hakkı... Deniz Söndürme Taburu bölük komutanlarından... Siz de, bunun dilinden düşürmediği Cehennem Topçusunuz, Maksut'un telefonda söylediğine göre... Buyrun oturun. Patriyot'a döndü. Başınızı açmaz mısınız teyzanım? Başörtüsüyle yeldirmeyi aldı. Can sıkıcı bir şey olmadı ya, inşallah!

— Eh olmadı sayılır!..

— Baskında ne yaptın? Duyunca, ödümüz koptu. Bereket tetikteymişsin!

— Ne olur ne olmaz diye çok erken kalkıp giyiniyordum. Kapı çalındı. Madam kapıyı açıncaya kadar, taraçadan yandaki eve geçiverdim. Yabancı polisler karşılarında bir Ermeni madam görünce

edepsizlik edememişler, üstünkörü aramışlar. Sağda solda Rumlar, Ermeniler oturduğundan bir İttihatçıyı saklayacakları akıllarına gelmedi, besbelli... Niçin şüphelendiklerini anlayabildiniz mi?

— Hayır... Bu akşam, en geç yarın polis müdüriyetindeki arkadaşlar haber getirir... Kapı vuruldu. İsmail Hakkı Bey aralıktan bir bohça aldı. Tamam! İşte yeni giyimleriniz!.. Yeldirmeyi burda bırakacaksınız! Sana, bir taşralı çarşafı uydurduk! Biraz babayani ama, aldırmazsın! Bana kalsa, son moda tango çarşafı uygundu ama, “Arkasına takılan olur” dediler. Cemil Bey de kaputun üstüne şu kara yağmurluğu alacak... Fesi, kalpakla değiştirecek... Sizce bir engel yoksa, hemşiranım şuradan aynisin!.. Nerde oturuyorlar? Arabayla evlerine bırakırız!

Patriyot Ömer, Cemil’e döndü:

— Ne dersin? Fena olmaz!.. Bugün yeteri kadar korktu kız...

İsmail Hakkı Bey kesip attı:

— Doğrusu ayrı gitmektir.

Araba, atları değiştirilip geldiği zaman ikinci bardak çayları içiyorlardı.

İsmail Hakkı Bey yukarıya seslendi:

Neriman hazırdı. İnip Cemil’i paltosuz görünce biraz şaşırdı.

— Haydisenize... Nerde Ömer abim?

— Bak Neriman... Araba seni, Kasımpaşa vapur iskelesine bırakacak. Köprü’den tramvaya binersin! Daha doğrusu, bir arabaya atla! Ben biraz geç geleceğim. Teyzeme, “İşi çıktı” dersin. Bu gece, dönmeye çalışırım. Dönemezsem, merak etmeyin! Yarın öğleye doğru yüzde yüz evdeyim.

— Olur.

— Gidebilirsin değil mi, buradan oraya tek başına?..

— Elbette... Niçin gidemeyecekmişim?

— Para var mı yanında?

— Var!

— Bak bakalım! Belki yetişmez!..

Ömer Bey içerden seslendi: <

— Güle güle gelin hanım!.. Selimanım teyzeye çok çok selam... “Ömer abi, ebemkuşağının altından geçmiş de başına n< işler gelmiş” dersin. “Bundan böyle artık o benim Ömer abim değil, Ömer ablam” dersin...

Patriyot Ömer, pantolonunun paçalarını uzun konçlu kara çorapların içine sokmuş, kollarına, yazıcıların kullandıkları kara kollukları takmıştı.

Cemil içeri girdiği zaman çarşafın eteğini giyiyordu.

Arabacıya ne yapacağını söyleyip dönen İsmail Hakkı Bey! çayları tazeledi:

— Böylesi daha sağlam... “Yanında iki kadınla bir adam” dedilerse... Değil mi?

— Evet... İyi düşündün!..

— Unutmadan sorayım: Silah ister misiniz?

— Benim var. Cemil de herhalde silahlıdır.

— Evet...

— Bizden sorması...

— Teşekkür ederiz. Kasımpaşa’da durum nasıl?

— Millet ilk sersemlikten daha kurtulamadı. Takım haline gelemiyor bir türlü... Konuşuyorlar, dertleşiyorlar. Herkes aklınca, bir çıkar yol arıyor. Biz galiba öteki semtlerden daha önce toparlanacağız. İyi kötü bir komita kurmak üzereyiz. Silahlı gruplar düzenlemeye çalışacağız! Küçük çapta askerlik öğretimine girişmeyi düşünüyoruz. Yüksek duvarlı bahçelerde, askerlik çağına yeni gelmişler eğitilebilir.

— Silah?

— Kasımpaşa’da silah bol... Herkes cephelerden birer ikişer hatıra almış gelmiş... Geçenki Yeniçeşme yangını olmasaydı, başka yerlere silah yardımı da yapabilirdik. Yangında, en azdan, yedi sekiz yüz tüfek, bir o kadar tabanca yüzlerce el bombası, on binlerce mermi

yandı. Sırasız bir kayıp... Çok sırasız... Dışarıya kulak verdi, dinleyin beni şimdi... Beşiktaş'ta iskeleyi geçince, büyük tütün deposu var ya!

— Evet!

— Deponun yanındaki aralıktan denize doğru sapacaksınız Hamal kahvesi... Kahvenin önü, kum kayıklarının iskelesidir. Orada bir sandal göreceksiniz! Tekne maviye boyalı... Küpeşteye yakın iki sarı çizgisi var. Gidip yanında durun! Kahveden biri çıkacak... "Nerede bunun kayıkçısı?" diye soracaksınız! "Benim" diyecek. "Bizi kaça geçirirsin karşıya?" diyeceksiniz. "Yüz altına" diyecek... "Tamam!" deyip atlayın. Hemen suyu geçin!.. Kürek çekmeyi bilir misiniz Cemil Bey?

— Biraz...

— Birazsa elverir. Ben sizin yerinizde olsam, yedekleri taktırıp küreğe otururum sırayla... Hem Üsküdar'a çabuk geçersiniz, hem de üşümemiş olursunuz!..

Araba gelince, Patriyot Ömer acele çarşaflandı.

Cemil kalpağı giymiş, kara muşambadan denizci yağmurluğunu sırtına geçirmişti. İsmail Hakkı Bey'le öpüşüp çıktılar.

Kasımpaşa, sulusepken karın altında, suya düşmüş köpek yavrusu gibi ıslaktı. Yan beline kadar çamura gömülmüş, sanki titriyordu. Denizi bile denizlikten çıkmış, çamur dolu bir çukura dönmüştü. Bu cıvık çamurun üstündeki bütün tekneler karaya oturmuşa benziyorlardı. Karşı kıyı, çalımlı kubbelerine, dimdik minarelerine rağmen büyük depremlerin yıkıntı kümeleri; gibiydi. "Üç milyon ölü, İmparatorluğu beş yıl kemikleri üstünde tuttu. Deprem öyle derinden geldi ki, aylardır üst üste yığılan bu kemikler, hâlâ aynı hızla çöküyor. " Cemil bunu bir yer-; de okumuştu. Düşündü. Bulamadı. Şu anda, iskeletlerin meydana getirdiği kemik yığınlarının altından sanki çıkmaya uğraşıyorlar; soludukça hava yerine kemik tozu yutuyorlardı.

— Girmemezlik edemez miydik bu savaşa?!

— Savaşa mı? Anlamadım?

— Bu savaşa girmemenin yolu yok muydu diyorum? (

Patriyot Ömer bir başka dille konuşulmuş gibi bakakalmıştı. ’

Neden sonra kelimeleri arayarak karşılık verdi:

— Evet... Girmemek olur muydu? Bunu, belki şu anda Talat Paşa da soruyordur Berlin’de kendine... Moskova’daki Enver Paşa, Kabil’deki Cemal Paşa da soruyordur. Biraz daldı. Kolay değil bu sorunun karşılığı... Boş ver! Girenler düşünsün bunu. . Biz şimdi, bataktan nasıl çıkacağımıza bakalım!

— Panikledik, diyor Arapoğlu... Kızıyor senin Teşkilatı Mahsusa’ya...

— Haksız...

— Haksız mı?

— Elbette... Arapoğlu’nu şaşırtan, senin paniklemediğin yerde, bizimkilerin çil yavrusu gibi dağılması... Önce ben de kızdım biraz... Sövüp saydım.

— Sonra, düşündün...

— Düşündüm, teşkilattakiler, teşkilatçı olduklarından panikledi. Düşündükçe hak verdim kayınça... Neden mi? Teşkilattakilerin bir kısmı karşı tarafa geçti de ondan... Orman ne demiş? “Şuncacık balta, benim hakkımdan gelemez ama, neyleyim ki sapı benden” demiş... Bir gizli örgüt ikiye bölündü mü, gizlisi kalmaz. Düşman karşısında omuz omuza savaşmanın güvenini kaybetti arkadaşlar, apansız! “Filanca benim evi bilir, Reşit Bey’i ararken en önce aklına ben gelirim! Öyleyse, evi nerdeyse basarlar” diye kendi kendilerini korkuttular. İşte bunu hesap etmedik biz...

Cemil de kelimeleri teker teker seçerek doğruladı:

— Evet çoğu bu kadar açık düşünmemiştir bile... Yüreğini alışmadığı bir tedirginlik sarar sarmaz, yelkenleri suya indirmiştir.

— Hak veriyorum ama gene de çok gücüme gidiyor Cemil Aka! Bir arkadaşın, bir başka arkadaşa, evine sığındığı günün gecesi, “Ben seni saklayamam, korkuyorum!” diyecek duruma düşmesi çok yaman... Hele yiğitlikte sivrilmiş olursa... Üşümüş, ya da sahiden

korkmuş gibi içini çekti. İyi ya, “Bu çukurdan artık çıkamayız” duygusu nerden geldi bize? Yenilmek hesapta hiç mi yoktu? Biz buna benzer vartaları hiç mi atlatmadık? Koca bir İmparatorluk, göçer gider mi, bir tek savaş kaybedilince?.. Göçer giderken biz kaltabanlığa vurabilir miyiz? Olmaz böyle şey... Gözlerini kısarak Cemil’in gözlerine baktı. Doğru söyle Cehennem, içinden, “Bu iş burada bitti” dedin mi, bozgundan bu yana hiç?

Cemil içini merakla yokladı, sonra rahatça karşılık verdi:

— Bugüne kadar hiç aklıma gelmedi. Ben de “Olmaz öyle şey. ” Dedim senin gibi... “Biz ölmeden hiçbir şey bitmez” dedim.

— Tamam... Boğuşmalar çeşitli cilveler göstermeyince ben onlara boğuşma bile demem!.. İlerleyeceksin, gerileyeceksin... Sen onun arkadaşını vuracaksın, öfkesinden kurşun yemiş hınzıra dönecek, o senin arkadaşını haklayacak, sen kızgınlıktan kudurmuş kaplan kesileceksin! “Arkadaşlar ikiye bölündü” dedim ya, ben buna da pek inanamıyorum daha... Bölünme gibi görünen şey, bozgunun ilk günü, her yerde olur. Bir de bakarsın dün panik yapanlar, bugün senden iyi dayanıyor. Biz dünkü çocuk muyuz? Getir bakalım aklına, Makedonya’yı... Hiçbir umut var mıydı görünürde?.. “Şemsi Paşa’yı tepeledikten uç gün sonra hürriyet tamam!” deseydi biri, inanır mıydık? İnanmazdık... Balkan rezilliğinden sonra... “Bundan yüz kat çetin bir savaşta dört yıl dayanacaksınız!” deseydi biri inanır mıydık?.. İnanmazdık. Benim pek derine aklım ermez, ama, Sarıkamış’tan sonra “Battık” diyenlerin karşısına dikildim. “Yok öyle şey” dedim. Yetmiş iki buçuk millet Çanakkale’ye yüklendi. Rus yürüdü geldi, Suşehri’ne dayandı. Aklı erenler, “Bu iş burda biter!” dediler. “Yok öyle şey!” dedim. Hesapla mı dedim, hayır, yürekle dedim. Çar domuzuna, bir Bolşeviklik belası verdi, kurban olduğum Allah, biz “Aman Sivas’ı kaptırmasak” derken, kendimizi Kafkasya’da bulduk. Biraz geçti aklı erenler, Alman’ın tutumuna baktılar, “Eyvah! Bu herif buralara iyice yerleşiyor ki, hiç çıkmamacasına... ” dediler. Palabıyık Vilhelm yıkıldı teker meker, o belayı da öyle savuşturduk. Elbet, bugünleri de geçiştireceğiz! Bir ucu çözülürken, bir ucu bağlanıyor bu işin kayınça. . Yok bölünmüşüz de, yok sap bizdenmiş de... Oluversin sapı bizden... Onlar bizi biliyorlarsa, biz de o kahpe

avratlıları biliyoruz! Ferah ol! Böyle karışıklıklarda, molozlar gider, yiğitler kalır. Birine meydan okur gibi dikilmişti. Ne demiş Köroğlu, “Mert dayanır, namert kaçar” demiş... Sırtımızı devlete dayayıp kabadayılanmak kolaydı. Şimdi, ak koyun, kara koyun belli olacak... İçini çekti derin derin. Aslına bakarsan, bu Reşit işinde suçun büyüğü benim... Kara Vasıf o kadar söyledi: “Bu iş senin bildiğin kerteden çıktı, Patriyot, bozulalım da yeniden düzelelim, yanılıyorsun!” dedi. Ben “Teşkilatı Mahsusa varken, başka şey istemez diye dayattım. “Olmaz Patriyot, gel katırlanma! Senin aklın ermiyor! Bozulacağız da düzeleceğiz ki, herkes eski bildiklerini kaybedecek, ” dedi. “Bir örgüt, uzun zaman hükümete sırtını dayayarak çalışmaya alıştıysa, çetin zamanda ondan büyük başarılar beklemeyeceksin!” dedi. Ben, “Ne biçim teresler olmalıyız ki, kötüsü gelir gelmez, işe yararlıktan çıkalım! Olmaz, ayıptır, ölsek daha iyi!” dedim... Güldü kara herif bir zaman, “Anladım, sen iyice şaşırmışsın domuz!” diye kamıma vurdu. “Şu dakikadan sonra, Karakol oldun çıktın, bunu böyle bil!” dedi. Bereket versin, herifler bizim gibi avanak değil... Çekirdekten yetişme komitacı...

— Karakol ne demek?

— Kara, Kara Kemal’le Kara Vasıfın KARA’sı, Kol da bildiğimiz kol!..

— Karaların kolu...

— Tamam! Gerçekten de iki kolu olacak... Biri, cezaevlerinden adam kaçırmakla, kaçırılanları gizlemekle, düşmana geçenleri tepelemekle uğraşacak... İkincisi Gizli Ordu...

— Anlamadım!

— “İstanbul’da vuruşma olur, Müslümanları öldürmeye kalkarlar” diye düşünmüşler. Her mahallede silahlı milis birlikleri kurulacak... Demin İsmail Hakkı’nın söylediği...

— Silah?

— Sorduğu şeye bak!.. Biri duysa, “Salihli’ye altı araba silah getiren bu mu?” diye şaşar! Silah var, “Kötüsü gelirse çete savaşları

yapılır” diye savaşın sonuna doğru, biz epeyce silah gizledik! Karakol derneğinin tüzüğünü, genel yönetmelik taslağını vereyim de oku!

— Hazır mı?

— Tam hazır değil... Bizim küçük efendi, Kara Kemal Bey tevkif edilmeseydi, çoktan tamamlanacaktı da basılmış bile olacaktı. Merkezin kimlerden kurulduğu, kaç kişi olduğu, nerede, ne zaman toplandığı, kimlerce, nasıl seçildiği hep gizli... Birisi nin gizliliği bozacağından kuşkulanıldı mı, tak... Yallah... Lamı cimi yok... Milisler ordu düzeniyle yönetilecek... Başkomutan, Genelkurmay... Bunlar da birbirini tanımayacak... Sırası gelip “Haydi!” emri verildi mi, herkes ödevinin başında işe girişecek!

— Aklım pek ermedi buna... Birbirini tanımayan koca bir ordu, sırası gelince nasıl vuruşur, bir komuta altında?

— Koca orduyu kuranlar, elbet burasını da düşünmüşlerdir. Sen hiç meraklanma!.. Her yönü kılı kırk yararak hesaplandı bu kez...

— Sence başkomutan kim? Enver Paşa mı?

— Kesinkes bilmiyorum ama, Enver Paşa’dan uygunu yoktur. Geçenlerde bir laf çıktıydı ya... “Talat Paşa, İstanbul’a gelmiş, bir yerde saklanıyormuş” diye... Bana kalırsa, gelen Talat değil Enver’dir.

Araba, Kuledibi’nde bir kocaman Yahudi bayrağının altında durmuştu. Boğazkesen’e inen yokuşun başında, nokta polisinin kulübesi çevresinde bir şeyler oluyor, olanı görmek için toplananlar kahkalarla gülerek birbirlerinin omuzuna abanıyordu.

Kulübenin içinde gözlerini sımsıkı kapamış sakallı bir polis vardı.

Cemil arabacıya ne olduğunu sordu:

— Hiç... Allah belalarını versin!.. Dört beş yabancı deniz en...

— Ee?

— Kulübeyi çevirmiş küçük abdest ediyor!..

— Ona mı gülüyorlar bu herifler?..

— Ona!

— Sür de sıyrılmaya bakalım!

Cemil, sarhoş deniz erlerinin çarşafı fark edip edepsizlik edebileceklerini düşünerek, elini tabancasına attı, güven tetiğini açarken araba dikkati çekmeden kalabalığı sıyırdı.

Boğaz’ın burdan görünen parçası düşman tekneleriyle doluydu. Tipi dinmiş, bulutlar yükselmişti. Denizin kat kat kurşuniliklerine ıslak şubat akşamı iniyordu.

Patriyot, dalgın, sordu:

— Nereye gidiyoruz?

— Erenköy’üne...

— Kimin evi?

— Doktor Münir’in...

— Münir’in mi? Ne münasebet?

— Ahbabımdır.

— Gördün mü son zamanlarda?

— Bugün...

— Nerde gördün?

— Evine gittik Maksutla...

— “Patriyot’u getireceğim” dedin... “Olur" mu dedi?

— Evet...

— Şaşılacak şey... Duraklamadı mı? Bir şey söylemedi mi hiç?

— Ne gibi?

— Bilmem... Evde başka kim var?

— Halil Paşa...

— Gördünüz demek... Ben götürdümdü, oraya...

— Yok canım!..

— Ne yaptı, bizim Deli Arap “Patriyot’u Münir’in evinde saklayalım” deyince?

— Kıyametleri kopardı. Sonuna kadar direndi. Şimdi bile, Halil Paşa'yı gördüğü halde, yüreği kuşkudadır, eminim!

— Ben de az direnmedim... Paşa sonunda, tersledi bizi...

— Paşa "Git görüş" mü dediydi?

— Tamam! Bir akşam, evdeyim, kapı çalındı. Baktım, şapkalı, kolu çantalı bir gâvur... İnip açtım, "Kimi aradın çorbacı?" de' meye kalmadı, herif beni göğüsleyip içeri daldı. "Höst" diye davranırken baktım, bizim Paşa Dayı... O gece beni Doktor Münir'e yolladı. O sıralar ben daha bizim takıma güveniyorum. "Etme, ' eyleme Paşam... İt sürüsü kadar adamımız var. Biz, düşmanımızın kapısına nasıl gideriz?" dedimse de dinletemedim. Doktor' Münir beni tepeden tırnağa süzdü: "Merhaba Patriyot!" dedi, "Oğlum suya düşmüş sıpaya dönmüşsün! Patriyotluk zor geldi galiba... " dedi. Paşa meselesini açtım. Doğrusunu istersen, "Başka kapıya yallah!" diye kanadı suratıma çarpmasını bekliyordum. Beni içeri aldı, kahve söyledi, "Sizin Paşa Dayı, son gördüğümde, Kafkasya fatihi idi. Çalımından geçilmiyordu ve de burnundan kıl alınamıyordu. O zamandan bu zamana durum vazıyetlerimiz az biraz değişti gibimedir" dedi, "Vatan dediğimiz şu baba çiftliğini har vurup harman savurdular, kumara bastılar: hayvanıyla adamıyla... " dedi, "Gelsin bir hesaplaşalım. Alacaklı mıyız, verecekli miyiz bilelim. Hey Patriyot oğlu!" dedi. Ben sersemlemişim! O sersemlikle eve döndüm. Dediklerini Paşa'ya bir' bir söyledim. "Haklı bücür herif... N'aparsın!.. " dedi. "Yenilginin. hesabım, o patavatsız geveze soracaksa işimiz iş Paşa Dayı!" dedim. "Keşke bütün soranlar bücür gibi yiğit olsalar" diye başını i salladı. Maksut'u görünce ne yaptı bücür herif...

— Sorma... Eşekten düşmüşe çevirdi.

— Oh olsun!..

Araba düze inmiş, Fındıklı'nın darlığından Dolmabahçe'nin genişliğine çıkınca hızlanmıştı.

İskele yolunun ağzına indiler.

Ortalık kararmak üzereydi.

Tütün deposunun önündeki teknelerden san çizgili kayığı bulmaya çalışırken kahveden iki kişi çıktı.

— Allah Allah... Bu senin Arapoğlu değil mi Cehennem? “İti an sopayı hazırla!” sözü doğru... Kasıntıya bak kasıntıya... Habeş İmparatoru Menelik, halt etsin! Evet, huyunu bozdu inzibat subaylığı bu bizim alık Arap’ın...

Arap Maksut telaşlıydı. Yanındakini tekneye yollayıp sokuldu:

— Gelebildiniz çok şükür... Nerde kaldınız bu zamana kadar?.. Merak ettim.

— Neden?

— Bir de sorar!.. Herifi tepelemek var mıydı? Haydi bulaştırdın elini, hiç değil, gebert de kurtulalım... Yazıklar olsun Cehennem!

— N’olmuş?

— Ne olacak? Cemil adı duyuldu. Herifler Patriyot’tan yola çıkıp Cehennem Topçu’yu bulurlarsa... Hele Fulya tarlasında oturduğunu öğrenirlerse... Reşit Bey’in nereye doğru koştuğunu şıp diye çıkarırlar. Batırdın bir çuval inciri ki Cehennem, büsbütün cılk ettin!..

Cemil’in yüreği apansız mengenedeymiş gibi sıkıştı:

— Neriman yakalanırsa?..

— Haber yolladım. Yahya Hoca’ya gidecek birkaç gün, Enver’i alıp... Hadi suratıma bel bel bakacağınıza atlayın sandala da savuşun! Bana bak Patriyot, salıverme bunu, benden haber gelene kadar...

Patriyot sakin sakin sordu:

— Dur Arapoğlu, ortalığı patırtıya verme... N’olmuş anlayalım?.. Cehennem’in adam tepelediğini sana kim söyledi?..

— Kasımpaşa’dan telefon etti İsmail Hakkı... Arabanın izini sürmüşler. Şimdi fayton ahırlarını arıyorlarmış... İsmail Hakkı “önemi yok” dedi ama, bugünlerde çok tutuluyorum, ben bu “ önemi yok” lafına...

Kayıkçı seslenince Patriyot, Maksut’un kolunu çekti:

— Hadi sen de gel, sandalda konuşuruz.

— Herifin yanında konuşmak olmaz. Karakola yetişeyim de Serezli Niyazi'yi aratayım... Kızın "Cemil abi" diye bağırması kötü oldu. Eğer rahmetli Reşit Bey'in Fulya tarlasında ne aradığı üstünde durdular da, oralardaki İttihatçı subayların listesini çıkardılarsa durum karışmıştır ağa... Dediğim gibi, bunu bırakmayın sakın... Benden haber gelene kadar bunu salıvermeyin Cemil'e döndü. Evdekileri merak etme! Paşa amcanın ellerini öperim. Bir an durakladı. Cüce doktora da selam söyleyin! Herifin kesimi ufak ama yüreği mangal kadar...

Patriyot Ömer'le Cemil, atıştırmaya başlayan karın altında sandala doğru yürüdüler.

— Demek dürbünle bakıyordun pencereden?..

— Ben bakmıyordum. Neriman bakıyordu.

— Birini kovalıyorlar deyince kaptın...

— Evet...

— Dürbün hep o dürbün mü?

— Hangi?

— Von Kres Paşa'nın armağanı?

— Evet...

— Ona "dürbünle bakıyorduk" demezler, "Von Kres Paşa'nın dürbünüyle bakıyorduk. " derler.

Halil Paşa gülerek sordu:

— Farkı ne bücür efendi?

— Onlar öyle dürbünlerdir ki Paşa Amca, Von Kres Paşalar, önceden neleri hazırlamışlarsa ancak onu gösterirler! İstersen Kabe'de ol!.. Von Kres Paşa'nın dürbünü, kan, ölüm, çöküntü,Türkçesi hep rezillik gösterir, yüzde elli de aptalllık... Büyük Cemal Paşa'mız da, bir kum tepesinden, Kanal'a öyle bir dürbünle baktı. Onun ki Kres Paşa'nın değil, palabıyık Vilhelm'in armağanıydı!

— Sanmıyorum. Vilhelm'in Cemal'e dürbün hediye ettiğini duymadım hiç...

— Olsun... Markası Alman'dır.

— Dürbünün markasıyla sahihinin kimliğini nasıl karıştırırsın birbirine?..

— Bakın şöyle karıştırırım. Batı'dan tekniği alacağız ama üstüne sere serpe yatıp uyumak için değil... Paçaları sıvayıp kendimiz de yapmak için... Biz birinci yolu tuttuk baştan beri... Bir zamanlar "Parayı gâvur kazanır, Müslüman yer" dermişiz. Çoktandır, "Araçları gâvur yapar, biz hazıra konarız kekâ!" diyoruz!..

Doktor Münir çok keyifli bir söz söylemiş gibi kıs kıs gülerek bir cigara yaktı. Yedi numaralı gaz lambasının san ışığı yüzünün yarısını aydınlatıyordu.

— Baktın ki birini kovalıyorlar... Baktın ki vuruşma başladı... Tabancayı kaptın...

— Evet...

— Kız bıraksaydı, koşacaktın...

— Kız bıraksa değil, tabanca boş olmasa...

— Hele bir filinta geçseydi eline pencereden girişecektin?..

— Evet...

— Reşit Bey'i ömründe bir kere bile görmedin oysa?

— Görmek gerekli mi?

— Değil... Mangalda elini ısıtan Patriyot'a baktı. Suç ortağı olmak için görmek neden gerekli olsun... Doğru söyle, Reşit kendini öldürünce acıdın mı çok?

Cemil bir an durakladı:

— Acıdım ama, çok değil... Galiba ölüme kanıksadık biz... ,

— Ben çok acıdım...

Halil Paşa, Doktor Münir'in bu sözüne gerçekten şaştı:

— Acıdın mı? Neden acıdın, saklamaya yanaşmadığın adamın ölümüne?

— Ölümüne acımadım... Bahtına acıdım... Reşit Bey gibi adamlar, ne zaman, nerde, nasıl öleceklerini olsun bilmelidirler. Patriyot'un mangalda ısıttığı uzun parmaklı piyanist ellerine daldı. Reşit Bey'in aştığı bir sınır çizgisi var, orayı aşmak kolay değil... İnsanlığı bırakıp canavarlığa geçiyorsun. Vardır elbette ileri sürecek özürleri... Bunların en başında kişisel çıkar aramadığı gelir. Vatan için yaptı yaptıklarını... Oturup uzun boylu düşündü, sorumluluğu bilinçle yüklenip çizgiyi geçti. Kollarını sıyırıp baltayı aldı eline, çoluk çocuk, genç yaşlı, kadın erkek ayrıntı gözetmeden kesmeye girişti.

Halil Paşa su isteminin kolaylığıyla karşılık verdi:

— Girişir!

Doktor Münir birden irkildi:

— Girişir mi?

— Vatan tehlikedeyse hiç bakmaz. -

— Vatanseverlik mi diyorsunuz buna siz?

— Hem de nasıl... Çünkü adam keserken, kendi kesilmesini: ; de kabulleniyorsun! Yani canını koyuyorsun karşılığında... Vatanı tehlikede gördü. "Binlerce insanı kesecek kadar tehlike yoktu" dersen, bak bu tartışılır!

Doktor Münir gözlerini kısarak bir zaman düşündü:

— Hadi ters yönden haklısın diyelim... Böyle bir iş Doktor Reşit Bey'e niçin düştü? Biliyorum, büyük alt üstlüklerde cellatlara gün doğar. Tıbbiyeden arkadaşımdı Reşit benim... Cellat soyundan görünmedi bana... Kıl kadar kuşkulanmadım yıllarca... O sıralar, sonunun buraya dayanacağını kendisi de bilmediği için, "Ruhundaki canavarlığı sakladı köpoğluca... " diyemem! 1889'da, Tıbbiye'de, İttihat Terakki Cemiyeti'ni kuran beş öğrencinin yaşça en küçüğüydü Reşit... Bir gün, bir ilkbahar günü, okulun bahçesinde Diyarbakırlı İshak Sükûti ile Erzurumlu İbrahim Temo, vatanı kurtarmak için ne yapmak gerektiğini tartışıyorlarmış. Yanlarına Bakülü Hüseyinzade

Ali gelmiş, bir zaman dinlemiş, demek kurmaktan başka yol olmadığını söylemiş. İbrahim Temo sormuş: “Nasıl kurulur böyle bir dernek?” Hüseyinzade Ali, çevresine bakmış... Abdullah Cevdet, bir sıraya oturmuş, kitap okumaktaymış... “Şu Arapkirli ile sen konuş” demiş... Sonra tek başına dalgın dolaşan Kafkasyalı Reşit’i göstermiş... “Ben de Çerkezoğlu’nu razı ederim, demek kurulmuş olur. ” Hem de kurulmuş, dediği gibi... 1919’da, hürriyeti göremeden... İbrahim Temo, Romanya’da, İttihat Terakki sürgünü... Bakülü Hüseyinzade Ali Bey şimdi Bekirağa Bölüğü’nde vatan hainliğinden mahpus... Doktor Reşit Bey’in sonunu, bizim Cehennem Yüzbaşı, Von Kres Paşa’nın dürbünüyle seyretti bu sabah... Hürriyet yoluna on yedi yaşında girip şeref kurbanlarına katılarak yıllarca Trablus çöllerinde sürünen bir doktor insanın hedefine vardıktan sonra böyle tükenmesine acıyorum ben... Gerçek hürriyetçilikte, toptan insan öldürmenin ilintisi olabilir mi hiç? Rastlaşma dediğimiz maskaralığın sefil oyunlarından biri değil de nedir bu? Saklasaydım onunla suç ortaklığını kabullenmiş olurdum. Birine acımak başka şeydir, suçuna ortak olmak başka... Ne dersiniz, haksız mıyım? Susup karşılık bekledi. Kimse bir şey söylemeyince acı acı güldü. Ben, Paşa amca, sizin yerinizde olsaydım, “Haksızsın!” derdim.

—' Ne biliyorsun demediği mi Bücür Ağa?

— Dersiniz... Sizin kara kaplı kitabın başında: “Gözlerimi kaparım / Ödevimi yaparım” yazılıdır. Sizin Baba Yasanız böyle başlar. İri bilgiciniz Gökalp Ziya mollayı kötülüyorum sanma!, . Onun da suçu yok... Bu lafı, başkalarını aldatmak için uydurmadı. Çok büyük, çok çıkarlı bir gerçek bulduğuna inanmaktadır bugün bile... Kendisi de çünkü ödevini her zaman gözünü kapayarak yapmıştır. Meseleleri birbirine karıştırması, sonra da işin içinden çıkamaması bundan.

Bu sırada aşağıdan Gülnihal Kalfa’nın gümbür gümbür trabzanı dövmeye başladığı duyuldu.

Münir Bey, sol eliyle kürkünün sağ kanadını toplayıp iki büklüm eğildi:

— Yemek hazır efendiler! Buyrun sofra başına...

Gülnihal Kalfa, yemek odasına çifte lamba yakmış, kristal rakı takımlarıyla pırıl pırıl bir sofra donatıp rakıyı herkesin önüne karafakilerle koymuştu.

Halil Paşa ellerini uğuşturdu:

— Sağ ol Gülnihal Kalfa!.. Hani bir de inadı bırakıp İttihatçı olsan yok mu?

Gülnihal kalfa, “sağ ol”a gülümserken birden somurttu

— Yapmayınız arslanım!.. Yel götürsün ağzınızdan efem... biz hamt olsun Müslümanız efem... Gâvurluktur efem İttihatçılık... Dinsizliğim, imansızlığımdır... Gülmeye başlayan doktora dargın dargın baktı. Gülmeyiniz efem!.. Allahımız göstermesin! Ölüyorum deseler, su vermem İttihatçı gâvurlarına bendeniz efem... Evimizi basmadılar mı? Sizi sürgüne götürmediler mı?

— Canım kalfa, Abdülhamit’in hafıyeleri de bastı bizim evi, , onlar da götürdü bizi sürgüne... ’

— Onlarla bir mi İttihatçı gâvurları? Nur içinde yatsın Sultan Hamit efendimize, “Contürk” dediler sizin için, kahrolası hafiyeıı4 ler... Aldattılar efendimizi...

— Tamam, o zaman Jöntürk diye gittik, İttihatçılar zamanında karttürk diye... Ne farkı var alık Çerkez?..

Patriyot içki içmiyordu. Arkadaşlarından ayrılmamak için bardağına biraz bira koymuştu.

Doktor Münir kadehini kaldırdı:

— Haydi efendiler! İyi günlere...

Halil Paşa, Cemil’e sordu:

— Mustafa Kemal’le beraber mi gittindi sen? Yedinci Ordu’ya?

— Hayır, ben başından beri Filistin’deydim. Bir ara, Çanakkale’ye geldi bizim batarya... Seddülbahir’e... İkinci Kirte savaşları yeni bitmişti. Biz 10 Mayıs’ta vardık! 20 Aralık’ta çekildi düşman...

Uzunca bir sessizlik oldu.

Halil Paşa'yla Patriyot Ömer, düşmanın Çanakkale'den apar topar geri döndüğü gün ne kadar sevindiklerini aynı zamanda hatırlayıp bakışmışlar, sonra bunu hatırlamak suçmuş gibi gözlerini önlerine indirmişlerdi.

Doktor Münir içini çekti:

— Ne garip!

— Nedir garip olan?

— On on beş kelimeyle anlattı Cemil, Çanakkale'yi... Oysa 55127 ölü verdik biz bu savaşlarda... 130 bini aşkın da yaralı...

Lodos azmış, deniz Caddebostan İskelesi'ni dövmeye başlamıştı. Rüzgâr ahşap köşkü enikonu sallıyordu. Halil Paşa, sözü değiştirmek istediğini saklamaya çalışmadan sordu:

— Ordan nereye gittin?

— Temmuz başında Von Kres Paşa istemiş... İkinci kanal saldırısı için... Kalktık gittik, ikinci defa saldırdık kanala... Bu kez düşman hazırlıklıydı, kolayca püskürttü bizi... Elariş'e kadar kovaladı.

— Birinci kanal seferinde de bulundu mu?

— Evet! Cemil kıs kıs gülen doktora döndü. Bir şey mi dediniz?

— Kanal seferi lafını ne zaman duysam Ali Fuat'ın anlattıklarını hatırlarım!

— Hangi Ali Fuat?

— Cemal Paşa'nın kurmay başkanı...

Halil Paşa laf olsun diye sordu:

— Nedir anlattıkları?

— Yıl 1915... Ocak ayının 15'i... Bir mübarek cuma günü. . S Bilir misiniz bu tarihi.

Gözlerini kırpıştırarak hatırlamaya çalıştılar. Patriyot "Hayır derken Halil Paşa'yla Cemil aynı zamanda karşılık verdi:

— Kanal seferinin başladığı gün...

— Yalnız kanal seferinin başladığı gün değil... Acıklı bir rastlantıyla Sarıkamış felaketinin de bittiği gündür bu gün... Karce henneminde 100 bin ölünün üstüne, dünyanın en kanlı perdesi inerken ateş cehenneminde yalnız dokuz tanesi Alman, 25 bin Türk delikanlısının önünde bir başka perde açılıyor! Kır atın üstünde Dördüncü Ordu Kumandanı Bahriye Nazın Büyük (!) Cemal Paşa... Bu kır atı, Osmanlıların padişahı, İslamların halifesi Beşinci Sultan Mehmet, Mısır'ı almak kavliyle armağan etmiş Cemal Paşa'ya... Ordu karargâhı Birüssebü'den kalkıp 300 kilo metrelik kuş uçmaz kervan geçmez Tih çölüne girecek... Güneş batmak üzere... Yarısı kumlara gömülmüş bile... Geri kalan yarısı kubbeli bir zafer takı gibi... Yüz adım ileride, mavzer filintaları kucaklarında iki atlı, bu altın zafer takının iki yanında iki nöbetçi gölgesi gibi... Kumandanın iki adım solu gerisinde... 1' kurmay başkanı... Altı adım aralıkla iki yaver... Yirmi adım sonra, karargâh subayları... Bunların içinde bir doktorla bir de veteriner var. İşin zoru... Komutan hep aynı hızla gitmiyor, aklından geçirdiklerine uygun olarak eşkinden apansız hızlıya kalkıyor. Geridekiler saygı aralıklanın korumak için mahmuz dokundurup gem kısarak uğraşıyorlar. Bu çalkantılı takımın on adım gerisinde ordu karargah filaması... Artık ona filama demeyeceğiz! Kızıl Elma yolunun ışığı... Oğuz Han'ın kurt kuyruğundan kutsal tuğu... En arkadaş, şimdilik, savaş mavaş olmadığı için, atlı takımı...

Halil Paşa elini kaldırdı:

— Atıyorsun domuz farmason... Uyduruyorsun! Cemil'e döndü. Uyduruyor değil mi?

— Bilmem paşam!.. Biz, kolorduyla iki konak ilerdeydik.

— Neydi toplarınız?

— İkisi dağ, beşi sahra, yedi batarya... Bir de 15'lik ağır obüs...

— Nasıl geçirdiniz, çölden bunları?..

— Obüslere sekizer manda koştuk!..

— İşe yaradılar mı bari?

— Eh... Doktorun eğlendiği dürbünü kazandırdı bize obüsler... Von Kres Paşa'nın dürbününü...

— Gemi batmp kanalı mı tıkadın?

— Hayır!.. Cemil gönülsüz gönülsüz anlattı. Kanalı Tasum’dan geçecektik. Timsah gölünde iki zırhlı vardı. Biri İngiliz Hardinç, öteki Fransız Röken, 2 Şubat’ı 3 Şubat’a bağlayan gece yarısı yapılacaktı saldın. . Öğleden sonra kum fırtınası çıktı, planı bozdu. Baskın yapmak niyetinde olduğumuzdan nakliye gemilerine ateş açmadık. Birlikler kanala 400 metre sokuldukları zaman saat gecenin üçünü geçiyordu. Karşıdan köpek ulumaları duyuldu. Işıldaklar kum yığınlarını aralıksız tarıyor. Saat 3. 20’de ilk düşman ateşini Sağ kanattan aldı birlikler... Tombazlar suya ateş altında sürüldü. Saclar inceydi. Ağır makinalı mermilerine dayanamadı. 71’inci Alaydan iki tombaz, 73’üncü Alay dan da ancak bir tombaz karşı kıyıyı tutabildi. Geri kalan tombazlar, bizim kıyıda, ya da kanalın ortasında batırıldı. Biz kıvranıyorduk. Ağır obüs bataryasına ateş emri ancak sabahleyin saat sekizi on gece verildi. Hardinç’i vurduk. İkinci atışta bacası koptu. Sonra bir sarı duman yükseldi. İngiliz demirini bırak savuştu. Bu kez topları Fransız’a çevirdik! Aramız sekiz kilometreydi. Batarya eski olduğu için Fransız’a yetişemiyorduk. Röken hesapta olmadığı halde, ağır toplarıyla ateşe başlamıştı.

— Neden hesapta yok?

— Almanlar demişler ki, “Donanmanın ağır toplarım kulla-: namaz düşman... Çünkü sarsıntıdan iki yandaki kumlar göçer kanalı tıkar” demişler. Oysa bal gibi ateş açtı 28’likler, kumlar da yıkılmadı. Röken uçaklarının yardımıyla ateşini düzeltip bizi buldu. Sekiz mermi önümüzden arkamıza doğru kum tepesini taramaya başladı. Gündüz ortası yer değiştirmek imkansızdı. Bereket versin mermilerin çoğu kuma saplanıp kalıyordu. Saat den kuzda sustuk.

— Siz mi sustunuz, düşman mı susturdu?

— Biz sustuk!..

Cemil, gözlerim kırpıştırarak duvardaki eğri Dağıstan kılıcına dalmış, Fransız zırhlısı tepesine gülle yağdırıyormuş gibi kafasını kısmıştı.

Sıkıntılı sessizliği Halil Paşa bozdu:

— Görüştünüz mü Yedinci Ordu’dan ayrılırken Mustafa Kemal’le?.. Ne diyordu olup bitenlere? Nasıl görüyordu geleceği7 Bize atıp tuttu mu?

— Hayır? Yola çıkacağı günün gecesi topladı güvendiği arkadaşları... “Yenildik” dedi, “Vuruşmayı bıraktık. Vuruşmayı bırakmak, onurlu insanlar olarak yaşamayı hâlâ umut etmektir” dedi, “Eğer bu umudu kaybedersek bir daha davranacağız, ölüme kadar çabalamak için... İlk iş, silahların hepsini kaptırmamak... Çünkü milletler için hiçbir yenilgi son yenilgi değildir. Taşıyabildiğimiz silahı, memleketin içerilerine götürüp saklayacağız!” dedi.

— Sen ne yaptın?

— Bir yedeksubay arkadaşla altı araba uydurduk, doldurduğumuz silahları getirip bir çiftliğe yerleştirdik.

— Nerde bu çiftlik?

— Salihli’de...

— Sakın Kuşçubaşı Çiftliği olmasın!

— Tamam! Kuşçubaşı Eşref Bey’in Çiftliği... Eşref Bey Malta’da esirmiş, kardeşi Hacı Sami de Enver Paşa’yla berabermiş galiba... Çiftlikte en küçük kardeşleri var, on altı yaşında bir çocuk... Önce gözüm tutmadı, sonra baktım, çekirdekten yetişme çeteci... Silahları, cephaneyi hiç telaşsız teslim aldı, “Paslanmaz, kayıp da olmaz, meraklanmayın!” dedi.

— Öyledir bu Kuşçubaşı’nın oğulları... Halil Paşa biraz daldı. Hicaz’da Ali Sait Paşa’ya örtülü ödenekten 180. 000 altın gönderdik. Patriyot’a döndü. Kayserili Cemal’i tanırsın, onunla... Ali Sait 150 bin altım almış, 30 binini teşkilat şeflerinden bir şeyhe yollamış... Tam bu sırada cephe bozuluyor. Kayserili Cemal İngilizlerden hem kendisini kurtardı, hem de 30 bin altını... Getirdi Kuşçubaşı’ya teslim etti. Eşref bunu ölen fakir ittihatçıların Çocuklarına yardım fonu olarak ayırmayı düşünmüş, “Ne dersin?” dedi, “İyi olur” dedim. . Sonra Kuşçubaşı Trakya’da birinin 16 bin koyununu yağmadan kurtarmış... Adam da “İstediğiniz hayırlı işlerde kullanın. ” diye 4000 koyun vermiş bizimkine. Eşref bunları sattı, karşılığını 30 bin altına ekledi.

“Çiftlikteki kasada kırk bin liradan fazla para var” deyip duruyordu. Ayrı Teşkilatı Mahsusa hesabına binek atları beslediğini de söylemiş, ti. Şimdiye kadar, 150’yi bulmuştur sanırım. Birkaç yüz mavzeri le bir iki hafif makineli de olacak orada... Sen neler götürdün: Cehennem?

— Önemli değil paşam! 400 mavzer, iki ağır makineli, yeterince mermi...

— İş bilen için çok önemli... 150’si atlı, beş altı yüz dövüşçü, sırasında ordular bozar! Silahı neden severim bilir misin doktor?

— Adam öldürdüğü için herhalde...

— Hayır! Silah kısmı, kullanmasını bilenin elinde çoğaldıkça çoğalır. Yani silah, silah yaratır sana... Paşa amca, içinde eriyecek bir şey varmış gibi kadehini bir zaman çalkaladı. Aklında mı Patriyot?.. Bu Mustafa Kemal... Bir gece... Kazaya uğrayacaktı az kalsın!

— Evet!

— Son saniyede kıyamadık. Hatırladın mı? Elini cebine atıp duvara sırtım dayadı da, “Ne istiyorsunuz?” diye sorduydu.

— Evet!

Halil Paşa dikkatle yüzüne bakan Münir’den gözlerini kaçırdı:

— Bileğini tuttum bunun doktor... “Sen misin Kemal Bey?" dedim. “Benim” dedi. “Başkasına benzettik!” dedim. “Olur öyle yanlışlıklar, gece karanlığında... ” diye güldü; savdım Patriyot’u, gittik içtik! iyi komutandır! Kıyıcıdır, taktikte olsun, straratejide olsun taarruzdan yanadır!

— Neden vurmak istemiştiniz?

— Enver Paşa’yla anlaşamadı baştan beri... “Orduyu siyasetten çekin” diye tutturdu. Sanki kışlalarına dönse de ordu siyasetin içinde değilmiş gibi...

Cemil bu söze çok şaştı:

— Kışlalarına çekilen ordu, gene siyasette mi sayılır?

— Kışlalarına çekilmesi kimin işine yarıyorsa ondan yana olmuş olmaz mı Cehennem? Hele, partilerin halk içine iyice yayılıp kökleşerek güçlenmediği memleketlerde...

— Silahlı küvetlerin politika yapması doğru mu?

— Memleket yararınaysa neden doğru olmasın? Tersine, yapmaması felaket olur, sırasında...

— Bundan sonra ne yapacağız paşam? Geleceği nasıl görüyorsunuz? Çıkış yolunu?..

— Bir şeyler yapacağız Cehennem! Bir şeyler yapmak zorundayız! Açtı mı Patriyot sana Karakol işini?..

— Evet, anlattı kısaca... Aklım ermedi pek...

Doktor Münir, Patriyot'tan Halil Paşa'ya, Halil Paşa'dan Patriyot'a araştırıcı gözlerle baktı. Bir ara, fısıl fısıl bir şeyler konuştuklarım hatırlamıştı.

— Neymiş Karakol işi? Bizden gizli değilse anlayabilir miyiz paşa emmi?

— Senden gizli olur mu Bücür Ağa?.. Patriyot, "Girer mi?" dedi demin, ben de, "Vızır vızır... Girdi bile sayılır. " dedim.

Halil Paşa, Karakol Cemiyetinin kuruluş amacını kısaca anlatınca doktor Münir keyifli bir ıslık öttürdü:

—Yamandır sizin Küçük Efendi... Yılgınlığa düşmeyen adam gördüm ama, Kara Kemal gibisine hiç rastlamadım!.. Ömürsün Paşa emmi, vallaha ömürsün!.. Biraz önce bizim Cehennem'in Salihli'ye getirdiği 400 mavzer üzerinde konuşurken yüzüne baktım!

— Ne gördün?..

— İmrenilecek bir şey... Direnme gücü gördüm paşa emmi! Hani bi sözü vardı ya Namık Kemal'in: "Cihangirâne bir devlet çıkardık bir aşiretten... "

— Evet!

— Senin de içinden geçti bir an... "Dört yüz zeybekle sıvanıp bataktan çıkarım!" diye düşündün!

— Çıkamaz mıyız? Denemeye değmez mi?

— Çıkar mısınız bilmem ama, deneyeceğinize kalıbımı basarım! Sen denemesen başkaları yüzde yüz deneyecek... Anadolu. Osmanlı devletine askerle memur yetiştiren ana kaynaktır. Tuna'dan Basra'ya, Trablus'tan Sinop'a kadar uzanan kırk milyonluk imparatorluğu idare eden memur kadrosuyla iç dış güvenliğini koruyan asker kadrosu, sürüle atıla, boğuşa dövüşe gelip: Anadolu'ya yığıldı. Milleti hiç saymasak bile, biz kapıkulları, ' davranmak zorundayız! Biz davranırsak Anadolu milleti bize koşulacak... Eski deyimle "Eğer gönlüyle, eğer gönülsüz"... Böylece ya eski devleti kurtaracağız ya da bir yenisini kuracağız!

— Yenisini kurmak neden gereksin! Şimdilik devlete dokunan yok!

— Ben senin kadar emin değilim paşa emmi? Kuşkuluyum!

— Neden?

— 1917'de Cemal Paşa'ya İngilizlerin bir teklifi olmuş...

— Hangisi?..

— "Hükümeti devir, padişahlığını ilan et! Seni bir şartla destekleriz!" demişler. İleri sürdükleri tek şart... Halifeliği bırakması...

— Saçma!

— Değil!.. Savaşı kazanacaklarına iyice inandıkları sırada ileri sürüyorlar bunu... Neden? Çünkü, İngilizlerde, Fransızlar da geniş İslam topraklarını ele geçirmişler. Savaş sırasında İslam memleketlerine verdikleri sözleri hemen tutmak niyetinde değiller. Birinci Dünya Savaşı'nda halifenin kutsal savaş çağrısı yürüyemedi ama, kafirler verdikleri sözü tutmazlarsa çeşitli İslam memleketlerindeki şefler, Halifeliği birleştirici bir sembol olarak kullanmaya kalkabilirler.

Halil Paşa, sözün burasına kadar, Doktor Münir'i pek de ciddiye almadan "Bizimle alay ediyor bu herif' diye dinlemişti. Birden ilgilendi, kadehini ağzına götürürken durup sordu:

— Nasıl bir sonuç çıkarıyorsun sen bundan?

— Eğer kestirdiğim doğruysa paşa emmi, bu herifler, halifeye yardım etmezler! Halife, bütün isteklerine evet dese, hatta, onların istemediğini vermeye kalksa, gene de pürüz çıkarırlar. El altından Cumhuriyet fikrini bile yaymaya girişler, desem keramet olmaz!

— Ben de nereye bağlayacak diyordum! Patriyot'a döndü. Bizimle eğleniyormuş meğerse...

Doktor Münir başını salladı:

— Eğlenmiyorum paşa emmi, yüzde yüz inandığımı söylüyorum.

— Mahvoluruz Halifeliği kaybedersek. Hiçbir dayanağımız kalmaz!

— İmparatorluğu yeniden toplamayı düşünüyorsanız doğrudur bu söz... Anadolu'da yeni bir Türk devleti kurmakla yetinirseniz...

— Anadolu'yu parçalamayacaklar da öyle mi?

Kaf bul Bol

— Parçalamaları bir tek şarta bağlı bence paşam!.. İngilizler, Bolşeviklerle batı arasına sokmak istedikleri tampon bölgeyi, Kafkasya'da kurabilirlerse, bunu Bolşeviklere geçici de olsa kabul ettirebilirlerse, belki Anadolu da parçalanır, bölüşülür! Yok Bolşevikler böyle bir durumu, geçici olarak bile kabullenmezlerse, Türkçesi, direnecek gücü bulurlarsa, o zaman, Bolşevik! kl Batı dünyası arasında, tampon mıntıka Anadolu'ya kayar. Şartla! ne kadar ağır olursa olsun, biz bir Türk devleti çıkarabiliriz bu kıyametten... Bütün mesele, büyük şeflerinizin bu gerçeği kavrayabilip kavrayabilmemesinde... .

Halil Paşa cigarasını paketin üstüne sinirli sinirli vuruyordu. Gözleri dalmıştı. Neden sonra yüksek sesle düşünür gibi konuştu

— Yaşayabilir miyiz yalnız Anadolu'yla? Devleti yaşatabilir miyiz, demek istiyorum, Allah göstermesin halifesiz malifesiz?..

— Bana kalsa yaşatırız!

— Sana kalsa yaşatıyoruz da, bize gelince?

— Siz, paşa emmi, az biraz, halife damatlığı düşkünlerisiniz!.. Devleti ele geçirince, Sultan hanımlardan aşağısı idare edemiyor

sizi... Bilmem padişah damadı olmamaya katlanabilir n) sizin karakol ordusu arslanları?..

— Allah belanı versin Bücür! Ben de ne söyleyecek diye...

Cemil'le Patriyot yatacakları odaya girdikleri zaman gece epey ilerlemişti.

Patriyot lambayı konsolun üstüne koydu.

Oda çok büyük, tavanı da çok yüksekti. Bu yüzden beş nu maralı gaz lambası köşeleri pek aydınlatamıyordu. Gülnihal Kalfa'nın odun ateşiyle doldurduğu bakır mangal havadaki nemliliği bile azaltamamıştı.

Cemil, kollarını kavuşturup ellerini koltuk altlarına sokarak pencereye yaklaştı.

Dışarda rüzgâr esiyor, çamların kara dallarını sallıyordu. Ağır ağır sallanan bu dalları, leş yiyen iri kuşların kanatlarına benzet ti. Bunlar bir devin, dağ gibi leşini parçalamaya hazırlanan yırtıcı kuşların kanatlarıydı. Ürperdi. "Bu kuşların paralamaya hazırlandıkları leş, imparatorluğun leşi... " Doktor Münir Bey'in sofrada söylediklerini parça parça hatırlayıp kaşlarını çattı. "Ne inatçı bizim doktor!.. " Buna karşılık Halil Paşa ne kadar babacan... " İçini çekti. "Bu dünyada hiçbir şeye güven olmaz, lafı doğru... Memlekete yıllarca padişah gibi söz geçirmiş bir adamın amcası ol... Yıllarca ordu komutanlıktan yap... Sonra gel bu eski köşke sığın! Her lafı zehirden acı farmason doktorun minneti akında yaşamaya katlan!.. Zor mesele!.. Çok zor mesele... Durakladı. Daha beteri: Sonu yok bu rezilliğin... Bakarsın uzamış gitmiş... Hem de uzar... Bu gidişle, uzayacak da... Çünkü bunlara uçan kuşlar düşman... Yabancılar geçip gitse... Hürriyet İtilafçılar yakalarını bırakmaz! Büyük paşalar boşuna mı savuştu? Barınamayacaklarını anladıklarında sınır dışına atladılar! Bunlar bu açmazdan nasıl kurtulacaklar peki?"

Birden "bunlar" dediklerinin arasında Patriyot'un bulunduğunu da hatırlayarak omzu üzerinden arkadaşına ürkek ürkek baktı.

Patriyot ceketini çıkarmıştı. Tabancasını yastığı altına koyuyordu.

Uzun boylu, biraz kamburca sırtı, kemikleri çıkmış sıska omuzlarıyla çok güçsüz göründü birdenbire...

Cemil, gene birdenbire, bu Patriyot'un ömründe hiçbir iş tutamayacağını kesinlikle anlayarak enikonu dehşete kapıldı. On beş yıldır süren arkadaşlıklarında Patriyot'u, ne bir iş yaparken, söz gelimi, yumurta pişirirken, ne de bir iş konuşurken hiç görmemişti. "Yaptığı iş... nedir bunun peki? Çekirdekten yetişme asker bu... Asker ama, başka çeşit bir asker... Hayır, asker denmez Patriyot'a... Asker olsa Teşkilatı Mahsusa'ya girmek için askerliğini bırakırken hiç duraklamaz mı? Şuna buna akıl danışıp biraz direnmez mi? Nedir peki?.. Nedir bunun bu dünyadaki işi?.. " Gözlerini korkuyla kıstı, "Adam öldürmek... Böyle bir zanaat varmış da bunca yıl arkadaşlık ettiğimiz halde, farkına varamamışım!" Doktor Münir'in Diyarbakır Valisi Reşit Bey içi söyledikleri aklına geldi: "Okulda, tembel miydi acaba Bey?.. Asıl zanaatında tembel olduğundan mı kendine yaraşmayacak işlere atıldı?" Patriyot'un tembel mi, çalışkan mı olduğunu bulmaya çalıştı. Evet, hiçbir şey yaparken görmemişti Patriyot'u... Tespih çekerken bile... Oyunlardan bir satrancı severdi. Satranç oynarken nasıl davrandığını gözünün önüne getirmeyi çalıştı. "Gövdesini her zamanki gibi gevşek mi bırakır?" Patriyot'un yalnız kollarında, ellerinde değil, bütün gövdesinde in m şaşırtacak bir gevşeklik vardı, kemikleri yumuşak lastiklermiş gibi, bir gevşeklikti bu... "Sadece silah çekerken bütün vücudu birden çelik yay gibi gerilir. Silahı yerine koyar koyma gene gevşer?"

— Yatmıyor musun Cehennem? Daldın!

— Daldım sahi...

Patriyot'un sesinde o zamana kadar fark etmediği bir başkalık buldu apansız... Sesi de gevşekti. Konuşmasında, akla duyguya da bağlanmayan bir kişisizlik vardı. "Yatmıyor musun derken arkadaşının üşüyeceğini, yorgunluğunu düşünmediği belliydi. Bir arkadaşı koruma istediğinden, ona acıdığından gelmemişti sanki bu soru... Patriyot hiçbir şeyi insan gibi merak t etmemişti ömründe... Bunca yıllık dosttular, hiçbir önemli işte hiçbir soru sorduğuna rastlamamıştı.

Cemil omzu üstünden gözetler gibi baktı.

Patriyot yatağa girmiş, yorganı çenesine kadar çekmişti. kolu dışardaydı. Gözleri tavanda, cigara içiyordu. Cemil, arkadaşının kibrit çaktığını nasıl olup da duymadığına şaştı. Cigarayı nefeslerken, kolunu kaldırıp indirirken hiçbir hışırtı çıkarmıyordu. Patriyot'un yıllardır pusuda gibi yaşadığını birdenbire anladı. Ya pusuda birini bekliyor, ya da korkunç bir pusuya, parmağı tetikte, yaklaşıyor gibi...

Cemil bir an ürktü, sonra büyük bir acıma duydu.

Patriyot yıllardır, hiçbir normal insanın dayanamayacağı kadar tek başınaydı. Bunun farkında olup olmadığını, farkındaysa neler duyduğunu ilk defa merak etti.

Yatağa yaklaştı. Ceketini çıkardı. Tabancasını yastığın altına sokarken sordu:

— Mustafa Kemal'i öldürecek miydin Halil Paşa elini tutmasaydı?

Soruyu bitirdiği anda pişman olmuş, “Hay Allah belamı versin!” diye irkilmişti. Soluğunu keserek: “Karşılık vermese... ‘Ya uyu! İşin mi yok gece vakti!’ dese... terslese... ” diye geçirdi içinden...

— Evet!

Cemil, hep öyle, soluğunu tutarak bekledi. Patriyot'un böyle bir soruyu, bir tek kelimeyle karşılayacağını ummamıştı. Evetin arkası gelmeyince çok şaşırdı. Sanki arkadaşına büyük kötülük etmeyi aklından geçirmiş de bunun için kendisini cezalandırıyormuş gibi hiç istemediği halde konuştu.

— Hep düşünüyorum!.. Atıfın yerine bana çıksaydı Şemsi Paşayı vurma ödevi...

Sustu, içinin içinden bir derin uçuruma kaymaktaymış gibi debeleniyordu.

— Evet!..

— N'apardım diye düşünürüm hep...

— Gider vururdun...

— Vururdum değil mi?

— Tabii...

— Ya sonra?

— Ne demek sonra?

— Bilmem? Atıf a sordum bir kere... “Öldürmeyi aklında geçirmediğin birini vurdun! Kurtuldun yakalanmadan... Kendi kendine kalınca neler düşündün?” dedim!

— Evet!..

— Duymazdan geldi. Yanlış sordum belki... Ödev aldığını bize söylediği gece, neler düşündüğünü sorsaydım...

— Gene bir şey söylemezdi. Bilmez misin, sevmez konuşmayı Atıf... Patriyot kıs kıs güldü. Bu gülüş, daha çok öksürmeye benziyordu. İlk ödevi aldığım günün gecesi... Uyumadım ben. . O gece tek başıma hep düşündüm. Sonunda ölümden korktuğumu anladı. Ama, başkalarının beni öldüreceklerinden değil... Kendi kendimi öldürmeye karar vermişim gibi...

Cemil yatağa girdi, tavanın arabesk nakışlarına bakarak, esi köşkün pervazlarında inleyen rüzgârı dinledi. Sofadaki yaşlı saat hınkıyla ikiyi vurdu.

— Sevindin mi başarınca?.. “Ne kadar kolaymış... ” diye şaştın mı? Kaçıncıda iyice alıştığına inandın?

— Sevinmedim hayır... Kibirlendim. Her insanın beceremeyeceği bir işi, yüz akıyla başarmanın kibri... Bir çeşit rekor kırma... Rekor kırmadan sonraki...

— Yorgunluk mu?

— Evet yorgunluk... Patriyot bir zaman sustu. Yorgunluğu şimdi fark ettim inanır mısın? Burnundan güldü. Şimdi bir şeyin daha sebebini anladım... Askerlikten niçin ayrıldığımın... O zamana kadar tabancayı çok severdim. O günden sonra sevmiyorum artık, diyemem, eski dostluğumuz kalmadı. Bugün zor taşıyorum istemeden... Demin Reşit Bey için, “bir sının aştı” dedi doktor!.. Şimdi anlıyorum ki, ben o gün, bir sının aşıp herkesten ayrılmışım. Oysa

benim yaradılışım, herkesten başka türlü değildi. Zor iş, herkesten başka türlü değilken, başka türlü olmak...

Patriyot sözlerindeki acılığın pişmanlık anlamına geleceğini aklına hiç getirmemiş olmalı ki, cigarasını rahatça bastırıp kolunu yorganın altına almış, iyice örtünmüştü. Dünyada hiçbir başka şey, bu yorgana sarılış kadar, bir insanın kendi yalnızlığına sığmışım bu kesinlikte anlatamazdı.

Cemil, yutkundu üst üste:

— N’apalım bilir misin Patriyot... Ben alayım Neriman’ı... Basıp gidelim!

— Gidelim mi? Nereye?

— Buluruz bir yer barınacak... Debelendik yeterince... Sıramızı savdık!.. Dileyen bahtını denesin! Devleti kurtarsın! Geçsin başına kurulsun!.. Nasıl?

Patriyot öksürür gibi güldü. Cemil bunun sorduğu soruya beklediği karşılık olduğunu anlayamamıştı.

Uzaktan uzağa bir köpek uludu.

— Köy yakın!..

Patriyot şaştı:

— Köy yakın mı? Ne demek?

— Bizde bir yedeksubay vardı. Davavekili Cevdet Bey! Çorumlu!.. İttihatçıymış... Memleketinde kalabilirken cepheyi istemiş gelmiş... Dost olduk kısa zamanda. Geceleyin böyle köpek sesi duydu mu, “köy yakın” derdi. Dediğim silahları beraber getirdikti Salihli’ye... Ayrılırken dediydi ki, “Baktın İstanbul’da işler tatsız... Yapamayacaksın... Atla gel, gerisine karışma... ” dediydi.

— Çorumlu mu dedin?

— Çorumlu... Biraz toprağı varmış galiba... Oralarda toprak Ucuzmuş... “Bizim Çorum’da Allah’ın kerimliği bir başka türlüdür Cehennem!” derdi... Satalım, savalım, basıp gidelim!..

— N’aparız oralarda?..

— Sürdürür ektiririz!. Birer de at peydahlarız altımıza. , “Ömer Ağa”, “Cemil Ağa” olur çıkarız!.. Toprağın üstesinden lirsek sürülerimiz yayılır. İneklerimiz, koymalarımız sağılır. Görmeyi çok istiyordu seni... “Al işte, Patriyot bu. ” derim görünce bi sevinir ki...

— Neriman yapabilir mi köy yerinde? Enver’i okutmak n’olcak? Selimanım teyze ayrılmak ister mi biricik kızından?.

— Teyzemi bırakacak değiliz. Enver’i veririz Rüştiye’ye. . Sultaniyi vilayetlerden birinde yatılı okur!..

— Sen bulundun mu Çorum taraflarında hiç?

— Bulunmadım!

— Bulunmadığından kolay geliyor sana bu işler... Neden Cenabettir oraların toprağı... Kıraçtır. Çoğu yıllar tohum vermez. Yaylası, merası yoktur. Hayvanlar yarı yarıya toprak yer!.. İneklerin en iyisinden alacak süt günde bir okkayı geçme: Kolay gelir İstanbullulara köyde yaşamak... Ben köylüyüm! Bilirim köy yerindeki zorlukları... Hiç ummadığın sırada, takışırsın komşularla, vuruşmak zorunda bile kalırsın!..

— Tam buldun vuruşmaktan gözü yılacak adamları...

— Ama niyetimiz gidip vuruşmak değil ki cancağzım, kafa dinlemek... Etliye sütlüye karışmadan yaşamak... İlle bir yere dilecekse neden Salihli’deki Kuşçubaşı çiftliğini düşünmüyorsun

Cemil birden davranıp dirseğine dayandı. Hiç beklemedi] bir büyük sevinç duymuştu:

— Gerçek... Hay Allah senden razı olsun! Cevdet Bey’i düşünüp “Çorum” demiştim! Salihli’deki çiftlik cennet... Göz alabildiğine yeşillik... Yalnız bizi değil, bir alay askeri besler!.. Hay set çok yaşa Patriyot... Yarın erkenden iniyorum İstanbul’a, teyzeni le, Neriman’la konuşuyorum. Yahya Hoca hemen arsaları, dükkânları satma işine girişsin!.. Üstünden ağır bir yük kalkmış gibi ferahlamıştı. Bir taka uydururum, gelir seni buradan alırım! Atlarız karşıya... Tutarız Bandırma’yı... Trene kuruluruz, ver elini Salihli... “Yok şu şöyle olmuş da, bu böyle olmuş da... Yok Abdülhamit inmiş, Talat Paşa binmiş... Yok halife duracak mı, gidecek mi? Yok Karakol Cemiyeti, yok İttihat

Terakki Fırkası... Nemize lazım bizim... Varsın bunları aklı erenler, çıkarı olanlar düşünsün! Eğer bize bir iş düşerse, doğruluğuna aklımız yatarsa Salihli'den de gelir tutarız! Ben eskiden beri siyasetle uğraşan arkadaşlara böyle derdim de, 179'uncu Alay Komutanı Vekili Binbaşı Arif Bey, "Oğlum Cehennem! Sen bu laflarla 'Ben kafasızım' demektesin farkında olmadan" diye kızardı. Ben mi kafasızmışım, başından büyük işlere girip maskara olanlar mı?.. Biraz susup karşılık bekledi. Bir yandan da Patriyot'un yüzünü seçmeye çalışıyordu. Ne dersin, haklı değil miyim?

— Haklısın kendi hesabına Cehennem!

— Senin hesabına?

— Benim hesap seninkine uymaz! Sen başından beri savaş subayı kaldın! Bizim girdiğimiz işlere bulaşmadın! Hiçbir değişmeden, hiçbir olağanüstü çıkar beklemedin kendin için...

— Sen bekledin mi ki, hesabın başka oluyor?

— Ben de beklemedim ama, battım gırtlağıma kadar bu işlere... Sen bırakıp gidebilirsin! Ben gidemem!..

— Bırakıp gitmek... Cemil'in sesi hemen pürüzlenmişti. Senin yiğitliğine dokunur da, benim yiğitliğime dokunmaz mı?

— Ben yiğitlik mi taslıyorum sana? Patriyot'un da sesi değişmiş, ilk defa gerçekten acılamıştı. Bu zamana kadar yaptığım işin yiğitlikle hiçbir ilintisi olmadığını bilmiyor muyum? Bağlıyım ben Cemil... Hem de başkaları değil, ben beni bağlamışım! İşi bu dönemeçte, yüzüstü bırakıp savuşamam! Olmaz da ondan... Gücüm yetmez buna... Savaş bitince üniformalı savaşçıların asıl i biter! Gerisi, talim, malim... Fasa fiso... Savaşın bittiği yerde başlıyor bizim işimiz... Birinci Gazze ile İkinci Gazze savaşları arasında gelseydim, "Hadi savuşalım da Salihli'deki çiftliğe yeri eşelim" deseydim, bataryayı bırakıp yürüyebilir miydin? '!

Cemil, yüzüne kırbaçla vurmuşlar gibi irkildi.

— Ne ilintisi var?.. O başka, bu başka...

— Değil Cehennem! Hiç farkı yok! Biraz düşündü. Reşit Bey işi böyle sonuçlamasaydı... Belki birkaç ay dinlenmeye gelirdim seninle...

— Anladım! İlgisi ne?

— Benim yüzümden kendini vurmak zorunda kaldı adam... Kendime güvendim, “Hüner göstereyim!” dedim. Arkadaşlar, “Dur bakalım! Şimdilik bir tehlike görünmüyor, yatsın biraz dediler. Dinlemedim. Sırtlar götürürüm, kıyamete kadar da saklayabilirim sandım. Dünyanın değiştiğine akıl erdiremedim.

— Öç mü alacaksın, tek başına... İngiliz’den, Fransız’dan, yetmiş iki buçuk milletten?..

— Bilmem... Kısacık güldü. Belli olmaz bu işler kayınça, bakmışsın, bir fırsat elvermiş, ben de onların canını yakmışım! Ge ne biraz sustu. Evet, iyi düşündün Salihli işini... Kızı al git! Selimanım teyze gelmezse de kulak asma! Çok sıkıntı çekti Neriman! Dinlenmeyi hak etti. Sen bundan böyle, yalnız kendini değil, onu da düşünmek zorundasın!.. Hadi söndürüyorum ışığı. Allah rahatlık versin!

Patriyot Ömer ışığı söndürdü.

Odayı birdenbire dolduran karanlıkta “Allah rahatlık versin sözü, sanki derin bir boğazın kayalarına çarparak yankılanıyordu. Bu sözde, rahat yaşamayı seçen bir arkadaşa, ölüme giden bir arkadaşın son selamı, biraz da, ayıplaması vardı. ;

Cemil, üzücü bir yanlış anlamayı düzeltmek için bir şeyler söylemek istedi. Uygununu ararken bir horoz öttü. “Sabah oluyor. İyi!” diye geçirdi aklında... Yarının yakın olmasına, Neriman’ı göreceği için sevinmişti. “Çorum’a ya da Salihli’ye yerleşip çiftçiliğe başlayacağımıza ne der acaba? Ne diyecek? Aklı varsa sevinir!”

Nefesini keserek Patriyot’a kulak verdi. Solukları düzenliydi. “Uyudu mu hemencecik?.. Uyur, yatar yatmaz eskiden beri... Hayır, keyfine bırakmamalı bunu... Başını belaya sokacak boş yere... İki yandan üstüne yürürüz Neriman’la... Gerekirse zorla takaya atar götürürüz!” Aklında geçirdiğini başarmış gibi rahatladı.

Neriman’ın, gergin karnına yanağını sürüyormuş gibi yastığa sokuldu. Dudaklarını iştahla yalarken uyudu.

Paşa amcayla Patriyot, öğle yemeğinden sonra gene satranca^ oturmuşlar, saatlerdir, hiç kımıldamadan, kendilerini düşünmeye bırakmışlardı. Paşa’nın çenesindeki eli arada sırada alt dudağım aşağıya çekiyor, Patriyot, yumrukları dizlerinde bıyığını kemiriyordu.

4

Cemil, her zaman olduğu gibi, hiç umursamadan izlemeye başladığı oyuna, giderek, en az oynayanlar kadar kapılmıştı.

Kağıt hışırtısıyla Doktor Münir’e baktı. Doktor okumaya dalmıştı. “İyi... Şaşardı bize yoksa... Başımızın üstünde alıcı kuş gibi dönen bunca belayı, geçici de olsa, böyle gerçekten unutabilmemizdeki aptallığı ayıplardı. ”

Doktor insanların satranç taşları karşısında derin derin düşünceye dalmalarını sevmiyor, buna “Tıkanık düşünme” diyordu. “Satrançta insan düşünme idmanı bile yapamaz. En büyük İ silahımız olan düşünme gücünün asıl işi, gerçeği bulmak, anlamak, değiştirmektir. Satrançta düşünmenin bu çeşidinden kaçarız. Onu boşa çalıştırarak, kısa bir zaman için olsa da iyice yorar, asıl ödevinden uzakta tutarız. Kaytarmanın en korkuncu, bir' kuvveti, asıl işinin üstünde gibi göstererek, onu boşa çalıştırmaktır. Bunun en açık örneği de satranç. ”

Cemil, bir cigara yaktı.

Doktor, sedirde, bir bacağım altına alıp ötekini dikerek oturuyor, gene dikkatle Naima Tarihi’ni okuyordu. Eski kürkü omuzlarında, gözlüğü burnunun uçundaydı. Başkalarını olduğundan daha yaşlı gösteren bu gözlük takış ona çocuksu bir hal veriyordu. Gözlerini kitaptan ayırıp bir zaman pencereden baktı, dışarda gördüklerini beğenmemiş gibi suratım astı.

Cemil, Şam Hastanesi’nde tanıdığı doktoru orada kitap okurken hiç görmemişti. “Acaba kitap mı yoktu yanında o sıralar?.. Ya da insanlar ölümle pençeleşirken okumayı ayıp mı saymaktaydı?.. ”

Patriyot, bir paytak sürdü. Bu işi gördükten sonra gene, tıkanmış düşüncenin içinde katıldı. Paşa amca, karşısındaki daha oynamamış gibi, hiçbir değişme göstermemişti.

Gülnihal Kalfa, kedi sessizliğiyle girdi, gazeteleri doktorun Yanına bırakıp çıktı.

Cemil zor altında yapıyormuş gibi, birini aldı. Büyük başlıkları gözden geçirdi. Elinin tersiyle ağzını kapatarak esnedi, arkadaşlarına belli etmeden gerindi.

Diyarakır Valisi Doktor Çerkez Reşit'in öldüğü 6 Şubat gününden beri -iki buçuk aydır Patriyot'u kapıdan bırakıp dönmek üzere geldiği bu köşkte mahpustu. Dayı Maksut'un korktuğu şeyler başlarına gelmiş, Cemil hakkında, bir suçluyu kaçırmaya çalışırken vazife halindeki polisi ağır yaralamaktan yakalama kağıdı kesilmişti.

Daha beteri, kaburgalarını kırdığı herifin ağabeyisi Beyoğlu'nda başkomiserdi. Arnavut'tu. Meseleyi kan davası haline getirmiş, Cemil'in ardına düşmüştü. Yakalanıp hapse girmek bile söz konusu değildi artık... Belki de kıyasıya vuruşmak, ölmek öldürmek gerekecekti. Herif evi, mahalleyi, hatta semti göz hapsin de tutuyor. Hacı bakkal vasıtasıyla "Dayın evde mi?" diye her gün küçük Enver'in ağzını aratıyordu. Eve, "Bohçacıyız, dilenciyiz, kira evi arıyoruz" diye çeşitli kadınlar gelip gitmeye başlamış, Selime teyze birkaç kere alt kat pencerelerinin dinlenildiğini, arkadaki bahçe duvarından üst katların gözetlendiğini görmüştü.

Değil kendisi gibi aranan bir suçlu, hiçbir suç işlememiş İttihatçılar bile iyice bunalmışlardı. İtilafçı subayların kurduğu Nigehban Cemiyeti, Hürriyet ve İtilaf, İttihadı Muhammediye fırkalarının bir kısım üyeleri pir aşkına hafiyelik ediyorlar, İttihatçı kovalıyorlardı.

Ali Fevzi Paşa başkanlığında kurulan özel bir Harp Divanı 1888'den bu yana Jöntürk işlerini incelemekte, Nâzım Paşa; Harp Divanı savaş sırasında işlenen suçlarda İttihatçıların sorumluluğunu aramaktaydı. Boğazlıyan kaymakamı Kemal'le Urfa Mutasarrıfı Nusret'in asılmaları durumun şakaya gelmezliğini, artık ortaya koymuştu.

Memleketin hali de günden güne kötüleşmekte, işler büsbütün sarpa sarmaktaydı.

Şarkta Ermenistan'ın kurulma hazırlıkları ilerliyor. Kürt Taali Cemiyeti büyük bir mıntıkanın imparatorluktan ayrılması için yabancılardan destek istiyordu. İngilizlerin Maraş'ı, Samsun'u, Urfa'yı, Afyon'u, Konya'yı; Fransızların Adana'yı İtalyanların, Çatalca'ya kadar Trakya'yı da Yunanlıların alacağı söylenip yordu. Bütün demiryollarına, limanlara işgal ordularınca el konulmuş, İstanbul'da uzun zaman gizlenmek imkânı gibi Anadolu'da sığınacak yer de pek kalmamıştı.

Doktor Münir kitabı bırakıp gazeteleri aldığı zaman Halil Paşa'nın şahı gitgide sıkışıyordu.

— Kiş Paşam...

— Bak sen...

— Vay canına! İşte bu kötü...

Doktorun sesine döndüler.

— Nedir?

— Kötü... Doktor Münir gazeteyi indirerek gözlüğünün üstünden baktı. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson İzmir'le dolaylarının Yunanlılara verilmesini onaylamış...

— Yok canım!

— Evet... Kötü bu haber... Manda işini bile yürütemedi Halife efendimiz... "Biriniz alın bizi toptan... " dedik, "Olmaz, paralayacağız" dediler. Cemil'e döndü. Kuşçubaşı çiftliğine gidip yan gelme işin suya düşüyor, Cehennem. Çiftçiliği bırakıp zeybekliğe soyunacaksan, bilmem!.. Biraz düşündü. Gözlerinden kurnaz bir ışıltı geçti. Dün gece, "Yolu yok muydu, bu savaşa girmemenin?" diye sormuştun. Paşa amcamız kem küm etmişti. Ne buyurur, bu yeni durumda acaba?

— Yolu yoktu doktor! Ben bu meseleyi çok düşündüm! Sen de düşünmüşsündür, var mıydı?

— Vardı paşa emmi!

— Nerede?

— Abdülhamit'te...

— İndirmekle suç mu işledik?

— Galiba...

— Anlamadım! "Hürriyeti almak da suç" diyeceksin, neredeyse!

— Hayır! "Kim istediydi, bizden bu hürriyeti?" diyeceğim!

— Halil Paşa birden ciddileşti.

— Kim mi istedi?

— "Millet" diyeceksiniz ister istemez!

— Evet!

— Bu evet biraz yavaş çıktı paşa emmi! Biz bir avuç asker memur takımıydık! Koca imparatorluğa yaygın, gizli açık hiçbir politika örgütü yokken, milletin hürriyet istediğini nereden anladık?

Halil Paşa hemen karşılık verecekmiş gibi davrandığı halde gülmeye çalışarak durakladı:

— Domuz farmason! Diyelim ki haklısın! Diyelim ki millet bizden hürriyet istemedi. Diyelim ki hürriyet denilen cenabetin ne olduğunu, biz de pek bilmiyorduk.

— Pek değil!

— Hadi diyelim ki hiç bilmiyorduk, Allah belanı versin, diyelim ki devlet batıyor, diye istedik!

— Nereden belliydi hürriyetle kurtulacağı?

— Uzattın ki, tadını kaçırdın! Baktık; bir hürriyet lafı, dönüyor ortada... Yakaladık kuyruğundan, çaldık Abdülhamit'in kafasına...

— Teker meker yıkılınca da apıştık?

— Evet!

— Başladık, "Niye yarar ki ola bu hürriyet?" diye arpacı kumrusu gibi düşünmeye... Ben tası tarağı toplayıp savuştum, cemiyetten! Siz

paçaları sıvayıp kadro aramaya giriştiniz, “istim arkadan gelsin” hesabı...

Halil Paşa biraz düşünüp başını salladı:

— Aslına bakarsan, iktidara geçinceye kadar “Kadro” diye bir şeyin gerekliliğinden değil, dünyada var olduğundan bile haberimiz yoktu bizim... Anayasa geri getirilirse, bütün Osmanlılar memleketin kalkınması için el ele verecekler, her şey birden düzelecek sanmıştık. Otuz iki yıl süren despotluğa, bu süre içinde, kimler başkaldırdıysa hepsini kendimizden sayıyorduk. Bunlar bizce, memleketin en namuslu, en vicdanlı, en işe yarar insanlarıydı. Var güçleriyle işe sarılacaklar, vatanı bir yıla varmadan cennete çevireceklerdi. Hele Avrupa’da bunca yıl, Abdülhamit despotluğuyla boğuşanların hepsi her zorluğun altından akılla kalkacak derin bilgili adamlardı. Meğer, kiminin bilgisi hiç yokmuş, kiminin tecrübesi... Kimi iyi niyetle saçma yollar gösterdi, işleri büsbütün karıştırdı, kimi kendi çıkarı için, büsbütün yokuşa sürmeye kalktı bizi... Altı aya varmadan anladık, içine düştüğümüz çıkmazı... Bu anlayış, avanak olmadığımızı gösterir. İyi niyetimizin ispatı da, Anayasayı kurtarır kurtarmaz, hemen hükümeti kurup birer koltuğa yerleşmeyişimiz... Eski gidişin soygunundan pay almayı düşünmediğimizi de sen herkesten iyi bilirsin.

Halil Paşa karşılık bekler gibi biraz sustu, sonra içini çekerek konuşmasını sürdürdü:

— Kadronun gerekli olduğuna kısa zamanda inandık ama yetiştirmeye vakit bulamadık. Ben bu kadro meselesini de çok düşündüm doktor! İnkılapların ilk kadroları, inkılaptan çok önce hazırlanıyor. Biz bunu yapamadık. Belki inkılaptan sonra da hazırlanır, ama biz buna da zaman bulamadık. Dünyanın en amansız fırtınası içinde gemi her an kaynamak üzereydi. Direğinin ucundan sintinesine kadar dağılma çatırtıları veriyordu. Vehip Paşa’nın Diyarbakır’dan nasıl umutla, heyecanla döndüğünü gözlerinle gördün! “Kurtulduk arkadaşlar... Bize yol gösterecek ışığı bulduk” diye çırpınıyordu. Bulduğu ışık Ziya Gökalp adında o zamana kadar hiç tanınmamış bir adamdı. “Kalp herif’ dediğin Ziya Bey’i nasıl

kaptığımızı, önüne ne imkanlar açtığımızı aklına getir. Ağzının içine bakıyorduk. Her sözüne Kuran emri gibi inanıyorduk. Memleketin biricik umudu olan gençliği, gözü kapalı bıraktık eline... İnsanları seçmekte, yetiştirmekte devlet kadar güçlüydü. “bunu kötüye kullandı” dersen haksızlık edersin! Gücü o kadardı. Böyle bir iş için hazırlanmamıştı. Az konuşup çok dinlemesi, arada bir dalıp dalıp gitmesi, senin demenle, “uyuyakalması” bilgisinin yalınkanlığındandı. Delikanlıları yetiştirirken, kendisini de yetiştirmeye çabalıyordu. Onu da, bizim gibi çöken imparatorluk, uçurama sürükledi. İslamcılıktan, Batıcılıktan, Türkçülükten, uyuşmasına imkan olmayan bu üç ayrı şeyden bağlayıcı bir düşünce sistemi çıkarmaya uğraştı. Bu yola sapmak, ilk adımda yenilgiyi kabullenmekti. Yenildik. Bizi kadrodan kaçmakla suçlamak doğru değil...

Halil Paşa bir şey siler gibi, elini yüzünden sert sert geçirdi:

— Topu topu 9 yıl, 8 ay, 12 gün iktidarda kalabildik! Bu kadarcık bir zaman içinde, bu kadar bahtsız savaşlar arasında İttihatçılık, memleketin en işe yarar insanlarını birbirine bağladı. Bugün, bu dağılmış imparatorlukta her kim bir iş yapmaya Kalkarsa, ilk ağızda ancak, İttihatçılara rastlayacaktır. “Bunlardan faydalanamam” dedi mi hiçbir halt edemez!

— Bur da haklısın paşa emmi!

— Burda haklıyım da, orda haklı değil miyim? “Savaşa girmeyebilirdiniz” diyorlar! Bırak böyle bir işi, bir ilkokul açmak için zaman kollamak hürriyeti elimize geçti mi bizim? Üçüncü ordu subaylarının neden Cemiyete sürü sürü girdiğini sen benden iyi bilirsin. Birkaç yılda, neden Anayasa hürriyetçisi kesildik hepimiz?.. Rumeli göz göre gidiyordu. Balkan yenilgisine bakarsak çoktan gitmiş de haberimiz yokmuş... Yalnız Rumeli mi? Reval anlaşmasından sonra imparatorluktan ne kalıyordu?.. Dize gelip ölümü beklemek vardı. Bir de, sonunu düşünmeden atılmak... Biz, umut olmasa da, vuruşmayı seçtik. Almanya’nın Anadolu’ya yerleşmesini istemeyen İngiliz biraz arkaladı bizi... Hürriyeti bu yüzden o kadar kolay ele geçirdiğimizi anlayamadık. Kendi gücümüzle kurtardığımızı sandık Anayasayı... Sonra Alman

politikasına dönünce gök tepemize yıkıldı. Gerisi bir kaygan yokuşta, uçuruma doğru yuvarlanmaktan başka bir şey değil-. . En güvendiğimiz dayanak İslamlık, karşımıza çıktı. Getirdiğimiz hürriyetten biz sürekli olarak zarar görürken, ayrılık isteyenler faydalanıyorlardı. Gittikçe daha akılsız, daha kıyıcı olmamız bundandır. Bir Anadolu Türkü kalmıştı yanımızda... Onun da ne halde olduğunu görüyorduk. İmparatorluğa yeni bir dayanak lazımdı. Almanlar tam bu sırada Turancılık masalını dayadılar. Biz de bu masala, denize düşenin usturaya sarıldığı gibi sarıldık. Türk’e doğru atılmaktan başka çıkar yol kalmamıştı önümüzde... Oradaki Türklerin Anadolu Türküne hiç benzemediğini anladığımız zaman da iş işten geçmişti. Alt dudağını ısırarak gülümsedi. Sarıkamış yolunu sökebilseydik... Umduğumuz gibi, Kafkasya dağlarında çiçekler açsaydı, düşman önümüzden kaçsaydı bile biz, 95 bin kişi ile Turan’a ulaşamazdık. Ulaşabilseydik, elimizde tutamazdık. Tutabilseydik Alınanlardan kurtaramazdık. Bakü önünde vuruşuyorduk heriflerle az kalsın! “Senin benim” diye... Savaşı çoktan kaybetmişken... Geçenlerde Kanal seferiyle alay ettin! Cemal Paşa bilmez miydi, 25 bin kişiyle Mısır’ı alamayacağını, alsa bile tutamayacağını?.. Mısır’ı, Turan’ı bırak, Almanları Anadolu’dan çıkarabileceğinizi şüpheye düşmüştü. Bugün bebeklere saçma gelen hesapların arkasında ne vardır bilir misin? Ayakta duruyor görünen koca bir İmparatorluğun dağıldığını kabullenmenin imkansızlığı... Her şey zamanına göre doğrudur. Dahası, senin baktığı açıya göre... Kendini kendi hesaplarınla bağlıyorsun!.. Öylesine bağlıyorsun ki, dünyada hiç başka bir hesap kalmıyor. Getirip önüne yığdığın, dayanaklar, tutamaklar, yüzde bin çıkarlı gösteriyor en berbat çıkmazı... Hele, gerçeklere çoğu zaman boş veren, işin bir ucunu Allah’a bırakmaya yatkın, gündelik yaşayışında bile mucizeler beklemeye alışık bizim gibi insanları bir düşün! Ne kadar kolay aldatırız kendimizi! Dünyanın en güçlü devleti Almanya, sana en yeni savaş gemileri bağışlıyor, milyonlarca altın veriyor. Yemen imamı seni devletten saymazken, dünyayı paylaşmak için seni Yanına ortak alıyor. “Eh, artık bundan kârlısı can sağlığı” diyorsun, “Böyle bir fırsat, bu memleketin eline geçmemiştir, geçemez de... ” diyorsun! Hele bütün bu akıl almaz kazançların birazını da kendi değerine

bağlarsan, artık kim söz anlatabilir sana? Farkına varmadan laf dinlemez olursun! “Biraz düşünelim" diyen dehanı küçümsemiş kendini bilmez!.. “Kötüsü gelirse... " diyen düşmana satılmış bozguncu... Vatan haini...

— Peki Paşa Amca, sonu belli olunca savaştan sıyrılmaz mıydık? Hiç mi fırsat düşmedi küçük büyük?.. Sarıkamış niçin gözümüzü açmadı? Fransız cephesindeki ilk Alman saldırısının başarısızlığı savaşın uzayacağını meydana koymadı mı? Çanakkale’de kazandığımız başarı, apansız patlayan Bolşevik İhtilali, savaşı bırakma imkanı sağlayamaz mıydı bize?

Halil Paşa doğruldu. Her zamanki umursamazlığını üstünden atmak istediği, kendisini savunma zorunluğunu ilk defa gerçekten duyduğu anlaşılıyordu. Uzaklardan bir şey seçmek istiyor gibi gözlerini kıstı:

— Tek başımıza savaştan sıyrılıp barış yapmak meselesi birkaç defa ortaya atılmıştır. Aslında, barış aramak değil, Enver-Talat çekişmesi olduğunu bilirsin bunun... Arada sırada “Acaba bu kıyametten sıyrılıp çıkabilir miyiz” diye ben de düşünmüşümdür. Düşündüm dedimse, bir yol bulurum da bizimkilere dert, anlatabilirim umuduyla değil... Önündeki oyun tahtasını gösterdi. Böyle satrançta düşünür gibi... Savaşın başında, “Kafkasya’yı alayım” derken kaybettiğin doksan bin kişiyi bir türlü yerine getirememişken, Galiçya’ya, Romanya’ya, Makedonya’ya yüz yirmi bin seçme insan yollamışsın!.. Düşman Irak’ta, karşısına taze tümenler yığarken, İran’a, serseri dolaşsınlar diye birlikler salmışsın!.. Filistin’de kuvvet dengesi, senin zararına bire on artarken, eline geçeni, Batum üstünden Bakü’ye göndermişsin!.. Bunları yaparken, zarar yalnız navlun parası değil... Milyonlarca insan ölmüş, sakat kalmış... Şehirler, kasabalar haritadan silinmiş... Kıtalar büyüklüğünde vatan parçalarını tehlikeye atmışsın! Apansız kendini yıkıntıların ortasında, suçlu buluyorsun! Sorumluluk yükü altında iki büklüm... Hadi dön bakalım dönebilirsen... Başlarken, iyi kötü akla dayanır görünen tutamakların, dayanakların, bakıyorsun ki, durdukları yerde, hiç sana acımadan değişiyor. Hepsi, öldürttüğün insan yığınları haline gelip karşına dikiliyor, parmaklarım uzatıp yumruklarını sallayarak seni

suçlamaya başlıyor. Söylediğin her söz, saydığın her haklı özür, her haklı savunma, yalnız acımazlıktan gelen aptallığını, bilgisizliğinin sıfır altı küçüklüğünü meydana koymaktan başka hiçbir işe yaramıyor. Yoluna bunca küçüklü büyüklü cinayetler işlediğimiz İttihat Terakki Partisi'ni, daha doğrusu, kısaca, "Cemiyet" dediğimiz, kutsal varlığı, kendi oylarımızla tarihin önünde tek başına bırakıvermek için yaptığımız son toplantıyı görmeliydin!.. Talât, Enver, Cemal Bahattin Şakir, Doktor Nâzım, biz hepimiz... On iki kişi... On iki zavallı insan yıkıntısı oluvermiştik. Bundan sonra başımıza neler gelecek bilmem! Ama, o gün çekmeye başladığımız cezadan daha ağırını hiç kimse bize artık ne verebiliyor, ne de çektirebilir.

Enver Paşa'nın amcası Halil Paşa elini, dünya yüzünde biricik sahici dostu Patriyot Ömer'in iri yumruğu üstüne koyarak bir an sustu.

— Evet, doktor, çapımızdan çok büyük bir belanın altına girmiştik. Öyle bir yere gelmiştik ki, durmak da, ilerlemek de hatta pes etmek de elimizde değildi. Savaşı kazansak bile kazancını taşımaya gücümüz yetmeyecekti. Ben buna "Tam çıkmaz" diyorum!

— Bu tam çıkmaza nereden, nasıl, niçin gelindi, peki? Bana kalırsa, paşa amca, kumarbaz yatkınlığımızdan...

— Anlamadım?

— "Girmemenin yolu yok" inancına varılmadan hiçbir savaşa girilmez. Hatta yüzde yüz kazanılacağı önceden bilinse bile... O zaman "girmemenin yolu yok" kesinliğine nerden varıldığını araştırmak lazım gelir. Abdülhamit olsaydı girmezdi. Çünkü Abdülhamit de, "Girmek olmaz" yatkınlığındaydı. Bu bizim işimiz taa başından beri, kazanması hiç olmayan batakçı kumandır. Tek zarda aldığımızı tek zarda verdik!.. Gözleri daldı, suratı asıldı. Dört milyona yakın adam öldü bizden... Bir zarda neyi aldık da neyi verdik? Gazeteyi hışımla salladı. Hayır, biz bu kumara hesapla oturmadık, kumarcı olduğumuzdan oturduk. O sıralarda, Osmanlı ülkesinin ruh haline bu kumarcılığımız yüzde yüz uygun düşmeseydi, memleketin dümeni elimize geçebilir miydi? İlk İttihat Terakki Cemiyeti, 1888'de kurulmuştur. İkinci Meşrutiyet'ten 20 yıl önce... Selanik'te Osmanlı

Hürriyet Derneği'nin kurulma tarihiyse, 1906 Eylül ayındadır. Yirmi yıldır çalışanlar, bir buçuk yıl önce ortaya çıkanlara, memleketin dümenini neden kaptırdılar? Çünkü o çağ, batak kumarcılara çok yatkın bir çağdı. Dünya paldır küldür kumara gidiyordu. En akıllı milletler, neleri var, neleri yoksa fişlere yatırmışlardı. Kumara hazırlanıyorlardı. Rumeli'nde üç dört tabanca patladı. Resne'de dört beş yüz kişi dağa çıktı. Birkaç telgraf çekildi. Baktık hürriyeti kazanıvermişiz! 31 Mart'ta birkaç avcı taburu ayaklandı. Baktık silinip süpürülmüşüz. Hareket Ordusu yürüdü. Baktık bütün fişler gene önümüze yığılmış... Bosna Hersek'le Bulgaristan gitti. "Kumardır böyle olur. Zarar kârın kardeşidir" dedik. Trablusgarp'a sıvanmamız kumarcı sıvanmasıydı. Balkan'da yenilmemiz kumarcı yenilmesi... Düşman Çatalca'dayken, Babıâli'yi basmak, sonra gidip Edirne'yi geri almak batak kumarcı işi değil de nedir? Memleketin bütün aklı erenleri, okumuşları, sahici vatanseverleri bizden yanaydılar. Aslında bütün Osmanlı toplumu kendini kumarın hızına kaptırmıştı. Bu Dünya Savaşı'na neden "Seferberlik" adını taktı bizim Anadolu milleti? Seferberlik bekliyordu da ondan... Davullar çalınınca yediden yetmişe herkes askerlik şubelerine koştu. Ali Fuat, Mısır'ı almaya giderlerken istasyonlara toplananların geçirdiği histeri nöbetlerini anlatırken dehşete kapıldım. Size karşı çıkan bizler de, kumara karşı değildik. Biraz da biz oynamak istiyorduk. Kızgınlığımız zarları vermediğinizdendi. Aslında bunlar benim düşüncelerim bile değil, 1914'te İstanbul'a gelen bir İngiliz yazan yazmış... Bak bizi nasıl görüyor herif! Önündeki kâğıtlardan birini alıp okumaya başladı. "1914'te İstanbul, bana çok büyük çapta kumar oynanan bir batakhane gibi geldi. Hem de kapanma saatine yakın... Para destelerinin taşıdıkları rakamlar bütün değerlerini kaybetmişlerdi.

Oyun kağıtları, zarlar da öyle... Kupa kızı, maça dokuzlusu yerine kullanılıyor. Dört atıp altı oynanıyordu. Buna hile yapmak bile denmez. Oyunda kural kalmamıştı. Yalnız Osmanlılarda bu böyle, demiyorum. Buradaki bütün elçiler, bütün ataşeler de merkezlerinin kontrollerinden çıkmışlardı. Dilediklerini yapmak sorumsuzluğunu akıl almaz bir umursamazlıkla kullanıyorlardı.

Hiç kimse, para destelerini saymıyor, banknotların sahte olup olmadığını araştırmıyor, çeklerin karşılığı var mı yok mu, sormuyordu. Oysa, bu kadar usta diplomatın bir araya geldiği bir başka başkent görmedim. İngiliz, Fransız, Rus, Alman elçileri biraz kibirliler, biraz eski okula bağlılar ama, hepsi de kendi Dışişleri Bakanlıkları'nın en gözde, en bilgili kişileri... Onlar da bu batakçı kumara kapılmışlar. Genç Türkleri hem bilgisiz, hem tecrübesiz buluyorlar, yakında, yıkılıp gideceklerine inanıyorlar. Onların gözünde Enver Paşa boğuntuya getirilmiş bir körpe mirasyedi... Yakışıklı delikanlıların çoğunluğu gibi kendini beğenmiş... En umulmaz sıralarda birkaç iyi zar atıp kazandığı için, bahtına çok güveniyor. Utangaçlığı, alçakgönüllülüğü arkasına kolayca saklayabildiği sınırsız kibrini, bu güven artırıyor. Korkmazlığı, gerçekten eşsiz... Daha tehlikelisi, bu korkmazlığı da, kibri gibi, sarsılmaz bir soğukkanlılığın, bir çeşit yarı uykulu dalgınlığın ardında saklı... Bu tipleri hiçbir yanlış hesap şaşırtmaz. Böyleleri en korkunç kararları, hiç duraklamadan verirler. Hiçbir yükseklik başlarını döndürmez. Duyduğum doğruysa, önceleri pek ön saflarda bulunmuyormuş... Bilmem ki arkasından itenler, bunu şimdiden sonra, nasıl frenleyecekler? Osmanlı İmparatorluğu için en büyük bahtsızlık, dünyanın çok büyük bir savaşa hazırlandığı çağda, böyle bir adamın eline düşmek... Savaş patlarsa, Enver Almanlarla beraber olacak. Çünkü onlara yatkın... Daha doğrusu Enver Paşa'nın büyüklük kuruntusuyla ruhundaki yırtıcılık, Alman elçisinin kişiliğine tıpatıp uyuyor. Alman da kibirlidir. Her çeşit güçsüzlükten, her çeşit duraklamadan iğrenir. Enver'e benzemeyen yönü, birkaç dil bilmesi, çok bilgili olmasıdır. Ama, bilgisini, alay ederek insanlara alçaltmakta kullanır. Prusyalı değildir ama, iki metreye yakın boyu, eski topların taş güllelerine benzeyen dazlak kafasıyla, karikatürlerin Prusyalı subaylarına, Prusyalı subaylardan daha çok benzer. Osmanlı arabasına bunlar koşulu... Savaşa bunların götürdüğü yoldan girecek bu İmparatorluk doludizgin... Türkler istemese de Almanlar onları uçuruma itiverecekler apansız... Oysa, yaklaşan fırtına, Osmanlı İmparatorluğu gibi durduğu yerde sallanan, kağşamış toplumların üstesinden geleceği cinsten değil... Bu kıyamette, Osmanlıların, Balkan'da yenilmiş küçücük, çırılçıplak ordusuyla becerecek hiçbir işi

yok... Birtakım hesaplar yapacak Türkler de elbet... Ya da başkaları onların yerine hesaplar yapmış görünecek de Osmanlı bunları kabullenecek kendinden geliyor sanarak... Bedavadan en büyük kâra konabileceğini umup sevinecek... İnsanlar, faydası olmasa da, kurnazlıklarını kullanmamazlık edemezler. İslamlıkla Hindistan'a, Turancılıkla Sibirya'ya, Osmanlılıkla, hadi Viyana önüne demeyeyim, hiç olmazsa Balkan Savaşı'ndan önceki Rumeli'ne doğru yola çıkacak Osmanlılar... İki taraf, bunlarla ancak savaş patlayıncaya kadar ilgilenecek... Beraber olduğu tarafı bilmem ama, karşısına geçtikleri taraf Osmanlıları çoktan unutmuş bulunacak savaş patlar patlamaz... Savaşa girdiklerini fark bile etmeyecek... " diyor herif... Başını kederle salladı. Nasıl görünüyormuşuz yabancılara 1914'lerde...

Farmason doktorun okuduklarını dinlerken önce şaşıran, sonra enikonu kederlenen Patriyot'un yüzüne öfkeli zamanlarının korkunç donukluğu gelmişti. Yalnız silah çekerken canlanan uzun parmaklı ellerini dizlerinden ölü gibi sarkıttı. Bu duruşa hiç uymayan sert bir sesle konuştu:

— Halt etmiş gâvur... Bizim işimizin batak kumarla ilgisi yok... Biz yağlı ipin altında debelendik bunca yıl... İngiliz keferesi bulmuş rahatı, şaka sanıyor ölümle çelik çomak oynamayı... Enver Paşa kumarcı değildi. Ömründe eline zar almamış adama kumarcı demek ayıptır. Kağıdın papazını fantisinden ayıramazdı. Arkadaşlar ne yaptılarsa iyi olsun diye yaptılar. "Hasta adam" diyorlardı bize... Iskatımızı bölüşmek için, tepemize dikilmişler, gebermemizi bekliyorlardı. Sürünerek mi gebereydik it gibi?.. "Ya devlet başa ya kuzgun leşe" dedik. Bir adam ne biçim yüreksiz olmalı ki, eli silah tutarken yılmalı da pes etmeli... Vuruşmakta uzun hesap yoktur. Ne denilmiş, "Ölen ölür kalan sağlar bizimdir" denilmiş... Durduğumuz yerde çürüsek miydi? Kül gibi dağılıp yele mi gitseydik? Yazılacaksa da, "dövüşe dövüşe yenildiler, güçlerinin son boğumuna kadar direndiler!" yazılsın... Hem, ne olmuş Allah'ıma şükür! Bir sürçen atın başı kesilmez. Borç yiğidin kırbacı... Yendiler bizi... Say ki borçlandık... Alacakları olsun... Benim bildiğim İttihatçı milleti bire kadar kırılmadıkça gayreti koyvermez. Bak bakalım bizde yılgın herif

suratı var mı? Bugünkü batakta yeniden sıvanmak için yürek isterim, doktor, yürek... Her şeyi yüzümüze gözümüze bulaştırdık ama en işe yarar adamları çevremize toplamayı başardık. Bu koca İmparatorluk bir yenilmeyle haritadan silinmez. Osmanlılık gitse Halife gidemez. Halife gitse İslamlık yaşar. Balkanı da sayarsan bu bizim ikinci yenilmemiz... Hak oyunu üçtür. Göreceksiniz, umduğumuzdan daha çabuk toparlanacağız. İttihatçı takımı sıkı tutarsa, bunu da atlatırız yüzde yüz...

Doktor Münir. Patriyot'u, gülümseyerek dinlemişti. Patriyot son günlerde, böyle sık sık umutsuzlukların karşısına dikiliyordu. Nusret Bey'le Boğazlayan kaymakamı Kemal asıldıktan bu yana, Reşit Bey'in ölümüne sebep olmaktan gelen suçluluğu üstünden atmıştı.

Doktor Münir bunu anladı anlayalı Patriyot'un böyle çıkışlarına sinirlenmiyordu. Ağzındaki acı gülümseme, yavaş yavaş değişti:

— Umarım Patriyot Ağa... Sonuna kadar çabalayacağınıza da eminim!.. Ama çok önemli bir nokta var!

— Neymiş?

— Kara Vasıf geldi ya geçen gün, Karakol derneği meselesi için... Gene "Vatanı kurtarmak gerek" diye başladı. Sen dışarı çıkmıştın, bunlar duydu, "Sonra?" dedim. Senin Kara Vasıf Bey, "Sonrası kolay" dedi. "Hele şu kolayı anlayalım" dedim, duraladı. Baktım, bunca rezaletten bir cimcik ders alamamışız! Evet, bu kolayın sonrası gene karanlık, en azdan 1908'deki kadar...

Düpedüz kaytarmadır bu, Patriyot Ağa, düpedüz kalleşliktir.

Patriyot'un karşılık vermesine vakit kalmadı. Kapının çıngırağı çalınmaya başlayınca irkilerek kulak verdiler.

Çıngırak darmadağın sesiyle üç kere öttü. Biraz sustu. Sonra üç kere daha öttü.

Doktor Münir tuttuğu soluğunu bıraktı:

— Yabancı değilmiş...

Cemil ayağa kalktı:

— Ben bakayım!

Münir sıçrayıp yolunu kesti:

— Bırakın siz!.. Unutmayın! Bahçeden “Kalfa!.. Hey kalfa, başını ört!” diye bağırırsam, savuşursunuz! Kapıda durup döndü, Patriyot’a parmağını salladı. Silah oyunu istemez!.. Çevrildikse yarıp geçemeyiz! Çünkü bu dünyada gidecek bir tek yerimiz kalmıştır: Bekirağa Bölüğü...

Çıktı.

Odadakiler, dışarıya kulak vererek telaşsız hazırlanmaya başladılar. Halil Paşa, potinlerini bağlarken, Cemil’le Patriyot yattıkları odaya geçtiler, paltolarını giyip tabancalarını ceplerine soktular.

Doktor Münir, bitişik bahçeye geçilebilmesi için, kömürlük pencerelerinden birini büyütmüştü. Baskında, köşkü iyi sarmazlarsa burdan atlayıp savuşmak belki de mümkün olabilecekti.

Merdivende yalnız doktorun ayak sesleri duyulunca birbirlerine baktılar.

Doktor kurnaz bir gülümsemeyle içeri girdi:

— Teğmen Faruk Efendi gelmiş...

— Neden yukarı çıkmadı?

— İşi aceleymiş... Haydi Cemil, hazırlanın! Gidiyorsunuz...

— Gidiyor muyum? Neden? Nereye?

— Bilmem!.. Dayı Maksut istemiş... Araba bekliyor.

— Dönecek miymişim?

— Evet!

Cemil birden telaşlandı:

— Evdekilere bir şey mi olmuş?

— Hayır... Faruk Efendi, “Meraklanmasın” dedi, “Hepsi iyiler” dedi. Kötü bir şey olsaydı yüzünden anlardım.

Cemil, doktorun bitirmesini beklemeden yürüdü, merdivenleri ikişer üçer indi.

Teğmen Faruk taşlıkta cigara içiyordu. Sivil giyinmiş olduğu halde topuklarını birleştirip cigarasını sakladı

— Merhaba teğmen! Bir şey mi var evde?

— Merhaba yüzbaşım! Hayır! Herkes iyi... Buyrun... Kapıda yol verdi: Merak edecek hiçbir şey yok...

— Nereye gideceğiz? Niçin?

— Neriman Hanım görüşmek istemiş...

— Neriman mı Allah Allah... Nerede şimdi?

— Bir arkadaşın evine bıraktım. Tanırsınız. Binbaşı Şükrü Bey... Şükrü Kazasker...

— Biliyorum... Ne istiyor, ne olmuş?

— "Merak edecek bir şey yok" dedi, Maksut Bey!

Cemil paltosunun yakasını kaldırıp yüzünü sakladı. Hızlı hızlı yürürken Faruk anlatıyordu:

— Telefon etmiş Maksut Bey'e Neriman Hanım... Beşiktaş'ta buluştuk...

— Teyzem mi hasta yoksa?

— Hayır!

— Neymiş peki!.. Size söylenemez miymiş?

— Bilmem...

Ethem Efendi sokağının ağzında bekleyen arabaya bindiler.

Faruk uzayan mahpusluğun sıkıntılarını sordu.

— Ben pek sıkılmıyorum! Doktora yük oluyoruz. Gülnihal Kalfa'yı yoruyoruz! Üç kişiyi böyle tenha bir yerde beslemek meğerse ne kadar zormuş... İki kişi görünüp beş kişi yaşamak, kolay gibi gelir. Sütü, haftada iki kere alıyoruz. Her seferinde kalfa sütçüye, sütlaç, muhallebi falan yapacağını söylüyor. İçkiyle cigara Kadıköy'den getiriliyor. Ekmek hepsinden zor... Buralarda herkes birbirini tanıdığı için yemekte, içmekte, günlük yaşayışta en küçük değişmeler dikkati çekiyor. Gezgin satıcıların, dükkâncıların başları kalabalık değil.

Düşünecek vakitleri var. Bir yandan da Gülnihal Kalfa'nın öfkelerinden, gevezeliğinden, ağzından çıkanı kulağının işitmemesinden ürküyoruz!.. İyi yemek pişirmesi de ayrı bir tehlike...

— Evet... Paşa perhize başladı bile... Doktora sıkıntı vermesek ben mahpusluktan memnunum. Çok yararlandım! Paşa amca, yüksek politikanın en gizli noktalarını anlatıyor. Doktorla çekişiyorlar tatlı tatlı... Onları dinlerken ne kadar bilgisiz olduğumu tekrar tekrar anlayıp utanıyorum. Bizdeki durum bu... Sizde ne var ne yok?

— Duyduğumuz doğruysa... İttihatçı şeflerini yargılamaktan vazgeçmiş İngilizler...

— Ne yapacaklarmış?

— Galiba, Malta adasına sürecekler hepsini...

— Daha mı iyi?

— Elbet... Ceza yemeden sürülürlerse kurtulmaları kolaylaşır! Eğer böyle bir iş olursa yolda gemiyi basıp kaçırmayı düşünüyorlar bazı arkadaşlar...

— Unutmadan sorayım: Nedir bu İzmir meselesi kuzum?

— İzmir meselesi çok kötü yüzbaşım... Yunan'a veriyorlar İzmir'i... Önceleri kimse inanmıyordu. Duyduğumuz doğruysa çoktan kararlaştırılmış... İtalyanlar direnmişler biraz... İngilizler, Amerikalılar, Fransızlar "İlle verilsin!" demiş...

— Ne karışık işler... Bizim hükümet ne yapıyor buna karşı?..

— Hiç, debeleniyor. Damat Ferit'i tanıyanlar, "Bu kez batmayacak bile olsaydık bu herif ne yapar yapar batırırdı" diyorlar. Bereket versin ilk sersemlikten kurtuluyoruz galiba... Şurada burada toplanmalar başladı. Bilmem gazetelerde okuyor musunuz? Batı Trakya'da Paşaili heyeti kuruldu. Kilikya'da Kilikyalılar Derneği, İstanbul'da Şark Vilayetleri Müdafai Hukuk Cemiyeti, İzmir'de, Trabzon'da, Tarsus'ta, Rize'de, Adana'da başkaca savunma dernekleri meydana getirildi. Önemli fırkalar da doğdu, Sulh ve Selameti Umumiye Fırkası, Osmanlı Mesai Fırkası, Türkiye Sosyalist Fırkası...

— Ne demek sosyalist?..

— Vallaha aslını ben de bilmiyorum. Sosyalist, diyorlar... işçilerle uğraşırmış bunlar aslında...

— Bolşevik mi?

— Yok... “Biz Bolşevik değiliz” diyorlar.

— Millet giriyor mu bu fırkalara?

— Hayır...

— Ne çıkar öyleyse...

— Hiç yoktan iyidir gene... Bizim asıl güvenimiz... Faruk sesini alçalttı. Yeni bir grup kuruluyor yüzbaşım.

— Karakol mu?

— Karakol başka... M. M. grubu... Yani Milli Müdafaa... Kurucuları subaylar... Güvenilir başıbozukları da çalıştıracaklarmış.

— Genelkurmayın haberi var mı bundan?

— Var ama, kötüsü gelirse yok diyecek...

Faruk arabacıya gidilecek yeri söylememişti. Bu sebeple Ziverbey’e çıkınca, herif adres sordu. Faruk Kazasker’e çekmesini söyledi.

Bakkalbaşı’nda arabayı bıraktılar, bahçe duvarları arasında uzayan dar bir yola saptılar.

— Geldik yüzbaşım! Şuracıkta...

Faruk dişlerinin arasından “Allah kahretsin” diye homurdandı. Cemil dalgın sordu:

— Bir şey mi dedin?

— Yok... Ne diyeceğim... Başınızı belaya soktuk! Neriman Hanım’dan utanıyorum! Bunca yalnızlıktan sonra... Ne garip bir nişanlılık...

— Aldırma... Asker karısıydı, asker karısı olacak... Alışık değilse alışsın!

Kısa kısa güldü. Doktor Münir “Rezilliğe ahşan insan, insan değil!” diyordu ikide bir...

— Şükrü Bey evde midir acaba?

— Sanmam!

— Evli değil mi? Umutla ekledi. Boş mu ev?..

— Hayır... Hanımı var, çocukları var... İşte geldik!..

Faruk kapının zilini çaldı. Bir emir eri açtı. Bahçe bakımlıydı. Soldaki duvarın dibinde kitaba bakılarak yapıldığı anlaşılan tavuk kümesleri görünüyordu.

Emir eri, misafirleri alt kattaki odalardan birine aldı. Biraz sonra temiz giyimli bir küçük kız kahve getirdi. Kahveleri henüz bitirmişlerdi ki kapı aralandı, yaşlı bir hanım yavaşça seslendi:

— Buyrun Cemil Bey oğlum!..

Cemil kalktı. Başı önünde sofaya çıktı.

— Böyle buyrun efendim!

Cemil “Sağ olun” diye mırıldandı, karşısındaki kapıya yaklaştı. Çekinerek durdu.

— Girin yavrum! Neriman Hanım’dan başka kimse yok...

— Sağ olun...

Hiç tanımadıkları bu evde buluşup konuşmanın Neriman için ne kadar zor olacağını ancak şimdi anlamıştı. Utandı, üzüldü. Suçluymuş gibi gözleri yerde, çekinerek odaya girdi.

Neriman yeşil yünden hırkasıyla ayakta duruyordu.

Cemil gülmeye çalıştı:

— Ne var? Nedir bu kadar önemli şey? Kendisini topladı. Ne iyi ettin de geldin!

Neriman’ın yüzü hastalık geçirmiş gibi solgundu. Gülümsemeye çalışıyordu. Cemil koşup kucakladı:

— Ne olursa olsun, iyi ettin geldiğine... Öptü. Çok özledim seni... Anlatamam... Öptü. Ne var?

— Yok bir şey... Neriman kapıya korkuyla baktı. Önemli değil... Cemil tekrar öpmek için eğilince önledi. Oturun... Hemen gideceğim... Geç kalırsam olmaz...

— Ne var?

— Bilmem... Korkuyorum... Birden atılıp yüzünü Cemil'in göğsüne sakladı. Gebeyim galiba... Uyuyamıyorum kaç zamandır... Deli olacağım... Ne deriz anneme... Ağlamaya başladı. Ölürüm utancımdan...

— Ne biliyorsun... Değildir belki... Ağlama. . Çocuk gibisin... Ağlama diyorum! Saçlarını okşadı, yüzünü öptü. Nerden belli? Baktırdın mı birine?.. Sevinip sevinmediğini araştırarak, sedire oturttu. Baktırdın mı?

— Baktırabilir miyim!.. Şey olmadım iki aydır.

— Anladım...

— İştahım yok... Midem bulanıyor. Olmadık şeyler istiyor canım...

— İlacı yok mudur bunun?.. Bir şeyler yaparlar, duyduğuma göre... Konyakla kinini karıştırıp içerler...

— Düşündüm hepsini... Sakat doğarmış düşmezse... Kanı kesemem diye de korkuyorum... Bayırılım belki... Annem anlar...

— Doğru! İyi düşünmüşsün... Bir cigara yaktı. Derin derin soluklandı. N'apalım peki?.. Doktora mı gitmeli?

— Olmaz!.. Hiç olmaz. Yapamam... Nasıl söylerim yabancı adama... Erkek doktorlar hiç olmaz...

— Olmaz evet... N'apalım? Neriman'ın elini tuttu, avcunun içini saygıyla öptü. Hep suç bende... Karmakarışık ettim işleri... Seni üzdüm... "Beni karıştırmayın!" demek lazımdı.

— Hayır canım!.. Nasıl gitmemezlik edebilirdin Ömer abi çağrınca...

— N'apacağız peki?.. İki aylık mı dedin?

— Daha fazla belki de. İki aydır... Bilmem ki... Çok düşündüm, Maksut abiye başvurmadan önce... "Sokağa çıkar da yakalanırsa... "

dedim. Tehlike var mı buraya gelmende?

— Aldırma... Hiçbir tehlike yok...

Cemil, Neriman’ı kucakladı.

Yoğurtçunun sesiyle hemen ayrılıp, utangaç gülümsediler. Neriman kalktı:

— Gideyim ben artık... Karanlığa kalırsam annem merak eder... Sen düşün, bir çıkar yol ara...

— Bunun çıkarı... Hemen nikahlanmak...

— Ben de öyle dedim ama... Ayıp olmaz mı çok? “Adam saklanmış, hükümet arıyor. Kudurdu mu kadın?” demezler mi?

— Sen istemiş olmayacaksın ki, ben tutturacağım... Evet, kestirmesi budur bunun... Meraklanma! Bitti bu iş... Faruk’la haber yollarım Maksut’a... Maksut gider Yahya Hoca’yı bulur... Bir gece kıyıverirler nikahı... Olur biter.

— Anlamazlar mı?

— Boş ver!..

— Nerde kıyılır nikah?

— Evde...

— Olmaz... Neriman’ın gözlerine korku doluverdi. Evi kolluyorlar. Her gün Enver’in ağzım arıyormuş Hacı Bakkal, “Bu gece evdeydi dayın değil mi?” diye boş atıp dolu tutmaya çalışıyormuş... Ne alçak adam... Ne istiyor bizden?..

— Aldırma... Dikkatli davranırım. Oraları düşünme sen...

— Ölürüm yakalanırsan... Şeytan Adası’na yolluyorlarmış tuttuklarını...

— Neresiymiş bu Şeytan Adası?

— Bilmem! Uzaklardaymış... Denizaşırı... Şeytan Adası’ndan kurtuluş yokmuş...

— Boş ver! Ne yakalanırım, ne de yakalansam Şeytan Adası’na gönderirler. Düzelecek bu işler yakında... Bütün düşmanlar def olup

gidecek... Dur nereye? Otur biraz... Bak ne diyeceğim...

— Olmaz Cemil abi... Ev sahiplerinden ayıp... Yalandan somurttu, kendisini nazlanarak öptürdü. Kendine iyi bak... Hastalanına!..

— Dur kız...

Cemil tutmak için atıldı. Neriman sıyrıldı:

— Allahaısmarladık... Anneme söylemeyeceğim görüştüğümüzü... Aklında bulunsun!

Cemil birden usanarak okuduğu kitabı, -Jul Vern'in Dünyanın Ucundaki Fener adlı romanını kapattı. Pencereye döndü. Üç günden beri azalıp çoğalmadan, aralıksız yağan yağmur kesilmişti ama, dışarda her şey, su, toprak, ağaç, gökyüzü iliklerine kadar sırılsıklamdı, umutsuzdu. Denizin kurşunisi, bulutların koyu grisine iyice karışmış, arada incecik bir çizgi bile kalmamıştı. Kıyıdan ötesi, su değildi de, sanki dünyanın ucundaki uçurumdu.

Mayısın 14'ü olduğu halde, 1919 yazı gelmek bilmiyordu.

Patriyot Ömer'le Halil Paşa gene satranca dalmışlardı.

Doktor Münir, Naima Tarihi'nden notlar çıkarıyordu.

Sofadaki saat vurmaya başlayınca Cemil saydı, oysa üç vuracağını biliyordu. Üstüne çöken uyuşukluğu dağıtmak istemiş gibi, elini yüzünden geçirdi.

Kalkıp tıraş olması, giyinmesi gerekti. Bu gece teyzesinin Fulya tarlasındaki evinde Neriman'la nikahları kıyılacaktı. Gülümsedi.

Doktor Münir sokaktaki nal sesleriyle başını kaldırmış, Cemil'in gülümsemesini yakalamıştı:

— Gülüyorsun bıyık altından bakıyorum damat bey... Neye güldüğünü söyleyeyim mi?

— Yanılıyorsun... Atları gördüm de...

— "Yiğit atlar besledim kara gün için / Binip ılgar edemedim ne fayda" mı dedin?

Uşaklar, vapurla gelecek beylerin bineklerini bu saatlerde iskeleye götürüyorlardı.

— Buyrun!.. Kazasker Nefi Efendi hazretlerinin yumuşak başlı Kula kısrağı. Ne demişler?.. “Besle kırı... Bin doruya, sat kulayı” demişler. Çünkü kula uğursuz sayılır, ama kazaskerler için değil... Geçti mi Sadi Beyefendi’nin çatanası?..

— Yok...

— Öyleyse vapur daha gelmez. “Paraçollar nerde kaldı?” diyordum. Eğer bugünkü vapur Neveser’se, on beş dakika gecikmesi vardır. İhsan daha yollu...

— Yollu evet...

Doktor Münir, gözlüklerinin üstünden denize baktı:

— Deniz ne kadar renksiz... Bulut gibi... Böyle havalarda denize hiç benzemiyor da, yandan çarklı vapurlar, bulutların üstünde yüzüyorlarmış gibi insanı şaşırtıyor. Kendi sözünü kendisi küçümsüyormuş gibi yüzünü buruşturdu. Ne o? Tıraş bile olmamışsın daha sen...

— Olurum yavaş yavaş... Vakit var...

Halil Paşa, Patriyot’un şahını sıkıştırmıştı. Üç el sonra mat edeceğini kesinlikle anlayınca oyunu bıraktı:

— Anladın ya Patriyot!.. İşin bitik... Gönder delegelerini Mondoros’a...

— Fili kaptırmasaydım dalgınlıkla...

— Dalgınlıkla öyle mi?.. Bize geldi mi dalgınlık, sana geldi mi ustalık!..

Doktor Münir kısa kısa güldü:

— İttihatçı yasası öyledir Paşa Emmi... Kendin bilmez değilsin ya...

Halil Paşa bakışlarını doktordan ayırmaksızın konuştu:

— Memleketi yeniden ele geçirsek Patriyot can... Bu kez acımayı macımayı bir yana bırakalım! Şunun sıska ensesine yapıştıralım kurşunu... İttihatçı yasası ne demektir anlasın giderayak Farmason!..

— Memleketi yeniden ele geçireceksiniz de...

Patriyot, doktorun sözünü kesti. İnsanı şaşırtacak kadar rahattı, güvenliydi:

— Ne sandın!.. Elbet geçireceğiz... Bana sorarsan geçirdik bile...

— Bile demek!.. Bu kez nasıl geçirildi? Gene Arnavutlara telgraf çektirerekten mi?

— Görürsün... Ne demiş Nuradunkyan domuzu, kefere elçilerine?..

— Ne zaman?

— Bulgar Çatalca'ya gelince... .

— Ne demiş?

— Günlerdir yalvarırmış, "Araya girin de mayna edin bu işi... " diye... Herifler mırın kırın edip savsaklarmış... Bir sabah bakmışlar, bizim gâvur keyifle kahve içiyor. Beklemişler... "Araya girin" lafı yok! "Ne oldu ahbar?" demişler. Ahbar da: "Türk dayanmaya başladı mı kimseler sökemez. Şimdi siz yalvarın da, biz bırakalım yakasını Bulgar'ın... " demiş...

— Memleketi ele geçirmekle ilintisi nedir bunun?

— Var!.. Her yanda savunma dernekleri kuruluyor. M. M. çok önemli arkadaş... Karakol da geliyor, Allah'ın izniyle, arkadan... Biz toparlandık doktor bey... Bundan sonrası kolay ki çocuk oyuncağı... Ciddileşti. Kâzım Karabekir'in XV'inci Kolordu Komutanlığı'yla Erzurum'a gitmesi ne demek?.. Mustafa Kemal de ordu müfettişi olup atladı mı Anadolu'ya... Enver Paşa'yla buluştu mu...

— Hem de Enver Paşa'yla...

— Ne sandın? Bu sıra, çekişme sırası değil... Birleşecekler ister istemez...

— İngilizler Mustafa Kemal'i Enver'le birleşsin diye mi yolluyorlar sakın?..

— Allah heriflerin gözlerine kara perdeyi çekti. Ne demişler? "Deme olmaz olmaz / Olmaz olmaz bu dünyada" demişler... İngiliz de olsa gâvur kısmının tutar bir yerde avanaklığı... Çünkü Allah bizimle beraberdir. Öyle değil mi paşam?

Halil Paşa cigarasını kiraz çubuğuna takıyordu. Gülümsedi:

— Mustafa Kemal'in bizimkiyle anlaşabileceğini sanmıyorum Patriyot...

— Anlaşmayıp da ne yapacak? Nuri Paşa Kafkasya'da yeni birlikler meydana getirmiş demedi mi geçen gece bizim Maksut... "Çerkez'inden, Lazki'sinden, Gürcü'sünden, Azeri'sinden alaylar kurmuş... Bolşevikler silahı yağdırıyormuş" demedi mi?

— Bu sözleri Maksut duymuş da İngilizler duymamış mı? Rahip Frau şeytana pabucu ters giydirir. Bana kalırsa, Mustafa Kemal İngilizleri inandırdı. Enver'in yolunu keseceğine... Yunan İzmir'e çıktı çıkacak deniyor. Durum böyleyken, Mustafa Kemal'in Samsun'da işi ne? İngilizler iyice güvenmeseler Karabekir'i Erzurum'a yollatmazlardı. Bir şeyler dönüyor! Rauf durduğu yerde Bahriye Nazırlığı'ndan çekilmez. Bugünlerde neden Anadolu'ya gidecekmiş... Eskiden beri İngilizler güvenir bizim Rauf a... Ne dersin doktor?

Doktor Münir soruyu anlamamış gibi gözlüklerinin üstünden, dalgın, baktı.

— Raufun Anadolu'ya geçmesi, diyorum. "Batı'yla Bolşeviklik arasında, tampon bölge Anadolu'ya kayarsa" dedindi geçende... Kaydı gibime...

— İnşallah... Eğer böyle bir anlaşmaya vardılarsa Bolşeviklerle İngilizler, kurtulma umudumuz artar. Çok artar, paşam, adamakıllı artar. İmparatorluğun dağılması korkusu aklımızı başımızdan alıyordu. Dağıldı. Bu yükü attık. Bugünkü durumda Turancılık hastalığından kurtulmuşuzdur inşallah! Kutsal savaş çağrısı sökmediği için, belki, halifeliğin kuyruğuna yapışmaktan da vazgeçeriz...

— Halt ettin şimdi...

— Geçeriz de, büsbütün ferahlarız paşa emmi, o zaman Anadolu Türk devletini kurarız yüzde yüz... Belki de yaşatırız.

— Nereden çıkarıyorsun bunları?

— Ben çıkarmıyorum, gâvur çıkarıyor.

— Hangi gâvur?

— Bir Alman gâvuru... Irak'ta tanıdım. Abdülhamit zamanında gelip Bağdat'a yerleşmiş... Bileceksiniz, kazılar yapıyordu Mezopotamya'nın geçmiş uygarlıkları üstüne...

— Deli gâvur olmasın? Çubuklu gâvur?..

— Tamam... Doktor Karlos... Benim hastanede yattı bir ara... Takılırdım gelip geçerken... "Karlos Çorbacı boşuna kurcalamaktasın yerin altını sen, üç günlük ömründe... Sık dişini, cavlağı çekince toplarsın bu testi kırıklarını, bakır parçalarını... " derdim! Karlos Çorbacı da bana, "Siz benim geçmişi aradığımı sanıyorsunuz ama yanılıyorsunuz, ben sizin geleceğinizi aramaktayım, yerin altında" derdi. İlk günler durmadım bu sözün üstünde... Arkeolojiyi bilimden saymıyordum o sıra... "Casus bu keratalar!.. Adam ne kadar avanak olmalı ki, yutmalı!" diyordum. Geçende siz Reşit Bey için bir şey dedinizdi. "Vatanı kurtarmak için yapmayacağı yoktur" dediniz. Ben bunun üstünde düşünürken apansız, meseleyi anlayıverdim. "Vatan" kelimesini, "Devlet" kelimesiyle değiştirir değiştirmez Karlos Çorbacı'nın ne demek istediğini anladım! Hemen arayıp buldum notlarımı...

— Ne dediydi deli gâvur?

— Bir gün, okuyorum, dalmışım. Meğer Karlos Çorbacı epeydir beni seyredermiş... Okuduğum kitabı sordu, "Naima Tarihi" dedim. Niçin güldüğümü sordu. "Yok bir şey" dedim. Üsteledi. Anlattım. "Canpolat Deli Haşan Ağa ki, Benli Haşan Paşa derlerdi, Bolu sancağı voyvodalığını, şu kadar rüşvetle zor güç ele geçirip yol hazırlığını tamamladığı kertede, adamlarından birtakımı Fukara Benli Paşa'nın paşalık tuğlarını da aşırıp Celâli Türkmen ağası yanına kaçarlar, Bahtsız Deli Haşan Paşa, sancağını ele geçirecek adamı kalmayıp Üsküdar kırlarına kurduğu çadırda serseri oturur, yeniden adam biriktireyim derken, Katırcıoğlu'na serdarlık emri götüren Sadrazam Melek Ahmet Paşa ağalarından Şahin Ağa, Benli Haşan Paşa'nın ordusuna bilmezden uğrayıp, çayırda yayılan Arap atlarını görüp, kendi altında, işe yaramaz kötü posta beygirleri olmakla, en iyilerinden birkaçını çekip bineyim demekle... Benli Paşa'nın at

oğlanları “Bre nedir?” diye seğirtip “Biz Benli Haşan Paşalıyız. Atlarımızı ne yüzden alırsınız. Olmaz” diyerek vermezlendiklerinde, Şahin Ağa, akılsız bir kölemen olmakla, “Ben vezir ağasıyım! Elbette alının” diye elini kılıca atıp, at oglanları da vuruşurlar. Aralıkta Şahin Ağa'nın kafası ikiye bölünüp yanındaki Tatar ağasının da kolu düşer. Bunlar dönüp İstanbul’a gelirler. Şahin Ağa kurtulamayıp ölüp, Tatar’la hizmetçiler vezire koşup, “Ağamızı, Benli Haşan Paşa’nın Emrahoru Hacı Osman tepeledi” diye davacı olurlar. Emrahhor Hacı Osman Ağa, vuruşulduğu saat, çayırdan beş altı fersahlık yerde Benli Paşa’nın çadırında bulunmakla. Vezirden haberci gelince hiç ürkmeyip Yanına yer tanıklarını alıp Melek Ahmet Paşa konağına varır. Tatar ağası ile hizmetçiler, “Buydu”, “Yok bu değildi”, “Bir çalım benzemekte ama... ”, “At üstünde olmakla Emrahor olsa gerektir”, “Emrahor vurmayınca, vezir ağasını kim vurabilir?” diye akla, şeriata uymaz, birbirini tutmaz laf etmekle, üç kere hacca gitmiş, akıllı, edepli, kırk yaşlarında bir yiğit olan Hacı Osman Ağa, vezirin öfkeye bindiğini sezip, yakasını yırtıp, sesi çıktığı kadar bağırıp, “Allah göstermesin sultanım! Benim bundan haberim yoktur! Vuruşma olduğu yerden iki saat ırakta, Haşan Paşa kulunun çadırındaydım. İşte tanıklarım... Emir şeriatındır” dediyse de vezir öfkeyle hoplayıp kudurup “Bre Cellat!” diye haykırıp tanıklara bir söz bile ettirmeyip dışarı uğrar. Çünkü vezirlere kendi saraylarında adam boğazlatmak kanun olmadığından, askere “Getirin şunu arkamcek” deyip, sırtında kürkü, başında kallavisi olmakla, padişah sarayı kapısına kadar iç donu, iç entarisiyle şallak mallak seğirtip, “Tez boğun” diye tepinmeye başlayınca, Fukara Hacı Osman Ağa, oraya gelene kadar hiç aralıksız, “Bak Efendim! Boş yere kanıma girmektesin! Acele etme! Beni hapse koy!.. Bir güzelce sor soruştur. Bu suçun sahibi isem aman vermeden öldür. Kızgınlıkla günaha gireceksin! Kıyamet günü, iki elim yakandadır” dediyse de, vezirin durmadan “Cellat” dediğini görüp iş işten geçtiğini anlayıp yalvarmayı boşlayıp okuyup üflemeye girişir. Bu haldeyken cellat yetişip hemen boynunu vurur. ” diye bitirdim hikâyeyi... Biraz düşündü, “Siz bu olaydan nasıl bir sonuç çıkarıyorsunuz?” diye sordu.

— Bu tarihsel olay, Osmanlı toplumundaki TALAN sistemini, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak açıklıkla meydana koyuyor, dedim. Osmanlılığın temel düzeninde varlığın tek ellerde birikimi yasaktır. Osmanlılığın, tarih içinde, üstüne aldığı ödev bence, toprağı sahipsiz kılarak çağının derebeylik düzenini küçük işletmelere bölmek, bu küçük işletmelerin zamanla belli ellerde toplanmasını şiddetle önlemektir. Osmanlılıkta hemen bütün toprakları reayasına kiracı gibi vermiştir. Buna karşılık yetiştirdiklerinin vergisini çoğunlukla mal olarak alır. Bu düzeni sipahiler gözetir. Sipahi tımarları gibi, vezir haslarının da temelinde küçük işletmeler vardır. Osmanlı toprak yasaları, bu küçük işletmelerin büyümemesi gibi miras yoluyla küçük işletmelerin küçülmemesini de kollar. Sözgelimi, 20 evlik bir köyde çeşitli sebeplerle beş ev boşalsa, sipahi bunlardan kalan toprakları kendi toprağına bile katamayacağı gibi, geri kalan on beş eve de bölüştüremez! Boşalan beş küçük işletmeyi beş yeni aileyle yeniden şenlendirmek zorundadır. Bizde senyörün yerini, bir çeşit memur sayılabilecek olan AĞA'nın alması bundandır. “Ağalık vermekle” atasözü Osmanlının sömürme anlayışının Batı'yla nasıl çelişme içinde bulunduğunu da gösterir.

Bitirip bekledim. Ya şaşacak, ya “Doğru evet” diyecek sanmıştım. Neden sonra, “Eee... Peki?” dedi. Ben şaştım:

— Pekisi bu...

— Nasıl olur. Anlattığınız hikâye de, ardından söyledikleriniz de, olayları belirliyor, nedenleri değil... En küçük topluluklar bile, sürgit talanla yaşayamazlar! Çünkü hiçbir toplum “Gelip talan etsinler” diye sürgit üretim yapmaz. Osmanlı İmparatorluğu gibi kocaman bir kuruluş, yedi yüzyıl, nasıl yaşamış?.. Talan için bir araya gelen bütün topluluklar, talan az olsa da dağılır, çok olsa da... . Bu bir... İkincisi, talan temeline dayanan bir otorite, özel mülkiyetin tekellerde toplanmasını önlemeye sürgit nasıl güç yetirebilmiş?

Biraz düşündüm: “Peki, Karlos Çorbacı, ” dedim. “Bolu paşasının başına gelen TALAN değil de nedir?”

“-Talan ama, Osmanlı ölçüleriyle değil, Batı ölçüsüyle... ”

— Bu sözle paşa emmi... Aklım dağıldı ki, toplayasını geçti. Ben debelenirken, Karlos Çorbacı piposunu temizleyip doldurdu, “Bak n’apacağız her doktor, dedi, eski bildiklerini bir yana bırakacağız, Dekart hesabı, dedi, yeniden aramaya başlayacağız önyargıları atıp... Bakalım bu davranış bizi nerelere götürecek? Başlıyoruz! Anadolu toprakları nasıl topraklardır sence?

— Nasıl mı? Yamandır Anadolu’muzun toprağı, dedim. Dünyanın ekin ambarı olacak topraklardır. Biz tembelliğe vurduğumuzdan bu cennet vatanın üstünde sürünmekteyiz. İş bilir ellere geçse bak neler olur...

— Bunları nerden çıkarıyorsun? Kendin çiftçilik edip denemedin. Babanın çiftçi olduğunu da sanmam. Sizde böyle kitapların daha yazılmadığını da biliyorum! Bunlar gerçeği aranmamış palavralar... Salt Anadolu toprağı değil, Akdeniz’i, Ege Denizi’ni çevreleyen bütün topraklar, cenabet topraklardır. Çünkü, bu bölge toprakları dünyanın yüzünde, gayet ince, pek yalınkat bir kaput gibidir. Tarım derin derin aktarılmaz, kara sapanın ucuyla az biraz karıştırılır. Bu bölgenin hava durumu da tarıma uygun değildir doktor, ya kurak gelir, ya taşkın... Kurakta sizin toprak, hiç saban görmemiş gibi taş kesilir. Taşkınlar, tarlaların yarısını alır denize götürür, yarısını dar vadilere indirip bataklık yapar. Bataklıklarda insan barınamaz. Bu yüzden, Adana, Küçük, Büyük Menderes ovaları gibi verimli ovalarınız ancak on dokuzuncu yüzyıl ortalarında tarıma açılabilmiştir. Daha önceleri buralarda göçebeler hayvan otlatıyorlardı. Bu özellikteki topraklarda, Batı’da olduğu gibi, özel mülkiyet yerleşip gelişemez, zenginlikler sayılı ellerde toplanamaz. Sizde Batı anlamında FEODALİTE’nin bulunmaması bundandır. Çünkü ne kadar güçlü olursa olsun, hiçbir FEODAL, böyle topraklarda serflerini doyurup kendisini zengin edecek tarımı, yalnız kendi gücüyle sürdüremez! Türkçesi, toprakları tarımda tutmak için gerekli bayındırlık işlerini sizde ancak devlet yapabilir. İşte bu sebepten, sizin topraklar haklı olarak devletin mülkiyetindedir. Gene bu sebepten Batı’da devlet, sırasında bir sınıfın öteki sınıfı ezmek için kullandığı araç haline geldiği halde, sizin devlet, ana ödeviyle toplumu İHYA EDİCİ’dir. Yani, Batı’da devletin olmadığı zamanlar, toplumlar var olmuşlardır ama, Doğu’da

devletsiz toplum görülmemiştir. Sizde devlet toplumun var olma, yok olma şartıdır. Siz, farkına varın varmayın her şeyi devletten beklersiniz. Bizde ağalık almakla olduğu halde, sizde elbette vermekle olacaktır. Siz devletinizi TALANCILIK'la suçlarken, Batı kültürünüzle, Batılı devletmiş gibi yargılıyorsunuz. Batıda, ilkçağların kölelik sisteminden bu yana özel mülkiyet kutsal olduğu halde, sizin beş bin yıllık toplum tarihinizde devletten başka kutsal hiçbir şey yoktur. Bu açıdan bakınca, Melek Ahmet Paşa'nın ağası devlet işine giderken Bolu paşasının atını çekip alırsa bu talan sayılmaz. Çünkü sizde her iş devlete yararlılığıyla değerlendirilir. Sizde devlet tehlikeye düştüğü zaman devletten sorumlu olanlar, bir dakika önce, en korkunç suçlamalarla geri ittikleri en akıl almaz sistemi kabullenmekte bir an duraklamazlar. Batı'da bütün monarklar geriliği tuttukları halde, sizin padişahların apansız ilerici kesilmeleri bundandır. Burdaki ilericilik, bilinçle, imanla kazanılmış bir şey değildir, beyin ameliyatı gibi ister istemez katlanılan, bir çaresiz durumdur. Sizde padişahlar, baba, kardeş, evlat demeyip öldürmüşlerdir. Bir gecede on dokuz kardeşini, sona da öz oğlunu öldüren Üçüncü Mehmet'in, para denilen bakır, gümüş, altın parçalarını bulduğu yerde almasına yalnızca talan deyip geçemeyiz. Kaldı ki, ikinci padişah Sultan Orhan'dan bu yana, modem anlamıyla devletçidir de sizin devlet... Tersanelerini, baruthanelerini, dökümhanelerini, madenlerini işleten, tarım topraklarının mülkiyetini elinde tutan, bayındırlık işlerini, yol şebekesini, postayı, kervansaraylar sistemini, okulları, üniversiteleri, merkezden idare edilen bütün imparatorluğa yaygın yargılama örgütlerini, loncaları, hatta dini bile devletleştirip devletçilikle yürüten, ana tüketim maddeleriyle besin maddelerini tekele alan, iç ticareti, dış ticareti aralıksız denetleyen, pazarda fiyatları belli bir çizgide tutan bir ekonomik sosyal örgütün ana özelliği talancılıkla belirlenmez. Bütün bu işleri başarabilmek, kısacası toplumun var olabilmesini savunmak için sizin devletiniz, sırasında, despot da olmak zorundadır. Sizin devlet merkezcilikten, bürokratlıktan, hatta despotluktan vazgeçtim dese, siz bunalınca ayaklanır, bunları geri getirmesini ister, hatta bunun için onu zorlarsınız... " dedi, Karlos Çorbacı o gün bana, paşa emmi, aşağı yukarı...

Doktor Münir, içini çekerek sustu.

Cemil, dinlediklerini toparlamaya çalışıyor, Patriyot pek bir şey anlamadığı halde, anlatılanların önemini sezmiş, açıklama bekler gibi Halil Paşa'ya bakıyordu.

Halil Paşa el yordamıyla paketi bulup bir cigara çıkardı:

— Çok önemli! Hürriyet naralarıyla gelip hemen despotluğa başlamamızın nedenini açıklamış olmuyor mu gâvur?

— Ben de üstünde çok durdum bu despotluk işinin... Orta Asya'da, büyük şölenlerden sonra, çadır sahibinin karısını bileğinden tutarak uzaklaşıp her şeyini misafirlerine yağmalattığı bir gerçek... Orhon Yazıtları'nda, hakanın, "seni aç buldum doyurmadım mı, çıplak buldum giydirmedim mi?" dediğini de biliyoruz. Demek ki, bizde devlet, böyle sorumluluklar yükleniyor. Bunları başardığı sürece de, halkları, hadi, despotluğa katlansınlar diyelim. Ya halkları yedirip giydirmekte, iç karışıklıklara, dış tehlikelere karşı korumada devlet ödevini yapamaz olunca, despotluğa insanlar niçin boyun eğsin? Bak paşa emmi, ben bizdeki bu anayasa, hürriyet çabalamalarını, zengin yetiştirme debelenmelerini nereye bağlıyorum?.. Osmanlılar, görmüşler ki, devlet fakirleşip güçsüz düştüğünden eski ödevlerini, halklara karşı, artık başaramayacak... Sorumluluğu, devletin üstünden atıp Batı'da olduğu gibi, sınıfların omuzuna yüklemek istemişler. Oysa Doğulu zengin başka, Batı'nın burjuvası başka... Bizim zengin burjuvalaşamaz mı? Hayır! Devletin zenginleştirdiği, ister istemez devletin emir eri kalır. Batılaşmak bunun için kurtaramadı bizi... Devleti güçleştirmeye kullanacak yerde zengin yetiştirmede kullandık Batılaşmayı... Devleti eskisi gibi her şeyden sorumlu hale getirmeye çabalasak, bunu başarabilmek için, sırasında despotluğa kalkacak... Oysa, her şey kolayca tabu olur Doğu'da... Bir şeyin tabu olması için anlaşılması değil anlaşılmaması şarttır. Biz yüz elli yıldır hürriyet türküsü çagırıyoruz. Yerleşti bu türkü memlekete... Kaldı ki verdiği sözü tutamayan, sorumluluklarını yerine getiremeyen despotluklar halka zulmetme hakkını da, gücünü de nerden alacak? Bu sebeple paşa emmi,

Anadolu'da kuracağımız yeni Türk devletinin yaşamasını "Belki"ye bağladım. Hem insanları çalıştırmak için zorlayacağız, hem de bunu aşırı despotluğa kendimizi kaptırmadan yapacağız. Anladın mı, iş ne kadar çetin!

Doktor Münir, yüzüne dikkatle bakan Cemil'e gülümsedi:

— Gevezeliğe daldık, lafa tuttuk seni damat bey... Hopla koş! İyice süslen... Dayı Maksut denilen imansız Arap'ın gerdek yumruğundan kolla kendini... Sevinç tutuğu olmamaya bak!.. Bir de, gözünü aç, gelirken pek önemi yok ama, giderken enselenme!..

5

Dayı Maksut Neriman'ın, Teğmen Faruk Cemil'in tanığı oldu. Yahya Hoca kısa bir dua ile nikahı kıydı.

Bunlar "Mutlu yıllara... Allah bir yastıkta kocatsın!" deyip gidince, gelin güvey Selime teyzenin elini, mindere uyuma taklidi yapan Enver'in yanağını öperek hemen yukarı çıktılar.

Cemil'in yattığı odada perdeler, sedir örtüleri yenilenmiş, tek kişilik karyola, Neriman'ın ilk gelinlik karyolasıyla değiştirilmişti. Rahmetli Nazmi'nin büyütülmüş fotoğrafının yerinde, İngilizlere ısmarlayıp da savaş başladığı için alamadığımız Reşadiye diretnotunun, taşbasma resmi vardı.

Cemil kapıyı sürmeleyip döndü. Fesini kabadayıca sedire fırlattı, odanın ortasında, elleriyle yüzünü kapamış duran Neriman'a yaklaşıp bileklerini tuttu.

— Yoruldun mu?

— Çok... Enver'e acıdım. Üzüldü. Belli etmemeye çalıştı ama, bitti.

— Geçer çabucak... Hadi... Söndürüyorum lambayı...

— Durun, hayır!..

— Hayır mı? Cemil çapkın çapkın gülümsedi. Sahi öyle ya... Yüz görümlüğü ister... Hemen gevezelik etmeseydin, konuşturmalık da alırdın!

— Annem ant verdi... İki rekat namaz kılacakmışsın...

— Tamam! Bir bu eksik...

— Vallaha olmaz. Yarın bana yemin ettirecek... Uğursuz gelirmiş, Cemil abi... “Abi” sözünden utanarak Cemil’in boynuna atıldı. Ne ayıp!.. Aptalın biriyim ben...

— Aptal kadın, akıllısından iyidir, dermiş Napolyon... Boynunu öptü. Hadi gel...

— Namaz kılmadan yok...

— Kim diyor kılmayacağımızı!.. Teyzemin istediği namaz olsun... İki rekat mı, dedi, üç rekat kılanın, dört rekat... Karyolaya doğru çekti. Gel bak...

Neriman yavaşça iterek kurtuldu. Seccadeyi serdi.

— Hadi...

— Hanımlar neden kılmazlarmış gerdek namazı? Sordun mu?

— Sordum. Akılları başlarında olmazmış... Duaları toplayamazlarmış da sevap işleyelim derken günaha girerlermiş...

— Sahi... Dua da ister. . Mesele... Bir kere daha yaptığı gibi, Neriman’ı karyolaya dayayıp arkaüstü düşürdü, üstüne eğildi. Dur... Debelenme... Boşuna yorulacaksın... Gerdek namazı da olsa aptestsiz kılınmaz! Uzun iş aptest almak... Sonra kılarım... Vallaha kılanın...

— Dur Cemil abi... Hay Allah... Yırtacaksın, dur... Dur, lambayı söndürelim... Olmaz, utanının ben...

Neriman kurtulamayacağını anlayınca, düğmelerin kopmasını önlemek için yardım etti. Son çamaşır, dizlerine kadar inmişti ki, birden irkilip elinin tersiyle ağzını örterek dışarıya kulak verdi. Biri yukarı çıkıyordu. Neriman dehşetle inledi:

— Enver...

Ayak sesleri gelip, kapı önünde durmuştu. Selimanım teyzenin korkulu sesini tanıdılar:

— Neriman... Neriman diyorum...

— Efendim anne...

— Bak ne diyeceğim!..

Neriman elleriyle göğüslerini örterek kalakalmıştı. Cemil parmağını ağzına götürüp kapıya yaklaştı:

— Bir şey mi söyleyecektiniz teyze?

— Başımıza gelenler... O kadar da tembih ettim...

— Ne var?

— Enver senin burada olduğunu söylemiş, Hacı Bakkal denilen edepsize...

— Ne zaman?

— Sen geldikten sonra... Cigara almaya gidince...

— Peki?

— Pekisi var mı? Herif, hemen külahını kafasına geçirip dışarı uğramış... Bereket versin, “Yarın kimseye söyleme” dedim de biraz önce... “Ben söyledim” dedi... N’apıcaz?

Neriman yatak örtüsüne sarınıp kapıya gelmişti. Karda çıplak kalmış gibi titriyordu.

Cemil, hem teyzesini, hem karısını yatıştırmak için kızgınlığını zorla yendi:

— Hiç önemi yok... Meraklanmayın... Camiye gitmiştir yatsı namazına... işi yok da, gecenin bir vakti...

— Öyle deme!.. Ne imansız olduğunu ben bilirim... Nerde benim alık kızım?

— Buradayım anneciğim... Neriman’ın dişleri birbirine vuruyordu. Evi basarlarsa vuruşur Cemil abim... Mahvolduk!.. Cemil’in kolunu sımsıkı tutmuş sarsıyordu, öldürürler Cemil’i...

— Saçmalama...

— Hapse götürürler... Şeytan Adası’na sürerler... Bekçi sopasının taşlardaki sesi duyulunca sustu. Başını kaldırıp sokağı dinledi. Gözleri dehşetle açılmıştı. Geliyorlar... Mahvolduk!

Selime teyze fısıldadı:

— Bilmem...

Neriman sanki bu işi hemen yapacaklarmış gibi atıldı...

— Olmaz!.. Komşuları da ararlarmış... Mahalleyi çevirirlermiş...

— Yahya Hoca’ya gidin öyleyse...

Cemil, kolunu Neriman’ın beline doladı, kucaklayıp öptü, fısıldadı...

— Giyin çabucak... Fesini sedirden aldı, tabancasını yokladı. Giyin... korkma!

Selime teyzenin gittikçe daha çok korktuğunu sesinden anladılar:

— Söylesenize kuzum, n’apıcaz? Öldünüz mü ikiniz de?..

Bu sırada aşağıdan Enver’in “Anneanne!” diye bağırdığı duyuldu. Bu bağırma Selime teyzenin korkusunu birden on kat arttırmıştı.

— Sus... Sus diyorum edepsiz... Yazık benim emeklerime... Bu kadar tembihledim... Yemin ettirdim...

Neriman ağlamaya başladı.

Cemil, pek de farkında olmadan dolaba gitmiş, bavuldan yedek şarjörü alıp cebine atmıştı.

Neriman bunu görünce göğsüne vurulmuş gibi inledi.

— Korkma!.. Yok bir şey... Bak ne yapacağız?.. Herif haber vermediyse... Vermemiştir ya... Çocuğun lafıyla hiç gider de ortalığı gürültüye boğar mı? Korkar başından... Sorumlu düşer çünkü... Dinle... Dinle diyorum! Bırak ağlamayı da beni dinle... Dışardan “Ne yapacağız” diye üst üste soran teyzesini tersledi. Delirdiniz mi hepiniz?.. Kesin diyorum... Kıyamet kopmuş gibi... Uzattınız ama... Canımı sıkıyorsunuz Neriman...

Aşağıda Enver de ağlamayı tutturmuştu. Selimanım teyze beddua ederek merdivenleri indi.

Cemil, teyzesinin gitmesiyle biraz rahatlayarak Neriman’ı sedire götürdü:

— Yok bi şey... Göreceksin bi şey yok... Boşuna üzülüyorsun!.. Bak ne yapacağız? Sen giyin çabuk... Ben çıkacağım...

— Yakalanırsan... Vururlar seni...

— Bırak saçmalamayı... Neden vuracaklarmış... Dinle beni... Ben Bulgar mandırasına gideceğim. Herifin haber verip vermediği yarım saate kadar, bilemedin bir saate kadar anlaşılır. Gelirlerse hiç korkma... Muhtarı iste... “Muhtar olmayınca aratmam evi” dersin... Beni sorarlarsa, “Bilmiyorum, Almanya’ya gitmiş galiba... ” dersin. Hemen bu odada lamba yak... Perdeleri aç... Ben basıldığımızı anlanın... Saatine baktı. Bir saate kadar kimse gelmezse yok bir şey demektir. Ama biz gene sabahı bekleyelim bu gece... Yarın erkenden gideriz beraber...

— Nereye? Hayır! Hiçbir yere gidemem ben... Enver’e kim bakar?..

— Canım ölmeye gitmiyoruz... Birkaç günlüğüne...

— Olsun! Annem bakamaz çocuğa... Ben gidemem!

— Peki peki... Düşünürüz. Dinle beni şimdi... Korkmayacaksın... Yanağım öptü. Saçım okşadı. Bittin! Nedir bu çektiğin benden...

Neriman acıyla gülümsedi. Çıplaklığıyla büsbütün güçsüz oluvermişti.

Cemil, karısına, yüreği parçalanarak, bir an baktı. Eğilip çıplak omzunu öpecekken vazgeçti.

Selime teyzenin odasından anlaşılmaz konuşma sesleri geliyordu. Paşa amcanın iğreti verdiği yağmurluğu alırken içerde Enver’in anneannesine şımardığım anlayınca birden kızdı, “bacaklarından tutsam şunu, çarpsam duvara... Çarpsam... ” Aklından geçirdiğini sanki gerçekten yapacakmış gibi dehşete kapılarak kendisini hemen sokağa attı. Kapıyı yavaşça kapattı. Sırtını kanada dayayıp soluk soluğa yolun iki yanını dinledi.

Gece yağmur bulutlarıyla sıkıntılıydı, karanlıktı. İnsanı kuşkulandıracak garip bir sessizliği vardı. Bir ara, hiç beklemeden iskeleye inmeyi, köşke dönmeyi tasarladı. Selime teyzenin evhamıyla gerdek gecesi gelini yüzüstü bırakıp savuşmayı göze alamadı.

Gölgeden gölgeye geçerek yokuşu inerken yan yerde durup döndü. Mahallenin üst üste yığılmış tahta evlerinde, Selime teyzenin odasındakinden başka ışık yoktu.

Neriman’ın diri çıplaklığını anlatılmaz bir açlıkla özledi. Başı dönmüş gibi gözlerini bir an yumdu. Aşağıda bostanların arasında durakladı. Bulgar mandırasının kapısını çalmanın evde düşündüğü kadar kolay olmadığını anlamıştı. Köpekler hep birden ürümeye başlayacaklardı. Bu gürültü bekçilerin, polislerin, mahalledeki Hacı Bakkal gibilerin dikkatini çekebilirdi. Topağacı'na çıkan yolun yarısındaki susuz çeşmenin yalağına oturdu. Ceplerini dalgın dalgın aradı. Cigara paketini evde bırakmıştı. Buna şaştı, sonra kendisini ayıpladı. Makedonya’dan bu yana, en sıkışık durumlarda bile tütünüyle ateşi üstünden eksik etmemişti. “Gerdek gecesinin şaşkınlığı hepsinden baskın demek!.. ” diye kızgın kızgın sırıttı. Savaş meydanlarında tütünle ilgili bazı anılarını hatırladı arka arkaya... Bir aralık, cebinde ne kadar para bulunduğunu düşündü. Odadan çıkarken hatırlamamış değil ama, kızın perişanlığı karşısında istemeyi göze almamıştı. Yanılmıyorsa, iki altınla yedi kağıt lira, biraz da bozuk para olmalıydı üstünde... Bir an telaşlandı, sonra, çok parayla görecek hiçbir işi olmadığını düşünerek rahatladı. Bu kopuk kopuk düşüncelerin birinden ötekine geçerken, tütün isteği hep araya giriyor, can sıkıntısı arttırıyordu.

Karşı tepedeki evlerden birinde, bir penecere apansız aydınlanınca irkilerek kendine geldi. Neriman’la kararlaştırdıkları işaretti bu...

Ev basılmıştı.

Soluklarını keserek çocuk, kadın bağırtıları bekledi. Yan doğrulmuş, gözlerini karşıya dikmişti. Hiçbir şey görülmüyor, ses duyulmuyordu. Üst üste devrilen resimler gibi, nalçalı kunduraların ezdiği çocuk başları, kadın çıplaklıkları, evin mahremliğini kirleterek şuraya buraya atılan iç çamaşırları görür gibi oldu... Yaşlı bir gemi gövdesini acımasızlıkla döven iri dalgalar gibi, kızgınlık yüreğine vuruyor, şakak damarlarında zonkluyordu. Neriman’ın sarıldığı

örtüyü birisi çekiyormuş, bunu kendi gözleri önünde erkekli onurunu kırmak için inadına yapıyormuş gibi geldi, atılmak için davrandı.

Bir yandan, el yordamıyla yere düşürdüğü yağmurluğu arıyor, bir yandan, iki şarjörle neler yapabileceğini kestirmeye çalışıyordu.

Birden, sıcak bir odada sevdiği kadının dizi dibinde, dürbünle çevresine bakan adamın sorumsuz rahatlığından Reşit Bey'in kıstırılmışlığına geçtiğini anladı. "Kaç kişidir evi basanlar?.. Beş, on, on beş... Hadi diyelim yirmi... Nazmi olsa, Patriyot, Atıf, Maksut olsa, ya da savaşlarda denediğim bir çavuşla üç dört Memetçik... Sezdirmeden yanaşır, basardık herifleri... Bitirirdik... "

Makedonya'da böyle küçük baskınları kazandıktan sonra duyulan kibirli sevinci birkaç kere tatmıştı. "Basılıp tepelenenlerin yerinde olabileceği neden aklına hiç gelmez adamın? Yirmi yaşın iyimserliğinden mi?" Elini yüzünden geçirdi: Nazmi olsaydı.

Bırakır mıydı karısını düşmana?.. Tek başına dalıp dağıtıp, kızı bileğinden tutarak çekip çıkarmaz mıydı?

Nazmi'nin çok körpeyken ölmesinde güçlü bir ölümsüzlük vardı. Bunun nasıl bir ölümsüzlük olduğunu araştırdı. Böyle bir şey, Nazmi'yi bu kadar iyi tanıyan Topçu Cemil yaşarsa, söz konusu edilebilirdi. Yağmurluğu almak için çömeldiğini, sonra da öylece kaldığını fark edince bunun ne kadar sürdüğünü, yılgınlığın sınır çizgisinde bocalayıp bocalamadığını şiddetle araştırdı. Evden bir bağırtı gelirse tabancasını çekip naralanarak saldıracak mı? "İyi ama, düpedüz aptallık bu... " Arada bir soluklarını tutup eve kulak vererek, her geçen dakikayla erkeklik onuru biraz daha yaralanarak bekledi.

Neden sonra, sesler duyulmaya başlayınca, ne davrandı, ne de daha çok üzüldü. Sanki rüyada gibiydi.

Sessiz gelenler gürültüyle def olup gittikleri halde ciğerlerini sıkıştıran ağırlık göğsünden kalkmamıştı. Bir an eve gitmeyi geçirdi aklından, sonra, düşman karşısında yüzüstü bıraktığı Neriman'la karşılaşmayı göze alamadı.

Yokuşu soluk soluğa çıktı. Bu çıkışta, Reşit Bey'in tanındığını, ya da, polise haber verildiğini anladığı anda düştüğü çaresizliğin tıpkısı vardı. Neriman buna, "Ayaklarını yere vurup tepeleri aşmak, çok uzaklarda bulunmak isteği" demişti.

Yokuşun üstündeki düzlükte kendisini büsbütün tek başına, büsbütün güçsüz, büsbütün onuru kırılmış buldu.

Büyük konağı kıvrılıp caddeye çıkınca yalnızlık duygusu birkaç kat artmıştı. Avuçlarının terini yağmurluğa sert sert sildi, durup ceplerinde cigara aradı. Dişlerinin arasından sövdü.

Bir cigara yaksa, sinirlerinin yatışacağına emindi yüzde yüz... Ancak o zaman, nereye, için gitmekte olduğunu da düşünüp bulabilecekti.

Rum bakkal çekmecede bozuk para arıyordu. Cemil paketi açıp cigara yakmayı akıl etmemişti. Ancak çıkarken ateşi olmadığını hatırladı. Kibrit istedi. Çöpü kızgınlıkla kutuya vurup kırdı. Bakkala dişlerini göstererek düşmanca sırıttı.

Tütünün ilk nefesi, damarlarında keskin içki etkisi yapmış, başını hafifçe döndürmüştü.

Harp Okulu'nu görünce ölçülü adımlarla yürüdüğünü, ellerinin ceplerinde olduğunu, ıslıkla Harbiye Marşı'nı çaldığını fark etti.

Köprüde, tanınma tehlikesini aklına getirmeden, vapur tarifelerine baktı. Tramvayla Beşiktaş'a gidip sandalla karşıya geçti.

Saat ona geliyordu.

"Çek bakalım Erenköy'e... " diyerek bir arabaya bindi. Şu anda eski köşkteki yatağına uzanmaktan başka hiçbir şey istemiyordu. Hem ruhuyla, hem de etiyle kemiğiyle yorgundu.

Kıza kötü davrandıysa, dövdüğü adamın başkomiser olan ağabeyisi Mustafa... Herifi öldürecekti. Bunu nerde, ne zaman kararlaştırdığını bilemiyordu ama, dünyanın öbür ucuna gitse... Aradan yüz yıl da geçse... Öldürecekti, o kadar...

Selamiçeşme'den sonra sokak feneri bulunmadığı için yaşlı faytoncunun kambur sırtı, arada bir aydınlanmaz olmuştu. Atların

tırısla götürdükleri arabadan nemli geceye, boğuk çıngırak sesleriyle ıslak meşin kokusu yayılıyordu. “Basıldık, ” diyeceğim, ‘Bunu da mı yüzüne gözüne bulaştırdın Cehennem, Allah belanı versin!’ diyecek Doktor... Paşa amca umursamaz... Patriyot öfkeden delirir ama belli etmez! Kız yarın Enver’i alıp köşke gelsin!.. Yahya Hoca pürüzlü işleri düzeltir yavaş yavaş... Patriyot’u da alır, atlarız Salihli’deki Kuşçubaşı çiftliğine... ”

Bir cigara yaktı. “Ben ‘basıldık’ diyeceğim... Doktor, ‘Vay namussuzlar vay!” diyecek... Paşa amca, nerelere kadar çıkıp nerelere düştüğümüzü düşünerek kahrolacak ama belli etmemeye de çalışacak... Patriyot gülecek bir zaman... ‘Meraklanma, düzelecek bunlar yakında cancazım... ” diye dirseğiyle kamıma dokunacak... ”

— Erenköy’ün neresine efendi?

— Şaşkınbakkal’da bırak!..

Atlar hep tınsla gidiyorlardı. Araba sarsılıyordu ikide bir... Çıngırak sesleri gecenin içinde, taşa düşen iri su damlaları gibi dağılıyordu.

Şaşkınbakkal’da inip arabanın biraz uzaklaşmasını bekledi. Sonra uygun adımlarla Caddebostan’a doğru yürümeye başladı. Yorgun değildi hiç...

Bir köpek uludu uzaktan, bir horoz öttü.

“Köy yakın” diye gülümsedi. Etemefendi sokağının ağzına yaklaştığı zaman ileride, sapacağı iskele yolunun köşesinde, iki büyük karaltı görerek durdu, savaşçı içgüdüsüyle cigarayı atıp üstüne bastı, gerileyip bir ağacın gölgesine girdi.

Hiç rüzgâr yoktu. Köpek ulumaları kesilmişti. Sessizlik uzadı bir zaman... “Yüklü manda arabaları mı bunlar? Nedir yükleri?.. ” diye düşünürken bir yabancı kelime kırbaç gibi şakladı. “Nedir? Basıldı mı bizimkiler?.. ” Farkına varmadan elini tabancasına atmış, yağmurluğun önünü, koşacak gibi toplamıştı. “Tam sırasında yetiştin! Aferin Cehennem!” Tabancayı kılıfından çıkardı, güven tetiğini indirip yan cebine soktu. Altında durduğu ağacın gölgesinden öteki ağacın gölgesine hiç gürültüsüz geçti; kafası, sinirleri, usta savaşçı alışkanlıklarında dengelerini bulmuşlardı. “Dövüşürlerse... En uygun

sırada geriden saldırırım... Yarar çıkarlar... ” Soluğunu keserek kulak verdi. “Saklandılar mı zamanında acaba?” Kalfa kapıda oyalanırken arkadan çıkıp savuştular mı?” Böyle bir iş olursa, gün doğmadan Binbaşı Şükrü Bey’in Kazasker’deki evinde toplanmaya çalışacaklardı.

Sessizlik uzuyordu. Etemefendi’den girip arkadan dolaşarak karşı kaldırıma geçmeyi, caminin avlusundan denize bir yol bulup köşke yanaşmayı tasarladı.

Köpek ulumaları, horoz sesleri yeniden başlamıştı. Bundan hemen yararlanıp yürüyecekti ki, karaltıların bulunduğu yerde bir elektrik el feneri çakıp sönmüş, köşkün sokağında gürültü başlamıştı.

Yolun ağzındaki karaltılar, -asker kamyonları güçlü farlarını birden yaktılar. Köşe gündüz gibi aydınlandı. Cemil, yabancı üniformaların arasında Doktor Münir’i, Patriyot’u, Paşa amcayı tanıyınca, bataryasının İskilipli Kürt çavuşu gibi elini iki kere dizine vurdu. Üç mahpusun çevresinde yirmiye yakın İngiliz silahlı, dört beş tane de üniformalı Türk polisi vardı. Cemil bir an ne yapabileceğini düşündü. Bu gece ikinci defadır ki çaresizlikle karşılaşıyordu. Cebindeki tabancanın sapını sıkan eli titremeye başlamıştı. Mahpuslarla yakalayanları alan kamyonlar büyük bir gürültüyle yola çıktılar, Kadıköy’e doğru uzaklaştılar.

Cemil, on yedi yaşındayken kapatıldığı Taşkışla’nın yeraltı hücresinde bile, bu kadar umutsuz bir yalnızlık duymamıştı. Şu anda gidecek hiçbir yeri, yapacak hiçbir işi yoktu. Ne önü denizdi, ne ardı tren yolu... Burada, dilini bildiği insanlar da oturmuyordu sanki... Çevresini düşmanlar bile çevirmiş değildi artık...

Üst üste bıyıklarını sıvazladı. Uzaklaşan kamyonların bıraktığı ölü sessizliğin ötesinden köpek seslerini, horozları duyarak kendisine geldi. Tam cigara yakarken iskele yolundan bir gölgenin çıktığını gördü. “Gülnihal Kalfa’dır... Tamam!.. Ne olup bittiğini öğreniriz!” diye düşünerek yürüyeceği zaman bekçi sopasının taşta çıkardığı sesle durakladı. Ne yapacağını araştırarak kibrit kutusuyla çenesini kaşıdı. En iyisi bekçiye görünmeden istasyonu tutmaktı. Bir gün lazım

olacağını düşünüp son trenin saatini öğrenmediği için kendi kendine kızarak geriledi.

Bekçi yaklaşıyordu. İstasyona gitmeye karar verdiği halde, bir cigara yakarak, sakin adımlarla caddeye çıktı:

— Merhaba bekçi! Tamam mı iş?

Bekçi iyice sokuldu. Cemil'i tepeden tırnağa süzdü:

— Bilemedim ben seni... Hangi işi sordun? Kimsin?

— Siyasi kısım Taharri Başkomiserlerinden İbrahim... Dördüncü suçluyu buldular mı?

— Aaah... Bekçi hep öyle şüpheli bakıyordu. Sen de kamyonla mı geldindi?

— Kamyonla...

— Neden gitmedin?

— Kaç yıllık bekçisin sen...

— Biz mi? Bekçi biraz durakladı. Çok değil... Dört aylık... Askerdim baruthanede... Amcamın gediğidir burası...

— Acemi olduğun belli... Heriflerin dördüncü arkadaşları kimin evinde saklanabilir?

— Bilmem... Burası kibar yatağıdır Komiserim, öylesini saklayacak it takımı oturmaz burda...

— Yok canım! Oturmaz da doktor necilik?

— İttihatçı saklamaz benim bildiğim Münir Bey... Laf mı şu! Bir yalan söylemeli ama, enini boyuna uydurmalı... İttihatçılardan çok çekmiş bu Münir Bey... Polis Murtaza Efendi'ye sor anlatsın! İçini çekti. Kaç gündür buralarda, İngilizler dolaşmaktaydı da "Neyin nesi?.. " demekteydim. Sezeydim... Kendisini topladı. Sezemedik ne fayda? Herifler doktora muayeneye gelmişler... Bizim Doktor Münir Bey'in, gelenleri çay içirmeden salıvermediğini nerden bilsin, İngiliz gâvuru?.. Söyledim, yanlarında bizden bir komiser daha vardı senin gibi "Etme beyim! İş bunların bildiği gibi değil... " dedim. Tersledi bizi... "Uyuyun bakalım! He] ı nizi ipe çeksinler de görün gününüzü"

diye bağırdı... Yahu! Sen mi bilirsin, biz mi biliriz?.. “Nerde bunların öbür arkadaşı?” diye sıkıladı bizi, “Yok!” dedim.

— Araba bulabilir iniyim biraz beklersem?

— Baht işi... Rastlarsan ne güzel...

— Son tren kaçta?

— Tren mi kaldı komiser bey... Son tren gitti çoktaaan...

Cemil, bekçiye cigara verip yürüdü.

Gerdek gecesinde uğradığı uğursuzluk, yarı yarıya iyi şansa dönüyordu. Nikah bu gece kıyılmasaydı, şimdi kendisi de İngiliz kamyonunda olacaktı. “Arap Maksut’un kara suratını görmeli... Kızar ki... Babaları tutup dinden imandan çıkmacasına... ”

Arap Maksut’u hatırlamak, içinde debelendiği şaşkınlığı birden dindirmiş, yüreğini sakinleştirmişti.

Adımlarını açtı. Dengeli yürüyüşünü hiç bozmadan tam iki saatte Üsküdar’ı tuttu. Yolda bir iki devriyeye rastlamıştı, ama, kimse nereden gelip nereye gittiğini sormamıştı. Sorsaydılar, karakola götürmeye kalksaydılar, ne yapacaktı? Bunu düşünmek istemedi, düşünmemeyi de pek güzel becerdi.

Bu iki saatte hemen hemen bütün hayatını gözden geçirmiş, şimdiye kadar bir kere bile aklına gelmeyen en eski çocukluk anıları sanki bir başkasının yaşayışından bilmediği parçalarmış gibi, kendisini şaşırtarak gözlerinin önünden geçmişti.

Üsküdar iskelesinde açık bir kahve bulamayınca bekleme yerine girdi. Sıralarda birkaç kişi uyuyordu.

Üst üste iki salep içti. Sıcak salep iyi gelmiş, yorgunlukla bastıran uyku biraz dağılmıştı. İlk vapura iki saat vardı. Bir zaman dolaştı. Neriman’ı da, yakalanan arkadaşları da uzun boylu düşünemiyor, araya, hiç ilgisi yokmuş gibi görünen başka anılar, fikirler, duygular karışıyordu. Arada bir, hım hım sesiyle, sayıklar gibi, tenhalığa seslenen Arnavut salepçinin rahatlığına imrendi.

Hava gittikçe soğuyordu. Bekleme salonuna girip oturdu, sırtını katı tahtaya inatla bastırdı, uykuyla boğuşmaya başladı. Dalıyordu ki,

gözleri uykusuzluktan kızarmış bir polis bekleme salonunun kapısından baktı. Cemil'e uyuyanları göstererek "Ne sefalet" anlamına başını sallayıp çekildi. Birini aradığından şüphelendirecek hiçbir şey yapmadığı halde, Cemil kuşkulanmıştı. Hemen kalktı, gezinir gibi dışarıyı gözetledi. Polisi göremeyince enikonu telaşlandı. "Karakola mı gitti? Gelsinler de ister misin, 'Davranma!' diye... " Daha fazla düşünmeden Çengelköyü'ne doğru hızlı hızlı yürüdü.

Boğaz'ın Anadolu kıyısını, Kuleli'de okuduğu için avcunun içi gibi biliyordu. Nadire'yle geçirdiği gecenin ertesi günü öğleye doğru yakalanmıştı. Nadire Kuzguncuk'ta oturan Devlet Şûrası üyesinden Nazif Paşa'nın kızıydı. Kuleli son sınıftan beri üç yıldır sevişiyorlardı. Nadire, korku bilmez bir kadındı. Cemil i yüzerken görüp beğenmiş, enikonu baştan çıkarmıştı. Tanıştıktan zaman bir yıllık evliydi. Çok zengin, çok da yakışıklı olan kocasıyla sevişerek evlenmişti. Öyleyken adamın mabeyinde nöbetçi kaldığı geceleri, Nadire yakalanıp rezil olmayı göze alarak Cemil'le beraber geçiriyordu. Koruların en gizli yerlerini, harap yalıların tekin sayılmayan kayıkhanelerini Cemil'e Nadire öğretmişti. Makedonya'ya gitmeden önce ayrıldılar. İkinci çocuğunu doğurduktan sonra birden değiştiğini, güzelliğini hızla kaybederek otuz yaşına varmadan yaşlandığını, kendisini dine vererek bir tekkeye dayandığını duymuş, bir daha da hiç görmemişti.

İlk gençliğinin geçtiği yerlere yaklaştıkça, kişiliğinden sanki çıkıyor, 889 Cemil Beşiktaş bir başkasıymış da kendisine fısıl fısıl gençliğini anlatarak yanı sıra yürüyormuş gibi ürkütücü bir parçalarına duygusuna kapılıyordu.

Sanki çıkışı olmayan bir yola sapmış, gibi görünmek daracık bir merdivenden eski yıllara doğru inmeye başlamıştı. Zamanı geriye doğru yaşamak gibi bir şeydi bu... Birazdan sık bir korunun duvar yıkığı önünde, Nadire her zamanki gibi birden ayağa kalkacak, Harp Okulu öğrencisi Cemil'in adını fısıldayacaktı.

"Ne yapmıştır Paşa amca? Patriyot'un silaha davranmasını önlemek için? Gene bileğini mi tutmuştu? Sınıfın en güleç, en şakacı öğrencisiydi Patriyot... İki ayrı yaşayışı bir arada sürdürmenin verdiği

ağırlık, sürekli olarak, kendi kendinden bile korkunç şeyler saklamanın bu ürpertici karanlığı ne zaman çöktü Patriyot'un üstüne? Patriyot ne zaman Patriyot olmuş, gerçek yaşamının dışına çıkıp olanlara böyle dalgın bakmaya başlamıştı acaba? Külhanbeyliği, kavgacılığı, içkiyi ne zaman bıraktı? Korkunç pazı gücünü neden saklar oldu? Yalnız silah çekerken şimşek keskinliğiyle kullandığı çelik sinirlerine, dış görünüşteki gevşekliği nasıl verebildi?"

Bildirilerin dağıtıldığı gece nerede olduğunu ispatlayamadığı için yakalanınca, yalnız Patriyot ilgilenmiş, en sıkışık sırada, Taşkışla'ya haberler ulaştırmayı becermişti. Asker okulları Nazırı İsmail Paşa'ya çıkıp Cemil'in bu işlerle ilgisi olmadığını, bir kadının namusunu kurtarmak için kendisini feda ettiğini anlatmasaydı, Taşkışla'dan üç ay altı günde zor kurtulur, ceza yemese bile okuldan yüzde yüz kovulurdu. Her zaman olduğu gibi "Okuldan kovulma" sözlerini aklından geçirirken Cemil'in gene sırtı ürpermişti.

Yalıları korulara bağlayan kapalı köprülerden birinin altından geçerken ayak seslerinin eskisi gibi kocaman kocaman öttüğünü fark edince, gene, geçmiş zaman içinde yaşamakta oluşun şaşkınlığına kapıldı. Bunda, ölüme meydan okumaya benzer kibirli bir şey vardı. Arkasını, hem dostlarına, hem karısına dönmüş yürüyor, yüzünü çevirdiği yönde, ne dost ne düşman hiç kimsenin bulunmadığını biliyordu.

Okuduğu okul, ordusu yıkılmış bir memlekette artık bir anı olmak değerini bile yitirmişti.

İnsan bağlarının, anıların, duyguların, her çeşit vuruşma gücünün paramparça olduğu böyle yıldırıcı bir gecede, okuluyla karşılaşmayı göze alamadı. Birisinden saklanır gibi yavaşça döndü.

Telefon santralındaki kız, Haşan Paşa Karakolu'nun numarasını tekrarlatıncaya kadar Arap Maksut'u bulmanın zorluğunu hiç düşünmemişti.

Son rakamı soran kıza "Evet 3" der demez irkildi. İttihatçılığı göz önüne alınarak Maksut'un yanına Nigehban Dernegi'nden bir teğmen vermişlerdi.

Karşıdan kaba bir ses “Allo” diye bağırıyor, Cemil ne diyeceğini düşünerek susuyordu.

— Allo!.. Allo!..

— Maksut Bey’i istemiştim...

— Ne yapacaksın Maksut Bey’i? Kimsin?

— Yok mu?

— Kimsin diyorum! Biz eşek başı mıyız, be...

Cemil, telefonu yavaşça kapattı. Biraz öncesine kadar, Maksut’un karakoldaki yatağında güvenle yatıp uyuyacağını, ya da, Arapoğlu’nun, tanıdığı bir otele, kendisini kolayca yerleştirebileceğini umuyordu

Eczaneden ayaklarını sürüyerek çıktı. Galata rıhtımında önce iki yanına, sonra denize baktı. Saat sabahın dokuzuydu.

1919 yılının 15 Mayısı’nda, güneşli bir perşembe günü, dünya üstünde, gidecek hiçbir yeri, başvuracak hiç kimsesi, yapacak hiçbir işi olmamanın ölüme benzeyen yalnızlığını bir daha duydu.

Bu yalnızlığın karşısında yakalanıp hapse girmenin, hatta Şeytan Adası’na gönderilmenin bile hiçbir önemi kalmamıştı. Kaşlarını çattı, yumruklarını yağmurluğunun ceplerine sıkıca bastırdı. Dimdik ileri bakarak Köprüye doğru yürüdü.

Cemil suratına yapışkan bir şey sürülüyormuş gibi tiksinerek uyanmış, nerede olduğunu birdenbire kestirememişti. Çevresine şaşkın şaşkın baktı. Gülhane Parkı’na girdiğini, bir sıraya oturduğunu, güneş vurunca kalkmaya üşendiğini hatırladı.

Karşısında biri yedi sekiz, öteki on bir on iki yaşında iki çocuk duruyordu. Duyduğu tiksinti, gördüğü bulanık düş gibi, bunların ekşi ter kokusundan gelmiş olmalıydı.

Büyük oğlan öküzü çökertmiş arslan heykeline doğru uzaklaşan bir çocuğu omuzuyla kabadayıca gösterdi:

— Ceplerini yoklayacaktı. Bırakmadık!

— Nasıl?

— Bizim adamımız dedik. Subay mısın sen de?..

— Yok! Nerem benziyor subaya?..

— Bilmem!.. Çoğu subaylar gelir bu saatte buraya... Paran var mı?

— Ne kadar?

— Ne kadar olursa... Var mı?

— N'olacak?..

— Göster bakalım!.. "Dünya çok bozuldu!" anlamına başını sallayarak içini çekti. Var diyorlar, ceplerini şıkırdatıyorlar. İşlerini gördükten sonra mızıklanıyorlar...

Cemil çocuklara bu sefer bir başka türlü baktı. Konuşan sarışındı. Mavi gözlerinde, yenilmiş onurlu adamların dokunulmazlığı vardı. Küçüğü kara kuruydu. Arada bir, sırtına vurulmuş gibi sarsılarak öksürüyordu. Ceketi yırtık pırtıktı. Etekleri yere sürünecek kadar uzundu. Omuzları dirseklerine sarkmış, sol yakası aşağıya kadar yırtılmıştı. Cepleri boyuna göre o kadar aşağıdaydı ki, ancak parmaklarının uçlarını örtebiliyordu.

— Tanıyor musun Arap binbaşıyı sen?..

— Hangi Arap binbaşıyı?

— "Hacı Fışfış" diyor Çiroz... Giritli "Gebeşaki" diyor...

— N'apacaksın?

— Geçen sefer bozuğu çıkmadı, eksik verdi dört kuruş... Cigaran var mı?

— İçer misin?

— Sorduğun şeye bak abi...

Cemil ceplerini yokladı. Cigara paketini açıp uzattı. Büyük oğlan seçip aldı. Dirseğiyle küçüğü dürttü:

— Alsana Ali!.. Cilve mi bu?

Küçük de aldı. Büyük kibrit çaktı, arkadaşına da ateş verdi. Eski tiryakiler gibi, içlerine çekerek içmeye başladılar.

Güneş doğruca yüzlerine vuruyor, küçüğün gözlerini kamaştırıyordu.

— Adın ne senin?

— Tayyar!

— Bunun...

— Ali...

— Kardeş misiniz?

— Aanh!

— Gitmiyor musunuz okula?

— Bu gitmiyor.

— Sen?..

— Boş ver! Gidiyoruz sanıyor kocakarı... Çanta, Boşnak oğlunun kulübesinde...

— Kim Boşnak oğlu?..

— Burda bahçıvan...

— Baban yok mu?

— Şehit benim babam... Çanakkale’de şehit olmuş... Top götürmüş belinden aşağısını...

— Top mu? Cemil ürperdi. Ne biliyorsun?

— Necmi Bey söyledi. Omuzuyla küçüğü gösterdi, bu enayi de “Babam şehit” diyor ama kıtır... Bununki İspanyol’dan ölmüş...

— Yalan amca... Benimki de şehit... Vallaha şehit... Anneme sor da bak...

— Hoşt ulan... Çarparım haaa...

Cemil gözlerini kısarak çocukların omuzları üstünden ileriye baktı. Yüksek ağaçları, tıraşlı çimenleri, tertemiz yollarıyla Gülhane Parkı, mayıs ortasında gerçekten dinlendiriciydi. Yaprakların hışırtısı, kuş cıvıltıları parkın geçmişten kalan sessizliğine sanki dokunmuyor, tersine, bir garip derinlik veriyordu.

— Başından mı yaralandın sen de?..

Cemil, çocuğun sorusuyla ellerini gözlerinden çekti, anlamadan baktı.

— Gözlerini kapadın da... Arap binbaşı, arada gözlerini kapar böyle elleriyle... Başı dönermiş... Kafasında kurşun varmış çünkü... Çocuğa “Şocuk” diyor. Adları aklında tutamıyor. Kurşundanmış... Doğru mu?

— Bilmem... Doğrudur belki...

Tayyar, arayan bakışlarla gözlerine bakıyordu.

— Birini mi bekliyorsun?

— Yok...

— Parlak Haşan, “Karayağız biri gelecek” dediydi de...

— Kim Parlak Haşan?..

— Şıkırdımm biri... Efelik taslıyor ama söker mi bize?.. Kodese girdi arakçılıktan... Adam vurmuş gibi kasılıyor. İki Yanına ürkek baktı. Benden duymuş olma, gâvur askerleriyle de gidiyor, şerefsizim ki... “Yok” diyor ama, kara Araplarla bile gidiyor... Sıkıntılı sıkıntılı bir zaman sustu, gözlerini kaçırarak sorduk. Niyetin var mı?

— Neye?

— Neye mi?.. Şaştı, somurttu. Karıcı mısın yoksa?..

— Anlamadım...

— Anlamadın da neden cigara verdin?.. Hadi uzatma... Niyetlisen bastır yirmi beşliği... Yüz para da buna vereceksin... Gözcülük parası... Niyetlisen hadi çabuk... Öğle vakti kalabalık olur. Ayağın kolun sakat makat değil ya?..

— Neden sordun?

— Sarnıca ineceğiz... Geçende sormadık. İndi güzelce... İşini bitirdikten sonra çıkamadı bir türlü... Boşnak oğlu yirmi beşliği peşin almadan çıkarmadı avali... Sarnıca inemezsen... Kayyuma gideriz. Yirmi beşi verdin mi, basılmak korkusu da yok...

— Nasıl kayyum?..

— Ayasofya'nın kayyumu... Çolak baba... Odası var... .

— Nasıl razı ettiniz koskoca kayyumu bu işe?..

— Biz mi razı ettik? Çolak kayyumun tezgahından geçmedir burdaki çocukların hepsi... Pintidir kayyum... Haşan, "Elli kuruş verdi ilkinde bana" diyor ama, kıtır... On kuruş vermiş... On kuruş verir, bir de minareye çıkarır!..

— Ne var minarede?..

— Ne mi var?.. Bakarsın döne döne... Köprüye... Üsküdar'a... Yangın kulesine bakarsın...

Cemil'in omzundaki eski şarapnel yarası sızlamaya başlamıştı. Midesini bir kramp yokladı. Acıyla yüzünü buruşturdu.

Çocuklar, araştıran gözlerle biraz da ürkek bakıyorlardı. Bakışlarında, yeni bir şey daha öğreneceklerini umdukları zamanların sevimli merakı vardı.

Küçüğün bebek yüzünü okşamak geldi Cemil'in içinden... Bunu yapacakken dehşete yakın bir korkuyla irkildi. Elini cebine sokup kalktı. Çocuklar korkuyla gerilediler. Bozuk paralarını çıkardı. Onar kuruş verdi.

— Olmaz amca... Yirmi beşten aşağı olmaz...

Cemil hızla yürüdü, yanakları yanmaya, sol pazısı seğirmeye başlamıştı.

— Bakayım... On kuruş mu verdi sana da?.. Yaşadık oğlum!..

Günlerden cuma olduğu için Ayasofya Camisi'nin avlusundaki kahve kalabalıktı. Cemil, arka taraftaki çadırlara doğru yürüdü.

Parktaki çocuk Ayasofya kayyumunu anlatırken Ödemişli Teğmen Recep'i hatırlamıştı. Teğmen Recep, rumların herhangi bir taşkınlığına karşı Ayasofya'yı korumakla görevlendirilmiş küçük bir birliğin komutanıydı. Bir gün laf arası bunu Arap Maksut'tan öğrenmişti. Çadırlara yaklaşırken "Tam yerine düşmüş eğri dinli... " diye gülümsedi. Recep, cephelerde dine sığınma yolunu tutturmuştu.

İlk gittiği yerlerde koyu Müslüman geçinir, üç aylarda oruca sarılıp namaz kılmadan yapamaz görünerek zor işlerin hemen hepsinden sıyrılmayı becerirdi. Ama, yaradılışı tembel, unutkan, dağınık olduğu için, her yerde çabuk foyası meydana çıkmış, gizlice oruç yediği, namazı aptessiz kıldığı, hatta çoğu zaman cenabet gezdiği, ileri geri sallanıp mırıldanarak Kuran okurken sayfaları çevirmeye bile üşendiği anlaşılmıştı.

Recep'in birliği her zamanki gibi gene başıbozuktu. Cadde tarafındaki demir parmaklıklı duvarın dibinde, birkaç asker uydurma bir ocakta bir şey kaynatmaya uğraşıyordu.

Uzun boylu şişman bir başçavuş, yuvarlak bir cep aynasını minarenin çıkıntısına yerleştirmiş, usturayla tıraş olmaktaydı. Omuz başında duran Cemil'in merhabasını duymazdan geldi.

— Teğmen nerde çavuş?

— Hangi teğmen?

— Kaç teğmen var sizde?

— Bir tane ama belli mi olur?

— Recep Efendi'yi arıyorum!

Çavuş dönüp Cemil'i tepeden tırnağa süzdü. Beğenmemiş gibi suratını buruşturdu:

— Çadırda yok mu?

— Hangi çadırda?..

—* Yuvarlak çadır...

— Bilmem!..

— Bilmeli... Döndü, usturayı yanağına sürdü. Önce bakacaksın... Bir daha sürdü. Arayacaksın... Sürdü. Sonra soracaksın...

Cemil "Çattık" anlamına kafasını sallayarak yürüdü.

Çadırın kapısı açıktı. Teğmen Molla Recep, bir türkü mırıldanarak bir şey dikiyordu. Ceketsizdi. Ayakları çıplaktı. Tıraşı en az dört günlüktü. "Aman dooktor... Canım cicim doktooor... Derdime bir

çareeee... ” İğneyi batırmış olmalı ki parmağını biraz emdi. Hoşt... İğne gibi yapana... satana... alana... sövdürme!.. “Bir çareee... ”

Kapıda durana iyice kasılarak baktı. Cemil’i tanıyamadı. Gözünün birini kırpıp başını iki yana sallayarak “derdin ne?” demek istedi.

Cemil tıpkı onun gibi yapınca Teğmen Recep Ödemiş gözlerini açabildiği kadar açtı:

— Anlamadım!..

— Müslümanlığı bıraktın da terziliğe mi giriştin Recep oğlum? Askerlikte esnaflık var mı?

— Vay yüzbaşım... Vay Cemil abi... dinim Rabbena hakkıyçin demincek aklıma geldin... Demincek, top gibi bir şey patladı da İkinci Gazze’yi hatırladım. “Nerde acaba bizim Cehennem abi?” demedimse nâmerdim... Birden telaşla kalktı. Buyur! Geç buyur... Arkalıksız hasır iskemlenin üstündeki ceketini kapıp açılır kapanır karyolaya fırlattı. Buyur şöyle... Aliço!.. Ulan Aliço... Ulan köpek nedesin haa...

Aliço, inadına esmer, inadına kuruydu. Patayı alay eder gibi gevşek çakmış, topuklarını bile birleştirmemişti:

— Buyur teğmenim! Belli belirsiz sırıtıyordu. Emret!..

— Nerdesin? Böyle mi olur? Gökten düşüp yerden bitmemek nedir? Yüzbaşım... dönüp sordu. Kahve mi, çay mı? İstemez yok... Kahve mi, çay mı?.. Tamam! Koş iki çay... Kendin kap gel!.. Bardakları kendin yıka... Demini kendin koy... Bakıyorum burdan... Gözüm üstünde...

Cemil girdi. Çadırın direğinde asılı Kuran torbasını görünce gülümsedi:

— Maksut Yüzbaşı söyledi burada olduğunu... Geçiyordum bir bakayım dedim... “Git gör... Yerini buldu bizim molla... Bu kez uçmazsa, kazıtırım bıyıkları... ” dedi...

— Şakacıdır Maksut abi, sağ olsun... Görmedim çoktan beri... Nasıl? Severim ben Maksut abiyi... Ne fayda ki o bizi sevmez...

— Yok canım...

— Sevmez... Şuncacık sevse... Bir iki kınalı keklik de bizim yöne uçurur! O kadar yalvardım... “Etme eyleme” dedim, “Biz de ana baba kuzusuyuz” dedim. Yüreği domuz yüreği olmasa, suratı o kadar kara olur mu? Neymiş oğlum, sen Arapsan, biz de resmen zeybeğiz!

Cemil oturdu.

Recep diktiği şeyi eline alacak gibi yaptı, vazgeçti.

— Bak işine... Daha evlenmedin değil mi? Bu kadar uğraşırsın, bulamadın söküğünü diktirecek bir eksik etek...

— Nerde?.. Bu seferberlik, çok bozdu karıları yüzbaşım... Evde oturup sökük dikeceklerine, kendilerini güzelce besleteceklerine...

— Eee?

— Ekmeği yataraktan kazanmanın tadını aldı kahpeler... Geçenden birine “Kız şunu dikiver” dedim. Ne dese iyi? “Ayol ben de birini arıyorum. Baksana... Hırkada düğme kalmış mı?” dedi. Evli miydin abi sen?

— Yok...

— Tamam!.. Balkanların, seferberliklerin bize bir iyiliği dokundu, yuvarlandık da yosun bağlamadık. Bakıyorum evli barklı arkadaşlara... Durumları kötüüüü...

Aliço’nun getirdiği çaylardan birini kaldırıp ışığa tuttu:

— Tamam! Nur ol çingen oğlu... Ulan aferin! Bu savaşta yenilmeseydik sana şu dakka onbaşı nişanlarını elimle taktım gittiydi! Çık... Çık diyorum! İğneyi yallah ettim mi kabana... Dur! Nerde çavuş?.. Yahu bu herif benim gözüme görünmeye tövbeli mi? Bul şunu... Gönder gelsin! Cemil’e döndü, düzen kalmadı orduda yüzbaşım... Çivisi çıktı Osmanlı ordusunun... Yahu, nerdeyiz? Barut fıçısının üstündeyiz! Caddede bir patırtı olmuyor mu, yüreğim hopluyor! “Palikaryalar bastı” diyerek aklım sıçrıyor.

— Basar mı dersin?

— Belli mi olur? Basarlarsa... Koca Ayasofya’yı elimden çekip alırlarsa... Git kendini at denize... Biz burada neyi bekliyoruz yahu! Taşı, toprağı mı bekliyoruz? Hayır! Say ki peygamberin türbesini

bekliyoruz! Girip selam veren çavuşa, "Neden geldin" anlamına bir an şaşırarak baktı. Nedir? Haa... Şu mesele... Kardeşim Rıza Çavuş... Seni niçin istedimdi ben? Aklım başımda yok bugünlerde yüzbaşım... Tamam!.. Ne pişiriyor çocuklar bugün? Bak konuğumuz var Allah eksikliğini göstermesin! Sen Filistin cephesinde bulundun muydu?

— Hayır teğmenim!

— Halt ettin!.. Tanımazsın öyleyse Cemil abimizi... Cemil abiyi de tanımayınca topçu görmedin sayılır. Boşuna çabaladın demektir bunca yıl ateş boylarında... Cemil abimiz konuğumuzdur. Göster kendini, beni yere baktırma...

— Sıkıştırma çocukları... Yemeğe kalacak değilim...

— Ne demek! Senden gelmesi, bizden göndermesi... Akşama da buradasın Cemil abi... Vallah billah koyuvermem. İşte yemin çıktı ağzımdan... Hayır, akşama hazırlıklıyız!.. Göz kırptı. Hazırlık ki... Olursa o kadar olsun... Parmaklarını bir araya getirip ağzına götürdü. Naha... Kaymak... Hem de ballı kaymak... Akşama cici mamamız var ki Sultan Hamit'in düşüne girmemiştir. Çavuşa döndü. Sahi bugün cuma... Et var, pilav var, helva var... Taze soğan da buluruz. Bol sirkeli salata doğrat... Salata parası benden... Ayran aldır... Apansız minarelerde cuma selası başlayınca hopladı. Yahu nedir? Saat geçmiş gitmiş... Cumayı kaçıracaktık az kalsın!.. Çavuşa elini salladı. Hadi... Anladın ya... Göreyim seni...

Çavuşun arkasından yüzünü asarak baktı. Nedense okkalı bir küfür savurdu.

Cemil, yemekten sonra, cuma namazını seyre gelen, bereleri kırmızı ponponlu Fransız deniz erlerinin arkasına takıldı.

Fransızlar binaya girer girmez, avludaki gürültücü şakacılıklarını bırakmışlar, edeplenmişlerdi. Teğmen Recep'in yüzüne karşı "Çocukçu" dediği, kısa boylu tıkız Kayyum Çolak Abdi'nin besmeleyle açtığı daracık bir demir kapıdan duvarın içindeki yola geçtiler.

Çocukçu kayyum, gâvurların, İslam dinine gösterdikleri saygıyı övmeye başladı:

— Gâvur olmakla... Bunlar da kitap sahibi... Heriflerdeki edebi gördün mü efendi? Edep diye ben buna derim ve de çok dikkat isterim! Bunların papazları da başka türlü değil!.. Neden? Çünkü burası Ayasofya... Mübareğin eşiğini atlayınca İslam'ın din gücü yüreklerini kavramakta hırpadak... Ben bu gâvur takımının din saygısını bizden zorlu gördüm.

Cemil, çocuk Tayyar'ın söylediklerini hatırladığından herifi iğrenerek dinliyordu. Abdi'nin çipil gözleri cıva gibi oynak, dirseğinden kurumuş sol kolu kütük gibi kaskatıydı.

Fransızlar, yolu bitirip kubbenin tam altındaki balkona çıkınca, derin bir uçurumla karşılaşmışlar gibi irkilmişlerdi.

Cemil, bu kubbenin altında fısıldanan yabancı dili birden yadırgayarak Fransızlardan uzaklaştı.

Ayasofya'nın ruha yüklenen eskiliği yukarda çok daha ağır basıyor, bu ağırlığı, kayyumun fısıltılı sesi, büsbütün arttırıyordu:

— Sonunda İslam eline geçeceğini bilse, bunu, gâvur, bu kadar dayanıklı yapar mıydı? Yapmazdı. Geçen yıl, kadir gecesi, İki Alman papazı geldi. Kulak verdim. Biri ne dese iyi? "Dinimizin Kâbesinde Müslüman Kuran'ı dinlemek yüreğimi testereyle bölüm bölüm bölmekte... " demez mi? Hele kara domuuuuzz... Almana "İslam dostu" derler. Yalaaan... Gâvurun hepsi bir... Müslümanın şuncacık umduğunu istemez! Ooooh! Nur içinde yatsın da Cennet bahçesinde yan gelsin Fatih efendimiz... Nasıl da çekmiş almış, keferenin elinden şunu... Kostantin yetmiş bin işçiyle, 70 yılda yapmış bunu böylece... Ak mermerleri Marmara Adası'ndan, yeşil somakileri Eğriboz'dan, pembe kayaları Afyonkarahisar'dan, sarı taşları Cezayir'den, Tunus'tan getirtmiş... Temelleri, gövde dayanakları, döşemesi taştandır bunun... Arası tuğladır. Küherçileyle dondurulmuştur. Mihrap kapıya kadar 148 adım çeker... Kubbenin yüksekliği 100 arşındır. Duvarları silme gâvur melekleridir ama kireçle köreltilmiştir. Allah'a şükür. Şu Allah-Muhammet yazıları

Kazasker Mustafa İzzet Efendi hattıdır. Her birinin boyu 10-15 arşın...

Aşağısı, gittikçe kalabalıklaşıyor, ak sarık, kırmızı fes, boz kabalak, birbirine karışıyordu.

Duvarlara sürünerek çıkıp kubbede uğuldayan anlaşılmaz bir homurtu, arada bir öfkeli bir soluk gibi ıslak ıslak hışırdıyor, arada bir kızgın bir devin iç çekmesi gibi derinlere iniyordu.

— Kadir geceleri 7. 000 kandil yakılır burada... Cennet bahçesine girdim sanırsın, yüreğin hoplar, okuyacağını şaşırırsın, aklın dolanır... Girerken rastladığımız Hindiye askerleri bu cuma gene az... Havanın yağışlı zamanında gel de gör... Ben diyeyim bir alay, sen de bir tümen... Hepsini sınadım bir bir... En kötüsü Kuran'ı ezberine almış... "Falan sûre" dedin mi, gürpedek çöker okumaklığa... "Yok, o değil, öteki" deyiver, çevirsin hırpadak, ona sıvansın! Ben Hindiye'nin Müslümanlarını bizden dini bütün gördüm.

Müezzinler yanık sesleriyle kubbeyi çınlatmaya başlayınca Fransızlar büsbütün dikkat kesilmişlerdi.

Cemil'in üstüne, arada sırada duyduğu ruh yorgunluğu, dayanılmaz bir uyku istediği halinde çöktü. Çömelse, hayır, sırtını duvara dayasa hemen oracıkta uykuya dalacaktı. Alt dudağını ısırıp gözlerini kırpıştırarak kendisini toplamaya çalıştı.

Sesler duvarlardan duvarlara çarparak yükseldikçe inceliklerini kaybederek korkunç bir sel uğultusuna dönüyordu. Tabanda, insan denizi kaynaşıp dalgalanmakta, saflar iri boğa yılanları gibi kımıldamaktaydı.

Gözleri kapanan Cemil, daha fazla duramayacağını anladı, duvara sürünerek Fransızların yanından sıyrıldı, rampalı yoldan hızla inerek avluya çıktı. Aliço'ya Recep'i sordu. Çingen oğlu bu soruya gerçekten şaştı.

— Nerde olur? Namazda...

Cemil çadıra girdi, kendini elbiseyle portatif karyolaya attı.

Uyandığı zaman ortalık kararmıştı. Ağzının içi zehir gibiydi, bir cigara yaktı. Okunan akşam ezanını dinledi. Bu Arapça ses, yüreğinin sıkıntısını birkaç kat arttırıyordu. Birkaç gün kimin evinde saklanabileceğini araştırdı. “Haydi birkaç günü geçirdik diyelim... Sonrası?.. ” Sansaryan Hanı’nda İttihatçılara işkence ettiklerini işitmişti. Patriyot, otellerin, aralıksız yoklandığını söylediği için birinden birine gitmenin imkanı yoktu. Yarın sabah, Recep’i Maksut’a yollamayı kararlaştırdı ama Molla’nın işi yüzüne gözüne bulaştıracağını düşünerek vazgeçti. “Sakın yardımcısı duymasın!” dersek belki ürker, ürkünce de ne halt edeceği belli olmaz!.. Bu geceyi burda geçirelim hayırlısıyla... Yarın düşünürüz yarını... ”

Çadırdan çıktı. Şadırvanda yüzünü yıkadı. Traşı hızla uzuyordu. Bıyıklarını biraz daha kısaltsa iyi olacaktı. Berbere gitmek için avlu kapısından çıkarken Recep’le karşılaştı:

— Duydun mu Cemil abi başımıza gelenleri?..

— N’olmuş?

— Yunan İzmir’e asker çıkarmış...

— Yok canım...

— Vuruşmuşlar... Bizden ölü çok diyorlar.

— Yunan’dan?..

— Yunan’dan da çökmüştür. Duyar duymaz, “Haber alayım” diye Genelkurmay’a gittim... Kimi “yok öyle şey” dedi, kimi, “kan gövdeyi götürdü” dedi. Akşam gazeteleri şehrin yandığını yazmış... Bulamadım ki işi anlayayım...

— Sahi... Sen Ödemişlisin... İzmirli sayılırsın...

— Sayılırsını fazla... Bereket İngilizler Yunan’ı şehrin dışına bırakmıyorlarmış... Yahu nedir bu bizim başımıza gelenler? Geçenlerde bir arkadaş söyledi de inanmadımdı. Nigehbandan bir yüzbaşı... Tanırsın, Kerim Konya...

— Evet... Nigehbanda mı o şimdi? Sordun mu ne işi varmış?

— Sordum! Bilirsin ya, Harp Divanı’na verdilerdi bir çamaşır yolsuzluğundan... O gün bu gündür İttihatçılara düşman...

— Ne dedi?

— Damat Ferit'in yaverinden duymuş... "İngilizler Yunan'a İzmir'i verdiler arkadaş... " dediydi, "Hayır, bu İttihatçıları yediden yetmişe kazıklamadıkça biz bu milletin öcünü alamayız!" dediydi.

— Sen İttihatçı değil misin?

— Beni İttihatçıdan saymıyor!

— Neden?

— Bir gün uğramıştı, "kal akşama" dedim. Kaldı. İki de karı bulduk... O gün beni silmiş İttihatçı defterinden...

— Anladım!.. Nereden haber alabiliriz?

— Bak ne yapalım? Atlayalım Beyazıt'a... Genelkurmay telgrafhanesine. .

Cemil irkildi. İzmir'e Yunan askerinin çıkmasına pek üzülmediğini anlayınca biraz şaşırdı.

Recep konuşuyordu:

— Telgrafhaneden haberin sağlamını alırız...

— Yok canım... Değer mi? Sevinilecek bir şey olsa neyse...

Recep biraz düşündü:

— Öyle ya... Deh demiş dünyayı, çüş deyip biz mi durduracağız abi?.. itin leşini kime sürütürler? Gebertene sürütürler... Bi günlük beylik beyliktir... Çekelim kafaları, bakalım keyfimize...

Sesini alçalttı. Hadi söyleyelim... Aslında apansız gösterip yüreğini hoplatacaktım ya... Baktım uyumaktasın, aklıma geldi, "Şunun koynuna bir ev pilici sokalım da, mübarek Ayasofya'nın avlusunda sevaba girelim boylu boyunca... " dedim. Ne gitmesi? Yoook... Ağız istemem! Sütte leke var karının madeninde leke yok... Bıngıl bıngıl ki... Tuzsuz tereyağı...

Cemil Neriman'ı hatırlayarak ürktü. Gülmeye çalıştı:

— Tam sırasını buldun Molla Recep... Dünyayı ateş sarmış...

— Sarmayla?.. Yoksa biz tulumbacı reisi miyiz? Sakın tapusu bizde mi bu kahpe avratlı dünyanın?.. Boş ver... Koluna girip çadırlara doğru götürdü. Boş ver dedim. Bu geceyi kurtaralım, yarına Allah büyük...

Çadırın kapısında durup üst üste iki ıslık öttürdü. Çingen oğlu koşarak geldi:

— Nerdesin be? Yak şu feneri... Dur istemez... Geldi mi çömlek fırından?

— Geldi teğmenim!

— Binlik!

— Tamam!..

— Ufak tefek?

— Tamam!..

— Ne dedi çocukçu?

— Tamam!..

— Yaşadık! Ellerini birbirine sürterek sevindi. Çeribaşı ne demiş? “Bi gecelik beylik beylik” demiş... Hadi yürü Cemil abi... Kemeri perkit... Meydan savaşı vereceğiz, hanım göbeği yaylasında... Hadi sen traşını ol karşı berberde... Ben noksanımız var mı bakayım!

Ayasofya’nın kayyumlarından Çocukçu Abdi, caminin arkasında iki odalı meşrutelerden birinde oturuyordu.

Dimdik, daracık bir taş merdiven küçücük bir sofaya çıktılar, kemerli bir kapıdan eğilerek girdiler. Sağda ufacık bir ocak vardı. Mazgala benzeyen demirli iki pencere Topkapı Sarayı’nın Gülhane’yi çeviren duvarına bakıyordu.

Kayyum burasını birkaç kilimle gerçekten şirin döşemişti. Titiz bir kadın gibi tertemiz tuttuğu belliydi.

Cemil duvardaki çerçeveli yazıları gözden geçirdi: “Gariki bahri isyanım Dahilek ya resulallah”, “Bu da geçer yahu”, “Ah minelaşk”, “Genç hüsün sevmekte ben piranı tayip eylemem / Hüsn olur kim seyrederken ihtiyar elden gider”, “Aklında mı doğduğun zamanlar /

Sen ağlar idin gülerdi âlem / Bir öyle ömür geçir ki olsun / Mevtin sana hande halka matem... " Cemil bunları okurken Çocukçu kayyum, eserleriyle övünen bir zanaatkar gibi boynu biraz bükük, elleri göbeğinde utangaç sırıtıyordu.

Kafasına kara bir takke geçirmiş, yakasız bir mintan giymişti. Mestli ayaklarının burunlarını birbirine yapıştırdığı için bacakları büsbütün çarpık görünüyordu.

Cemil bu temiz odada, birdenbire kendisini şaşırtan garip bir güven duydu. Böyle bir odası olaydı, Neriman'la ölene kadar kaygusuz yaşasaydı. Ne Enver oğlan, ne Selime teyze... Ne Von Kres Paşa'nın dürbünü, ne de mavzer tabancası... Hiç kimse ardına düşmüş olmasın... Ne ekmek parası derdi, ne düşmanın memleketi basması...

— Buyur yüzbaşım... Bırak şu boş lafları...

— Aman Recep Efendi oğlum... Aman günaaah...

Cemil, Çocukçu kayyumun ağlamaklı sesiyle dalgınlıktan kurtulup Recep'e gülümsedi. Recep, kayyuma takılıyordu:

— Günahmış... Bunlar duaysa... Önlerinde oğlancılık etmek günah...

— Töbe! Yok öyle şey... Vallah billah yok... Günahımı almaktasın Recep Efendi oğlum! Bizimkisi Cemal âşıklığı... Bizim yüreğimizde kötülük yoook...

— Ben var mı dedim pezevenk... Başkasını bilmem, bana yaptığın iyiliğin sevabıyla cennetliksin... Burada da söylerim öte dünyada da...

Recep çingen oğlunun kurduğu sofrayı "teftiş" etti; yiyecekleri, içecekleri gözden geçirdi, cigara yedeğine baktı. Her şeyi kendi ölçüsüne göre yeterli görünce, bir lirayı avcunda iyice buruşturup çingen oğlunun suratına çarptı:

— Kap... Yıkıl... Kara deyyus... Günlük emrini dinlemeden nereye? Nöbetçilere göz kulak olsun çavuş... Deftere yazılmıştır. Bu gece çift nöbetçi... Bu geceyi başka gecelere benzetmeyin!.. Gâvurlar gelir,

kubbeye çıkar, ayı söker, yerine haçı mıhlar! Minareye çanı asar, gümbür gümbür dövmeye başlar. Sizi kurşuna dizerim!..

Kayyum gerçekten bunlar olabilirmiş gibi, gözlerini korkuyla açıp yakasını çekiştiriyordu:

— Allah göstermesin!.. Ölelim daha iyi... Hep ölelim...

— Ölmek eline geçecek de öyle mi teres?.. İki buçukluk bir bankınotu da onun suratına çarptı. Tabanı yanmış maymun gibi ayağının birini indirip birini kaldırma! Kap gel karıyı... Daha duruyor! Biz bu gece buralıyız!.. Gözüme görüneyim deme! Sabaha karşı ben de Şengül'deyim... Seni kötü durumda basarsam, muayeneye yollarım...

— Aman Recep Efendi oğlum... Töbeee!..

— Bu sefer vesikayı cebinde bil!.. Kurtuluş yoktur!

Kayyum suratını ağlar gibi buruşturup boynunu bükerek çıktı.

Recep Ödemiş, Cemil'e göz kırptı:

— Bir adam oğlancı oldu mu, körpeliğinde azdan çoktan bir iş gelmiştir, başına...

— Nereden getirecek kadını?

— Uzak değil... Caminin vakıf evleri var ya caddede... Oradan... Herkese çıkan karılardan sanma... Haftada biriki... Kocası yedeksubay mış... Çanakkale'de ölmüş... Bir oğlu var, on birinde, on ikisinde... Arada sırada karanavadan öteberi yolluyoruz!.. Adı Hüsniye... Okuması yazması tamam... Sesi eh... Tütünde çalışıyor. Kendisine sorarsan geçim zorluğundan yapıyorum diyor ama, boş ver, anadan oynak... Kocasının zamanında da otlamış azıcık... Bizim çocukçunun dediği doğruysa rahmetli bi kez nikah tazelemek zorunda bile kalmış, çocuğunu düşünüp... İçini çekti. Ben neden evlenmiyorum yüzbaşım?.. Başıma gelecekten korkuyorum! Böylesi bizden ırak, komşu başına... Aşağıya kulak verdi. Geldi sandım... Değilmiş... Nazife'yle geçen sefer kavga etmeseydiler, işimiz işti.

— Nazife?

— Arkadaşı...

— Neden kavga ettiler?

— Beni kıskandı Nazife'den... Kıskandı dedimse, kendisi getirdi oysa Nazife'yi... Benim tanıdığım değil, bildiğim değil Nazife... "İstemez" demesem canım yanmaz... "Üç başlısı tatlı olur, dene de bak!" dedi. Ben safımdır, kandım. Kızdı durduğu yerde... Evet, oynak karının nerde katırlaşacağı belli olmuyor yüzbaşım!

— Hastalık çok diyorlar!..

— Hastalık mı?.. Evet... Gırla!

— Korkmuyor musun?

— Osmanlı korku bilir mi? Gerçekten kasıldı. Biz artık yüz göz olduk... Bizde bu hastalıklar nezleden önemsiz...

Kapı açılıp kapandı. Ayak sesleri duyuldu.

Cemil, böyle işlerin ustası değildi. "Tanıdığı bir tek erkek yerine, birini tanımadığı iki erkekle karşılaşınca kim bilir ne kadar utanacak!" diye düşündü. Sıkıntıyla bekledi.

— Hoş geldiniz beyler... Aaa... Ben Kerim Bey sanmıştım! Affedersiniz!

Cemil ayağa kalkmıştı. Recep kadını tepeden tırnağa süzdü. Beğendi. Övünür gibi Cemil'e döndü:

— Otur yahu!.. Yabancı değil Hüsniye Hanım... Kadına göz kırptı. Kerim Yüzbaşı'dan on kat zorludur bu benim Cemil abim... On kat... Ona göre...

Hüsniye yeldirmesini sedire koyup başörtüsünü yanına atıp elini uzattı. Yüzüne birden ışık vurmuştu, Cemil bu yüzü bir yerden tanıyormuş duygusuna kapıldı.

— Oturun yüzbaşı bey... Recep'in yanağını makasladı. "Ona göre" ne demek şekerim?.. Gözlerini süzerek başını iki yana salladı. Ne demek haaa... Ballandırma, canım çekiverir!

— Artık bilmem... Çakır gözleri süzmeli değil, küçük baskına dayanmalı...

— Adaam sende... Ne diyordu Kerim Bey?.. “Doğuran kısrak utansın... ”

— Benden bi kez demesi, Hüsniye Hanım...

Hüsniye’nin sırtındaki kara ipekten daracık rop belinin inceliğini, kalçalarının dolgunluğunu, göğüslerinin diriliğini iyice meydana çıkarıyordu. Serbestliği Cemil’in utangaçlığını çabuk dağıtmış, bu rahatlık biraz da, en küçük alışveriş ihtimalinin imkansızlığından gelmişti.

Hüsniye kadehleri doldururken aralıksız kımıldıyor, bu kımıldayış ipek elbisesinin meydana vurduğu diri kabarıklarda kara kara ışıldıyordu.

— Bu ne güzellik yavrum?.. Bu gece sen...

— N’olmuş?

— Can alırsın can!.. Senin gibi kan, Nazife gibi sümüklüyü kıskanır mı gülüm?..

— Kim kıskarımış?.. Affetmişsin onu sen... Kıskanmadım, terbiyesizliğine kızdım...

— Karalama şimdi... Terbiyesizliğini görmedim ben.

— Nerden göreceksin? Sana yapmadı ki...

— Anlamadım...

— Ablacıymış karı... Dedilerdi de inanmadımdı. İçini çekti. Seferberliğin gözü kör olsun... Erkeksiz kaldı karılar... Çoğu sapıttı... Yeşillendi bana düpedüz... “Şunu uyutalım da beraber yatalım!” dedi.

— Bak sen! Peki, bize çıtlatmak yok mu? Vay başıma... Yahu kan bizi boynuzlatacaktı az kalsın, desene... İçini çekti. Dünya çok bozuldu Cemil abi... Taş yağmadığına şükür!

Hüsniye boşalan kadehleri doldurdu. Açık saçık konuştuğu halde, cıvık değildi. Dış görünüşünde hiçbir benzerlik yokken bir ara Neriman’ı andırır gibi geldi Cemil’e... Belki de Hüsniye’nin bir türlü çıkaramadığı birisine benzemesi bu duyguyu veriyordu.

— Nasıl Tayyar?

— İyi...

Cemil, benzerliği bulmak için kendisini zorlarken Recep’in sorduğu soruyla, irkildi. Boş bulundu:

— Kim Tayyar?

— Hüsniye’nin oğlu... Okula gidiyor değil mi?

Kadın, Tayyar’ın okula severek gittiğini, çok da iyi okuduğunu anlatmaya başlamıştı.

Cemil kadını dinlerken parkta yırtıklığıyla övünmeye çalışan Tayyar gözünün önüne geldi. Hüsniye’nin kime benzediğini anlayarak somurttu.

Kadın anlatıyordu. Çok akıllıymış oğlu... Ödü kopuyormuş bir şey sezecek diye... Bereket, gerçekten depoda gece işine kaldığı da oluyormuş... Bir keresinde alıp gitmiş ki, gözüyle görsün de, aksilik çıkarsa kandırması kolay olsun...

Recep, çocuk lafından sıkılmıştı. Bunu saklamadı da...

— Boş ver çocuğa mocuğa sultan!.. Keyfimize bakalım! türkü söyle kız... Hadi!

Hüsniye biraz direndi. Boğazı ağrıyormuş... Abdi Efendi tembihlemiş sıkı sıkı... Şüpheleniyormuş komşular...

— Boş ver gülüm!.. Komşuları bana kırdıracaksınız bu gidişle siz! Geçende yemin etmedim mi orospu! “Yakarım bu mahalleyi gazlayıp” demedim mi?

— Ayol mahalleyi yakarsan bizim evi de yakarsın! Deli bu... Zırdeli vallaha...

— Türkü gelsin!.. Recep kadehi dikti. Peynir aldı. Türkü gelmedi mi, ben başlarım San Zeybek’ten... Keyfine... Sabaha kadar susturamazsınız!

Hüsniye Hanım, Recep’in yanağını okşadı:

— Söyleyebilsem söylemez miyim? Peki, peki... Tayyar’ın babası da içti mi tutturdu böyle... Cemil’e döndü. Ut çalardı rahmetli...

Çanakkale’de şehit düştü. Ağladım, saçımı başımı yoldum! Arada bir hafakanlar basıyor, o gün bu gündür.

— Boş ver!.. Boş ver Hüsniye Sultan! Ölenle ölünmez! Biz ölmedik de halt ettik! Ne demiş Köroğlu’nun babası?.. “Biz kör olduksa, dünyanın da bakılacak suratı kalmadı ya!” demiş... Boş ver! Gelsin “Telgrafın tellerine kuşlar mı konar” türküsü... Koyuver gelsin!

Hüsniye bir kadeh içti. Saçlarını arkaya attı, sofra örtüsünün ucunu bükerek yavaştan başladı.

Sesi biraz pürüzlüydü ama dolgundu. Güzelleşen yüzüne dünyadaki kötülüklerden habersiz bir çocuk saflığı gelmişti. Şimdi, oğlu Tayyar’a daha çok benziyor, bu benzerlik Cemil’in yüreğini sıkıştırıyordu. “Savaşlar insanların üstünden silindir gibi geçmiş... Evleri ezmiş, karı koca, ana oğul bağlarını çekip koparmış... Tu Allah kahretsin!”

Hüsniye bir yandan içiyor, bir yandan içirip türküleri, şarkıları art arda söylüyordu. Bir ara çok neşelenmişti. Sarhoşluğu artıkça büsbütün çoşacağına yavaş yavaş durgunlaştı. Bir ara daldı. Elini kaldırıp bir şarkı mırıldanan Recep’i susturdu:

— Rahmetlinin en sevdiği şarkıyı söyleyeyim size...

Cemil, şarkıyı ilk defa duyuyordu: “Bozmadım ettiğim büyük yemini / Kalbimin içine çizdim resmini / Dudağın anıyor hâlâ ismini / Ben seni bir türlü unutamadım. ” Ut çalan kocanın nasıl bir adam olabileceğini bulmaya çalıştı: “Tayyar’a benzetmiştir herhalde... Eğer hanım kaçıntı yapmadıysa... ” Birden Hüsniye’nin ağladığını görerek aklından geçirdiği kötü düşünceden utandı.

Kadın bir yandan türkü çagırıyor, bir yandan rahatça ağlıyordu. Türkü bitince yüzüne bakan Cemil’e gülümsedi. Bu umutsuz gülümsemede özür dilemeye benzer bir şey vardı.

— Hani ağlamak yoktu pazarlığımızda Hüsniye Sultan!.. Sil gözünün yaşını bakalım!.. Hay Allah kahretsin! Ben de ağlamışım yüzbaşım! Doldur şunları Hüsniye Hanım!.. Doldur şunları... Ver şurdan, Abdi dümbüğünün tefini... Yahu, Karadeniz’de gemilerimiz mi battı? dünya yıkıldı da, altında mı kaldık! Ver tefi... Çık ortaya...

— Delirdin mi sen!.. Basılırız inan olsun! Köşedeki eve polis taşınmış... Sertmiş ki, barutmuş...

— Ulan polis bize ne karışır kahpe?.. Ulan biz kimiz? Cemil abi ne demek? Resmen Cehennem Topçu... Yakar İstanbul'u şart olsun! Hem kalkacaksın, hem de soyunup oynayacaksın! Bozuşuruz ki bak neler olur!..

Hüsniye gönülsüz gönülsüz esnedi. Kadehleri doldurdu:

— Geç oldu Recep!.. Hadi iç de yatalım... Yorgunum çok...

— Oynamadan olmaaaz! Yemin ettim de yaptıramadım mı, benim başım agrır! Sıçra, hadi! Döktür de Cemil abim oyun görsün!

— Canım istese nazlanır mıyım? -Peltek peltek yalvarıyordu. Sıkıldım, diye soyunmaz mıyım, kimse üstelemeden?.. Canım istemiyor şimdi... Parmağıyla Cemil'i gösterdi. Bundan utanıyorum!

Recep elbisesini yırtmaya kalkınca Hüsniye birden şirretleşti.

Cemil kendisini toplayıp orduda iyi bilinen "Nedir Oo?" sorusunu sormasaydı, iş belki iyiden iyiye tatsızlaşacaktı.

Molla recep hemen toplanıp dışarı çıkmıştı. Hüsniye, şımarık teğmeni bu kadar kolaylıkla nasıl yola getirebildiğini anlamaya çalışarak Cemil'i bir zaman süzdü, sonra birden boynuna sarılıp ağzından öptü.

Recep, seslenince, "Ohhh... Cehennem bu kadar ballıysa yaşadık!" diye dilini dudaklarından geçirip kalçalarını sallayarak çıktı.

Recep döndüğü zaman Cemil, arkasına dayanıp gözlerini yummuştu.

— Cemil abi...

— Evet... Nedir?

— Sen tadına bakıver önden...

Cemil bir şey anlamadan doğruldu. Gözlerini kırpıştırdı:

— Tadına mı?.. Haaa... Yok arslanım!..

— Korkma! Değil hasta falan...

— Olmaz... Beceremem...

— Öyleyse kusura bakma yüzbaşım... Biz ödeve sıvanacağız... Öteki odaya serdi yatağını... Burada kalırsın artık sen de bu gece...

Cemil, ezan sesiyle uyandığı zaman düşünde Neriman'la uğraşıyor, kalabalıkta kızın çıplaklığını, elleriyle örtmeye çalışıyordu. Tere batmıştı. Ağzının acılığını yutkundu. Ortalık aydınlanmak üzereydi. Nerde olduğunu hatırlamıştı ki kapı yavaş yavaş açıldı. Cemil bir an, Enver'i uyandırmamak için çıplak ayaklarının ucuna basarak Neriman'ın geldiğini sandı. Üşümüş gibi içi ürpererek koynuna giren Hüsniye'ye hırsla sarıldı.

— Yüzbaşım... Cemil abi...

— Kim o? Ne var?..

— Benim ben... Recep...

— Ne var? Cemil sıçrayıp dirseğine dayandı. Saat kaç?..

— Ona geliyor yüzbaşım...

Cemil çevresine telaşla baktı. Yatağın ayak ucundaki havlu parçasını görünce sabaha karşı başına gelenin şeytan aldatması olmadığını anlayarak utançla gülümsedi.

— Neden uyandırmadın? Cigara paketini aldı. Çok kaçırmışız... Cigara yaktı. Gazete okudun mu? N'olmuş İzmir'de?

— Bırak İzmir'i yüzbaşım! Kerim geldi, Kerim Konya... Laf açıldı senden... Boş bulundum, "O da buradaydı?" dedim. "Nerede şimdi, adresini biliyor musun?" dedi. Kuşkulandım, arıyorlarmış seni, doğru mu? Polis yaralamışsın...

— Yok canım... Edepsizlik etti biri... Sivildi... Okşadım biraz...

— "Patriyot'u kaçırma işine karıştı. Arıyor İngilizler... " dedi. Nigehban'da demiştim ya... Pirelendim. "Uğradı geçti" dedim ama, yutmadı sanırım... Hemen giyin... . Bunlar rezilliği ele aldılar iyice... Belki erlerin, çavuşun ağzını arar, ben asıl, Kayyum Abdi'den korkarım...

— Meraklanma, giyinir savuşurum hemen...

—Bana vız gelir! Süründürürler seni boşu boşuna... İyisi mi, ben Maksut abiyi bulayım! Durumu anlatayım... Burada beklemek olmaz. Düşündüm, en iyisi Askeri Müze... Hemen giyin, arka yoldan Sarayiçi’ne geç, beşliği toka et, gir müzeye... Ben Maksut’u görüp gelirim. Durumu anlar o... Gerçekten arıyorlarsa eve gitmek olmaz!

— Yok canım! Ama sen bilirsin gene...

— Ben gelene kadar bekle, birbirimizi kaybetmeyelim! Olmadık hakareti ediyorlarmış yakaladıklarına... . Allah belalarıın versin!

Cemil acele giyindi. Arka sokaktan Sarayiçi’ne geçti. Bilet alıp müzeye girdi. Buraya ilk defa geliyordu. Eski kilisenin serin loşluğunda, sıra sıra duran çeşitli eski silahlarla ilk dakikalarda pek ilgilenemedi. Örme zırhlar, kalkanlar, tulgalar, ayrım saatte bir atan battal tüfenkler, şimdinin topları, ağır mitralyözleri karşısında ne kadar güçsüz kalmıştı. Topuzları, gürzleri, uzun mızrakları, kargıları, savaş baltalarını dalgın dalgın gözden geçiriyor, arada bir, içine düştüğü çıkmazdan nasıl sıyrılacağım düşünerek dalıyordu.

Çaldıran’da Yavuz’u gösteren yağlıboya tablonun karşısına, yüreği kuşkulu, tedirgin, öfklenmeye hazır gelmişti.

Dörtnala giden ak atının üstünde Yavuz, hemen hemen tek başına gibiydi. Kılıcını biraz arkaya alıp yere doğru eğmişti. Padişahların savaşlarda, özel koruyucu birliklerinden ayrılarak, boğuşmanın en kızgın noktasına atılıp atılmadıklarını hatırlamaya çalıştı. Düşünmeye cam sıkkın başlamıştı. Bir yerinden sıkıntının dağılıp gitmiş olduğunu, dinlendirici, keyifli bir rahatlığın yüreğini sardığını şaşırarak anladı. Deminden beri kendisini çoban sopaları kadar ilgilendirmeyen eski silahlar, birden değerlenmişlerdi... Artık kılıçların kabzalarını, namlularını daha dikkatle gözden geçiriyor, tüfenklerin çakmak taşlarını, gümüş kakmalarını daha yakından inceliyordu. Kimindi bunlar? İlk aldıkları zaman, sahipleri, kim bilir ne kadar hoşlanmışlardı? Ne kadar taşıyabildiler? Kaç kişi öldürdüler? Dövüşürken mi düştüler? Çeliğine ayetler işlenmiş şu eğri kılıcı, şehir çelebilerinden biri süs olsun diye mi taşımıştı? Sahibi savaşçıysa, şövalye zırhlarının aralıklarına daldırmak için özel bir ustalığı var mıydı?

Piştovların, kuburların, iki elle zor kaldırılır altı patlarların karşısında, gülmesi tuttu. Sahipleri bunları, o zamanlar kim bilir ne kadar önemli saymışlardı. Uzun şeşhaneleri, arkebozları da önce gülünç bulurken şimdi giderek seviyordu. Köroğlu, bunlardan birinin karşısında “tüfek icat oldu mertlik bozuldu” diye hayıflanmıştı. Çağını çoktan geçirmiş, sıra sıra uslu uslu yatan bu silah ölüleri, tüfengin yüz yıllardan beri ne kadar az değiştiğini de gösteriyordu.

Önceleri tüfeği de, kılıç gibi, düşmanlardan iyi kullanan yeniçeriyi, iğneli tüfenklerin serptiği fındıklar nasıl şaşırtmış, çaresizlikle kim bilir nasıl öfkelendirmiş, sonra da bir daha toplanma gücü bırakmamacasına nasıl yıldırmış...

Eğerler, başlıklar, üzengiler Osmanlıların başından beri savaşta bile rahatlarına ne kadar düşkün olduklarını gösteriyordu. Askeri Rüştiye'den beri Osmanlıların kılıklarını yadırgamış, yüzyıllarca dünyayı titreten savaşçılara karı giyimlerini yaraştırmamıştı. Bunun da biraz lâpacılıktan, biraz da, giyimli yatmak zorunluğundan ileri geldiğini şimdi anlıyordu. Gâvur giyimi pantolon karşısında yeniçerinin irkilmesi, içinde rahat edemeyeceğine inandığından olmalıydı.

Ağları yerlere sürünür şalvarlar giyen Malatya, Urfa, Mardin, Maraş, Antep erkeklerinin askerde pantolona ne kadar zor alıştıklarını, nasıl acemilik çektiklerini biliyordu. Evet, bütün değişmeler, değiştirmeler zordu. Hele insanların kendi yaşayışlarından gelmiyor, kendisini yavaş yavaş kabul ettirmiyorsa...

Müzenin sineması olduğunu görünce şaştı. Burası orta büyüklükte bir ev sofası gibiydi. Perdesi, öteki sinemaların yarısı kadardı, ama bir küçük piyanosu da vardı. Afişe göre saat ikide başlayacaktı. Giriş beş kuruştu. "Şarlo Asker" oynuyordu. Resimlerdeki Şarlo'ya daldı, askerlik Şarlo'yu, her zamanki kılığından daha acıklı yapmıştı. Süngü takılı, tüfeği boyundan uzundu. Kocaman pabuçlarının burunları, gene dışarı doğruydu. Belindeki bez kemere, koca bir torba, çaydanlık, turp rendesi, yumurta çarpacağı, kaşık, çatal, matra, kundura çekeceği, izci ipi, bir de fırfırsız düdük asmış, gövdesine çok büyük gelen üniformasının omuzlarını, dirseklerine kadar düşmemesi için birbirine bağlayıp sicimi omzuna atmıştı. Başında çelik miğfer vardı. Yüzü yorgun, alabildiğine kederli, gözleri kuşkuluydu.

Cemil, dünyanın en büyük zaferlerinden birini kazanmış ordularını, Amerikalıların, böyle maskara etmeye nasıl razı olduklarını düşündü. Anlayamadı.

Dalgındı ama içi rahattı. Camekanlardaki öteberiye, artık hiçbirini ötekinden ayıramadığı kılıçlara, palalara, tabancalara, tüfenklere

bakarak, arada bir, Neriman'ı, Enver'i, Hüsniye'yle oğlu Tayyar'ı, yakalanan Patriyot'un şimdi nerede, ne yaptığını düşünerek dolaşıyordu. Mağara gibi karanlık kapının önüne gelince, gördüğü yerleri bir daha geçtiğini anladı. Burası için müze bekçilerinden biri, "yeraltı geçididir, Ayasofya'ya bağlı ama ortası çöktüğü için artık gidilemiyor. " demişti.

Çevresine baktı. Ta karşıda, merdiveni gördü. Başını kaldırdı. Üst kat balkon gibi parmaklıklıydı, kubbeyi çepeçevre dolaşıyordu. Ayaklarını sürüyerek gönülsüz yürüdü. Recep gecikmiş, canı sıkılmaya başlamıştı.

Merdivenden yavaş yavaş çıktı. Kendisini apansız, Osmanlı memurlarını, askerlerini, ulemasını canlandıran giyimli mankenlerin arasında buldu. Mankenler alçıdan yapılmıştı. Boyalı suratları gibi gövde kalıpları da hep birbirine benziyordu. Burada, Osmanlılar, cin mısırı patlatan yeniçeri neferinden cellada kadar pehlivan yapılı, burma bıyıklı, pembe yanaklıydılar.

Giyimleri düz renk bezlerdendi. Cemil, sanatla hiç ilgisi olmayan bu korkunç derecede cansız kalıpların arasında, bir zaman yabancı yabancı dolaştı. Bunları yapan her kimse, eski Osmanlılardan korkmuş, ya da, iğrenmiş olmalıydı. Mankenlerin gözleri alabildiğine açıktı. Ürkütücü olsun diye inadına kalın tutulmuş kara bıyıklar suratlarını ortasından ikiye bölüyor, bunlara güçlülük yerine, bir garip sakatlık veriyordu.

Cemil silahlara bakarken farkına varmadan bulduğu iç rahatlığını, burada, gene farkına varmadan kaybettiğini anlayınca duraladı. Saatine baktı. On ikiyi on geçiyordu. Karnı acıkmıştı. "Nerde kaldı Molla Recep?" diye düşünerek, parmaklığa yaklaştı, aşağıya baktı. Aşağısı, camekanların, masaların arasındaki daracık yollarla kabartma savaş oyunu haritalarına benziyordu. Buraya girdi gireli, dördüncü defa elini cigara paketine götürdü, içerde cigara içmenin yasaklığını hatırlayarak bütün yasaklara, geciken Recep'e, şu pis mankenleri marifetmiş gibi yaptıranlara, yapana, bunların arasında aptal aptal dolaşan kendisine kızdı.

Hızlı hızlı yürüyerek dışarı çıktı. Avlu çırılçıplaktı. Sert mayıs güneşi bu çıplaklığı, sanki toprağın derisini yüzmüş gibi arttırıyordu. Betonla desteklenmiş çınar gövdesine doğru yürüdü. Gövdenin içi büsbütün çürümüş, yalnız kabuğu kalmıştı. Bu çınarın bütün değeri, dallarına, kafasız insan gövdelerinin bacaklarından gövdesiz insan kafalarının saçlarından asılmasıydı. Cemil buna neden bu kadar önem verildiğini, bu kanlı rezilliğin nasıl bir anlayışla bizde korunması lazım gelen antika sayıldığını bir türlü anlayamadı. Ancak müzelerden çıkınca duyulan gerçek yorgunlukla, kanlı çınarı çeviren betona oturdu. Cigara tatsızdı. Boş bir hayvan pazarına benzeyen bu saray avlusunda güneşin de, baharın da hiçbir anlamı kalmamıştı.

Cemil, ardına düşülmüş adam olmanın tedirginliğini değil, ömründe hiç başına gelmediği kadar bağımsız olmanın dayanılmaz usancını duyuyordu. Maksut'la Recep belki şu anda, kendisini çoktan unutmuşlar, açık saçık zamparalık hikâyelerine dalmışlardı. Şimdi nerde, kimin yanında bulunsa rahatlayacağını araştırdı. Aklına, önce Neriman'ın değil, Caddebostan'ında mahpus kaldığı eski köşkün gelmesine şaştı. "Kızı sevmiyor muyuz yoksa biz?.. Hiç mi sevmedik bunca yıl?.. "

Sultanahmet Çeşmesi kapısından giren subayın Recep olduğunu tanıyınca hiç sevinmedi. Gönülsüz kalktı.

— Geç kaldım ama Cemil abi... Suç bizim değil... İtoğlu it yakamızı bırakmadı bir türlü...

— Kim?

— Maksut Bey'in yeni yardımcısı... "Şunun karnına bir kurşun sık diyor deli gönül" diye dert yandı Maksut abi...

— Patriyot'tan haber var mı?

— Var... Fazla tartaklamamışlar... Halil Paşa'ya çok saygı göstermiş İngilizler... Bekirağa Bölüğü'ndeler şimdi... Rahatlar...

— Doktor Münir Bey?

— Münir Bey'i de almışlar ama, bırakacaklarmış... Patriyot Abi'yle Halil Paşa "Biz muayeneye geldik" demişler.

— Neden basılmış köşk?

— Bitişikteki Rum bahçıvan haber vermiş...

— Bizim ev için bir şey söyledi mi Arapoğlu?

— Söyledi! Muhtarı istemişler evden... Bir Yahya Hoca varmış... Koşup yetişmiş... Evde seni bulamayınca bozulmuş herifler... Hoca da çıkışmış biraz... “El kadar çocuğun, Hacı Bakkal denilen namussuzun lafıyla, namuslu bir ev basılır mı?” diye bağırmış... “Evdekiler iyi dersin” dedi Maksut abi. . “Merak etmesin hiç” dedi. Bunları söylerken ceplerini arıyordu. Para çıkardı. Maksut abi gönderdi, on lira... Lazım olursa gene yollayacak... Nah, bu da kağıt...

— Ne kağıdı?

— Düşündük, en güvenilir yer, Subay Barındırma Evi...

— Nerde bu?

— Teşvikiye’deymiş... “Şeref Paşa Konağı” diye soracaksın... İstanbul Muhafızlığı Kurmayı birinci şubesinden belge aldırdı Maksut abi... Yüzbaşı Tosun adına...

— Anlamadım...

— Cemil adıyla olur mu? Artık sen topçu da değilsin... Atlı subayısın... Seni 25 kuruşluk kısma yazdırdı Maksut abi...

— Ne 25 kuruşu?

— Binbaşıya kadar geceliği 15 kuruş, binbaşıdan yukarısı için 25...

— Yemek de içindeyse yaşadık... Ben yerleşirim, bir daha hiç çıkmam, ölene kadar...

— Yemek yok... Ya orda pişireceksin, ya dışarda yiyeceksin... “Dikkatli olsun!” dedi Maksut abi. . Müdüre ayrıca telefon edecek... Arama filan olursa size önceden haber verecek müdür... “Sıksın dişini” dedi, Maksut abi... “Canı sıkılcak ama ne yapalım?” dedi. Birkaç gün içinde daha uygun bir yer bulacak... “Gündüzleri pek çıkmasın” dedi, “Eve gideceği zamanı ben söylerim” dedi. Bana kalırsa, parkın kapısından çıkın, hemen tramvaya atlayıp

Teşvikiye'ye gidin... Hay Allah belasını versin! Deli olmak işten değil... Maksut abiyi hiç görme... Bu yakınlar Erenköy taraflarında kurşunla vurulmuş bir Rum bahçıvan leşi bulunursa anla ki...

— Orda beni tanıyan yok mudur? "Bunca yılın Cehennemi, neden Tosun olmuş?" demezler mi?

— Meraklanma! Çoğu medreseli yedeksubay ... Gerisi de ele vermez seni...

Recep gözünü kırptı ama, hiç de keyifli değildi.

Teşvikiye'de ilk sorduğu adam, Subay Barınma Evini hiç duraklamadan salık verdi.

Konak, temiz, sakin bir sokakta, büyük bir bahçenin içindeydi. Kapıda nöbetçi yoktu.

Cemil, bahçenin sağma kurulmuş büyücek Kızılay çadırına yaklaştı.

Bir sıhhiye erine müdürü sordu:

Müdür, kısa boylu şişman, palabıyık bir levazım binbaşısıydı. Cemil'e önce dalgın, sonra ilgili, daha sonra nereden tanıdığını hatırlamaya çalışarak baktı. Cemil de bir yerde görmüştü binbaşıyı ama, araştırmadı.

— Tosun?..

— Tosun Adapazarı...

— Nasıl Maksut Bey... Görüşmedim çoktan beri...

— İyidir binbaşım... Selamları var...

— Yatağınız yok değil mi?.. Portatif karyola?

— Yok...

— İyi... Eşyanız... Değerli şeyleri soruyorum... Altın... Pahalı öteberi, halı, gümüş takımı?..

— Yok...

— Aralıksız bakım isteyen herhangi bir hastalık?..

— Ne gibi?

Bu sırada ara kapı hızla açıldı. İçeriye ak önlüğünün kollarını sıvamış, sıska bir adam girdi. Elinde enjektör vardı:

— İğne yaptırmıyor gene Yarbay Hurşit Bey, komutanım... Her seferinde böyle... Canımdan usandım...

Yarbay Hurşit Bey pijamalarıyla göründü. Yüzü şaşılacak kadar sakindi. Bu sakinlikte, ayaktakımıyla dalaşmak zorunda kalmış bir büyük adam donukluğu vardı.

— Ne yapıyorsunuz yarbayım?.. Bu kadar yalvardım... “Zorluk çıkarmayın lütfen” dedim. Üniformanızın şerefi üstüne söz verdiniz...

Yarbay Hurşit, müdürün sözlerini yarıya kadar dinlemiş, Cemil’e dönmüştü. Tepeden tırnağa süzmesinden, ölçüp biçtiği, dost mu, düşman mı, seçmeye çalıştığı belliydi. Kollarını bacaklarını bir bakıma çok zor, bir bakıma çok kolay oynatıyordu. Daha doğrusu, kesin hareketleri de, tutuk hareketleri de kontrollü değildi.

— Zorluk çıkarmak yok binbaşı... “Neosalvarsan mı bu?” dedim. “Hayır, kinin iğnesi” dedi. “Yemin et askerlik şerefin üstüne” dedim, etti. Bu hayvan Türk, hayvan Türklüğüyle beni aldatacak... “Binbaşıyla görüşürüm ben... O salvarsanla git, başka zavallıyı gebert!” dedim. Sırıttı. Burası barınma evi... . Biliyorum, burada silah taşınmaz. Ama silahımızı alanlar, bize bu hayvanların hakaret etmesine meydan vermemelidir. Uğradığım hakareti sana aktarıyorum binbaşı... Resmen de “Yazıklar olsun” diyorum! Cemil’e döndü. Dört yıl kaldım, Seydibeşer esir kampının ümera kısmında... İngilizlerde böyle davranış görmedim... Tanıksınız! “Yazıklar olsun” diyorum! Rütbeniz?..

Cemil boş bulundu:

— Yüzbaşı...

— Yüzbaşı?..

— Yüzbaşı Tosun!..

— Tosun... Tavana bakarak düşündü. Bilemedim. Bulunduk mu aynı birlikte?.. Karşılık beklemedi. Irak’ta?

— Hayır yarbayım...

— Süleyman Askeri'yle beraberdik. Süleyman öldü, ben esir gittim. Elim kolum tutarken, aklım başımda gittim sanma!.. Kafamdan yaralıydım... Yedi ay on dokuz gün, adımı, doğumumu, doğum yerimi, Arnavut olduğumu hatırlayamadım. Tamam mı? Müdüre döndü. Bakınız... Gazeteden kesilmiş bir yazı çıkardı. Neosalvarsancılar duysun istemedim binbaşı... Neosalvarsan, evet, frengiyi durduruyor ama, başka zararlar yapıyor! Başlıcası... İkinci parmağıyla şakağına dokundu. Beyinde... Seziyordum çoktan beri... İğne yapıldığı günler uyuyamıyorum... Korkulu düşler görüyorum... Anlatmıştım size... Belki inanmadınız...

— İnanmaz olur muyum yarbayım...

— Belki diyorum... İnanmasanız da haklı... Çünkü sizde yok böyle kan davaları... Düşlerde, kendimi zehirlenmiş görüyorum. Bunlar işaret... O sarı hademeyi lütfen uzaklaştırın demiştim... Savsakladınız!

— Bir uygununu arıyorum yarbayım... Hemen def edeceğim... Biliyorsunuz durumu...

— Biliyorum! Ama ben de haklıyım! Neden sakladı Arnavut olduğunu... Neden kabilesini sakladı? Siz de biliyorsunuz ki Anadolu'da hiç sarışın adam yoktur. Çünkü Türkler, biliyorsunuz, Aryen değildir... Sarı ırktır... Biz Arnavutlar, hamt olsun Aryeniz! Bunu bilim kitapları böyle yazıyor!..

— Biliyorum yarbayım... Elbette... Doğru...

— Soyumuzun düşmanı Mehmet İskender Bey Katku... Meşrutiyet'ten beri beni zehirlemek istiyor. Dört kere kurtuldum zehirlenmekten... İkisi cephede, ikisi esir kampında... Değiştirin bu adamı... Bu bir... İkincisi, Neosalvarsan istemem binbaşı... Benim aklım, lazım... Gazete parçasını masaya koydu. Okuyun bunu, anlarsınız!.. Yürüdü. Kapıda durup döndü. Daha gelmedi değil mi albaylığımız?.. Hayır, hayır! Kayıtlara bakmak istemez! Hiç önemi yok! Gelir nasıl olsa, gelir!

Yarbay çıkınca hastabakıcı çaresizlikle sordu:

— Ne yapacağız komutanım?..

— Aldırma çavuş... Tımarhanede yer açılmasını bekliyoruz. Bugün gene telefon ederim!.. Orada ne yaparlarsa yapsınlar!..

Sıhhiye çıkınca içini çeker Cemil’e döndü, yorgun, acılı gülümsedi.

Cemil, “Sürekli bakım isteyen hastalığınız var mı?” sorusunun ne anlama geldiğini anlayıp sersemlemişti.

— Nereye verelim sizi?.. Rahatsız olur musunuz kitaplardan?..

— Kitaplardan mı? Hayır! Sanmam!..

— İyi... Sıkılırsanız değiştiririz... Zile bastı. Temiz giyimli bir er girdi. Yüzbaşı Tosun Bey’i kaydetsinler! Ümera kısmına verelim... Naci Bey’in odasına...

Barınma evi komutanı, Cemil’e elini uzattı. Bu el uzatmada, özür dilemeye benzeyen bir utangaçlık vardı.

Üstünde “Eczane”, “Revir”, “Depo” yazılı kapıların önünden geçtiler.

Bu kısmı asıl konaktan bir camlı bölme ayırıyordu.

Bölmenin ötesinde sağdaki oda “kalem”di. Kapısı açıktı. İçerde kimse yoktu. Cemil’i getiren sarışın er suratını astı:

— Ne cehennemde bu adam?.. Hiç yerinde oturmaz... Cemil’e gülümsedi. Bir dakika bekle bey... Bulup geleyim!

Burası çok geniş bir sofaydı, iki yanda dörder kapı, karşıda iki taraftan çıkılır geniş bir merdiven görünüyordu.

Cemil cigara yakarken yukarı kattan patırtılı ayak sesleri duyuldu. Belinden yukarısı çıplak bir adam, tırabzanları tutup basamakları üçer dörder atlayarak sofaya indi, merdivenden üç adım geride durup döndü, güreşe hazırlanır gibi, biraz öne eğilip kollarını iki yana açarak bekledi.

Kovalayanlar beş kişiydi. Onların da bellerinden yukarısı çıplaktı. Çırpınarak bağırdılar:

— Hoyda bre!..

— Geldim pehlivan, iman tazele!

Ayakları çıplaktı hepsinin... Dikişleri kırmızı zırhlı subay pantolonları giymişlerdi.

Birbirlerine göğüs çaprazlarıyla daldılar. Kimi bacağını ötekinin bacağına sarmış, kimi tek ayağını karşısındakinin iki bacağı arasına uzatmış, gerçekten var güçleriyle itişiyorlardı.

Açık kapılardan birkaç kişi seyre çıkmış, sofa birdenbire gürültü ile dolmuştu.

— Kündele Hafız!..

— Kanır şu domuzu!.. Kanır dedim... Kır belini...

— Burda olmaz yahu... Bahçeye... Bahçeye çıkın be adamlar... Ağız tadıyla seyir olsun!..

Seyre çıkanlardan biri gözlüklüydü. Sapsarı suratının sarı ayva tüyleriyle olduğundan çok daha körpe görünüyordu. Elindeki kitabı Kuran'ı kırılacak bir şeymiş gibi sımsıkı, göğsüne bastırmıştı. Başında kara takke, çıplak ayağında takunyalar, bacağında uzun don vardı. Boğuşanlara bir zaman ayıplamış gibi, gözlerini kısarak bakmış, sonra ağzı yan açık kendisini güreşin hızına kaptırmıştı. Ne kadar imrendiği üst üste yutkunmasından anlaşılıyordu.

Sarışın erin önünde yürüyen gözlüklü kara sakallı adam, güreşenleri görmezden gelerek kaleme girmiş, asker, Cemil'i unutup seyre koşmuştu.

Cemil, masanın önüne geldi zaman kara sakallı söyleniyordu:

— İt ahırına çevirdiler buraları... Utanma olur adamda... Subay olacak bunlar...

Kağıtları oradan oraya itiyor, bırakıyor, yeniden önüne çekiyordu. Sırtında rütbe işaretleri sökülmüş bir Avusturya subayı ceketi, üstten ikinci delikte, Alman demir haç nişanının kordelası vardı.

Cemil'in yüzüne bakmadan, enikonu çıkıştı:

— Verin efendim kağıtlarınızı... Hadisenize...

— Kağıtlarım yok... Akşama göndereceklermiş...

— Yok mu? Gümüş çerçeveli gözlüklerinin üstünden akıl almaz bir olayla karşılaşmış gibi şaşkın baktı. Yok da sizi bana niçin yolladılar? Olmaz!.. Kağıtlarınızla beraber geleceksiniz...

— Komutan beyle görüştük...

— Görüştünüz mü? “Kagıtlarıın sonra gelecek” dediniz, “Peki” mi dedi?

— Evet!..

Almanca küfretti. Suratı birden kıpkırmızı olmuştu.

— Temiz raporunuzda mı yok?

— Hayır!..

— Oldu mu ya?.. Hayır olmadı!.. İmkansız!.. Bir dakika...

Ellerini, olmayan palaskasından geçirerek çıktı.

Masada çok külüstür bir hokka, berbat bir kalem, açık bir ıstampa, bunun üstünde bir mühür vardı. Duvarlarda, renkli kartonlara birtakım çizgiler çizilmiş, rakamlar yazılmıştı. Portmantoda bir kabalak, Avusturya subaylarının giydiği yeşil çuhadan kaput asılıydı.

. Kara sakallı adam, büsbütün öfkeli döndü. Cemil’in söylediklerini bir deftere geçirdi. Çok büyük bir fedakarlığı hiç istemeden yapıyor gibi sıkıntılıydı.

— Yüzbaşısınız... Ümera kısmına veriyoruz! Naci Bey size, barınma evinin iç tüzüğünü anlatır. Tüzüğe uyarsanız rahat edersiniz!.. Değerli bir şeyiniz varsa senet karşılığı bırakmanız yararınıza olur. Yatağınız yok... Karyolanız da yok... Havlu, sabun, diş fırçası, takunya aldırırız ki rahat edesiniz. Yemeklerinizi burada pişireceksiniz, mutfakta sıraya giriniz!.. Sofalarda, odalarda pişiriyorlar. Emir dinlemiyorlar, onlara uymayınız! Duman, marsık kokusu, yanmış yağ sıhhate çok zararlıdır. Ama gene de siz bilirsiniz! Başımıza bunca felaket geldi. Hiç olmazsa Alınanlardan insan gibi yaşamasını öğrenebilseydik... Durunuz!.. Bazıları erkek kılığında kadın getirmeye kalkıyorlar... Akrabamız diye çocuk getiriyorlar!

— Rica ederim!..

— Hayır! Sizin için söylemedim. Naci Bey'in de o taraklarda bezi yoktur. Kavgalar oluyor... Ayıp... Öteberi kayboluyor, daha ayıp... Komutan beyin tanıdığıymışsınız!.. Personelden sayılırsınız! Yüzbaşı olduğunuz halde, ümera kısmına alındınız! Özel bir işlemdir. Tüzük dışı olaylar görür, duyar, sezerseniz hemen bize bildirin gizlice...

— Anlamadım...

— Neden? Bildirin ki rahat edesiniz!.. Bir siz bileceksiniz, bir ben, bir de komutan bey... Meraklanmayın, nereden öğrendiğimizi söylemeyiz!..

Kara sakallı adam, Cemil'in suratındaki değişmeyi neden sonra fark etti. Hiç bozulmadı:

— Ne demek istediğimi ilerde anlayacaksınız yüzbaşı... Biz bu savaşı neden kaybettik? Medreselilerden yedeksubay yapmaya kalktığımızdan... Buradakilerin yüzde doksanı fodlacı... Ne demek istediğimi ilerde anlarsınız! Şimdilik bu kadar... Tanıştığımıza sevindim. Elini uzattı. Ben Binbaşı Mahmut Nedim... Kurmay Başkanlığı Haber Toplama Dairesi Birleşik Büro eski şeflerinden...

Cemil, uzatılan eli sıktı. Çıkıyordu. Eski şef durdurttu. Zile bastı. Gelen ere emretti:

— Yüzbaşıyı Naci Bey'in odasına götürün! Yatağı yoktur. Öteberi aldırmak isteyecektir!

Cemil, askerin arkasından çıktı.

Sofada kimsecikler kalmamıştı.

Sarışın er merdiveni gösterdi:

— Siz buyrun! Ben depo çavuşunu bulayım, yetişirim!

Cemil açık kapılardan içeri bakarak yavaş yavaş yürüdü.

Deminki sarışın delikanlı, iki dizi üstünde, ileri geri sallanarak, yüksek sesle Kuran okuyordu. Üç kişi kağıt oynamakta, birisi sırtüstü yatmış cigara içmekteydi. Yatakların çoğu seriliydi. Birazı, duvar diplerinde toplanmıştı. Arada portatif karyolalar da vardı.

Bir başka odada, birisi yemek yiyor, birisi soğan doğruyordu. İki kişi damaya dalmıştı.

Cemil, kalemdeki Alman kırması binbaşının sözlerini hatırlayarak burasını Makedonya'da gördüğü vakfı tükenmiş fakir medreselere benzetti.

Merdiveni çıkarken sarışın er yetişmişti. Soluk soluğa anlattı:

— Kitlemiş gitmiş Rıza Çavuş... Gelir ama... Bulsak iyiydi... Yataklar çatıda... Ortalık karardı mı çıkarması zor... Adam bulunmaz çünkü... Ümera kısmında yatacağınıza göre size bir karyola uydursun Rıza Çavuş... Sesini alçalttı. Birkaç kuruş verirseniz olur biter! Aldıracaklarınızı ben alırım... Siz listesini yazın! Okumam var benim...

Üst kat sofası camekanla ikiye bölünmüştü. Ara kapının üstünde "Ümera" yazılıydı. Beride kalan kısım aşağıdan farksızdı. Başına mendil sarıp ucunu omuzuna sallandırmış, kirli fanilalı biri bir küçük leğende çamaşır yıkıyor, bir başkası tenekeden yapılmış bir maltızda ateş yelliyordu. Kapısı açık odalardan birinde teğmen ceketinin sol kolu boş, bir savaş sakatı, yağlıboya ile bir kartpostal büyütmekteydi.

Bölmeyi geçtiler.

Burada karşılıklı dört kapı vardı. Ortaya, eski bir yol halısı serilmişti. Soldaki kapıların arasında, bacakları yaldızdı, lüikenz bir mermer masa, üstünde, oyma çerçeveli bir büyük ayna duruyordu.

Asker, dipteki odanın kapısında durdu:

— Naci Bey yarbaydır yüzbaşım... Yardımcısı da yedek teğmen Selim Efendi... Bir de Binbaşı Halil Bey var ama dışarıya çıktı sanırım...

Kapıyı vurdu. Gel denilmesini bekledi. Açıp Cemil'e yol verdi:

Odada üç portatif karyola, bir portatif masa, üç sandık, iki dolap dolusu kitap vardı. Genç teğmen masada oturuyor, önünde, kağıtlar, kalemler duruyordu. Sırtüstü yatmış, gözlerini tavana dikmiş olan da herhalde Yarbay Naci Bey'di.

Cemil içeri girince topuklarını birleştirip yarbayı selamladı:

— Rahatsız ettim yarbayım! Ben yüzbaşı Tosun Adapazarı...

Yarbay çok önemli bir haber beklemekteymiş gibi hemen doğruldu:

— İzin verirseniz... Burada kalacağım...

Yarbay Naci'nin dikkat kesilmiş vücudu gevşedi:

— Buyrun!.. Bir garip bakıyor, sanki kulaklarıyla değil, bütün gövdesiyle dinliyordu. Benim iznime bağlı değil!.. Elini uzattı. Buyrun!.. Ben Yarbay Naci...

Cemil hızlanıp önce yarbayın, sonra, ayağa kalkmış olan teğmenin ellerini sıktı.

— Oturun yüzbaşı... Selim Efendi, yüzbaşıya cigara verelim!..

Emireri, depo çavuşunu yollayacağını söyleyerek çıktı.

Naci Bey yanına bıraktığı ciltli kitabı el yordamıyla aramaya başlayınca Cemil, genç yarbayın kör olduğunu dehşetle anladı.

— Eğer kitaplardan canınız sıkılıyorsa Tosun Bey, sizi rahat bir yere yollamadılar demektir.

— Sıkılmaz efendim...

— Acele etmeyin... Meraklı değilseniz dayanacağınızı sanmam... Kaç arkadaş kaçırdık Selim Efendi biz şimdiye kadar?..

Teğmen Selim gene gülümsedi. Cemil içeri girdi gireli hiç gülümsememişti. Ama somurtkan değil de galiba dalgındı.

— Dört yarbayım!..

— İsmail Bey'i neden saymıyorsunuz? Savuşacak... Eli kulağında... Savuştu bile sayılır... Baksanıza... Önceleri hiç çıkmıyordu. Ancak bir hafta dayanabildi. Sabah gidip akşam geliyor artık... Biz yatmadan da girmiyor odaya...

Teğmen nasıl hiç gülümsemiyorsa, Naci Bey de hep gülümsüyordu. İnce uzun vücudu, imrenilecek kadar biçimliydi. Yüzü Yunan heykellerine benziyor, bu heykel benzerliğini, hiç sakatlıkları yokmuş gibi duran, fakat gene de görmedikleri kısa zamanda anlaşılan elâ gözlerinin acıklı boşluğu büsbütün artırıyordu.

Naci Bey, Cemil’e, hangi cephelerde bulunduğunu sordu. Cemil, başka bir adla geldiği için, Filistin cephesinden hiç söz açmamayı kendi kendine kararlaştırmıştı. Soru karşısında bir an durdu, “En iyisi Filistin cephesinde bulunduğumu söylemek... ” diye düşündü.

— Kanala gittiniz mi?

— Evet!..

— Von Kres Paşa’yı tanırsınız yakından, öyleyse?

— Evet...

— Çok iyi. Yüzbaşıdan bu hususta yararlanacağız Selim Efendi...

— Evet yarbayım!..

— Bazı notlar çıkarıyoruz! Hiç önemli değil ama... Boş oturmaktan iyi... Selim Efendi yorulmadığını söylüyor! İnanamıyorum! Usandığını sezerseniz bana bildirirsiniz değil mi yüzbaşı?..

— Neden usansınlar? Sanmam!..

Cemil, Teğmen Selim’den doğrulamasını bekledi. Teğmen duymamış gibiydi.

Naci Bey buna alışmış olmalı ki aldırmadı.

— Dil bilir misiniz yüzbaşı? Almanca?.. Fransızca?..

— Hayır!..

— Okuyamaz mısınız? Anlamanız şart değil... Düzgün... Aralıksız...

— Maalesef... N’olacak?

— Hiç... Hiçbir şey... Önemi yok...

Cemil camlı dolaplardaki, ciltli ciltsiz, ince kalın kitaplara baktı. Çoğu gâvurcaydı.

— İzin verir misiniz yemekten önce şunu bitirelim?

— Hay hay! Rica ederim!.. Çıkalım, rahatsız olursanız!..

— Yok efendim!.. Oturun şu koltuğa... Dinleyin sıkılana kadar... Nerede kaldıktı Selim Efendi?

Cemil oturdu. Teğmen Selim, kâğıtları önüne çekti. Dümdüz, dupdurgun bir sesle okumaya başladı:

— Özel numara 147... 15'inci Fırka Kumandanlığı... Şube 1.

— Fırka emri mi? Gümrü'den yazılmış... birinci Kafkas Kolordusu... Kazım Karabekir Paşa imzalı?

— Evet yarbayım...

— Geçelim... 4 numaralı zarfa koyalım lütfen...

— Özel numara, 148... Gümrü'de toplanan Osmanlı Hükümeti'yle Ermeni Cumhuriyeti Hükümeti müzakere heyetlerinin kararlaştırdıkları...

— Mütareke hattı anlaşması... Lütfen, siyasi vesikalar zarfına teğmen...

Teğmen Selim otomat gibi çalışıyordu. Sesinin hiç dalgalanmaması Cemil'in yorgunluğunu arttırmaya başlamıştı.

— Özel numara 149... İslam Ordusu Komutanlığı'nın taarruz emri... 15'inci Yaya Tümen'e... Kısaltılmıştır.

— Evet... Okuyalım lütfen...

— 10/11-9-1918 yarı geceden sonra alınmıştır. "Beşinci ve on beşinci tümenlerle güney grubundan meydana gelen ordunun komutasını ele aldım. Bu ordu Bakû'ya taarruz edecektir. Taarruz zamanını ayrıca bildireceğim...

— Anlaşıldı. Nuri Paşa'nın emri... Nuri Paşa dosyasına koyun lütfen... 150 özel numarada 15'nci Tümen Komutanı Süleyman İzzet'in 9 numaralı tümen emri olacak, teğmen... Bulalım onu... Ordu emrine iliştirelim... Görebilirmiş gibi Cemil'i aradı. Birer kahve içer miydik, Tosun Bey?..

Teğmen Selim hiç davranmadı. Cemil sıkıldı.

— Bilmem... Siz içerseniz...

— İçelim... Çaya vakit var daha... Nasıl olsun? Benimki orta...

— Tamam...

Teğmen Selim kalktı. Köşede duran sandığın üstündeki küçük ispirto ocağını yaktı.

Dışarda, bulutlar birden güneşi örtmüş, ortalığı sanki akşam loşluğu sarmıştı.

Cemil dayanılmaz bir bıkkınlık duydu. Doğduğu şehirde yersiz yurtsuz serserilere dönmüştü. “Serseri bile değil... Kovalanan suçlu... N’olacak peki sonu bunun?.. Kızı alıp Salihli’ye... Salihli olmaz artık... Çorum’a... ”

— Ne diyorsunuz siz bu İzmir işine Yüzbaşı?

— İzmir işine mi? Cemil kendini toparlamaya çalıştı. Bilmem ki yarbayım... Yunanla teke tek kalsak...

— Teke tek... Hiç bırakırlar mı? Yok artık teke tek kalmak dünyada... Filistin’de bulunmuştunuz değil mi?

— Evet...

— Binbaşı Arif Bey’i tanıdınız mı?

— 176’ncı Alay komutanı... Arif İçerenköy...

— Tamam...

Teğmen Selim kahveleri getirdi. Yarbay Naci Bey’in elini tutup fincanı verdi.

— Kendinize de yaptınız mı teğmen...

Teğmen Selim biraz durakladı. Cemil olmasaydı belli ki yalan söyleyecekti.

— Hayır yarbayım... Canım istemiyor.

— Söz vermiştiniz ama... Alışmaya çalışacaktınız. Cigara, kahve, rakı... Bunları doktor yasaklayıncaya kadar içmeli insan...

Teğmen Selim, cigarayı Yarbay Naci Bey’in ağzına koyup yaktı.

Kahve Cemil’e iyi gelmişti. Naci Bey’in gözlerini nerede kaybettiğini merak etti.

— Kafkasya’da mı yaralandınız yarbayım?

— Evet... Mütarekeden bir gün önce... Daha doğrusu, Mütareke imzalanmış da bizim haberimiz olmamış daha... Romanya'daki 15'nci Tümen'le gittik Kafkasya'ya...

— 15'nci Tümen mi? Çanakkale'de Kirte savaşlarını yapan?..

— Bulundunuz mu Çanakkale'de?

— Kirte savaşlarının sonuna yetişebildi, bizim batarya...

— Ben o sıra, 55'nci Tümen'deydim, Anafartalar'da... Komutanımız...

Teğmen Selim fincanları alıp masaya oturmuştu. Penceredeki loşluğu fark edince biraz şaşırdı. Tedirgin gözlerini kırpıştırdı. Parmaklarını çatırdatmasından, kağıtların yerlerini değiştirmesinden sinirlendiği anlaşılıyordu.

Naci Bey yarıda bıraktığı sözü bitirmedi:

— Hazır mıyız teğmen?

— Hazırız yarbayım... Özel numara 151... İslam Ordusu Komutanı Nuri Paşa'dan telefonla alman ordu emri...

— Hangisi?..

— "... Düşman siperlerini topçu ateşi istemeden baskınla zapteden alay komutanı... "

— Bırakın...

— "Binbaşı Naci Bey'e ayrıca teşekkür ederim... "

— Bırakın dedim, anlaşıldı.

Teğmen Selim gerçekten dalmıştı:

— "Yarbaylığa yükseltilmesi için Nezareti Celileye yazılmıştır. "

— Yeter diyorum teğmen...

Selim uykudan uyanır gibi ürpererek baktı:

— Evet yarbayım...

— Koyun onu benim için açtığınız dosyaya... Daldınız gene... Bırakalım yoruldunuzsa?..

— Yok... Hayır yarbayım... “Özel numara 152... Özel şifre: No. 417. (Not). “Şark Orduları grup komutanı Halil Paşa hazretleri geldi gitti. Karakilise’deki alay yoldadır. Şark Orduları grubunun mürettep atlı alayı İslam Ordusu’na bırakılmıştır. Zorda kalınırsa Almanlarla savaşa girmekten çekinilmeyecektir... ”

— Tamam!..

Cemil, merakla sordu:

— Gerçekten bu kadar karıştı mıydı efendim, Kafkasya’daki durum son zamanlarda?

Naci Bey gülümsedi. Dizlerinde duran kitabı, bir çocuk başı gibi okşayarak karşılık verdi:

— İşte bunu aydınlatmaya çalışıyoruz! Almanlar Kafkasya’da bütün milletleri bize karşı kışkırtmışlardı. Petrolü kendileri için ele geçirmek istiyorlardı. Çatışma bir aralık öyle bir noktaya vardı ki Batum-Gence demiryolundan Osmanlı birliklerini, araçlarını, yiyeceği, cephaneyi, hatta izinden dönen subayları, erleri geçirmemeye kalkıştılar... Öte yandan yerli halk da bize yardım etmedi hiç... Orda bir not olacak Selim Efendi... Sanırım 239 özel numara... Okuyalım onu...

Teğmen Selim aradı, buldu:

— “Özel numara 239... Takviyeli Onuncu Kafkas Alayı’nın hareketi ve sonucu... İki dağ topuyla desteklenen 28’inci tabur, düşmana baskın vermek isterken pusuya düşürülmüştür. İki top kaybedilmiştir. 28’inci taburun yardımına koşan 39’uncu tabur da ağır kayıplar vererek gerilemek zorunda kaldı. Bunları kurtarmak için taarruza geçen 29’ncu tabur çevrilme tehlikesini zorlukla atlattı. Bu harekette subay ve er olarak 243 kişi, 2 top, 41 atım cephane, 116 tüfek, 155 kasatura kaybedilmiştir. 18-61918 tarihinde İslam Ordusu Komutanı Nuri Paşa yanında Azerbaycanlı General Ali Paşa Şeyhlinski olduğu halde Gökçay kasabası halkını meydana toplayıp şunları söyledi: “Azerbaycan’ı ve Azerbaycanlıları kurtarmak için Osmanlı ordusu memleketimize geldi. Bu orduya canla başla yardım etmeniz lazımdır. Silahla yardım edilemiyorsa, hiç olmazsa askere yiyecek ve

sularınızı taşıyınız. Muharebe eden zabit ve askerlerden birçokları susuzluktan ölmüşlerdir bu şiddetli sıcakta... ”

Teğmen Selim birden ayağa kalktı. Tepeden tırnağa titriyordu. Cemil ne olduğunu anlayamadan, boğuk bir sesle bağırdı:

— Kafkasya’da sıcaktan mı ölmüşler? Olmaz yarbayım, olmaz böyle şey... Yalan bu... Hayır...

Yumruklarını sıkmış, gözlerini alabildiğine açmıştı. Dişleri kinle gıcırdıyor, solukları gittikçe sıklaşıyordu.

Yarbay Naci Bey doğrulmuş, Cemil şaşırmıştı.

Selim iki kere hıçkırdı, kendisini ağlamaya kaptırmamak için alt dudağım dişleyerek koşar gibi dışarı çıktı. Kapıyı çarparak kapattı.

Naci Bey, belki de kapı böyle çarpıldığı için elleri bağlıyken tokat yemiş onurlu bir erkek gibi sarsılmıştı:

— Çıktı mı?

— Kim?.. Evet... Teğmeni sordunuz değil mi?

— Teğmeni...

— N’oldu? Anlayamadım...

— Bu konuda çalışamayacağını düşünmeliydim! Sarıkamış’ta bulunmuş... Bozuk sinirleri...

Dışarda bir görüldü oldu. Naci Bey irkilip dikildi.

Bir zaman kulak verip ciğerlerinde tuttuğu havayı boşalttı. Bir yandan da, bir şey aranıyor, bulamadıkça sinirleniyordu.

— Bir şey mi istediniz yarbayım?

— Yok... Hayır... Eli büsbütün titremeye başlamıştı. Yok bir şey...

Titreyen eliyle komodinin üstündekileri yere düşürünce, bir an kalakaldı. Birden yorulmuştu. Boğuşmaktan vazgeçen yenilmişlerin çaresizliğiyle başını kaldırdı:

— Cigarayı... Düşürdüm değil mi?

Cemil, yerden hemen aldığı paketi açıp cigara verdi:

— Hayır! Burada...

— Sağ olun! Birkaç nefes çekti. Tiryaki misiniz?

— Evet!..

— Dikkat ettiniz mi? Geceleri karanlıkta içilen cigaralar gerçek tiryakileri doyurmaz!

— Hayır! Bilmiyorum! Oysa bunu cephede çok denemişti. Hiç durmadım üstünde...

— Doyurmaz! Bu sefer, birisiyle şakalaşan küçük bir çocuk gibi gülümsedi. İnsanın en güçlü yönü alışması... En güçsüz yönü de bu... Elini yüzünden geçirdi. Bazı geceler... Çok sık değil, merak etmeyin... Uyandıracağım sizi... Peşin peşin özür dilerim... Bazı geceler bağırıyorum... Meraklanmayın sakın... Bir yerim ağrıdığından değil. . Düşümde gözlerimi açılmış görüyorum!.. Gülümsedi. Önceleri daha sık olurdu. Gittikçe azalıyor!.. Her defasında aldanıyorum! Sevinçle bağırıyorum! İsmail Bey'i sıkıştırdım. “Kamından vurulmuş gibi... ” dedi. Ne ilgisi var! Birkaç keresinde uyanınca düş gördüğümü kabul etmedim. Fırladım yataktan... Öteyi beriyi yere düşürerek kibrit çaktım... Yağmuru dinledi. Rica etsem... Bakar mısınız teğmene?.. Yatıştırmaya çalışın!

Cemil hemen çıktı.

Selim Efendi pencereden avluya bakıyordu.

Cemil, hiçbir şey tasarlamadan yaklaştı.

Yağmur yağıyordu, bardaktan boşanırcasına... Sağnaklar sağnakları kovalamakta, sanki gri tülden kat kat perdeler savrulmaktaydı. Ağaçlar silinmiş, demir parmaklıklı kapı bile görünmez olmuştu. Yağmur öyle yükleniyordu ki bu gidişle ahşap konağı eritip çökertecekti.

Teğmen Selim sakinleşmişti. Bu dünyada değilmiş de, bir başka yıldızdakilere esir düşmüş, onları çevreleyen şeylere bakıyormuş gibi, tedirgin, yabancı, şaşkın bakıyor, bir asker şarkısı mırıldanıyordu. Cemil bu şarkıyı tanıdığı için Teğmen Selim'in mırıltılarını aklında kelimelere çevirdi: “Aksın kanım kefenime renk

olsun-Al kefenim bayrağıma denk olsun!”... Selim, şarkısının bu iki satırını hiç değiştirmeden aralıksız tekrarlıyordu...

Cemil’in uzattığı cigaraya bir an ürkerek baktı. Cigaranın, cigara olduğunu anlamak için, kendisini var gücüyle zorladığı belliydi. Gene hiç gülümsemeden aldı. Çok gizli, duyulması çok tehlikeli bir şey söylüyor gibi fısıltıyla konuştu:

— Kafkasya’da insanın sıcaktan ölmesi yalan... Hayır, yanlış anlaşılmasın! Yarbayım yalan söylüyor demek istemiyorum!.. Omzu üstünden kapıya baktı. Gözleri görmediği için aldatmışlar yarbayı... Parmağıyla göğsüne yavaşça vurdu. Çünkü ben bulundum Sarıkamış’ta... Gördüm... 6 Kasım 1914’te başladı Köprüköy savaşı... Altı gün sürdü. Günlerden cumaydı!.. Namaz kılmadık biz o cuma... Dövüştük... Dövüş daha sevaptır namazdan... Düşmanı geri attık... Direndi. 14 Kasım’da yeniden tutuştuk. Cumartesinden çarşambaya kadar dört gün dört gece vuruştuk. Azapköy savaşıdır bu... Bozduk düşmanı... Üçüncü Ordu Komutanı Haşan İzzet Paşa, düşmanın bozulduğunu anlayamadı. Anlasaydı, Turan’ı kurtarmıştık. Başkomutan vekili yüce başbuğumuz Enver Paşa, 14 Aralık’ta Köprüköy’e geldi. Bizi gözden geçirdi. Ben üst üste iki yün fanila, kalın subay ceketi, kalın subay ceketi, kalın kaput giymiştim. Soğuktan titriyordum. Başbuğun sırtında ceketten başka bir şey yoktu. Üşümüyordu. İnanıyorum. Çünkü insanüstüydü. Bize işleyen güçler ona işlemiyordu. “Üşüyorsunuz” dedi, “yan açsınız!” dedi. “Sizi giydiremem, doyuramam!” dedi, “Ama giyinmenizin, doymanızın yolunu gösterebilirim” dedi. “Ne lazımsa düşmanda var” dedi. “Gideceksiniz, alacaksınız!” dedi, “Yalnız giyim kuşam, yeme içme değil, Niğbolu’dan, Çaldıran’dan, Mohaç’tan daha büyük şanlar şerefler de sizi orada bekliyor” dedi. Yüksek bir yerde durmuştu. Sakin konuşuyordu. Ben aşağıdan yukarıya bakıyordum. Ömrümde o kadar yakışıklı, o kadar güçlü, o kadar bilgiç erkek görmedim!.. Ona, orada inanmamak için kancık, kahpe, vatan haini olmak lazımdı.

İçimizden başbuğa yalnız kaltaban Haşan İzzet Paşa inanmadı. Başbuğ, komutayı aldı eline... 21 Aralık Pazartesi günü Aras’ı geçtik. Sarıkamış Savaşı, aslında 22 Aralık Salı günü başlamış, 25 gün

sürmüştür. Başkumandan vekili bizim kolordunun başındaydı. Onun için 22 Aralık Salı günü 2. ’inci Kolordu’yu düşman geri attı, 9’uncu Kolordu’yu çevirdi. Biz yürüdük... Sarıkamış’a varamadık diyorlar. Yalan! 25 Aralık Cuma’yı 26 Aralık Cumartesi’ye bağlayan gece girdik biz Sarıkamış’a... 2’inci Kolordu’yla 9’uncu Kolordu başbuğun emrini yerine getirebilseydi, Sarıkamış’ı vermezdik... Ben Sarıkamış’a son defa saldıranların arasındaydım! 33 bin kişilik 10’uncu Kolordu’dan... Otuz üç kişi kalmıştık. Olsun! 33 Türk az değil!.. Parmaklarını, yolar gibi yanaklarından geçirdi. Yumruğunu kaldırdı. Şuracıktaydı başbuğun bizden istediği Sarıkamış... Sarıkamış’ı bizden sağlam istemeseydi de ezmemizi emretseydi, bir yumrukta ezerdim... İçinden bir keskin sancı geçmiş gibi, yumruklarını kamına bastırdı. Suratını buruşturdu. İki kere girdik Sarıkamış’a biz... Birincide sürdü çıkardı bizi düşman... Yetmiş kişi girdik, otuz dört kişi çıktık. Yedeksubay Kazım İskilip, ben, üç teğmen daha... Baktık er kalmamış... Biri “Zorlamak boşuna, ” dedi. Kazım, “olmaz, bir daha zorlayacağız, Başbuğun emri bu!.. ” dedi. Kar kesilmişti. Yerler cam gibi buz tutmuştu. Gece, yıldız alacasında, gündüz gibiydi. Kazım önümüze dikilip bizi çevirdi. Bahtımızı bir daha denemek için toplandık. Kazım dört adım önümüzdeydi. “Haydi arkadaşlar!” derken fundalıkta bir kımıldama oldu. Kazım “Kim o?” diye atıldı. Kaputlu komutan çıktı önüne, “Kimsin?” diye sordu Kazım’a... Kazım künyesini söyledi hazır ola gelip... Herif, “Nereye koşuyordun?” diye sordu. Kazım, “Kaçakları çevirmeye!” dedi. Herif çevresine baktı. Bizi gördü. Elini sallayıp çağırdı. Gittik. “Ben komutanım! Şunu kurşuna dizin!” dedi. Donduk, put kesildik!.. Yanındakilerden biri bir şey söyledi. Duymadık. Kızdı kaputlu komutan... “Kurşuna!” diye uludu. Bir başkası çıktı sıradan, şaşırmış Kazım’ı ensesinden tutup sürüdü. Bir ağaca çarptı. Aldı elinden tüfeğini... Bize çevirdi. Korktuk. Dediklerini yaptık, namussuza... Dizildik bizim Kazım’ın karşısına... Kaputlu herif, “Ateş!” dedi. Kurşuna dizdik Kazım’ı... Selim ellerini yüzüne kapattı. Aklıma gelmedi mi Kazım’a atacağına dönüp kaputlu herife atmak?.. Kim demiş?.. Ellerini indirerek ağzının iki yanını avuçladı. Sen mi? Halt etmişsin! Geldi. Toparlanamadım! Üste karşı gelmek yok Türklükte... Kâzım çöktü dizlerinin üstüne... Sonra yüzükoyun kapandı kara... Biz

otuz üç kişi, kaputlu herifin emrinde yeniden atıldık Sarıkamış'a... Sarıkamış'ın taşı toprağı kurşun kusuyordu. Girdik de nasıl vurulmadık, nereye kadar ilerledik? Ne zaman nasıl çıktık. Allah bilir!.. Kazım aklıma geldi. Tüfeği attım! Kaputsuz başkomutan vekilini bulmak için yola düştüm!.. Parmağını havaya kaldırdı. Kaçtı diyorlar! Yalan! Kaçmaz bizim başbuğumuz! Turan'a çıkan geçidin başında bekliyor bizi... Yarbayım izin versin gidip bulacağım! "Kahpece vurdular senin Kazım mı" diyeceğim! "Senin önünde çarpışmaktan başka bir şey istemiyordu Kazım!" diyeceğim!.. Kaputlu komutanı, kaputunun yakasından tutup süreyeceğim!..

Yağmur aralıksız yağıyordu.

Subay barınma evine sığınanlar birer ikişer gelmeye başlamışlardı.

Bunlar, yenilmiş Osmanlı İmparatorluğu ordusunun en korkunç döküntüleriydi. Ceketlerinin boş kollarını ceplerine sokmuş çolaklar... Koltuk değneklerinin arasında tahta bacaklarını sürükleyen topallar... İki gözü görmeyenleri yeden tek gözlüler... Sarsaklar, gülenler, ağlayanlar, saldırı komutları verenler...

Cemil üstüne çöken karakoncolos akınından nereye kaçabileceğini bir an aradı. Rumeli çoktan yoktu. Suadiye'den ötesi, Anadolu, dünyanın ucundaki uçurum gibi kapkaranlıktı. Üniformayı giydi giyeli, -on bir yaşından beri ilk defa korktu.

Barınma evinde gürültü birdenbire artmıştı.

Cemil, Selim'e bir cigara daha uzattı. Delikanlı, şaşırarak bir pakete, bir Cemil'e baktı.

Tahtalara vuran kalın sopa seslerinin merdiveni çıktığını, ara kapıyı geçtiğini ikisi de duymamıştı. Kalın, dik, buraya hiç yaraşmayacak kadar güvenli bir ses sofayı doldurdu:

— Islanmış sıçana döndüm ama Selim oğlum... Selleri söktüm geldim!

Cemil sese döndü.

— Dur bakayım!.. Kim o? Vayyy... Kara Cehennem! Bre seni hangi yağmur attı?

— Vay İsmail Aka...

Cemil sınıf arkadaşı Atlı Binbaşı İsmail Üsküp'ü kucaklamak için atıldı. İsmail iri gövdesini koltuk değneklerine bırakarak kollarını açmıştı.

Cemil iki adım kala durdu. İsmail'in sol bacağı, diz kapağından kesilmiş, yerine ucu lastikli bir sopa takılmıştı.

— Hadi hadi... Apışma... İki ayakla bir buçuk ayağın farkı yok... Görmeye mi geldin beni? Nasıl haberin oldu? Kimden işittin? Maksut Arap'tan mı?

Cemil, arkadaşını omuzlarından tuttu:

— Kardeşim... Geçmiş olsun... Duymadım hiç... Geçmiş olsun... Nerde oldu? Ne zaman?

— Boş ver! dur bakayım!.. Tamam! Turp gibisin Cehennem!.. Postu deldirmeden kurtulmuşsun, aferin!.. Elindeki çıkını Selim'e uzattı. Tut Selim Aka! Nasıl Naci Bey?.. Buldu mu meselelerin gizlisini?.. Sen ne yaptın?.. Bak, bu Cehennem Yüzbaşı'yı ele iyi geçirmişsin... İşte bu herif bilir, Kazım'ı kurşuna dizen kaputlu komutanı...

Selim başım hızla kaldırdı. Sesi heyecanla titreyerek yavaşça sordu:

— Gerçek mi yüzbaşım?.. Tanıyor musunuz? Adı ne?

Cemil gözlerini Selim'den kaçırarak İsmail Üsküp'e sıkıntıyla baktı. İsmail parmağını Selim'in göğsüne uzattı:

— Ortada bir tek komutan olduğunu söyle şuna Cehennem... Kaputlu da bizim sidikli Enver'di, kaputsuz da... Söyle... Yemin et... Yemin et de rahatlasın!..

İKİNCİ BÖLÜM
KARANLIĞIN DİBİNDE

1

Bandırma rıhtımına yarım mil kala, rüzgâr birden düşmüş, iri taneli mayıs yağmuru başlamıştı.

Kapıdağlı Temel Reis'in seksen tonluk odun kayığı birden yavaşlayıp durdu.

Tayfalar, boşalıp sarkan eski yelkeni acele indirip sardılar, hantal botu, arkadan öne alarak küreğe oturdular.

Bunları, kumanda beklemeden, kendi başlarına yapmışlardı.

Temel Reis, tekne yedi mil giderken nasılsa gene öyle idi. Gagaburnu'nun üstünde sarı kaşları çatık... Kırçıl bıyıklarının altında morumsu dudakları sımsıkı... Çıplak ayağıyla tuttuğu dümen yekesini sulara göre oynatarak dimdik karşıya bakıyor, başına sardığı kırmızı mendille, düşman kalyonuna rampa edecek bir korsan reisine benziyordu.

Yüzbaşı Cemil, güldüğünü göstermemek için elini ağzına kapattı:

— "Bandırma Yunan bayrağından görünmüyor" dedindi Reis... Hani bayraklar?

— Yağış fazla olmuştur da, toplanmışlardır ıslanmasın diyerekten... Uyyy akıllarına tükürdüklerim...

Bir yük treni, düdüğünü öttürerek, tünele doğru gidip geliyordu.

Rıhtım boyunda doldurulup boşaltılan kayıklar vardı.

Tepelere sıralanmış yel değirmenleri, tüten bacaları, ak minareleriyle Bandırma, hiçbir kuşkusu yokmuş gibi, herhangi bir bahar gününün akşamını yaşıyordu.

Cemil kalpağını düzeltti. Avcı biçimi ceketinin önünü ilikleyip külot pantolonunun içine, tam göbeğinin üstüne bağladığı kocaman parabellum tabancasının belli olup olmadığına baktı. Teğmen Recep'in uydurduğu tüccar kâğıdının yerinde durup durmadığını anlamak için göğüs cebini yokladı.

— Burada asker emeklileri derneği varmış...

— Varmıştır. Ben bilmem... Bandırmak bilir.

— Gidiş geliş kâğıtlarına bizim polis mi bakıyor?

— Bizim...

— Tanır mısın polisleri?..

— Tanının. Dursun polis hemşeridir. Ali polis hemşeridir. Hüsnü Efendi hemşerimiz sayılır, Karadenizlidir. Amasralı...

— Bakalım İzmir'den ne haber?

— Bakalım...

Yağmur, denizin üstünden kaymış, kasabanın kuzeyine kümelenmişti. Rıhtıma varmak yarım saat sürmedi.

Cemil, küçük bavulu alıp karaya atladı:

— Teşekkür ederim Temel Reis... Dönüşte Recep Efendi'yi göreceksin değil mi?

— Elbette...

— "Sağ esen çıktı" dersin. Eve haber yollayacaktı!

— Yollar...

— Kim bakacak kâğıtlara?..

— Bakaydılar burada bakarlardı. Geç git! Koca İzmir'i Yunan almış... Yere batsın kâğıtları...

Cemil, karşı dükkânlardan, evlerden hep kendisini gözetliyorlarmış gibi, tedirgin yürüdü. İki üç köşe dönerse, Anadolu toprağına dalıp Anadolu milletine karışacakmış gibi, gittikçe hızlanıyordu. Yanından geçtiği insanların kendisiyle ilgilenip ilgilenmediklerini gözetledi. Herkeste bir canından bezmişlik, bir uyurgezerlik vardı. Bir dükkânın önünde durup lazım olmadığı halde bir paket Ahali Cigarası istedi. Tütüncü, parayı bozarken, Asker Emeklileri Derneği'ni sorup sormamayı düşündü.

Adam bir yandan paraları önüne koyuyor, bir yandan kendisini süzüyordu:

— Sen de Bekir Sami Bey'in yanında mısın efendi?

— Ben mi?.. Tezgâhın üstünden paraları almakla uğraşıyor gibi yaparak hemen karşılık vermedi. Evet...

— Allah sizden razı olsun... Allah tuttuğunuz altın etsin!. , toprağımıza ayak basmanızla bize taze can geldi. Ben olura olmaza ağlar herif değilim, geçen hafta Yunan İzmir'e çıkıp buradaki gâvurlar kasabayı Yunan bayrağına boğunca ağladım, bir de siz gelip gâvur bayraklarını indirtince ağladım. Salt bizim evdeki kanların duası ölene kadar hepinize yeter. Allah razı olsun! Allah ömrünüzü... Allah kazadan beladan...

Gözlerini kuruladı. Ak sakallı yüzüne yaşlı kadınların umutsuz acılığı gelmişti. Dilinden Rumeli göçmeni olduğu anlaşılıyordu.

Cemil, kurnazlık edip, "Evet" demesinin tadını çıkaramadan, birini dolandırmanın utancını duymuştu. Adamın omzunu okşadı:

— Sen de sağ ol arkadaş... İki adım atıp döndü. Burada asker emeklilerin derneği varmış...

— Var evet... Haşan Efendi'nin kahvesi... Haşan Efendi de sizden... Deniz subaylığından emeklidir. Haşan Efendi... Cemil dükkândan telaşla çıktı. Nah şu ilerdeki çeşmeyi kıvrıl... İn baş aşağı... Camında yazısını görürsün... Allah yolunuzu açık etsin beyim... Bulamazsan ben de geleyim... En iyisi bu...

— istemez. Teşekkür ederim. Ben bulurum. Siz işinize bakın!

— İş de neymiş... Ver şu bavulu...

Cemil, bavulu hemen arkasına sakladı:

— Olmaz! Hayır... Ben taşırım! Hiç gelmeyin siz... Küserim sonra... Bırakın rica ederim!.. Bavulu biraz çekiştirdiler. Bırakın! Bekir Sami Bey kızar böyle şeylere... Bize söz gelir.

Adam elini çekiverdi. Yeşil gözlerine birden umutsuzluk dolmuştu. Kekeledi:

— Götürseydim... Nerden bilecek Bekir Sami Bey... Kaç para eder, şuncacık yardımımız dokunamayınca...

Cemil, olayın önemini beş on adım gittikten sonra anlayabilmişti. Üst üste yutkunuyor, gözlerini kırpıştırıyordu. "Tutuyor millet bizi...

Millet bizi seviyor!.. ” Birden canlanmış, başının içini, sarhoşluğa benzer bir tatlı duman kaplamıştı. “Ne hayvanım ben... Ne kadar avanağım!.. ”

Temel Reis’in kayığından, mor bulut kümelerine benzeyen sıra dağlara bakıp ne kadar boşuna kuşkulanmıştı. “Bizi İstanbul’un karmakarışık umutsuzluğu sersem etti. Dünya battı sandık... ”

Ahırkapı odun iskelesinden Temel Reis’in odun kayığına bindiği zaman, karısı Neriman’ı bile hatırlamayacak kadar şaşkındı. Adaların ışıklarından kurtulup karanlık denize yönelince bu yolculuğun sonunda, hiçbir kara parçasına ayak basmayacakmış duygusuna kapılmıştı. Yaşamaktan ölüme geçmek de ancak böyle bir şey olmalıydı. Bu gidişin yalnız sonu yok değil, dönüşü de yoktu. “Gittiğin yerde insan bulamayacağın gibi, döndüğün zaman da, hiç kimseyi bulamayacaksın!”

Kristof Kolomb da Hindistan’a varmaktan umut kestiği sıralarda buna benzer şeyler düşünmüş olmalıydı.

Dönemeçteki çeşmeyi kıvrılırken ayağı bir yere takılıp sendeledi. Gülerek kendisine geldi. “Çok yaşa İsmail Aka... Çok yaşa e mi Üsküplü... ” diyerek subay barınma evinde rastladığı savaş sakatı, Binbaşı İsmail Üsküp karşısındaymış gibi sevgiyle gülümsedi. Bandırma’ya atlayıp Çerkez Reşit kardeşleri bulmayı İsmail akıl etmiş, sırtındaki avcı biçimi elbiseyi, çizmeleri, kalpağı İsmail vermişti.

Mavzer tabancasını parabellumla değiştiren, Teğmen Recep’in aracılığıyla odun kayığını bulmayı düşünen de İsmail’di. “Atla Anadolu’ya... ” demişti. “Yanla Kuşçubaşı’nın çiftliğine... Baktın canın sıkıldı, bir at çek altına, sarın fişekliği... Bul bizim deli Çerkez Reşit’i... Namussuz Çakırcalı’nın on beş yıl sürdürdüğü dağ padişahlığını, benim bildiğim Çerkez Reşit kardeşlerle sen yüz yıl sürdürürsünüz! Kötülere çal kurşunu... Gâvur-Müslüman ayırma... Bakalım bunun sonu n’olur? Bu bacak bizi koyup gitmeseydi ben on dakika durmazdım, akılsız Cehennem!”

Cigara aldığı dükkâncının davranışından, İsmail Aka’nın ne kadar doğru düşündüğü belliydi.

Camında “Asker Emeklileri Derneği” yazılı kahveye duraklamadan girdi:

— Merhaba!.. Haşan Efendi’ye baktım!

— Buyrun... Haşan Efendi benim...

Karşı köşede üç kişi kâğıt oynuyordu.

Duvarda, taşbasması iki resim vardı: Ele geçiremediğimiz Reşadiye dretnotumuzla Sultan Osman dretnotumuz...

— Buyrun!.. Ne istiyorsunuz?

Cemil, az kalsın, Bekir Sami’den laf açacaktı. Kendisini hemen topladı:

— İstanbul’dan geliyorum. Sizi salık verdiler. Niyetim, buğday, arpa toplamak... Soğan... Fasulye, nohut...

Haşan Efendi çekmecenin yanını gösterdi. Sözleriyle pek ilgilenmediği belliydi. Başka şeyler düşünüyordu:

— Oturun... Kahve mi, çay mı?

— Bir kahve... Şekeri az...

Haşan Efendi, kahveyi pişirip getirdi. Fincanı önüne bırakınca hemen doğrulup çekilmedi:

— “İstanbul’dan geldim. ” dediniz. Bugün vapur günü değil...

— Değil evet... Bir şey buldum, bir ahbabın yelkenlisi... “buradan tut götür” dediler. Ha, deyince bulunmuyormuş...

— Doğru... Haşan Efendi biraz düşündü. Burda, tüccardan, komisyonculardan hiç kimse tanımıyor musunuz?

— Hayır!..

— Kim verdi size benim adresimi?

— Bir ahbap... Kahveden iki yudum aldı. Vaktiyle burada askeriyenin ambarlarında bulunmuş... Belli belirsiz durakladı. İsmail Bey!.. Binbaşı...

— Binbaşı İsmail Bey mi? Haşan Efendi çenesini kaşıyarak yere baktı. Sarı yağız... Kalıplı... Sesi dik...

Gözlerindeki tedirginlik gitmiş, yerini dostluk almıştı.

— Tamam...

— Nerde şimdi? İstanbul'da mı?

— Evet!

— İyi... Haşan Efendi cigara verdi. Yarın, birkaç yere bakarız. Bence hazırda olanı alıp hemen dönmelisiniz. Ucuzuna pahalısına bakmayın!..

— Bakmayım mı? Neden?.. Köylerden, çiftliklerden toplanırsa çok kazançlı olur, demişlerdi.

— Doğru ama, sırasız... Sesi birden değişmiş, biraz önceki dargın çekingenliği gene üstüne gelmişti. Ortalık karışıkça... Ama gene siz bilirsiniz!..

Boş fincanı alıp gitti. Bir zaman kahve ocağında şunu bunu kurcaladı.

Kâğıt oynayanlar Cemil'e baktılar, göz göze gelince hemen başlarını çevirdiler.

Haşan Efendi'yle müşterilerinin Yunan bayraklarını Bekir Sami Bey'in kaldırtmasına tütüncü kadar sevinmedikleri anlaşılıyordu. "Yaratılıştan kuşkulu bir adam olmalı... Tedirgin... Böyleleri cennete gitseler sevinmezler!.. "

Haşan Efendi gelip çekmecesinin arkasına oturmuştu.

— Yatacak yer?

— Daha bakmadım. Düşünüyorum... Eğer uyarını bulursam, hemen yola çıkarım...

— Nereye?

— Emre köyü varmış... Bandırma'yla Mihaliççik arasında, dediler.

— Çerkez köyü... Ali Bey'in...

— Öyle mi?

— Kime gideceksiniz Emre köyünde?

— Reşit Bey'e...

Haşan Efendi gene birden ilgilendi:

— Çerkez Reşit Bey'e?.. Ethem Bey'in abisi?..

— Ethem Bey'i bilmiyorum. Tevfik adlı bir kardeşi var.

— Tamam... Ali Bey'in oğulları... İyi tanır mısınız Reşit Bey'i?

— Tanırım.

— Nerden?

— Askerlik arkadaşımdır.

— Subay mısınız?

— Subaydım.

— Yedek mi?

— Hayır!

— Hutbe?

— Yüzbaşı...

— Atlı?.. Topçu?..

Cemil güldü:

— Neden yaya değil?

— Değil çünkü...

— İyi bildiniz topçuydum!..

Haşan Efendi'nin yüzünden saklamaya çalışmadığı bir acıma gülüşü geçti:

— Ordudan ayrıldınız, başladınız alışverişe... İyi... Herkes alışveriş yaparken dövüşün, tam dövüşülecek sıra, atılın alışverişe... Son cümleyi, kendi kendine konuşur gibi biraz daha yavaş söylemişti. Reşit Bey'i çiftliğinde bulacağınızı sanmıyorum. Bulabilseydiniz işinize yarardı.

— Neden bulunmaz? Bir yere mi gitti?

— Bir yere... Güldü. Ateş kesildikten bu yana köye inmiyorlar. Üç kardeşin üçü de dağda... Biraz bekledi. Reşit Bey'i yakından tanıyorsanız sebebini bilirsiniz!.. Hürriyet'ten bu yana, bunların

girmedikleri bulaşık iş kalmamıştır. Şimdiki hükümetle başları dertte... Harp divanlarında yüzlerce dosya bunları bekliyormuş... Ethem Beyin en son marifetini duymadınız mı?

— Ben Ethem Bey'i tanımıyorum. O da subay mıdır?

— Hayır!.. Ali Bey'in en küçük oğlu... Çok sevdiği için yanından hiç ayırmazdı. "Çakır oğlanı bir saat görmesem yüreğime sıkıntı basıyor" derdi.

— Çakır dediğine göre, sarı yağız olmalı...

— Evet, sarı yağızdır. İnce uzun... Tığ gibi... Gözüpek... Askerliğini Serasker kapısında bölük emini olarak yapıyordu. Kusçubaşı'nın Eşref Bey, seferberlikte Süleyman Askeri Beyle tanıştırmış... Teşkilâtı Mahsusa'da çalıştı bi zaman... Başından büyük işlere girdi. Yakup Cemil'i bilir misiniz?

— Bilirim şöyle biraz...

— Ethem Bey, Yakup Cemil'le birlikte Batum'a saldıranlardan... Savaşın sonuna doğru, geldi. Gelir gelmez, yanına iki üç zeybek peydahlayıp İzmir Valisi Rahmi Bey'in oğlunu dağa kaldırdı.

— Yok canım!.. Nasıl olur?.. Hem Teşkilâtı Mahsusa'da çalışsın, hem de Rahmi Bey'in oğlunu...

— Çerkez Ethem Bey'in bütün işleri böyledir. Akıl ermez!

— Neden kızmış Rahmi Bey'e?.. İttihatçılıkta böylesi hiç görülmemiştir. Şaştım!

— Evet, Rahmi Bey'in oğlunu dağa kaldırdı. Kızdığından değil... Para koparmak için...

— Daha kötü...

— Tam elli bin altın istedi.

— Verdi mi Rahmi Bey?

— Rahmi Bey'in yerine İzmir'in gâvur tüccarları aralarında elli bin altını toplayıp oğlanı kurtardılar.

Cemil, bir zaman güldü:

— Öyle desenize... Bunlar Rahmi Bey’le birlik olup İzmir tüccarlarından Osmanlı zagonunca vergi almışlar.

— Orasını bilmem!.. Şimdi ortalık biraz karışık... Ele geçip harp divanlarını boylamaktansa, yaylalarda dolaşmayı daha uygun buldular. Çenesini tuttu. Miralay Bekir Sami Bey’le bir cephede bulundunuz mu hiç?

Cemil biraz duraladı:

— Bulunduk ama, sürekli değil... Niçin sordunuz?

— Bekir Sami Bey de Reşit Bey’i arıyor. Bu sabah Emre köyüne bir atlı gönderdi. Eğer tanışıyorsanız, gidin bakın! Reşit Bey gelirse görüşürsünüz... Geleceğini ummam ya gelirse... Belki Sami Bey de Çerkez olduğundan belki, diyorum!

— Nerde Bekir Sami Bey şimdi?

— Yemekten sonra askerlik dairesindedir.

— Buraya yeni geldi sanırım!..

— İki gün oluyor! On Yedinci Kolordu komutanı vekilliğine atanmış... Bir görün kendisini... Kederle güldü. Sevinir! Sanırım ki sevinir...

— Neye sevinsin?.. Hiç tanımaz beni...

— Görürsünüz! Sevinir! Sevinir de sizi alışverişten caydırır, diye korkuyorum.

— Amma yaptınız ha...

Haşan Efendi birden somurttu:

— İstanbul’dakilerin dünyadan haberi yok galiba... Yunan’ın İzmir’e asker çıkardığını duymadınız mı, siz?

— Duyduk!..

— Başka?

— Başka o kadar...

— O kadar ne demek...

— İzmir şehrine asker çıkarmış... Yalnız... “Geçici bir şey” dediler.

— Kordon boyunda, hükümet önünde, kışlada vuruşulduğunu duymadınız demek... Bizden şu kadar kişinin öldüğünü işitmediniz... Nadir Paşa'nın kolordusuyla birlikte esir edildiğinden de mi haberiniz olmadı?..

— İşittik ama, hükümet işe el koymuş... Esirleri salıvereceklermiş...

— Yunan yürüyüşünü de durdurtmuş mu, bizim arslan hükümetimiz?

— Nasıl yürüyüş?.. Yürüme yok...

— Yok evet... 16 Mayıs'ta Urla'yı aldı, 17 Mayıs'ta Söke'yi... Gene o gün, İtalyanlar Çeşme'ye girdiler. 20 Mayıs'ta Yunan kuvvetleri Torbalı'yı işgal etti. Dün akşam Menemen düşmüş... Yarın, öbür gün Manisa...

— Yok canım!.. Cemil Dikilmişti. Gerçek mi?

— Gerçeği bu... Köşede kâğıt oynayanlara bir garip baktı. Siz bizim burada kâğıt oynadığımıza mı aldandınız? Tüccarlığa başlamak için uygun bir zaman seçtiğinizi ileri süremezsiniz yüzbaşım... Gidin Bekir Sami Bey'i görün! Eğer, kestirdiğim gibi, sizi yeni zanaatınızdan vazgeçirirse, yarın, tuttuğunuz yelkenliyi kârıyla başkasına devrederiz. İzmir vilâyetinin kadını erkeği, çoluğu çocuğu yollara döküldü. Trenler adam almıyor, millet birbirini eziyor, İstanbul'da ne yapacaklarını bilmem ama, teknelerle bakla taşıyacak sıramız değil...

Cemil, utanarak başını eğdi, yavaşça sordu:

— Hiç direnmiyor muyuz Yunan ilerleyişine karşı?.. Az çok?..

— Direnmek için... Nasıl demeli... Hiç değil, direnmeye karar vermek lazım... Saydığım yerleri, bir tek mermi atmadan bıraktık yüzbaşım... Bir tek çifte tüfeği patlatmadan... Çenesiyle yerdeki bavulu gösterdi. Eğer içi para dolu değilse, burda kalsın... Siz bir gidip bakın... Benim gördüğüm, On Yedinci Kolordu bir tek vekil komutanla yüzbaşı yaverinden, bir de Harp Okulu'ndan yeni çıktığı belli çocuk teğmenden ibaret... Komutan bey, olmayan topçu alayına, bir alay komutanı, bulduğu için, görün nasıl sevinecek...

Cemil hemen ayağa kalktı. Rütbesinin ne olduğunu bilmediği emekli deniz subayını saygıyla selamlayıp çıktı.

Askerlik Dairesi'nin nerede olduğunu sormak, kahveden çıktıktan sonra aklına gelmişti. Dönmeyi göze alamadı.

Harp Okulu'nu bitirdi bitireli yeni geldiği bir kasabada, ilk defa garnizona değil, emekliler gibi askerlik şubesine gidiyordu. Gene ilk defa, yola çıkarken gideceği bir birlikte tanıdığı subay arkadaşı olup olmadığını sormamıştı. Bir okul arkadaşı tarafından karşılanmanın ne büyük rahatlık olduğunu şimdi anlıyor, hiç tanımadığı Albay Bekir Sami Bey'e ne diyeceğini kestiremediği için her adımda sıkıntısı artıyordu.

On Yedinci Kolordu Komutan Vekili Albay Bekir Sami Bey'in yaveri Yüzbaşı Selahattin, Cemil'i ilk bakışta tanıyamamıştı. "Kimsin? Derdin ne?" diye sorarken durakladı. "Bre Cehennem!" diye kollarını açarak atıldı. Harp Okulu'nda sınıf arkadaşıydılar. Ama Selahattin, belli ki, en sevdiği arkadaşına rastlamasından başka türlü sevinmişti. Cemil'i üst üste kucaklarken söyleniyordu:

— Nereden çıktın bre!.. Gökte ararken... Hay Allah senden razı olsun!..

Arkalarında bir kapı açılınca döndüler.

Cemil, Teğmen Faruk'u eşikte görünce gözlerine inanamadı. Haşan Efendi'nin "Okuldan yeni çıkmış bir çocuk" dediği teğmen Faruk'tu. Faruk şaşkınlıktan daha önce kurtulup koştu:

— Nereden çıktınız yüzbaşım? Maksut Bey mi yolladı sizi?..

— Tam buldum... "Tanışıyorsunuz demek?" diye soran Yüzbaşı Selahattin'e döndü. Arapoğlu'na kalsa beni çürütecekti İstanbul'da... Baktım...

— Selahattin arkadaşının sözünü bitirmesine meydan vermedi. Elinden tutup Faruk'un çıktığı kapıdan içeri soktu. Sesi sevinçle titreyerek tanıştırdı:

— Bakın komutanım kimi buldum Bandırma'da.. Bu Cemil... Buna orduda "Kara Cehennem" derler komutanım... Bizim Cemil

Beşiktaş...

Miralay Bekir Sami Bey önce şaşırmış, sonra gülümsemiş, daha sonra suratını belli belirsiz asmıştı.

Babacandı ama, sırasında çok sert, çok sinirliydi. Nerde, hangi şartlar içinde bulunulursa bulunulsun, talimnamenin kılı kılma uygulanmasını isterdi.

Selahattin kendini toplayıp hazır ola geldi.

— Cemil mi, dediniz? Komutan gözlerini kısarak biraz düşündü. Ben bu adı nereden duydum? Durun... Tamam! Von Kres Bey'den... Kara Cehennem'in Almancasını söylemişti. Siz, bir ara, kurs için Almanya'ya da gittiniz!

— Evet efendim...

— En son bulunduğunuz cephe?

— Filistin efendim. En sonunda Yedinci Ordu...

— Mustafa Kemal Paşa'yla?..

— Evet...

Bekir Sami Bey, Cemil'i tepeden tırnağa süzdü:

— Ayrıldınız mı ordudan?

— Hayır efendim...

— Ya nedir?

Cemil başından geçenleri anlatmaya başladı:

— Geçin şöyle... Oturun... Oturun da anlatın... Yoksa rahat dinleyemem. !

Cemil sözlerini şöyle bitirdi:

— Barınma evinde, İsmail Bey'le konuştuk. "Belki bir işe yararız, " dedik...

Bekir Sami Bey, gerisini bekledi. Cemil'in sözü bitirdiğini anlayınca güldü:

— İyi demişsiniz... Tam sırasında demişsiniz... Burada tanıdıklarınız var mı? İşe yarar yaramaz diye ayırmadan düşüneceksiniz!.. Bu sıra odundan adam aradığımız sıradır. Çavuş, onbaşı, topçu, atlı, yedek, gedikli... Ne olursa olsun... Patriyot'la İsmail Aka'nın dostu olduğunuzdan belki Teşkilâtı Mahsusacıları da bilirsiniz...

— Evet efendim. Eğer size rastlamasaydım, Çerkez Reşit Bey'in köyüne kadar gidecektim.

— Tamam... Biz Reşit Bey'e birini yolladık. Neredeyse, ya kendisi gelir, ya da bir haber gönderir. Eğer, kendisi gelmez de bizden birinin gitmesi gerekirse bir koşu...

— Emredersiniz...

— Gider görür, arkamızdan hemen Balıkesir'e yetişirsiniz. Şimdilik Selahattin Beyle aranızda bir iş bölümü yapın!.. Önümüzde, çok vaktimiz olacak konuşmaya... Yorgun yorgun gülümsedi. Ölümden aman bulursak...

Albay Bekir Sami Bey'in üstün değerli, büyük bir komutan olmadığı ilk görüşmede anlaşılıyordu. Ama, belli ki, mertti, cesurdu. Meşrutiyet'ten beri birçoklarının kendilerini kaptırdıkları "Ne pahasına olursa olsun rütbe almak" hırsını yenmiş insandı. Saçsız kafası, dik bıyıkları, tıknaz gövdesiyle erlerin görür görmez "Baba adam" dedikleri savaş subaylarındandı. Irak'ta, Kafkasya'da bulunmuş, aldığı ödevleri, üstlerini de, astlarını da memnun ederek başarmıştı.

Cemil, Selahattin'in çalıştığı bitişik odaya geçti. Arkasını dönerek göbeğine bağlı tabancasını çıkardı.

— Ne yapıyorsun Cemil?..

— Hiç... Tabancamı belime bağlıyorum.

— Göster bakayım nasıl şey!.. Selahattin kocaman parabellumu görünce, uzun bir ıslık öttürdü. Parabellum ha... Dağ topu gibi maşallah... Dur yahu nedir o?

— Belime bağlıyorum. Neden şaştın?

— Böyle bir silah ceketin altına saklanır mı?

— Ya ne halt edeyim? Kılığıma baksana...

— Kılığında ne var? Yan asker, yarı başıbozuk... Tam bu zamanın üniforması... Palaskan yok mu senin?

— Yok...

— Dur öyleyse...

Selahattin hemen dışarı çıktı. Biraz sonra, az kullanılmış bir palaskayla geri döndü:

— Bağla şunu... Dün gözüme ilişti. Duvarda asılı kalmış... Bu zamanda böyle bir silahı, adam hiç ceketinin altına saklar mı? Belimize takacağız ki düşmanların dudakları çatlasın!..

Cemil, kılıfı taktıktan sonra, palaskayı beline bağladı. Silahını, el alışkanlığıyla öne doğru çekti.

Aylardan beri ilk defa rahatlamış, başıbozukluğun bir türlü alışamadığı çapaçulluğundan kurtulmuştu.

Bitişikteki Bekir Sami Bey, bir şeyler yazdırıyordu.

Cemil, biraz dinlendi. Selahattin'e göz kırparak, duyulacağına aldırmadan dikedik sordu:

— Söyle bakalım Salah oğlum, ne alıp satıyor, senin Albay buralarda?

Selahattin, Cehennem Yüzbaşı'nın gerçek değerlerine inanmadığı üstlere metelik vermediğini biliyordu. Telaşla elini salladı:

— Hay Allah belanı versin!.. Yavaş...

— Yavaş neymiş? Ne kötülük var bu soruda?

— Başlarım çenenden... İyidir albayım... Yamandır... Bunca paşanın içinde kolorduya neden bunu seçtiler?

— Neden?

— İçine düştüğümüz rezilliğin hakkından belki gelir, diye... Durum bildiğin gibi değil arkadaş... Dağıldık ki, kül ufak olduk!.. "Sil, yeniden başla" derler ya... Bizim başımıza gelen daha çapraşık... Ne silgi kalmış, ne silinecek kara tahta... Yoktan başlayacağız! İstanbul'u

gözlerinle gördün! Koca Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde Çingen çalıyor, Kürt oynuyor. Bence ortada iki ümit kıvılcımı var: Biri, kötü Yunan'ın, İzmir'e çıkarak başından büyük işe sıvanması... İkincisi, ordu müfettişliğiyle Samsun'a giden Mustafa Kemal...

— Ortada ordu olmayınca, Mustafa Kemal ne yapabilir?

— Orasını bilmem ama, bir şey yapılabilirse, bunu başka hiç kimse Mustafa Kemal'den daha iyi yapamaz.

— İstanbul'da da birçokları böyle diyor ama, ben hiç ummuyorum!

— Neden?

— İzmir'i kurtarmak için Samsun'a çıkmak bana biraz sapa geliyor. Mustafa Kemal, "Kestirmesi bu" demişse, bence yanılmış... Hüner gösterecek adam, ya İstanbul'da kalırdı, ya da senin albayın yerine, buraya gelirdi. Şaka eden bir çocuk gibi yürekten güldü. Ben konuşuyorum, sen de avanak avanak dinliyorsun!.. Bizim o kadarına aklımız mı erer? Belki, İzmir'e giden en kestirme yol, Samsun'dan geçiyordur. Şimdi bunu bırakalım da, burada ne yapacağız onu anlayalım!..

— Genel durum şu: Millet savaştan yılgın... "Vuruşalım" demiyor musun, anasına sövmüşsün gibi sırtarıyor!.. Yedeksubaylardan yarısı evlerine kapanmış, yansı ekmek parası derdine düşmüş... Bizimkilerin çoğu hasta, sakat... Sağlamları daha yenilginin şaşkınlığından kurtulamadı. Kala kala... Bir avuç senin gibi "Bizim aklımız ermez" diyen subayla gözünü budaktan sakınmaz deli aydın kaldı. Gerisi, asker kaçağı, çapulcu, kısacası, eşkıya dediğimiz rezil sürüsü...

— İttihatçılar?

— Haaa... O başka... İttihatçıların dönemeyenleri bu yenilgiden sorumlu sayıyorlar kendilerini... Onlar elde bir... Buraya gelir gelmez sen de, biz de neden Çerkez Reşit Bey'i aradık? İster istemez, bizdendir diye... Ama bunun bir çürük yönü var, milletin önüne İttihatçı olarak çıkamıyorsun!.. Senin anlayacağın, bu sıra, cambazlık sırası... Biraz kaypak olacaksın, biraz gözbağcı, biraz da kıyıcı...

Çünkü bir işe sıvanabileceksen hergele takımıyla sıvanacaksın, hiç değil şimdilik... Seni görünce neden o kadar sevindiğimi, anladın mı?

— Höst edepsiz! Bu nasıl laf! Hergele mayasıyla yoğurt tutturacak düzenbaz ben miyim?

— Keşke olsan!.. Sen nerdeee... Düzenbazlık nerde? Kendini övüyorsan, bana sökmez Cehennem... Başımıza toplayacağımız serserileri, bakalım nasıl çekip çevireceğiz! Cehennem'in toprağı yırtıp yeryüzüne sıçrayacağı zamandır. Bir zaman Yakup Cemil'in yaptığı işi yapacağız ama, onun gibi avanakça değil... Rahmetli, subaylıktan çok, külhanbeyliğe yakındı. Mayasında kopukluk vardı. Kabadayılığı geçici yapmıyordu. Külhanbeylik ederken rahatlıyordu. Sen subay doğmuşlardansın. Arada bir üstleri küçümsemen, astlarla içlidışlı olman, sende, sahici savaş subaylığının belirtisidir. Evet, sana iyi kötü bir filinta uyduralım! Şimdilik omuzla... İlerde daha işe yararlısıyla değiştiririz. Bir de at ister!

— Topun lafı hiç mi yok?

— Top sonraki mesele... Şimdiki işimiz, bildiğin, eşkıyalık... Boşuna somurtma!.. Beni kandıramazsın!.. Kaç aydan beri, can sıkıntısında kim bilir nasıl bunaldın! Sinirlerin paslanmıştır. Hoplayıp sıçramaya can attığının farkındayım! Çetecilik tam arayıp da bulamadığın oyun... İşte meydan, işte şeytan... Beğendiğin gibi fink at... Bir şey hatırlamış gibi gülümseyerek daldı. Aklında mı? Edirne'de... İkinci Ordu manevralarında... Tabancayla, tüfekle atış numaraları yaptındı?

— Geç yahu!.. Çocukluk... Aklıma geldikçe utanıyorum! Ne demişti Mahmut Şevket Paşa?.. "Oğlum, aferin sana, orduya yanlış gelmişsin... Senin yerin cambazhane... " demedi miydi? Az mı güldünüzdü alçaklar, beni ortaya çıkarıp rezil ettikten sonra?..

Selahattin arkadaşının omzunu okşadı:

— İşte bu cambazlıkların tam yeri geldi Kara Cehennem!..

— Ben o cambazlıkları çoktan unuttum! "Top" desen belki belki... Demek biz bundan böyle... Baldırı çıplak zeybek takımına, tabancayla maskaralık edeceğiz!..

— Pek de maskaralık sayılmaz! 48. 000 piyade tüfeği... Bir milyondan artık mavzer mermisi... Sekizi kamalı, yetmiş ikisi kamasız top... Dört tane makineli tüfek...

— N’olmuş bunlara?..

— Bunlar şu anda Manisa ambarında bizi bekliyor! Yol boyunca adam toplayarak Yunan’dan önce yetişip kaldıracağız! Nasıl bu yarış?

— Biz buradan yarışa girinceye kadar Manisa’dakiler bunları salla sırt edip güvenilir bir yere taşıyamıyorlar mı?

— Taşıyamıyorlar! Aldığımız haber doğruysa, Manisa’daki alay büsbütün dağılmış... Halk canının kaygısına düşmüş... Kendi malına bakmıyorlarmış ki, senin silahını, cephaneni düşünsün... Adam toplayıp yetişeceğiz de, bunları kurtarmaya çabalayacağız. Hem de, en geç öbür güne kadar...

— Öbür güne kadar bunca adamı nerden buluruz?

— Buluruz arkadaş, seni nasıl bulduk? Asıl senin gibisini bulmak zordu. Evet Cehennem, şimdilik umudumuz eşkıyalarda... Eşkıyaya geldin mi, bugün maşallah, mübarek vatanımızın dağı taşı eşkıya...

Ortalık kararınca On Yedinci Kolordu Komutan Vekili Albay Bekir Sami Bey’in tedirginliği düpedüz öfkeye döndü.

Selahattin’le Teğmen Faruk telgrafhaneye yerleşmişlerdi. Bir yandan çevredeki birliklere, noktalara, askerlik şubelerine Bekir Sami Bey’in Kolordu Komutan Vekilligi’ne atandığını bildiriyorlar, bir yandan Manisa’yı bulup Mevki Komutanı Ahmet Zeki Bey’i makine başına getirmeye çabalıyorlardı.

Telgrafçılar, gece gündüz var güçleriyle uğraştıkları halde, haberleşme, bir türlü düzene girmemişti. Konuşmalar sık sık kesiliyor, seslenilse duyulacak kadar yakın bir yeri bulmak için yüzlerce kilometre dolaşmak, akla gelmez merkezlerin yardımını istemek gerekiyordu.

Oysa bu saate kadar, memleketin hiçbir köşesinde hiçbir çarpışma olmamış, düzeni bozacak hiçbir karışıklık baş göstermemişti.

Düşman, İzmir'den sonra girdiği köylerde, kasabalarda, halka çok yumuşak, çok kibar davranıyor, rütbesine göre subayları selamlayıp bayrağa saygı göstererek Yunan ordusunun korkulacak bir kuvvet olmadığını yaymaya çalışıyordu.

Millet, İzmir'in işgali haberiyle içine düştüğü şaşkınlığı üstünden atamamış, donup kalma halinden henüz kurtulamamıştı. Bu sebeple yollarda göç karışıklığı, istasyonlarda birbirini ezen panik kıyameti yoktu. Daha hiç kimse yerini yurdunu, evini ocağını bırakıp eline geçeni, varsa atma arabasına, öküzüne eşeğine, yoksa sırtına yükleyerek yollara düşmemişti.

Telgrafçılar Manisa'yı bir türlü bulamıyorlardı; ama, bazı önemli haberler veriyorlardı: "Seferihisar-Gülbahçe-Çeşme'de bulunan küçük birlikler, İzmir'e Yunan'ın çıktığını duyar duymaz dağılmışlar. Silahını atan savuşmuş... ", "Menemen dünden beri karşılık vermiyor", "21 Mayıs'ta iki koldan Menemen'e yürüyen düşmana yerli Rum çetelerinin öncülük ettiği anlaşılmıştır. Yunan kuvvetlerine Çakalos adında bir binbaşının komuta ettiğini şimdi öğrendim, efendim", "Menemen'de hiçbir çarpışma olmadığı bildiriliyor. Yerli Rumlarla kasabanın bazı ileri gelen Türkleri, önlerinde gayet büyük bir Yunan bayrağı olduğu halde, düşman kuvvetlerini kasabanın dışında karşılamışlar, " "On Yedinci Kolordu'nun Menemen'de bulunan beşinci silah deposu, düşmana sapasağlam teslim edilmiş, düşmanın eline pek çok silah cephane geçmiştir", "Şimdi haber aldım: Ayvalık'ı Kuşadası'na kadar, İngilizler Yunan'a vermiş... 50-60 kilometre toprağın Yunan'a verildiğini halk söylemekte... Bir başka söylenti: Bütün Aydın ili Yunan'ın olacakmış... Allah yardımcımız olsun!", "Şimdi İzmir'den gelen bir subay söyledi. Yunan İzmir'e bir haftadan beri aralıksız asker döküyormuş... Bunu söyleyen subayın kestirimine göre Yunan askerinin tutarı yüz bini aşkın... Ayrıca bir tümen de jandarma getireceğini duymuş efendim... Bunları bilgi için telledim. Aslını öğrenmek mümkün olamadı", "Şimdi Kuşadası'nda İtalyan işgal mıntıkasındaki bir arkadaş yazdırdı. 20 Mayıs'ta Yunan Komutanlığı İzmir'deki bütün subaylarımızı aileleriyle yollara dökmüşler. Çetelerin soygunundan, Allah göstermesin, daha kötü işlerden korkuluyor. "

Selahattin bir yandan bu haberleri Bekir Sami Bey'e ulaştınrken, bir yandan Manisa'yı arıyor, telgrafçılar, "Daha bulamadık. Merak etmeyin bulacağız. " dedikçe, Kolordu Komutan vekilinin bildirisini, ele geçirdikleri bütün merkezlere ulaştırmalarını rica ediyordu. Bildiri şuydu: "Yunanlılar girdikleri yerde, silah cephane depolarını olduğu gibi bulduklarıyla övünüyorlar. Bu hal milletimiz için bir lekedir. Devletimizin düşmana kaptıracak ne bir tek silahı, ne de bir tek mermisi yoktur. Binaenaleyh bu gibi tehlikeye açık yerlerdeki bütün savaş araçlarının arasında düşmana çevrilmek üzere memleketin içlerine çekilmesi her subayın, her memurun, her vatandaşın, vatan borcudur. Hiçbir subayın, hiçbir erin silahını düşmana teslim etmemesi, kendisini esir vermemesi, lazımdır. Böyle davranınız, bu emri çevrenizdeki küçük büyük bütün birliklere ulaştırınız!"

Koskoca kolordu öylesine dağılmıştı ki ikindiden bu yana hiçbir telgrafhane, yüzbaşıdan yukarı rütbede hiçbir subayı ele geçirip makine başına getirememişti.

Bir çeşit yaverlik ödevi gören Cemil, dışarı çıkıp içeri girdikçe, Bekir Sami Bey, yüzüne bir şeyler araştırır gibi bakarak soruyordu:

— Ahmet Zeki Bey'den haber?.. Manisa'dan...

— Yeni bir şey yok efendim...

— Arasınlar... Arkasını kesmesinler... Her konuşmada "Savsaklayan asılır" diyorlar mı?

— Diyorlar efendim...

— Desinler!.. Unutmasınlar! Geç bırakanı, vallah billah, asarım! Çerkez Reşit Bey'den haber?

— Daha gelmedi efendim...

— Nerde kaldı bu adam?.. Gönderdiğimiz ulak mı bulamadı, buldu da beriki mi ayak sürüdü? Sen ne dersin?

— Bilmem ki albayım...

Bekir Sami Bey yazdığı kâğıdı uzattı:

— Şundan beş kopya çıkartın lütfen... Birini bulun! Yarın kasabanın uygun yerlerine asılsın!

Cemil kâğıdı alırken gülümsüyordu. Harbiye Nâzırı Şevket Turgut Paşa'nın verdiği emri öğrendi öğreneli yüreği rahattı. Emir şuydu: "Hemen Manisa'ya yetişirsiniz! İzmir'den çekilebilen erlerle subayları toplar, yeniden birlikler düzenlersiniz! Son kerteye gelmeden Yunanlılarla çarpışmamaya bakarsınız!"... Bu emir Cehennem Topçu için açıktı: "iyice bunalmadan çarpışmak yok demek, bunalırsanız çarpışın demektir. " Hele Şevket Paşa'nın son sözü meseleyi büsbütün açıklıyor: "Ben de, Genelkurmay Başkanı Cevdet Paşa da sizden bunu bekliyoruz"... Paşaların bekledikleri, çarpışmamak değil, ancak çarpışmak olabilirdi. Daha doğrusu bunu böyle anlamak, içinde bulundukları durumun kargaşalığında Cemil'in hoşuna gidiyordu.

Bekir Sami Bey'in, astırmak istediği bildiri, bugün Haydar Çavuş camisinde öğle namazından sonra Bandırmalılara söyledikleriydi. Cemil, hemen yazmaya girişti:

"Bandırmaklar,

Dinimizde gâvurla vuruşmak Tanrı buyruğudur. Peygamberimiz efendimiz, mübarek bellerine mübarek kılıçlarını kuşanıp savaşa girdiler. Bedir'de, mübarek dişleri düştü. Çünkü ok değdi. Yurdu düşman bastı mı, Müslüman olanlar birleşip karşı çıkacak... Aramızdaki geçimsizlikleri unutacağız. Kardeş olmanın zamanıdır. Sinmekte hiçbir fayda yok. Dini bir uğruna yapışırsak, bize Yunan değil, yedi kral dayanamaz. Bu zamana kadar ne olduysa oldu. Evet, eski hükümet, diyelim ki, Dünya Savaşı'na girmekten suçludur. Ama Yunan'ın İzmir'e çıkmasında suç kimin? Biz bugün durduğumuz yerde saldırıya uğradık. Ya boyun eğip ırzı, namusu, canı, malı düşman ayağı altına bırakacağız, ya da davranıp dikileceğiz. Ben Bandırma milletini yiğit bilirim. Bandırmakların erliğine güvenmesem, böyle karışık bir sırada Kolordu Komutanlıgı'nı hiç üstüme alır mıydım? Bugün camiden birisi, ayağa kalktı, "Silah yok, asker yok... Neyle karşı duracağız?.. Duyduğumuz doğruysa, Yunan İzmir şehrinden dışarı çıkmayacakmış. " dedi. Bu ne demek? Ya bozguncu, ya da, bilgisiz demek... İşte aldığım son telgraf... Yunan yürümektedir arkadaşlar... Yunan şu anda Menemen'imizi almaktadır. İki saatten beri Manisa'yı bulamıyoruz. Düşman doğrulttu

geliyor. Ben yarın Kolordu'nun başına gideceğim. Askerime, silahıma son derecede güvenim var. Ama, ordu, tek başına dövüşemez. Millet tutmayınca, ordu ne yapsın? Hep kalkacaksınız. Yediden yetmişe silaha sarılacağız. Ateş boylarında çarpışanların sevabı ne kadarsa onlara cephane, yiyecek yetiştirenlerin sevabı belki daha da çoktur. Aldığım telgraflarda, yerli düşmanların çeteler kurdukları, köyleri basıp kadınlarımıza saldırdıkları, saçı bitmemiş yavruları süngüledikleri bildiriliyor. Biz karşımızdaki Yunan ordusuyla mı boğuşacağız, gerimizdeki köyleri mi savunacağız. Bu iş sizlere düşer arkadaşlar... Sevgili Bandırma'mızın düşman ayağı altında kalmasını istemiyorsak, düşmanı uzaklarda karşılamalıyız. Herkes birbirini güçlendirsin. Kimse kimseye umut kırıcı laf etmesin! insan bilmeden bozguncu olur ki, Allah göstermesin, ossaat dinden çıkar. "

Cemil yazıyı yazarken bu bildirilerin astırılması işi için Asker Emeklileri Derneği'ndeki Haşan Efendi'yi düşünmüştü.

Haşan Efendi kahvehaneyi kapatmak üzereydi. Cemil'in belindeki tabancayı görünce yüzü sevinçle parladı:

— Bekir Sami Bey, sizi alışverişten caydırdı galiba... Çok iyi... Dönüp gelmediğinizden anlamıştım. İyi evet... Zararın neresinden dönülürse, kârdır. Tüccarlığa başlamanın sırası değildi. Bavulu birazdan getirecektim. Yarın bir ara uğrayın, kiraladığınız yelkenliyi birine devredelim!

Cemil gülümsedi:

— Yelkenli melkenli yok efendim... Size... şey için öyle söylemiştim...

— Hay siz çok yaşayın e mi... Hadi gelin birer kahve içelim...

— Teşekkür ederim.

— Bir şey yemediniz mi daha?

— Komutanla birlikte yiyeceğiz. Bir yere davetliymişiz!

— Evet, Emin Bey'e... Biraz önce Hayrettin Bey'le buradan geçtiler. Bekir Sami Bey'e geliyorlardı.

— Yanındalar.

— İyi öyleyse... Biz buradan doğru, Emin Beylere gideriz. Hele kahveleri içelim...

— Senden bir ricası var komutan beyin...

— Neymiş?.. Baş üstüne...

Cemil kâğıtları çıkardı:

— Şunları yarın kasabanın uygun yerlerine astırmak istiyor. Birini bulalım! Gerekirse biraz para da veririz!

— Para da neyin nesi! Ben yaptırırım...

Haşan Efendi kâğıtları alıp cebine soktu. Ne yazılı olduğuna bakmamıştı bile... Cezveyi sürerken sordu:

— Reşit Bey'den haber var mı?

— Daha yok...

— Nerdeyse gelir. Eğer haberciye bir şey olmadıysa.

— Bir şey olmak da yazılı mı hartada?

— Yazılı evet... Bereket versin, eski kulağı kesiklerdendir, keçesini sudan belki çıkarır.

— "Reşit Bey gelmez" diyorlar.

— Kendisi gelmese de güvendiği birini gönderir yüzde yüz... Böyle sıralarda saklanacak adamlardan değildir.

— Başka kimler var, Bandırma dolaylarında, işe yarar?

— Ne gibi?

— Eli silah tutan... Gözü pek?..

— Namuslu adamları mı sordunuz, eşkıya takımını mı?

— Namuslu nasıl olsa bizden...

— Anladım! Başta, Ahmet Anzavur var. Anzavur'un adamlarından Şah İsmail var. Darıcalı Çerkez Haşan var. Çerkez Şevket var. Bunlar, eskiden beri, Reşit kardeşlerle geçinemediklerinden onun bulunduğu yere gelmezler de, gelemezler de... Biga çevrelerinde

Kara Haşan adında biri dolaşıyor. Avanak bir herif... Yanında Suphi adında İstanbullu biri varmış... Akıl hocası...

— Çetesi büyüyecek mi?

— “İki yüz kişi” diyorlar.

— Atlı, yaya?

— Eşkıyanın atlısı, yayası mı olur? Bakarsınız atlanmış, bakarsınız yaya kalmış... Çetenin adı, Kara Haşan çetesi ama, asıl iş, Kürt Mehmet Çavuş denilen rezilde... Bu Mehmet Çavuş’un kıyıcılığını çok kötü söylüyorlar. Akıllıymış az biraz... Eşkıyanın akıllısı olmaz ya. “Biraz adamlık bulaşmış” diyelim! Kendisi arkada duruyor da, Kara Hasan’ı ileri sürüyor. Sizin anlayacağınız, davul, alık Hasan’ın boynunda, çomak, bu Kürt Mehmet Çavuş’un elinde... Bir gözü yeşil, bir gözü karaymış... Böyleleri uğursuz sayılır. Durun bakalım, daha kimler var? Karacabey yönlerinde Cambaz Hakkı... Anzavur, Adapazarı’nın Kayalar köyünden Kel Tahir diye birini getirmiş... Biga’da Çerkez Sefer Bey... Balıkesir’de Dramalı Rıza Bey... Daha yukarı çıkarsanız, “Zeybek” denilen baldırı çıplakların sürüsüne berekettir. Hepsi, asker kaçağı... Soyguncu... Rezil... Başını salladı, işimiz bunlara kaldıysa...

— Ne yapalım? Namuslu adamlar yılgınlıktan kurtuluncaya kadar oluruyla yetineceğiz.

— Doğru... Kahveyi fincanlara koydu. Doğru evet... Namuslu adamlar şaşkınlıktan sıyrılana kadar... Bir cigara verdi. Ayaktakımıyla iş tuttunuz mu hiç?

Cemil biraz düşündü:

— Yok... Sanmam!.. Askerlerin arasında kopuk zibidi bulunur ama, kalabalıkta pek oyun gösteremez.

— Bahriyeliyim ben... Güverte yüzbaşısı... İstibdat yıllarında deniz askerliği tulumbacılıktan farksız olduğu için bilirim. Bunlar bilek gücünden, usta nişancılıktan, gözü karalılıktan anlar.

Söz geçirmek isterseniz, yırtıcı hayvan terbiyecisi gibi davranacaksınız. En rezilini bir kere tepelediniz mi, sonra artık

kırbacı şaklatmak yeter.

Çerkez Reşit Bey’den beklenen haber yatsıdan sonra geldi. Reşit Bey hasta olduğu için, eniştesi Hafız Haşan Bey’i yollamıştı.

Bekir Sami Bey, bu haberi alınca, yemeği yanda bırakıp hemen askerlik şubesine koştu.

Hafız Haşan Bey, ağır başlı, sözü tartılı bir adamdı. Çatık kaşları, kısa sakalıyla ilk bakışta insana güven veriyordu.

Reşit Bey, gelemediğine çok üzülmüş... Komutan beyin bağışlamasını rica etmiş...

— Rauf Bey’in mektubunu okudu mu?

— Okudu komutan bey... Çerkez Reşit Bey’i, Tevfik Bey’i, Ethem Bey’i, Emre köyünü... Çevremizdeki bütün köyleri emrinizde sayabilirsiniz!.. İsteklerinizi bana söyleyeceksiniz. Eğer birkaç gün daha buradaysanız, Reşit Bey de gelmeye çalışacak...

— Bekleyemeyiz. Yarın sabah Balıkesir’e gideceğiz. Ben Jandarma Yüzbaşısı Abdullah Bey’le, Kaymakam Seyfettin Bey’le konuştum. Askerlik şubesi ambarından, size işe yarar silah verilecek... İlk ağızda kaç atlı çıkarabilirsiniz?

— Orasını Reşit Bey bilir!

— Reşit Bey bilir ama, siz de kestirirsiniz.

— İlk ağızda... İki yüz, üç yüz arası... Üç yüzü aşamazsak da, iki yüzden aşağı da düşmeyiz. İki yüz, iki yüz elli...

— Ne kadar zamanda toplarsınız bu adamları?

— Reşit Bey bilir.

— Reşit Bey, şimdi burada yok... Siz kestirdiğinizi söyleyin! Kaç günde?..

— Bilmem. Belli olmaz.

— Belli olmalı... Önemlisi bu... Zaman çok önemli... İki günde?

— Günü belli olmaz! En iyisi her gün 30-40 atlı gelse... Toplananlar takım takım...

— Evet! Hepsi birden olmazsa, ne yapalım! Sizden ricam, hemen geri döneceksiniz. Evet, fazla adam toplamak için vakit kaybedemeyiz. Ama bakın aklıma ne geldi: Bandırma dolaylarında gezen silahlı topluluklardan faydalanmak mümkün değil mi? “Bekir Sami, dedi ki dersin, böyle ardımızda tehlikeli kuvvetler bırakmamış oluruz” dedi dersin, anladınız mı?

— Olmaz!

— Biliyorum! “Söz dinlemezler bir yandan... Bir de Reşit Bey’e güvenmezler!” diyeceksiniz! Bu sıra eski geçimsizlikleri unutacağız. Önce hazır kuvvetleri toplamaya çalışalım! En geç öbür gün, en azdan 200 atlı Balıkesir’e yetişmeli... Bunları böyle anlatır mısınız, yoksa, ben yazayım mı?

— Anlatırım.

— Öbür gün 200 atlı gelecek... Kıyamet kopsa gelecek... Bekliyorum, hesabımı da ona göre yapıyorum. “Durum çok sıkışık” dedi dersiniz, “Her geçen saatin değil, dakikanın değeri var” dedi deyin!.. Bu gece dönebilir misiniz?

— Dönerim.

— Hayvanınız yorgun değil mi?

— Değiştiririm.

— Öyleyse... Selahattin’e emretti. Bir kâğıt yazdırınız. Çerkez Reşit Bey’e, ya da güvendiği bir adama, Bandırma Askerlik Şubesi deposundaki silahlardan istediği kadar verilecek... Arıyor mu Faruk Efendi Manisa’yı?

— Arıyor efendim!..

— Sabaha kadar nöbetle ararsınız. Bulunca, saat kaç olursa olsun beni uyandırırsınız. Ayağa kalkıp Çerkez Reşit Bey’in eniştesi Hafız Haşan Bey’e elini uzattı. Teşekkür ederim efendim. Reşit Bey’in, Tevfik Bey’in, Ethem Bey’in ayrı ayrı gözlerinden öperim. İstanbul’a yazacağım. Rauf Beyefendi de çok sevinecek... Yolunuz açık olsun!

Bekir Sami Bey, çok geç yattığı halde gün doğarken uyandı. Yüzbaşı Selahattin’le Teğmen Faruk'un sabaha kadar aradıkları

halde Manisa'yı bulamadıklarını öğrenince daha fazla beklemeyi uygun görmedi. Hemen yola çıkmak için istasyona haber yolladı.

Dakikalar geçtikçe üzüntüsü artıyor, yüzü asılıyordu.

Hiçbir şey yemedi. İstasyondan gelecek "Tren hazır" haberi gecikince beklemeden yola çıktı.

İstasyonda trenin ne zaman kalkacağını, Balıkesir'e ne zaman varacağım kimse bilmiyordu.

Bekir Sami Bey kaşlarını çatarak şefin odasına girdi.

Şef İtalyan'dı. Anlayışlı bir adamdı. İşin savsaklanmaya gelmeyeceğini sezer sezmez, bir lokomotife bir servis vagonu bağlattı.

Böylece, On Yedinci Kolordu Komutan Vekili, 23 Mayıs 1919 tarihinde, günlerden beri yitirdiği Manisa şehrini bulmak için Balıkesir'e doğru yola çıktı. Bir tek servis vagonu, bir albay, iki yüzbaşı, bir teğmeni değil, aslında bütün On Yedinci Kolordu'yu götürüyordu.

Trenler hâlâ odunla işlediğinden, Balıkesir'e ancak akşamüstü varabildiler.

Çoğunluğu Rum olan tren memurları, daha şimdiden Yunan üniformaları giymişler, istasyonu irili ufaklı Yunan bayraklarıyla donatmışlardı.

Tren durunca, kara sakallı, kara kalpaklı, uzunca boylu, tıknaz bir adam, telaşla pencereye yaklaştı:

— Bekir Sami Bey içerde mi?

— On Yedinci Kolordu Komutan Vekili... Ben "İzmir'e doğru" gazetesinden geliyorum. Adım Hacim Muhittin... Çok önemli haberlerim var.

— Manisa'yı buldunuz mu?

— Haberler Manisa'yı ilgilendiriyor.

— Buyrun!

Hacim Muhittin Bey’in getirdiği haber beterin beteriydi. Sabahleyin Bandırma’dan aldıkları telgraf üzerine Manisa’yı aramaya başlamışlar, şu dakikaya kadar da bulamamışlardı. Asıl kötüsü, iki saatten beri Manisa’ya Yunan kuvvetlerinin girdiği söyleniyordu.

Albay Bekir Sami Bey bıyıklarını çekiştirerek biraz düşündü. Manisa’yı dünden beri bulamamışlardı. İzmir’le Manisa’nın arası elli altmış kilometre olduğuna göre, trenle üç saatlik yol demekti.

— İzmir dolaylarından hiçbir çarpışma haberi aldınız mı?

— Hayır albayım!.. Ne çarpışma haberi var, ne de halkın büyük çapta göç ettiği haberi...

— Önümüzdeki istasyonlarda durum nasıl?

— Neyin durumunu soruyorsunuz?

— Gerek bizim halkın, gerekse Rumların... Bandırma’dan buraya kadar bütün istasyonlar düşman bayraklarıyla donanmıştı ama, büyük bir taşkınlık görmedik. Rumlarla Türkler arasında hiçbir patırtı olmamış...

— Burası da öyle... Sebebi, bazı ileri gelenlerimiz, Rumlarla Yahudilere sığındılar. Geri kalanları da iyice sindi.

— Hiçbir direnme hazırlığı?

— Yok şimdilik... Yunan İzmir’e girmeden önce, bir telgraf almıştık. Bu telgrafta Yunanlıların İzmir’e asker çıkaracağının söylendiği, böyle bir iş olursa, yurdun her yanından protesto telgrafları çekilmesi, yer yer açık hava toplantıları yapılması rica olunuyordu. İzmir’e Yunan ordusunun çıktığını duyunca, Balıkesir’in ileri gelenlerini okuma yurdunda topladık. Aramızdan yedi kişilik bir kurul seçtik. Bu ilk toplantıda Hıristiyanlar protestoya katılmayacaklarını söylediler. Biz de düşman ordusu içeri yürürse silaha sarılma sözünü hiç açmadık. Ertesi gün Alaca Mescit’te mevlüt okutmak bahanesiyle ikinci defa toplandık. Bu sefer kırk kişilik bir kurul seçildi. Bu kırk kişinin her biri on, on beş kişiyi ardınca getirip silahlamayı üstüne aldı. Bu hesapça, 400-500 kişi toplanacaktı.

— Evet?..

Hacim Muhittin Bey, gözlerini yere eğdi:

— Dört kişi bile toplanamadı. Bir yandan yılgınlık, bir yandan İstanbul hükümetinin bozgunculuğu, işleri karıştırdı. Kırk kişiden bile bugün ancak 10-12 kişi kaldık.

— Hiç mi toplanmaya girişilmedi, yoksa başvuruldu da, kimse mi gelmedi?

— Daha başlamadık. Düşünüyoruz. “Hemen işe girişelim” diyenler var, “Biraz duralım bakalım” diyenler var.

— Beklemeyecektiniz. Rum köylerinin silahlandığını duymadınız mı?

— Duyduk. İçimizden bazıları, “Başımıza silahlı adamlar toplasak herifleri büsbütün kışkırtmış olmaz mıyız?” diye kuşkudalar. Bu arada İstanbul’a durumu anlatmak, ne yapmak lazım geldiğini öğrenmek için üç arkadaş gönderdik.

— Dönüp geldiler mi?

— Geldiler.

— Ne demişler İstanbul’da?

— Ne diyecekler... İstanbul’u siz benden iyi bilirsiniz. Herkes bir çeşit savsaklamış... Yalnız, İçişleri Bakanı Ali Kemal Bey, “Biz, ayaklanmayın diye emirler göndersek de siz sakın aldırmayın! Hükümet burada baskı altındadır. Kendini savunmaksa, bir milletin en kutsal hakkı... Kötüsü gelirse, bize de başkaldırmış olursunuz!” demiş... Buna karşı Hürriyet İtilafçılarımız, “Yalandır. Olmaz böyle şey... Padişahımız vuruşulmasını istemiyor. ” diyorlar.

— Manisa’da güvendiğiniz arkadaşlar var mı? Bize adlar verebilir misiniz?

— Bu sıra Manisa’ya gitmenizi doğru bulmam efendim.

— Ya?

— Bence, bu gece Akhisar’dan ileriye geçmeyin! Akhisar şimdilik tehlikede değil gibi... Daha demincek Halit Paşa’yla makine başında görüştük...

— Kim Halit Paşa?..

— “Paşa” derler. Başıbozuk paşası... Karaosmanoğlularından... Gözüpek bir arkadaştır. Çevresine sözünü dinletir. Yılgınlığa kolay kapılmaz. Biz şimdi kendisini gene makine başına çağırır, sizi bulmasını söyleriz.

— Başka?

— Başka... Akhisar’da Topçu Yüzbaşı Rasim Bey var.

Bekir Sami Bey, “Tanıyor musun?” der gibi Cemil’in yüzüne baktı.

Cemil gözlerini kısarak, “Topçu Rasim... Topçu Rasim... ” diye düşündü:

— Şimdi birden hatırlayamadım, efendim, görsem herhalde tanının.

— Evet... Topçu Yüzbaşı Rasim... Başka?

— Başka... Halit Paşa’yla Rasim Bey’i bulursanız, onlar güvenilecek arkadaşları size tanıtırlar!

— Buradaki 18’nci Alay’ın durumu? “500-600 tüfek” dediler.

— Sanmam beyefendi... Duyduğum doğruysa, erlerin çoğu savuşmuş... Kaçmayı göze alamayacak kadar işe yaramazlar kalmış... Subay kadroları eskiden beri eksikti. Arkalılar derseniz, ateş kesildiği gün, kapağı İstanbul’a attılar.

— Silah?

— Silahların çoğu Lapseki’ye götürülüp İngilizlerle Fransızlara teslim edildi. Kullanılabilir dört makineli tüfekle bir iki top varsa vardır.

— Peki... Teşekkür ederim Muhittin Bey... Lazım olursa sizi nerede bulabilirim?

— Gecenin hangi saatinde olursa olsun, “İzmir’e Doğru” gazetesinde... Ben yoksam, bir arkadaş yüzde yüz nöbettedir.

— Biz hemen yola çıkacağız. Siz bir yandan Manisa’yı bulmaya çalışın, bir yandan Rasim Bey’le Halit Paşa’nın Akhisar’da bizi karşılamalarını sağlayın!

Bekir Sami Bey, bir şey unutup unutmadığını düşündü:

— Çerkez Reşit Bey'i tanır mısınız? Eski yüzbaşılardan?.. İttihatçı?

— Tanırım efendim!

— Kendisiyle görüştük. Kardeşi Ethem Bey'le bize atlılar yollayacaktı. Yirmişer otuzar kişilik küçük birlikler... Buradaki arkadaşlardan rica ederim, bunları karşılasınlar, vakit geçirtmeden Akhisar'a yetişmelerini sağlasınlar.

— Hiç merak etmeyin efendim! Hemen, gerekli yerlere gerekli gözcüler koyarız!

Bekir Sami Bey, Hacim Muhittin Bey'e elini uzattı.

— Size güveneceğim Muhittin Bey!.. Allah sizi vatana bağışlasın!

Bu söz, Bekir Sami Bey kuşağına Süleyman Askeri'den kalmıştı.

Cemil, peronda topukları birbirine yapışık, elleri pantolonunun yan dikişlerinde dimdik duran Hacim Muhittin Bey'e bakarak gülümsedi: "Bir geçit geçiyoruz ki Allah sonunu iyiye çıkarsın!.. Askerler başıbozuğa dönmüş, başıbozuklar askere. . '. ''

Hacim Muhittim Bey'in arkasında, koca koca istavrozlarıyla Yunan bayrakları dalgalanıyordu.

Balıkesir'den çıkıp, nasıl bir yarına bağlı olduğu hiç kimse kestirilemeyecek bir bulanık geceye girdiler.

Yorgun hırıltılarla rampaya saran lokomotif, ocağında yanan odunları kıvılcımlarını, uzun bir sorguç gibi savurmaya başlamıştı.

Servis vagonunun yapışkan sıcağı, yolcuların yüreklerindeki sıkıntıyı arttırıyor, hiçbirinde konuşma gücü bırakmıyordu.

Gittikleri yönde gökyüzü, kara bulutlarla kaplıydı. Uzaktan uzağa gök gürültüleri duyulmakta, daha sık çakan şimşekler birbirlerini kovalamaktaydı.

Teğmen Faruk, komutanın önüne temiz bir mendil serdi. Üstüne tulum peyniriyle kirazdan ibaret akşam yemeğini koydu.

Bekir Sami Bey'in yüzünde, ölü bekleyenlerin kapalı yorgunluğu vardı. Pantolonu ütüsüz, potinleri boyasızdı. Sabahleyin kullanılmış bir jileti bardakta bileyerek tıraş olduğu halde, Enver Paşa'nın orduyu gençleştirmesinden sonra kurmayların ateş boylarında bile korudukları kılık düzgünlüğünü yavaş yavaş yitiriyordu.

Birkaç lokmadan sonra tıkanmış olmalı ki Bekir Sami Bey, mataranın kupasıyla su içip çekildi. Cemil'den bir cigara istedi:

— Filintanız yok mu sizin?

— Yok efendim! Bir uygununu bulamadık Bandırma'da...

— Evet! Akhisar'da ilk işimiz birer filinta uydurmak olsun! Birer de hayvan ister. Dışarıya, kıvılcımlar uçuşan karanlığa baktı. Bu gidiş çeteci olma gidişi galiba Cemil Bey...

— Başka çare bulamazsak oluruz efendim!..

— Teşkilâtı Mahsusa'da çalıştınız mı hiç?

— Hayır...

— Son günlerde Halil Paşa hazretleriyle beraber bulunmuşsunuz... Bekirağa Bölüğü'ne gidip gördünüz mü kendilerini?

— Görmedim ama, haber alıyordum.

— Neyle suçluyorlar?

— Pek anlaşılmadı. Savaş suçlusu galiba. .

— Şaşırttık iyice... Bir şey yapılamaz mı Bekirağa Bölüğü'ndekiler için?..

— Yapılabilir elbette...

Cemil, "Yapılacakmış... Hazırlanıyormuş... Çünkü muhafız bölüğünün hemen bütün subayları bizdenmiş" diyecekti, gerekli görmedi.

— Yapılabilir.

— Yapılsa da ne faydası var? Doktor Reşit Bey kaçırıldı da ne oldu? Tepesi sırma dilimli kıvırcık kalpağını birlikleri gözden

geçirmeye çağırmışlar gibi düzeltti. Ne kadar şaşılacak bir bahtı oldu bizim kuşağın! Tanıdınız mı Doktor Reşit Bey'i?

— Hayır...

— Yakışıklı adamdı. Akıllı Çerkezlerden... Gülümsedi. Çerkezlerden pek akıllı çıkmaz.

— Estağfurullah komutanım.

Bekir Sami Bey bir şey söyleyecekti. Trenin durduğunu fark edince vazgeçti:

— Bakar mısınız bakalım, bu istasyonda da, yabancı bayraklar var mı?

Cemil pencereden baktı. Başını içeri almadan konuştu:

— Var efendim...

— Kaçta varırmışız Akhisar'a... Sorar mısınız?

— Sorayım efendim!..

Elinde küçük bir fenerle yaklaşan adama sordu.

— Belli olmazmış efendim... İki saat... Üç saat... Belki dört saat...

— Gece yansı desenize şuna... Epeyce vaktimiz var. Faruk Efendi lokomotifte mi?

— Evet...

— Sıcaktan bunalmıştır. Ya Selahattin Bey, ya da siz, bir ara değiştirin! Sırayla dinlenin ki... Akhisar'da neyle karşılaşacağımız belli değil. Kederle gülümsedi. Kötü oldu Manisa'nın düşmesi Cemil Bey... Çok kötü oldu. Bandırma'da boşuna ayak sürüdük. Eğer, Mevki Komutanı Ahmet Zeki Bey, kamalı topları, makineli tüfekleri, cephaneleriyle birlikte geriye taşıtamadıysa, kötü oldu demek bile azdır.

— Taşımıştır yüzde yüz... Bunun için emir beklenmez. Aklımıza gelmeyen bir şey oldu da, taşıtamadıysa, merak etmeyin efendim, silah buluruz!

Bekir Sami Bey, bıyıklarını çekiştirerek Cehennem Yüzbaşı’nın yüzüne baktı. Sonra vagona atlayan Selahattin’ e döndü.

Selahattin Bey, buranın, Soma’dan bir önceki Beyce istasyonu olduğunu söyledi. Trencilerin makinesiyle Manisa’yı bulmak mümkün olmamış. Rum istasyon şefi Manisa’nın düştüğünü duymamıştı. Ya da, söylemek istemiyordu. Yol kapalı olduğundan en az on dakika bekleyeceklerdi.

— Neden kapalıymış?

— İşçi drezini geliyormuş komutanım!

— Doğru mu?

— Doğru... Yalan söylerse başına neler geleceğini herife anlattım.

— İyi...

Cemil, Teğmen Faruk’u değiştirmek için lokomotife gitti. Makinist yabancı olduğundan, başında nöbet tutmayı uygun görmüşlerdi.

Lokomotifin içi vagondan on kat sıcaktı. Odun isi, yanmış makine yağı, istim kokuyordu. Makinist, konuşmayı pek sevmeyen, asık suratlı bir adamdı. Selamı bile baştan savma almıştı.

İşçi drezini gelip makastan geçince yola çıktılar.

Sırasıyla, Soma’yı, Kırkagaç’ı, Harta’yı, Süleymanlı’yı beşer dakika durarak geçtiler, hiçbirinde Manisa’nın durumunu öğrenemediler. Kimi “Düştü” diyordu, kimi, Manisa’nın adını ilk defa duyuyor gibi bel bel bakıyordu. Öyle ki bu İkinciler, neredeyse, “Düşmek de ne demek?” diye soracaklar.

2

Lokomotif, Akhisar İstasyonu’nda durduğu zaman, saat on ikiyi çeyrek geçiyordu.

Burası da Yunan bayraklarıyla doluydu ama, ortada, iyice sarhoş olduğu ağzının leş gibi kokmasından, dilinin peltekliğinden belli, terbiyesiz Rum istasyon şefinden başka kimse yoktu.

Ya Hacim Muhittin Bey, aradığı arkadaşları telgrafla bulup haber verememişti, ya da, haber alanlar, gecenin bu ilerlemiş saatine kadar beklemeyi uygun bulmayıp evlerine gitmişlerdi.

İstasyon şefi, bekçinin polisin nerde olduğunu bilmiyordu ama, otelde yatacak yer bulunmadığını biliyordu.

Subayları ayrı ayrı tepeden tırnağa süzmüş, kılıklarını hiç beğenmemiş gibi suratını buruşturmuştu.

— Manisa'dan ne haber?

— Manisa müftüsü İzmir'deki Yunan komutanından, kasabada kötülük çıkmasın diye asker istemiş...

— Gelmiş mi istediği asker?

— Dün gece... Şimdiye kadar buraya da gelmeleri lazımdı ama bilmem ki nerde kaldılar? Karşıcı çıkardık. Yol boyunca köyler salıvermiyormuş Yunan askerlerini... "İlle yemek yedireceğiz" diyorlarmış... Rum köyleri değil haaa... Türk köyleri, Türk...

Herif bunları anlatırken arada bir susuyor, kasabadan gelen anlaşılmaz bağırtıları sözlerine sanki tanık tutuyordu.

Duyulan gürültü, karnaval gecelerinin sarhoş patırtısından farksızdı. Arada bir, birkaç kişi, gırtlaklarını yırtarak "Hayyt" diye naralanıyor, arada bir isterik kadın çığlıkları "Zitooo" diye bağırıyordu.

On Yedinci Kolordu'nun dört kişilik yüksek komuta kadrosu, Albay Bekir Sami Bey'in ardı sıra, dört küçük bavuldan ibaret ağırlıklarını taşıyarak yürüdüler, üstünde bir kale yıkıntısı bulunan alçak tepenin çevresine, ışıklarını karartarak sinmiş kasabaya girdiler.

Her adımda gürültünün kaynağı olan ışığa yaklaşıyorlardı.

Bu yürüyüş, Cemil'e, Afrika'da, yamyam davullarına doğru gidiş gibi geldi. Yüreğinden geçenlerin korkuyla hiçbir ilintisi yoktu. Ayıplanacak bir işi yaparken duyulan tedirginlik yavaş yavaş yorgunluğa dönüyor, aylardan beri yüreğini daha sık yoklayan bu yorgunluğun, gene dizlerinden yukarıya doğru, bir sıtma nöbeti kesikliği halinde çıktığım duyuyordu. Bir an, önünde yürüyen Albay Bekir Sami Bey'in bir şeyden ürkerek irkildiğini sandı. Komutanın dik

başı, bir an, çok yaşlı bir ninenin başı gibi sallanmıştı. İçini dayanılmaz bir acıma kapladı. Utanca benzeyen bu acıma, Bekir Sami Bey'e değil kendisine karşıydı. Parabellumunu kalçasının üstünden biraz öne çekti.

Bağırtıların geldiği yerde ağaç dallarına asılmış fenerlerin ışığı yeşil yaprakları parlatıyordu. Gittikçe daha sıklaşan "Zito" çığlıklarına, "Venizelos" adı da karışmaya başlamıştı.

— Bakar mısınız biraz efendim!..

Bekir Sami Bey, elini beline atarak sese döndü.

İki adım arkasında yürüyen üç subay, birden atılıp Yanına yetiştiler.

— Kimsin? Ne istiyorsun?

— Bendeniz... Yüzbaşı Rasim... Topçu Rasim...

— Topçu Yüzbaşısı Rasim Bey, başını kaldırdı, yüzüne mayıs gecesinin yıldız alacası vurdu. Tıraşı bir haftalıktı. Avurtları adamakıllı çökmüştü. Düşük bıyıklarıyla bir çalım Cemil'e benziyor, bu benzerlik, topçu yüzbaşısı olduğunda hiç şüphe bırakmıyordu.

— Hacim Muhittin Bey'den telgraf aldım efendim, istasyonda beklemeyi uygun bulmadım.

— Neden?

— Bulamadım. Akhisar'da durum... Biraz... Karışık...

— Neden? Manisa düştüğü için mi?

— Manisa mı? Manisa daha düşmedi. Manisa'nın düştüğünü nerden haber aldınız?

— Balıkesir'de duyduk... Sizin istasyon şefi de...

— Hayır! Manisa henüz düşmedi.

— Emin misiniz? Nerden biliyorsunuz?

Bekir Sami Bey'in sesi birden değişmiş, en zor sıralarda kullanmaya alıştığı emir keskinliğini almıştı.

— Biliyorum. Eğer, Manisa düşseydi, benim yüzde yüz haberim olurdu. Oraya birini gönderdim. Düşman girerken, gönderdiğim

haberci beriden doludizgin yola çıkıp buraya yetişecek...

— Manisa'yla görüştünüz mü bugün?

— Hayır! Dünden beri konuşamıyoruz.

— Düşmemiş olsa, neden konuşamayasınız?

— Bilinmez ki efendim... Telleri Rum çeteleri belki kesmiştir. Bunu düşünerek yolladım bendeniz haberciyi...

— Mevki Komutanı Ahmet Zeki Bey'le en son neler konuştunuz?

— En son... On Yedinci Kolordu'yu aramış bulamamış... İstanbul'a Harbiye Nazırlığı'na telgraf çekmiş... Kolorduyu bulamadığını, İzmir'e er ya da subay postalarım yollayamadığını, Manisa'nın Allah'a şükür daha düşmediğini, şimdiye kadar hiçbir patırtı çıkmadığını, ama, kadroları yarıdan aşağıya inmiş bir yaya taburu ile iki topçu taburunun herhangi bir uygunsuzluğu önleyemeyeceğini, hele düşman kuvvetlerine karşı durmanın hiç akla getirilemeyeceğini, sırasında başvurmak için kendisine bir üst makam gösterilmesini...

— Topların, cephanelerin geriye alınması?

— Buna dair hiçbir şey öğrenemedik şu ana kadar...

— Kaç kilometre, buradan Manisa?

— Trenle elli iki kilometre... Keseden daha kısa...

— Kırk, kırk beş kilometre diyelim... Birini daha yollamalıydınız!

— Her an telgrafla konuşmayı umduk. Bir de, topları geri çekmeye başlasaydı, haberimiz olurdu.

— Şimdi bir haberci çıkaramaz mıyız Rasim Bey?.. Bu nokta çok önemli... Hem Manisa'nın durumunu bilmeliyiz, hem de, oradaki bütün silahları kurtarmalıyız! Ne pahasına olursa olsun!..

Uzaktan uzağa top atışlarını andıran gök gürlemeleri duyuluyor, bu öfkeli homurtuların ardında, cıvık bir yabancı şarkı, Akhisar'ın üstünde yankılanıyordu.

— Düne kadar... Türküye kulak verdi. Burası düne kadar böyle değildi. Dün apansız, değişti. Hiç beklemiyorduk. Akıl almaz bir şey... Telgrafçılardan eminiz. Bütün önemli haberleri herkesten önce nokta

komutanlığına bildiriyorlar. Bir şey oldu da müjdesini bunlara istasyondan istasyona bildirdilerse başka... Bayraklar birden asıldı, hora tepmeler, nârâ atmalar, sarhoş olmalar birden başladı.

— Hemen birisini bulmak mümkün mü? Atının navlununu, kendisinin gündeliğini iki kat, üç kat versek... Peşin...

— Para meselesi değil efendim... “İttihatçılar milleti birbirine kırdıracak” dedikodusu aldı yürüdü. Dün öğleden beri tepedeki kale yıkıntısında Rumlar nöbet tutuyor. Her saat başı, “Yunan kuvvetleri göründü” balonu uçuruluyor. Dün öğleden beri, bazı kasaba eşrafı harıl harıl Yunan bayrakları diktiriyor. Bütün terziler bu işe girişti. İzmir yoluna taklar bile kuruldu. Menemen’de ele geçirdikleri silahlarla silahlandırılmış Rum çeteleri Yunan birliklerinin önünde yürüyormuş... İttihatçıları, subayları bunlar yakalatıyormuş... İtilafçılar: “İttihatçı gâvurlarına kanar da, iş çevirmeye kalkarsanız, Müslümanı bire kadar kırdırmış olursunuz. Bize haber vermeden hiçbir şey yapmayın! Uyuyan yılanı kışkırtmayalım, ” diyorlar. Durumun ne kadar sıkışık olduğunu anlayın ki, biz sizi istasyonda karşılayamadık. Bizim komutan buraya gelmemi bile doğru bulmadı. Bu sebeple size otelde yer filan ayırtamadık!

— Bunun değeri yok ama, birkaç kendini bilmezin gevezeliğiyle, eliniz kolunuz bağlı teslim mi olacaksınız?

— Hayır komutanım!.. Biz emrinizdeyiz!..

Komutan sesini yumuşatmaya çalıştı:

— Teşekkür ederim! Emrimizdeyseniz, bize kirasıyla birkaç hayvan bulun lütfen!.. Adamdan vazgeçtik! Kese yolu da söyleyin biz kendi gücümüzle sabaha kadar Manisa’dan haber almaya çalışacağız!

Sözlerini bitirirken sesini yumuşatmıştı ama, küskünlüğünü, ayıpladığını saklamayı gerekli görmemişti.

— Siz kendi gücünüzle bu işi gece vakti yapamazsınız komutanım Ahmet Zeki Bey’e emirleriniz nedir?

— Siz mi gideceksiniz?

— Evet...

— Yanınıza bir arkadaş katalım mı?

— Hayır... Tek kişi iyi sıyrılır!

— Ne zaman dönebilirsiniz?

— Yolda bir aksilik çıkmazsa kuşluğa kalmam!

— Sağ ol yüzbaşı... Ahmet Zeki'ye dersiniz ki... Hiçbir şey demeye lüzum yok... Hemen kamalı topları koşun... Kasabadan çıkarın... Bulabildiğiniz arabaya kaldırabildikleri kadar cephane yükletin! Birlikler de koruyucu olarak çekilmeye hazırlansınlar. Ne bir tek er, ne de bir tek mavzer mermisi kaptırmamaya çalışırsınız. Elini uzattı. Haydi bahtınız açık olsun! Aileniz burada mı? Biz kendilerine icabında yardım edebilir miyiz?

— Burada kimsem yok efendim!

— Sizin kahraman komutanınız, oteli bize göstermenizi de yasakladı mı yoksa?..

— Otel ilerde... Gürültü edilen bahçenin bitişiğinde... Ben yarın erkenden yetişemezsem, Manisa'yı bulmaya çalışırsınız' Ben de oradan burayı aralıksız arayacağım. Yarın bizden biri gelmeden dışarı çıkmayın!.. Komutanı size galiba biraz yanlış anlattım. Binbaşı Hüsnü Bey yüreklidir. Durumu iyice anlamadan faydasız yer kuvvet kaptırmak istemiyor. Ben kendisiyle şimdi görüşeceğim. Size yarın birini yollar. Yollayacağı adamın adı, ya Kâmil'dir, ya Reşat...

— Subay mı bunlar?

— Hayır. Kasaba ileri gelenlerinden... İkisine de güvenebilirsiniz.

— Kasabada oturmaz!.. İttihatçı diye kovuşturulduğu için pek ortada görünmek istemiyor. Lazımsa haber yollayalım!

— Evet. Haber yollayın! Ne yapsın yapsın, gelip beni bulsun!

— Başka bir emriniz efendim?

— En kısa zamanda gidip dönmeniz! Ne pahasına olursa olsun, sağ dönmeniz!

Topçu Yüzbaşısı Rasim Bey komutanı selamladı. Keskin bir hareketle topukları üstünde dönüp karanlık sokağa daldı.

Akhisar'ın handan bozma otelini işleten herif, karşısında üniformalı adamlar görünce, kapıyı açtığına pişman olduğunu saklamamıştı.

Örtüleri mörtüleri yıkatamamıştı kaç gündür. Otelde akarsu yoktu. Efendiden müşteriler pireden, tahta bitinden yaka silkiyorlardı. İzmir karışıklığı yüzünden ayaktakımı yollara düştüğü için, yatakları bit sarmışsa, sorumluluk yüklenemezdi. İsterlerse başka yere...

— Var mı burda başka bir otel?..

— Yok ama. Belediye başkanı, ileri gelenlerin konaklarında size yatacak yer bulur!

— Belki bulur ama, biz gece vakti belediye başkanım bulamayız!

Yağmurun birden başlaması, bu faydasız çekişmeyi, bereket versin, sırasında kesmişti de, suratsız herifi Cemil'in şamarından kurtarmıştı.

Bekir Sami'yle Yüzbaşı Selahattin, İstanbul'a yollanacak raporu hazırlamak için mum ışığında yazıya oturdular.

Cemil, bitişik odada, soyunmadan karyolaya uzandı.

Teğmen Faruk, basma perdeyi aralamış, yağmurlu geceye dalmıştı. Topukları aşınmış tozlu potinleri, getirlerini yarı yarıya boş bırakan ince bacakları, oluk gibi oyuk ensesiyle Teğmen Faruk, şu anda subaydan çok, okulda oynayacak bir oyun için üniforma giymiş bir ortaokul öğrencisine benziyordu.

"Ne işi var, bu çetin boğuşmada bu çocuğun?.. Koca Osmanlı ordusu ufalana ufalana bu kadar mı kalacaktı?.. " Asık suratlı hancı gözünün önüne geldi.

Herif iri kıyımdı. Böylelerine, Çerkez Osman Çavuş "Meşebüken" derdi. Osman Çavuş'un dilinde meşebüken demek, kendi canından başkasını düşünmez, her çeşit iyiliğe yeminli, bütün kötülüklere doğumdan yatkın adam karalaması demekti. Bir zaman, Çerkez Osman Çavuş'u birdenbire nerden hatırladığını düşündü. Çerkeş Reşit Bey'den olmalı... Osman Çavuş da buralıydı galiba... Evet... Mihaliççik dolaylarındandı. Çerkez Reşit Bey'in babası Ali Bey'den laf açıp açmadığını bulmaya çalıştı. "Demek ki buralarda tanıdığım

kimseleri hiç farkında olmadan arar dururmuşum şuuraltında!.. ” Bıyıklarını çekiştirerek bir zaman, güldü. Osman, topçu çavuşuydu. Balkan’da, Çanakkale’de, Filistin’de beraber bulunmuşlardı. Osman, üvey babası Enapali Çerkez Yüzbaşı İbrahim Ağa’yla Yemen’de bulunduğu için dogma büyüme askerdi. Topçuluğu çok severdi, topçulukla övündüğü, iyi topçu olmak için çabaladığı, çavuşluğu da kazandığı halde, başından beri topa akıl erdirememişti. İlk Kanal akınında hastalanan bir yaya çavuşuyla değiştirilmesi bundandı. Böylece Çerkez Osman Çavuş, Kanalı geçenlerle birlikte lombozlara binmiş, bir daha da geri dönmemişti. “Gitti gider deli Çerkez... İlk ağızda vurulduysa suç benim... Direnşem vermeyebilirdim. ” İçini çekti gizlice... “Gitmeyi istedi miydi, istemedi miydi? Topçuluğunu değerli bulamadığım için vermeye razı olduğumu anlayıp bana kırılmış mıdır acaba?”

— Eğer bu çukurdan kurtulursan yüzbaşım...

Cemil, kendini Osman Çavuş’tan kurtarıp Teğmen Faruk’a döndü.

Faruk pencereden dışarıya bakıyor, söze başladığına pişman olmuş gibi susuyordu.

— Evet... Kurtulursak?..

— Kurtulursak, silip yeniden başlamış olacağız!..

— Ne demeye getiriyorsun bu lafı?

— Bundan sonra hiç kimseye hiçbir şey borçlu olmayacağız, demeye... Bu gidişe bakarsak... Adamları tek tek bulacağız yüzbaşım, tüfekleri, kasaturaları, sargı bezlerini tek tek... O kadar ki, mavzer mermilerini bile teker teker bulacağız. Zor iş ama çok değerli... Herifin suratına şaman az kalsın vuracaktınız değil mi, aşağıda?..

— Hangi herifin? Cemil gönülsüz gönülsüz güldü. Hancının mı? Evet, aklımdan geçti. Nerden bildin?

— Beni ittiniz. Soluklarınız değişti.

— Vursa mıydım?

— Vursanız da hiçbir şey anlamazdı. Bizim yerimize Yunan subayları geleydi nasıl karşılardı, diye düşündüm... Ya da dağdaki efelerden birinin zülüflü kızanı gelseydi. Ben bunları tanırım. Böyleleri aslında ölümden bile korkmazlar. Çünkü hiçbir adamcıl duyguları yoktur. Bunlar, ancak başkalarının korkularıyla korkarlar, daha doğrusu korktuklarını sanırlar. O zaman bir şey yaptırabilirseniz yaptırırsınız. Bunlar kendilerinde insan gibi korkma yeteneği olmadığını sezdiler mi... Korkunçtur.

Teğmen Faruk sustu. Sözleri Cemil'e biraz karışık gelmişti. Birliklerde tanıdığı çeşitli meşebükenleri hatırlamaya çalıştı. Korkuyu başkasından iğreti alıp kullanmak tuhafına gitmişti.

Yüzbaşı Selahattin içeri girdi:

— Uyumasınız mı daha? Neden yatmadın Faruk Efendi?

— Yatacağım yüzbaşım...

— Yatın da biraz dinlenin!.. Sabahleyin sizi uyandırmayalım diye komutanın bavulunu almaya geldim. Yağmur yağıyor mu hep?

— Hızı geçti ama yağıyor. Rasim Bey'i neden lokomotifle göndermedik Manisa'ya?.. Islanmadan gidip gelirdi. Gelirken de boş gelmezdi.

— Komutan düşünmüş... Bir ara “Trenle gidin” diyecekmiş, ne olur ne olmaz diye caymış... “Heriflere bir de lokomotif bağışlamayalım, ” demiş... Yatın hadi! Biraz uyumaya çalışın. Yarınki işlerimiz çetine benzer bu Akhisar kasabasında...

Bavulu alıp çıktı.

Teğmen Faruk, Cemil'den izin isteyerek mumu üfledi, karyolaya uzandı.

Cemil uyandığı zaman ortalık yeni ağarıyordu. Gürültü etmeden kalktı, pencereye gidip bir cigara yaktı.

Akhisar kasabası yansına kadar ıslanmış kerpiç duvarları, çamurlu kaldırımlarıyla yeni çıkmış yaşlı bir mandaya benziyordu.

İzmir yoluna kurulmuş derme çatma karşılama takının boyalı kâğıtları paçavraya dönmüş, mavili aklı yabancı bayraklar, bütün

dalgalanma güçleri yağmurla akıp gitmiş gibi sarkmıştı.

Sokak, gittiği yere kadar, bu bayraklarla süslüydü. Hangi evlerin Türk, hangi evlerin Rum olduğunu bir şeylerden seçip ayırmaya çalıştı. Rumların artık Türklerden korkmadıkları için, bu alacalı bezleri asmaları ne kadar iğrençse, Türklerin de korktukları için aynı işi yapmaları, o kadar iğrençti.

Yunan ordusu, bu yılışıklıkla, bu yüreksizliğin içine nasıl gelip yerleşecek, yerleşince ne kazanacaktı? Düşman daha görünmeden kendini yenik sayanla, bunu gerçekten boğuşup yenme sayan arasında ne fark vardı?

Bacaların dumanları ıslak havaya güç yetiremediklerinden damların üstüne yayılıyor, sağılıp sokağa bırakılmış inekler, burasını ilk defa görüyorlarmış gibi, iki adımda bir durarak, şaşkın ürkek, arkalarına bakıp böğürüyorlardı.

Cemil'in canı, sıcak sütle susamlı simit istedi. “Hayır simit değil... Bayat ama, pişkin ekmek... Bol şekerli sıcak süte, bayat ekmek içini ufalamak... ” Bunu aklından geçirmemiş de bir başkası söylemiş gibi, Faruk'un yattığı karyolaya döndü.

Teğmen Faruk, ekşi bir şey yemiş gibi suratını buruşturarak sayıklamıştı. “Ekşi bir şey yemiş gibi değil, sayıkladığı sözlerin acılığını yutkunur gibi... ”

Cemil, elini yüzünden geçirdi. “Tıraş olmalı... Komutandan ayıp... ” Gömleğinin yakasındaki kirlenmişliği ensesinde gezdirilen fırça kılları gibi duyarak ürperdi. “Sıcak su olsa bol bol... Kokulu sabun olsa... Yüzünü buruşturdu. Kokulu olmaz. Bildiğimiz, sabun... Hamam temiz olsa... Ama çok temiz... Parıl parıl... ” Gerçek anlamıyla kendine geldi. Kendi, dolaşmaya çıkmış da, şimdi, dönüp gövdesine girmiş gibi... “Savaşa tutuşmuşuz da haberimiz yok... Çoktan savaşın içinde yatıp yuvarlanır olmuşuz!.. ” Bol sıcak suyla ak sabun isteğini her zaman, savaşın, en kızgın sıralarında duymuştu. “Barışta adam, istediği zaman yıkandığı için yıkarımayı özlemez. Gömlek yakasının kirlendiğini de düşünmez!” Evet, gene savaşın ortasındaydılar. Tabancasını çözmeden yatmış, arkaüstü uyumuş, uykusu arasında

ancak sol yanına dönmüştü. Tabancasına döneydi, yüzde yüz uyanırdı. Bunlar savaş alışkanlıklarıydı.

Kapı açıldı. Suratsız otelcinin çay satmaya geldiğine emin olduğu için aldırmadı.

— Başımız belaya girmeden bir çıksak hayırlısıyla, buradan...

Cemil, Yüzbaşı Selahattin'in sesine şaşırarak döndü:

— Ne var?

— "Çay, " dedim, "Şimdi ocak yanmaz. " dedi. "Komutan için biraz sıcak su uydursak, tıraş suyu... " dedim. Karşılık bile vermedi. Homurdanarak kenefe girdi. Yarım saat oluyor.

— Tekmeyle çıkarsak...

— Bunu istediğinden şüphelendim de, yapmadım. Bizden yediği dayakla düşmanın karşısına tertemiz çıkacak... Komutan dün gece senin kızdığını anladı. Sıkı tembihi var. Ne yaparlarsa yapsınlar, sonuna kadar ses çıkarmadan dayanacağız. Rezil takımının bir oyunu da, korkulu saydığı bir durumu, kendisine dayak attırıp savuşmaktır. Komutan güldü. Soğuk suyla tıraş olmaya başladı.

— Haber yok mu Manisa'dan?

Selahattin arkadaşının yüzüne bir zaman baktı:

— Aklına gelen benim de aklıma geldi ama, sanmam!.. Senin topçu "Manisa'ya gidiyorum" diye, ata atlayıp Uşak'a doğru savuşacak bir adama benzemiyordu. Tanıdın mı, okuldan filân?

— Yok...

— Faruk uyanırsa, burada ileri geri şeyler konuşmayın yüksek sesle...

— Neden?

— Hancı dinliyor. Sezinledim. Kapıyı birden açtım. Kerata iki büklümdü. "Nedir o? Bir şey mi düşürdün?" diye sordum. "Yok. " dedi, savuştu.

— Düşman içinde gibiyiz! Sana da öyle gelmiyor mu?

— Hayır! Bana daha iğrenç geliyor. Faruk’a acıyarak baktı. Ne kadar yorulmuş olmalı ki, bunca gürültüye uyanmadı. Bir şeyler yapsak?

— Ne gibi?

— Düşündüm... Yanında üç kişiyle koca bir kolordu komutanı... Bir han odasına sığınmış... Olmaz. Yılgınlığı büsbütün cıvıklaştıracağız. Adımıza yaraşır bir yer bulalım. Aklıma Askerlik Şubesi geldi. Birimiz gidip baksak nerdedir? Başkan yerinde mi? Kaç tane er var?

— Doğru... Ben şimdi gider gelirim. Başka bir şey?

— Eger yerleşebileceğimiz gibiyse başka bir şey istemez. Çayı mayı orda buluruz. Kapısı kilidiyse... Sanırım ki öyle bulacaksın! Jandarmaya uğra... Bir şeyler yap... Say ki, burasını küçük bir birlikle ele geçirdin!..

Cemil, askerlik dairesini, kimseye sormak zorunda kalmadan kolayca buldu. Kapı kapalıydı ama, çok şükür, üstüne, asma kilit filan takılmamıştı.

Çaldı bekledi, bekledi çaldı. “Burada kapı açmayı pek sevmiyorlar galiba” derken pencereden bir kafa uzandı.

— Kimse yok! dedi, çekildi.

— Aç oğlum!.. Hey, sana dedim rezil... Aç şunu... Sen kimse değil misin?

— Reis bey İstanbul’a gitti. “Ben gelmeden kimseye kapı açma!” dedi.

— Sen o zamandan bu zamana hiç dışarı çıkmadın mı?

— Çıktım. Çıkılmaz mı?

— Kapıyı açmadan nasıl çıktın eşşoğlu?..

Kara sakallı bir gözü kör asker, bu söze çok şaşmış, ağzını bir karış açarak apışmıştı.

Cemil, bu şaşkınlığın geçmesine meydan bırakmadı:

— Açtınsa yandın! Sorumlusun... Meşe odunu... Aç... Aç dedim. Yukarı çıkarsam, ben senin kemiklerini kırmaz mıyım?

— Sen kimsin efendi?

— Ulan ben, İstanbul'dan yeni gelen Şube Başkanı değil miyim? Aç şunu...

— Ayak sesleri merdivenden telaşsız, hatta duraklayarak iniyordu. Kara sakallı şube erinin böylece bir şeyler hesapladığını Cemil anladı.

Karasakallı, kapıyı açtı ama ardına dayamadı. Aklınca sorup soruşturacaktı.

— Yeni başkan mısın sen? Bizim eski başkana n'oldu? Hani senin binbaşı urbaların...

Cemil, göğüsleyip girdi.

— Senin binbaşının öküz sinirinden kırbacı varmış... "Benim kara sakala ayağının tozuyla bir kötek atmazsan laf anlatamazsın" dediydi. Doğruymuş... Getir şu kırbacı... Getir, dedim, bitiyorsun!

— Tövbe binbaşım... Seni bilemedim! Bilsem... Tövbe!

— "Daha dört beş kişi olacak" dediydi sizin binbaşı... Nerde o eşşoğları?..

— Binbaşının ardından savuştular alçaklar... Bizi burada koyup... Gecenin birinde geçip gittiler!

— Tamam!.. Bana Vali Paşa'nın yazdığı yalan değilmiş... Tüfekleri de alıp savuştular değil mi? Peki, ben seni, Kuyulu Kahve'nin önündeki dut dalma asmaz mıyım?

— Aman tövbe!.. Aman binbaşım, tüfekler burda... Tüfekleri götüren olmadı! Defterine bakmadan beni asma oh kumandan bey... Defterde sayısı noksan çıkarsa, Kör Şaban'ın kanı sana helal olsun!

— Oğlum Kör Şaban... Tüfekleri eksik bulmalıyım ki... Tüfekleri...

Elleri belinde çevresine, tavana bakarak alt katı dolaştı. Alt kat da, üst kat da haftalardır silinip süpürülmemişti. Tavandan örümcek ağları sarkıyor, camlardan dışarısı tozlardan görünmüyordu.

— Tüfekleri dedim, tüfekleri... Tüfekler tamam değilse... Oğlum Kör Şaban... Seni ben asmam, ağır ateşte pişirip, kebabını itlere

dökerim.

— Binbaşım gelmeyecek mi gerisin geri?.. Nasıl bildim gelmeyeceğini gidişinden... Bezdi benim binbaşım... Kör beslemekten bezdi, usandı... Canı üzüldü. Hava değişimlisi gelir bu kapıya, acemi eri, sakatı, kaçağı gelir bu kapıya... Baktı ki, olmayacak, geçti gitti. Vay başıma!.. “Aman beni burada koyup gitme binbaşım” diye yalvardım, “Amanı bilir misin?” dedim. Canı bezdi de gitti. Başını iki kere yumrukladı. Sen nerelisin binbaşım, sen de İstanbullu musun?

— Yok! Sizin ordanım!

— Deme, gerçek mi? İçinden misin Çankırı’nın?..

— İçinden...

— Yolun düştü müydü hiç bizim Kurşunlu’ya oh beyim?

— Çok... Benim anamın anası Kurşunlulu...

— Deme, gerçek mi?

— Hele tüfekler eksik çıksın da, ben sana gerçek mi, değil mi sorarım! Nerde ambarın anahtarı?..

— Nerde olur? Üstümde... Nah buyur!..

Cemil, Kör Şaban’ın uzattığı anahtarı elinin tersiyle itti:

— Ulan Köraăa, sen, “Hazır ol” bilmez misin? Toplan! Düş önüme!

Şubenin silahları, yukarda, yıllardır süpürülmemiş bir odada duruyordu. Ahşap bina kav gibi kuru olduğu için, en eski silahlar bile karıncalanınamıştı.

Cemil, kırk elli tüfeğin içinden iki tane atlı filintasıyla, iki tane Alman mavzeri seçti:

— Nerde bunların mermileri?.. Sayısı noksan çıkmalı ki... Satıp matmalısm ki, ben sana... Kes oğlum Kör Şaban... Dayağa kaşınma... Bu sandıklarda mı? Aç!.. Aç, dedim, şaplak geliyor!.. İyi... Fişeklik yok mu, bu temeline tükürdüğüm ambarda? Fişeklik dedim. Ayı, kütüklük demedim! Tamam!.. Bak bana... Ben şimdi defterleri yoklayacağım. Beş dakkaya kadar, fişeklikleri doldurup tüfekleri ayna

gibi parlatmadın mı, gerisini kendin düşün! Şart olsun... Daha duruyor! Ulan, sizi binbaşınız ne kötü alıştırmış! Beni, olur olmaz binbaşılara benzetme... Benim, Osmanlı ordusunda, Sopalı Binbaşı diye ünüm vardır. Beş Dakka! Altı dakkaya kaldın mı, hiç kıymeti yok... Gözüme görünme! Bırak savuş ki, sağlam gözünü de ben söndürmeyeyim!..

Sube reisinin odasında bir küçük masayla iki tahta iskemleden başka eşya yoktu. Duvarların sıvası yer yer dökülmüş, döşeme tahtalarının arası ikişer parmak açılmıştı. Masanın üstü toz içindeydi. Cigara tablası, binbaşının bıraktığı gibi izmaritlerle dolu duruyordu. “Belki son gece... Burada cigara içerek, her şeyi yüzüstü bırakıp gitmenin doğru olup olmadığını düşündü. Başına gelebilecekleri enine boyuna hesaplamıştır. Kim bilir ne kadar kıvrandı fukara!.. ”

— Tamam binbaşım...

— Tamam mı? Hani bakayım? Neresi tamam bunun?.. Dort yüz mermiyi ne kadar kolay saydın!..

— Saydık Allahın izniyle... Her bir bağı beşer mermi... Yirmi bağ yüz mermi...

— Ulan aferin Kör Şaban!.. Ulan, binbaşın dediydi de inanmadımdı. Oğlum, senin insan gibi fikrin varmış... İyi... Sar şunları bir şeye güzelce... Bir ip bul, sar adamakıllı... Dur, herif, nereye? Yağlı mıymış namlular? Karıncalanınışlarsa ben senin sağlam gözünü!..

— Yağlı ki, binbaşım halisinden, fabrikasının yağı... Benim gördüğüm, bunlarla hiç mermi yakılmamış... 56’ncı Tümen’e geldiydi bunlar, savaşın sonuna yakın... Deniz kıyısını koruyan birliklere geldiydi... Kurnaz kurnaz gülümsedi. Binbaşım, sandığın birini açtı da, ikisini üçünü çekip aldı, yerine yivi mivi kalmamış muaddel sokuverdi. Filintaları sorarsan, halis, eşkıya silahı... Bunlar iki karış namlularla iki bin metreden pireyi vururmuş kendi başlarına... Bunlara gezgözarpacık istemezmiş...

— Sana ben, ne dedim... Ulan ben sana...

— Sar, dedin binbaşım...

. Kucağındakilere, karmakarışık dışarı çıktı. Biraz sonra düzgün bir paketle döndü.

— Nah buyur binbaşım!.. Sardık güzelce!..

— Evet, iyi sarmışsın! Şimdi lafıma kulak ver! Birini unutursan keyfine... Unutursan bir, bir de, karıştınrsan... Dediklerimi aklına yazacaksın!.. Soran oldu mu, arasına, hiçbir şey katmayacaksın!.. Yunan yürüdü geliyor baş aşağı... Silahları bir tamam istiyor. Zagonu: Her noksana bir adam asmak... Biz ambardan dört tüfek... Şu kadar cephane aldık. Yunan bunu duyarsa n'olur?

— Bizi asar domuz... Asar, hiç bakmaz öyle ya...

— Tamam... Tüfeklerin gittiğini bir sen bileceksin, bir ben, bir de Allah...

— Allah elbette...

— İyi... Al paket koluna, gel arkamdan... Biri dönüşte, "Kimdi o herif?" diye sorarsa, "Yeni binbaşı" demeyeceksin, "Kurmay Başkanı" diyeceksin! Bildin mi, "Kurmay Başkan"ı lafını?

— Bilinmez mi? Kurmay başkanı...

— Tamam... Hadi...

Otele kadar rastladığı tek tük insanlar, nedense göz göze gelmek istememişler, başlarını çevirmişlerdi. Bu sebeple, Kör Şaban'ın kolundaki paketle hiç kimse ilgilenmedi.

Otelci de ortada yoktu.

Üst kat sofasına çıktığı zaman, Selahattin, komutanın yanına girmek üzereydi. Kör Şaban'la körün kolundaki paketi görünce durdu:

— Nerde kaldın yahu? Nedir?

— Hiç... Gelen giden oldu mu?

— Reşat Bey içerde... Nasıl Askerlik Şubesi?

— İş yok... Kör Şabana yattığı odanın kapısını gösterdi. Koy onları oraya... Hemen şubeye yetiş... Kapıyı çekmedin!.. Biri bir şey aşırmalı ki...

Şaban'ın bir gözü kördü ama, canı tezdi. Odaya girmesiyle çıkması bir olmuştu. Selam verdi:

— Koydum komutanım! Gitmekteyim!

— Dur bre... Ulan bu nasıl gidiş!.. Al şu elli kuruşu...

— Tütün mü lazım?

— Tütün ama, bana değil, kendine... Al diyorum! Bir daha "İstemez" demelisin ki... Merdivenden inen Şaban'ın arkasından seslendi. Aradığım zaman seni şubede bulamamalıyım ki... Göndereceğim adam, "Yok" diye geri gelmeli ki... Ah ne fayda, gelmeli ki...

— Gelebilemez binbaşım... Bizi Allah'ın izniyle gece gündüz şubedeyizdir.

— Yıkıl... Daha söylüyor!..

Odaya girdiğinde, Teğmen Faruk paketi yokluyordu:

— Nedir bunlar? Durun... Tüfek değil mi? Tüfek mi sahi?.. Hay siz çok yaşayın yüzbaşım... Hay Allah sizden razı olsun... Bir an kucaklayacak gibi davrandı. Sonra, topuklarını bitiştirerek dimdik durdu. Yanılmıyorum ya?

— Tüfek evet... Her birimize birer tüfek, yüzer de mermi...

— Açıp bakabilir miyim?

— Durduğun kabahat...

Teğmen Faruk, bayram çocuğu sevinciyle ipleri biraz çekiştirdi. Koparamayacağını anlayınca, çakısını çıkarıp kesti:

— Çok yaşayın siz... Nerden buldunuz? Ömrünüze bereket... Kız gibi tüfekler...

— Filintaları seninle komutan için aldım. Ağır olmaz!

Cemil, aslında filintanın birini kendisi için seçmişti. Faruk duraklayınca şaştı:

— Sevmedin mi?

— Ben Alman mavzerine alışığım...

— Öyle mi? Al benim mavzeri...

— Olur mu hiç... Hayır, kalsın!.. Biraz mermi yakar, buna da alışırım!

— Yok yahu... Taşıması sana zor olur, diye düşünmüştüm. Beğen birini...

Faruk mavzerlerden birini aldı. Namluya baktı, mekanizmayı açıp kapadı:

— Yepyeni... Kız gibi... Çok yaşayın e mi... izin verirseniz, yağını alıp doldurayım... Olur mu?..

— Yalnız kendininkini olmaz! Dördünü de doldur. Ne diyor Reşat Bey?

Faruk bir yandan tüfeklerle uğraşırken bir yandan anlattı: Kolordu Komutanı'nın özel bir trenle geldiği dün gece duyulmuş... Rumların keyfi kaçmış çok...

— Rumları anlıyorum ama, Hürriyet Itilafçılara ne oluyor? Onlar da pek telaşlanmışlar. Bu sabah yer yer toplantılar yapılıyormuş... Reşat Bey'in arkadaşı Kâmil Bey, kasaba ileri gelenlerini toplayıp birazdan buraya getirecek...

— Manisa'dan haber?

— Yok... “Telgrafçılar arıyorlar, aralıksız... ” dedi. Reşat Bey... Komutanın istediği başıbozuk paşasına da adam gönderdiler.

— Manisa'dan haber yoksa, düşman daha girmedi demektir.

— Evet... Komutan da öyle dedi... Yağını aldığı mavzerlerden birini yukarı kaldırdı. Fabrikadan yeni çıkmış, şuna bakın... İçeri giren Selahattin Bey'e uzattı. Buyrun silahınızı yüzbaşım...

Dikkat! Doludur!..

— Nerden bulmuş bunları?

— Bilmem... O kadar sevindim ki, sormadım bile...

— Askerlik şubesinden aldım.

— Daha var mı?

— Kırk elli tane var ama, işe yararı kaçta kaçtır, bana karanlık!

— Komutana söyledim. Güldü. Manisa'dan haber gelmemesini daha düşmediğine veriyor. Çok keyifli... "Getirin şunları bir göreyim. " dedi.

On Yedinci Kolordu Komutan Vekili Albay Bekir Sami Bey, Selahattin'in uzattığı filintayı, tıpkı, Teğmen Faruk'un sevinciyle kavradı. Onun gibi tutmuş, onun gibi, namluyu tavana çevirerek mekanizmayı oynatmıştı.

— Nerde bunun fişekleri?

— İçerde efendim!

— Getirin de dolduralım! Epeyce var mı?

— Şimdilik yüzer tane almış... Dört tüfek, dört yüz mermi...

— Karşılığında bir imzalı kâğıt bırakaydı.

— Hiç sanmam. Aklına gelmemiştir.

— Aldı, yürüdü, demek... Peki...

— iyisinden fişeklikler de bulmuş efendim!..

— Gerçek mi? Durun öyleyse... Eveeet... Bakın ne yapacağız Selahattin Bey... Hepimiz, fişeklikleri takacağız. Silahları yanımızda duvara dayayacağız!.. Anladınız mı?

— Evet efendim!.. Bize bu gidişle birer Çerkez kamasıyla ikişer de bomba ister!..

— Siz şaka ediyorsunuz ama, ben bunların mutlaka bulunup takılmasını emrediyorum.

— Emriniz Cehennem Yüzbaşı'ya söyleyeceğim efendim.

^jorgan Savaşçı

Cemil, Kolordu Komutanı'nın el bombası şakasına pek kulak asmadı. Selahattin'in sözlerini yanda keserek sordu:

— Nerde konuşacak, kasaba ileri gelenleriyle bizim albay?

— "Askerlik şubesi uygun değil" dedin ya... Burda...

— Burda, dediğin nere? Yattığı odada mı?

— Alay mı ediyorsun Cehennem?.. Akhisar Oteli'nin Viyana otelleri gibi dayalı döşeli salonları mı var?

— Demek bizim komutan, külüstür karyolaya bağdaş kuracak... Göğsünde çapraz fişeklikler... Kucağında atlı filintası... Olmaz gözüm... Hiç olmaz!

— Ya?

— Bir başka düzen bulacağız. Büyük Cemal Paşa, böyle işlere çok önem verirdi. Enver Paşa geldiği zaman saklıdaki özel koltuğa çıkarırlarmış...

— Nasıl özel koltuk?

— Bilirsin, Enver Paşa'nın boyu kısaydı biraz... Bu kısalık fark edilmesin diye, Cemal Paşa özel bir koltuk yaptırmış. Bir masanın ayakları belli belirsiz yükseltiliyor, ardına özel koltuk koyuluyor. Birlikleri gözden geçirirken de, başkomutan vekilini otomobilden hiç indirmezdi. Bana kalsa, bir kolordu komutanı, acemi erler gibi tüfek elde, halka hiç görülmemeli...

— Haklısın belki ama, şimdilik albaya bunu anlatamayız. Filintayı sevdi. Teğmen Faruk'tan daha çok sevdiğine kalıbımı basarım.

— Anlıyorum!.. Biz subay milleti iki bölüğüz... Çoğunluğumuzun paşa da olsak, aslında teğmenlikten yukarı çıkmamış sayılırız. Komutan olmak başka şey... Enver Paşa'nın Sarıkamış'ta gözcü kollarının başına geçmeye kalktığını söylerler. Bunu korkmazlıgma tanık gösterirler. Aslında, teğmen kaldığını ispatlar. Başkomutan vekili olmuş ama, komutan olamamış...

Alt dudağım tutarak sustu. Doktor Münir Bey'in Kurmay Başkanı Ali Fuat Bey'i alaya alışı aklınla gelmişti. Doktor haksız, dı. O yürüyüş kolunun öyle olması, komutanlığın baş yasaların-' dandı.

— Neye sustun?

— Hiç... Aklıma bir şey geldi de... Evet, olmaz cancazım... Ali' bayın karyolaya bağdaş kurması yakışık almaz. Bak ne yapanz! Odanın kapısına bir masa koyalım. Albay iç tarafta otursun! Seninle

ben, dışarıda, masanın iki yanında ya ayakta dururuz, ya da ' birer iskemleye otururuz. Sizde haritaya benzer bir şey var mı? '

— Var ama, kurmay haritası değil... 1

— Olsun. Onları da masanın üstüne yayalım! Birkaç not defteri, bir iki kalem koyalım.

— Evet... Masayı kapıya koymak iyi... Filintayı Yanına dayasın! Hadi öyleyse, herifler gelmeden iskemleleri taşıyalım!

— Kaç kişi gelecek biliyor musun?

— Hayır...

— O zaman, iskemleleri önceden getirmek doğru değil... Başka bir şey düşünerek gülümsedi. Böyle karışık sıralarda, boş iskemle yılgınlığı arttırırmış...

— Kim dedi?

— Doktor Münir Bey...

— Kim Doktor Münir Bey?.. Nerden aklına geldi şimdi?

— Geldi apansız... . Doktor Münir Bey, KafkasyalIlara milli hükümet kurdurmaya çalışırken bizimkilerin nasıl sıkıntı çektiklerini, her şeyi ince eleyip sık dokumak zorunda kaldıklarını anlatıp Halil Paşa'ya takılırdı. Doktor Münir Bey bunlara "Osmanlı numarası" der. Herifler zati buraya gönülsüz geliyorlar. Bir de boş iskemle görürlerse, "Çağırılanların hiçbiri gelmemiş... Allah'ın bir avanağı biz miyiz?" diye pirelenirler.

—Doğru yahu... Vay canına... "Doktor milletinin akıllısı olmaz" derdin, meğer olurmuş! Evet, doğru... iskemleler azar azar getirilecek...

— Evet azar azar... Gelenlerden bazıları biraz ayakta beklesin! Kaymakamı, masanın sağ Yanına oturtmayı unutmayalım!

— Kaymakam gelemiyor. Çok hastaymış...

— Nasıl hasta?.. İşte bu olmadı. Hiç olmadı. Bana kalsa, sürüyüp getirmeli.

— Getirilecek gibi değil... Karnı bozulmuş herifin...

— Kötü... Çok kötü... Geleydi de, komutanın sağ Yanına oturaydı, en amansız sırada, istesin istemesin, yardımcı olurdu. Doktor Münir Bey dedi ki, “En büyüklerini Yanına oturtsun. Söz kızıştı mı, karşı gelene kızacağı tutar, sen de fırsatı kaçırmaz keçeni sudan alırsın. ” dedi.

— Dedi ama, kaymakam beyin karnı bozulduysa ne yapalım?

— Evet... Kaymakam beyin yerine başka birini bulalım. Müftü gelsin!

— Müftü direnmeye karşıymış...

— Binbaşı Hüsnü Bey?

— Arattık. Gün dogmadan atma binmiş, Manisa’ya doğru gitmiş... Rasim Bey’e bakacak...

— En iyisi... Biz dün gece, trenden hiç inmeyecektik. Herifleri vagona çağıracaktık. Daha doğrusunu ister misin?

— Neymiş?

— Gece, Rasim Bey’den Manisa’nın düşmediğini öğrendik ya...

— Evet...

— Hemen askerlik şubesine gidecektik. Tüfekleri alıp trene dönecektik. Sürecektik Manisa’ya... Manisa’ya gitmekte çok iş vardı arkadaş... “Kolordu Komutanı bu gece özel treniyle Manisa’ya geçmiş” lafının burada yapacağı etkiyi düşün...

— Doğru... Nasıl akıl edemedik dün gece bunu?..

— Edemedik. Çünkü bunu komutan akıl eder. Manisa’ya gideydik, döküntü erlerden iyi kötü bir birlik meydana getirirdik... Getirdik mi, topları koşardık. Koştuk mu, milletin atını arabasını, önce güzellikle isterdik, olmazsa zor döker alırdık. Gözünün önüne getir: Koşulu toplar yol boyuna dizilmiş... Ardında, elli altmış araba, birkaç yüz hayvan... Bunların çevresinde bütün savaş donanımıyla iki yüz üç yüz er... Yol boyundaki köylere böyle giriyoruz. Meydanda birkaç söz söyle, tüfek cephane vereceğini bildir, atına binen sana katılsın...

— Hay Allah senin belanı versin Kara Cehennem!.. Bunları dün gece söylemek yok mu?

— Yok... Çünkü dün gece, yeteri kadar sıkışmadık... Bandırma'da sana bir şey dedim, aklında mı?

— Ne gibi?

— Mustafa Kemal Paşa için...

— Evet, bir şeyler dedindi ama, şimdi toparlayamıyorum.

— "İzmir'in yolu Samsun'dan mı geçer?" dedim. "Kestirme yolu bu mudur?" diye alay ettim. Düşünüyorum da, akıldan yana biz nerdeyiz, Mustafa Kemal nerde? İstanbul'dan 16 Mayıs'ta yola çıktı: Yani, İzmir'e Yunan'ın girmesinden bir gün sonra... Neden Samsun'a gideceğine, Bandırmaya gelmedi? Çünkü gerçek komutanlar durumun özelliğine göre burda yıldırım olup yakmaktansa; ordan gürlemenin daha etkili olduğunu bilirler!

— O kadarına aklım ermez ama, Manisa'ya gitmek en doğrusuydu arkadaş! Buranın direnme gücünü kıran, hep Manisa'daki mutasarrıf beymiş... Kaymakam Bey'in karın agnmasına uğraması da, Manisa mutasamfının namussuzluğundan... Bizim bunca zamandır Manisa'yı bulamamamız da o herifin işi... Evet, buralarda hiç eğlenmeden Manisa'yı tutacaktık... Biraz düşündü. Ama komutan beyin "Bir de lokomotif kaptırmayalım!" sözü de doğru...

— Lokomotifler bizim mi ki kaptırmaktan korkuyoruz? Düşmanın gözünü yıldıramazsak, toptan vatanı kaptıracağız! Aslını ararsan, burada da gereğini yaptık sayılmaz. Gece, hırsız gibi geldik, bu pis hana sığındık. Sabahleyin, hancıya ocağı yakaramadık. Oysa, gece, dosdoğru... Kaymakam yatağından kaldırılacak, gönlüyle gelmezse, sürütülecekti. Doktor Münir Bey der ki, "Hangi durumda olursa olsun insanlar için yapılacak bir çıkarlı iş vardır. Şurdan burdan yoklarsın, şurasını burasını zorlarsın, azıcık kımıldattın mı, durum sana döndü demektir. O zaman meydana getirdiğin kendi yeni durumun için de başarı umudu belirir!" derdi. Burda kalıp hükümet konağını ele geçirseydik; ya da Manisa'ya gidip döküntü birliklerle topları kımıldatsaydık, genel durumun içinde, onu pek değiştirmeden,

kendimize bir başka durum meydana getirmiş olurduk. Komutan çağırıyor. Koş bakalım! “En kısa zamanda el bombalarını bulacak. ” dersin! Aklım kesti, bu gidişle, biz kemerlerimize el bombaları takınmadan bir lokma ekmek bile bulamayacağız!

Selahattin çıkınca bir cigara yaktı. Filintası karyolaya dayalı duruyordu. “Bombasız olmaz. Çünkü Çakırcalı Mehmet Efelerin durumuna düştük... O pis heriflerin pis durumuna... ”

Masa odanın kapısına konulmuş, sofaya, şimdilik, yedi sekiz iskemle getirilmişti ki Reşat Bey koşarak yukarı çıktı:

— Geliyorlar beyim... Bunlar Hürriyet İtilafçı... Kaymakamı da önlerine katmışlar. Elebaşıları, eski müderrislerden Hacı Nizamettin Efendi... Koca sarıklı, gaga burunlu, köse herif...

Kaymakam, kara çember sakallı, kamburca, kırklık bir adamdı. Yüzü, karın bozukluğundan değilse bile, korkudan sararmıştı. Sırtında, havı dökülmüş bir eski setre, bacağında namaz kılmaktan dizleri dışarı fırlayıp paçaları baldırına çıkmış, ince ak çizgili bir kara pantolon vardı.

Teğmen Faruk’un nöbete girdigi merdiven başında, yerden alıp üçe böldüğü bir kandilli selamla albayı selamlamış, sonra Müderris Hacı Nizamettin Hoca’ya yol vermişti.

Hacı Nizamettin Efendi’nin suratı asıktı. Gaga burnu bu aşıklığı birkaç kat arttırıyor, ince dudakları inatçı olduğunu, bu inatçılığın kincilikten geldiğini gösteriyordu.

Çapraz fişeklikleri, nagant tabancası, uzun mavzeriyle Sabahlıkta dimdik duran çelimsiz delikanlıya düşman gibi bakmış, önündeki masaya yumruklarını dayayarak ayakta duran Kolordu Komutanı’ın enikonu görmezden gelerek kasıla kasıla gidip en baştaki iskemleye oturmuştu.

Selahattin Bey, cigara gezdirdi, kahve sordu. İstemediler.

Kâmil Bey’in ardı sıra direnmeden yana oldukları söylenen dokuz kişi geldi. Bunlardan sonra da, başta polis komiseri olmak üzere, tarafsız geçinen Belediye Başkanı, tahrirat kâtibi, aynı zamanda hukuk mahkemesi başkanı olan kadı, ceza reisi, üyeler, savcı

yardımcısı, sorgu yargıcı, hükümet doktoru, malmüdürü, vergi kâtibi, tapu memuru, nüfus memuru, tarım memurları, sofayı doldurdular.

Kaymakam, arada bir kekeleyip kelimeleri çiğneye çigneye söze başladı. Hasta yatağından kalkıp gelmişti. Müderris Hacı Nizamettin Hoca Efendi'nin hatırını kıramamış... Emir kuluymuş... İstanbul'dan aldığı emirlere boynu kıldan inceymiş...

— Metropolit Efendi hazretleriyle Rum çorbacı efendilerden bazıları da geleceklerdi ama, “Hele biz bir kere komutan beyi görelim de, sonra sizi de çağırtırız icap ederse” dedik. Müderris Hacı Nizamettin Hoca Efendi hazretleri böyle uygun gördüler komutan beyefendi...

— İyi etmişler! Uygunu budur. Evet, gerekirse onlarla da ayrıca görüşeceğim.

Bekir Sami Bey oturmamıştı.

Tüfeği masaya dayalıydı. Yumruklarına basarak karşısındakileri ayrı ayrı gözden geçirdi. Bu işi bitince önündeki kâğıtları ileri geri karıştırdı:

— Toplanıp geldiğiniz için hepinize teşekkür ederim efendiler! Durumu biliyorsunuz. Karşımızdakiler imzalarını tanımadılar. İmzaladığımız ateşkes anlaşmasında Yunan'ın İzmir'e çıkacağı yazılı değildi. Yalnız Yunan'ı İzmir'e çıkarmakla yetinmediler. Silahsız halka ateş ettiler. Teslim olan erleri, subayları öldürdüler. Daha beteri, memleketin içine doğru yürümeye başladılar. Öyle görünüyor ki, eğer biz, davranıp vatanımızı korumaya başlamazsak, hiç durmadan yürüyecekler. Bir düşman bir memlekete girdi mi, orada milli varlığı, dini, ırzı yok eder. Bunu biz Balkan'da gördük, İstanbul, aylardan beri, düşman baskısı altındadır. Ateşkes anlaşmasında yazılı olmadığı halde düşmanlarımız, İslam halifesinin başkentine zırhlıları soktular. İstanbul hükümeti bu zırhlıların topları altındadır. Ben üç gün önce İstanbul'daydım. Harbiye Nâzırı Paşa ile görüştükten sonra buraya geldim. Bize düşen namus borcu, din borcu, kan borcu, düşmana karşı koymaktır. Balıkesir'den İstanbul'a giden üç kişilik bir heyete Dahiliye vekili bey, “Siz bize bakmayın! Davranın. Bizden teslim olma emri de alsanız kulak asmayacaksınız. Bize de

başkaldırmış olacaksınız!” dedi. Aslında, Yunan’ın İzmir sınırından bir adım ileriye atmasına, büyük devletlerin de razılıgı yoktur. Eğer biz davranır da, yolunu kesersek, vatanımızı düşman çizmeleriyle çiğnenmekten kurtarırız arkadaşlar!.. Aldığım raporlar düşmanın çok küçük birliklerle ilerlediğini gösteriyor. Korkarak geliyor. Biz karşı durmadığımız için yürüyor. Aslına bakarsanız teslim olmanın hiçbir faydası yoktur. İşte, İzmir’de karşı koymadık ne oldu? Gene insanlar öldü, gene kadınlara saldırıldı. !

Reşat Beyle Kâmil Bey’in yanında oturanlar Bekir Sami Bey’i can kulağıyla dinliyorlar, arada bir “Doğru” der gibi başlarını sallıyorlardı.

Müderris Hacı Nizamettin Efendi Hoca, oturdu oturalı gözlerini yerden kaldırmamış, hiçbir kımıldama göstermemişti. Dinleyip dinlemediği bile belli değildi.

Bekir Sami Bey, karşılık bekler gibi susunca başını kaldırdı:

— Sizce Akhisar ne yapmalı kumandan bey?

— Tutulacak iki yol var! Biri teslim olmak... “Biz teslim olacağız” derseniz, söz orada biter.

— Öteki yol neymiş?

— Davranıp kalkmak... Düşmanı durdurmaya çalışmak... Aldığım telgraflara göre Antalya’dan Bandırma’ya kadar her yerde, köyler, kasabalar, şehirler ayaklanıyor. Alaşehir’den bu sabah haber geldi: Alaşehir milleti çoktan davranmış... Haklarını korumak için dernekler kurmuş... İzmir’in Yunan’a verilmesini kabul etmediklerini her yana bildirmişler. Hüseyin Paşaoğlu Mustafa Bey adında bir kahraman öne düşmüş... Eli silah tutanları başına toplamış... Daha şimdiden üç yüz silahlısı var.

— Üç yüz silahla cephaneyi nerden bulmuş bu Mustafa Bey?

— Alaşehir kaymakamı, jandarma deposundan çıkarıp vermiş...

Müderrisle kaymakam birbirlerine baktılar. Kaymakam, boynunu bükmüş, ellerini ovuşturmaya başlamıştı.

Müderris Hacı Nizamettin Hoca Efendi gaga burnunu yere eğerek öğrenci azarlar gibi kılçıklı bir sesle konuştu:

— Alaşehir'de neler olduğunu biz bilemeyiz!.. Öyle diyorsunuz... Belki onlar öyle yaptılar. Akhisar'a gelince... Akhisar, Manisa'nın burnu dibi... Dün Manisa düştü dedilerdi. Bu saate kadar başka haber çıkmadı. Düşman, Alaşehir'e kadar belki gitmez ama, buraya geleceğinden hiç şüpheniz olmasın? Düşmandan uzakta yiğitlenmek kolaydır. Biz her yanını düşündük. Gücümüz yetmezken efelenip çolugu çocuğu, ırzı namusu ayak altına bırakmayı göze alamadık. Başımıza ne gelirse, razıyız. Tek, biz kışkırtmış olmayalım! Reşat Bey takımına baktı. Öyle değil mi? Dün akşam böyle kesişmedik miydi?

— Düşünelim dedik, Hacı Efendi, kestirip atmadık.

— Sen düşünelim dedin ama, yanındakileri çoğu, sonunda bizim dediğimize geldi. Doğru konuşulacaksa, herkes kendi adına konuşmalı...

Reşat Bey'in yüzü sapsarı oldu:

— Ben kendi adıma konuşuyorum. Arkadaşlar, dün "Düşünelim" dedilerdi. Buraya enini boyunu konuşmaya gelmedik mi?

— Konuşmak önceden gerekti Reşat Bey... Taa önceden... Balkan Savaşı'ndan, seferberlikten önce... Aslını ararsan, Sultan Hamit gibi gölgeli bir padişahı indirmeden önce gerekti.

— Şimdi eski defterleri yoklamak ne işe yarar Nizamettin emmi? Sırası mı şunun?

— Sırası... Ne güzel sırası... Başımıza gelenlerin suçu kimin? Yunan'ın değil, haşaaâ... Yunan ortada, kurban olduğum Allah'ın el ulağı... Suçlar, İttihatçı kudurganların... "Hürriyet" diye kara yılan gibi ıslıklanarak kopasıca kafalarını kaldırdılar. Yedi kralı parmağında oynatan peygamber halifesini it leşi gibi gâvur içlerine sürdüler. Yanımıza mı kalacaktı? Orduya sen ben davası bulaştırdılar. Balkanın üç buçuk zibidi hükümetine bizi yendirdiler. Yanımıza mı kalacaktı? Durdukları yerde, yetmiş iki buçuk millete savaş açtılar. Yanımıza mı kalacaktı? Yenildik. Kafkas'ın karında, çölün ateşinde, gâvur içlerinde, Çanakkale

Boğazları'nda milletin erkeklerini bire kadar kırdırdılar. Yanımıza mı kalacaktı? İşte gâvur yürüdü geldi, İslam ülkesine doldu. Yanımıza mı kalacaktı yoksa?.. Neye sustun Reşat Bey... Karşılık gelsin! Eskilerde siz böyle susan takımından değildiniz? Nerde sizin başınız olacak o sarhoş herif? Bekir Sami Bey'e döndü. Bunların burda bir başkanı vardı kumandan bey, gece gündüz içerdi de, kasabanın ortasına dikilip Müslüman'ın anasına avradına söverdi!

— Sövmezdi Nizamettin Hoca!.. Hüseyin Bey'in nerede olduğunu neden bilmezlenirsin? Bağdat önünde şehit düştüğünden haberin yok mu?

— Hâşâââ... Sarhoştan şehit olmaz, şehit din uğruna vuruşandan olur. Halife buyrultusuyla vuruşmayana şehitlik yoktur yok... Sizin savaşınız, gâvur parası savaşı...

Bekir Sami Bey araya girmeye çalıştı:

— Eski meseleleri açmayalım Hoca Efendi. Eski meseleleri açmanın ne faydası var! Biz şimdi kapıya dayanmış düşmana bakalım!..

Müderris Hacı Nizamettin Efendi, gözlerini iğrenmiş gibi kısarak Bekir Sami Bey'e döndü:

— "Davranalım" diyorsunuz kumandan bey, Akhisar'ın adamıyla davranmak neye yarar? Haydi biz davranalım! Senin askerin ne kadar?

— Benim askerim mi? Benim askerim... On Yedinci Kolordu...

— Nerde On Yedinci Kolordu?

— İzmir'den çekiliyor. Bütün ağırlıklarıyla çekiliyor. Siz Osmanlı Devleti'ni yalnız Akhisar gönüllülerine mi kaldı sandınız? Benim sizi buraya toplamamın sebebi şu... Direneceksiniz, cepheyi ona göre kuracağım. Ardımı direnmeyi göze alamayanlara veremem.

— Doğrusu, biz direnmek niyetinde değiliz. Reaya komşularımızın ileri gelenleriyle konuştuk... Türk gelse, biz onları koruyacağız, Yunan gelse, onlar bizi koruyacak...

— Yanılıyorsunuz Hoca Efendi! Menemenliler de böyle sanmışlar ama düşman gelince iş değişmiş... Sarhoşlayan yerli palikaryalar en önden, komşularının kızlarına saldırmışlar.

— Bunlar hep İttihatçı yalanı... Bizim hepsinden haberimiz var. Menemen'de, kurtla kuzu bir arada geziniyor. Sen buranın yabancısı olduğundan işin içyüzünü bilemezsin kumandan bey... Davranılacaksa da, ileri geçmek, Akhisar'a düşmez. Önümüzde kocaman Manisa var. Manisa alay konağı... Hem de bir alay değil, orda birkaç alay eğleşir. Atlısı, yayası... Topçusu, makinelisi... Hele Manisa vuruşmaya başlasın, o zaman Akhisarlı düşünür, üstüne düşeni yapar. Sen meraklanma, biz başka yerin adamından geri kalır değiliz.

Bekir Sami Bey'in yüzü gittikçe kızarıyor, deminden beri, ordulara ün salmış öfkesini tutmaya, top gibi patlamamaya çalışıyordu:

— Geri kalmazsınız... Biliyorum. Ama vakit bulursanız... Bu savaş işleri sizin kara kaplı kitaplarda yazılanlara benzemez Hoca Efendi... Bunun düzeni başkadır. Komşunun evi yanarken sizin ev sağlam kalmaz. Olmaya ki, başından yardıma koşasınız. Benim burda boşuna kaybedecek zamanım yok... Ben, çolugunuza, çocuğunuza acıyorum. Malınıza mülkünüze... Ama, siz acımazsanız ben hiç acımam! Oturup bekleyin! İş işten geçince, "Eyvah" demek, bakalım fayda verir mi? Akhisarlılar istemeseler de, burada biz cephe kuracağız. Vuruşacağız. Araya kan girdi mi, kimse kimseyi koruyamaz. Ben istedim ki, Akhisar, düşman içinde kalmasın!

— Kalırsa günah kimin? Günah İttihatçıların... İttihatçılar

?OS vaktiyle ne derlerdi? "Millet kandır. Hükümet onun eridir. Erine karşı gelen karının cezası şeriatta yazılı. " derlerdi. Memurdan, zaptiyeden yanıp yakılsak, erine karşı gelmiş karı gibi bizi terslerdiniz. Bunca yıl karı gibi kullanılmış milletten sen buğun ne hayır beklemektesin? Kendi zaptiyesinden, bunca yıl, ödü yarılan millet, toplu tüfekli düşmanın karşısına, ordusuz, silahsız nasıl çıkabilir bakalım?

Herif birden dikilmiş, gaga burnuyla, leş didikleyen yaşlı bir akbabaya dönmüştü. Elini kaldırıp Bekir Sami Bey'i susturdu:

— Lafı neden uzatmalı kumandan bey... Sana bir sorum var! Ver karşılığını, al Akhisar'ın askerini...

Bekir Sami Bey birden umutlanmıştı. Yumruklarına abanarak boğuk bir sesle sordu:

— Neymiş? Sorun bakalım!

— Kolordunun dağılmadığına... Elinizde bizi savunacak kadar asker, silah olduğuna yemin eder misin, Allah'ına, namusuna?..

Bekir Sami, böyle bir isteği aklına hiç getirmemiş olmalı ki, suratı birden karıştı. Bunaldığını bütün orda olanlar anladılar. İki kere elini kaldırdı, iki kere yutkundu.

Eski müderris Hacı Nizamettin Hoca'nın buraya çok hazırlıklı geldiği anlaşılıyordu. Kötü çürük medrese mantığıyla adam kandırmanın ustası olduğu belliydi. Sesine dost yakınlığından bir şeyler katarak yavaşça konuştu:

— Bizi sonuna kadar savunabileceğine yemin et, demiyoruz! Kötüsü gelince çolugumuzla çocuğumuzla, yükte hafif pahada ağır malımızla, yürür hayvanlarımızla geriye çekilmemizi sağlayabilir misin? Buna yemin edin... Namusunuza... Askerlik şerefinize...

Bekir Sami Bey yapacağına yüzde yüz güvenmediği işler için namus yemini edebilecek adamlardan değildi. Yüzünü ilk görenler, Nizamettin Hoca kadar kurnaz olmasalar da, bunu hemen anlarlardı. Nizamettin hoca yeteri kadar bekledi.

, — Haklı mı Akhisarlı, kumandan bey?

. — Değil Nizamettin Hoca!.. Çünkü sen namus sözünü ağzına alacak herif değilsin!

Reşat Bey ayağa kalkmıştı. Bekir Sami Bey'e elini uzatarak yalvardı:

— Dur sen beyim!.. Dur da iki laf edeyim şu sakallı papaza, şu sangından asılası kodoşa... Ulan gaga burun pezevenk, sen ne zamandan beri namus lafını ağzına alır oldun? Ulan seni, Manisa Medresesi, parlak mollalara sulandığından deflemedi mi? Ulan, sana namus sözünü versem neyinle tutacaksın rezil?.. Namus sözü, seni

çalıklamaz mı? Senin ağzını yüzünü büküp seni... Haaa... Ulan sizden gelecek iyilik... Ulan bugün nasıl bir gün ki... Hay Allah belanızı vere!..

Nizamettin Hoca'yla adamları sanki bu haykırışı bekliyorlarmış gibi hep birden kalkmışlar, hep birden yürümüşlerdi. Bu kadar ucuz sıyrıldıklarına sevindikleri gözlerindeki kurnaz ışıltılardan anlaşılıyordu.

Reşat Bey, arkalarından üç kere yere tükürdü. Eli ayağı titriyor, dişleri birbirine vuruyordu. Gülmeye çalıştı. Subayların yüzlerine suç kendisininmiş de, bağışlanmasını yalvarıyormuş gibi acıyla baktı:

— Özür dilerim kumandan bey... İşinize karıştım. Karışmasam iyiydi ama, dayanamadım. Namussuz papaz!.. Bunlardan gelecek iyilik hiç gelmesin! Nerden incelirse ordan kopsun! Bakın görürsünüz komşular, "Dediydi" dersiniz! Buraya Yunan girerse, biz Yunan'dan çok kendi domuzlarımızdan çekeceğiz!.. Başımıza ne gelirse bunlardan gelecek... Yunan'a niçin karşı çıksm? Yunan bunun öz kardeşi... Bunları Yunan'dan peydahlamış kahpe anaları... Bunları kesmedik de, fırsatları elimizdeyken... Bunlar bizim Hürriyet Itilafçılanmız kumandan bey... Bunlar bizim "Allah bir" dediğimize inanmazlar. Bunlar gâvur tohumu gâvur...

Arkada oturan, kırmızı fesli kravatlı adam Reşat Bey'in sözünü kesti:

— Oldu mu ya, Reşat Bey... Onlar size gâvur diyor, siz onlara gâvur diyorsunuz! Ne çıktı bundan?..

— Gâvurlukla birlik olana gâvur denilmeyecek mi, doktor bey? Sen, ne bizdensin, ne onlardan... Dinin gibi doğru söyle... Suç bizim mi hep?..

Reşat Bey'in "Doktor Bey" dediği ortaya yaşlı kırpık bıyıklı adam kendisini tanıttı:

— Doktor Yedeksubay, Necati... Bana sorarsanız efendim... Bahtı karalık bizim milletimizde... Bu milleti idare edenlerden birbirlerinin canına susamış iki ayrı parti gibi görünüyorlar ya, görünüşe hiç aldanmamak... Bunların ikisi de bir elmanın yarısı... Ama, biri sertliğe

başlasa, öteki yumuşaklığı tutuyor. Milletin bahtsızlığı bence burada... Balkan Savaşı'nda olsun, seferberlikte olsun, dümen İtilâfçıların elinde bulunsaydı, belki bu savaşlara hiç girmezdik. Doğrusu da buydu, İttihatçılar bizi uğursuz savaşlara aptalca soktular. Yendirdiler. Şimdiyse, dövüşmekten başka çaremiz kalmadı. Bu sefer de memleketin dümeni Hürriyet İtilâfçıların elinde... Dövüşmezler. Dövüşmeyi akıllarına getirmezler. Oysa banş isteyen çağlarda, Hürriyet ltilâfçılar başta olacaktı. Dövüş isteyen çağda İttihatçılar... Özür dilerim. Bunlar sizin işinizi kolaylaştıracak sözler değil... İzin verin gidelim de, Nizamettin Hoca takımının kasabaya salacağı paniği gücümüz yettiği kadar, önlemeye çalışalım! Kapıya baktı. Sesini alçalttı. Reşat

Bey'le Kâmil Bey kardeşlerimiz nasıl düşünürler bilmem ama, benim şu sıralar Akhisar'dan pek umudum yok... Siz hesabınızı ona göre yapın efendim, Türkçesi, şimdilik bizi adamdan saymayın!

Cemil, soluklarını tutarak doktorun “Bizi adamdan saymayın” sözüne karşı ötekilerden bir tepki bekledi.

Hiçbiri, hiçbir şey söylemedi. Hepsi de, can çekişen bir hastanın yanından çıkar gibi, başları önlerinde, ayaklarının ucuna basarak merdivene doğru yürüdüler. Vatan millet anlayışı bir bakıma doğdukları yerle sınırlı olduğundan, bu insanlar için “Biz düşmana karşı çıkamayız” diyebilmek, gerçekten korkunçtu.

Gidenler, handan bozma otelin sofasında, karmakarışık iskemle kalabalığının elle tutulur hale getirdiği iki ayrı boşluk bırakmışlardı. Nizamettin Hoca takımının bıraktığı boşluk üstesinden gelinir soydandı. Ötekiler güçsüzlükleriyle utançlarını da bırakmışlardı ki, Cemil'in savaşçı erkekliğine dokunan da buydu.

Bekir Sami Bey, yumruklarına dayanan duruşunu hâlâ bozmamış, gözleri kısık, boş duvara dalmıştı.

Selahattin yere bakıyor, alt dudağını dişliyordu.

Teğmen Faruk, merdiven başındaki nöbeti daha bozmamıştı.

— Bu iskemleleri aşağı götürsünler Selahattin Bey!

— İskemleleri mi?.. Evet komutanım!

— Sonra gelin, bir şey yazacağız!

Bahtsız On Yedinci Kolordu'nun, bahtsız komutan vekili filintasını namlusundan tutup dipçiğini yerde sürükleyerek içeri çekildi.

Teğmen Faruk, emri duymamıştı, iri taneli yaşlar, çocuk suratının, daha usturaya alışmamış tüylerinden duraklayarak akıyordu. Ağladığının bile farkında olmadığı belliydi.

3

Sabahtan beri görünmeyen hancı, on ikiye doğru bir ara, yukarı çıkmış, Teğmen Faruk’un “Ne yiyeceğiz arkadaş?” sorusuna “Gidip bakayım, aşçı dükkânında ne var, ne yok” diyerek gene ortadan kaybolmuştu.

Teğmen Faruk, Cemil’e belli etmemeye çalışarak üçüncü defadır, saatine bakıyordu.

— Kaç?

— İkiyi geçiyor.

— Acıktık iyice... Bitişik odaya kulak verdi. Kendini işe kaptırdı bizim komutan... Selahattin acından ölmüştür.

— Nerde kaldı bu herif?

— Hancı mı? Kuru fasulye getirmeyi konukseverliğine yaraştırmamıştır da, oğlak kebabı yaptırmaya durmuştur! Suratını astı. Köpeklemesinden anladım gelmeyeceğini, orospu gibi eğilip bükülmesinden...

Teğmen Faruk aç aç yutkundu:

— Oğlak kebabı da hani, yenir mi yenir, yüzbaşım! Şimdi oğlak kebabı olmalı bir... Bir de, tereyağlı levrek...

— Nerden aklına geldi?

— Tereyağlı levrek mi? Dün gece düşümde yedim bol bol...

Yanına buzlu birayı da koymuşum...

— “Aç tavuk kendini buğday ambarında sanır” hesabı desene...

— Evet... Etsiz, sarı yüzünü buruşturarak üst üste yutkundu. Hem yiyorum, hem de, “Düş görüyorsun oğlum Faruk. ” diyorum. Daldı. Bizim Beykoz’da Meyhaneci Niko yapar. Balık yiyecek misiniz, bizim Niko’nun gazinosuna gideceksiniz!.. Ya da Yeniköy’deki Barba... Bilir misiniz oraları?..

— Şöyle böyle...

— Tadına doyulmaz... Pencereden puslu havaya baktı. Bugün mayısın kaçı? Bekledi. Yirmi dördü... Deniz başladı çoktan... Bizde, meraklılar tekneleri nisan sonuna doğru elden geçirirler. Kalafatı malafatı, boyası moyası... Oltalar, çapariler, tekir ağları, tertiplenir. Karpit lambasını yakar lüfere çıkarsın! Çaparide, salkım salkım izmaritler...

— Depreşti gene balık avı tutkusu...

— Evet! Gülümsedi. Evde herkes meraklıdır. Hele bizim dayı bey... Birinci Ordu’nun ünlü müteahhitlerinden... Vurmuş parayı imanına... Denizde muş... Tek çifteden dört çifteye kadar boy boy kayık... Hamlacıların giyimlerini görseniz. Hidivin takımı sanırsını! Arabalarla arabacılar da ona göre. Koruda düzinelerle av köpeği... Selamlıkta livreli uşaklar... Avın her çeşidine meraklıdır bizim dayı... Keklikleri bakarsınız çifteyle avlamış, bakarsınız pırlanta yüzükle... Beni severdi çocukluğumdan beri avcılığa yatkın olduğum için... Yanından ayırmazdı. Attığımı vurur olduğum zaman on birime yeni basmışım. Şimdi tanıdığım altın saat, o zamanlar atıp vurmamın armağanıdır. Gözlerini yumdu. Demin, Nizamettin Hoca denilen rezil konuşuyordu. “Şunun ensesine iki kurşun yapıştırsam” dedim. Biraz daldı. Kurşunları en olmaz yere yapıştırdığımı gördükçe “Allah Allah”

Jİİ diye şaşardı dayım, “Bu oğlan avanaklıkta rahmetli babasına çekti desem, bu keskin atıcılık neyin nesi?” diye çenesini kaşırdı. Babamın aptallığı güzelim İstanbul’da, padişah yaverliğini bırakıp Yemen’e gönüllü gitmesi... Benim avanaklığım Galatasaray’ı istemeyip “İlle Kuleli” diye tutturmam!.. Utanmış gibi yere bakarak güldü. Bizim dayının tutkularında biri de, padişah ya-* verligidir. Kuleli’den çıktım, bu laf... Seferberliği bitirip döndüm gene bu laf... Bu sefer Bekir Sami Bey’in yanına takılıp On Yedinci Kolordu’ya gideceğimi duyunca, artık kızmadı. Beni tepeden tırnağa süzdü, “Serseri olduğuna hiç şüphem kalmadı oğlum. ” dedi, “padişah yaverliğini istemeyişin önemli değil, bizim fakiranede rahatsız olman da haydi olağan, diyelim, ya şu İstanbul’un bunca güzel kadınını bırakıp nereye gidiyorsun avanak?” dedi, “Sakın bir yerlerde ağzından kaçırma, seni doktora gönderirler. Foyan meydana çıkar. Kütüğüne ‘Delidir, daha yüksek rütbeye çıkamaz’ diye yazarlar da,

boşuna çabalamış olursun” dedi. Yüzbaşım, arada bir, balığı özlüyorum. Denizin kokusu burnumda tütüyor. Kışın lüfere çıkarsınız!.. Kar yağar, bir yandan... Siz canlı lüferleri sandaldaki tavaya atarsınız bir yandan... El ayak donmuş ama, içiniz sımsıcak... Hiç balık tuttunuz mu?

Cemil, soruyu duymadı. Dalmıştı. Kızgın kızgın soluyordu. “Gözlerinde köpek yavrusu açlığı ışıldayan şu çocuğa bak bir... Bir de, ‘Biz karıyız’ demeye utanmayan heriflere bak!.. Akhisar’ı düşmandan kurtarmak neden düşsün bu Teğmen Faruk’a?.. Itı bu mu öldürdü ki, buna sürütüyoruz?”

— Bir şey mi sordunuz?

— Hayır yüzbaşım...

Dışarıda telaşlı ayak sesleri duyarak ikisi birden dikildiler.

— “Herif savuştu” dedinizdi ama...

— Yemek mi?

— Yemek değilse bile aşçının çırağıdır.

Selahattin kapıyı hızla açtı:

— Telgrafhaneye... Manisa istemiş... Çabuk... Tüfekleri de alın! Haydi...

Bekir Sami Bey, ceketinin düğmelerini merdiven başında ilikledi, palaskasını yarısında kuşandı. Kalpağını kapı önünde düzeltti.

Dışarı çıktığı zaman, kolordu komutan vekilliğine uygun ağırbaşlılığında hiçbir noksan yoktu. Ölçülü adımlarla haber getiren çocuğun arkasından yürüdü.

“On Yedinci Kolordu Komutanı Bekir Sami Beyefendi’yle mi görüşüyorum efendim? Bendeniz Topçu Yüzbaşısı Rasim... On Yedinci Kolordu Komutanı Bekir Sami Beyefendi makine başında mıdır?”

“Evet Yüzbaşı Rasim Bey... Ben, On Yedinci Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami... Mevki komutanı Ahmet Zeki Bey yanınızda mı?”

“Ahmet Zeki Bey, yerinde efendim. Ben buraya türlü oyunlarla gelebildim efendim. Telgrafhaneyi Manisa mutasarrıfı göz altına aldırdığından, şimdiye kadar konuşmak mümkün olamamış... Ora telgrafhanesi de Akhisar kaymakamlığınca tutulmuş... ”

“Manisa’da durum nasıldır Rasim Bey?.. ”

“Durum burada çok karışık efendim. Halk ikiye bölünmüştür. Bir kısmı önceleri “Direnelim” demişler. Bunlar demişler ki efendim, Topçu alayıyla yaya taburu Menemen sırtlarını tutsun, biz de gönüllü yazılıp onları destekleyelim’ demişler. ”

“Çokluk bunlarda mıymış Rasim Bey, çokluk?.. ”

“Çokluk evet... Önceleri çoklukmuşlar. Burada vaktiyle bir İslam derneği kurulmuş efendim, Müftü Efendi’nin başkanlığında kurulmuş bu demek... ”

“Müftü Efendi, direnmekten yana mı? Aman bu çok önemlidir Rasim Bey!”

“Evet efendim. Direnmeden yana Müftü Efendi. Burada İzmirli Vasıf Bey var. Halkı coşturmuş bir aralık... Ama, sonradan iş değişti. Bahri Bey’i kaçırdılar. "

“Anlamadım. Kimi kaçırdılar? Kim kaçırıldı? Topları mı? Bahri Bey, Topçu mu?

“Hayır efendim. Bahri Bey, Manisa’nın ileri gelenlerinden biri... Gayet ateşliymiş... Bendeniz göremedim. ‘Bire kalıncaya kadar kırılmadıkça Manisa düşmana bırakılmaz’ diye çok bağırmış, bu Bahri Bey... Sonunda teslimden yana olanlar, Bahri Bey’i az kalmış paralayacaklarmış... Kaçıp kurtulmuş efendim. ” “Kimler teslimden yana olanlar?”

“Başta Mutasarrıf Hüsnü Bey... Belediye üyelerinden Hafız... ” “Adı yok mu?”

“Yok efendim. Varsa da bendeniz öğrenemedim. ‘Hafız’, diyorlar. ”

“Başka?”

“Başka, ileri gelenlerden birkaç kişi... ”

“Peki... Bunların hesabı sonra sorulur. Topları ne yaptınız? Yola çıkardınız mı? Kaç top çıkardınız? Cephanesi ne kadar?.. Yaya taburu da yolda mıdır? Tutarı kaç kişi... ”

“Efendim... Toplar meselesi... Topları... Mevki Komutanı Ahmet Zeki Bey, Bandırma’dan çektiğiniz telgrafı almış... Hemen emirleriniz yerine getirmek için davranmış... Ama, topçu alayının erleri de, yaya taburunun erleri de, çeşit çeşit bozguncu haberlerle paniğe tutulup savuşmuşlar. Ahmet Zeki Bey, kalan askerlerle... ”

“Kaç kişi bunlar? Tutarını verin Rasim Bey?"

“Topçu alayında 45-50 er... Yaya taburunda 50-60 er efendim... ”

“Bu kadar adam, sekiz tane topu koşup yola çıkaramamış mı? Yazıklar olsun! Bandırma’dan bildirmiştim, ’10, 5’luk dağ obüs koşulu topları ne pahasına olursa olsun, isterim’ demiştim!”

“Emriniz üzerine Ahmet Zeki Bey, topları koşmuşlar efendim... ”

“Hay Allah müstahakını versin! Söylesenize efendim, bunu daha önce söylesenize... ”

“Emredersiniz efendim... Söylüyorum efendim... Şimdi, Ahmet Zeki Bey’in raporunu yazdıracağım efendim: Akhisar’da On Yedinci Kolordu Komutanı Albay Bekir Sami Bey’e: Manisa’da bulunan birliklerle ellerindeki silahların, cephanelerin başka yere taşınması için Rasim Bey’le gönderdiğimiz emri 24-51919 saat 5 öncede aldım. Bandırma’dan gönderilen emir üzerine makineli tüfeklerle toplar, kaldırtabildigim kadar cephane, elde bulunan erlerin, vatansever ManisalIların yardımıyla kasabanın dışarısına çıkarılmış idi. Yerli Rumların, onlarla birlik olan Türklerin kışkırtmasıyla buradaki İngiliz siyasi temsilcisi Üsteğmen Elkanhayım, arkamızdan yetişti. Hükümetimizin imzaladığı ateşkes anlaşması gereğince, silahlarla birliklerin yer değiştirmeyeceğini bildirdi. Sözü dinlenmezse, kuvvet kullanacağını, subayları yakalayarak Malta Adası’na süreceğini söyleyerek, “Toplar ambara, birlikler kışlaya dönecek” diye yazılı emir vermiştir. Bu yazılı emir kolorduya ulaştınlmak üzere Topçu Yüzbaşısı Rasim Bey’e imzası karşılığı teslim edilmiştir. Ayrıca, istasyonda bulunan Fransız birliğinin komutanı yüzbaşı da, İngiliz

üsteğmeninin bu emrini hükümeti adına tekrarlamıştır. Buna karşı biz, geri getirdiğimiz topları, makineli tüfekleri, cephaneyi gece vakti, el ayak çekildikten sonra, karanlıktan yararlanarak yeniden yola çıkarmayı tasarlamıştık. Bu iş için, bize yardım sözü verenler, arabalarını, hayvanlarım, belli saatte ambarın yakınına getireceklerdi. Bunlar, bize bu yardımı ancak, üç saatlik bir yere kadar yapabileceklerini, daha ileriye gidemeyeceklerini söyledikleri halde, gece sözleştiğimiz saatte, buluşma yerine pek az hayvanla birkaç araba ancak gelmiş, diğerleri, aralıksız yapılan bozguncu propagandalarla korkup caymışlardır. Makineli tüfeklerle toplardan başka, binlerce mavzer, milyonlarca mermi, ayfica 200 yataklı bir hastanenin bütün araçlarıyla avadanlıkları, götürülemeyeceğinden bunların düşmana bırakılması zorunluluğu karşısında kalınmıştır. Rasim Bey gece sizden emir getirir getirmez yeniden davranılmış, her ne pahasına olursa olsun, yaya taburu ile, topsuz olarak, 59’uncu sahra topçu alayının birinci taburu elde bulunan taşıtlarla Salihli kasabasına doğru yol çıkarılmış, 57’nci alay dağ obüs taburu da, halktan bazılarının yardımıyla gene kasaba dışansına çıkarılmış ise de, teslim olmaya karar veren kasabalılar yetişip halkı ürkütüp dağıttığından memleket içinde güvenliğin bozulması, belki de kan dökülmesi umulur olmakla, Yüzbaşı Rasim Bey, her ne kadar sorumluluğu yükleneceğini söylemişse de elinde ve elimde hiçbir yazılı emir bulunmadığı için, emri kumanda kendilerine bırakılmamıştır. Rasim Bey, kasaba ileri gelenleriyle görüşmüş, gündelikle adam bulup topları koşulu bir halde bekletmiş, bu arada vuruşmadan yana olanlara, ambarda bulunan piyade tüfeklerinin yeteri cephanesiyle dağıtılması bendenize söylenmiş ise de, ne idügü belirsiz, kimliği bilinmez adamlara silah dağıtmanın sorumluluğu emirsiz yüklenilememiş, düşmana karşı kullanmak üzere verilecek bu silahların, Allah göstermesin, memleketin yağmasında kullanılması kuşkusu, bazı kasaba ileri gelenlerince ileri sürüldüğünden bu istek de yerine getirilememiştir. Bunu duyan top başındakiler, ‘ille silah’ diye dayatmalarıyla, kendilerine her ne kadar ‘silah verilecek ama, şehirden çıkınca verilecek’ denilmiş ise de dinlemeyip dağılmışlardır. Bu yüzden emrinize uyularak toplar yola çıkarılamamıştır. Çıkarılması için gerekli adam, taşıt, hayvan da

yoktur. Kalmamıştır. Rasim Bey'in dönüşte bildireceği üzere, erat saatten saate savuşmaktadır. Elimizde, sekiz subay bulunmaktadır. Gerek alaylar, gerekse asker besleme komisyonu ambarları, 200 yataklı hastanenin bütün eşyası, silahlarla cephaneler, düşman geldiği takdirde, bırakılıp eldeki eratla subayların geri çektirilip çektirilmeyeceginin acele bildirilmesi lazımdır. Emirlerinizi yalvararak beklediğimi bildiririm efendim. Manisa Mevki Komutanı Ahmet Zeki. İşte Ahmet Zeki Bey'in yazısını yazdırdım efendim!"

"Hay Allah kahretsin! Deli mi bu herif?.. Rasim Bey, İngiliz teğmeninin yanında kaç kişilik kuvvet var?"

"Hiç kuvvet yoktur efendim!"

"Hiç kuvvet yok mu? Allah belanızı versin herifler... 'Gâvur bizi aldattı' desenize... Kuvvet olmayınca, yazılı emrin ne değeri vardı da, siz topları... Siz topları, diyorum... "

"Efendim... Bendeniz gelmeden önce, durum biraz daha iyiceymiş... Manisa ileri gelenlerinde dövüşmeyi göze alanlar, 'İlk ağızda toplar da, makineliler de, yeteri kadar cephaneyle çıkabilirdi, Ahmet Zeki Bey kaltabanlık etti' dediler. Sonra durum bozulmuş... Yerli Rumlar, 'Bu işe her kim yardım ederse, Yunan komutanlığına bildirir astırırız' demişler. Bunun üstüne, o zamana kadar canla başla yardıma koşanlar, çil yavrusu gibi dağılmış... Bakın efendim! Burada iki telgraf var efendim. Akhisar'a ya çekilmiş de bize verilmemiş, ya da mutasarrıf beyin emriyle hiç çekilmemiş... "

"Nasıl telgraflar? Kimden geliyor? Ne diyor?"

"Efendim birisi 56'ncı tümen komutanının... Hürrem Bey'in... Ayvalık çevresi komutanlığına soruyor. 172'nci Alay

Komutam Yarbay Ali Bey'e... "

"Uzatmayın! Ne soruyor?"

"Tıpkısını veriyorum efendim: 'Ayvalık çevresi komutanlığına: İzmir 20 Mayıs -Şu anda birliğinizin durumunu çok acele olarak bildiriniz. ' Ali Bey hemen şu karşılığı vermiş. 'Ayvalık 20-21 Mayıs 1919 İzmir'de Tümen 56 Komutanlıgı'na: Alayın her bir eri, demirden birer kale gibi yerinde duruyor. Her çeşit kancıklığa karşılık vermeye hazır.

Alayımın ve çevremde bulunan bütün milletin vatan uğruna canını vermek isteğiyle her çeşit zorluğu göze aldığını bildiririm. ’ Efendim, bu telgrafından, Ali Bey’in herhangi bir asker çıkarmaya silahla karşı duracağı anlaşılıyor. ”

“Kendisini tanırım. Silahla karşı koyacaktır. ”

“ikinci telgraf, Bergama silahlar-cephaneler komisyonu reisinden... Nuri Efendi... Teğmen Nuri... ”

“Anlayamadım. Komisyon başkanının rütbesi teğmen mi?” “Evet efendim. Üsteğmen Nuri Efendi. Telgrafı size çekmiş. Veriyorum: ‘On Yedinci Kolordu Komutanlığı’na: Manisa’nın Yunanlılarca alındığı haberi burada ağızdan ağza söylenmeye başlamıştır. 200 kişilik bir başıbozuk birliği meydana getirildi. Manisa düşerse, geri kalan silahları hemen halka dağıtacağım. Manisa’nın düşüp düşmediğinin davranışımın doğru görülüp görülmediğinin acele bildirilmesi, makine başında, saygıyla rica olunur. ” “Bitti mi?”

“Bitti efendim, bu kadar. ”

“Ayvalık’ta Ali Bey’e bir telgraf çektirin!.. Gözlerini öptüğümü söyleyin! ‘Kardeşim’ kelimesini unutmayın! Bergama’da Teğmen Nuri Bey’e telgraf çekin. Manisa’nın daha düşmediğini, ama, bu gidişle düşeceğini, burada kendisi gibi bir babayiğit bulunmadığı için düşeceğini söyleyin... Anladınız mı?”

“Anladım efendim!”

“Deyin ki, ‘Gözlerini öperim arslan oğlum... ’ deyin... ‘Bergama’da dilediğin gibi davranabilirsin. Yolunu bulursan, sonuçlan On Yedinci Kolordu Komutam Vekilliği’ne bildir’ deyin... Durun! Size gelince: Hemen Ahmet Zeki olacak kaltabanı bulunuz! Parayla adam tutarak, zor kullanarak, topları, makinelileri, bütün cephaneyi Salihli’ye doğru yola çıkarınız! Erlerin dağılmasına meydan vermeyiniz! Bütün subayları bir anda isterim. ” “Mümkün olamazsa efendim?.. Gücümüz yetmezse?”

“Neye yetmiyor? Toplara mı? 10, 5’luk dağ obüslerini isterim. Zorda kalırsanız vuruşarak çıkacaksınız!.. ”

“Olmazsa, kasabanın içinde mi vuruşalım, yoksa erleri silahlarıyla alıp çıkayım mı efendim?”

Bekir Sami Bey, bıyıklarını çekiştirerek biraz düşündü. Topçu Yüzbaşısı Rasim Bey, durumda bir çapraşıklık görmese topların bırakılması üstünde bu kadar durmazdı.

“Topları kurtarmaya çalışın. Sonuna kadar çalışın... Gücünüzün yetmeyeceğini kesinkes anlarsanız, son kertede erleri silahlarıyla alıp çıkabilirsiniz. Taburlar, Salihli üstüne çekilsin! Ahmet Zeki denen kaltabanı Manisa’nın ortasında asar da çıkarsanız, vatana çok büyük bir iyilik edersiniz. Allah yardımcınız olsun! Gözlerinizi öperim!”

“Efendim, Akhisar kaymakamı, bizi bekliyor bir daha görüştürmez. Eğer sizce bir zararı yoksa, biraz telgrafhanede kalır mısınız? Belki çok acele bir durum olur. Görüşmemiz lazım gelir. ” “Doğru... Haklısınız! Burada bekleyeceğiz. Sizden ikinci bir haber gelene kadar buradayız! Kendiniz koruyun! Eğer görüşemezsek, sizi burada bekliyoruz! Manisa’yı boşaltacak birliği nerede bulabileceğimizi subaylarla kararlaştırıp hemen buraya yetişin!”

Yemeği filan unutmuşlar, dördü de, gözlerini telgraf makinesine dikprek, hiç konuşmadan, beklemeye başlamışlardı.

Bir haftalık kırçıl tıraşıyla şişman telgrafçı, bir yandan birikmiş telgrafları çeker, karşıdan verilenleri alırken, zanaatının birdenbire bu kadar önem kazanmasıyla övündüğünü saklamıyor, elinin, seyredenlere hiç de güven vermeyen gevşek titremeleriy-'* le makinesini, dalgın, yarı uyur, tıkırdatıyordu.

Subaylar somurtkan fakat dikkatliydiler. Manisa’nın daha düşmemiş olmasına, Ahmet Zeki adlı meslektaşlarının kaltabanlığı yüzünden hiç sevinememişlerdi. Bir subay arkadaşın bu kadar tabansız olabileceğini akılları almıyordu. Bununla yaşlı telgrafçının kasıntısı arasında bir ilinti görerek, utanç duyuyorlardı.

Bekir Sami Bey, içlerinde yeni bir şeyler bulacakmış gibi Manisa’dan aldıkları telgrafları incelemeye dalmıştı.

Cemil, “Savsaklayan asılır” sözünün Bandırma’da kalmış olmasını birden fark etti. Komutan bu kalıbı, ya hiç aklına getirmemişti, ya da

güçsüzlüğü karşısında gülünç olacağını sezmişti. “Rasim Bey’in yerine biz gideydik bir şey yapabilir miydik acaba?” diye düşündü, “Topları kasabanın dışarısına kadar götürdükten sonra, alır gelirdim yüzde yüz... Alır gelirdim sanırım. Koşulu topları insan nasıl olsa, sürer çıkarır! Bunalınca, çekersin tabancayı... Dayarsın İngiliz’in göğsüne... ‘Geri bas! Def ol!’ diye gülersin... ”

Selahattin üçüncü defa esnedi, belli belirsiz gerindi. Bir sıkıntısı varmış gibi kıvranıyordu. Yüzü adamakıllı çökmüş, derisini yeşile yakın bir sarılık kaplamıştı. Gözleri kıpkırmızıydı. “Çok kızdı bizimki... Nizamettin Hoca konuşurken az kalsın, çene kemiğini kıracaktı, dişlerini sıkmaktan... ”

— Tüccar telgrafı efendim...

— İstanbul’dan Manifaturacı Hafızgillere komisyoncusundan...

— Birini hastaneye yatırmışlar da, onu haber veriyorlar.

Telgrafçı, aldığı telgrafları böylece özetliyor, her yeni takırtıda dikkat kedilen subayları rahatlandırmaya çalışıyordu.

Bekir Sami Bey bir cigara yaktı, iki çekip, dalgın, bastırdı:

— Ayvalık’ı bulabilir miyiz acaba? Yarbay Ali Bey’i?..

— İsterseniz bir deneyelim!

— İyi olur. Orasını bulamazsak, Bergama’yı çıkarmaya çalışın! Ya da Balıkesir’i...

Telgrafçı, ağır bir işe sıvanıyormuş gibi toparlandı.

— Önce Bergama’dan Komisyon Başkanı Teğmen Nuri Efendi’yi çağıralım makine başına...

— Olur!

Maniple, hamarat hamarat takırdamaya başladı. Takırtılar bir ara duruyor, sonra yeniden duyuluyordu. Telgrafçı bilgiçti, sabırlıydı:

— Kınık karşılık vermiyor, komutan bey... Kınık epeyden beri uyuyor. Bir de Manisa üstünden bakalım!..

Selahattin gene avcunun içine esnedi, dirsekleriyle gövdesini sıktı.

Cemil, gözleriyle “Ne var?” diye soracaktı ki, merdivenlerde ayak sesi duyarak kapıya baktı.

— Yusuf Bey nerde, Yusuf Bey?..

— N’apacaksm Yusuf Bey’i Gâvur Efe?

— Lazım...

— Neye lazım?.. Yoksa habersizden senin eve gider oldu da...

— Kaymakam bey gönderdi oğlum... Biz bugüne bugün, kaymakam ulağıyız...

— Hastir ordan sarhoş kerata...

— Yusuf Bey!.. Ula Yusuf Bey!..

Yusuf Bey, eli maniplenin üstünde, dışarıdaki konuşmayı J2I dinliyordu. Şaştığı yüzünden belliydi. Kalkıp çıktı.

Cemil, kapıya yakın oturan Teğmen Faruk’a gözüyle “Bak bakalım” dedi. %

— Kaymakam beyin emri...

Sarhoşun sesi birden kesilmiş, fısıltı haline gelmişti.

Faruk kapıdan kulak verdi. ', §

— Sen diyemez misin? Nasıl diyemez mişsin?.. Kaymakam beyin emri olunca... Ulan siz, Akhisar’ımızı yaktıracak mısınız göz göre göre?.. Çoluk çocuk?.. İki yabanın yüzünden koca bir kasaba ateşe mi verilsin?.. Susmam! Bizim saklı gizli işimiz yok... “Çıksınlar” dedi kaymakam bey... Telgrafhaneden çıkmazlarsa ortalık karışacak ki, gör neler olacak... Sen diyemez misin? Demeyiver!.. Sen demeyince diyen mi bulunmaz! Ben derim!

Faruk eşikten sordu:

— Kimsin? Ne istiyorsun? ı

— Kimsem kimim... Beni Akhisarlı yediden yetmişe tanır! Nerde sizin komutanınız! Kaymakam beyden ulak geldim!

— Yanaş öyleyse... Komutan bey burada...

Gişedeki postacının “Gâvur Efe” dediği herif göründü. Ellilik bir adamdı. Yüzü güneşten yanmış, kara meşine dönmüştü. Boyalı pos bıyıklar iki yandan çenesine doğru iniyor, çenesinden sonra, koç boynuzları gibi bükülüyordu.

Kılığı zeybekle esnaf arasıydı. Şalvanmsı pantolonunu kara kaytanla, cepkenimsi yeleğini sırmayla işletmişti. Belinde şal kuşak, bunun üstünde meşinden gayret kemeri vardı. Bu kemere, bir kara kulak pala bıçağı sokmuştu. Kısa boyluydu. Bacakları sıska, boynu pehlivan enseleri gibi kalındı. Kara suratı ter içindeydi. Ağzının şarap kokusu, odayı birden doldurmuştu.

On Yedinci Kolordu Komutan Vekili Albay Bekir Sami Bey, suratını asarak sordu:

Ne diyor kaymakam bey?

— Sen misin komutanları bunların?..

— Kaymakam bey, ne diyor dedim!

_ Ne diyecek... Çıkacaksınız telgrafhanemizden...

— Neden çıkacakmışız?

— Kaymakam beyin yanında çorbacılar var. Hocalar var. Fransız yüzbaşısı var. Millet, kaymakam beyin yanında... Çıkacaksınız bizim telgrafhanemizden...

— Çıkmazsak?..

— Çıkmazsanız, gâvurlar telgrafhanemizi yakacaklar. Habersizden yakacaklardı ya, kaymakam beyin hatırını saydılar. “Bizden bir kez demesi... ” dediler.

— Kaymakam bey, senden başkasını bulamadı mı, buraya gönderecek?..

— Beni beğenemedin mi, komutan bey?.. Allahın yarattığı bir adamı kötü gördün mü cehennemliksin...

Selahattin ayağa kalktı. Gözleri kan içindeydi. Dudaklarını yalayarak yutkunuyordu.

Bekir Sami Bey, “Siz bırakın” anlamına elini salladı:

— Çıkmazsak nasıl yakacaklarmış burayı?

— Bildiğin gibi... Gazyağı dökerekten... Gazyağı tenekelerini çoktan biriktirdiler. Tapu dairesinin önüne... Delikanlıları Yorgi Kaptan güç ile tutmakta... “İyilikle çıkmazlarsa, kendileri bilir. Kasabamıza ateş düşürenleri bakın bakalım sağ bırakır mıyız” dediler. Yemin içmiş kefere takımı... Kefere takımının yemini bizim İslam’ımızın kaypak yeminine benzemez ha... Kaymakam Bey dedi ki... “Hem telgrafhanemizden çıksınlar, hem de kasabamızdan çıkıp gitsinler. ” dedi. Tepeden gözcüler bayrakla işaret vermişler. Yunan askerlerinin ucu ovada görünmüş... Dürbünle görünme değil haaa. . -. Çıplak gözle... Yunan komutanı demiş ki... “İçerde komutan momutan olduğunu duydum. Çıkarsa çıkar, çıkmazsa, kasabayı topa tutanın da... Yakarım. " demiş... Çıkacaksınız kasabamızdan... Kaymakam beyin başına toplananlar “Ulan Gâvur Efe! Git söyle! Bizim kendi sılasında savaşsın. ” dediler.

— Peki... Sen git! Biz birazdan Kaymakam beyin Yanına geliriz. Oradakiler de dağılmasınlar. “Komutanın iki çift sözü var. ” dersin!

— Olmaz!.. “Ne biz gideriz, ne onlar gelsin” dediler. Size izin otele kadar... Otelin düz yolundan saptınız mı, kaymakam beyden günah gider.

— Günah giderse n’olurmuş?

— Berbatlık olacak ki, tarih kitaplarının yazmadığı berbatlık... Üstünüze pencerelerden kurşun atılması bile yazılı... Benden sana öğüt, komutan bey, otelden ötenizi beriniz alın da, tren istasyonunu tutmaya bakın!

— Tren var mı?

— Kaymakam bey dedi ki, “Trenin olup olmadığına bakmasınlar” dedi. Fransız komutanı, “İstasyona gelsinler, ben onları savunurum. Sağ esen trene bindiririm” demiş... Haydi, gidin güle güle... Dur aman lafa tutuldum da, geç kaldım. Bizi buraya saat tutmacasma gönderdiler komutan bey, senin haberin yok! “Bu günleri başka günlere benzetme Gâvur Efe” dediler, “Boşboğazlığın depreşir de, lafa koşulursan, gerisini kendin düşün” dediler, “Girmenle çıkman bir

olacak... Seninkisi iki laf... ” dediler, “Hiç korkma! Elçisin! Başına bir iş gelebilemez” dediler.

Önce alışkanlıkla ellerini göbeğinin altına bağlayarak boynunu büktü. Sonra aklına ne geldiyse geldi, gerdanını şişirerek elini bıyığına atıp kasıldı:

— Bizden size, bilirseniz, bu elçilik, Hızır Peygamber arkalaması... Yoksa yandığınız gündü haaa... Bir yeyin de, Gâvur Efe’ye ölene kadar bin dua edin!

İnce bacakları üstünde, yüklü eşek gibi burularak çıktı.

Telgraf odasında, çürümüş insan eti kokusuna benzer, pis bir şey bırakmıştı.

Bekir Sami Bey, pencereden bakan Faruk’a sordu:

— Ne var dışarıda Faruk Efendi?

— Hiç komutanım... Sokak bomboş...

— Çoluk çocuk?.. Kadın madın?..

— Yok komutanım...

— Bunlar edepsizlenecekler... Direnmek olmaz. Cemil Bey, lütfen telgrafçı efendiyi çagırm! Durumu Rasim Bey’e bildirelim. Sonra ne yapacağımızı otelde konuşuruz.

— Kasabadan çıkamayız sanırım efendim.

— Neden?

— Başıbozuk paşası gelecek ya, bu akşam...

— Evet... Ne yapalım peki?

Cemil, Selahattin’e baktı. Selahattin iskemlenin arkalığını tutmuştu, konuşulanları duymamışa benziyordu. Yüzünün derisi, büsbütün kemiklerine sarılmış, birkaç saat içinde, sanki bir deri bir kemik denecek kadar zayıflamıştı.

— Hele siz telgrafçı efendiyi çağırın da...

Cemil dışarı çıktı. Yusuf Efendi’yi göremedi. Gişe boştu, iki kere seslendi, karşılık alamayınca, kapalı odaların kapılarını birer birer

açıp baktı.

— Kime baktın efendi?

Bunu merdiven başından yaşlı bir adam soruyordu.

— Telgrafçı efendi gitti. Hep gittiler memurlar...

— Sen kimsin?

— Kaymakamın odacısıyım.

— Ne arıyorsun burada?

— Kapıyı kilitlemeye geldim. Kaymakam bey, “Git kitle, anahtarı bana getir. ” dedi.

— Peki...

Bekir Sami Bey, durumu öğrenince, bir zaman, telgraf makinesine daldı. Makine kıvrılıp sarkmış kâğıt bandıyla karnı açi#mış bir garip hayvana benziyordu.

— Gaz tenekelerini karşı kaldırıma taşıyorlar komutan bey... Niyetleri gerçekten bozuk bunların...

Bekir Sami Bey’in yüzünden acı bir gülümseme geçti:

— Gidelim arkadaşlar. Reşat Bey, belki otele birini yollar. Ona göre ne yapacağımızı düşünürüz. Bu durumda, Halit Paşa’nın buraya gelip bizimle görüşebileceğini sanmıyorum artık... Yunan’da silahlı adamlar getirirse o başka...

Kalktı. Çıkıyordu.

Cemil yolunu kesti:

— Durun efendim!.. Sarhoş herif, pencerelerden kurşun sıkma lafı etti.

— Yok canım!.. Böyle bir şeyi kimse göze alamaz.

— Alamaz ama, biz alabilirlermiş gibi davranalım.

— Ne yapacaksınız?

— Şöyle düşündüm. Faruk Efendi önden çıksın. Yavaş yavaş yürüyerek hükümet konağına sapılacak köşeyi tutsun. Bize doğru

dönüp bu yandaki evlerin pencerelerini kollasın. Karşıda iki tane kapalı dükkânla, caminin duvan var. Demek ki, tehlike bizim bulunduğumuz yönde... Faruk Efendi köşeyi tutunca siz, Selahattin'le birlikte çıkar evlerin saçak altından gidersiniz. Ben, üç dört adım arkanızdan karşı kaldırımda yürürüm. Ateş edilirse, siz hiç çıkmayın. Biz, Faruk Efendi'yle sizin otele gitmenizi sağlamaya çalışırız!

— Olur.

Teğmen Faruk, namluya fişek sürdü. Telaşsız adımlarla çıktı.

Pencerede beklediler.

Koyu kül rengi bulutlar büsbütün alçalmış, yağlı bir duman halinde, evlerin bacalarına sürünmeye başlamıştı. Islak bandıralar, Afrika bitkilerinin dikenli geniş yaprakları gibi sallanıyor, bu düşman sokağa bir Afrika ormanının kuşkulu kımıldanışını veriyordu.

Cemil, bir adım arkasında duran Selahattin'in kesik kesik soluduğunu duydu. Hasta mı, kızgın mı, anlayamadı.

Teğmen Faruk'u gördüler.

Sağ elinde tuttuğu mavzeriyle, sokağın tam ortasında insanı sıkıştıracak bir rahatlıkla yürüyordu.

Cemil, olmakta olan bir şeye bakıyor gibi değil, çok eskiden geçmiş bir olayı gözünün önüne getiriyor gibi, karışık bir duyguya kapıldı.

Faruk, yukardan bakıldığı için, büsbütün çelimsiz görünüyor, bu çelimsiz görünüşü yiğitliğini yüz kat artmyordu. Duvarın köşesinde yetişti. Nöbetteymiş gibi, birden dikilip döndü, beklemeye başladı.

— Haydi Selahattin Bey...

— Buyrun komutanım!..

Cemil de arkalarından yürüdü.

Dış kapının önünde, kocaman bir anahtarla odacı bekliyordu. Mavi gözlerinde suçluların kaypak bakışları vardı. Bir eli göbeğinde, komutan beyi selamladı. Kısık bir sesle konuştu:

— Reşat Bey dedi ki... “Beklesinler, ortalık karannca Halit Paşa gelip onları bulacak” dedi. Reşat Bey, bize hısım olur, beyim! Biz hep sizdeniz!

— Peki... Sağ ol baba...

Cemil, belki de yaşlı odacının sözlerinden duyduğu mutlulukla sokağa gayet kuşkusuz çıkmıştı.

Filintasını sol eline alarak tabancasının kılıfını telaşsız açtı.

Sokağın genişliği yedi sekiz metreden artık değildi. Bu kadar açıklıkta, Parabellum’un filintadan daha iyi iş göreceğini düşünmüştü.

Sağ elini tabancasının kabzasına yakın tutuyor, şakaya aldığı, kabaydı bir kasıntıyla yürüyordu. “Hazır sokağa çıkmışken, bir açık dükkân bulsak da biraz ekmek peynir uydursak!”

Aralarında yirmi adım kalınca, Faruk’a “Yürü” işaretini verdi.

Böylece, kalın yağmur bulutlarının alacakaranlığı içinde, bomboş sokağın son köşesine kadar gittiler.

Dönemeci kıvrılınca Faruk duralamıştı.

— Azıttılar bunlar işi komutanım...

Bavullar otelin kapısı önüne çıkarılmış, Bekir Sami Bey’in filintası bunların yanında duvara dayatılmıştı.

— Ne olursa olsun, ben bu hanemin bir kulağını keseceğim...

— Bulursan kesmemezlik etme!..

— Çoktaaan... .

Bekir Sami Bey, öfkesini belli etmemeye çalışarak emretti:

— Kapıyı kırınız!

Cemil enikonu keyifli bir sesle karşılık verdi:

— Hiç istemez komutanım! Herifin pis suratım görmektense... Emrederseniz, askerlik şubesine gidelim!..

— Evet... İyi düşündünüz! Alın bavulları...

— Bavullar da, filintanız da dursun olduğu gibi... Şaban'ı gönderir aldırırız!

— Kim Şaban?

— Şubenin bekçi eri... Bırakın, gelsin alsın!

Cemil, dönüp arkasına baktı.

Akhisar'ın ana caddesi hep bomboştu. Akhisar korkuya kapılmıştı. Korkuya kapılmış bütün canlılar gibi insafsızdı. Bu kadar korkması, bir hesapça belki doğruydu ama, haklı değildi. Yere tükürecekken vazgeçti. Başını, birine meydan okur gibi dikti. Artık pencereleri kollamayı alçalma sayarak sert adımlarla yürüdü, arkadaşlarını geçti. Askerlik şubesinin kapısına yetişip iki kere yumrukladı.

— Kimsin?

— Aç Kör Şaban!.. Komutan paşa geliyor.

— Komutan Paşa mı? Amanın vardım! Eğlen aman...

Kör Şaban, merdivenleri paldır küldür inmiş, hemen kapıyı açmıştı. Arkadan vurduğu bir tokatla kabalığını sola yatırıp kör gözünü gölgeye aldıktan sonra hazır ola geçip selam durdu. Omuzları geniş, bilekleri kalındı. Bacaklarında, çocuklarından beri ata binenlerin çarpıklığı vardı. Palaskasını kuşanmaya vakit bulamamıştı.

Bekir Sami Bey, Kör Şaban'ın selamını almadan geçti.

Selahattin'le Faruk da yukarı çıkınca Cemil sordu:

— Yok mu senin palaskan?

— Var binbaşım!..

— Ödevdeyken insan palaskasını kuşanmaz mı? Bir daha görmeyeyim! Dur ulan nereye?

— Palaskamı kuşanmaya binbaşım...

— Bırak şimdi... Beni dinle... Kumandan paşanın bavullarını hanın önüne bıraktık! Bir de filinta var. Haydi kap gel!.. Dur daha bitirmedim!.. Bavullarla filintayı getirince, çarşıya koşarsın! Ekmek, peynir, zeytin alırsın! Bir lira verdi. Tütün mütün de ister! Birkaç paket Ahali Cigarası... Unutmazsın ya?..

-— Unutmayız Binbaşım!.. Ahali Cigarası... Ahali... Bildiğin millet...

Kör Şaban’ın yabancı bayraklarla donanmış sokakta, çarpık bacaklarıyla harmanlayarak gitmesini bir zaman seyretti. Kanadı gülerek itti.

Bir sokağı, pencerelerden ateş bekleyerek geçip askerlik dairesini sağ esen tutmak, sanki bütün zorlukları alt etmiş gibi, Cehennem Yüzbaşı’yı birden keyiflendirmişti. Islıkla “Telgrafın tellerine kuşlar mı konar” türküsünü tutturduğunu merdivenin yansında fark ederek hemen sustu.

Bekir Sami Bey, askerlik şubesi başkanının masasında telgrafhaneden aldığı kâğıtlara bakarak Teğmen Farukla rapor yazdınyordu.

Cemil girmedi. Üstünde “Kalem” yazılı bitişik kapıyı açtı.

Selahattin, masalardan birine kollarını çaprazlayıp abanmıştı. Uyuyor gibiydi. Biraz dikkat edince omuzlarının sarsıldığını şaşırarak gördü. Ünce ağlıyor sandı. Ne diyeceğini bilemeden yaklaştı.

— Hasta mısın Selahattin?

— Yok bir şey... Selahattin başını kaldırmamıştı. Dişlerim birbirine vuruyordu. Bir şey yok, geçer şimdi.

— Bak bakayım bana... Sıtma mı tutuyor?

— Sıtma evet... Şimdi geçer!.. Dişlerinin takırdamasından sözleri anlaşılamıyordu. Tutar arada sırada... Yorulursam... Soğuklarsam... Bir şeye kızarsam... Komutan duymasın!..

— Sulfato yok mu?

— Bitti. Almayı unutmuşum! Balıkesir’de “Alayım” dedim, unutmuşum.

— Yatıralım seni...

— Boş ver!

— Olur mu? Ben bir bakayım, yatak matak var mı burada... Kör Şaban gelince eczaneye salanın. Kötüdür namussuz! En amansız yerde, pusudan atlar insanın üstüne...

Bulundukları katta, yatağa benzer bir şey yoktu. Aşağıya indi. Kör Şaban, arka avluya bakan küçük bir odada yatıyordu. Selahattin'i buraya indirmektense, yatağı yukarıya götürmeyi daha uygun buldu. Yüklendi. "Kalem" odasında iki masayı uç uca getirdi. Yastık kılıfıyla battaniyeye kaplanmış velense tertemizdi. "Aferin Kör oğlu... İlk başta adama benzetemedik ama, sende iş var galiba" diye gülümsedi.

— Kalk, soyun!..

— İstemez... Geçer. Böyle daha iyi... Üstüme bir şey bulsan elverir.

— Kalk diyorum. Yatağı serdim bile...

Selahattin başını kaldırdı. Yüzünün bütün çizgileri çekilmiş, gözleri çakmaklaşmıştı. Kupkuru dudaklarını üst üste yalıyor, dişlerinin takırdısını kesebilmek için, çenesini var gücüyle sıkıyordu. Ellerini koltuk altlarına sokmuş, koca gövdesiyle bir küçük çocuk gibi büzülmüştü.

Cemil yanına gidip bileğini tuttu. Ateş gibiydi. "En azdan kırk derece" diye ürktü. Çaresizlikten pencereden dışarıya baktı. Yağmur bulutlarının bastırdığı ıslak hava, sanki sıtmayı büsbütün azgınlaştırmış da bunu yatak önleyebilirmiş gibi arkadaşını yatağa doğru çekti.

— Yat güzelce... Bir şeyler daha örterim. Birazdan sulfato gelir. Bir şeyin kalmaz! İnsan bu cenabetle beraber dolaşır da hazırlıklı bulunmaz mı? Önce palaskasını çözdü, tabancayla beraber bir iskemlenin arkalığına astı. Sonra eğilip getirleri, kunduraları çıkardı. Yat... Soyunmak istemez. Terleyince çamaşır değiştiriniz!

Selahattin, elbisesiyle incecik şiltenin üstünde dertop olmuştu. Gövdesi dermeme uğramış gibi titriyordu.

— Kızdım heriflere... Kızdım da bir halt edemedim mi... Kızdım... Ulan ödlek sürüsü... Ulan sakalına, sangına... Ulan hergeleler... İtoğlu itler...

Gittikçe sözleri anlaşılmaz oldu. İç çekişleri, diş gıcırtıları arasında sayıklamaya başladı.

Cemil, elleri belinde çevresini umutsuz umutsuz araştırıyordu. Bir an, bavulundan yatak çarşafını örtmeyi düşünerek pencereye gidecek oldu. Faydasızlığını kestirerek vazgeçti. Ceketini aklından geçirdi. Ağır tabancasını taşıyan palaskasını çözmeye üşendi. Odadaki dolaplara baktı. Defterden, eski dosyalardan başka bir şey göremeyince, dişlerinin arasından sövdü.

Merdivenden inerken Kör Şaban bavullarla içeri girmişti.

— Hepsini aldım geldim binbaşım... Geç kalışıma sebep...

— Bırak şimdi gevezeliği... Bırak onları oraya... At yere... Örtü var mı, fazla örtü?..

— Ne örtüsü?

— Bildiğin örtü, hayvan!.. Bildiğin battaniye?..

— Var n’olmuş?

— Daha soruyor. Getir çabuk... Kaç tane varsa kap gel... Beş tane, on tane...

— O kadar battaniyemiz yoktur binbaşım! Bir benim örtündüğüm, iki de...

— Getir diyorum! Ulan hadisene...

Kör Şaban iki battaniye koşturdu.

Cemil kapıp yukarı çıktı. Selahattin’i sıkıca örttü. Bu imansız üşümeye örtmenin hiç faydası olmayacağını biliyordu ama, askerlik şubesinde on tane, yirmi tane battaniye olmamasına sövmemezlik de edemiyordu.

Sulfato aldırmak için aşağı inince Kör Şaban telaşla sordu:

— Hastamız mı var Binbaşım? Kim marazlandı? Paşa baba mı?

W 'fyrgutı Savaşçı

— Değil... Yüzbaşı Selahattin Bey...

Hastalananın paşa değil de, yüzbaşı olduğunu öğrenmesiyle Kör Şaban’ın telaşı birden yatışmıştı:

— Ekmek de bulamadık katık da... Bulamadığımızdan geciktik.

— Dükkânlar mı kapalı?

— Dükkânlar evet... Kapalı olmaya... Kapalı değil ama...

— Aması ne?

— Töbe... Hurşit bakkal kapalı... Hüseyin Efendi kapalı... Bu Akhisarlı bu kadar ters millet olmayacaktı ya, benim aklım ermedi Binbaşım...

Cemil, Kör Şaban'ın duraklayarak konuşmasından pirelendi:

— Ekmek vermediler mi yoksa?

— Yok... Dedi ki gâvur bakkal... Fırınlar, ekmeği kıtça pişirmiş bugün... Gülmeye çabaladı. Varsın olmayıversin! Benim tayınlar yeter bugüne... Az biraz bayat ama, yeter. Yetiversin değil mi binbaşım?.. Bende, iyisinden, zeytin var ki, her biri yumruğum kadar...

Cemil, kendilerine ekmek vermeyen insanlara karşı, Selahattin'in sıtmasını depreştiren korkunç kızgınlığa benzer bir öfkeye kapılmış, bir an, tüfeği kapıp çarşıya yürümeyi aklında geçirmişti. Kendisini zorla tuttu. Üst üste yutkunarak elini yanağından geçirdi:

— Bırak şimdi ekmeği oğlum... Eczaneye koş... Sulfato alacaksın! Sendeki lira duruyor değil mi? Bir liralık sulfato al... Kaç tane verirlerse... Dur... Cüzdanından beş lira çıkardı. Bir liralık olmaz... Beş liralık sulfato... Unutur musun sulfatoyu?

— Unutulur mu? Bildiğimiz sulfato... Sıtma sulfatosu...

— Tamam... Çabuk geleceksin... Hiçbir yerde eğlenme! Dur bakayım konyak vardır değil mi burda? Konyağı bildin mi?

— Bildim, rakı konyağı... Rengi ala çalar.

— Aferin... Bekle para vereyim...

— Bende para var binbaşım... Yetmezse üstünü ben denkleştiririm. Sulfato bir, rakı konyağı iki... Rakı konyağını iyi düşündün. Sıtmayı kese ossaat... Sıtmanın Azrail Peygamberi'dir bu rakı konyağı... Giden binbaşımdan bilirim. Başka?

— Başka... Biraz çay, biraz şeker bulsak...

— Bulması kolay ama bilmem ki, imansız bakkallar... Bunlara bugün ne oldu? Şaştım hey Allah... Bunlara bugün...

— Git bak!.. Almaya çalış... Sulfatoyla konyağı bulup almazsan.

— Bulunmaz mı? Bulurum ki... Ne güzel bulurum!

Kabalığını tokatlayıp sol kaşına eğerek fırladı.

Cemil, pencereden sokağa bakarak cigara içiyor, dakikaları sayıyordu. Kör Şaban gideli iki dakika olmuştu. “Hele eczacı sulfatoyu vermezlemeli ki... Filintayı alır çıkarım! Önüme kim rastlarsa... Önüme kim... ” Selahattin kısa iniltiler arasında sayıklıyordu: “Düşmemiş Manisa... 10, 5’luk dağ obüsünü koşun... Olmaz bu... Ulan... Ulan hergeleler... Ulan... ”

Cemil, düşmana teslim olmak taraflısı Hoca Nizamettin takımından çok, vuruşmayı göze almış Reşat Bey takımına kızdığını şaşarak fark etti. “Haydi ötekiler yıldı diyelim, ya berikilerin savuşması n’oluyor? Nasılsa bir kere soyunup ortaya çıktılar. Şimdi saklanmak neyi kurtarır?”

Saatine baktı. Köroğlu gideli on beş dakikaya yaklaşıyordu. Ağzından cigaradan kalmış acılığı yutkundu. Midesine saplanan sızıyı yumruğuyla bastırdı. “Bizi acımızdan gebertecek bu yüreksiz herifler... ” Bitişik odaya kulak verdi. Komutan durmadan yazdırıyordu. “Neyi, nereye yazar bu adam? Yazdıklarını İstanbul’da kim okur, kim dinler!”

Selahattin’in hastalığını bildirince Bekir Sami Bey gelip nabzını tutmuş, alnına elini koyup ateşi yoklamış, sülfat oya adam gönderdiğini öğrenince hiçbir şey demeden çıkmıştı.

Üçüncü defa: “Nerde kaldı bu ayı?” derken Kör Şaban köşeyi kıvrıldı. Kıvrıldı ama, adam gibi geleceğine arka arka yürüyordu. Üstünde bir salaklık vardı. Arka arka yürüdüğü için arada bir sendeliyor, sağa sola bükülüp, daha garibi arada bir eğilip arada bir ayaklarını toplayarak havaya hopluyordu.

Cemil işi anlayınca: “Taşlıyorlar bunu... Taşa tutuyorlar... ” diye elini parabellumuna götürdü.

Kör Şaban, dönemeçten yararlanarak kucağındaki paketlerle biraz koşmuştu.

Arkasından, taş atarak çocuklar geliyor, bunların iki adım gerisinde, fesindeki oyalı yemenisinin uçlarını savurarak Kaymakam Bey'in ulağı Gâvur Efe bulunuyordu.

Kör Şaban, paketlerden birini düşürdü, almak için eğildi. Taşlar yakınından geçmeye başlayınca emekleyerek yer değiştirdi. Kalktı, iki büklüm birkaç adım attı. Enikonu topallıyordu.

Taşlardan biri kabasına değince döndü, elini gövdesine siper etmek için uzattı.

Büyücek bir taştan kafasını keserek kurtuldu, ikisini, iki kere hoplayarak güçle savuşturdu.

Çocuklar ellerine geçirdikleri taşları gelişigüzel fırlatıyordu ama, Gâvur Efe, hem olur olmaz taşı beğenmiyor, hem de, boşa atmamak için iyiçe nişan alıyordu. Sol avcu taş doluydu. Birkaç adım koştu. Taşlardan birini seçti. Sol ayağını ileri basarak hazırlandı. Tam istediği yere yapıştıracağına aklı kesince savurdu.

— Uy anam... Ulan Gâvur Efe... Ulan gâvur, bacağım gittiii... Dur ulan... Atmayın oh yavrulanın... Ulan ben sizin top kâküllü gelinlerinizi mi sürüdüm gâvur dölleri?..

— Gâvur dölü babandır baban... Ulan size, "Buraları bırakın çıkın" denilmedi mi? Ulan siz hükümetimizin emrine karşı mı gelmektesiniz?.. Ulan sakalına tükürdüğümün garibi... Al bakalım!.. Ooooh... Beline değdi kırılası beline... Ooooh nasıl buruldu ip gibi!.. Nasıl haaa?.. Ulan, basın kayaları kopiller... Basın yavrularım!.. Basın kızanlar... Aman girip kurtuluyor kahpe döil lü... Aman zeybeklerim yetiştirin kafasına... Kopası kafasına...

— Sakın haaa Cemil Bey... İşleri karıştırırsınız... İçinden çıkamayız! Koyun şunu yerine...

Cemil, söylenenlerden hiçbir şey anlamadan döndü.

Bekir Sami Bey, tabancayı tutan eline iki kere hafif hafif vurdu.

— Olmaz! Bu pisi öldürmekten hiçbir şey çıkmaz! Belki de böyle bir şey bekliyorlar. Sabredin! Akşamı tutalım, Halit Paşa'yla görüşelim...

Yüzbaşının omzunu arkadaşça okşadı.

Gâvur Efe, kapıya on beş adım kala durmuştu. Bağırıyordu:

— Çıkın kasabamızdan İttihatçı gâvurlar... Çıkın toprağımızdan... Ulan sizi, diri diri yakınca ne lazım gelir Conlar! Sizi yakmayınca olur mu? Yemin verdim Nizamettin Hoca'ya, üçten dokuza yemin... Birkaç farmason gebertmeyince bana dur durak yok... Gidi boz düşmanlar... Gidi gâvur askerleri...

Bekir Sami Bey, görünmemek için çekilip öteki odaya gitmişti.

Selahattin hiçbir şeyin farkında değildi. Kesik kesik soluyor, aralık aralık inleyip sayıklıyordu.

Cemil, tabancasını kılıfına sokarak sofadaki ayak sesine döndü.

Kör Şaban, çok eğlenceli bir iş olmuş gibi, sakalıyla bıyığı arasından gülüyordu:

— Delirmiş kavat gündüz gözüne... Şarabı çokça kaçırmış da, büsbütün delenmiş...

— Bir yerin acıdı mı?

— Yok binbaşım... Kabamıza, baldırımıza bir iki değdi ama, kulak asma!

— Sulfato buldun mu?

— Bulduk sayende...

— Çay, şeker?

— Bulduk. Bize kalsa, hiçbirini alamayacaktık ya, Badembıyık Doktora Allah ömür versin!..

— Sulfatoyu eczaneden almadın mı?

— Eczaneye gittim. “Sulfato” dedim, kekeç eczacı, vereceği sıra, Gâvur Efe olacak deli kavat kapıya dikildi. “Bunlara şuncacık bir şey verirsen, sonunu kendin düşün, kekeç eczacı. ” diye başladı

bağırmaklığa... Ne dersin binbaşım, yüreksiz eczacı yılıp elini sulfatodan geri çekmez mi?.. “Ulan kurudun mu gâvur dölü?.. Senin ne üstüne!” diyecek oldum. Böğürtüyü yükseltti ki, camları zıngırdatmacasına... Kaymakam beyin sıkı emri varmış. Millet yediden yetmişe ayaklanmış... Bizi, bire kadar kıracakmış... “Şaşırttın mı, oğlum Gâvur Efe, millet neyi alıp verememekte, koca Osmanlı paşasından?” dedim ama, kime anlatırdın? Kükremekte ki namussuz, göklere çıkmacasına... Bereket, Badembıyık doktor bilmezden uğradı üstümüze... “Nedir?” dedi. “Durum şöyle şöyle... ” dedim. “Binbaşım bizi sülfat oya saldı. Başkaca çay alınacak, şeker alınacak... ” dedim. Eczacıya “Versene ne duruyorsun?” diye çıkıştı. Eczacı, bize duyurmadan kulağına bir şeyler fısıldayacak oldu. Biraz çabaladım ama, ne dediğini duyamadım. Badembıyık doktor kızdı. “Ver şurdan sulfatoyu... Kötüsü gelirse beni söylersin... ” dedi. Bu sıra, kapıdaki kuduz köpek bizi boşlayıp Badembıyık Doktor’a bulaşmaz mı? “Bu da farmason... Bu da Contürk gâvuru... Şunda iki paralık din iman olsa, bıyığını kırpar mı?” derken... Doktor önceleri, bu lafların kendine denildiğini bilemedi besbelli, bana sordu? “Kime kızmış bu it?” dedi. “Sana demekte bunları doktor bey?” dememle, doktorun kan başına sıçradı. “Neee... Bana haaa... Bu herif... Bu kötü pezevenk... ”

— Böyle işleri de var mı?

— Var mı ne demek binbaşım, işi bu... Burda, bunun evinden başka kötü ev yoktur. Vaktiyle ekmek sahibi bir ağanın bir tek oğluymuş... Kopukluğa vurmuş güzelce... Babasının sağlığında, bulaşmadığı pislik bırakmamış... “Herifi bunun derdi vakitsiz gebertti” derler Akhisarlılar... Baba ölünce, büsbütün çiziden çıkmış... Yanında, üç dört kahpe gezdirir olmuş... Sonunda paralar bitince, bulaşmış kavatlıga... Bizim oralarda “Kavatlık” derler. Bildiğin, avrat çerçisi... Evinde üç kahpe var. Biri, az biraz kötü ama, ikisi körpenin hası... Bu Gâvur Efe, haftada bir kötek yemese, rezilliği basılmaz. Bu herif, teğmen meğmen şurda kalsın, onbaşıyı ağzına alamazdı ya, bugün bunun gözüne bilmem ki, ne göründü?

Cemil, kılıfı arkaya iterek tabancasını farkında olmadan sakladı.

— Çayı koy Körağa... Şimdi aklım erdi. Evet, Gâvur Efe, seni taşa tutar! Çünkü gün öylelerinin... Önce bir bardak su getir de, yüzbaşıya sulfato yutturalım. Çay pişince, komutan paşaya biraz peynir ekmek çıkar. Dur savuşma! Bir eski heybe var mı, ya da sağlamından yem torbası?..

— Heybemiz yoktur ama, giden binbaşımın yem torbası... Tövbe! Bineğinin yem torbası...

— Tamam... Bul onu... İçine götürebileceğin kadar mavzer mermisi doldur.

— Olur binbaşım...

— Daha söyleniyor! Hani çay?.. Hani su?.. Ulan ben senin kulağını...

Sulfatoyu Selahattin’e yan baygınken yutturdular.

Kör Şaban birkaç kere aşağı inip yukarı çıkmış, sonunda Cemil’e çayı bırakıp bulgur çorbası pişirmenin daha uygun olup olmadığını sormuştu.

— Bulgur çorbası mı? Ne bulguru?..

— Bildiğin yarma çorbası binbaşım...

— Yağsız olur mu?

— Yağımız var, sayende... Nane otumuz bile var, iyisinden, süzme yoğurdumuz var ki...

— Deme Köroğlu! Ulan aferin Şaban Efendi!.. Seni yanıma emireri aldım! Şu dakikadan sonra benim emirerimsin!.. Çorba zamanında gelmemeli, tadı Çapanoğlu’nun aptes suyuna benzemeli ki... Ben sana, sırıtmaları göstermeliyim...

Kör Şaban fırlayıp çıkınca, Cemil, bir zaman, kasabaya inen akşam alacasına bakarak daldı, sonra matarasının kupasına biraz konyak koydu. Bir dikişte yuvarladı. Bardak elinde öylece şaşkın, yatağa baktı.

Bardağı kafasına dikinceye kadar, aklına konyak içmek gelmemişti. Konyağı Selahattin’e verecekti. “Canımız çekmiş

besbelli... ” diye gülümseyerek kupaya yeniden üç parmak içki koyup yatağa yaklaştı.

Hasta hep öyle dalgın yatıyor, arada bir yüzünü buruşturarak kabuk bağlamışa benzeyen dudaklarını yalıyordu. Dili inadına paslı, suratı inadına bitikti.

— Selahattin... Bana bak!.. Selahattin inledi. Davran biraz arkadaş... Bak sana ne getirdi bizim Körağa... Görür görmez bir şeyin kalmayacak...

Elini alnına koydu. Kuru ateş bütün kızgınlığıyla sürüp gidiyordu.

— Bak bana... Biraz davran... Şunu içersen bir şeyin kalmaz!.. Yuvarla hadi!.. Birazdan ter başlar. Açılırsın!

Selahattin gözlerini araladı, gülümsemeye çalıştı:

— Komutan mı istiyor?

— Bırak komutanı şimdi... Dik şunu...

— Nedir? Kupaya yüzünü buruşturarak baktı. Nedir o?

— En keskininden Yunan konyağı. Yuvarla da bak...

Selahattin doğrulmak istedi. Cemil, koluyla başını destekleyerek yardım etti.

— Diki ver bir solukta... Yudum yudum olmaz be herif... Neyse... İç de yudum yudum iç...

Selahattin acı konyağı şerbet gibi yudum yudum içmiş, damağını şaklatarak başını yastığa bırakmıştı.

Cemil bir cigara yakarak pencereye gitti. Yağmur iri tanelerle serpelemeye başlamış, caminin fersiz ışıkları yanmıştı. Kör Şaban, çorbaya çağırdığı zaman, karısı Neriman’ı düşündüğünü fark ederek şaştı.

Şaban’ın ayran çorbası her kaşıkta, insana iyimserlik verecek kadar güzeldi.

Komutan paşa da “aferin” dediği için Kör Şaban kapı dibinde sırıtıp duruyordu.

Cemil, kör herife üçüncü defa alıcı gözüyle bakıp sordu:

— Bana bak Şaban Ağa, hayvana bindin mi sen hiç?..

— Bindik binbaşım...

— Köyünde atınız mı vardı?

— Kendimizin yoktu ama, ben şuncacıktan Esef Ağa'nın yarış atma bakardım binbaşım... Bu sebepten bizi askerde atlıya ayırdılar. Biz aslında, mızrak taşır atlılardanız.

— Nerde bulundun savaşta?

— Sina'da bulunduk. Gazze'de İngiliz mızraklılarıyla çok elleştik biz...

— Deme Kör Şaban... Berabermişiz de haberimiz yok... Buraya nasıl düştün öyleyse. ?

-— Gâvur bizi bastı gecenin birinde... Alamanın paşası, anadan çıplak uğradı. Biz atlara don gömlek yetiştik. Gecenin bir vakti... Gâvur bellisiz, Müslüman bellisiz! İngiliz mızrağı o karışıklıkta değdi bizim gözümüze... San sakal gâvur, bizim sol gözü çekti aldı, biz de, Allah'ın izniye, domuzun kellesini aldık! Gözümüzün sakatlığından, bizi hastane dönüşü, geri işlere verdiler!

— Kaçlısın sen?

— Doğum biraz eskice ama, kütüğe küçük yazıldığımızdan üç yüz on ikilerle çıktı bizim kâğıdımız...

— Sakalı burda mı salıverdin?

— Burada binbaşım.

— Senin gibi cenk görmüş, düşman kellesi almış yiğide sakal istemez. Birazdan görmeyeceğim. Bıyık yeter!..

— Duasını ettiriverdiydik hocaya... Günahı varmış ki, duadan sonra sakal kestirmenin... Adam gider, cehenneme direk olurmuş...

— Evli misin?

Kör Şaban'ın tek gözü utançla kısıldı.

— Evli misin dedim rezil?..

— Evliyiz sayende binbaşım...

— Kandan izin aldın mı sakal koyuvermek için...

— Gurbet yerde olduğumuzdan alamadık. Hoca dedi ki...

— Höst... Hoca, şeriat dışı bir meseleye ne diyebilirmiş avanak! Müslümanlıkta karıdan izin çıkmayınca, sakal bırakmak yoktu. Bak, koskoca komutan bile sakalsız? Karısı “olmaz” dediğinden... Kazıt pisi...

— Baş üstüne... Kazıtalım binbaşım...

— Gelince tüfeğine bakacağım... Temiz değilse, yandın Kör Şaban... Tüfek iyi tutulmamışsa...

— Bizim tüfeğimiz hiç yok binbaşım...

— Yok mu? Ne demek?

— Biz silahsıza ayrıldığımızdan, elimizi silaha sürebilemeyiz!

— Ulan sen ne biçim askersin? Askerin silahsızı da silahlıdır.

— Doktor silahsız yazınca... Hastanenin büyük doktoru...

— Gene dayağa kaşık tutuyorsun! Doktor mu bilir, ben mı bilirim?

— Sen bilirsin binbaşım! Yabanın doktoru ne bilecek?..

— Gâvurun mızrağını gelemeyip gözünü verdiğinden mızraktaki hünerini anladık!.. Nişancılıkta da, böyle yalınkatsan, benden çok kötek yersin Kör Şaban! Nasılsın, dedim, eşek?

— Eh... Sayende, az buçuk...

— “Az buçuk” ne demek? Attığını vurur musun, yoksa, tümü karavana mı gider?

— Vururuz az biraz Binbaşım! Arkadaşlar arasında yere bakmayız pek... Allah sol gözümüzü neden aldı bizim, sağ gözümüze değmedi de?.. Keskin atıcıya sağ gözünün gerekliğini bildi kurban olduğum...

— Attın şimdi köpoğlusu... Meydanı boş buldun da, savurdun palavrayı! Görürüz bakalım! İşini bitirince, yukardan kendine iyi bir tüfek seç... Temizle! Göreceğim! Beğenmezsem, kemiklerini kıranın. Hadi şimdi, marş!

Şaban temizlediği tüfeği getirip binbaşısından aferini alınca, gerçekten sevindi.

Mavzeri hınçla kavrayarak söylendi:

— Sağ ol binbaşım! Bu Akhisarlı bizi silahsız gördüğünden adam hesabına almadı. Bizi o kavat efe olacak rezil, taşa tutabilemezdi, silahlı olsak... Ama ben suçu elin pis kavatına bulmam, bizim avanak milletimize bulurum. Bize ne demedeymiş buranın adamı?

— Ne?

— "Bunlar evlerinden azanlar... Ana baba kaçkınları... Karıdan usanmış takımı... " demedeymişler... "Boğuşmaktan bezginlik getirmemeleri bundan... " demedeymiş bu Akhisarlı... "Bunca yıldır evini ocağını, çoluğunu, çocuğunu görmemiş heriflerin bizim toprağımızda işleri nedir?" demekteler... "Bunların sılası imlası, vatanı matanı yok besbelli... " diyerek bizi adam hesabına hiç almamakta bunlar!

Cemil, hınçla içini çeken Kör Şaban'ın yüzüne gizlice baktı. Dudaklarını üst üste yalıyor, sesindeki pürüzü gidermek istiyor gibi zorlaya zorlaya yutkunuyordu. Dimdik ileriye bakan tek gözünde bir orduya yetecek kadar acı vardı.

Kör Şaban, aslında, kendilerini yabansıyanların sözlerindeki yalanlara değil, boş atıp dolu tutturmalarına kızıyordu. Dört yıl, sınırdan sınıra koşup ateş boylarında ölümle aralıksız boğuşarak, neyin nesi olduğunu bilmeden bir şeyler savunurken, arkasında evini ocağını, avradını, kardeşini kaybedenlerdendi.

Herkes savuşurken, Kör Şaban gibi açıkgöz birinin şimdiye kadar köyünü tutmamış olması bundandı.

Yaralanmış, hava değişimi ile memleketine gitmişti. Buraya kadarını açık açık anlatıyordu da, sonra, köyü neden bırakıp çıktığını, Akhisar'da neden takılıp kaldığını bir türlü açıklamıyordu.

Kör Şaban tüfeğinin arpacığındaki küçük bir pası tırnağıyla kazımaya dalmıştı. Başını kaldırıp Cemil'in yüzüne acıyarak baktığını görünce utangaç, ürkek, telaşlı gülümsedi:

— Aslına bakarsan binbaşım... Akhisarlı da haklı...

— Halt ettin şimdicik Körağa...

— Haklı bir bakıma... Bu seferberlik belası, nasıl bir bela...

Burda bir onbaşı vardı... Uzaktan bize hemşeri olur. Tosyalı... Kördü bizim gibi... Herif hastanedeyken köye kâğıt salmış, binbaşım, karşılığını alamamış... Hava değişimine gidince, kasabanın hancısı, bunun yolunu kesip hana kondurur. Emmisine gizliden haber salar. “Karıya pırtı mı alsam, örtü mü alsam?” diye dolanırken emmisi karşısına dikilmiş. “Vay sen nerden çıktın beğenim... Vay vay... Senin şehit kâğıdın geldiydi, bu nasıl iş?.. ” diye çırpınmaya başlamış... Bir zaman, ağlamış hökür hökür... Bizim hemşeri, “Köyde ne var ne yok?.. Ölen kalan?” dedikçe, emmisi kıvranırmış... “İyilik sağlık... Sen geldin ya... Seni dünya gözüyle gördüm ya... Ölsem de gam değil” dermiş... Sonunda bizim hemşeri utanmayı aradan kaldırıp sorar: “Evden ne haber? Avradı sordum emmi... Eteğini pisleyip adımıza kara çalmadı ya?. ” “Töbeee! O nasıl söz yeğen!.. Ya biz öldük mü, gâvur niyetine?” diyesi ama, bunca yıllık emmisinin lafı nerde, ne biçim ettiğini bilmez mi herif? Köyde yaramaz bir iş olamasa, neden kıvransın sancılı hayvan gibi. Hancının dünden beri önünü kesip köye salmamasından da pirelenmiş... Sonunda bunlar döndürüp dolandırıp meseleyi anlatmışlar, binbaşım, meğerse herifin ölü kâğıdı gelince karıyı küçük kardeşine vermişler mi? Karı ikinci çocuğa yüklü... Fukara herif, az kalmış ki aklını sıçrata... “Aman emmi bu nasıl iş!.. Oğlan şuncacıktı biz koyup giderken. El kadar oğlana karı nikâhlamak nasıl bir rezillik!.. Şuncacık oğlana?.. ” diye dolanırmış... Emmisi ne desin? “Allah’ın yazdığı böyle. Ölüm gelip yakaya sarılmayınca, adamın ufağı büyür, büyüğü kocar. ” dermiş. Bizim hemşeri, “Peki şimdi n’olacak bu?” diye sormuş... Ummakta ki, “Bunlar herkesin başındaki bir mesele. ” diyecekler, “Hocaya danıştık, oğlan boşayacak, sana nikâh tazeleyeceğiz!” diyecekler... Deminden beri karşılığını aklınca hesaplarmış da, “Karının suçu yok!.. Ölü kâğıdını kendi yazdırmadı ya... Oğlan köyden aralanır bir zaman... Rezillik unutulur!” dermiş. Yalayıp yutacak senin anlayacağın binbaşım. Meğerse karı... “Ben kör herifi istemem. Erkek gibi erkekse köye hiç gelmez! Geçer gider geldiği yere, ”

dememiş mi?.. Ne halt etsin, şimdicik... Vurup öldürsün mü? Almış başını fukara, geçmiş gitmiş...

Kör Şaban derin derin içini çekerek biraz sustu:

— Yaban yerin adamı, yaban yerin adamına neden hâyindir binbaşım?..

Sözü, damdan düşer gibi değiştirmek istediği belliydi.

— Neyin üstüne sordun bunu?

— Milletin üstüne... Arap'ın, Kürt'ün, Akhisarlının üstüne...

— Garipleri yabansıyorlar diye mi?

— Yabansamaktalar, evet... Hele asker milletine neden domuz gibi bakar başıbozuk takımı?.. "Oğlum, sen hiç asker olmadın mı?" desem... "Oldunsa, ne tez unuttun? Olmadınsa, er geç olacaksın... Bu askerlikten kurtuluş yok... " desem... Cepheye giderken gene neyse ne, "Asker ağa" diyerek merhaba derler. Ekmek istesen veren bulunur. Bir de düşman seni önüne kattı da kovalamaya başladı mı, suratına bakan bulunmaz! "Aman bir yudum su" dersin, kapıyı çarpar da evine giriverir. Bre imansız, düşmana yenilmeyi kim ister bakalım? Ayı ayıyken yenik düşmemeye bakar. Gücüm yetse kaçar mıyım karı gibi?.. Bu seferberlikte, millet, askeri neden sevmedi binbaşım? Peygambere soy sop olmaktan yana, Arap bize bakarak, daha zorlu Müslüman olsa gerek... Biz, bu seferberlikte Araplara da yaranamadık. "Aman şu Arap'ın, susuz gölgesiz çölüne İngiliz gâvuru girmesin" diye bunca boğuştuk. Arap bize "Sağ ol" demedi. Sağ oldan geçtim, dönüşte bitireyazdı bizi... Neden kızdı peki? Diyelim ki, Arap Arap aklıyla bilemedi de, kızdı avanaklığından... Akhisarlı, ya neden kızdı bize?

4

Kör Şaban'ın yakıp getirdiği beş numaralı gaz lâmbasının şişesi kırıktı. Fitili is salıverdiğinden ışık gittikçe azalıyordu.

Naneli ayran çorbasının iyimserliği yavaş yavaş dağılmış, yerini dakikadan dakikaya artan bekleme sıkıntısı almıştır.

Yağmur saatlerden beri aralıksız yağıyor, bu havada, beklenilenin gelmeyeceği inancını insafsızca arttırıyordu.

Başıbozuk Paşası Halit Bey, nerden yola çıkmıştı? Buraya ne kadar zamanda gelebilecekti? Yanında kaç kişi vardı? Hükümetçe kovuşturulduğuna göre, kasabaya nasıl girecek, kendilerini nasıl bulacaktı?

Dördü de bunu düşünüyor, arada bir, yağmur şakırtısının ötelerinde başka sesler arayarak, dışarıya kulak veriyordu.

Selahattin, sırsıklam mendiliyle terini sildi, iki defa çamaşır değiştirmişti. Açılmıştı ama, iyice güçsüzdü. Sık sık kuruyan ağzını, konyak damlatılmış suyla ıslatıyor, sulfatonun sürekli acılığım yutkunurken, arkadaşlarına sezdirmemeye çalışarak suratını buruşturuyordu.

Ateşten sonra yürüyen ter, Kör Şaban'ın paçavralardan yapılmış incecik şiltesini suya düşmüş gibi ıslatmıştı. Kör Şaban bir saatten beri aşağıdaki ocakta kurutmaya uğraşıyordu.

Bekir Sami Bey, saatine baktı. Yorulmuştu. Bir zamana kadar belli etmemeye çalıştığı umutsuzluğu, direnme gücünü yavaş yavaş yenerek gözlerine vuruyor, yüzünün çizgilerini aşağıya doğru çekiyordu.

Akşamüstü, Nizamettin Efendi takımından haberci gelmiş, gece vakti dışarı çıkmanın kötü sonuçlar verebileceğinden açarak, treni, istasyonda, Fransız yüzbaşısının yanında beklemelerinin daha doğru olacağını anlatmaya çalışmıştı.

Zora düşmedikçe, çatışmak istemediklerinden alttan almışlar, Selahattin'in hastalığını ileri sürerek treni burada bekleyeceklerini söylemişlerdi.

Kör Şaban'ın “Belim koptu, ellerin döküle Gâvuuur!” diye bağırarak kara sakalı, çarpık bacaklarıyla zıplaması, Cemil'in gözleri önünden hiç gitmiyordu.

Akhisar'da dün geceden beri olup bitenler, komutanla astlar arasındaki saygılı aralığı, gitgide daraltmış, askerlik dairesinde

ikindiden beri mahpus kalmaları, bunu hemen hemen ortadan kaldırmıştı.

Bekir Sami Bey'in üzüntüsünü bu hal birkaç kat artırıyor, Teğmen Faruk'un karşısında oturmasını, elinde olmadan yadırgıyordu.

Her şeyi göze alarak dün gece Manisa'yı tutacak yerde, burada kalmanın yanlışlığını anlamış, bekleyişin bunaltısı ağır basmaya başladı başlayalı üst üste "Rasim Bey'den haber çıkmadı" demeye başlamıştı.

Cemil'e göre, büyük yanlışlığı dün gece değil, asıl bugün yapmışlardı. "Rasim Bey, makine başında ele geçirilir geçirilmez, kesin emir verilecekti: "Topları hemen koştur. Savaş yasalarını kullanarak halktan ele geçirebildiğin kadar hayvan, araba al, silahları cephaneleri yüklet, atlı yaya bütün askerlerle yola çık!.. Gerekirse vuruşarak Salihli üstüne çekil!" denecekti. "Koca bir günü burda, Kavat Gâvur Efe'yle Kopil çetesi tarafından taşa tutularak boşa geçirmemiş olurduk! Halit Bey denilen başıbozuk paşasıyla, kuvvetlerin başında daha rahat buluşulur, daha güvenle konuşulurdu. Bunu neden yapmadı, bizim komutan? Aklına geldi de mi göze alamadı, aklına hiç mi gelmedi?.. " Alt dudağını dişleyen komutana belli etmeden bakarken, komutanlığın ne kadar zor bir zanaat olduğunu, yıllardır subaylık ettiği halde ancak şimdi, gerçekten anlayabiliyordu.

Eğer ortada bir şaşkınlık varsa, komutanı hangi beklenmedik olayın bu kadar şaşırttığını bulmaya çalıştı. "Milletin yılgınlığı mı acaba? Yılgınlığın bu cıvık çeşidi mi? İnsanoğlu tehlike karşısında, kurtulamayacağını bilse de, önce kaçmayı dener. Bunlar inmeli gibi yere çökmüşler. Eğer, çoluk çocuk, at araba, sığır davar, yola düşseydiler bildiğimiz panik olurdu. Önlemenin belki çaresini bulurduk. Bunlar oturakalmışlar. Bizi şaşırtan bu galiba... " Biraz düşündü. "Peki ama, erler bazı bazı, düşmanın sindirim ateşinden yılarlar da, saldın emrini dinlemezler, korunaklardan çıkmazlar! Buna alışık olmamız lazım gelmez mi? Neden şaşırdık?" Gözlerini kısarak köşeye dayalı tüfeklere baktı. "Hayır, buradaki yılgınlık, siperde baş kaldırtmayan yılgınlığa benzemiyor. Orda birlikler, süngü saldırısına

kalkmasalar bile, düşmanı beklemektedirler. Düşman gelirse, sağ kalanlar sonuna kadar vuruşacaklar. Burda, karşı durmak yok... Düşmanı düşman bayraklarıyla bekliyorlar. Bizi aptallaştıran bu... Bekir Sami Bey'i, bu ölü duygusuzluk şaşırttı. Paniklemiş askeri tabanca gücüyle geri çevirmeyi bilir ama, silahı cephanesiyle geri çekilme imkânı varken, birbirine sokulup düşmanın esir almasını bekleyen direnme gücü tükenmiş bir kalabalığı canlandırmayı bilemez! Boşuna kıvranmayı bıraksak da işe bir başka ucundan yapışmaya baksak... ”

Gerek Müderris Hacı Nizamettin Efendi takımının, gerekse Reşat Bey takımıyla memurların yüzlerini birer birer gözünün önüne getirdi. Gaga burun Hoca Nizamettin başta olmak üzere, hepsi de tanıdık insanlardı. Elinden binlerce acemi er geçmiş, bunları, ateş boylarının şakaya gelmez ölüm tehlikeleri içinde izlemiş bir subay olarak iyi tanıyordu. Gençlerini, ölüm korkusuyla yapıştıkları topraktan koparıp düşmanın üstüne atmış, yaşlılarından, en çetin zamanlarda çeşitli yardımlar isteyip almıştı. “Öyleyse, içinde bulunduğumuz şartları hesaplayamadık, ruh hallerini sezemedik. Bunların, bugün de tutulacak yönleri vardır elbette... Arayıp bulamadık. Bulamadığımız şurdan belli, bildikleri şeyleri söyledik, iyi bildikleri için kendilerini yıldıran durumu bir daha anlatmaktan ne çıkar? Akıllarının hiç almayacağı karmakarışık, uydurma şeyler mi söylemeliydik? Ya, korkularını yüreklerinden sıyırıp atacak ya da yüreklerine, daha yaman bir korku salacak şeyler!.. ”

Selahattin dirseklerini masaya dayayıp elleriyle yüzünü örttü. Beklemek, onu iki kat yormuştu.

Yağmur şırıltılarının ötesinde başlayan köpek ulumaları avludan avluya yaklaşınca hep birden dikilerek kulak verdiler, nal seslerini seçince de hemen ayağa kalktılar.

— İki atlı...

— Hayır komutanım... Üç...

— Üç evet... Bakar mısınız Faruk Efendi!..

Atlılar hiçbir şeyden çekinmiyor olmalıdır ki, kasabanın içinden İngiliz süratlisiyle geliyorlardı.

Cemil'le Faruk kapıya yetiştikleri zaman, üç atlı da gemleri kasarak durmuşlardı.

Karaosmanoğulları'ndan Başıbozuk Paşası Halit Bey, otuz beş

W yaşlarında, buğday benizli, ortadan daha uzun gösteren yakışıklı bir adamdı.

Biçimli bacaklarında iyi kesilmiş İngiliz fitili çuhasından kurşun, külot, körüklü çizmeler, başında sırmalı başlık, belinde gümüş kınlı Çerkez kamasıyla, iri bir tabanca vardı. Sesi toktu, güven vericiydi.

Bekir Sami Bey'i selamladı, geç kaldığı için özür diledi.

Başıbozuk paşasını komutanın gözü tutmuştu. Karşısında yer gösterdi:

— Gecikmenizin önemi yok... Biz de, buradaki işlerimizi ancak ikindiye doğru bitirebildik. Sizi neden çağırdığımı anlatmadan önce bir sorum var: İttihatçısınız değil mi?

— İttihatçıyım, evet...

— İtilâfçı hükümetçe aranıyormuşsunuz?

— Evet...

— Beni buraya Mili! Savunma Bakanlığı geniş yetkilerle gönderdi. Ödevim, On Yedinci Kolordu'yu toplamak, sizin gibi vatanseverlerin de desteğiyle düşmanı önce durdurmak, sonra denize dökmek... Bu işte bizi desteklerseniz, hükümetten çekinecek hiçbir şeyiniz kalmaz. Şunu da söyleyeyim ki, ben de, arkadaşlarım da, dogma büyüme İttihatçıyız. İstanbul'daki hükümet değişiklikleri, ateşkes anlaşmasının zorladığı bir durumdur. Bugün de memleketin işe yarar bütün silahlı kuvvetleri bizim elimizde bulunuyor. Yunan'ın İzmir'e çıkmasından bu yana, İttihatçılık İtilafçılık ayrıntısı zati kalmadı. Kendini bilmez birkaç yüreksizi hesaba katmazsanız, hepimiz vatanı kurtarma için birliğiz!.. Bu durumda siz, kaç kişi toplayabilirsiniz? Bence, şimdilik önemli olan çoğunluk değildir. Bir ay sonranın beş

yüz kişisinden bu gecenin yüz kişisi daha yararlı... Bilmem anlatabildim mi?

— Anlıyorum komutan bey... Buraya gelmeden önce, Reşat Bey’le de görüştük. Ben size birkaç güne kadar bin atlıyla bin yaya bulurum. Hepsi de, silahlarıyla yeteri kadar cephanelerini birlikte getirecek...

— Bin atlı, bin yaya... Emin misiniz? Çok büyük bir kuvvet bu... Çok büyük...

— Evet... Bu sayıları gelişigüzel söylemiyorum! Akhisar, Manisa, Kasaba üçgeninde hiçbir köy sözümden çıkamaz

— Hay Allah sizden razı olsun paşam!.. Ne zamana kadar toplayabiliriz bu kadar kuvveti?

— Size en geç ne zamana kadar lazım?

— Bana mı? Bana kalsa, hemen şimdi... Dakka geçirmem! Saatine baktı. Parmağıyla üstüne vurdu. Bana yarına kadar kaç atlı bulabilirsiniz? Üç yüz... İki yüz... Belki yüz de yeter! Durum şu: Hemen Manisa’ya yetişeceğiz! Oradaki topları, makineli tüfekleri, silahlarla cephaneleri gerilere çekmek lazım. Bunun için, Manisa’ya bir heyet yolladık. Bu sabah telgrafla emirleri verdik. Şu anda, Manisa’dakiler var güçleriyle çalışıyorlar. Biz ne kadar çabuk yetişirsek, düşmana haddini o kadar çabuk bildirmiş oluruz. Manisa’da 8 top, 25 makineli tüfek, 50 bin mavzer, 1 milyon mavzer fişeğiyle, binlerce top mermisi, yüz bine yakın makineli tüfek kurşunu bulunuyor! Şu anda kuvvetiniz ne kadar?

— Şu anda kuvvetlerim dağınık... Toplanmaları için, haber göndermeliyim!

— Hemen gönderebilir misiniz burdan?..

— Hayır! Halit Paşa gözlerini kısarak bir şeyler tasarladı. Köylere haberci salacağız! Yollar güvenli değil... Hele gece vakti büsbütün tehlike... Sabaha karşı Kumkuyucağı tutarız. Çevreye adamlar çıkarttım. Çağrımı duyanlar, en geç öğleüstü, Belenyenice’ye gelirler. Belenyenice, Manisa’ya, ayakla beş altı saattir. Bu hesapça, yarın ikindiüstü Manisa’dayız! Nasıl, işinize gelir mi?

— Gelir... Çok iyi... Çok teşekkür ederim paşam... Vatan bu değerli hizmetinizi unutmayacaktır! Komutanın çok duygulandığı sesinin titremesinden belliydi. Vatanlarında vatansız kalanlar, yeniden bir vatan kazanmak için ayaklanıyor. Yaşadığımız günler acıdır ama, kutsaldır. Vatan adına size bir daha teşekkür ederim, paşam!

Başıbozuk Paşası Halit Karaosmanoğlu, utanarak gözlerini yere eğdi.

Bu duruşuyla, insana güvenden çok saygı veriyordu.

Cemil, yağız delikanlıyı, zati görür görmez sevmişti. “İşte bizim gerçekten soylu insanımız... Münir Bey, ‘Bizde senyör yok’ diyordu. Bilmeden konuştuğu belli... İşte bizin senyörümüz... Bu adam, dogma büyüme şövalye... ”

— Hayvanlarınız var mı komutan bey?

— Havyan mı? Bekir Sami Bey’in, keyfi birden kaçtı. Hayvanları... Biz... Balıkesir’de bıraktık. Burada nasıl bir durum bulacağımızı...

— Değeri yok!.. Yollar çamur, yürümek zor, diye düşündüm. Bizim çocuklardan birinin atını size veririz. Arkadaşlar da, Kumkuyucak’a kadar, yürümeyi göze alırlar. Biraz düşündü. Uygunsa, hemen yola çıkalım mı efendim? Sabahı burda bekleyeceğimize Kumkuyucak’ta bekleriz!

Komutandan önce Selahattin atıldı:

— Olur, evet... Hemen yok çıkalım!..

Halit Paşa, Yüzbaşı Selahattin’in, hastalığını bilmediği için bu sözü hiç önemsememişti.

Bekir Sami Bey, yaverine bakarak elini bıyığına attı:

— Olmaz! Siz yürüyemezsiniz!.. Halit Paşa’ya anlattı. Sıtma tutuyor! Yataktan yeni kalktı. Yürüyemez!

— Yürürüm komutanım!.. Bu sıtma bizim yabancımız değil... Tutadursun, biz yürürüz!

Halit Paşa, fazla düşünmeden kesip attı:

— Başka bir şey yapalım! Sizin az çok, öteberiniz de vardır. Ben şimdi, bir öküz arabası koştururum. Arkadaşlar binerler. Eşyaları yükleriz. Sabaha kadar gideriz ağır ağır...

Selahattin direndi:

— Olmaz! Ben yürürüm efendim! Öküz arabasıyla geç kalırız belki...

— Geç kalmayız. Geç kalsak, yaylı koştururdum. Daha rahat edersiniz. Faruk'a döndü. Şuradan seslenir misiniz? "Ali!" deyin...

Ali, koşarak yukarı çıktı. İçeri girip elleri göbeğinde durdu:

— Hayvana atla!.. Göçmen Rüstem Ağa'ya git... Bir araba iyisinden iki öküz koşsun, yanına sürücüsünü katsın, hemen yollasın! "Halit Paşa'nın selamı var" de...

Ali odadan arka arka çıktı. Merdivenleri üçer dörder atlayarak indi.

Halit Paşa uzaklaşan nal seslerini biraz dinledikten sonra güvenle gülümsedi:

— Araba hemen gelir! Siz şimdiden götüreceklerinizi hazırlayın!

Kör Şaban, ocağın önünde evire çevire şilteyi kurutuyordu.

— Bitmedi mi bu iş?

— Bitti çoktan, binbaşım... Bitti tamam...

— Dur! Yukarı çıkarılmayacak. Hani senin tüfeğin?

— Hazır...

— Kaç sandık mermi var bizde?

— Var dört beş sandık...

— İyi... Hepsini kapının Yanına indir. İşe yarar tüfekleri de ayır!

— Tüfekler de mi inecek?

— İnecek... Öteni berini çıkınla... Kaputunu al! Gidiyoruz!

— Gidiyor muyuz? İyi... İyi... Kumanyamız hep mi kalacak?..

— Neden kalıyor? Çenesini kaşıdı. Çadır madır, çadır bezi, muşamba, yağmurluk filan bulunur mu, eski yeni?

— Çadırımız olacaktı ya, nerdeydi?..

— Nerdeydi ne demek? Beş dakikaya kadar bulunmadı mı, kulak gider! Yağmurluk?

— Nöbetçi yağmurluğu mu?

— Yağmurluk diyorum!

— Olacaktı ya, nerdeydi?

— Oğlum Şaban, sen bu “Nerdeydi”lerle... Bırak o şilteyi de, koş ara... Beş dakikaya hepsi kapı dibine gelmezse...

Cemil yukarı çıktığı zaman, Halit Paşa, Bekir Sami Bey’e, çevredeki genel durumu anlatıyordu:

—Jandarmaların çoğu savuştu. Memleketlerine gitti. Dağdaki asker kaçaklarına gün doğdu. Arayan yok, soran yok... “Ödemiş’e doğru, zeybekliğin düzeni de çok bozuldu” diyorlar.

— Ne gibi?

— Bir namlı efe, başına biraz zeybek toplayıp dağa çıktı mı, yalnız kendisiyle adamlarını zaptiyeden korumaz, gezdiği çevreyi de korumak zorundadır. Hem öteki ünlü efelerden koruyacak, hem de ününü kullanıp adam soymaya kalkan, zibidileri tepeleyecek. Efe kısmı eskiden beri, zaptiyeden çok, öteki efelerden korkar. Sözgelimi Yörük Ali Efe’nin en büyük korkusu jandarma alayından değil, Demirci Mehmet Efe’dendir. Ayrıca, Ege’nin efeleriyle buraların Çerkezleri arasına, Çakıcı Efe’nin öldürülmesinden beri, kan girmiştir. Bundan başka, Rumeli göçmenleri ayrı baş çeker, Arnavutlar ayrı... Şimdi bir de Rum kaptanlar türedi, karşı adalardan kayıklarla gelip köy basıyorlar, gündüz ortasında adam soyuyorlar!

— Bizimkileri bir araya toplayamaz mıyız?

— Bazısını belki bir araya getirebilirsiniz ama, bazıları birbirlerine hiç güvenemez.

— Kim bunlar?

— Birbirlerine düşman olanları mı sordunuz?

— Hayır genel olarak, arkasında birkaç kişiyle dağda gezenleri?..

— Buralarda, Kınık'a doğru, Parti Pelvan var... Yörük Ali Efe, Demirci Memet Efe, Kıllıoğlu Hüseyin Efe, Mestan Efe, Girit göçmenlerinden Cafeaki, Dokuzun Memet Efe, Duacılı Molla İbrahim Çetesi, Ortakçık Memet Efe...

— Bu kadar çok mu?

— Epeycedirler.

— Yanlarında ne kadar kızanları vardır, kestirmece?..

— En kalabalık gezen Demirci'yle Yörük Ali... Sırasına göre on, on beş, arada bir yirmi, yirmi beş kişi... Ama isterlerse kızanları birkaç kat çoğaltabilirler.

— Sizce bunlarla bir iş görülebilir mi paşam?

Halit Paşa biraz düşündü:

— Görülür desem de yalan, görülmez desem de... Bakarsınız yiğitlenip ölüme saldırmışlar, bakarsınız esintiden hiylelenip yılmışlar. Savaşın sonuna doğru büsbütün azdılardı. Önceleri köy möy basarken, giderek nahiyelere, kaza merkezlerine iner oldular. Çerkez Ethem'in İzmir Valisi Rahmi Bey'in oğlunu kaçırdığını elbette duydunuz, bu hüneri başkaları da yaptı. Köylerde ağalar, kasabalarda ileri gelen zenginler, çevredeki serserilerin en dişlilerine haraç verir oldular. Bugünün hızıyla belki bir iki düşman karakolu basarlar, birkaç yerde pusu kurup az çok zarar verirler. Ama hiçbirini sürgit, ordu düzeni içinde tutamazsınız. Hemen hepsi subay düşmanıdır. Türkçesi düşman da sayılmaz bu herifler... Hemen hepsi asker kaçağı oldukları için subaylardan çekinir. Daha doğrusu korkar. Korktukları için de denk getirseler, arkadan vurmaya bile yeltenirler. Bunların en kabadayıları köy kopukluğundan geldikleri için bildiğiniz ayaktakımıdır.

— Anlaşıldı. Asker birliklerinin bu çevredeki durumu?

— İzmir'deki birlikler dağıldı. Kaçanlar buralardakileri de yıldırdı. Memleketlerini tutabileceklerine akılları yatanlar silahlı, silahsız savuştu. Bunda bazı subayların da suçu var. Eskiden beri İttihatçıları sevmeyen bu subaylar, önce şöyle bir laf yaydılar: "İzmir'de birkaç serseri Yunanlılara karşı silah çekmeseydi, herkes işiyle gücüyle,

tarlasıyla, dükkânıyla uğraşacaktı. Başımıza gelenler hep İttihatçıların belası... ” Bu kadarla kalsa gene iyi... İçlerinde büsbütün rezillenenler çıktı. Tire’de olanı duydunuz mu?

— Hayır!

— İzmir’den çekilen beş on subayla yirmi otuz er, Tire’ye gelmişler. Askerlik Şubesi Başkanı, bunların Tire’de bulunmasını nedense uygun görmüyorlar. Şube Başkanı, Yüzbaşı Memet adında biri, Aydın’daki tümen komutanına bir telgraf çekiyor. Kasabada düzeni koruyabilmişlerse de, son günlerde İzmir’den kaçan bazı subaylarla erler, Tire’yi ihtilale vermeye yeltenmekteymişler. Halk bunların hemen buradan aldırılmasını istiyormuş. Yoksa ortalık karışacakmış... Ertesi gün de, belediye başkanı geçiyor telgraf başına... “İzmir’den kaçan Binbaşı Aziz Bey komutasındaki yirmi beş kadar subayla elli kadar asker, kasabamızı ihtilale vermek için burdan gitmek istemiyorlar. Müslüman, Hıristiyan bütün ahali ayaklanmak üzeredir. Kan dökülecektir. Yapılacak işlemin acele bildirilmesi. ” diyor. Bu durum karşısında, birliklerin tutarı büsbütün azaldı. Alayların en kabarığının er sayısı, üç yüzü, dört yüzü geçmiyor. Duyduğum doğruysa, Söke’deki 135’inci Alay’ın tutan 46 ere kadar düşmüş...

— Evet, kırk altı tüfek... 175’inci Alayın 2’nci Taburu 85 tüfek... Sarayköy’deki altı bölüğün tutarıysa, yirmi kişi...

— Buralarda halkın neden bu kadar yılgın olduğu anlaşılıyor.

— Evet... Yunan’ın İzmir’e çıkması, buraları apansız savaş boyu haline getirdi. Balkan’dan beri savaştan herkes bıkmış usanmıştı. Hayvanı gitmiş, ekini gitmiş. Canı tehlikede... Eşkıya gelir soyar, zaptiye gelir soyar! Bahçeler bostansız bakımsız... Karılarla çocukların toprağa güçleri yetmez. Alışveriş yok... Bana sorarsanız haklılar komutan bey, yılgınlığa düşülmeyecek gibi değil...

— Haksız değiller belki ama, düşman bu hakkı tamsa...

— Rezil takımı, “Biz delilenmesek tanır” diyor. Bu lafa, adam, güvenir mi? Şuncacık aklı olsa güvenmez. “Peki neden güvenmekteler öyleyse?” diyeceksiniz!.. “Ya bize değmezse... ”

umuduyla avunuyorlar. Aylardan mayıs... Arpalar nerdeyse biçilecek. Bunca savaş yılından sonra, ilk harman... “incir, üzüm, tütün, palamut, meyan kökü tüccarları bu yol, dışarısı için mal toplayacak” deniyor. Köylünün eline para girdi mi, kasaba dükkâncılarının da yüzleri gülecek! Şeker yoktu, kahve yoktu. Az biraz gelmeye başladı. Şehirlisi, köylüsü, hiçbir karışıklık istemiyor. İstanbul hükümeti de, “Aman gürültü çıkarılmasın!” dedikçe, zorlu İttihatçılardan başka direnecek kalmadı. Onlarınki de, korkudan... Eski yaptıklarını düşünüyorlar.

— Ne yaptılar? Burdaki Hıristiyanlara, Vali Rahmi Bey iyi bakmış...

— İyi bakmaya iyi baktı ama, bizimkiler, “Fırsattır” diye Hıristiyanların ellerindeki ticareti almaya kalktılar. Heriflerin dededen kalma işlerine epeyce zorluk çıkarıldı. “Şimdi bunun öcünü ararlar” diye korkuyorlar, İtilafçılar, İttihatçı düşmanı olduklarından savaş içinde Hıristiyanlarla birlikteler. Şimdi daha çok kaynaştılar.

— Durum böyleyse, dediğiniz kadar adamı, siz nasıl toplayacaksınız?

— Karaosmanoğulları bu kadar adamı her zaman toplamışlardır komutan bey... Hem de düşmana karşı değil, Osmanlıya karşı... Karaosmanoğlu Halit Paşa, “Hadi” dedi mi, iş başka olur.

Cemil, Halit Paşa’nın başına toplayacağı bin yaya ile bin atlıya dalmıştı. Arkasında, beslenme düzeni kurulmadıkça, iki bin savaşçı, yedi yıldır sınırlarda aralıksız dövüşen bir memleket için batım demekti. “İnsanları, hayvanları kim doyuracak? Bu kadar başıbozuğu, düzen içinde nasıl tutacağız? Şunun bunun malına, ırzına sarkıntılık edeni hangi yasayla yargılayıp cezalandıracak bu Halit Paşa?.. Bunların arasında komutanın durumu ne olacak?”

Halit Paşa, Cemil’in bu sorusuna karşılık veriyormuş gibi, hemen davranıp çaktığı kibritle komutanın cigarasını yakmıştı. Bunu yaparken çok saygılıydı. Cemil, umutlanarak Selahattin’in gözlerini aradı.

Yüzbaşı Selahattin de başka şeyler düşünüyordu. Aklının uzaklarda olduğu belliydi.

Teğmen Faruk, sevincini saklayamıyor, kabına sığamadığından meydana vuran bir tezcanlılıkla iskemlesinde kımıldanıp duruyordu.

— Kumkuyucak köyünü kaç saatte tutarız paşam?

— Arabayla dört beş saatte... Bilemediniz altı saat...

— Kaç evdir Kumkuyucak?

— Altmış, yetmiş...

— Kaç atlı çıkarır?

— Önemli olan Kumkuyucak'ın çıkaracağı atlı değil... Bizim buralarda köyler sıktır. Dört yana adam saldık mı, birkaç saatte dört beş yüz atlı toplanır.

— Demek ki, yarın en geç akşamüstü, Manisa'dayız!..

— Evet... Ölümden aman olursa...

Dört subay, aynı zamanda, "Ölümden aman olursa" sözü üstüne durdular.

Dışarıda yağmur siyim siyim yağıyor, aşağıda, Kör Şaban, bir şeyler sürüklüyordu.

Teğmen Faruk kalkıp pencereye gitti. Elini yüzüne siperleyerek dışarıya baktı. Işıksız sokak, derin bir dere yatağı gibi karanlıktı.

Halit Paşa'nın iki adamıyla Kör Şaban, kırk kadar tüfekle altı sandık mermiyi arabanın önüne yerleştirmişler, arkada kalan yere, şilteyi sermişlerdi. Hasır tentenin üstüne sağlam bir çadır çekip sıkıca bağladılar.

Cemil, "Emrediyorum" dediği halde, çelimsiz Teğmen Faruk arabaya binmeyi kabul etmemişti. Atını komutana veren Ali gibi, araba sürücüsü sakallı göçmenle beraber yürüyecekti. Mavzerini bile arabaya vermek istememiş, namlusu aşağıda, omuzuna asmıştı.

İkisi arabada, dördü yayan, üçü atlı, dokuz kişi, ay biçimi boynuzlu yüksek göçmen öküzlerinin ayağıyla, karanlık kasabadan çıktıkları zaman Selahattin'in fosforlu saati, on ikiyi gösteriyordu.

Kasabadan sonra, kaldırımların kaskatı sarsıntısının yerini, ıslak şosenin rahat kayganlığı almıştı.

Arabanın tentesi, çadırla sımsıkı örtüldügü için Cemil'le Selahattin karanlık gecenin içinde, daha koyu, bir ikinci karanlığa yerleşmiş gibiydiler. Göz gözü görmüyordu.

Cemil bir cigara yaktı, bir tane de Selahattin'e uzattı. Sonra kibriti kaldırarak arkadaşının yüzüne baktı:

— Nasılsın?

— Geçti galiba... Biraz yorgunum... Seni hiç sıtma tuttu mu?

— Çoook...

— Öyleyse bilirsin! Bunun bir ilacı da, yer değiştirmektir. Hele çukurdan yükseğe doğru çıkarsan hemen kesilir. Dışarıya kulak verdi. Yağıyor boyuna... Komutanın yağmurluğu iyi bir şey olsa da bari, çok ıslanmasa...

— İyiceye benzer! Kukuletesini de başına geçirdi.

— Bereket versin Çerkez... Yoksa bu havada, dağ yollarını at sırtında aşmak kolay değildir.

— Ben Faruk'a acıyorum. Çok çelimsiz... Ayakları su alır da, hastalanırsa...

— Buraya sığışamaz mıydık?

— Dedim ama dinletemedim.

— Yürüsün bakalım! Güçten düşerse biner. Çelimsizliğine bakma! Yırtıcıdır sırasında... Keskin atıcıdır. En seçme atıcılarla yarışmaya girdi de, Halil Paşa'dan belindeki nagantı kazandı.

— Hangi Halil Paşa?.. Amca Paşa mı?

— Evet...

— Siz Halil Paşa'yla Kafkasya'da mı beraber bulundunuz, Irak'ta mı?

— Ben başından beri beraberdim. Faruk, sonradan Beşinci Kafkas tümenine geldi. Tümene o aralık, İslam Ordusu Kurmay Başkanı Binbaşı Nâzım komuta ediyordu. Bildin mi Nâzım'ı?

— Hangi Nâzım bu?

— Osmanlı Rumeli Birliği Komutanı Çakır Nâzım... Binbaşı...

— Bilirim. Nâzım Kayseri...

— Tamam. İlk görüşte Faruk'u gözü hiç tutmamıştı... Hatırladıkça utanır, "Ben kendimi, insan sarrafı sanırdım, meğer daha kırk fırın ekmek istermişim" diye elini dizine vurur! Faruk'u Onuncu Kafkas Alayı'nın Yirmi Sekizinci Taburu'na vermiş... Tabur, ertesi sabah bir deneme saldırısı yapacak... Adam boyu otla örtülü bir tepede, güvenlik düzeniyle giderlerken, hem önden, hem yandan ateş baskınına uğramışlar. Tabur önce dağılır gibi olmuş. Yamaçta yola dökülmüş... Bakmışlar, takımlardan birinin birkaç mangası dayanıyor. Kendilerini toplamaya çalışmışlar. Taburun gerisini koruyan takım, vuruşarak basamak basamak çekilmiş... Bu işler, kırk beş derece sıcakta oluyor arkadaş. Say ki, yanan fırının içinde oluyor! Bir yandan güneş, bir yandan kurşun yağmuru, bir yandan susuzluk... Bunlar bir bakıma şaka...

— Bunlar şakaysa, ciddisi ne?

— Ciddisi... Düşman esir almıyor. Ele geçtin mi, gitti gidersin. Taburun dağıldığını unutma... Bu ana baba gününde, dağ topçu takımı bütün toplarını düşmana kaptırmış... "Bütün topları" demek, iki top... 19 er yitik... Katır matır da arama...

— Tabur?

— Taburdan iki subay şehit, ikisi ağır yaralı... Otuzuncu Tabur yetiştiği zaman, Asteğmen Faruk Efendi hâlâ, bir avuç erle sıçraya hoplaya dayanıyor. Sonradan, bunca savaş görmüş erler demişler ki, "Baktık sakalı bıyığı bitmemiş şuncacık bebe kükreyerek dayanıyor, bırakıp savuşamadık. " demişler.

Cigaranın ateşi, Yüzbaşı Selahattin Bey'in yüzünü bir an aydınlattı.

— Oteldeki konuşmadan beri düşünüyorum. Bu dediğim çarpışma, Kafkasya'da Gökçay denilen yerde olmuş... Gökçay, Bakü ile Gence arasında bir ilçe... Belki ilçe bile değil, bir buçuk... Faruk orda ölesiye dövüşüyor da, burada bazı insanlar niçin bu kadar yılgınlık gösteriyor? Faruk onlardan daha mı yiğit?.. Deli mi? Apansız, sporcu

inadına mı kapılmış?.. Bizimki vatansever de, bunlar doğdukları yeri hiç mi sevmezler?

Cemil duraklayarak karşılık verdi:

— Bu işin, doğduğu yeri sevmekle bir ilişiği yok sanırım. Eğer mesele doğduğu yeri sevmek olsaydı, Faruk'un İstanbul'da kalıp dövüşmesi lazım gelirdi.

— Evet, orası da var ya...

Selahattin cigaranın izmaritini atmak için, çadır bezini araladı.

Yağmur kesilmişti, içeriye ıslak fakat serin bir hava doldu. Atlılar gibi yayalar da önden gidiyor olmalılar ki, arkada kimse görünmüyor, öküzlerin ayakları çamurda, sakız çiğneme sesi çıkarıyordu.

Selahattin, derin derin nefes alarak temiz havayı ciğerlerine doldurdu:

— Peki nedir bu öyleyse?.. İnsanoğlunun bir yerde, kellesini koltuğuna alarak direnmesi, kızmasına mı bağlı?.. Tutarağının tutmasına mı?

— Bu meseleyi Halil Paşa'yla Doktor Münir Bey uzun uzadıya tartışmışlardı. Önemini o zaman pek anlayamamıştım.

— Ne dediydi Halil Paşa?

— Doktor Münir Bey, İttihatçıları inkılapçı kadrolar meydana getirmeye çalışmamakla suçladı. 31 Mart olaylarını örnek gösterdi.

— Neye örnek?

— 31 Mart'tan önce, avcı taburlarıyla beraber bazı birliklerin İstanbul'dan uzaklaştırılmaları istenmiş de, Tanin'de, Hüseyin Cahit, "Onlar hürriyetin biricik dayanağıdır. Başkentten bir adım ayrılmazlar" demiş... Hem de 31 Mart'tan on beş, yirmi gün önce... Doktor Münir Bey dedi ki, "Biz bu avcı taburlarını, kendimiz, hürriyeti koruyacak şekilde eğitmedik de, Abdülhamit'in ordusundan gelişigüzel aldık. " Manastır'a bunlar gelmeseydiler de, başka yerin taburları gelseydi, onları kullanacaktık. Hürriyetten sonra da bunlara yeni ödevleri hakkında hiçbir şey öğretmek zorunluluğunu duymadık. Öyleyken, gelişigüzel ele geçmiş birliklerin hürriyet bekçiliğini Hüseyin Cahit

nerden çıkardı? Ya, “İnkılâbın yeni kadroları diye bir şeyin var olduğundan haberi yoktu. Ya da bundan habersiz görünmek işine geliyordu. Aslını ararsanız, 31 Mart bazı şeflerimizin işine geliyordu galiba...

— Halt etmiş senin doktor!.. Az kalsın hepimizi temizleyecekti 31 Mart... Kimin işine gelebilirmiş bizden?

— Artık bilmem! Doktor böyle dedi. Üstelik bazı olaylar ileri sürerek ispatlamaya bile çalıştı.

— Neymiş onlar?

— Haşan Fehmi’yi öldürmüşüz de, Volkancı Derviş Vahdettin’in ölümü önünü alabildiğine açık komuşuz!.. Yobaz takımının asker arasında propaganda yapmasına uzunboylu seyirci kalmışız! Heriflerin “İttihadı Muhammediye” derneğinde toplanıp teşkilâtlanmalarına göz yummuşuz! Daha beteri neymiş bilir misin? Hürriyeti aldıktan sonra, idareyi Abdülhamit’in adamlarına bırakmak... Bütün bunlar, ilerilik istemediğimizin, ilerilikten korktuğumuzun ya da hiçbir ileri görüşümüz olmadığının işaretleriymiş... Böylece, genel durumumuz, farkında olsak da olmasak da, eski gidişteki soygundan kendimize pay çıkarmak anlamına gelirmiş...

— Buna karşı Halil Paşa ne dedi?

— Güldü bıyığının altından... O kadar...

— Yok canım! Benim bildiğim...

Selahattin sözün arkasını getirmeden çadır bezi aralandı:

— Nasıl Selahattin Bey?

— iyiyim Faruk Efendi... Yoruldun mu?

— Yok... Tutuyor mu hâlâ?

— Geçti. Yoruldunsa, yer var! Şuraya iliş... Islanmışsındır...

— Yağmur dindi. Daha yorulmadım.

— Cemil’in emir eri savuşmadı ya?

— Şaban mı? Ben onda savuşacak göz göremiyorum. Bizi kırdı geçirdi. Her olaya bir laf, her lafa bir umulmaz karşılık buluyor.

Bu sırada arabacı göçmenin sesi duyuldu:

— Abe Molla Nasrettin midir bu kapçık ağızlı!

Şaban yalancıktan içini çekti:

— Molla Nasrettin kaç para? Sizin oralarda belki yokturdur ama bizim buralarda ünlü sözdür, canı yanan eşek, atı geçer hırpadak... Biz canı yanmış eşeğiz ki Köroğlu'nun kıratı bizim tozumuza dumanımıza yetişemez göçmen ağa, sen öyle mi belledin! Bak, biz silahsızdan silahlıya geçtik ki, bize Allah'ın izniyle, Çakırcalı eşkıyasının güç yetireceği kalmamıştır. Ayaklarım az biraz ıslanmaya başladı. Eğer, büsbütün ıslandıktan sonra da, bu yiğitlik bizi koyup gitmezse, bak bakalım Kör Şaban'ın oyunlarını bu dağlar hiç görmüş mü?

— Oy bre oğlum! Ne mutlu sana bu yiğitlik ile...

— Ne sandın göçmen ağa... Beni binbaşım gelip buldu ki, yitirmezse çok yaman buldu! Çok işe yararım ben göçmen ağa! Birinciye, etim yenir, gönüm giyilir.

Halit Paşanın zeybeği Ali lafa karıştı:

— Bu yağmur neyin nesi Şaban? Sakın aptal ıslatan olmasın!

Şaban hiç duraklamadan karşılık verdi:

— Tam üstüne vurdun arslanım! Ahmak ıslatanın kendisi... Nerden mi bildim? Yunan'a yağdığından... Çünkü Yunan göründü müydü Osmanlıya zafer göründü demektir yüzde yüz! Çünkü, kurban olduğum Allah, bu Yunan'ın kralını Osmanlıyı sevindirmek için getirmiştir, bu dünyaya...

— Girit'i aldı ya bu Yunan, Osmanlıdan...

— Girit'e boş ver. Mesele benim dediğim gibidir!

— Ya Balkanı n'apalım?

— Balkan başka... Balkan olmasaydı, fukara Yunan sürer gelir miydi ayağıyla yürüyerekten?.. Sürüp gelmesi, biz seferberliğin

acısını bunun sırtından çıkaracağız! Dinim gibi bilmekteyim! Yalnız benim aklımın ermediği... Sizin buraların baldırı çıplak efeleri bu Yunan’ı İzmir’in Kordonboyu’nda bitireceklerdi ya, neden canları çekmedi? Bir zaman karşılık bekledi, gelmeyince içini çekti. Suç Osmanlının... Dağ başlarına telefon teli döşemeyince fukara efeler, Yunan’ın İzmir’i bastığını nereden bilecekler? Doğru değil miyim yiğit? Gene biraz bekledi. Ama benim lafım Akhisar’ın Gâvur Efe’sine değil haaa... Bak o herifin kulağı delik... Onun yüreği telefon... Gâvurun bastığı keramet gücüyle bilmiş, bilmesiyle çeteyi toplayıp çıkmış... Şimdilerde cephanesi çakıl taşı... Taşlarını gâvura mı attığını, Müslüman’a mı attığını pek kestirememekte ama, hiç kıymeti yok... ‘Aman ırz namus ayak altında kalmasın!’ diyerek davranmış ya, biz ona bakarız...

Araba epeydir yokuşa sarmış, çamurda yürümek zorlaşmıştı.

Cemil, Teğmen Faruk’a yer açtı. Delikanlı ilişince, matrayı çıkardı. Kupaya konyak koydu.

Birer yudum içtiler, ağızlarına biraz çekirdeksiz üzüm attılar.

Sabaha karşı başlayan meltem, yağmur bulutlarını önüne katıp Salihli’ye doğru sürmüş, arkasında, ıslak bir serinlik bırakmıştı.

Araba, Kara Dağ’ın doruğuna vardığı zaman, güneş Azim Dağı’nın ardından doğmak üzereydi. Aşağıda, derenin ikiye böldügü Kumkuyucak köyünün bacalarından incecik dumanlar tütüyor, sağılan büyük mallar sürüye katılmak için avlulardan dışarı çıkarılıyordu.

Biraz daha inince cami önündeki yaşlılar seçildi.

Halit Paşa’nın geldiğini haber vermek için atlılardan biri hızlandığından muhtar odasını hazırlanmış buldular.

Bunlarda paşanın ne kadar sayıldığı, Kumkuyucaklıların, yaşlı genç sırayla gelip el etek öpmesinden anlaşılıyordu.

Çevredeki bütün köyler gibi Kumkuyucak da tepeden tırnağa silahlıydı.

Subaylar, Halit Paşa’nın, “Bin atlı, bin yaya” sözünün palavra olmadığına inanıp sevindiler.

Halit Paşa, adlı adınca tanıdığı köylüleri yapmacıksız bir büyüklükle karşılıyor, herkesi değerine göre selamlıyordu.

Oda, tıka basa dolunca, sanki buraya, konuklarıyla ava gelmiş gibi, ekin durumunu, askerden gelenlerin öküzden, araçtan eksiklerini sordu. Yalnız muhtarla konuşuyor, sorularına da yalnız muhtar karşılık veriyordu. Noksanların çiftlikten tamamlanmasını kapı dibinde duran hizmetkârı Ali’ye emretti. Sonra, lafı değiştirdi. Çevredeki Rum köylerine neler olup bittiğini öğrenmek istedi.

Muhtara bakılırsa, Rumlar hepten silahlanmışlar ama, şimdiye kadar yaramaz bir iş yapmamışlar... İki taraf da harmanlar kalkmadıkça birbirlerine bulaşmayacağa benziyormuş...

Köylerinin şurasına burasına siper kazmışlar. Gece gündüz nöbetçi gezdirmektelermiş...

— Siz?..

— Biz de, tetikteyiz paşa efendi...

— Siper miper?

— Kazdık şuraya buraya... Gizli nöbet yerlerimiz var! Gelişinizi sabah ezanından önce bildirdi gözcülerimiz... “Bir arabayla şu kadar adam geliyor. Şu kadar atlı, şu kadar yaya... Atlılar da, yayalar da silahlı... Arabanın içinde ne olduğunu göremedik!” dediler. Seni de karanlıkta bilememiş bizim avanak nöbetçilerimiz...

— Vaktinde haber ulaştırmışlar ya, sen ona bak!.. Yunan’dan yana, ne var, ne yok?

— Yunan şimdilik Menemen’den beriye geçmemiş... Menemen’de, askeriyenin silah deposunu yerli Rumlar yağmalamış. “Papaslı Rumları silahı o yağmadan aldı. ” demekte aklı erenler. Duyduğumuz doğruysa Yunan komutanı Papaslılara makineli tüfek bile vermiş...

— Komutan vermiş ya, bakalım, bunlar makinelinin dilinden anlar mıymış?

— O kadarına bizim aklımız ermez, oralarını sen bilirsin!

Halit Paşa, Bekir Sami Bey'e sordu:

— Bu makineli tüfek haberi çok kötü değil mi komutan bey?.. Makineliyi veren, makineli çavuşunu da verdiyse?..

— Kötü evet...

— Çünkü makinelinin önüne mavzerle hiç çıkılmaz. Muhtara döndü. Papaslının Rumları makineli tüfek uydurdularsa, bir makineli tüfek de size bulmalı... Askerliğini makineli tüfek bölüğünde yapmış adamınız var mı sizin?

Muhtar soruya karşılık vermeyi oradakilere bıraktı. Herkes, ocağın sağ yanına diz çökmüş san yağız adama baktı. Adam birden şaşırmıştı. Kalkacakmış gibi yekiniyor, üst üste yutkunuyordu.

Halit Paşa başını salladı:

— Sen askerde çavuştun değil mi Sazcının Süleyman?..

— Çavuştuk sayende, paşa efendi...

— Makineli tüfeğin dilinden anlayan var mı Kumkuyucak'ta?..

— Kumkuyucak'ta yok... Kara Ali'nin Haydar sağ olaydı, vardı.

— Komşu köylerde?

— Bulunur iyi kötü... Bulunur evet...

— Öyleyse, hiç vakit geçirme muhtar, Araplı'ya, Egri'ye, Yukarıaraplı'ya, Kaletepe'ye, Burunören'e, Heybeli'ye, bir boy Alibeyli'ye, bir boy Tirkeş'e, Kuyucuali'ye atlı çıkaralım... Önce bineği en Yörük her kimse, doğru, Belenyenice'ye insin! Belenliler de, kendi çevrelerinde haberciler salsınlar. "Halit Paşa ünledi" desinler. "Atı olan atlanıp gelsin! Dizlerinin üstünde durabilenler yaya yetişecek, dedi. " desinler. Herkes birbirini beklemeden burayı tutmaya baksın! "Önce gelenleri Halit Paşa deftere yazacak. " denilmeli... Martini olan martiniyle gelsin, çiftesi olan çiftesiyle... Uzun silahı olmayan kuşağında kubur getirsin... Lüver, döner, altı patlar sökünsün da gelsin! Atlı gelen, atı pahasına yazılacak... Yayaları ilerde, komutan bey, atlıya geçirecek... İkindiye kalmadan gelenlere padişah beratı çıkacak ki, ilerde öşürü, haracı, vergisi, rüsumu ölene kadar bağışlansa gerektir. Haydi ağalar!.. Atlılar atlarına... Ayağına

güvenenler, keselerden... Haydi Halit Paşa’nın ulakları, göreyim sizi...

Odadakiler, önce birer ikişer, sonra dörder beşer dışarı uğradılar.

İçerde muhtarla birkaç yaşlıdan başka kimse kalmadı.

Halit Paşa, muhtara emretti:

— Biz gece uyumadık! Karnımız aç... Sıcak çorba isteriz. Etli pilâv salsınlar. Sıcak su gelsin... Biz yıkanıp rahatlayana kadar sofrayı kurdur, yatakları serdir. Ekmeği yer yatarız. Yakın köylerden gelenler patırdı etmesinler ki, öğleden sonra işimiz zorlu... Köyün çevresine nöbetçi dikmeyi unutma... Manisa’dan kötü bir haber gelirse, beni uyandır.

Uzaktan uzağa atılan silah sesleriyle uyanıp hep birden sıçradılar.

Vakit öğleyi çoktan geçmişti

Soyunmadan yattıkları için saniyesinde tüfeklerini kapıp dışarıya çıktılar. Kör Şaban koşa koşa geliyordu.

— Basıldık mı, Körağa?

— Basılma yok! Kör Şaban’ın solukları ciğerlerine sığmıyordu. Çete geliyormuş binbaşım...

— Ulan kimin çetesi?

— Bizim çetemizmiş... “Başında ünlü Kız Efe’yle gelmektedir bu çete... ” dediler.

—Oğlum senin aklın fikrin kızda kanda... Kız Efe ne demek?

— Ben de bura adamının yalancısıyım binbaşım “Kız Efe” dediler.

Silah sesleri gittikçe yaklaşıyordu. Gelenler arada bir, kurşun sıkmayı bırakıp uğultulu bir sesle tekbir getiriyorlardı.

Halit Paşa, köyün üst başındaki harman yerine bakarak anlatı:

— Belenyeniceli gelmekte komutan bey!.. Yalan değil! Önlerine Kız Efe’yi almışlar.

— Gerçekten mi kız? Yoksa erkek de, lâkabı mı öyle?

— Gerçekten... “Kız” dedimse kızoğlan kız sanmayın!.. Kocası askerde ölünce, dul kaldı da bayramlarda düğünlerde ata binip alayın başına geçer oldu. Kocasının ardından aklının çatladığı anlaşıldığından millet efelenmesinin kusuruna bakmamakta... Evet! Öndeki omuzu bayraklı, Belenyenice’nin Kız Efe’si...

Kız Efe’nin omzunda taşıdığı bayrağın, yarısı ak, yarısı kırmızıydı. Üstüne sırmayla Arapça yazılar işlenmişti. Sopasının ucunda sandan ay yıldız, bu ay yıldıza bağlanmış yeşil kurdeleler vardı. Kız Efe, belindeki meşin silahlığa sokulmuş kocaman pala bıçağıyla, başındaki fese sarıp sol omzuna sallandırdığı oyasıyla, sırmalı cepkeni, dizlerini dışarıda bırakan efe çakşırıyla bayraktarlığı kendisine yakıştırmıştı.

Arkasındaki atlıların silahları yeni, çapraz fişeklileri mermilerle doluydu. Çeşitli silahlarını omuzlarında taşıyan yayalar da kabadayı, sağlam, çeviktiler.

Bayraktar, caminin önünde durunca, ikişer üçer gelip şuraya buraya konanlar, tüfekleriyle koştular. Halit Pâşa’nın çağrısıyla daha şimdiden iki yüze yakın silahlı toplanmıştı. Bu başlangıç subayların umutlarını büsbütün arttırdı.

Bekir Sami Bey, gözlerini kısarak bakıyor, başıbozuk kalabalığının savaş gücünü kestirmeye çalışıyordu.

Halit Paşa’nın kibirlendiği kaşlarının çatılmasından belliydi.

— Atlımız bu kadar mı paşam?

— Bu kadar olur mu komutan bey?.. Biz uyurken gelenlerin, en az, yarısı atlı... Baksanıza dere boyuna...

Dere boyundaki söğütlerin gölgesinde başlarına torbalara takılmış otuz otuz beş hayvan duruyordu.

Cemil, Selahattin’in koluna dirseğiyle dokundu:

— Elli, altmış altı şimdiden bulduk. Ne dersin, bunları alıp Manisa’yı tutalım mı?

— Sahi! Ne duruyoruz! Arkadan gelenler, parça parça yetişsinler. Dur, komutana söyleyeyim!

Bekir Sami Bey'in arkasına geçti omzu üzerinden kulağına fısıldadı.

— Evet... Uygunu bu... Halit Paşa'yla görüşeceğim! Faruk Efendi bunları alıp hemen yola çıksın!

Kalabalık, Kız Efe'nin el sallamasıyla bir türkü tutturmuştu. Türkü, Sivastopol savaşından kalmaydı. Türküdeki Ömer Paşa adı, Halit Paşa'yla değiştirilmişti. Halit Paşa'dan düşmana saldırmak emri isteniyor, bu emri vermezse kendilerini denize dökmesi yalvarılıyordu.

Kumkuyucak'ın kocakarıları ağlaşmaya başlamışlardı bile.

Eldeki atlıların mavzerlileri seçildi, seksen üç kişilik ilk müfreze Teğmen Faruk'un komutasında Manisa'ya doğru hemen yola çıkarıldı. Teğmen Faruk yolda rastladığı mavzerli atlıları da yanına alarak Manisa'ya gücü yettiği kadar çabuk yetişecek, arkadan gelecekleri beklemeden silahlarla cephanelerin yükleme işine hemen girişecekti.

İlk müfrezenin yola çıkarılmasındaki kolaylık Bekir Sami Bey'le arkadaşları kadar Halit Paşa'yı da aldatmıştı.

Dört yandan gelen yayalara atlılar, köyün meydanını iyice doldurup dere boyuna yayılınca, hiç kestirilemeyen çeşitli zorluklar baş gösterdi. Kimse köylüsünden ayrılmak istemiyor, Teğmen Faruk müfrezesinin arkasından yola koyulacak olan atlılar bir türlü takımlara bölünemiyordu. Atlılarda başlayan köylüsünden ayrılmamakmadı, biraz sonra yayalara da sıçramış, ortalığı büsbütün karıştırmıştı. Artık hiç kimse söz dinlemiyor, herkes koyun sürüsü içgüdüsüyle burada toplanıp şurda çil yavrusu gibi dağılıyordu. Her kafadan bir ses çıkmaya başlamış, telaşlı çagrışlardan başka bir şey duyulmaz olmuştu. Hemen hepsi yıllarca süren askerlikten yeni dönmüş oldukları halde şimdi ömürlerinde talim terbiye görmemişe benziyorlardı.

Bağırmaktan sesi kısılıp şurdan şuraya koşarak didinmekten gücü tükenen Selahattin ikindiye doğru, bolca sulfato yutup yattı.

Cemil, Akhisar’dan getirdikleri arabacının geceye kalmadan dönmek istemesi üzerine tüfekleri, askerlik ettiklerini ispatlayanlara dağıtmak zorunda kalmış, bir sandığını kendilerine bırakıp geri kalan mermileri bölüştürmüştü. Ağızdan dolma kuburla gelenler bedavadan tüfeğe, cephaneye kavuşunca sevindiler ama, bu sevinçleri çok sürmedi. Durumun özelliğinden umutlanmışlar, çok daha önemli kazançlar elde edebileceklerini sanmışlardı. Komutan paşalardan, birer de binek istiyorlardı. Açıkça ileri sürdükleri gerekçe hepsinin askerliklerini atlı yapmış olmalarıydı. Kendilerinden yararlanmak düşünülüyorsa iyi kötü birer hayvan şarttı. Muhtarın dediğine bakılırsa, bazı istemezler köylünün arasına girmişler, “Atsız matsız nereye, hey şaşkınlar! Kötüsü gelip atlılar savuşunca yaya yapıldak n’olur, bakalım?.. ” diye yüreklere korku düşürmüşlerdi. Biraz önce, ellerine silah cephane geçirdiklerine sevinenlerden çoğu, “At olmayınca bize silah hiç gerekmez! Alsınlar bunları gerisin geri” diyorlardı.

Bekir Sami Bey, kendilerine Manisa’da at verileceğini resmen bildirdiği halde söz geçiremedi, Halit Paşa’nın bağırıp çağırması da hiçbir işe yaramadı. Paşadan çekindikleri için o görününce, hemen dağılıyorlar, gönderdiği yaşlılara “Atsız olur mu emmi? Atsız haaa?” karşılığını veriyorlardı.

Biraz sonra atlılarının üstünde bekleyenler de, birer ikişer yere indiler. Bunlar, seferberlikte atlı askerlik etmiş hemşehrilerine binek vermedikçe, şurdan şuraya gitmemeyi aralarında kararlaştırıvermişlerdi.

Cemil bir ara, eline bir sopa alıp bu gürültücü kalabalığa girişmeyi düşündü. Böyle bir şey yapmak, buraya toplanmış bu kadar silahlı adamı elden kaçırmak, daha ilk adımda aptallık etmek olacaktı.

Askerlikte çavuşluk etmişleri ayırmaya kalkınca hemen hepsi çavuşluğunu sakladı. Saklamayanlar da hiç kimseye söz geçiremedikten başka, bağrışmaları itişmeler haline getirdiler.

Cemil, komutandan izin alarak, caminin önündeki peykenin üstüne çıktı. Sağ elini havaya kaldırarak var gücüyle “Arkadaşlar” diye bağırdı. Bir an herkes sustu.

— Arkadaşlar!.. Bura nere? Bura efeler ülkesi... Siz hepiniz efe oğlu efelersiniz. Erkekleriniz erkek arslan, kadınlarınız dişi arslan... Daha birkaç saat önce, Kız Efe'yi, tanrı yoluna savaşmaktan güç ile çevirdik!.. Bazı arkadaşlar, bizden hayvan istiyorlar. Askerin binek istemesi, düşmana salmak hırsından gelir. Halit Paşa'yla komutan paşa, binek isteyenlerinizin gözlerinden öpüyorlar. Ama arkadaşlar, size bugün düşmanla vuruşmak yok... Manisa'dan çıkarılacak toplarımızı kollamaya gidiyorsunuz. Toplar belki de yolu yanladılar? Bana sorarsanız, atlılar önden yürüsün! Yayalar keseden toplara kavuşmaya baksın! Öğleüstü çıkan müfreze Manisa'ya emir götürdü. Yaya gidenlere, toplara kavuşma sırasıyla hayvan verilecektir, arkadaşlar!.. Hepiniz askerlik ettiniz. Top demek, ordunun namusu demektir. Topunu düşmana kaptıran askerin bu dünyada yeri olmadığı gibi, öteki dünyada da hiç yeri yoktur. İşte siz, işte yol!.. Dileyen gider, dilemeyen kalır. Şimdilik düşmanla vuruşmayacağımızdan kalmak isteyenler hiç çekinmesinler! Anlaşıldı mı?

Biraz bekledi:

— Anlaşıldı mı, diyorum?

— Anlaşıldı.

— Anlaşıldıysa... Gidenlerin yolu açık olsun... Kalanlarda artık patırdı etmesin!

Arkadan çekingen bir ses sordu:

— Toplara yetişen yaya askerine binek verileceği nerden belli?..

Cemil, kaşlarını çatarak sesin sahibini seçmeye çabaladı:

— Sen gidicilerden değilsin arslanım!.. Sesinden belli! Manisa Atlı Alayı'nın beş yüz seçme hayvanını komutan paşa size vermeyecek de kiracılık mı yapacak?..

Ön sıradan birkaç kişi yüksek sesle sinirli sinirli güldü.

Cemil, yumruklarını beline koyarak ayaklarının burnunda yükseldi. Orduya nam salmış gür sesiyle komutayı bastı:

— At bin!.. Manisa üstüne ikişerle kol... Arrrşş...

Meydan bir anda, dalgalandı. Alaca bulaca kalabalık çözüldü.

Atlılar hemen atlarına binip çalımlı bir tırısla yola çıktılar.

Yayaların bir kısmı, bir zaman atlrların çevresinde koştu, sonra yavaş yavaş geri kaldı.

Gitmeyi hiç göze almayanlarla biraz ilerden geri dönenler, evlere, dere boyunun söğüt gölgelerine girip gözden kayboldular.

İkindi güneşiyle bakır tepsi gibi parlayan köy meydanında kimse kalmamış, her yana, ölü evi sessizliği çökmüştü.

Cemil, peykeden atladı, gözlerini kırpıştırarak yürüdü. Askeri başına toplayıp konuştuktan sonra, eskiden beri hep böyle şaşırır, bir zaman, söylediği sözleri nerden bulup çıkardığına dalar, bir sahtecilik yapmış gibi böyle tedirgin olurdu.

— Gitmeyen yüreksizlerin içinde, tüfeklerimizi verdiklerimiz var! Gidip toplasak mı binbaşım?

— Tüfekleri mi? Neden topluyoruz?

— Hem tüfeklerimizi fişeklerimizi aldılar, hem de kahpe karı gibi...

— Bırak kalsın Şaban oğlum! Bırak Allah belalarını versin! Sen bizim cephane sandığına göz kulak ol, yeter!

Selahattin'i sıtma nöbeti yoklamamış, kmklık, hafif bir terle atlamıştı.

Kör Şaban'ın pişirdiği çaya konyak koyan Cemil, arkadaşına sordu:

— Nasıldı benim söylev?

— Dinledim. Sende iş var arkadaş... Sen bu gidişle milletvekili olursun ki, kürsülerin bülbülü kesilmecesine...

— Alay et bakalım... Aslında bunlara yapılacak işi ben biliyordum ama...

— Neymiş?

— Meydanı çevireceksin! Künyesini yazdığın bu yana geçecek. Giydir elbiseyi... Bak hiç sesi soluğu çıkar mı? Yanılıp hızlı soluyana

bas kırbacı... Allah yarattı deme...

— Tuttu gene Yedi Sekiz Hacı Haşan Paşalığın...

— Hacı Haşan Paşalık değil... Bal gibi savaş zagonu... Silah ister verirsin, cephane ister verirsin! At ister “Vereceğim” dersin! Nerdeyse, sözünde duracağına padişah fermanı arayacak... Ben edeceğim duayı biliyorum ama, insanın dili varmıyor!

— Nedir?

— Düşmanın içinde kalmalılar da, rezilliğin kaç bucak olduğunu anlamalılar!..

— Sen şimdi onu bırak... Bizim Faruk’tan haber çıkmadı.

— Evet... Ben de pirelenmeye başladım. “Zora düşse haberci salardı. ” diyorum!

Selahattin omzundaki asker kaputunun düğmesini çekiştirerek daldı.

Akhisar’dan esen akşam rüzgârı sertleşip serinlemişti. Tepeye gene kara bulutlar kümeleniyor, oturdukları yüksekçe harman yerinden Manisa’ya giden toprak yolu alacakaranlığa benzer bir kalın sis örtüyordu.

Cemil, çaydan bir yudum aldı. Yüreğine bulutlu bahar akşamlarının garipliği çöküyordu.

Gidenler gittikten bu yana, köyde hiçbir neşeli ses, neşeli değil, canlı bir ses duyulmamıştı. Çobandan gelen mallar bile, avlulara keyifsiz giriyorlar, sinirli kadınlar tarafından yok yere sopalanıyorlardı.

— Toplar, Manisa’dan çıkartılabilecek mi dersin?

— Kestiremediğimiz bir belaya uğramazsa, Faruk, yüzde yüz, sürer çıkarır. Buna eminim!

— Evet... Sıkı tembihledi komutan... Ne gibi belaya çatar sence?

İkisi de susup Teğmen Faruk’un gittiği yolun sise karıştığı yerde, bir şeyler seçmeye çalıştılar.

— Hava serinledi. Üşüyeceksin! Hadi girelim...

— Ürperme üşümekten değil!.. Dalmışım... “Topları Faruk alıp geldi” diyelim. Topçular savuştularsa ne halt ederiz?

— Toplar gelsin, gerisi kolay...

— Sanmam! Bana sorarsan, asıl gerisi zor...

— Yok canım... Geniş bir cephe kurulursa, topçu kolay bulunur!

Ortalık kararıyor, köy gittikçe karanlığa gömülüyordu. Yalnız camide, bir de komutanla Halit Paşa’nın oturduğu muhtar odasında ışık yanmıştı.

— Havalar da sapıttı iyice, farkında mısın? Şuna ilkbahar demeye kırk tanık ister! Oysa geçti bile... Bir hafta sonra haziran...

Cemil lafa koşulmadı. Harmanlara çıkan yola bakıyordu.

— Kimsin? Sen misin Körağa?..

— Benim binbaşım... Eğlen vardım!..

Cemil kısa kısa güldü:

— Alman subayını okşadığımız için Büyük Cemal Paşa’nın bize veremediği binbaşılığı, Kör Şaban’ın vermesi parlak değil mi?

— Yüksek politikayla ilgisi olmadığından, hiç bakmaz verir. Ne var Körağa?

— Askerin ucu dönemeçten söktü yüzbaşım...

— Hangi askerin ulan?

— Başıbozuk askerinin...

— Buradan gidenler mi? Yeni gelenler mi?

— Alacakaranlıkta seçemedim. Birine sordum, “Merhaba arkadaş! Nerden bu geliş! Hayır ola... ” dedim. “Sen hangi köydensin? Kimlerdensin?” dedi. “Bizim köy ıraaak... ” dedim. “Buranın muhtarı nerde? Çekil yolumdan... Bana muhtar lazım. ” dedi, yürüdü. Geriden geleni tuttum. Ona da muhtar lazımmış... Bu gelen askerin tümüne muhtar gayet lazımlı, binbaşım, ben şaştım.

Cemil’le Selahattin hemen ayağa kalktılar.

— Sırtlarında torba morba, yorgan morgan var mı bunların?

— Fark edemedim.

— Tüfek?..

— Tüfek mi?.. Biraz düşündü. Kiminde var, kiminde yok binbaşım...

Subaylar yokuşu hızla indiler. Köyün içine karanlık iyiden iyiye çökmüştü. Üç dört kişiyle fısıldaşan muhtar gelenleri görüp sesini kesiverince Selahattin sordu:

— Manisa'dan gelen mi oldu?

— Gelen giden yok!.. Bunlar komşu köyün adamı...

— Dertleri neymiş gece vakti?

— Hiç! Adamlarından haber almaya gelmişler...

Merdiveni çıkarlarken, nal seslerini duyup durdular...

Atlılar dört beş kadardı. Manisa yolundan hızla gelmişler, hiç duraklamadan köyü geçip karanlığa dalmışlardı.

Yola kulak verdiler.

— Arkası geliyor! Hem de çokluk bunlar. Nedir?

— Bilmem! Halit Paşa'ya söyleyeyim de anlasın!.. Cemil bir basamak aşağıda duran Kör Şaban'a fısıldadı. Dolaş şuraları...

Bak bakalım, bu telaş neyin nesi?

Halit Paşa'yla Bekir Sami Bey, sedirde oturuyorlar, dalgın dalgın cigara içiyorlardı.

— Gelenler var, komutanım! Birkaç atlı dörtnala gelip hiç durmadan geçti. Yayalar da geliyor. Muhtara sordum! Kem küm etti.

Halit Paşa, Bekir Sami Bey'den önce davrandı:

— Nerde muhtar?

— Avluda...

Halit Paşa, duvara dayalı tüfeğini bile almadan, belindeki tabancayla kamasını yoklayarak hemen dışarı çıktı.

Bekir Sami Bey de kalkmış, tabancasını önüne çekip kalpağını düzeltmişti.

Merdiven başında soluklarını keserek gecenin rüzgârlı uzaklıklarında, silah sesi olup olmadığını dinlediler. Köyde, bağırtıya benzemeyen anlaşılmaz sesler duyuluyor, bu sesler, iri hayvanların kızgın homurtularını andırıyordu.

Bekir Sami Bey sıkıntıyla konuştu:

— Çocuğa bir şey olmasaydı da... Pusuya düşüp dağılmadılarsa, Faruk Efendi, kendini kurtarır değil mi Selahattin Bey?

— Umarım efendim!.. Pusuya düşmüş olsalardı, dağılıp geri dönseydiler, saklamazlardı. Kadınlar çığrışmaya başlarlardı. Pusu değil bu...

— Ya nedir?

Karşılık almasına vakit kalmadan Halit Paşa göründü.

Yüzü karmakarışıktı. Aslında, yüzü değil, sanki bütünüyle gövdesi değişmiş, doğuştanmış gibi taşıdığı silahşor heybeti gidip, yerini azarlanmış bir çocuk güçsüzlüğü almıştı.

Sağ elini tırmalar gibi, iki kere yanağından geçirdi:

— Mahvolduk Komutan Bey!..

— Hayrola! Nedir?

— Bittik... Manisa düşmüş...

— Düşmüş mü? Ne zaman?

— Bugün...

— Saat kaçta?

— Saatini sormadım. Mahvolduk komutan bey... Artık bize yaşamak yok...

— Bu ne biçim söz... Toplayın bakalım kendinizi... Çarpışmış mı, Manisa'daki birlikler?

— Bilmiyorum. Sormadım.

— Topları geri çekebilmişler mi? Asker ne olmuş? Faruk'tan haber yok mu? Nerdeymiş buradan giden atlılar?

— Atlılar Manisa'ya varmadan dağılmış...

— Faruk Efendi?

— Bilmiyorum. Her şey bitti komutan bey... Kusura bakmayın... Gene yüzünü tırmaladı. Ben gidiyorum... Tüfeğini almak için yürüdü. Siz başınızın çaresine bakın!..

— Durun yahu!.. Çıldırdınız mı? Düşman geliyor muymuş buraya?

— Yok... Yok ama, Papaslı'dan haber göndermişler...

— Kim göndermiş? Neresi bu Papaslı?..

— Bizim çiftliğin sınırında büyük bir Rum köyüdür...

— Ne haberi?

— Buraya niçin geldiğimizi öğrenmişler. Sabahtan beri neler yaptığımızı hep gözlüyorlarmış meğerse... Muhtara birini yollamış Papaslı'nın papazı... Demiş ki... "İttihatçı subaylarla birlik olmuşsunuz Halit Paşa önünüze düşmüş... Yanılıyorsunuz! Manisa'yı Yunan aldı çoktan... Bizim ordu geldi gelecek... Topladığınız silahları dağıtıp İttihatçı subayları kovmazsanız köyünüzü yaktmrsınız!" demiş...

— Muhtara söyleseydiniz de şimdilik bu sözleri köylüye duyurmasaydı!

— Köylü muhtardan önce duymuş... Köy kaynıyor kara kazan gibi... Millet kızmış ki, önüne geçileceği kalmamış... Odaya girdi, . tüfeğini alıp çıktı. Bana izin komutan bey.

— Durun canım... Dinlenin biraz... Bu kadar yılgınlığı size hiç yaraştıramadım. İnsan bir köy papazının palavrasıyla bu kadar telaşlanır mı? Bırakın o tüfeği de beni dinleyin!..

— Lafla görülecek işimiz kalmadı komutan bey... Bunca topu tüfeğiyle... Alay alay askeriyle, Manisa tek kurşun yakmadan teslim olunca, biz, derme çatma başıbozuk kalabalığıyla ne yapabiliriz? Beni dinlerseniz, siz de hemen savuşun!.. Muhtar "Çıksın gitsinler"

dedi. “Köylü şuraya buraya birikti. Söz iyice ayağa düştü. Komutan beye bir zarar erişirse... Benim köylüyü tutacağım kalmadı, oh paşam!.. Şunları al götür!.. Elin yabanları yüzünden köyü gâvura yaktırmayalım! Senin yoluna canımızı veririz! Köylü yemin içti, bundan böyle buralara subay ayağı bastırmamaya... Oh paşam!” dedi. “Bu yabanlar bizden yol gösterici de ummasınlar! Köylünün birazı niyeti iyice bozdu. ‘Bunları tutup kollarını bağlayalım, Papaslı’ya teslim edelim ki, gâvurun öfkesinden karıyı kızı, çoluğu çocuğu, malı mülkü kurtaralım’ diyen kıyamet gibi... Komutan paşanın ellerini ayaklarını öperim. Muhtar dedi ki deyiver, ‘Gâvur, silahlı subayları yakaladığı yerde asmaktaymış’ dedi deyiver! Yoluna canım kurban, paşa ağamız!” diye ağladı.

— Peki... Biz gideriz, isteseler de burada kalıcı değiliz. Sizin için tehlike olmadığı anlaşılıyor. Acele etmeyin! Manisa’ya giden arkadaşımız nerdeyse gelir. Gece vakti, onu bırakıp savuşamayız! “Hemen gidecekler” deyin, “Arkadaşları gelir gelmez, yola çıkacaklar. ” dersiniz!

— Demeye derim, komutan bey... Bir an sustu, kıvrandığı belliydi. Benim bunlarla çekişecek vaktim yok... Hiç yok... Asıl ben tehlikedeyim!.. Ömrümde ilk defa, söz geçiremedim köylüye... Papaz efendi komşuluk hatırı saymış, bana ayrı haber yollamış... İzmir’in Rum çorbacıları, kafamı getirene binlerce altın vereceklermiş. Papaz efendi demiş ki, “Bunca zaman komşuluk ettik. Aramızda acı tatlı işler geçti. Biz acı işleri unuttuk. Hesabım arayacak değiliz! Halit Paşa’mız, savuşsun da tatlı canını kurtarsın. ” demiş, “Sakın yanılıp çiftliğe uğramasın ha... Yollar pusulanmıştır. ” demiş...

— Çiftliğe gitmeyeceksiniz... Gelsenize bizimle beraber...

— Gelemem komutan bey...

— Belki biz sizinle beraber geliriz! Niyetiniz nereye gitmek?

— Bilmem ki... Ben nereye gidebilirim? Dudakları titremeye başlamıştı. Nereye?.. İstanbul’da akrabalarım var! Evet, ben İstanbul’u tutmaya bakmalıyım!.. Kendi kendine konuşuyor gibiydi. Başka çare yok! Ben buralarda hiç barınamam!.. Bizim başımız büyük!.. Dedilerdi aklı erenler... “Karışma böyle işlere, Allah vermiş

bir variyet, ye de keyfine bak. ” dedilerdi. Dinlemedim. İttihatçılık benim neyimeydi? Hükümet kovuşturur bir yandan... İzmir’in çorbacıları başımıza binlerce lira paha biçmiş... Köylü de tutmadı mı, biz kendi başımıza keçemizi sudan hiç çıkaramayız. Buraların işi başkadır. Buralarda ağa oldun mu, ya köylü tutacak, ya hükümet... Biriyle bozuşursanız, ötekine yaslanmış olacaksınız! Bize yaslanacak dağ kalmadı komutan bey? Bizim yarına çıkacağımız şüpheli... Merdivene doğru birkaç adım attı. Kusura bakmayın, vallah billah korkumdan değil... Bizi yedi kral bilir. Biz bir can için feleğe boyun eğmeyiz!

— Elbette efendim! Korkmadığınızı biliyorum. Bakın ne yaparız!.. Sizin hizmetkârlarınız da Faruk Efendi’yle birlikte gittiler. Nerdeyse gelirler. Yanınızda iki silahlı olursa, daha güvenle tutarsınız İstanbul’u... Biz de sizinle beraber çıkarız. Yol ayrımına kadar birlikte gideriz. Birbirimize destek oluruz. Size bir kâğıt veririm. İstanbul’da rahat edersiniz! Harbiye Nazırı paşaya derim ki...

— Olmaz!.. Kâğıt filân istemem!.. Bundan böyle, hükümet işinde ben yokum, komutan bey, “Sadrazam olacaksın” deseler yokum... Bana izin...

— Hizmetkârlarınız...

— Onlar artık gelmezler. Uşak kısmının bağlılığı efendisi tekerleninceye kadardır. Gelseler de yanımsıra götürmem!.. Korkarım!.. Şu belimdeki kamayı almak için beni arkamdan vururlar. Baldırı çıplak takımının imansızlığını biz iyi biliriz.

Yürüyünce, Bekir Sami Bey atıldı:

— Bir dakika paşa efendi!.. Bize parasıyla birini bulun! Salihli’ye giden doğru yola kadar... Her kaç kuruş isterse...

— Olmaz komutan bey... Arasam da bulamam!.. Beni burada muhtar dinlemeyince, başka hiç kimse dinlemez. Para pazarında değiliz, can pazarındayız!

Tam iniyorduk ki, Cemil kolunu tuttu:

— Hele dur bakalım paşa!..

Halit Paşa önce şaştı, sonra kaşlarını çatarak bir an başıbozuk paşalığını üstüne almaya yeltendi, daha sonra, içinde debelendiği yılgınlıkla geriledi.

— Buyrun Cemil Bey!..

— Geçin şuraya... Geçin dedim! Kızarım ama... Birden kızarım! Kızdım mı, papaza mapaza, Yunan ordusuna filan benzemem! Kaltabanlığın sırası değil!.. Ayna olsa da yüzüne baksan... Sen bu yürekle, bu karanlık gecede, iki adım gidemezsin, korkudan geberirsin! Parmağınla damağını kaldır.

Çekip tüfeği aldı, omzundan hafifçe itti:

— Geçin içeri oturun! Size su versinler! Birazdan beraber gideriz. Faruk gelsin!.. İstanbul'un yolu, Akhisar'dan geçer. Bizi Akhisar'a ulaştırdıktan sonra nereye isterseniz gidersiniz... Sesi gittikçe yumuşuyordu. İstanbul'a gidecek adam, komutan beyi hiç küstürür mü? Nasıl barınırsınız orda? Hükümeti bırakın! Bizim arkadaşlar size dirlik verir mi?

— Ben ne yapayım?.. Siz durumu bilmiyorsunuz Cemil Bey... İzmir'in çorbacıları... Bizim kafamıza şu kadar bin lira...

— Bakalım doğru mu? Muhtara laf anlatamayınca, boş bulunup yıldınız. Birazdan geçer bu yılgınlık... Çocuk gibi korkan, korkuyla dudaklarını yalayan yakışıklı erkeğe birden acıdı. Olur böyle şeyler... Kaç kere başıma geldi, bilirim! Böyle bir işi hiç beklemiyordunuz! Ürktünüz!

— Korkudan değil, Cemil Bey... Vallah billah korkudan değil... İnanmazsanız çekip vurun beni... Bakın bakalım, gözümü kırpar mıyım? Muhtar, "Çık git buradan" dedi, iki paralık muhtar, bana bunu nasıl diyebilir? Köylü bizi saymadı mı, bize ölmekten başka yol yoktur. Benim zanaatım ağalık... Ağalık, dede sürmesi değildir aslında... Ağalığı kendin kazanacaksın, yedi göbeğin ağa olsa... Ağalık demek, köylü seni sayacak demek... Saymadı mı, bitti. "Yiğitlik, atla silahla, toprakla olur" lafı yalan... Yiğitlik, ya köylülerle olur, ya hükümetle... Köylüyü de bırak... İlle hükümetle... Bizim gibilerin hükümete başkaldırması, sürgit değildir, ara sıradır. Cilvedir.

Köylü bizi neden tutar? Hükümetle çatışmamızın cilve olduğunu bilir de ondan... Sonunda, ucuz pahalı, bir yolunu bulup anlaşacağımızı bilir! Bizim işimiz sizin subaylık işinize benzemez... Dışarda bir gürültü kopunca, zıplayıp kalktı, iki büklüm yalvardı. Yiğit adamsın Cemil Bey!.. Yiğit, yiğidin yolunu kesmez. Yol ver bana savuşayım... Bak, köy karıştı. Ben sizi kurtaramazsam, siz beni hiç kurtaramazsınız! Bunlar iki lira için kollarımı bağlayıp beni düşmanlarıma teslim eder. Yol ver de, kanıma girme!..

Ayak sesler merdiveni çıkıyordu.

Subaylar tabancalarına davranarak kapıya döndüler.

Teğmen Faruk içeri girip komutanı selamladı.

— Geldiniz mi Faruk Efendi?.. Çok şükür...

— Geldim komutanım!.. Boş gittim, boş geldim. Beni bağışlayın! Manisa'ya yetişemedik. Düşman kasabaya öğleyin girmiş...

— Rasim Bey'den haber alabildiniz mi?

— Hayır!.. Akhisar'a dönmüştür sanırım.

— Toplar? Birlikler?

— Bilmiyorum.

— Nerde haber aldınız Manisa'nın düştüğünü?

— Yan yolda sanırım. Bir çeşme başında mola verdik... Aslında, molaya benim niyetim yoktu. Hep birden yere indiler. Ses çıkarmadım. Meğer, çeşmeye yakın, aralarına birtakım adamlar katılmış... Müfreze üniformalı olmadığı için farkına varılamıyor. "At bin" dedim, aldıran olmadı. Aklımca, birliği küçük takımlara ayırmıştım da, başlarına birer çavuş koymuştum. Çavuşları da pek tanımıyorum ya... Baktım çavuşları da dinleyen yok... "Nedir?" dedim. Kırçıl sakallı biri, "Manisa düşmüş beyim... Daha ileri gitmek istememekte kızanlar. " dedi. Sonra... Epey çekiştik. Söz geçiremedim. Yavaş yavaş edepsizler ileri geçti, bağırmaya başladı. Kandırmışız onları... "Savaş yok" diyerek ateşe sürüyormuşuz... Bir ara, "Birkaçını tepeleyim" dedim. Baktım faydasız... Biz "Faydasız"

derken meğer, onlar bizi tepelemeye niyetlenmişler. Kırçıl sakallıyla birkaç arkadaşı araya girdi de, yalvara yakara, canımızı bağışlattı.

— Yollarda göç filan var mı?

— Hayır! Şimdilik herkes yerli yerinde... Bizim ordu gelse, bu kadar yürek ferahlığıyla beklemezler. Delirmiş bunlar... Özür dilerim... Delirmişiz hepimiz... Şaşırmışız! Halit Paşa'ya dönüp gülümsedi. Hizmetkârlarınızdan biri, bir yol ayrımında, atını ötekinin yedeğine bırakıp gitti. Biz buraya üç hayvan iki atlı geldik. Ötekiler bizi tartaklarken sizinkiler hiç karışmadı. Bunu yakınmak için söylemiyorum. "Sırasında güvenmeyin pek" diye anlatıyorum.

Halit Paşa, can korkusuyla bir şeye yapışır gibi atıldı:

— Gördünüz mü komutan bey, haksız mıymışım? Ben bunları bilirim. Allah bunları neden yoksul düşürmüş? Neden sürdürmekte?.. Neden el kapısında bunlar... İt gibi...

Bekir Sami Bey, Halit Paşa'nın yılgınlığını dışarı vurduğundan beri, ilk defa, yüzünü buruşturarak iğrendiğini belli etti. Elini kaldırıp başıbozuk paşasını tersler gibi, susturdu:

— Artık yola çıkabiliriz!.. Demek, Rasim Bey'in Akhisar'a döndüğünü sanıyorsunuz? Evet, öyle konuşmuştuk. Bizi Akhisar'da ya bekler ya da buraya doğru yola çıkar. Artık Akhisar'a inmek zorundayız. Halit Paşa'yı yukarıdan aşağıya süzdü. Geliyorsunuz bizimle Akhisar'a değil mi?

— Bana izin versen!.. "Olmaz" derseniz, gelirim. Emrederseniz, gelirim ama... Ben, arkadan... Keselerden gitsem... Bizi tanımayan yerlerden... Gördes üstünden gitmeliyim!

Bekir Sami Bey, bıyıklarını çekiştirerek Cehennem Yüzbaşı'ya baktı, iyice usanmıştı.

Cemil kestirip attı:

— Akhisar'a kadar bizimle gelin!.. Kasabaya girmeniz için sizi zorlamayız!.. Bu adamı ilk görüşünde, "İşte bizim şövalyemiz" dediğini hatırladı. Suratını buruşturdu. Bu kadarcık yardımı, soyluluğunuzdan bekleriz paşam!..

Halit Paşa, başını önüne eğdi.

Cemil, deminden beri düşünüyordu: Manisa'daki silahlara yetişmek söz konusu iken Kuşçubaşı Çiftliği'ne 7'nci ordudan getirdiği silahları Bekir Sami Bey'e bir daha açmamıştı. Şimdi Rasim Bey'i bulmak için Akhisar'a gitmeye karar verilince albaya bu meseleyi tekrar açmanın sırasıydı. Bekir Sami Bey'i bir köşeye çekerek silahların tutarını, cinsini tekrarladı. Bekir Sami Bey bir an çiftliğe gidecek oldu ama, insansız silahla hiçbir iş yapılamayacağını düşünerek Akhisar'a inmek fikrini değiştirmedi.

Teğmen Faruk durumda bir çapraşıklık olduğunu yeni fark etmişti. "Nedir" diye gözleriyle sordu. Yüzbaşı Selahattin omuzlarını silkti.

Dışarda, yanmış çıralarla evden eve gidip gelenler çoğalmıştı.

Cemil, kapıdan seslendi:

— Oğlum Şaban!..

— Buyur binbaşım!..

— "Buyur" ne demek!.. Sıçra gel...

— Gelemem binbaşım...

— Nee?..

— Gelebilemem!.. Hayvanlarımızı yağmalar bu alçaklar...

— Nasıl hayvan?

Faruk pencereden baktı. Gülerek Halit Paşa'ya döndü:

— İkinci hizmetkârınız da savuştu sanırım. Dizginleri Şaban'ın eline tutuşturup gitmiş olmalı...

Cemil sordu:

— Hayvanlarımızı verir mi muhtar acaba? Yediğimiz yemeklerin parasına karşılık tutmasın!

Bekir Sami Bey kalktı:

— Haydi efendiler... Selahattin Bey'le ben hayvana bineriz. Siz yürürsünüz! Durakladı. Bir sandık cephane ayırmıştınız, değil mi Cemil Bey?..

— Evet...

— Götüremeyiz... Ya da birer heybe uydurmaya bakın!.. Siz bunun yolunu hepimizden iyi biliyorsunuz.

Cemil “Beş dakikaya kadar, sağlamından iki heybe gelmedi mi, köyü yakarım” gözdağıyla muhtara iki heybe buldurup sandıktaki cephaneleri bunlara pay etti. Üstlerine de çamaşırları koyup bavullarla araba sürücüsünün bıraktığı çadırları köye demirbaş bağışladı. “Dönüşte hepsini bir tamam bulamazsam... Zimmetine geçirdiğini görürsem, kulaklarını keserim haaa!” diye muhtara takıldı.

— Kendi yurtlarında, korumak istedikleri topraklardan ikinci defa kovulanlar, ortalarına aldıkları başıbozuk paşasından tutsaklarıyla köyden çıkıp harman yerine ancak varmışlardı ki, arkalarından, acılı bir bağırtı duyarak hepsi birden dönüp baktılar.

Hoca, pis bir sesle “Allahü Ekber” diye bağırarak milleti yatsı namazına çağırıyordu.

5

— Davranmayınız!.. Kimdir o?

Önde giden Cemil’le Faruk, sesin geldiği yönü kestirmeye çalışmadan, savaşçı içgüdüsüyle hemen ikişer adım yanlara sıçrayıp yere yatmışlar, mavzerlerin güven tetiklerini aynı zamanda açmışlardı.

Arkalarında bir nal sesi duydular.

Pusudaki bağırtı:

— Durunuz! Dur... Yanıyorsunuz...

Cemil dönüp baktı, dörtnala uzaklaşanın Halit Paşa olduğunu anlayınca arkasından kurşun sıkarlarsa, namlunun yalazasına atıp kaçanı korumak için kafasını kaldırdı.

Bekir Sami Bey’le Selahattin de kendilerini, yere atıp tüfeklerini hazırlamışlardı.

En arkadan gelen Kör Şaban’ın “Az kaldı ki, bizi ayaklıya yüreksiz... Az kaldı ki... ” dediği duyuluyordu.

— Kimdir o? Ses veriniz!.. Dört yanınız çevrilmiştir. Kimsiniz?

Dil, Çerkezceye çalıyordu.

Cemil, durumu hızla hesapladı. Yer pusuya uygun değildi. İki yanları meşelik... Bir bölük asker kolayca sıyrılır, panikle mezse, pusudakileri bile kolayca çevirir. Gülümsedi. “Halit Paşa geçti gitti, herif hâlâ ‘çevrildiniz’ diyor. ” Hafifçe öksürüp boğazını temizledi:

— Siz kimsiniz?

Bir zaman karşılık çıkmadı.

Bekir Sami Bey’le Selahattin sürünerek yaklaşmışlardı.

Karşıdan bir başka ses sordu:

— Kimsiniz?

— Yolcuyuz!.. Siz kimsiniz?

— Nerden gelip nereye gidiyorsunuz? Kaç kişisiniz? Yolcuysanız, arkadaşınız niçin kaçtı?

Cemil, heriflerin yumuşak almasından soyguncuya benzemediklerini, dövüşmeye de pek niyetli olmadıklarını anlamıştı. Eğlendi:

— Köylerden yardım istemeye gitti!

— Kimsiniz?

— Yolcuyuz dedik ya!..

— Nerden geliyorsunuz?

— Kumkuyucak’tan...

— Nereye gidiyorsunuz?

— Akhisar’a...

Rüzgâr heriflerin fısıltılarını getiriyordu.

— Kumkuyucak’ta yabancılar var mıydı?

— Kimi soruyorsunuz?

— On Yedinci Kolordu Komutanı Bekir Sami Beyefendiyi...

— Ne yapacaksınız?

Birbirlerine danışıyor olmalılar ki, karşılıkların arası uzuyordu:

— Biz Bekir Sami Bey'i arıyoruz!..

— Niçin?

— Ben, komutan beyefendiye Manisa'dan rapor getiriyorum!..

Bekir Sami Bey, başını kaldırarak sordu:

— Siz misiniz Rasim Bey?

— Benim efendim! Siz komutan beyefendi misiniz?

— Evet... Rasim Bey, silahsız olarak buraya geliniz!

— Silahsız olarak yanınıza geliyorum efendim!

Birisi kırk elli metre ilerden yola atladı. Kollarını havaya kaldırıp ellerinde bir şey olmadığını gösterdikten sonra çizmelerini gıcırdatarak yaklaştı. Yere iyice yapışmış Cemil'le Faruk'u fark etmeden geçti. Ayağa kalkan komutanı selamladı:

— Manisa'yı kaybettik komutanım...

— Topları?

— Özür dilerim. Çıkaramadık!

— Birlikler?

— Altmış kişi tutarında bir yaya taburu, dört tüfekli mitralyöz bölüğü, bunlarla beraber kadro halindeki 59'uncu topçu alayının 40-50 eri mavzerleriyle Salihli üstüne çekildiler.

— Şimdi yanınızdakiler kim?

— Çerkez Ethem Bey'le arkadaşları... Bir de...

— Çağırın gelsinler!..

— Baş üstüne komutanım!..

Rasim Bey, Çerkez Ethem Bey'i Bekir Sami Bey'e tanıştırdı.

Ethem Bey, albayla fazla ilgilenmedi. Yüzbaşı Cemil ilerleyince izin isteyip ağabeyleri Reşitle Tevfik Bey adına kucakladı.

Cemil, uzun boylu, ince adamın yüzünü seçmeye çalışıyordu.

Bekir Sami Bey Çerkez Ethem'e sordu:

— Sizinle Kafkas cephesinde hiç karşılaşmadık mı biz?

— Hayır efendim... Sanmam.

— Karşılaşmadık! Ağabeyiniz sık sık anardı sizi... Nasıl Reşat Bey?

— İyicedir efendim... Saygılarını yolladılar. Tevfik ağabeyimin de saygıları var. Adam toplamakla uğraşıyorlar. Adam çok ama, silahları çeşitli... Hayvanları birbirine denk değil... Bir de evini barkını yüzüstü bırakacaklara biraz para vermek lazım... Toplayabileceklerini arkamızdan onar on beşer gönderecekler.

— Şimdi yanınızda kaç kişi var?

— Yedi... Rauf Bey, acele gelmemizi emrettikleri için, hemen yola çıktık!

— Rauf Bey kim?

— Eski Bahriye Nâzırı Rauf Bey... Hamidiye'nin komutanı...

— Allah Allah... Nerde Rauf Bey şimdi?

— Eşref Bey'in çiftliğinde... Kuşçubaşı'nın Eşref Bey...

— Durun, Kuşçubaşıların çiftliği Salihli dolaylarında olacak... Ne zaman geçti Rauf Bey oraya?

Bu soruya Topçu Yüzbaşı Rasim Bey karşılık verdi:

— Dün gece geçmişler efendim... İşte Teğmen Şevki Efendi'yi sizinle görüşmek üzere Akhisar'da bırakmışlar!

Bekir Sami Bey, bir adım ilerleyip selam veren Teğmen Şevki'ye sordu:

— Birlikte mi çıktınız İstanbul'dan?

— Evet komutanım!.. Kendileri Balıkesir'de Hacım Muhiddin Bey'le görüştüler. Akhisar'da Reşat Bey'le görüştüler. Sizin Halit Paşa'yla gittiğinizi öğrenince Eşref Bey'in çiftliğine geçmeyi uygun gördüler. Biz doğruca çiftliğe gideceğiz. Siz Manisa'dan çekilen birlikleri bulup

Salihli-Alaşehir üstüne çekileceksiniz. Rauf Beyefendi, sizi orada bulacaklar. Rauf Beyefendi, Yüzbaşı Cemil Bey'in de bizimle beraber çiftliğe gelmesini istediler efendim. "Uygun görülürse" dediler.

Bekir Sami Bey, Cemil'e sordu:

— Tanışır mısınız Rauf Bey'le?

— Hayır...

— Ne biliyor öyleyse sizin burada olduğunuzu?

— Belki, Maksut Bey söylemiştir, Dayı Maksut...

Teğmen Şevki doğruladı:

— Evet, Dayı Maksut Bey söyledi efendim.

— Güzel... Hemen yola çıkalım! Yaya var mı içinizde?

— Hayır efendim!

— Yedek hayvan?

— Yok...

— Öyleyse biz üç yayamızı, yoruldukça nöbetleşe bindiririz! Haydi bakalım!

Kör Şaban, Bekir Sami Bey'le Selahattin Bey'in hayvanlarını getirdi.

Çerkez Ethem Bey, Teğmen Şevki'nin atını Cemil'e bırakmasını önledi, adamlarının ikisini indirip subayları bindirdi.

Manisa'dan çekilen birlikler Rasim Bey'i Salihli dolaylarında bekleyeceklerine göre önlerinde otuz otuz beş kilometrelik yol var demekti. Çerkez Ethem Bey takımı, yayalarla beraber yarı yolda çiftliğe sapacaklar. Bekir Sami Bey'le arkadaşları, birliğe en geç, dört buçuk beş saat sonra kavuşmuş olacaklardı.

Ethem Bey, eniştesiyle iki atlıyı beş yüz metre kadar ileriye öncü çıkarmış, kendisi iki atlıyla artçı kalmıştı.

Teğmen Şevki efendi, Cemil'e sokuldu:

— Evdekiler iyiler yüzbaşım. Buyrun size mektup var!

— Mektup mu, hay Allah razı olsun!

Cemil, Neriman'ın mektubunu bir zaman elinde tuttu. Kâğıt sanki sıcaktı, canlıydı.

— Hay Allah razı olsun sizden...

W

Bu ikinci duadan utandı. Neriman'ın mektubuna çok sevinmişti. Bir an zarfı açmak için kaleme davrandı. Açsa da okuyamayacağını düşünerek bir zaman şaşkın şaşkın koyacak yer aradı. Sevinci yavaş yavaş dayanılmaz bir özleme dönmüş, mektubu belki saatlerce okuyamayacağı için somurtmuştu.

Bekir Sami Bey seslenince zarfı yan cebine sokuverdi.

— Rasim Bey... Cemil Bey... Gelin buraya...

Atlarını mahmuzlayıp yaklaştılar.

Albay, yüzbaşının birini sağma, birini soluna aldı:

— Anlat bakalım, Rasim Bey, neler oldu Manisa'da?

— Halkı ayaklandıramadık efendim. Daha doğrusu, ayaklanabileceği zamandan faydalanamadık! Beceriksizliğimiz sürüp gitti, ilk günler, millet o kadar yılgın değilmiş... İzmir'e Yunan birliklerinin çıkarılmasını protesto etmişler. Padişaha, sadrazama telgraf çekmişler. Ayan Meclisi'ne, İstanbul'daki işgal birlikleri komutanlıklarına da, olup bittiyi kabul etmeyeceklerini bildirmişler. Mutasarrıf Hüsnü'yle İngiliz temsilcisi bunları önlemek için ellerinden geleni yapmışlar ama sökmemiş... "Telaşa lüzum yok... Yunan İzmir şehrinden dışarı çıkmayacak. Manisa işgal planı dışındadır" diye yemin etmişler namusları üstüne... Millet, önce kulak asmamış ama sonra yılgınlık ağır basmış... Halkın çoğunluğu silaha sarılmayıp sonunu beklemek fikrine dönmüş... Bunu gören Hürriyet İtilafçılar azmışlar. Karşı koymadan yana olan Manisa müftüsü yılgınlığı bir türlü önleyememiş... Direnmeyi öğütlemek isteyen Bahri Bey adında birini herifler az kalsın paralayacaklarmış... Mevki Komutanı Binbaşı Ahmet Zeki Bey'in şaşkınlığı asıl bundan sonra başlıyor. Ben yetiştiğim zaman, yapılacak hiçbir iş kalmamıştı. Daha doğrusu,

eldeki yüz elli, iki yüz erin büsbütün dağılmasıyla uğraşmaktan, silahları cephaneleri kurtarmaya bakamadık. Bugün öğleye doğru, apansız, “Yunan geliyor” haberi şehre yayıldı. Bir yandan ben, bir yandan İzmirli Vasıf Bey, “yok öyle şey... Gelemez!” diye yemin ettikse de kaynaşmayı önleyemedik. Halkın birtakımı Hıristiyan komşularına sığındı. Birtakımı, düşmanı karşılamaya hazırlandı, adam boyu bayraklarla... Öğleüstü iki yönden iki ayrı haber aldık. Biri: “Kumkuyucak’tan Halit Paşa bin atlı, bin beş yüz yaya askerle yürümüş, Manisa’ya bir saatlik yere kadar gelmiş” haberi... Ötekisi: “Düşman Menemen’le Sabuncu Beli üstünden iki kol halinde geliyor, nerdeyse görünecek” haberi... Müftü efendiyle görüştüm. Dört yana adamlar saldık, direnmek taraflısı olanlara tetikte bulunmalarını bildirdik. Halit Paşa düşmandan önce yetişirse, vuruşarak çekileceğiz! Dakikalar geçtikçe Halit Paşa’dan haber gelmez oldu. Buna karşı düşmanın yaklaştığı anlaşıldı. Düşmanı davul zurnayla karşılamaya hazırlananlar yola çıktıkları zaman gelen birliklerin kaç kişi oldukları, sınıfları, hatta komutanın adı bile öğrenilmişti.

— Ne kadarmış?

— Kostantinos Çakalos adında bir yarbay komutasında Beşinci Yunan Alayı’ndan iki yaya taburu, bir ağır makineli tüfek bölüğü, bir atlı bölüğü, bir batarya top... Düşman şehrin önüne gelince biz çekildik. Hemen girmediler...

— Neden?

— Akhisar’da öğrendim. Halk tarafından “Buyrun efendim!” denmesini istemişler.

— Anlaşıldı! Başka?..

Yüzbaşı Rasim Bey aksırarak sert sert başını sallayan hayvanla uğraşıyormuş gibi yapıp soruyu duymazdan geldi.

— Bergama’yla görüşebildiniz mi?

— Evet... Görüştüm efendim. Oradaki Teğmen Nuri Efendi, ambardaki bütün silahları, cephaneleri, öteberiyi halka dagıtmış

kalanı da yakmış...

— Ayvalık’tan ne haber?

— Ayvalık’tan size üç telgraf çekmiş Alay Komutanı Ali Bey...

— Nereye?

— Akhisar’a... Telgrafçı Yusuf Efendi, Reşat Bey’e vermiş... Yanımda...

— Okudunuz mu?

— Evet...

— Ne diyor?

— Bir İngiliz torpidosuyla asker dolu bir Yunan torpidosu Ayvalık’a gelmiş... İngiliz komutanı kaymakamı çağırmış... “Herkes işiyle gücüyle uğraşsın, korkulacak bir şey yok. ” demiş... Sonra Ali Bey’i istemiş... Ali Bey, gitmemiş... İngiliz direnince yerine binbaşı yollamış. İlk telgrafta, “Binbaşı daha gelmedi. Heriflerin davranışlarından vuruşma taraflısı olmadıklarını sezinledim. Durum bana tehlikeli görünmüyor! Yeni olayları telgraflayacağım” diyor. İkinci telgrafa göre, Yunan askeriyle dolu gemi limandan çıkıp gitmiş... Gönderdiği binbaşı dönmüş... İngiliz komutanı, “Yunan gemisinin yanlışlıkla geldiğini, asker çıkarması, ateşkes anlaşmasına uygun olmadığı için, kendisi tarafından geri çevrildiğini” söylemiş... Ali Bey’le görüşmek istemesi, herkesten iyiliğini duyduğu içinmiş... Görüşmeyi yarına bırakmış...

— Bunlar ne karışık laflar!.. Ne aptal kandırmaca...

— Evet efendim... Ali Bey de öyle söylüyor. “Oyuna getirmek istiyorlar ama, getiremezler. Bütün hazırlığımı yaptım. ” diyor...

— Üçüncü telgraf?

— Vuruşmuşlar efendim...

— Vuruşmuşlar mı? Hay Allah razı olsun!

— Evet efendim! Ertesi gün Yunan birlikleri iki gemiyle gelmiş. Ayvalık’ı işgal için emir aldıklarım Alay komutanına bildirmişler. Ali Bey, zorda kalırsa, Kozan’a doğru çekilmeyi tasarlamış... Öğleye kadar, dövüşülmüş... Alayın subaylarıyla erleri sonuna kadar

dayanmışlar. Öğleüstü zeytinliklere çekilen alayın üstüne düşman gelmemiş...

— Çok yaşasın Ali Bey!.. Manisa'da olsaydı bu işi gene böyle yapardı. Başka?

— Başka efendim... Denizli'den Manisa'ya bir çavuş geldi. Anlattıkları doğruysa çok iyi...

— Nedir?

— Düşmanın İzmir'e çıktığı Denizli'de duyulur duyulmaz, millet neye uğradığını şaşırmış, tabansızlar göçlerini toplamaya başlamış. Müftü bakmış ki, durum kötü... Çoluk çocuk, ayak altında kalacak. Hemen büyük caminin sancağını çıkartmış, tekbir getirerek sokaklarda dolaşmış, sonra halkı belediyenin önüne toplamış... Çok yaman konuşmuş... Çavuş dedi ki, "Hep ağlaştık yüzbaşım" dedi. "Gün bugündür Müslümanlar!" diye başlamış, "Davranıp düşmanla boğuşmak zamanıdır. Topraklarına düşman girmiş Müslümanlara savaşmak, Allah'ın emri... Bunlar savaşmazlarsa dinden çıkarlar. Düşman girmemiş toprakların ahalisi de bunlara yardım edecek... Yardım etmeyen gâvur olur, işte ben fetvasını veriyorum. Duyup da tutmayan, duymayana ulaştırmayan cehennemliktir. 'Silah yok, cephane yok' sözü burda hiç sökmez! Silahı olmayan baltasıyla, baltası olmayan ekmek bıçağıyla, bıçağı olmayan sopasıyla karşı duracak... Sopaya güç yetiremeyenler, yerden üç taş alıp düşmana doğru atacaklar! Yılıp savuşan, kaçıp gizlenen, kendini Müslüman bellemesin! Allah'tan hiçbir şey gizlenemeyeceğini düşünün, ayağınızı sıkı basın! Düşmandan kurtulamazsınız kaçarak... Düşmandan kurtulmanın yolu, karşı çıkıp erkekçe pençeleşmektir. " diye bar bar bağırmış...

Müftüye bakın, bir de Binbaşı Ahmet Zeki denilen herife bakın! Adı neymiş bu müftü efendinin?

— Ahmet Hulûsi...

Cemil'in yanı sıra giden Teğmen Şevki sinirli sinirli güldü:

— Duydunuz mu yüzbaşım!.. Adam, kasaba müftüsü değil, Allah'ın çekilmiş kılıcı...

Gözlerini yılan gibi yerde sürüyerek konuşan Akhisar'ın gaga burun müderrisini hatırlayan Cemil dişlerini gıcırdattı:

— Hoca kısmından yiğit çıktı mı yaman çıkar!

Ali Suavi de sarıklıymış... Şevki'ye bir cigara verdi. Ne yapıyor bizim Dayı Maksut?

— Ne yapsın!.. Hep öyle... Boğuşuyor!

— Patriyot'u Bekirağa Bölüğü'nden kurtarmak için bir şey düşünmediniz mi?

— Düşündük... Yakında, arkadaşlar alıp götürecekler!

— Hangi arkadaşlar?

— Bekirağa'nın muhafız bölüğü subayları... İşe yarayan bütün İttihatçılar, Karakol Derneği'ne toplandı. Asıl, Halil Paşa'yı kurtarmak istiyorlar. Yanı sıra Patriyot, Atıf, daha birtakım arkadaşlar da kaçırılacak...

Sabaha iki saat kala, yol ayrımına vardılar.

Bekir Sami Bey üç arkadaşıyla geçip gidecek, ötekiler Kuşçubaşıların çiftliğine sapacaklardı. Albay yolda fikrini değiştirmiş, Cemil'in Yanına Teğmen Şevki'yi değil Teğmen Faruk'u vermeyi nedense daha uygun görmüştü.

Cemil, On Yedinci Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami Bey'in eline eğildi. Hiç âdeti olmadığı halde komutanın bahtsızlığına karşı duyduğu saygılı acımayla yapmıştı bunu... Selahattin'i, Rasim'i, Şevki'yi kucakladı.

Ethem Bey konuşkan değildi. Çiftlik yolunda atbaşı giderlerken Cemil'in "Kaç kişi toplayabilirsiniz?" sorusuna: "Yeteri kadar" demişti. Sesinde, hareketlerinde, kendisini hiç zorlamadan kibardı.

Adamlarını, bağırıp çağırmadan, kasıntısız, ellerinin, başının, gözlerinin küçücük işaretleriyle ya da tek kelimelerle idare ediyor, sözünün hemen yerine getirileceğine, belli ki, güveniyordu.

Nitekim Kuşçubaşı çiftliğinin sının sayılan boğaza vardıkları zaman önde giden iki atlıdan biri dönüp bakmış, Ethem Bey başını

sallayınca arkadaşıyla beraber hızlanmıştı.

Ethem Bey mavzeri omzundan dizlerine alıp güven tetiğini açtı. Arkasındaki adamları da, emir beklemeden öyle yaptılar.

Teğmen Faruk fısıldadı:

— Müjde yüzbaşım, başladı bizim eşkıyalık...

Boğaz gittikçe daralıyor, iki yandaki kayalar, her dönemeçte biraz daha yükseliyordu.

Ethem Bey, bir şey bekliyor gibi yavaşlamıştı. İlerden üç kısa iki uzun ıslık duyulunca gülümsedi:

— Boğaz açık yüzbaşım!

Çiftlik korucularından biri yolun kıyısında duruyordu. Ethem Bey Türkçe sordu:

— Burada mı Rauf Bey?

— Evet!

Çiftliğe vardıkları zaman güneş epeyce yükselmişti.

Gelinlik çağında üç kız, başörtülerini savurarak koşup geldi. Çerkez töresince Ethem Bey'le yabancı konukların dizginlerini tuttu.

Rauf Bey'le arkadaşları büyük bir çınarın gölgesinde oturuyorlardı.

Bunlardan İzmit Mutasarrıfı Süreyya Bey'i, Teğmen Faruk; Tufan Yüzbaşı denilen Osman'ı da, Cemil tanıdı.

Rauf Bey, elini öpen Ethem Bey'e bir zaman, alıcı gözüyle baktı:

— Çok yaşa!. , iyi geldiniz. Geç kalmadınız! Ününü duyduğu Cehennem Yüzbaşı'ya döndü. Yüzbaşı Cemil Bey'siniz değil mi? Tanıştığımıza sevindim. Geçin şöyle... Yüzbaşı Osman Bey'le tanışıyor musunuz?

Yüzbaşılar karşılıklı gülümsediler:

— Evet efendim... Tufan Yüzbaşı'yı orduda kim tanımaz?

Rauf Bey, üsteleyip Teğmen Faruk'u da oturttu ama, ayakta kalmak için direnen Ethem Bey'i pek zorlamadı. Anlatılacakları sabırla dinleyeceğine inandıran bir sesle Cemil'e sordu:

— Bekir Sami Bey, birtakım zorluklarla karşılaşmış! Sizce bunun sebebi nedir?

Cemil, milletin bağbozumuna, harman sonuna kadar karışıklık istemediğine dair Halit Paşa'dan dinlediklerini tekrarladıktan sonra kendi düşüncesiniz ekledi:

— Bence efendim, işiyle gücüyle uğraşanların, mal mülk sahiplerinin çoğunluğu, yeni duruma uymanın yolunu arıyor, bundan umut kesmeyince kımıldamak istemiyor. Alın terleriyle yaşayanlar, bilirsiniz, sonu karanlık işlere kolay atılmazlar. Ama bir kere akılları yattı mı sonuna kadar dayanır bunlar. Savaş yorgunluğu da hesaplarsak...

— Doğru!. , İnandırıp davrandırmak için ne yapmalı?

— Önce eşkıya olmadığımızı göstereceğiz! Sonra, eşkıyaya düşman olduğumuzu, ille dövüş aramadığımızı ispatlamalıyız... Bozguncuları en kısa zamanda sindirmek de şart...

— Nasıl? Asıp keserek mi?

— Yerine göre... Adamına göre... Daha kestirmesi, düşmana yakın yerlere eldeki birliklerden küçük de olsa kuvvet yanaştırmak ama... Bunları mutlaka peşin parayla beslemek... Milisleri olsun, ordu birliklerini olsun, köylere, kasabalara bedavadan besletmeye kalkışırsak...

— Olmaz, evet... Balıkesir'deki arkadaşlarla meseleyi enine boyuna konuştuk. İşi, daha başından eşkıya yasasına dökersek, hiçbir şey yapamayız! Ethem Bey'e döndü. Sizde biraz para olacak...

— Evet...

Rauf Bey, İzmir Valisi Rahmi Bey'in kaçırılan çocuğuna karşı 50. 000 lirayı hatırlatmak istemiş, Çerkez Ethem de hiç duraklamadan “Evet” demişti.

— Yorgunsunuz! Biraz dinlenin! Akşama doğru yola çıkarsınız! Biraz daha para vereceğim size... İlk mektubumda ağabeyinize yazmıştım. Toplayacağınız milislere aylık bağlayacaksın z Hepsi, aylıklarıyla geçinecek. Ayrıca harmanlarını kaldırmak, üzümlerini,

incirlerini toplamak için gündelikçi tutmaya gücü yetmeyenlere de yeterince yardım etmeliyiz! Düşman birbirlerinden uzak, küçük birliklerle ilerliyor. Çok bunalırsanız, yokluğunu duyduğunuz şeyleri düşman içinde kalmış topraklardan sağlamaya çalışırsınız! Silahı, cephaneyi, düşmandan, kapmaya bakmalı. Siz bu işlerin acemisi değilsiniz. Burada epeyce silah, cephane var. Cemil Bey iki tane de ağır makineli tüfek getirmiş... Makineliler, şimdilik işinize pek yaramaz. Yakında kalabalıklaşacağınıza eminim. Faruk'a gülümsedi. Doğru hatırlıyorsam teğmen mitralyözcü... Kuracağı makineli takımından çok yararlanacaksınız. Balıkesir'deki 61'inci Tümen Komutanı Köprülülü Albay Kâzım Bey'le aralıksız haberleşeceksiniz! Gerekli görürseniz Ankara'da 20'nci Kolordu komutanı Ali Fuat Paşa'ya başvurun! O size ne yapmanız lazım geldiğini söyler. Aydın-Ödemiş çevresinde, 57'nci Tümen Komutanı Şefik Bey, iyi kötü bir cephe kurmaya çalışıyor. Aşağıda Balıkesir-Ayvalık çizgisini de Kâzım Bey tutmaya bakacak... Şimdilik düşmana açık olan yer burası... Vakit geçirmeden Salihli cephesini kurmamız gerek... Bunu başarmak için, ilk işimiz, çevredeki yılgınlığı, direnme gücüne çevirmek olmalı. Burada on beş yirmi atlımız var. Hepsi işe yarar delikanlılar... Uygunsa dayanak noktanız burası olsun! Bekir Sami Bey'in başarısızlığı çevreye yabancılığından... Kim yürekli, kim yüreksiz, kim niçin öyle düşünüyor, siz bilirsiniz! Arkanızda düzenli bir ordu bulunmadığını unutmayın! Öfkeye kapılıp faydasız yere sertlik göstermeyin! Beraber çalışacağınız Cemil Bey hepimizin saygı duyduğumuz ünlü bir savaşçıdır. İlk vuruşma derslerini, Tevfik ağabeyiniz gibi Makedonya'da aldığı için, çete savaşlarının da ustasıdır. Kendisinden düzenli vuruşmalarda ne kadar yararlanacaksanız, çete çarpışmalarında da, o kadar yardım göreceksiniz. Buradan birkaç arkadaş almak ister misiniz?

— Hayır efendim... Şimdilik istemez. Buradaki arkadaşlar, biz gelinceye kadar, çiftlikteki silahları, cephaneleri korusunlar, yeter.

— İyi... Cemil'e baktı. Salihli cephesi için gözüm arkada kalmayacak değil mi Cemil Bey?

— Elimizden geleni yapacağız efendim.

— Teşekkür ederim. Ethem Bey'i koruyun. Gençtir. Teşkilatı Mahsusa'mızın atak düzeni içinde bulunmuştur. Baskıncı birliklerin ancak arkalarında düzenli ordu varsa, faydalı işler görebileceğini kendisine sık sık hatırlatmanızı isterim, inşallah pek yakında sizi Salihli cephemizdeki topçu birlikleri komutanı olarak selamlayacağız.

Cemil, dalgın, teşekkür etti. Hamidiye Kruvazörü'nün ünlü süvarisi, eski Bahriye Nâzırı Rauf Bey'in "Teşkilatı Mahsusa'mız" sözüne dalmıştı. "Paşalar memleketten çıkıp gittikten sonra, İttihat Terakki'nin büyük şefi bu mu acaba?" diye düşünüyordu.

* * *

İkindiye kadar uyudular, akşam yemeğini erken yediler. Yola çıkmadan önce Rauf Bey, hepsini, büyücek bir kasanın önüne götürdü. İngilizlerin elinde esir bulunan Kuşçubaşıoğlu Eşref Bey'in küçük kardeşi on altı yaşındaki Ahmet Bey'den anahtarı istedi, kasayı açtı, içindeki paralardan 30. 000 altını saydırıp aldı, yerine bir küçük makbuz bırakarak torbaları Ethem Bey'e teslim ettikten sonra Ahmet Bey'in omzunu gülümseyerek okşadı:

— Para tamam. Babanızın oğlu olduğunuzu ispatladınız, teşekkür ederim! Eşref Bey'e, ilk fırsatta, bildireceğim! Sağ olun!

Yola çıktıkları zaman on bir atlının en keyiflisi Cemil'in emir eri Kör Şaban'dı. Çiftliğin berberine kara sakalı kazıttığı için on beş yaş gençleşmiş, ata sıçrar sıçramaz üstüne bir heybet gelmişti.

Çerkez delikanlılarıyla pek kaynaşamamıştı ama Ethem Beylilerin "Bayraktar" dedikleri Hacı Ömer'le şakalaşmaya başlamıştı bile...

Hacı Ömer Kayseriliydi, irikıyımdı. Ablak suratını kara sargı gibi ikiye bölen pos bıyıklarıyla gerçekten korkunçtu.

Başındaki Laz başlığı, avcı biçimi ceketi, geniş külot pantolonu, mahmuzlu çizmeleri, giyime kuşama çok meraklı olduğunu meydana koyuyordu. Beline, kocaman bir tabancayla kol kadar bir Dağıstan kaması takmış, göbeğini büsbütün şişiren kat kat fişekliklerin üstüne bir de kocaman dürbün sallandırmıştı.

Seferberlik askerliğini nerde yaptığı belli değildi. Şaban kurcalamayı uzatınca somurtmuş, birtakım cepheler sayıp, birtakım

birlik numaraları sıralamıştı, ama savaşın sonunda Balıkesir’e nerden gelip Ethem Bey’in Yanına nasıl kapılandığı gene de bulanık kalmıştı. Yürekli mi, yüreksiz mi, kurnaz mı, aptal mı olduğu da bir türlü sezilemiyordu.

Küçük kafile, öncülerden dört beş yüz metre aralıkla boğaza girerken Kör Şaban, Bayraktar Hacı Ömer’e sordu:

— Bu bayraktarlık, savaş meydanında olay sancağı çektiğinden mi kaldı Hacı Ömer Ağa?

— Neye sordun kör domuz?

— Şu yüzden sordum ki... Alay sancakları, ateş boylarına pek sokulmaz.

— Ne demeye çıkıyor bu laf, oğlum Kör Şaban? Senin gibiler dövüşürken biz gölgelikte yanladık da...

— Vay, bu da mı var? Hiç aklıma gelmediydi. Benim demem, bayraktar kısmı, az biraz geride kalırsa, usanır! Başkaca... Bayraktar kısmı, önde gitmeye alışık olduğundan... Alışıklığı bozulunca, yüreği üzülür. Savaş anlarında senin canın üzülmüştür iyicene... Can üzüntüsünün birinci belirtisi, göbek sarkar. Boynun boğazın kilise direğine döner. Seni her hayvan çekemez. Sıçranacak yerde sıçrayamazsın. Esir gidersin... Benim bir gözüm savuşmakta olacaksa, senin iki gözün savuşmakta olacak... Esen yelden kuşkulanıp düşman yetişmeden hoplayacaksın...

— Oğlum bu kadar aklın vardı da, neden esintiyi bilip Akhisar’dan savuşmadın da, Gâvur Efe’nin Kopil çetesine maskara oldun?

— Sen bize bakma kardaş... Biz tekgöz milleti, sizin gibi açıkgözlere benzemeyiz. İşler bazı bazı bizim kör yanımıza rastlar.

— Şeytan taşlar gibi, seni taşladı mı Gâvur Efe, demek?

— İyi bildin! Şeytan taşlar gibi...

— Neye taşa tuttu seni? Borcun morcun vardı da vermedin miydi?

— Ne borcu?

— Olur ya... Evine gidersin de, navlunu çeteleye yazdırırsın...

— Vay başıma!.. Sizin Kayseri’de, bu aksatanın veresiyesi de mi var?

— Alıcısına göre oğlum... Dini bütün Müslümansa... Borcunun kölesiyse...

— Demek o zaman?

— O zaman, zanaatının eri satıcı, duvara bir çizgi çizer. Sen de adam gibi adamsan, elin bolalınca borcunu götürür verirsin!

— Nerde bulsun fukara Gâvur Efe, sizin gibi cennetlik müşteriyi? Bize kızması, evine konuk gitmediğimizden besbelli...

— Değiiil... Bana sorarsan, Gâvur Efe gibilerde, kancık it sezgisi olur Körağa... Bunlar dünyanın kendilerine uyduğunu Osmanlı padişahından önce bilir. Ettiklerinin yanlarına kalacağını anladılar mı, bunlara güç yetmez.

— Yok yahu!.. Gâvur Efe kavatında sezgi ne arasın!.. Herif, bildiğimiz git gel akıllının biri.

— Git gel akıllı ne demek? Aklı gidecek, dönüp gelince gövdeyi yerli yerinde bulacak, he mi? Bulamayınca ne halt edecek bu git gel akıl?.. Biraz bekledi. Sana dedim Körağa! Gövdeyi yerinde bulamayınca?.. Sende bu sorunun karşılığı yok mu? Peki! Dinle: Koynun koltuğun öteberi dolu olduğundan sana yiğitlenmedi Gâvur Efe... Ellerindekini bıraktıktan sonra, tüfeği kapıp kurşunları karnına doldurmayacağını bildi.

— Kim doldurmayacak?.. Biz mi? Doldururduk ki, Allah’ın izniyle, hiç bakmazdık... Binbaşımız salaydı, gör neler olurdu!

— Neden salmadı?

— Sırası değilmiş...

— Anladım! Tüfek oyunundan bundan iyi sırası mı olur?.. Cemil’in güldüğünü anlayınca sözü değiştirdi, belki o dakka sırası değilmiştir. Dakka dediğin, bir yerde kazık kakmaz, fırt fırt geçer. Ortalık kararınca, tüfeği alıp çıkacaktın Körağa... Rastladığın yerde atıp düşürecektin!.. Hesabını soracak hükümet olmayınca, adam Gâvur Efe gibisini bitirmez mi? Böylesini bu sıra temizlemeyince ne zaman

temizleyeceksin? Bunların pisliği nasıl kalkacak ortadan?.. Tuh! Cennete gitme fırsatını kaçırmışsın!

Cemil, “Bayraktar haklıya benzer. ” diye başını salladı. “Bayraktar” sözüyle, köyde gördükleri Kız Efe’yi hatırlamıştı. Sol cebini yoklayarak Neriman’ın mektubunu hışırdattı. Mektup acele yazılmıştı. Doğacak kıza ad bulması isteniyordu. Oğlan olursa, Ömer koyacaklarmış. -. . Çocuğun ne zaman doğacağını hesaplamaya çalıştı.

Mektuba sevinmişti ama, bu sevinç öyle pek aşırı değildi. Karısını hatırladıkça özlüyor, bu özleyiş bazı bazı, kendisini bulanık rüyalara atan cinsel istekler haline geliyordu. Çoğu zaman rüyalarındaki kadınların Neriman’la bir ilgisi yoktu. Bunlar, Neriman’ken, apansız Şam’da, Kudüs’te tanıdığı Arap kızları oluveriyorlar, ya da, Avusturya’nın sarı saçlı, kalın sesli güleç kadınlarına benziyorlardı. Makedonya’dan beri doludizgin sevmemeye, bırakıp gitme zorunluluğunu, her zaman hatırlayıp kendisini gemlemeye alışıktı. Mektubun verdiği sevinç, galiba bunun için, ağırbaşlı ağabey sevinciydi. Neriman da mektubu, evlenme lafı olmadan önce yazdıkları gibi, “Ellerini öperim” diye bitirmişti. “Bir, Cemil abi sözü eksik” diye gülümsedi. Neriman’ın ayrılıklara alışıklığı küçük rütbeli subay kızı olmasından ileri geliyordu. Babasının ömrü de, ayaklanmaların ardı sıra, Arnavutluk’tan Yemen’e, Yemen’den Arnavutluk’a koşmakla geçmişti. Sonra kocasını bekledi. Şehit haberiyle canevinden vuruldu. “Daha sonra da, 1914’ten bu yana bizim için ölmüş dirilmiştir. Elbirliğiyle pişirdik kızı... Fukaranın yüreğini süngere döndürdük... ”

— Neye gülüyorsunuz yüzbaşım? Kayserilinin dediklerine mi?

— Değil Faruk Efendi... Kendime gülüyorum.

— Neyinize?

— İstanbul’da sürekli bir yorgunluk duyuyordum ya... Söylemiştim. Kaç gündür serseri olduk dolaşıyoruz. Üç gecedir uyumadım doyasıya... Gündüzleri birkaç saat kestiriyorum o kadar... Öyleyken ne yorgunluk var, ne can sıkıntısı... Demek, biz sürünmeye alışmışız iyice... Sürünmek olmazsa sudan çıkmış balığa dönüyoruz. Sürünme

başladı mı, keyifleniyorum anlaşılan, kendi kendime böyle sırıtıyorum.

Bu söze Ethem Bey de güldü, yola çıktıklarından beri ilk defa kendiliğinden konuştu:

— Halit Paşa sürünmekten korkmuş olmasın Cemil Bey?.. Gerçekten yürekli adamdı. Rauf Bey'e anlattıklarınıza şaştım.

— Olabilir, evet... Sürünmekten korkmuştur, iyi buldunuz, Halit Paşa, alıştığı güvenlik düzeninin apansız bozulmasından yıldı. Kendisini kovuşturan hükümetin başkentine gitmek, arslanın ağzına girmek... Rauf Bey'in efeler için söylediğini hatırladı. Size bir şey soracağım: Rauf Bey, Aydın-Ödemiş cephesindeki efelerden söz etti. Sizce, Demirci Efe, Yörük Ali Efe bir işe yarar mı bu karışıklıkta?

— Yarar... İki kere öksürdü. Düşman birliklerle yükleninceye kadar... Duraklayarak konuşuyor, kelimeleri ölçüp biçiyordu. Geçitleri, köprüleri boş bırakmış oluyorlar. Asıl faydaları, çevredeki yılgınlığı önlemek... Bozgunluğun başıboş yayılmasına meydan vermemek... Buralarda eskiden beri töredir, bir efe dağa çıktı mı, çevresinde ayaktakımının şuna buna sataşmasını istemez. Çünkü o çevrede yapılan bütün işler kendisinden bilinir.

Arada bir susup ileriyi dinliyordu. Eşkıyalığın, çevresinde bir çeşit güven sağlamasındaki çelişmeye dair bazı geçmiş olayları anlattı. Sesinde, az konuşan insanların, kendilerini zorlamadan, sözlerine yükledikleri inandırıcılık vardı.

Boğazın çıkış yerinde, öncüler kuşkulandırın bir şey sezinlememiş olmalılar ki, Ethem Bey'in ikide bir durup kulak verdiği işaret gelmemişti.

— Hızlanalım mı biraz efendiler!..

— Siz bilirsiniz!..

Ethem Bey hayvanı tırısa kaldırdı.

Hızı kesip artırmadan bir saat kadar böyle gittiler.

İlerdeki karaltılar seçilince Ethem Bey, Çerkezce bir şeyler söyledi. İki delikanlı hemen hayvanlarını sürdüler.

Cemil sordu:

— Ne oluyor Ethem Bey?

— Hiç... Hafız enişte bizi yol kavşağında bekleyecekti. İlerdeki karaltı onlar değilse, boşuna vakit kaybedeceğiz bekleyip... Akhisar'a gece girmek istemiyorum. Çünkü... Bir değirmen vardır kasabaya iki saat beride... Orada geceleyeceğiz.

— Niçin doğruca Tevfik Bey'in Yanına gitmiyoruz? Akhisar'a uğramak şart mı?

— Şart!

Sabahleyin, Rum değirmenci, büyük havuzun yanındaki salkım söğütlerin altına hasırlar, şilteler, halı yastıklar koşturmuş, delikanlılar, hayvanları eğerleyeceklerine Hafız eniştenin emriyle büyük silah temizliğine girişmişlerdi. Ethem Bey, belli ki, hemen yola çıkılmak niyetinde değildi, Rauf Bey'den aldığı paraları, gün doğmadan iki atlıyla ağabeyi Tevfik Bey'e yollamıştı. Bu da tasarladığı işin tehlikeli olduğunu meydana koyuyordu. Ununu öğütüp gitmek üzere olan bir müşterinin atlarını arabasından çözdürmüş, hiç kimsenin habersiz ayrılmamasını değirmenciye emretmişti.

Bol şekerli taze süte değirmen çöreği doğrayıp yediler. Arkadan demli çaylar geldi.

Delikanlının silah temizlemesine imrenen Teğmen Faruk da mavzerini sökmüştü.

Ethem Bey, Cemil'in parabellumunu görmek istedi.

Cemil, tabancayı namlusundan tutup uzattı. Ethem Bey, beğenerek evirip çevirdi:

— Çoktan beri mi taşıyorsunuz bunu?

— Hayır, buraya gelirken bir arkadaşla değiştik. Battal olduğu için şehir içinde zor oluyormuş gezdirmesi... Benimki mavzerdi. Daha küçük çaplı...

— Hiç denediniz mi?

— Hayır!

— Mermisi?..

— Var, epeyce...

— Öyleyse hadi yakın birkaç mermi... Ağabeyim Reşit Bey çok övdü atıcılığınızı...

— Yok canım... Eskiden atardım biraz... Çoktandır denemedim!

— Olsun! El, hünerini unutmaz!

Cemil, uygun bir hedef aradı, pek özenmeden, gevşek attı, salkım söğüdün titreyen dallarından birine konmuş küçük kuşu düşürdü.

— Unutmamışız pek... iki eli kanda olsa "Binbaşısını" gözetleyen Kör Şaban, "İşe bak işe... Gördün mü bayraktar!" diye dizlerini sevinçle dövmeye başlamıştı. Çerkez delikanlıları da işlerini bırakıp yaklaştılar.

Cemil kırk adıma konulan iki yumurtayı da vurup dağıtınca Kör Şaban dirseğiyle Bayraktar Hacı Ömer'in göbeğini dürterek kasıldı:

— Nasılmış bu böylece Bayraktar Ağa?.. Nasılmış benim binbaşımdaki bu atıcılık?.. Mavzeri de böyle atar benim binbaşım, topu da böyle atar. Bilek gücüne dikkat isterim... Ve de yürek gücüne dikkat isterim.

Çayı tazeleten Çerkez Ethem, Cemil'e biraz daha ısınmış, eski olaylardan anlatmaya başlamıştı. Babası Ali Bey "ekmeğinin hasmı" bir adamdı. Ağabeylerini subay yaptığı halde, kendisini çok sevdiği için yanından ayırmak istememiş, bu yüzden okur yazarlığı ilerletme fırsatını bulamamıştı.

— N'oldu ayırmak istemedi de... Kısa kısa güldü. 1912'den beri dört defa görüştükse o kadar... Balkan Savaşı'nda atlı başçavuştuk! Çürüksulu Mahmut Paşa, kolordusu karargâh muhafızı iken Çongrı savaşına girdik. Yendi Bulgar bizi, Çatalca'ya çekildik. Rahmetli Süleyman Askeri Bey, Eşref Bey, savaştan sonra bırakmadılar bizi... Teşkilâtı Mahsusa'ya aldılar. Rauf Bey'le Dünya Savaşı'nın başlarında Afganistan'a gitmek için yola düştük. Oralarda İngilizlere karşı isyanlar çıkartmayı düşünmüştü Enver Paşa hazretleri...

Torbalarla altın götürüyorduk, İngiliz'in kurduğu ağları, pusuları söküp geçemedik. Rahmetli Yakup Cemil Bey'i tanırsınız değil mi?

— Tanırım!

— Öyle ya, Patriyot Ömer Bey'le yakın arkadaşsınız! Yakup Cemil Bey'le beraber, Batum'da bulunduk!.. Sonra Enver Paşa hazretleri bizi Yanına başçavuş aldılar... Biraz daldı. Evet, sürüne sürüne gelip saplandık bu batağa...

Asker, silah temizliğinden sonra, sökük dikmiş, noksan düğmeleri tamamlamıştı. Eğerlerin, dizginlerin, gemlerin, kamçılarla kamaların bütün gümüşleri parlatıldı. Sonunda herkes çizmesini boyadı. Böylece, küçük müfreze, başkomutanın gözden geçirmesine hazırlanmış oldu.

Ethem Bey, saatine daha sık bakmaya başlamıştı. Teğmen Faruk dayanamadı, sordu:

— Ne bekliyoruz?

— Akhisar'a girme saatini...

— Uygun saat hangisi?

— Millet tam Cuma namazı kılarken...

— Öyleyse niçin bu kadar erken yola çıktık çiftlikten?

— Akhisar kalesindeki gözcülere görünmek istemedim.

— "Baskın basanın" mı diyorsunuz?

— Evet!

— On beş, yirmi bin nüfuslu bir kasabayı on kişiyle bassanız da, baskın basanın mı olur?

— Akhisarlılar, bizim gerçek sayımızı bilirler Faruk Bey!

— Ne yapacaksınız Akhisar'da?

— İşe başlayacağız!

— Hangi işe?

— Yılgınlığı önlemek işine... Yılgınlığın hiçbir işe yaramadığını anlatacağız!.. Hiç kimsenin yılgınlığa sığınamayacağım... Biz Akhisar

için dövüşe çıkıyoruz! Akhisarlıların yılmaya ne hakları var!

Cemil, konuşmayı başından beri umursamadan dinliyordu. Ethem Bey'in bu sözüyle ilgilendi...

Kolordu Komutan Vekili Albay Bekir Sami Bey'in beceremediği bir işi, orduda ancak inzibat çavuşluğuna kadar yükselebilmiş yan cahil bir adamın on kişiyle başarmayı göze alması gerçekten şaşılacak şeydi. Akhisar'da en azından beş bin Rum vardı. “Bunlar en azdan beş yüz tüfekli çıkarırlar. On kişiyle bu kadar silahlı insanı basmaya kalkmak delilik... Böyle bir baskını basana kim verir? Akhisar'ın Hıristiyanları haftalardır tetik üstünde... Tetikteki insanları baskınla şaşırtacağına nasıl inanıyor bu Ethem Bey?.. ”

Ethem Bey'in planına ne kadar güvendiği, yüzündeki rahatlıktan belliydi. Bir akraba düğününde ağırlanan saygılı bir konuğa benziyordu. Yüreğinde en küçük bir kuşku yoktu. Ne sesi değişmişti, ne bakışları... Gözlerinin donuk çakırlığından, deminden beri hiçbir tedirginlik geçmemişti. Sanki yapacağı işte, ne kendisi için tehlike vardı, ne de, hiç kimseye bir şey danışmadığından, sorumluluklarını yüklendiği yanındakiler için... “Korkmazlığı bilgisizliğinden geliyor desem, o zaman, hiç değil, bir kerecik olsun danışması lazımdı. Nedir bu peki?.. ”

Ethem Bey, bu soruyu duymuş gibi, belli belirsiz gülümsedi:

— Karşısındaki direnme gücünü yenip düşman toprağına giren bir ordu kasabaları, köyleri, birer ikişer manga askerle nasıl tutar? Arkalarındaki büyük kuvvetlere güvenerek değil mi? “Hani bizim arkamızda güveneceğimiz büyük kuvvet” mi diyeceksiniz? Var. Çerkez Reşit kardeşler... Reşit ağabeyimle Tevfik ağabeyim şimdilik buralarda birer tümene bedeldir... Utanarak yere baktı. Neden kaçırdık, bozguna yakın Rahmi Bey ağabeyimin oğlunu? İzmir çevresinde Ethem'e ün sağlamak için... Yoksa biz Rahmi Bey abiye dokunacak adam mıyız? Saatine baktı, on beş adım ötede duran Bayraktar Hacı Ömer'e eliyle işaret etti. Bombaları da taksınlar. Birazdan teftiş edeceğim!..

Cemil'e göz kırptı. Bu göz kırpmakta, hiç kurnazlık yoktu.

Beklediği saat gelince, telaşsız ama çevik kalktı. Subaylara “Buyrun!” deyip yürüdü.

Hayvanların dizginlerini tutarak dimdik duran yedi kişilik ordusunu dikkatle gözden geçirdi. Kör Şaban’ın önünde biraz fazlaca durdu. Gözleri Cemil’in emir erinde, bayraktara emretti:

— Şaban Ağa’ya, Akhisar’da iyisinden bir çizme... Şimdi yedek bombalardan iki bomba... Tamam!.. Çekiniz beylerin hayvanlarını.

Cemil’le Faruk’un binmelerini bekledi. Sonra kendisi atladı.

Kasabanın ilk evlerine kadar eşkinle gelmişlerdi. Ethem Bey, orada hızı kesti. Eniştesini çağırıp bir şeyler söyledi.

Akhisar’ın ana caddesi gene düşman bayraklarıyla doluydu. Rüzgâr bunları dalgalandırıyor, ortalığa aklı mavili bir karışıklık veriyordu.

— Gösteriş yapıyorum sanmayın Cemil Bey... Yunan girmeden önce buraya yetişmemiz lazımdı. Manisa’nın düşmesi, işimize yarayacak...

— Anlamadım.

— Yılgınları utandıracağız. İlerisi için çok işimize yarayacak bu geliş... Yunan girdikten sonra gelseydik bu kadar etkileyemezdik! Çünkü, yılgınların çoğu bizden yana geçmiş olurdu.

— Ateşe tutulmak hiç mi yazılı değil hartada?

— Hayır!.. Delinin biri, belki böyle bir halt etmeye kalkar ama, binde bir... Akhisarlılar, kılımıza dokunurlarsa, iki güne varmadan kasabanın dört yandan ateşe verileceğini bilirler. Salihli’den Bandırma’ya, Çanakkale’den Adapazarı’na kadar bütün Çerkezler koşar gelir. Bir dakka...

Bir dükkânın önünde duran şişman bir adamı çağırdı:

— Sen de mi bayrak astın Sarafım Çorbacı?..

— Gönlümle asmadım Ethem Bey... Sen beni bilir misin!..

— Bilirim. Şimdi herkes indirecek... Sen hepsinden önce indirmiş ol...

Gülümsedi, geçti:

— Metropolite haber yolladım. Birazdan bayrakların hepsini indirecekler. Biz şimdi, doğruca Büyük Cami’nin kapısını tutacağız. Kahveci nargilelerimizi getirene kadar, Müderris Nizamettin Hoca Efendi de namazını bitirir çıkar.

— Tanıyor musunuz?

— Şimdiye kadar müderris takımıyla hiç işim olmamıştı. Bu yüzden daha tanışmadık. Reşat Bey önceki gece, başınızdan geçenleri anlattı. Bence tanıştık sayılır.

Büyük Cami’nin karşısındaki havuzlu kahvede kimseler yoktu. Atlardan inip oturdular.

Kambur kahveci nargileleri getirdiği zaman camidekiler birer ikişer çıkmaya başlamışlardı.

Hayvanlar duvarın gölgesine çekildiğinden, nargile içen üç kişiyi, önce hiç kimse umursamadı. Fakat, dükkânlarına gitmek için sokaklara sapmak isteyenleri silahlılar “Yasak” diye durdurtup meydana sürünce telaş başladı.

Cemil oturduğu yerden, ana caddenin iki yanını da görüyordu. Bayrakları hızla indirmeye başlamışlardı. Bu işi kadınlar yapıyordu. “Sindi herifler sahiden... Aferin Ethem Bey!.. ”

Çerkez delikanlılardan biri koşarak gelmiş, Beyin kulağına bir şeyler söylemişti. Ethem Bey, ne olup bittiğini subaylara da bildirmiş olmak için Türkçe karşılık verdi:

— Silahlarını atmasınlar! Arama yapmayacağız! Kaymakam bey camide miymiş?

— Evet!

— “Buyursun da çay içelim, dedi. ” dersiniz! Müderris Nizamettin Hoca’yı da alıp gelsin... Enişte nerde?

— Öteki işe gitti.

— Peki... Koşarak uzaklaşan delikanlıya baktı. Camideki millet silahlarını saklamaya kalkmış... Baskın basanın, sözü her zaman

doğrudur Cemil Bey... Nargilesinden birkaç nefes çekti. Doğrudur evet... Belki ömrünüzde yalnız bir defa doğru çıkmaz. O zaman da siz, hiç kimseye neden doğru çıkmadığını anlatamazsınız, çünkü, ölmüş bulunursunuz!

Camiden çıkanlar duvar diplerine kümeleniyorlardı.

Yaşlı başlı birkaç kişiyle, Çerkez olanlar yaklaşıp selam verdiler. Yaşlılar oturdu. Gençler ayakta kaldı.

Reşat Bey'le Kâmil Bey, kendilerinden yana olanların ürküntüsünü dağıtmaya uğraşıyorlardı.

Kör Şaban'ın "Badembıyık" dediği Doktor Necati Bey, gözlerinin içi gülerek geldi, önce Cemil'in, sonra Ethem Bey'le Faruk'un ellerini sıktı:

— Buna tepeden inme derler Ethem Bey... Caminin ortasına gülle düşseydi içerisi ancak bu kadar karışırdı? Neden döndünüz siz? Rasim Bey nerde?

— Bekir Sami Bey'le birliklerin başına gitti. Kaymakamla Hacı Nizamettin Hoca namazı bitirmediler mi daha?

— Namaz mı kaldı efendim?.. Herifler altlarına pislediklerinden aptestleri de gitti tantuna... Tabanı yanmış it gibi döneliyorlar caminin içinde... Tövbe eden hangisi, iman tazeleyen hangisi... Herifleri yeniden Müslüman ettiniz Ethem Bey. Bu sevapla cennetliksiniz!

Kaymakam arkasında Nizamettin Hoca'yla yaklaşınca Ethem Bey edeple ayağa kalktı.

Kaymakam hızlanıp etekler gibi selamladı:

— Aman efendim... Aman kerem buyrun... Hoş geldiniz kasabamıza... Safalar getirdiniz!

— Şöyle geçin!.. Oturun siz de hoca efendi!..

Kaymakamla Müderris Hacı Nizamettin Hoca'dan sonra herkes camiden dışarı uğramış, meydanda üç yüz kişiye yakın adam toplanmıştı. Nöbetçiler geleni bırakıyorlardı ama, gitmek isteyeni koyuvermiyorlardı.

Çerkez Ethem Bey, Metropolit'i de saygıyla karşılayıp oturtmuştu.

Hiç kimse konuşmadığı için meydanda çıt yoktu. Ethem Bey, sesini herkese duyuracak kadar yükselterek söze başladı:

— Dün gece buradan, Bahriye Nâzırı Rauf Beyefendi'nin başkanlığında, bir heyet geçti. Akhisarlılara padişahımızın selamını getirdi. Padişahımız hepimize selam etmiş... Müslüman, Hıristiyan bütün kullarına...

Önce bir iki kişi, "Çok yaşasın" diye seslendi, sonra, "Padişahım çok yaşa!" bağırtısı yansıyarak caminin kubbesini güm güm gümletti.

— Padişahımız demiş ki... "Metin olsunlar" demiş... "Bu kara günler geçicidir. " demiş... "Olup bitenleri Tanrı'nın sınavı saysınlar, ona göre davransınlar. " demiş... "Kötüleri içlerinden temizlesinler, birbirlerine destek olsunlar. " demiş... "Hükümete güvensinler. Yabancı ordular yurdumuzdan er geç gidecektir. Herkes hesabını ona göre tutsun ki, sonra zarar etmesin. " demiş... Duydunuz mu? İyi anladınız mı?

— Anladık! Çok yaşasın... Dünya durdukça dursun! Selamı getiren gönderen de sağ olsun!..

— Siz de sağ olun... İzmir'imize düşmanın çıkması, biliyorsunuz, geçicidir. İmzaladığımız ateşkes anlaşmasında böyle bir şey yok... Hükümet bu meseleyi İngiliz, Fransız hükümetleriyle konuşmaya başladı. Yakında her şey düzelecek... Akhisar Hıristiyanları, istemezlerin sözüne kapılmasın!.. Osmanlı Devleti ölmez, ölmeyecektir. Yabancı bayrak asanların kusurlarına bakmıyor padişahımız bu seferlik... Bundan sonra taşkınlık edenler, salt kendilerine kötülük etmiş olmazlar, bütün dindaşlarını belayla sokarlar. Doğru muyum Metropolit efendi?

Metropolit soruyu telaşla karşıladı:

— Çok doğru Ethem Beyefendi!

Şişman Metropolitle gaga burun müderrisin yüzleri kül gibiydi. Nizamettin Hoca'nın sivri gırtlağı inip çıkıyor, ölüm korkusuyla hıçkırık tuttuğu için, sıska gövdesi depreme uğramış gibi sarsılıyordu.

— Allah Kuran’ında, “Kötüsü gelirse, savaşmak Müslüman’a farzdır” demiyor mu hoca efendi?

— Diyor Ethem Beyefendi oğlum!..

— Dinimizde düşmandan yılmak var mı?

— Yok hâşâ...

Bu sırada, uzaktan bir gürültü koptu. Meydan soluğunu keserek kulak verdi. Birisi, aralık aralık “Allah... Can kurtaran yok mu? Allah Allah!” diye bağırıyor, bu bağırtıların arasından kadın çığlıkları duyuluyordu.

Köşeyi ikisi kadın olmak üzere altı kişi döndü.

Kadınlar göğüslerini yırtarak, saçlarını tutam tutam yolarak çırpınıyorlardı. Arada bir, “Allah” diye bağıran, gitmemek istedikçe, Bayraktar Hacı Ömer’in vurduğu dipçikle yere yuvarlanan herif, Akhisar’ın ünlü kavatı Gâvur Efe’ydi. Elleri bağlanmış olduğu için, dipçiği yeyip yüzükoyun düştükten sonra omuzlarından tutup kaldırmak lazım geliyordu. Kasabanın kıyısındaki evinden buraya kadar böyle düşe kalka getirildiği için üstü başı toza bulanmış, burnu kanadığından çenesi cılk yere yara gibi kızarmıştı.

Kalabalığı uzaktan görünce, dehşete kapılmış olmalı ki, can korkusuyla sesini alabildiğine yükseltmek istedi. “Allah” kelimesinin son hecesini uzatırken ses birden kısıldı. Boğazlanan hayvan hırıltısına döndü. Buna herkesten çok kendisi şaşmış gibi susup durdu. Bileklerinden bağlı ellerini iki kere çenesine vurdu. Yediği dipçikle sendeledi. Doğrulunca bağlı ellerini kafasından yukarıya kaldırdı. Ne düşüdüyse düşündü, birden koşmaya başladı. Elleri bağlı olduğundan koşarken besili ördek gibi yalpalıyordu. Arada bir hızlanmak için hoplaması, Kör Şaban’ın taşlara şaşırtma vermek için hoplamalarına benziyordu.

Gâvur Efe, koşa hoplaya kahveyi tutmuştu. Durup dört yanına baktı. Gözleri yuvalarından uğramış, solukları ağzına sığmadığı için suratı morarmıştı. Noksan dişleri, aralık duran ağzına kuyu karanlığı veriyordu. Uzun bıyıklarına, çalımlı zeybek kılığına rağmen, herifin üstüne, dayak yemiş bir kocakarı hali gelmişti.

Oturanların içinde Ethem Bey'i seçince, iki hoplamada gelip önünde kendini yere attı:

— Bağışla pis canımı, aman beyim!.. Çizmelerini öpmek istedi, Ethem Bey ayaklarını çekince, yüzünü yere sürerek yalvardı. Pis canımı bağışla Efe Ağa... Ben bunlara aldandım... Bu sarıklı papasa... Bu Nizamettin Hoca pezevengine aldandım! Tanıklarım var...

Ethem Bey, Müderris Nizamettin'e döndü:

— Böylelerini, kasaba içinde yaşatmak var mı bizim şeriatımızda hoca efendi?

Nizamettin Hoca, bir an sallandı, sonra gözlerini kapayarak duyanları şaşırtan bir kolaylıkla fetvayı bastı:

— Yoktur Ethem Beyefendi oğlum!.. Böylesinin gebertilmesi helal...

Toprağa tilki ölümüyle kapanmış olduğu anlaşılan Kavat Gâvur Efe'nin hem sözlere kulak verdiği, hem de anlayacak halde olduğu meydana çıktı. Herif, bir yekinişte, iki dizi üstüne gelmiş, hırıltılı sesiyle Müderris Hacı Nizamettin Hoca Efendi'nin gelmişine geçmişine sövmeye başlamıştı.

Ethem Bey elini, “kaldırın” anlamına salladı.

İki Çerkez delikanlısı herifi kollarından tutup sürüdü.

Herkes gibi Cemil de, çınar dalında sallanan ilmekli ipi o anda fark etmişti. Birden oraya girmek için davranınca, Faruk kolunu tuttu.

İnsanla dolu meydan taş kesilmişti.

Kavat Gâvur Efe, ilmekli ipi görünce kuduz it gibi uluyup ileri geri zorlayarak kısık, çatlak sesiyle bağırmaya başladı:

— Bırakın beni... Salıverin oh yiğitler... Karı getireceğim Ethem Bey'ime... Canımı bağışlar o benim! Pis canımı bağışlar. Gün görmemiş karılar var bende...

Bayraktar Hacı Ömer, arkasından yanaşıp bir eliyle ağzını kapattı, dizini beline dayayarak gövdeyi kanırtıp ilmeği boynuna geçirdi. Enseden çekip düğümü sıkıladıktan sonra, “Hayda!” diye bağırdı.

İpin öteki ucu bir atın eğerine bağlanmıştı. Ufak tefek bir Çerkez delikanlısı, atı, geminden tutarak gelin götürür gibi çekince, Kavat Gâvur Efe'nin ayakları yavaş yavaş yerden kesildi. İki kere sarsılan gövde yavaş yavaş uzamış, rüzgârla sağa sola dönmeye başlamıştı.

Meydanı gerçek ölüm sessizliği kapladı. Kadınlar, ya uzaklaştırılmış ya da bağırmanın faydasızlığını kestirip susmuşlardı.

Cemil, bu kadar ince bir ipin, bu kadar ağır bir gövdeyi nasıl çekebildiğine şaştı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DÖNEMEÇ
1

Akşam oluyor, rüzgâr gittikçe sertleşip soğuyordu.

Cemil, boynundaki tiftik atkıyı sıkıladı, yamçıyı dizlerine sardı:

— Üşümüyorsun ya, Körağa?

Bir at başı sol gerisindeki Kör Şaban, başını salladı:

— Yok binbaşım, üşümek de neymiş!..

— Neymiş ama, dişlerin takırdıyor.

— Takırdaması başka...

— Korkudan mı sakın? Üç keredir, "Bursa'yı gece bastırmadan tutar mıyız ola?" dedin!..

— Dedik, evet... Gece bastırmadan tutsak iyi...

Cemil yan gözle, Kör Şaban'ın yüzüne baktı. Körağa'nın suratı asıktı. Dursunbey'den bu yana, her nedense keyfi kaçmıştı. Keşfe ilk defa çıkmış acemi er gibi sesi tedirgin, gözleri kuşkuluydu. Cemil'e bir şey belli etmemeye çalışarak, yürüyüşü kendi aklınca düzenliyor, ilerdeki yolculara yetişmek, geridekilere tutulmak istemiyordu. Pusuya elverişli yerlerde, hayvanı kendiliğinden hızlanmış gibi öne geçmiş, köy kahvelerinde durulmaması için, sudan bahaneler bulmuştu.

Cemil, bazı emir erlerindeki, yaşlı sütana davranışlarına alı şıktı. Bunlar subayların eli açığını başka türlü korurlardı, cimrisini başka... Sofusuna, zamparasına, içkicisine içmezine uymakta eşleri bulunmazdı. Açlıkları, susuzlukları, dinlenmeleri, uykuları için çırpınırlar, suçlu düşmemeleri, ateş boylarında yaralanıp esir gitmemeleri için üstlerine kanat gererlerdi.

Kör Şaban, Düvertepe'den beri tüfeğini, atın eğerindeki meşin kılıfa sokmamış, omzuna da asmamıştı. Kucağında taşıyor,

pirelendiği yerlerde, şakırdatmamaya çalışarak güven tetiğini açı veriyordu.

Cemil, emir erinin, esen yelden hilelenmesini ilk sezinleyişte biraz yadırgamış, sebebini anladıktan sonra Körağa'ya hak vermişti.

Salihli cephesinden uzaklaştıkça, daha doğrusu, bu cephenin komutanı Ethem Bey'in yakın çevresinde kurduğu, şaka götürmez baskı düzeni sınırını geçeli beri bir başka memlekete girmiş gibiydiler. Dursunbey'den bu yana, insanlar gitgide daha donuk, daha kapalı, düşman değilse bile, enikonu yabancı olmuşlardı. Yolda rastladıklarından yaşlısı genci, yolcu selamını alışkanlıkla alıyorlar, sonra pişmanlık duymuşlar gibi suratlarını asıyorlardı. Orhaneli'nde öğle yemeği yerken, herkes başındaki kalpağa dik dik bakmış, bazıları daha ileri giderek, "Ne ayıp şey" anlamına kafa sallamıştı. Bursa'ya doğru indikçe, kalpak giyenlerin yerini feslilerle Çerkez başlıklar alıyordu. Kör Şaban, bir ara, kendi kendine konuşur gibi, "Kafamıza birer başlık sarmadık da, bu mart soğuğunda... Sımsıcak... " diye homurdanmıştı.

Cemil, bunu hatırlayınca şakalaşmak için laf attı:

— Başımıza birer Çerkez başlığı dolamak varmış bu soğukta, Körağa!..

Kör Şaban, karşılık verecek yerde, dimdik ileriye bakıyordu.

— Ulan, "Başlık" dedim. Sağır mısın?

— Bana sorarsan binbaşım... Bu sıra, biz, bu yolculuğa hiç çıkmayacaktık. Ethem Bey'in kâğıdını, Bekir Sami Bey'e, vara bir başka ulak götüreydi.

Cemil, bıyık altından güldü. Kör Şaban'a "Davran oğlum, Bursa'ya ulak gidiyoruz. " diye yalan söylemişti.

— Sevmedin bu yolculuğu nedense Körağa...

— Ethem Bey'in atlısı mı yoktu?.. Zibidinin birini salacak yerde... Binbaşıdan ulak mı olurmuş?.. Hani bunlar bize, halisinden dağ topları buluvereceklerdi?

— Sen bugünlerde... İyice tozuttun Körağa... Başlıktan dağ topuna geçmek neyin nesi?

— Evet... Birer başlık isterdi, binbaşım, sırmalısından birer başlık...

— Düne kadar sen başlık lafı etmezdin Körağa... Düne kadar, sen kalpaktan yanaydın!.. Başındaki kuzu kalpağı, uyurken de çıkarmıyordun!

— Doğru... Kalpak da iyidir. Kalpağa benim sözüm yok... Ne fayda ki, her şey yerinde gerektir.

— Biz şimdi, Çerkez başlığı yerine mi geldik?

— Geldik!..

— Nerden beri?.. Dursunbey'den mi, Orhaneli'nden mi?

— Bana sorarsan binbaşım, Bursa'ya ulak gidenler, Çerkez başlığından şaşmayacak...

— Kim söyledi? Orhaneli'nde konuştuğun jandarma onbaşısı mı?

— Hangi jandarma onbaşısı?

— Çeşme başında konuştuğun onbaşı. "İşe bak işee... Aman bunlar nasıl işler" diye ellerini dizine vurarak konuştuğun... Ne diyordu herif? "Canınıza susamadınızsa, birer Çerkez başlığı uydurun" mu diyordu?

— Onbaşı bizim oralardanmış komutanım... Ankara'nın ilerisinden de, Yozgat'ın berisinden... Köyü aklımda kalmadı. Uzatmalı bir onbaşı.

— Evet... Neye sustun?

— Sustuğum şu... Millici ne demek, oh binbaşım, bu Millici lafı, haa?

— Nerden çıkardın şimdi bunu?

— Sen hele, şu Millici lafının ne demeye geldiğini bildir ki... "Kuvayı Milliye" lafının ne demeye geldiğini?..

— Milli kuvvetler demek... Bu milletin kuvvetleri... Türk milletinin...

— Töbeee... Türk milletinin kuvvetleriyse, neden gâvur farmason sayılmaktayız biz?

— Kim yedi bu naneyi? Jandarma onbaşısı mı? Sana soruyorum rezil? Dedi de ayağının altına almadınsa... Oğlum, buncacık laf için Ethem Bey, en azından beş kişi asar! Onbaşı neden etti bu lafı? Durduğu yerde mi?

— Durduğu yerde... Önce “Memleket neresi?” dedi. Çankırılı olduğumuzu duymasıyla, “Vah kardaş... Sılanı yitirdin de, Millici içinde mi kaldın?” diye yakıldı. “Sakın senin binbaşın da Millici mi?” diye sordu. “Biz hep Milliciyiz, Allah’ıma şükür... N’olmak ihtimali var?” dedim. Dudağı yarılayazdı. “Aman bana dedin, başkasına hiç deme, kardaş... Buranın adamı bizim oraların adamına benzemez. Sizi bitirir, ossaat bu göçmen dölleri... ” dedi. “N’ağızlarına... Hiçbir halt edemezler. Millici olmak kötü mü?” dedim. “Sus Allah belanı vere... ” diye elini ağzıma vurdu. Meğerse beyim, bu bizim Millici lafımız, “İttihatçı gâvuru” demeye gelmekteymiş... “Höst oğlum, yok öyle şey... Onbaşı nişanlarını takınmışsın ama, boşuna takınmışsın, ” dedim. “İttihatçılıkta, Millici lafı yoktur. ” dedim, “bu Millici lafını çıkaranı ben gördüm. Ödemiş’in Jandarma Yüzbaşısı Tahir Bey’in bulması... Tahir Bey, şimdi başıbozuğa soyundu da, çeteciliğe sıvandı” dedim. “Sus aman. Bunlar burada edilecek laflar değil... Buralarda Ethem Bey’in Millici zagonu hiç yürümez” dedi.

— Ya kimin zagonu yürürmüş?

— Şimdilerde, Dursunbey’den Bursa’ya, Bandırma’ya kadar buraları sahipsizmiş ama, Anzavur Paşa’nın gelmesi eli kulağındaymış...

— Gidi yüreksiz!.. Anzavur Paşa’nın adını duymanla, kalpağını yere çalıp, kopasıca kafana Çerkez başlığını dolamaya kalktın öyle mi?

— Aman binbaşım!.. Herifin dedikleri gerçekse... Herifin dedikleri gayetle korkunçlu meseleler... Rıza Bey’i bildin ya, çetesiyle sürüp gelip Ethem Bey’le konuşan Rıza Bey’i... Anzavur Paşa bu Rıza Bey’i basmış apansız, uyurken... Basmasıyla çetesini metesini dağıtmış serçe kuşu gibi... Onbaşı dedi ki... .

— Ne zaman olmuş bu? Biz neden duymamışız?

— Duyasıya kalmadı ki... Bursa'ya ulak çıkmasaydık, elbet duyardık. Bu iş üç gün önce oluyor. Anzavur Paşa, apansız Rıza Bey'i basmış köyünde, çetesini, dediğim gibi dağıtmış... Rıza Bey'in köyünde gâvurdan alınmış şu kadar sandık cephane varmış... Bakıyor ki, cephane mephane hep Anzavur Paşa'ya kalacak, veriyor beri yandan ateşi... Topçu taburunun Bağdatlı Arap'tan bir teğmeni varmış... Bildin mi?

— Nerden bileyim? Adı ne?

— Adını onbaşı da çıkaramadı. "Senin binbaşı da topçu olduğundan belki bilir. " dedi, "Topçuda Arap uşağı fazla değildir. " dedi. 1

— Ne yapmış Arap teğmen?

— Topçu taburunun topçuları tüm savuşmuşlar... Subayı şu yana gitmiş, çavuşu, eri şu yana... Fukara Arap teğmen yolu izi bilmediğinden bir yere gidememiş... Otursa da edebiyle dursa ya... Akılsız Arap teğmen, "Topların mermilerini kuruya doldurayım da, Anzavur Paşa'ya kalmasın. " demiş... İstemezin biri haber vermiş besbelli... Anzavur Paşa, fukarayı askerine paralatmış...

— Paralatmış mı? Sanmam! Onbaşının doğru söylediğine emin misin?

— Doğru evet... Anzavur Paşa'nın üstüne binbaşılar, albaylar kalkmış... Hepsini bir zorlatmada bozmuş Anzavur Paşa... Sürüp gelmekteymiş... Bir elinde tüfek... Bir elinde Kuran kitabı... "İttihatçı domuzlarını, Millici gâvurlarını bitirsem gerektir. Bitirmedikçe bana kılıcı kına koymak yoktur" diyerekten... Hayır, Ethem Bey'in bu işi yolsuz...

— Hangi işi?

— Bizi Bursa'ya ulak salmalı değildi. "Gündüz bir kuytu da yatsak da gecenin karanlığında gitsek!" desem... Göze kestirememekteyim, gece karanlığını... "Gündüz gözüne gitsek" desem daha kötü... Senin haberin yok, "Her Müslümana bir Millici gâvuru öldürmek Allah'ın emri" lafı, Osmanlı ülkesine yayılmış ki, çok yaman yayılmış...

Uzatmalı onbaşı dedi ki, “Bu laf padişahımızın şeyhülislamından dağılan bir laf’ dedi. “Git işine oğlum! Ya biz, Yunan gâvurunun tel örgülerine karşı, kimi beklemekteyiz, gece gündüz, silahsız, cephanesiz, yarı aç, yarı tok?” dedim. “Vallah bizim aklımız orasına pek ermez. Ben sana duyduğumu söylemekteyim. Kara kalpağı karşına yıkmalı değil, tatlı canı, Anzavur Paşa’nın elinden kurtarmalı. ” dedi. İstanbul’u neden basmış İngiliz geçen hafta? Uzatmalı onbaşı dedi ki...

— İngiliz’in İstanbul’u neden bastığını da mı biliyor? Desene ki, bu senin uzatmalı onbaşı, İstanbul sadrazamından bilgili... Neden basmış İngiliz, bakalım?

— Bizim yüzümüzden basmış binbaşım... Bizim, Millici gâvuru olmamızdan...

— “Yunan’ın karşısına çıktık” diye mi?

— Yunan’ın karşısına çıkmak da var... Başka işler de var!..

— Neymiş başka işler?

— Mustafa Kemal Paşa, padişaha başkaldırmış... Padişahımız, “ortalığı düzeltsin” diye salmış Kemal Paşa’yı Türk’ün içine... Kemal Paşa, işleri yüzüne gözüne bulaştırmış ki, büsbütün...

— Ne gibi?

— “Oldu yeter... Gel gerisin geri yerine... ” demişler. Gelmezlenmiş... “Otur oturduğun yerde, hiçbir işe burnunu sokma... Aybeay, al aylığını, padişaha dua et” demişler. Dinlemezlenmiş... Padişah efendimiz paşalığını sıyırmış sırtından, acemi erliğe indirmiş, ne güzel! Bu bizim Kemal Paşa’mız, hiç umursamamış... Şuna buna, kâğıt yazmayı kesmemiş, paşalığı hiç alınmamış gibisine... Evet, kendin bilmez değilsin ya, bu bizim Kemal Paşa’mız, oldum olası densizdir. Alaman’ın kralına dediğini, Filistin cephesinde duydumdu da, inanmadımdı.

— Ne demiş?

— Ne diyecek... Dünyaya velvele salan koca Alaman kralına: “Sen bu savaşta yeniksin hemşerim, boşuna zorlatmaktasın! Yol yakınken

pes et de, ne kendi gâvurunu kırdır, ne de bizim Müslüman'ımızı" demiş...

— Yalan mı?

— Yalan değil ama, Kemal Paşa, bunu herife adam gibi mi söylüyor? Hayır! Dikine söylüyor. Emir erini tersler gibi... Alamanın kralı çok kızmış'. . "Mustafa Kemal Paşa'nın hak ettiği ordu komutanlığını Alaman paşasının alması bundan. " dediler. Komutayı bundan aldı da karargâhtan donsuz kaçan Felkanhaym Paşa'ya verdi. Bana sorarsan, bir iki tersleseydi de üstüne kendi paşasını komutan dikmeseydi. Komutanlıkta, üstüne başkasının gelmesi kötüdür öyle ya binbaşım?..

— Kötüdür ama, işbilmezliğinden geldiyse... Demek, şimdi bütün suç Mustafa Kemal Paşa'nın mıymış?

— iyi bildin Mustafa Kemal Paşa'nın... Paşa kısmı da, askerdir. Askerlikte emir dinlememek var mı?

— Mustafa Kemal Paşa askerlikten kendi isteğiyle ayrıldı. Olur olmaz emirleri dinlememek için... Aklın yattı mı buna çarıklı kurmay?..

— Kendi başına ayrılmamış... Sırmasını, nişanlarını, padişahımız sıyırıp almış... Tövbe!.. Uzatmalı onbaşının yalancısıyım, ben... Doğrusu, elbet senin dediğin gibidir. Bizim aklımız mı erer!.. Geceye kalmadan Bursa'yı tutaydık, hayırlısıyla... Şu kalpaklara bir düzen bulaydık.

Gece bastırıyordu. Tepesindeki karlarda el kadar güneş parlayan Uludağ'ın etekleri çoktan kararmıştı.

Cemil cigarasını zorla yaktı. Ethem Bey, Anzavur işini komutanların ciddiye almadıklarından sürekli olarak yanıp yakılıyordu. Bekir Sami Bey'in Cemil'i apansız, gayet acele Bursa'ya çağırmasından yararlanarak, bu Anzavur meselesine bir daha dikkati çekmek istemişti. Son günlerde ele geçirdiği bir mektubu, okuduktan sonra Ankara'ya ulaştırmasını Bekir Sami Bey'den rica ediyordu. Anzavur gerçekten başkaldırdı da Rıza Bey müfrezesini basıp cephanelerin yıkılmasına sebep olduysa, iş bu sefer, çok daha

önemliydi. Hele subayları öldürmek Anzavur için gemileri yakmak demekti. Anzavur'un ikinci ayaklanma tarihinin İstanbul'un işgaline rastlaması da garipti. Son aylarda Yunanlıların saldın hazırlığı haberleri de sıklamıştı. "Böyle bir sırada, beni cepheden neden uzaklaştırır bu Bekir Sami Bey?.. Hayırdır inşallah!.. "

Çamurlu yol, dümdüz ovada bulanık bir dere yatağı gibi büküle büküle gidiyor, çok uzaklarda mor tepelerin arasına girip kayboluyordu.

Görünürde ne araba vardı, ne yaya, ne de atlı... Sürülmüş tarlalar da bomboştu. İnsanlar topraklarım yüzüstü bırakıp hayvanlarını alarak yol boyunu sanki boşaltmışlar, uzak tepelerin arkasına saklanmışlardı. Rüzgârın denizden sürüp getirdiği kalın bulutlar bu bırakılmış ovaya, düşman ordusu gibi çöküyor, havayı sömürüp göğe çekerek, yer yer boşluklar bırakıyormuş gibi, insanın ciğerlerini sıkıştırıyordu.

Cemil birdenbire atıyla bir dev ölüsü çiğniyormuş duygusuna kapılarak ürperdi. İki gündür çoğu tırısla yol kesen hayvan, sanki yürümüyor, başını iki yana yorgun yorgun sallayarak bu dev ölüsünün üstünde dolap çeviriyordu. Ölen dev, Osmanlı İmparatorluğuydu. Çıplak gövdesi, tepeden tırnağa yara içindeydi. Kolları bacakları iki yana açık, arka üstü yere serilmişti. Samsun'daki Pontus çetelerinden, Kafkasya'da Antranik'in Ermeni ordusuna, Musul'daki İngilizlerden, Adana'daki Fransızlara, Antalya'daki İtalyanlardan, Manisa'daki Yunan'a kadar her yanını bir canavar didikliyordu. Başına, demir tırnaklı kartallar çullanmıştı. Anzavur gibilerse kangren olmuş yarasının kurtları... Hâlâ tek parça görünen gövde, içinin içinden dağılmaya başlamıştı. Herkesin, kendi kasabasına, kasabasında mahallesine, mahallesinde evine, evinde yatağına çekilmesi bu çürüyüp dağılmanın sonucuydu. Yüzde yüz gerçek olan bu ölümü görmezden gelmeye çabalayarak kendilerini aldatanlar, yani uzatmalı onbaşının milli gâvuru dediği herifler, bu bahtsız ölünün soğumuş gövdesinden mini mini bir sıcaklık, belli belirsiz bir seğirme umuyorlardı.

Cemil cigarasını yere çaldı.

Çölde, ölüleri gömülmemiş bir savaş alanından geçiyor gibi midesi bulanmıştı.

Elini alışık bir hareketle göğüs cebinden geçirdi. Neriman geçen haftaki mektubuna oğlu Ömer'in çıplak çekilmiş bir resmini koymuştu. "Biz de sevindik, oğlumuz olmuş diye... Ne yapacak bu ölü memlekette, bu eli ayağı tutmaz mini mini hayvan... Yaşarsa leş yemeğe alıştığı için yaşayacak... Geberirse kendi leşinin zehriyle geberecek... " Beş gün önce bir daha işgal edilen İstanbul şehrinde iki aylık oğlu Ömer için, yüreğini çatlatan garip bir acıma duydu.

Topuklarını hayvanın karnına vurdu hırsla...

Kör Şaban, binbaşının geceye kalmak istemediğini sanarak hızlandıklarına sevinmiş, düşük bıyıklarının altından bilgiç bilgiç gülümsemişti.

Bursa'ya yatsı ezanı okunurken girdiler. Sokaklarda kimseler yoktu. Sulusepken bir şey yağıyor, insanları evlerine saklanmış şehri, sular altında kalmış bir eski zaman kasabasının kalıntısına benzetiyordu.

Yaşlı bekçiden 56'ncı Tümen karargâhını sordular.

Herif atlıları uzun uzadıya süzdü. Türkçeyi anlamıyor, ya da tümen karargâhının yerini söylemek istemiyor gibi bir zaman düşündü. Sonra, kolunu yorgun yorgun sallayarak baştan savma salık verdi.

Cemil, karargâhın kapısındaki nöbetçiye Bekir Sami Bey'in yukarıda olup olmadığını sorarken, Teğmen Faruk merdivenleri koşarak inip yetişmişti:

— Geldiniz mi yüzbaşım?.. Biz sizi yarın bekliyorduk!

— Merhaba Faruk Efendi!.. Geldik işte... Niçin çağırmış komutan?..

— Durun, inmeyin! Telgrafhaneye gideceğiz!

— Bekir Sami Bey orda mı?

— Hayır! Selahattin Bey'i göreceksiniz önce...

— Neden komutanı görmüyoruz?

— Hele önce Selahattin Bey’le görüşün de...

— Telgrafhane uzak mı? Hayvanlar yorgun...

— Evet, en iyisi yürüyerek gidelim! Eline davranan Kör Şaban’a takıldı. Vay sen misin Şaban? Çeteciliğe soyunmuşsun da, bilmedim!

— Soyunduk, teğmenin sayende...

Cemil yere inip yamçasını eğerin üstüne attı:

— Nereye çekeceğiz bunları?

— Arkada tavla var. Şaban bu işi becerir. Arpa, saman bol... Eğerlerle silahları benim odaya çıkar Körağa! Nöbetçi çavuşu geleceğinizi biliyor. Haydi biz gidelim yüzbaşım. Selahattin Bey, çok sevinecek... Az kalsın, çıkacaktım da, işleri karıştıracaktım.

— Nedir yahu? Komutandan habersiz mi çektiniz telgrafı yoksa?

— Evet! Selahattin Bey çağırdı sizi... Komutan geleceğinizi bilmiyor bile... Durum karışık biraz... Anzavur işini duydunuz elbette...

— Yarım yırtık... Dramalı Rıza Bey’e saldırmış...

— Saldırdı. Bu sefer iyi hazırlanmış görünüyor! Hamdi Bey’in öldürülmesini biz çok yanlış yorumladık. Hoş, doğru yorumlasaydık da, yapılacak bir şey yoktu ya...

— Neden?

— Tümeni bir türlü canlandıramadık yüzbaşım... Artık bilmem, biz mi kaltabanız, Bursa toprağında mı, bir kaypaklık var! Aylardan beri didiniyoruz, tümenin tutarını üç yüze çıkaramadık! iki yüz kişi gelirse, yüz elli kişi o gece tüfekleriyle savuşuyor. Müdafaayı Hukuk Derneği’nin çabalamaları da şimdiye kadar hiçbir işe yaramadı. Asıl önemlisi... Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa’yla bir türlü anlaşamadık!

— Ne istiyor?

— Bana kalırsa, bilmiyor ne istediğini... İstanbul’la Mustafa Kemal Paşa arasında sallanıyor. 18 Mart’ta Kolordu komutanlığından çekildiydi, İstanbul’la konuşturmuyoruz, diye.

— Konuşturmuyor musunuz? Burada mı kendisi?

— Bandırma'da, ama, telgrafçılara sıkı emir var. Temsil heyetinin izni olmadan hiç kimse İstanbul'la doğrudan doğruya konuşamaz.

— Çekildiyse, kurtuldunuz demektir. Daha ne istiyorsunuz?

— Kurtulamadık. 19 Mart'ta Bandırma'ya İngiliz torpidosuyla Harbiye Nazırı'ndan emir gelince çekilmekten vazgeçti.

— İngiliz torpidosuyla... Bizim Harbiye Nazırı'ndan... 14'üncü Kolordu komutanımıza... İstanbul'un işgalinden üç gün sonra, ne emri bu?

— Saçma... İngilizler İstanbul'u işgal edip Millet Meclisi'ni basarak bazı milletvekillerini hapsedince Mustafa Kemal Paşa, Temsil Heyeti adına, bir bildiri yayınladı. Bütün milletvekillerini Ankara'da toplantıya çağırdı.

— Evet...

— Bu çağrıyı, işgal kuvvetleri Karadeniz Başkomutanı Amiral Galtrop, İstanbul hükümetini tanımamak anlamına almış, Harbiye Nezareti'ne bir ültimatom vermiş... Harbiye Nazın paşamız, bu ültimatomu bildiriyor. “İstanbul'un işgali, Mondros Ateşkes anlaşmasına aykırı değildir. Anadolu'da bazı serserilerin davranışları Osmanlılığın gerçek çıkarlarına karşıdır. Orada padişahımız tarafından vazifelendirilmiş en kıdemli komutan sizsiniz. Harbiye Nazın olarak emrediyorum, Anadolu'daki bütün birliklerin yalnız İstanbul hükümetini tanımalarını sağlayın. ” diyor.

— Nasıl sağlayacakmış bunu Yusuf İzzet Paşa?

— Telgraflaşabildigi bütün komutanlara emri ulaştırarak... Kendi düşüncelerini de ekleyip...

— Nedir kendi düşüncesi?

— Şu: “Bugün İstanbul'dan bir torpido ile gelen... ” Dikkat, İngiliz demiyor paşamız... “gelen emrin tıpkısı yukarıdaki birinci maddededir. Bu emri hemen yerine getirin... Yerine getirmeye gücü yetmeyecek komutan arkadaşların, yerlerine birer vekil bırakarak, birliklerin başından hemen ayrılmalarını emir ve rica ederim!” İyi mi?

— Bekir Sami Bey, ne dedi?

— Biz, şöyle karşıladık: “Bu işin nasıl yapılacağını bilemediğim gibi komutanlığı bırakmak kararı almaya da yetkili değilim. Temsil Heyeti’ni bulun, meseleyi onunla görüşüp düzenleyin... ” Biliyorsunuz, Temsil Heyeti’nin bir bildirisi var: Hiçbir komutan, yerini hiçbir sebeple bir başka komutana bırakmayacak... Nitekim, 20’nci Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa, İstanbul’dan gönderilen komutana kolordusunu vermedi, adamı yarı yolda geri çevirdi.

— Ya iyi işte...

— İyi ama, Yusuf İzzet Paşa, bizden bu karşılığı alınca, tümenden habersiz alaylara emir vermeye başladı. Bizim 174’üncü Alay Anzavur’un üstüne göndermeye kalktı.

— Kim 174’üncü Alay komutanı?

— Yarbay Rahmi Bey... Gazze savaşlarından tanırsınız!

— Tamam... Benim bildiğim Rahmi Bey, her emre kulak asmaz.

— Evet, Rahmi Bey, her emre kulak asmaz ama, “Düşmana saldır” emrine de uymamazlık edemez. Hem de edemedi. Hemen davrandı. Söz geçiremedik. Alayı arkasına alıp yürüdü. Aslına bakarsanız, ortada alay diye bir şey de yoktu. Derme çatma birkaç yüz kişi... Çoğunun gözü savuşmakta...

— Böyle bir birliği, düşmanın üstüne neden atıyor kolordu komutanı?

— Orasına hiçbirimiz akıl erdiremedik?

Telgrafhanenin kapısındaki nöbetçi selam verdi:

— Yukarda mı Selahattin Bey?

— Yukarda teğmenim!

— Buyrun yüzbaşım! Durumun ne kadar karışık olduğunu şimdi anlayacaksınız!.. İstanbul’un emrine girmekte, Yusuf İzzet Paşa yalnız değil...

— Ya?

— Konya’daki 12’nci Kolordu Komutanı Albay Fahrettin de bu niyette...

— Allah Allah... Neden sapıttılar bunlar, durup dururken?..

Faruk üst katta bir kapıyı açıp Cemil’e yol verdi:

— İşte Cemil Bey’i getirdim yüzbaşım!..

Selahattin’le Cemil kucaklaştılar.

— Ne tez geldin! Çok yaşa... Biz seni yarın bekliyorduk!..

— Keseden geldim. Biraz da zorladım hayvanı... Ne var?

— Faruk Efendi söylemedi mi?

— Söyledi biraz... Aklım karıştı.

— Sorma kardeşim... Tam derlenip toparlanırken... Pürüz üstüne pürüz çıkıyor. Geç söyle otur. Ankara’yı bekliyoruz, Mustafa Kemal Paşa’yı... Ne kadar oldu görmeyeli? Bir yıl... Hiç değişmemişsin... Cephe yaramış... Kurban olayım cepheye...

Yüzbaşı Selahattin de hiç değişmemişti.

— Sıtma tutuyor mu hâlâ?

— Şimdilik tuttuğu yok. Ne yapıyor senin Ethem Bey?.. Yunan’dan ne haber?

Cemil maniple başındaki adama baktı. Selahattin “Konuşabilirsin” anlamına başını salladı.

— Saldırıya hazırlanıyor galiba...

— Tam sırası... Saldırmazsa, aptallık eder. Biz daha cepheler arasında bağlantı kuramadık. Şu Anzavur’u elime geçirsem... Ama elin kara cahil herifine neden kızmalı?.. Koca Harbiye Nazırı tozutmuş...

— Kim şimdi Harbiye Nazırı?

— O kadar sık değişiyor ki sormakta haklısın... Fevzi Paşa...

— Hangi Fevzi Paşa bu?

Selahattin cigara paketini uzatırken acı acı güldü:

— Bu soru, adamın kimliğini ne güzel ortaya koyuyor. 1897 Yunan savaşında kurmay yüzbaşıymış... Sekiz yıl içinde, albay olmuş... 1908'de hem 35'inci Tümen komutanı, hem de Taşlıca sancağı mutasarrıfı... 1912'de Vardar Ordusu kurmay başkanı... 1914'te General... Çanakkale'de kolordu komutanlığı yapmış... Bir ara Suriye'de 7'nci Ordu komutanı...

— Sakın Kavaklı Fevzi olmasın. Derviş Fevzi...

— Tamam. Bildin ama, bu kadar dolaştıktan sonra... Anla artık hazretin saldığı ünü... 1897'den 1920'ye kadar ordunun başından geçenleri gözünün önüne getir. Ancak düşman işgalinde harbiye nazırı olabilmiş... Galtrop'tan aldığı emri bize aktaracak da, buradaki birlikleri çekip çevirerek vatanı kurtaracak... Fukaraya kalsa geçen yılın kasım ayında, Sivas'ta, kestirmeden bitirecekmiş bu işi ama...

— Ne gibi?

— Bilmiyor musun? Mustafa Kemal Paşa'yı yakalayıp eli kolu bağlı İstanbul'a götürmeye kalkan iri vatanperver işte bu Fevzi... Bereket, Kâzım Karabekir Paşa'yla Ali Fuat Paşa "Höst" demişler de rezillik gökyüzüne çıkmamış... Herif, bize resmen "Sergerde" diyor. Başsergerde de Mustafa Kemal Paşa... Güler misin, ağlar mısın? Uykudaki askerlerimizi öldürenlerin cinayetlerini anlaşmaya uygun bulan adam, "Elimde işe yarar kuvvet yok" demeyi subaylık onuruna yediremeyecek belki de ölüme giden Yarbay Rahmi Bey'e "Sergerde" diyor. Hem de, Anzavur sergerdesine paşalık verdikten sonra...

Telgrafçı elini kaldırdı:

— Yol açık efendim... Buyrun!

Yüzbaşı Selahattin cebinden bir kâğıt çıkardı:

— Ben 56'ncı Tümen yaveri Yüzbaşı Selahattin'im efendim!

— Ben de Mustafa Kemal Paşayım! Nedir?

Selahattin, kâğıtlardan birini Cemil'e uzattıktan sonra şifre numaralarını söylemeye başladı.

Cemil çekilen telgrafı, gittikçe daha çok şaşırarak okudu: “Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşayı makine başına çağıran Konya’daki 12’nci Kolordu Komutanı Albay Fahrettin Bey’in söyledikleriyle aldığı karşılıkları bildiriyorum. ”

1 Fahrettin Bey: “İstanbul’da Harbiye Nezareti ile haberleşemediğimden, Ankara’daki Temsil Heyeti de, yürürlükte olan devlet kanunlarına uyulmasını bildirdiğinden, bağlı olduğum Harbiye Nazırlığıyla haberleşemeyince benden büyük bir komutanın emri altına girmek zorundayım. Padişahımız tarafından atanmış Korgeneral rütbesini taşıyan en kıdemli kolordu komutanı olduğunuzdan haberleşme imkânı bulununcaya kadar emrinize girdiğimi bildiririm. ”

2 4’üncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa’nın karşılığı: “Askerliği seven, kanunları tanıyan değerli bir komutan olarak davranışınızı çok beğendim. Son sözümü söyleyebilmem için, bütün birlikleriyle kolordunuzun emirlerinizi sonuna kadar dinleyip dinlemediklerini açık ve kesin olarak bildirmenizi rica ederim. ”

3 Buna Fahrettin Bey’in karşılığı: “23 ve 57’nci Tümenler Yunanlılara karşı Kuvayı Milliye’nin emri altında, Refet Bey’den aldıkları emirleri yerine getirmekteyseler de büsbütün uzaklaşmamışlardır. 41’inci Tümenle atlı alaya, askerlik şubesiyle kolorduya bağlı öteki birliklere yüzde yüz hâkim olduğumuzu arz ederim. ”

4 Yusuf İzzet Paşa’nın karşılığı: “Emrime girme dileğinizi ana çizgileriyle kabul ediyorum. Vatan ve hükümete karşı yükleneceğim ödevlerle sorumlulukların neler olabileceğini hesaplamak, ona göre kesin karar vermek üzere, durumu kolordunuzun tümenlerine telleyip karşılık isteyin. Emrinizde olduklarını bildirdiklerini bana bugün ulaştırın. Alacağınız karşılıkları buraya tıpkı tıpkısına yazdırmanız rica olunur. ”

5 Komutanlar bundan sonra şifreyle görüşmeye başladılar. Telgraf memuru önce almayı faydasız buldu. Dayattım. Sonunu alabildi. Bunda Yusuf İzzet Paşa, İstanbul’un işgalini, ateşkes anlaşmasına uygun saydığını, böyle düşünmeyi, memleketin yüksek çıkarları için

daha yararlı gördüğünü, bunu da kolordusuna emir suretinde bildirdiğini söylüyordu efendim.

— Çok iyi etmişsiniz! 56'ncı Tümenin er noksanlarını ne yaptınız?

— Dolduramadık efendim... Doldurulamıyor. Son günlerce bozguncu dedikodular büsbütün arttı. Toplayabildiğimiz erleri elde tutamıyoruz, işe yarar subay da kıt... Kirmasti, Gönen, Biga dolaylarında bütün eli silah tutanlar çeteye girmişler. Hoca kılıklı adamlar köy köy gezerek Kuvayi Milliye'yi kötülüyorlar. İttihatçılıkla suçluyorlar efendim.

— Bursa'nın içindeki durum nasıl?

— Millet askerliğe karşı soğuk... En güvenilenler bile vuruşmayı göze alamıyor. Müdafaayı Hukuk bir türlü gelişemiyor efendim!

— Umutsuzluğa kapılmayınız. Burda, birliklerin kadrolarım kolaylıkla dolduruyoruz. Tren yollarını düşmanlardan temizledik. 24'üncü Tümen'in tam kadrolu alayları kendi trenlerimizle Eskişehir'e doğru iniyorlar. Pek yakında Bursa'ya güçlü birlikler ulaşacak... O zaman her şey düzelir...

Cemil kâğıdı katladı, Selahattin'in aralıksız yazdırdığı şifre rakamlarını dinleyerek daldı. Saldırıya hazırlandığı söylenen düşmanın karşısında üç komutandan birisi Demirci Mehmet Efe'yle, Yörük Ali Efe eşkıya düpedüz... Demirci için, Yunan taburu Nazilli'de silahsız insanları öldürürken Bozdoğan'da Ziraat Bankasını kendi hesabına soyduğu söyleniyordu. Yörük Ali, İzmir'de askerken birliğinin Kafkasya'ya gideceğini anlayınca savuşup dağa çıkmış bir asker kaçağıydı. Ethem'se, Vali Rahmi Beyin oğlunu para sızdırmak için kaçıran adam...

Cemil bir cigara yaktı. "Cepheler böyle serserilerin elindeyken, gerek İstanbul'daki, gerekse Anadolu'daki bazı komutanlar nelerle uğraşıyorlar yahu!"

Şifrenin tellenmesi tamamlanınca telgrafçı aldığı karşılığı her kelimeden sonra duraklayarak söylemeye başladı:

— Yüzbaşı Selahattin Bey'e: Şifre açılana kadar makine başından ayrılmayın!

— Baş üstüne efendim. .

— Çerkez Ethem Bey’in yanındaki Yüzbaşı Cemil Bey daha gelmedi mi?

— Yüzbaşı Cemil Bey şimdi geldiler efendim, yanımda...

— Yanınızda mı? Söylesenize efendim! Verin Cehennem Yüzbaşı’yı...

Cemil, iskemlesini yaklaştırıp toplandı:

— Buyrun komutanım... Cemil karşınızda...

— Cemil Bey, Salihli cephesinde önemli bir şey var mı?

— Biz ayrılırken yoktu efendim. Düşmanın saldırıya hazırlandığı sıklaşmıştı o kadar... Siperler kazıldı. Düşman gerilerine küçük baskınlar yapılıyor ara sıra... Tel örgüsü için, dikenli tel lazım, efendim.

— Cephe gerisi sağlam mı?

— Günden güne başıbozukluktan kurtulmaya çalışıyor. Balıkesir, Alaşehir kongrelerinden sonra, durum az çok düzeldi. Müdafaayı Hukuk Dernekleri iyi çabalıyor. Gerek atlılar, gerekse yaya birlikler eskisi gibi, köylere yük değiller.

— Balıkesir’deki 61’inci Tümen çevresi nasıl?

— iyi olduğu söyleniyor. Ben gelirken Balıkesir’e uğrayamadım efendim. Ethem Bey, Anzavur işine çok önem veriyor. Ayrıca, Adapazarı, Hendek, Düzce dolaylarından da çok kuşkulu... Kamo Bekir adında bir adam varmış efendim, ahlâksızlığı yüzünden ordudan kovulmuş bir eski subay... Sait Molla’dan aldığı paralarla Adapazarı dolaylarında dolaşıyormuş... Ethem Bey bu adamı tanıyor. Son günlerde Bandırma çevrelerinde görülmüş... Ethem Bey, Demirci Memet Efe’ye de pek güvenemiyor efendim!

— Güvensizliğinin sebebi?

— Refet Bey’in aracılığıyla buluştukları zaman, bir ara yalnız kalmışlar. Demirci, “Ethem Bey” demiş, “Biz birbirimizle iyi geçinelim. Şimdi bu Osmanlı, bizim aramızı bulmaya çalışır ama, yarın işleri

yoluna girince ikimizi de temizler. ” demiş... Bundan başka Demirci’nin yanında “Hafız” dediği bir adam var. Bu adamın kim olduğu, nerden çıktığı belli değil. Doktorun verdiği ilacı içmeyecek kadar pireli olan Demirci, bu adama gözü kapalı güveniyor. Kimseyi dinlemediği halde buna sormadan hiçbir şey yapmıyor. Hafız’ın İtalyanlar hesabına çalıştığından şüphelendik. Antalya’dan apansız gelmiş, birkaç gün içinde efenin güvenini kazanmış... Bir ara, Antalya’daki İtalyan komutanının efeyle haberleştiği duyuldu, İtalyanlar, Demirci’yi “Türk Prensi” sayıyorlarmış... Buna karşılık Ethem’in durumu da pek sağlam değil efendim... Şifre meselesini bilmem ki duydunuz mu?

— Hangi şifre?

— Reşet Bey’in tertiplediği görüşmeden sonra, Demirci, Reşet Bey’e bir şifre göstermiş... “Şuna bakın bakalım! Çerkez oğlan bunu gizliden elimize tutuşturdu. Darda kalırsak, Osmanlıdan gizli bununla konuşacakmışız. ” demiş...

— Evet, biliyoruz. Uydurma bir şifre...

— Asıl şifreyi saklamış da, o gece yaptırdığı şifreyi göstermiş Refet Bey’e. . Ben, Ethem’in böyle bir şifre verdiğine, Demirci’nin de asıl şifreyi Refet Paşa’dan gizlediğine eminim. Tekrar edeyim efendim. Ethem Bey Anzavur’un üstünde çok duruyor. Hele Köprülülü Hamdi Bey’in öldürülmesinden sonra, Yunan’dan çok Anzavur’u kollamaya başladı. İstanbul’la da haberleşiyor sanırım!

— Hamdi Bey işinin içyüzünü öğrenebildiniz mi? Halkı niçin kendi taraflarına çekememiş?

— Efendim, Hamdi Bey için, “Çok sert adamdı. ” diyorlar. Herkesi kırarmış... Ağır sözlü. Patavatsız... Can yakmaktan da çekinmediği için, çevresine dehşet salmış biraz... Dramalı Rıza Bey’le kıyıcılıkta çok iyi anlaşıyorlarmış... Akbaş cephaneliği baskınından sonra Biga dolaylarında asker toplamaya kalkışmışlar. Bu iş için zenginlerden, çok ağır haraç istemişler.

— Sözgelimi ne kadar?

— Yalnız Biga'dan 140 bin lira diye duyduk. Topladıkları askeri birkaç gün eğittikten sonra köylerine yollamışlar. Zenginler yüz çevirince el altından bozgunculuk başlamış... Meğer Anzavur, hazırlığını tamamlamak üzereymiş... Hamdi Bey müfrezesi ilk baskında hemen bozulmuş... Dramalı Rıza Bey anlattı efendim, "Deppoyun önüne bir top çıkarttı, Hamdi Bey, bir iki gülle attırdı. Sonunda yanındakiler kaçtılar. Topçular da savuştu. " dedi. Hamdi Bey o gece bir Pomak köyüne saklanmış... Tanınınca köylüler tarafından öldürülüp kafası Anzavur'a yollanmış... Buraya gelirken Dursunbey'de işittiklerimiz doğruysa, Anzavur, Dramalı Rıza Bey'in çetesini de dağıtmış... Bir de Bağdatlı teğmen öldürmüşler. Ethem Bey Anzavur'un bir mektubunu ele geçirdi. Bekir Sami Bey'e gösterdikten sonra size yollanacak efendim!

— Mektup yanınızda mı?

— Evet!

— Şimdi kısaltarak bildirin. Sonra postalarsınız aslını...

Cemil mektubu acele çıkarıp önüne koydu:

— Mektubu yazdırıyorum efendim... Bu mektup Biga dolaylarının ünlü eşkıyalarından Kara Hasan'a yazılmış... Anzavur, önce selam edip gözlerini öpüyor. Sonra şunları bildiriyor: "Millet ve devlet için en önemli vazife, karışıklığı önleyici kanun düzeni olduğunu herkes bilir. Çünkü nerde kanun düzeni varsa, orda, İslam adaleti vardır. Seninle Savaştepe'yi çevirdiğimiz zaman Cuma namazı kılmayan Çerkezlerden birçoğunu gördük. Ne hal ile gezdiğimi bil... İşte Koca Süleyman mahsulü, bugün ayaklanan Müslümanlar... "

— Durunuz! Anlayamadım. Kim bu Koca Süleyman?

— Efendim, biz de anlayamadık... Böyle yazıyor. Karmakarışık olduğu için buraları tıpkı tıpkısına veriyorum efendim!

— Peki...

— "Ayaklanan Müslümanlar Muhammediye Partisi'nden başka, partilerin topuna lanet ederek sevgili padişahımızın hilafeti başına toplanarak İttihatçı ve Farmason melunların on yıldan beri bu azametli İslam hükümetini çetecilik ve haydutlukla ne hallere

getirdiklerini en adil, akıl sahibi anlar. Ve bunlara lanet eder. Hepimizi eşkıya diyerek ne şiddetli hallere koydular. Hakkınızda kullanılan kuvveti unutma... Şehit çocukları, kadınları ot, toprak yedikleri vakit, açlıkla şehit ettikleri vakit, onların evlerinde hükümet memurları ve şube hainleri, helvalar ve kuzu ziyafetleri ve ahali üç yüz kuruşa bir arşın basma aldıkları vakit, kendilerinin evinde, Yahudi Nesim ve başkalarının rüşvet olarak aldıkları kumaş denkleri haneleri için idi oğlum... Bunları, ulu Tanrıya hesap verecek olan beş vakit namaz kılanların mahkemesiyle yargılamak isterim. Aman kimsenin aldatıcı aklına kapılma... Bu adam öldürücü, hayın takımını hükümette olsun, dışarıda olsun, ele geçirdiklerine hiç aman verme. Malları size helaldir. Müftüye başvur, doğru fetvasını al... Rica ederim, Müslümanların gözbebeği olan Kabe'mizden peygamberimizin yattığı Medine'den kutsal dinimizden bizi yoksun bırakan, Çanakkale Boğazı'nda milletin İslam oğullarını denize döken ve Kafkas dağlarında ve Arabistan çöllerinde ve Acemistan ve Yanya ve Romanya dağlarında bitiren ve bugün İstanbul'da yüz bin İslam kadınlarını ve kızlarını vesika verip kötü eden bu conlar, farmason değildir de kimdir? Allah peygamber aşkına... Müslüman ve Muhammed dini kardeşimiz... Bizim partimizden başkasına girmek gâvurluktur. Bu lanetlilerden İslam ülkesini halifemizin başına toplanarak temizleyelim. Adil olan şeriatımızın yasalarına sığınarak kul ve hükümet sahibi olalım. İşte bunlar olmak için, senin beş vakit namaz kılan silahşor büyük Türklerin ve Müslümanların davranması şarttır. Bu hainler kırk günden beri beni ve arkadaşlarım olan Müslümanları bitirmek için tam iki kolordunun topları ve mitralyözleriyle kırk dört saattir vuruşuyorlar. Kaybımız iki şehit iki yaralıdır. Bize daha çok zarar veremediler. Allah'ın izni, peygamberin desteği, bayrağın duasıyla kendilerini bozdum. Ellerinden yedi yüz kişi aldım. Bunları memleketlerine yolladım. Oralarda da bu lanetlilerin zorla topladıkları askerileri ellerinden kurtarıp memleketlerine gönderiniz. Hükümeti bu lanetlilere bırakmayın. Hele jandarma subaylarından kuyruğu kesik kazları hemen gebertiniz. Burdaki Müslümanlar bizimle birlik olduklarını halifemize bildirdiler. Gayretli Müslüman çocuklarını Allah destekleyecektir. Bunun tersini sakın yapma oğlum, çünkü sonunda millete hesap vereceksin.

Orada bazı İttihatçı Çerkezler vardır. Bunların sözlerine de hiç kulak asmayın. Gerçeklerden sonuna kadar ayrılmayacağınıza, din uğruna, devlet uğruna, padişah uğruna can vereceğinize yemin edin. Ya başlarına sen geç ya da hacıdan hocalardan birini geçir. Telgraflarınızı bundan böyle Kirmasti, Gönen, Karacabey dolaylarından beklerim, oğlum. İmza: İzmit eski mutasarrıfı ve Muhammediye Partisi Komutanı Ahmet Anzavur. ” Mektup bitti efendim. Anzavur’un 150 lira aylıkla atlı asker yazdığını haber aldık. Paranın İstanbul’dan gönderildiği söyleniyor.

— Teşekkür ederim Cemil Bey, şimdi size bir şifre yazdıracağım.

Şifre kısaydı. Cemil karşılık istenip istenmediğini sordu, istenmediğini anlayınca kâğıdı Teğmen Faruk’a uzattı:

— Açıverin şunu... Acelesi yok... Telgrafçıya işaret etti. Başka bir emirleri var mı paşa hazretlerinin?..

— Yusuf izzet Paşa’nın Anzavur üstüne gönderdiği Rahmi Bey’in 174’üncü alayından hiç haber alamadınız mı?

Soruyu Selahattin karşıladı:

— Alamadık efendim.

— Haberleşmeyi nasıl yapacaktınız?

— Burada gece gündüz nöbetçi var.

— Şifre?

— Tümen şifresi efendim.

— Sizden destek isterse, az çok bir şey yollayabilir misiniz?

— Bursa’dan yollayanlayız sanırım. Yarın, öbür gün durum değişmezse, imkânsız efendim.

— Osman Bey’in 172’nci alayı hâlâ Kirmasti’de değil mi?

— Osman Bey’in durumu da sıkışık... Bulunduğu yerde kalırsa, belki kendini savunabilir!

— Yetmiş, seksen kişilik bir milis kuvveti olsun toplayamaz mısınız?

— Bursa'da şimdilik imkân göremiyorum efendim. Hacım Muhittin Bey vargücüyle uğraşıyor.

Ankara biraz sustu, maniplenin tika takkaları yeniden başladı:

— Bursa... Cehennem Yüzbaşı...

— Buyrunuz! Makine başındayım.

— İlk şifre özeldir. Açtıktan sonra uygun görürseniz, tümen komutanına gösterirsiniz! ikinci şifre Bekir Sami Bey'e verilecek. Bu telgrafı 20'nci Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'e çekecektir. Tıpkısı bilgi edinmek üzere Bekir Sami Bey'e telleniyor.

Şifrelerin alınmasını üst üste cigara içerek beklemeye başladılar.

Bir ara Teğmen Faruk çözdüğü küçük şifreyi Cemil'e verdi. Cemil okuduktan sonra gülümseyerek Selahattin'e uzattı.

Mustafa Kemal Paşa şöyle diyordu: "Ali Fuat Paşa hazretleri yakında Bursa'ya gelecek, sana ve arkadaşlarına teşekkürlerimizi bildirecektir. Bundan sonra seninle telgraf başında konuşmak sorunda kalırsak, sana öteki adını soracağım. DEMİR diyeceksin. Seni sanarak başkasıyla görüşmek gafletine düşmeyelim. Bir iş çıkar da makine başına gelemezsen Selahattin Bey arkadaşımız mutlaka bulunsun. Ona da öteki adını soracağım, GÖK diyecek...

Teğmen Faruk şifre rakamları yazılı kâğıdı yırtmıştı. Cemil de, Selahattin'den aldığını yırtıp cigara tablasına koydu, ateşledi, kâğıtlar kül oluncaya kadar karıştırdı.

— Senin eşkıyalar da, Anzavur omuzdaşları gibi subay düşmanı mı hâlâ, Cehennem?

— Ethem Bey'i mi sordun?

— Ethem'i... Demirci'yi... Öteki baldırı çıplakları?..

— Eh...

— "İnsan, düşmanını gözünden tanır" demişler. Onlar aslında subayı değil, askerliği sevmiyorlar. Hepsinin asker kaçağı olması rastlantı değil... Benim şaştığım, bazı subay arkadaşların da, bu serserileri gerçekten yiğit saymaları... Maniplenin tika takkalarını

biraz dinledi. Bir memlekette halkın kahraman anlayışı, eşkıyadan yukarı çıkmamışsa, o memlekette insanların çoğunluğu soyguna biraz yatkın demektir. Bergama baskınında ne yaptı senin Ethem?

— Ethem Bey askerliğe ötekilerden daha yakın... Gene öyleyken bir ara bocaladı. Baskın biraz çetin oldu. Bombacılar gün doğarken düşmana sokulup bombaları fırlattılar. Ortalık bir anda karıştı. Gücümüzü bilemedikleri için, önce direnmeyi hiç düşünmeden kaçmaya başladılar. Atlılarımızın arkalarını çevirdiğini anlayınca başladılar can korkusuyla direnmeye... Yunan askeri direnmede bizim askere benziyor. İş uzayınca, baktım, Ethem'in gümüş kamalı yiğitlerinde suratlar asıldı. Şurdan burdan, "Cephanemiz tükendi. Yaralımız var. " haberleri daha sık gelir oldu. Bir ara, bizim Teğmen Şevki'ye yaklaştım. Teğmen Şevki topçudur da, şimdilik ağır makinelide kullanıyoruz. "Bunlar hoplamaz oldular yüzbaşım!" diye gülüyor. Biz, seksen kişilik bölüğümüzle kasabayı ağır ağır temizliyoruz. Ethem Bey'den biri geldi: "Çocuklar susuzluktan bunalmış, mermileri de tükenmek üzereymiş... Bir sakatlık olmadan çekilmek daha iyi değil mi?" diye soruyor... "Çekilecek bir şey yok... Düşman tepelendi.

Hadi yerine!" diye tersledim haberciyi... Ama doğrusunu istersen, onların çete işine de bizim pek aklımız ermiyor, çünkü okulda öğrenip düzenli savaşta uyguladıklarımıza hiç uymuyor. Bize göre, vuruşmalardaki davranışları düpedüz yanlış... O davranışla, ilk ağızda, bire kadar kırılmaları lazım... Çete çeteye dövüştükleri için söktürüyorlar galiba...

— Senin Ethem de, Halit Paşa gibi palavracı mı?

— Halit Paşa'yı ben artık palavracı saymıyorum. Hele hiç korkak değilmiş zavallı... Halit Paşa, kaçacak yer bulamayınca çiftliğinin kulesine kapandı, yiğitçe vuruştu, yiğitçe öldü. Kafasını bir sırığın ucuna geçirip Akhisar sokaklarında gezdirdiler. Görenlerden dinledim. Yüzünün yakışıklılığını ölüm bile bozamamış... "Ağzında, ölüme meydan okuyan erkekçe bir gülümseme vardı adamın... " dedi, Akhisarlının biri.

Cemil, gülümseyerek sustu. Teğmen Faruk gülümsemesini, anlattığı gülümsemeye benzeterek çok beğendi.

— Demirci'yle, Ethem'in arasında sen bir fark gördün mü?

— Bana kalırsa... Ethem, Demirci'den daha az kıyıcı...

— Neye güldün?

— "Daha az kıyıcı" sözüne... Bir gün apansız Alaşehir'e gittik. Niçin gittiğimiz Ethem benden sakladı. Meğerse, Alaşehir Kuvayı Milliye komutanı Mustafa Bey'le görülecek hesabı varmış... Ben kaymakamla otururken, dışarıda bir cayırtı koptu. Sıçradık. Sanki, kasabayı iki alay çevirmiş de, makineli ateşine tutmuş gibi bir cayırtı... Çeteciler durumu tehlike görseler de, görmeseler de, keyif için mermi yakar. "N'oldu gene?" derken biri soluk soluğa geldi. "Aman Kaymakam Bey, Ethem Bey'in kuvvetleriyle Mustafa Bey'in müfrezesi çarpışmaya tutuştu!" diye haber verdi. Ben hemen fırladım. Bizim karargâha yetiştiğim zaman, Mustafa Beyliler çekilmeye başlamışlardı. Arkamdan kaymakam bey de geldi. Vuruşmanın sebebini zor güç öğrendik. Ethem Bey cephe komutanı ya... Mustafa Bey, emirlerine kulak asmıyormuş... Bir de, yedi sandık cephanesi varmış Ethem'in istasyonda... Mustafa Bey'in adamları almış bunları... Apansız ateşe tutması, yola getirmek için... Aslında, iki taraf da birbirinden "Beni pusuya düşürür de temizler!" diye korkuyor. Patırdı durdu. El altından sorduk soruşturduk. Binlerce mermi yakıldığı halde hiç kimsenin burnu kanamamış... Bizimki düşmanını kaçırmış olmakla yetinse ya... Hayır!

— Ne istiyor?

— Birkaç kişi asmadan olmazmış...

— Kaçanları kim tutup getirecek?

— Kaçanları değil... Alaşehir'den birkaç kişi... Kaymakam bey, çok yalvardı. Söz geçiremeyeceğini anlayınca, cezaevinden üç kişi çıkarıp verdi. Bunlar asılmayı çoktan hak etmiş, bulaşık herifler... Birkaç ay önce, bir Rum kızım zorla dağa kaldırıp ırzına geçmişler de, az kalsın, kasabayı Rum çetelerine yaktıracaklarmış... Ethem Bey, üç kişiyi biraz azımsadı, "Yetmez. İdare etmez, şanıma uygun

değil!” diye biraz mızıklandı ama, ben araya girince pek uzatmadı. Herifleri celladına verdi. Yol boyundaki ağaçlara astırdı.

— Demek özel celladı bile var?

— Olmaz mı? İlk günler, “Cemil Bey, biz bu işi cellatsız yürütemeyecegiz. Herkes adam asamıyor. Eli ayağı dolaşıyor, cıvıtıyor, tadını kaçırıyor. Bize zanaatının ustası bir cellat ister. ” deyip durmuştu. Deneye deneye, İbrahim Çavuş’u buldu.

— Usta mı gerçekten?..

— Değme çingene, namussuz herifin eline su dökemez... Anadan doğma cellat... “Adam asacaksın!” demiyorlar mı, iki eli kanda olsa, yalanarak seğirtiyor. Geberesiye hasta yatarken, “Yetiş İbrahim Çavuş... Siyaset var!” diye bağır. Hoplayıp kalkıyor dipdiri... Ethem Bey’in cellat işinde bilgisi derin... “Bu cellat milleti, ya çok soylu kişilerden çıkar, ya da büsbütün ayaktakımından... ” diyor.

— Sen nasıl dayandın bu hergele sürüsünün arasında bunca zaman?

— Sayıyorlar biraz galiba... Çünkü Rauf Bey’i sayıyorlar. Ayrıca Reşit de, Tevfik de beni Makedonya’dan bilir. Birkaç da hüner gösterdik anlayacakları dilden...

— Ne gibi?

— Atıcılık üstüne... Tabancayı çabuk çekmek... Attığını... Şıp vurmak!

— Yarışmalar da yapılıyor demek, arada bir?

— Hayır... Bizimkisi, bir çeşit, aba altından sopa göstermek... Karşısındakine gözdağı vermek... Aslına bakarsan pek büyük bir faydası da yok bunun... Çünkü herifler hiçbir zaman mertçe, yüz yüze vuruşmuyor, arkadan vuruyor. Ama hakçası Demirci’yle baldırı çıplaklarına bakarak Çerkez kopukları çok daha edepli... Yüz kere daha saygılı... Ötekiler, bildiğin hayvan... Demirci, koca albayları, “Bizim oğlan” diye çağırıyor, zorla zeybek oyununa kaldırıyor. Gerisi nasıldır, sen artık anla... Hele güvenmediği birkaç efe var ki, hayvanlıkları sınırsız... Önüne cigara atıyorlarmış subayların, tam

ağzına koyduğu zaman, “Dönder kafanı... Kıpranma!” deyip tabanca kurşunuyla cigarayı ortasından koparıyorlarmış... En küçük şakaları bu... Ethem Bey’le beraber Demirci’yle görüşmeye gittiğimiz zaman herif beni tepeden tırnağa süzdü. Yılan gibiydi bakışları... Biraz baygın gözlerinden kinli bir parıltı geçti. Sonra veremliye benzeyen renksiz suratını buruşturarak sırıttı. Gözünün kuyruğuyla omzundan geriye bakıp “Hefiiiz” diye nazlı nazlı seslendi. Eğilip kulağını ağzına uzatan Hafız’a bir şeyler söyledi. Hafız hemen dışarı çıktı. Biraz sonra bir kutuyla döndü. Efe kutuyu açtı. Pembe atlas kaplamanın üstünde kapkara bir brovning tabanca duruyordu. Uzattı: “Buyur Cemil Bey... Silahşörlüğüne bizden armağan olsun! İyiliğe kullan!” dedi. Alıp teşekkür ettim. Tabancanın üstüne Latince M. D. harfleri altınlar işlenmiş. Bunların üstünde İtalyanların uydurduğu prenslik arması da var.

— Demirci örsü. mü, çingene körüğü mü?

— Pek kestiremedim! Maskaralık ama, çok kanlı bir maskaralık!.. Yüzbaşı Fahri’yi gördün mü yahu, Eşme’de sen?

— Hayır! Kim bu Fahri? Hangi sınıftan?

— Topçu... Bir ara, Tavaslı Ömer Ağa müfrezesinde bulunurdu.

— Duydum evet... N’oldu Fahri’ye?

— Bir ara Demirci’nin güvendiği efelerden birinin Yanına verilmiş... Nazilli’yi düşman boşaltınca görmüştüm. Çok umutsuzdu. “Bunlar çarık hırsızı bile değil” dediydi. Ölü soyucu bunlar! Nazilli’yi boşalttık çekiliyoruz. Kasabayı bir daha dolaşayım dedim. Bir de ne göreyim, efeler dükkânlara, evlere atları, arabaları, eşekleri, develeri yanaştırmışlar, ellerine ne geçerse yüklüyorlar! Önce birine ikisine, ‘Bırakın ayıptır’ diyecek oldum. ‘Hastir ordan Sarıbacak!’ diye terslediler. Biraz üstelesem, hiç bakmayacaklar, kurşunları karnıma dolduracaklar. Koştum bizim efeyi buldum. “Aklın varsa yardım et kızanlara” diye sırıttı. Sonra kaşlarını çattı: “Gâvura mı kalsın?” dedi. “Milleti neden dipçik gücüyle sürdük çıkardık? Mekkâreyi millete vereydik ya!” dedim. Bir laf bellemişler, “Can pazarındayız, mal pazarında değiliz. ” kasılıveriyorlar. Oturdum bir rapor yazdım. 57’nci Tümen Komutanı Şefik Hüsnü Bey’e... O da gitmiş, Demirci’ye

söylemiş... Bizim efe, bana düşman oldu. Şimdi ikide bir yerli yersiz takılıyor. “Oğlum Sanbacak! Sen neden topçu oldun askerlikte? Ölümü az diye mi?” diye laf atıyor. Geçenlerde bir gece cura çalıyordu. “Oyuna kalk” diye tutturdu. “Bilmem” dedim. “Kızanlara koşul! Sen okullu subaysın; çabuk kaparsın!” dedi. Boş bulunup, “Bizde ayıptır. Erkek kısmı oynamaz. ” deyiverdim. Suratı domuza döndü: “Albay Refet Bey erkek değil mi? Efe ‘Kalk!’ deyince bak ne güzel diz vurup dolanıyor. ” dedi. “Dur tamam!.. Siz erkek değilsiniz ki... Sarılacaksınız!” deyip yere tükürdü. “Bu gidişle başım belaya girecek bu hergelelerle. ” dediydi. Meğer içine doğmuş...

— Vuruştular mı sakın?

— Keşke vuruşsalar! Demiryolunu atmak işini Fahri’nin müfrezesine vermişler. Dinamit tam zamanında patlamış, lokomotif yoldan çıkmış ama tren yavaş gittiği için vagonlara bir şey olmamış... İçindeki askerler hemen yere atlayıp ateşe başlamışlar. Böyle bir şey beklenmiyor olmalı ki, müfreze dağılmış. Yiğitbaşı adamlarını bırakıp karanlığa karışmış... Toplantı yerine gelenler bakmışlar ki efeyle birkaç kızan yok... İki gün sonra herifin leşi bulunuyor. Sırtında iki kurşun yarasıyla... Kızanlardan biri, “Ben bu Sarıbacagı o yana giderken gördümdü. Efemizi arkadan vursa gerek... ” diyor. Fahri’yi Ödemiş’te bir ahıra hapsediyorlar. Şefik Bey, çok uğraşıyor ama kurtaramıyor!

—• Kurtaramıyor ne demek? İtin biri, “O yana giderken gördüm” deyince ne olur?

— Ne mi olur? Olayı gözleriyle gören doktor anlattı. Bir ikindiüstü, Yüzbaşı Fahri’yi ahırdan çıkarmışlar. Bir haftadır geceleri sopa çektikleri için, üstü parça parçaymış... Açlıktan uykusuzluktan bitmiş, iki parmak sakalıyla adamlıktan çıkmış. Gündüz ortası, herkesin gözü önünde, beş altı zeybek namlularla dürte dürte getirip bir taş yığınının üstüne çıkarmışlar. Zeybek oyunu oynar gibi kıçlarını çalkalayıp omuzlarını titreterek adım adım gerilemişler.

— Etme yahu!

— Evet gerilemişler... Önden arkadan, domuza atar gibi atmışlar. Ellerini yüzünü kapatıp ileri geri sallanmış, sonra yüzükoyun yıkılıp

baş aşağı sarkmış, bizim Fahri...

— Vay hergeleler vay!..

Maniple durmadan işliyor, telgrafçı anlatılanları hiç duymuyormuş gibi çalışıyordu.

Selahattin başını salladı:

— Çabuk kurtulmalıyız bu it sürüsünden... En kısa zamanda...

Teğmen Faruk acı acı gülümseyerek çaresizlikle dört yanına baktı, bir şey yapmış olmak için şifre sayılarıyla dolu kâğıdı önüne çekti:

— Telgrafın ilk kısmı sizdeydi yüzbaşım... Çözelim mi?

— Sahi, çözün bakalım...

Faruk köşedeki masaya gitti.

Selahattin, Cemil’in önüne dikilip yavaşça sordu:

— Sana hiç bulaşmadılar mı Çerkezler?..

— Hayır...

— Laf dokundurmak gibi... Başka bir terbiyesizlik...

— Yok! Yalnız bir gün bak ne oldu. Bir gün öğleden sonra biraz yatmıştım. Şu kadarını söyleyeyim ki, Ethem kendi başına bırakılsa, adamakıllı terbiyelidir. Ağa oğlu olmaktan gelen şımarıklıkları sırasında gemlense, ağabeyleri de aralıksız dürtüşlemeseler... Demirci de, Ethem de hep o lafı ediyor. “Baltası kütükten çıkarsa bu Osmanlı bizi temizler. ” Gerçekten çok acı bir laf bu... Öyle ya... Osmanlının baltası kütükten çıkınca tepelenmekten başka ne işleri kalır, bu serserilerin?.. Galiba bunu seziyorlar. Kendileri için hiçbir çıkar yol olmadığını anlıyorlar. Er geç pisi pisine öleceklerini yüzde yüz biliyorlar. Bu inanış, heriflerde insanlık bırakmıyor. Kudurmuş çakallara dönüyorlar.

Faruk kâğıdı uzattı. Yüzbaşılar beraber okudular. “Komutanların İstanbul hükümetiyle anlaşmaya kalkmalarındaki en büyük tehlike, hazırladığımız savunma planını bilmeleridir. Bu sebeple kendilerinin İstanbul’a gitmelerini her çareye başvurarak önlemek zorundayız!”

Subaylar önce birbirlerine, sonra yere baktılar.

Selahattin kâğıdı yavaş yavaş yırtarken sordu:

— Evet... Bir gün öğleden sonra yatmıştın?..

— Bir gürültüyle uyandım. Pencereden baktım. Avlunun ortasındaki dut ağacının dibinde bir kalabalık... Birisi avaz avaz bagınyor. Bileklerini birbirine bağlayıp ağacın dalma attıkları bir iple çekerek kollarım germişler. Belinden yukarısı çıplak... Kırbaçlıyorlar. Hemen inip yetiştim. Kırbaçlayan Ethem Bey'in ağabeyisi Tevfik... Allah yarattı demiyor. Seyredenler beni görünce açıldılar. “Nedir? Ne yapmış?” diye sordum. Kırbacı indirip yüzüme baktı... Geçmiş gün... Kumar mı oynamış, içki mi içmiş... Yoksa kötü bir kadına mı gitmiş... Böyle bir şey... “Bağışlayın bana... Yeter bu kadar... ” dedim. “Yetmez, Cemil Bey, siz bunları bilmezsiniz” dedi. Birden kızdım, uyku sersemi... “Sizin bildiğinizi ben neden bilmezmişim?” diye sordum. Sordum ama, sesimi ben de beğenmedim. “Bilmezsiniz, çünkü bu köpek oğlu, köle soyundandır. ” dedi...

Telgrafçı gene parmağını havada sallayarak Cemil'i susturdu:

— Mustafa Kemal Paşa, “Cemil Bey, orada mı?” diye soruyor!..

Cemil makinenin Yanına gitti:

— Evet komutanım...

— Ali Fuat Paşa hazretlerinin Fahrettin Bey'e çektiği telgrafı Bekir Sami Bey'e veriniz. Dikkatli olun!.. Önemli bir şey çıkarsa, beni makine başına isteyin!

— Baş üstüne komutanım.

— 174'üncü Alay Komutanı Yarbay Rahmi Bey'den haber bekliyorum. Rahmi'yi var gücünüzle destekleyin. Başına bir felaket gelmesin!

— Var gücümüzle desteklemeye çalışacağım komutanım!

— Dikkat Cehennem... Bursa'yı birine kaptırdın mı bozuşuruz!

— Kaptırmayız Allah'ın izniyle komutanım!

— Hepinizi gözlerinden öperim, çocuklar!

— Sağ olun komutanım!..

Üstü rakamlarla dolu kâğıdı, telgrafçıdan aldı:

— Teşekkür ederim! Yoruldunuz!

Selahattin yorgun, usanmış sordu:

— Sen ne dedin?

— Neye ne dedim?

— Tevfik Bey'in "köle soyudur" sözüne?

— Ne diyeceğim? "Ama ben köle soyundan değilim" dedim.

— Elin tabancadaydı...

— Evet...

— Kırbacı bıraktı, koluna girdi...

— Aşağı yukarı...

Cemil, utangaç utangaç gülümsedi.

2

— Anzavur bizim alayları bozmuş binbaşım... Bizim alayları bitirmiş Anzavur imansızı...

Cemil yataktan doğruldu. "Nerde, ne zaman, kim söyledi?" demeye kalmadan, Teğmen Faruk içeri girdi:

— Rahmi Bey'i öldürmüşler yüzbaşım... Yarbay Rahmi Bey'i...

Cemil, bir Kör Şaban'a, bir Teğmen Faruk'a bakarak kalakalmıştı.

Kör Şaban, iki adım geri çekilip sözü Teğmen Faruk'a bıraktı. Bir iskemle alıp oturan Faruk'un dudakları titriyordu.

Cemil sordu:

— Pusuya mı düşürmüşler?

— Hayır... 48 saat vuruşmuş... 5000 kişiye karşı 200 kişi... Bire yirmi beş... Yarbay Rahmi Bey'le çok şey kaybettik yüzbaşım... Emrindeki birliklere şaşılacak bir kolaylıkla güven veren bir komutandı. 200 kişiden hemen hiç kimse kurtulmamış... Rahmi Bey, düşene kadar, hiç kimse bir adım gerilememiş... Tanırdınız değil mi?

— Tanımaz olur muyum? Gazze savaşlarında yan yana vuruşmuştuk. 5000 kişi miymiş Anzavur'un çapulcuları?

— "Belki daha da çok. " dediler.

— Kim dedi? Böyle sıralarda, bilirsin ya, sayılan şişirirler.

— Haber getiren arkadaş, sayılan şişirecek adam değil... Belki tanırsınız onu da Filistin cephesinde bulunmuş... 4'üncü Ordu Kurmayı'nda... Kurmay Binbaşı Nuri Bey...

Cemil biraz düşündü:

— Sakallı bir Nuri Bey vardı ama... Galiba kurmay değildi.

— Bu Nuri Bey, Galiçya'dan gelmiş savaşın sonuna doğru, Alman-Avusturya birlikleriyle...

— Yıldırım Grubu'na gelenlerdense tanımam! Rahmi Bey'in kurmayı mıydı?

— Hayır! Emekli... Son savaşlarda esir düşenlerden... Başından yaralanmış... Emekliye ayırmışlar. Gönen dolaylarında toprakları varmış... Dinlenmeye gelmiş... Rahmi Bey'le tanışırlarmış... Alayın Anzavur üstüne gideceğini duyunca, dayanamamış, filintasını da alıp koşmuş...

— Nerde şimdi? Komutanın yanında mı?

— Hayır, aşağıda... Bacağındaki yaranın sargısını değiştiriyorlar.

— Ağır mı yarası?

— Kurşun kemiğe değmemiş ama, yara bakımsız kalmış...

— Ne anlatıyor Anzavur için?

— Derli toplu bir şey dediği yok... Çok kan kaybettiğinden dermansız! Yatacak yer uydursak...

— Koş Körağa. Yarasının tımarı bittiyse omuzla getir! Burada yatıralım!

Kör Şaban, sözü ikiletmeden fırladı:

Teğmen Faruk bir cigara yakarken Cemil sordu:

— Nasıl gelebilmiş buraya kadar yaralı yaralı?

— Filistin’de bulunmuş çavuşlardan biri, acımış... Rahmi Bey vurulunca, Sağ kalanlar karanlıktan faydalanıp canlarını kurtarmak istemişler. Rahmi Bey vurulduğu zaman, 200 kişiden 12 kişi kalmışlarmış... Çavuş, ata bindirip yedeğinde getirmiş Binbaşı Nuri Bey’i... “Anzavur subayları öldürdüğü için bırakıp savuşamadım!” dedi. İyidir Rüstem Çavuş... Ağlıyor çocuk gibi... Rahmi Bey’i çok severdi. O kadar üstelediği halde bırakıp gitmemişti memleketine...

Yüzbaşı Selahattin elinde birkaç kâğıtla içeri girdi:

— Duydunuz mu olanları?

— Rahmi Bey işini mi?.. Evet!

— Çok yazık Rahmi Bey’e...

— Doğru mu acaba, Anzavur’un başına binlerce kişinin toplandığı?

— Doğru sanırım!

— Komutan Bey, Bursa’nın savunması için ne düşünüyor? Gönen’le Bursa arasında, kuvvet...

— Yok... Bereket versin, Anzavur Bandırma’ya dönmüş... Eğer, aldığımız haber bizi şaşırtmak için yayılmış değilse...

— Nedir o kâğıtlar?

— Rezillik... Yusuf İzzet Paşa, Kirmasti’deki 172’nci Alayı da Anzavur’un üstüne sürmek istiyor! Telgraf, Yarbay Kasap Osman’dan... Böyle bir emri dinlemeyeceğini bildiriyor. Üstüne gelen olursa vuruşacak... Doğrusu da bu... Gücü ancak buna yetebilir.

— Komutan ne dedi?

— Komutan şimdilik karışmıyor. Saldırı emrinin, tümenden geçirilmesine kızdı. Karşılık vermeyecek... Bir saatten beri Balıkesir’i bulmaya çalışıyoruz! 61’inci Tümenle görüşmeden bir şey yapmayacak sanırım. Elindeki kâğıtları bir zaman karıştırdı. Bakın, 20’nci Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa neler yazıyor?

“56’ncı ve 61’inci Tümen komutanlarına: 14’üncü Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa’dan aşağıdaki telgraf alınmıştır: 20’nci

Kolordu Komutanlığına: Harbiye Nezareti'nden gelen 25 Mart 1920 günlü telgrafnamede yazılı olaylar, kolordum bölgesinde meydana gelmediğinden ve tersine sizin kolordunuzu ilgilendirdiğinden tıpkısı aşağıya yazılmıştır. Lazım gelen işlemin yapılmasını, bu telgrafı aldığınızın bildirilmesi rica olunur. Harbiye Nezareti'yle doğrudan doğruya konuşmaya başlanılmıştır efendim. 14'üncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Harbiye Nezareti telgrafının tıpkısı: Şifre 441 Harbiye: 25 Mart 1920. On Dördüncü Kolordu Komutanlığı'na. İngiliz devletinin siyasal temsilcisi, hükümetimize verdiği yeni bir notada, Lefke çevresindeki başıbozuk sergerdesinin 24 Mart 1920 tarihinde oradaki İngiliz komutanına, akşam saat dokuza kadar geri çekilmesini, yoksa vuruşmaya başlayacağını bildirmek suretiyle gözdağı verdiğinden, ve o gün, o saatten sonra ateşe de başladığından, Osmanlı hükümetiyle başvekilin sorumlu tutulacağını bildirmiştir. Sürekli olarak yazıldığı üzere böyle bir olayın millet ve memleketin başına açacağı bela ile bunu sonucunda doğacak tehlikenin büyüklüğü sizce de bilindiği için, hemen ateşin kesilmesi, saldırının hemen durdurulması, işgal kuvvetlerine, hele İngiliz birliklerine karşı hangi şart içinde olursa olsun, hiç karşı gelinmemesi, sonucun bildirilmesi beklenir. Vatanın yüksek çıkarlarının istediği barış ve uysallığın korunmasıyla gerçek durumun yerinde incelenmesi için bir heyet hemen yola çıkarılmıştır. Bu heyete bağlı Binbaşı Salih Bey, bir gün önce Haydarpaşa'dan trene binmiştir.

Harbiye Nazırı Orgeneral Fevzi

56'ncı ve 61'inci Tümen komutanlarına: Anadolu ve bütün milletin resmen ve zorla işgal edilmiş olan başkentle her çeşit haberleşmenin kesilmesine Heyeti Temsiliyece karar verildiği halde, bu karara uymayan Yusuf İzzet Paşa'ya tarafımızdan karşılık verilmemiştir. Askeri birliklerimizin başarıdan başarıya ulaştıkları bugünlerde, milletin birliğini ve kurtuluş gayretlerini önlemeye çalışan bu gibi davranışlara meydan verilmemesini ve sonucun bildirilmesini rica ederim. 20'nci Kolordu Komutanı Ali Fuat İstanbul'dan yola çıkarıldığı bildirilen heyet için, Lefke'deki 24'üncü Tümen Komutanı Yarbay Mahmut Bey verilen emrin tıpkısı, bilgi edinilmek üzere

eklenmiştir. Dakika geciktirilmeyecektir. Lefke'deki Yirmi Dördüncü Tümen Komutanı Mahmut Bey'e: İngilizlerin işgali ve esirliği altında bulunan Harbiye Nezareti'nce milletin istekleriyle başlayıp sürdürülen başarılarımızı kösteklemek için bazı heyetlerin İstanbul'dan Anadolu'ya gönderilmesinin kararlaştırıldığı anlaşılıyor. 23 Mart 1920 gününde Haydarpaşa'dan İngilizlerin treniyle yola çıkan ve içlerinde Harbiye Nezareti Başyaveri Salih Bey'in de bulunduğu ve aynı derecede hepimize belli ve güvenilir kişiler, doğruca ve fakat açıkça ve resmen gözaltında olarak hemen Ankara'ya gönderilmeli, kişilikleri bizce bilinmeyenlerinse, işleri ve rütbeleri ne kadar yüksek olursa olsun, hemen orada kapatılarak haklarında yapılacak işlemin öğrenilmesi için durumun bildirilmesi rica olunur. Bu emrimiz üstüne 24'üncü Tümen Komutanı, Harbiye Nazırlığı Başyaveri Binbaşı Salih Bey'le heyet üyelerinde Sinop Milletvekili Doktor Rıza Nur, Kastamonu Milletvekili Yusuf Kemal, Eskişehir Milletvekili Abdullah Azmi ve Konya Milletvekili Hoca Vehbi Efendileri göz hapsi altında Ankara'ya göndermiştir. ”

Selahattin kâğıtları indirip başını salladı:

— Arapsaçına döndü bu işler...

— Aldırma! Anzavur şaşırtma veriyorsa, biz Bursa'yı nasıl savunacağız, ona bakalım!

Faruk atıldı:

— Bursalı davranmazsa, savunamayız!

— Bursalının davranacağını hiç ummuyorum.

— Kasap Osman Bey'in tümenini buraya getirsek?

— Sen Kasap Osman Bey'i tanıyor musun?

Cemil biraz düşündü:

— Şöyle bir gördüm! Yakından tanımam!

— Az kalsın, Kirmasti'de asmadık adam bırakmayacaktı. Bereket bizim kurmay başkanı gitti, görüştü de, o zamandan beri iyi kötü yargılıyormuş... Kötülüyorum sanma!.. Kasap'a çok şeyler borçluyuz.

Önce 56'ncı Tümeni meydana getiren 200 er burda, Yarbay Kasap Osman Bey'in sorumlu düşmeye metelik vermemesinden duruyor!

— Anlamadım.

— Padişahın çiftliğindeki on binlerce koyuna resmen el koymasaydı, kaynattığımız kazanlardaki eti biz zor bulurduk.

— Padişahın çiftliğini mi yağmaladı?

— Kendisine bakarsan, yasalardan dışarıya hiç çıkmamış... "İmzayı mühürü bastım, savaş vergisi aldım" diyor. "Biz burada padişahın mülkünü savunmakta değil miyiz?" diyor, "Ceremesini çekmek hepimizden önce, padişaha düşmez mi?" diye yumruğunu masaya vuruyor gümbür gümbür... Önceleri 172'nci Alayı çeteye çeviriyordu az kalsın, zor güç önledik. Şimdi yanında, özel koruyucu adıyla 35-40 kişilik bir başıbozuk çetesi var. İpten kazıktan kurtulmuş serseriler... "İşler her zaman ordu zagonuyla dönmez bacanak... Bunun gecesi olur, gündüzü olur. Daralırsın. Emir yetişmez. O zaman vurursun başıbozukluğa... " diye kasılıyor. Hayır, Bursa'ya takım taklavat gelse, güç yetiremeyiz. Ortalığı karıştırır ki, Mustafa Kemal Paşa gelse düzeltemez!

Ayağından yaralı binbaşı kapıda göründü. Bir kolunu sağlık erinin, öbür kolunu Kör Şaban'ın omuzuna atmıştı. Sıkılgan gülümsemesi bu halinden utandığını meydana koyuyor, yıpranmış üniformasıyla bir kurmay binbaşından çok, işi gücü okumak olan bir yedeksubaya benziyordu.

Cemil, "Şöyle getirin!" diye boş karyolayı gösterdi.

— Rahatsız olmayın rica ederim!. , iskemle iyi... Rahatsız olmayın!

— Uzanın binbaşım! Geçmiş olsun!..

— Mersi efendim!

Esirlikten dönenlerde, ya da, uzun zaman yattıkları cezaevinden yeni çıkanlarda görülen kof bir semizliği vardı. Sol gözü durmadan seğiriyordu.

— Önemli değil... Hiç önemli değil... Kemiğe değmemiş. Basabiliyorum! Garibi şu ki... Bunca yıl... Önemi yok... Birden kendini

topladı. Özür dilerim beyler! Başınız sağ olsun! Rahmi'yi kaybettik! Tanıyorsunuz! Yiğitliğini bile övmek, hatırasına hakaret olur! Affedersiniz! Ben Kurmay Binbaşı Nuri! 4'üncü Ordudan... Harbiye Nezareti'nde Alman heyetiyle çalıştım uzun zaman... Biraz Çanakkale'de, biraz Galiçya'da bulundum!

Cemil arkadaşlarını tanıştırıp sordu:

— Rahmi Bey'le Filistin'de mi beraberdiniz binbaşım?

— Evet, Filistin'de... Allah rahmet etsin! Ölmeyebilirdi. Kendini öldürmek istiyor gibi davrandı. Ölümü aradı enikonu... Üstüne gitti. Akşam bastırırken, söyledim. Düşmanla aramız, üç yüz metre var yoktu. Herifler, sürünerek yaklaşıyorlardı. Alayın en önündeydi. Gerilemek istemedi. Söylediklerimi duyduğuna emin değilim. Duyduysa da, anlamamıştır. Başka şeyle düşünüyor gibiydi. Dikkatle bir yere bakıyordu. İki kere "Deli bunlar" dediğini zannederim. "Hemen koş... Ata bin... Bursa'ya yetiş... Durumu bildir" dedi. "Rica ederim... " demeye kalmadı, aramızdan bir kurşun geçti. Benim Sağ kulağımla, rahmetlinin sol kulağının iki parmak açığından... "Emrediyorum" dedi. Filintasıyla ateş edip, herifi düşürdü. Sonra iki kere, "Git" anlamına elini salladı. Gülüyordu. Birden çok neşelendiğine eminim. Evet, birden neşelendi nedense...

Binbaşı Nuri Bey, yalvarır gibi su istedi, iki yudum içti:

— Sağlık çavuşu, birkaç güne kadar sargıyı ufaltacağını söyledi. Doğru mu?

— Doğrudur.

— Doğru olsun!.. Hiç değilse, bastonla gezebilmeliyim!.. Böyle kımıldamadan yatmak insanı büsbütün bunaltıyor. Anzavur'dan ne haber?

— Hiç...

— Bursa'ya saldırır mı dersiniz?

— Belli olmaz!..

— Saldırırsa, ev ev, sokak sokak çarpışmalıyız!.. Bana bir tüfek bulacaktı çavuş... Unuttu mu? O zamana kadar, bunun üstüne

basamazsam, beni pencerenin önüne koyup gideceksiniz! Söz verdi çavuş...

Selahattin yere bakarak konuştu:

— Çavuş söz vermiş ama, tümen komutanı “Olmaz” diyor. İlk araba kervanıyla Eskişehir’e gönderecek sizi...

— İstemiyorum... İnsanlar orduda belli bir rütbeyi aştılar mı, yorulmak diye bir şeyin var olduğunu unutuyorlar. Eskişehir bana, dünyanın öbür ucu kadar uzak geliyor! Burası iyi... Burada bırakın beni...

Kurmay Binbaşı Nuri Bey, seğiren gözünü eliyle kapattı, yarası sızlıyormuş gibi yüzünü buruşturdu:

— Çavuş, tüfeği getirsin bugün... Elli mermi yeter. Otuz da yeter. Mermi bulunuyor mu? Bulunamıyorsa, on on beş olsun... Boşa atmayana çok bile...

Faruk çekinerek sordu:

— iyi atar mısın binbaşım?

— Eskiden biraz atardım. İnsan iyi bildiği şeyleri kolay unutmaz! Bu sefer çarpışırken baktım, pek kaybetmemişim. Ellerim de, umduğum kadar titremedi. Ben pek savaş subayı sayılmam ama, barut kokusu...

Subaylar ağır bir hastayı dinlenmeye bırakır gibi ayaklarının ucuna basarak çıktılar.

Binbaşı Nuri Bey dalmış gitmiş, yalnız kaldığını bile fark etmemişti.

— Haydi hazırlan Cemil! Hemen Kirmasti’ye gidiyorsun!

— Kirmasti’ye mi, niçin?

— 172’nci Alay Komutanı Kasap Osman Bey’i alıp getireceksin...

— Ne demek alıp getirmek? Hatlar kesik mi?

— Değil ama yüz yüze konuşmadan olmaz! Kolordu, bizden habersiz Osman Bey’i de Anzavur’a saldırtmak istiyor!

— Yetişmiyor mu, 176’ncı Alay’ın başım yedikleri? Deli mi bunlar?

— Artık bilmem... Rahmi Bey’in ölüm haberi, Bandırma’yı anlaşılan allak bullak etti. Kasap Osman deliye dönmüş... Tümene yazdığı telgrafı görsen, gülmekten katılırsın? Eskiden beri dikbaşlıydı ama, bu sefer iyice kudurmuş... Bandırma’yı basmaktan filan laf ediyor. Gidip görüşeceksin de, okşalayarak alıp geleceksin!

— Allah Allah... Ne karışık işler... Anzavur, padişah adına yürüyor üstümüze... Yusuf izzet Paşa da tanımıyor Ankara’yı... Sonra elindeki kuvvetlerle Anzavur’a saldırmak istiyor! Sapıtmak olur ama... Biraz daldı. Ne zaman çıkacağım yola?

— Hemen... Şaban’a haber verdim. Hayvanları hazırlıyor.

Komutan dedi ki, “Yarbay Osman Bey, yalnız gelsin” dedi, yalnızdan maksat çetesini istemiyor. “Bize buradaki serseriler elverir” dedi. Bazı bazı, ödlekliği tutar bizim Kasap Osman Ağa’mızın... Ürkütmeden getireceksin. “Koruyucusuz gelemem” diye direnmeye kalkarsa, ne yapacağını bilirsin!

— Kolay!..

— Söyle Kasap’a, işin şakası yok... Yusuf İzzet Paşa, “Dinlemezse, ellerini bağlayıp gönderin. ” diyor. Hadi tümene uğra da, Yanına biraz para al...

Cemil, tümenden para alıp komutana, “Allahaısmarladık” dedikten sonra avluya indi. Kör Şaban’a atını getirmesi için elini salladı.

Marmara Denizi’nin üstünde, güneş bulutları parçalıyordu. Geceyi yarı yoldaki köylerden birinde geçirmeyi düşündüğü için Cemil yamçısını almamış, içine kurt postu geçirilmiş kısa gocuğunu, kısa konçlu çizmelerini giymişti. Belindeki fişeklik, Çerkez kaması, boynundaki dürbünle subaydan çok çeteciye benziyordu.

Kör Şaban’ın güçlükle getirdiği kara atına “Höst Karaoğlan” diye seslendi. Ethem Bey’in, ilk vurgundan armağan ettiği yarım kan Arap atı, sahibinin sesini tanıyarak kulaklarını dikti. Nazla kişneyip avlunun taşlarını döverek şımardı. İyi bakılmıştı. Gençti. İnce uzun bacakları, ince uzun boynu, insan gibi akıllı akıllı bakan gözleri vardı.

Kör Şaban, atın uzun kuyruğunu örüp toplamış, başlığındaki gümüşleri iyice parlatmıştı. Filinta, eğerin önündeki kılıfta asılıydı.

Cemil, hayvanın yelesini sıvazladı, boynunu iki kere okşar gibi şamarladı, üzengiye basıp, “Haydi uğur ola” diye üstüne sıçradı.

Geceyi, muhtarına güvenilen bir göçmen köyünde geçireceklerdi.

Kör Şaban, nereye, niçin gittiklerini anlamak için, çarıklı kurmaylık edip ağız aramadığına göre yolculuğun sebebini öğrenmiş olmalıydı.

Cemil, erlerin, en gizli haberleri ne kadar kolay öğrendiklerini, öğrenemediklerini de, duruma göre, ne güzel yakıştırdıklarını biliyordu. Bir cigara yaktı:

— Yamçını almamışsın Körağa?

— Almadık.

— Neden?

— Sen almayınca...

— Hani kalpağı değiştirecektin?

— Sen değiştirmeyince...

— Anzavur millete yemin ettiriyormuş, Kurana el bastırıp... “Her biriniz, kalpaklı İttihatçı geberteceksiniz, cennetlik olalım derseniz” demekteymiş...

— Demekteymiş ya, bizden neyi alıp verememekte bu domuz?.. Biz bunun atlarını, davarını mı sürdük? Tövbe hey Allah... Aklımın ermediği... Bu herif, padişah hainliğini bize neden bulaştırmaya çabalar? Biz padişah hainiymişiz de, önceleri, Balıkesir Millicilerine “Beni içinize alın, başınıza geçirin. ” demesi neyin nesiymiş bakalım?

— Böyle bir şey mi demiş?

— Demiş ne güzel... Balıkesir’in Millicileri, “Olmaz! Bizim eşkıya takımıyla işimiz yok. ” deyince, öfkesinden kuduz ite dönmüş bu Anzavur. Kendisi başa geçeydi, Milliciler padişah haini değildi, öyle ya?..

— Bursalılar mı söylüyor bunu?

— Bursalılar söyler mi? Bursalılar benim gördüğüm, çoğunlukla Anzavur’u tutmakta... Hoca takımı, tüm Anzavurcu... Duyduğum

doğruysa, bizim Bandırma'daki kolordu komutanımız da, Anzavur'dan yanaymış...

— Yalana bak!.. Kim uydurmuş bunu?

— Yalanlığı meydanda... Koca bir kolordu komutanı, nasıl bir...

Kör Şaban "Avanak olmalı ki" diyerek sözün ardını getirmeyince, Cemil, güldüğünü belli etmeden sordu:

— Evet... "Nasıl bir" diyordun?

— Dediğim... Nasıl bir... Komutan olmalı ki... Anzavur'u tutmalı!.. Bursalıya bakarsan, binbaşım, bu Anzavur, padişahın Anzavur'uymuş... Bu Anzavur padişahın Anzavur'u da, öldürdüğü bunca subay padişahın subayı değil mi? "Elimde ferman, dilimde Kuran, göğsümde iman" diye gelmekteymiş bu Anzavur... Ferman, padişahın fermanı öyle ya?.. Bizi kırsın diye mi vermiş fermanı, padişah, bu Anzavur'a?

— Yok canım... Uyduruyor kerata!.. Milletin bilmezlerini kandıracak da soygunu gerine gerine yapacak...

— Kandıracak evet... Diyesiymiş ki bu Anzavur: "Bu Milliciler, karıyı kızı anadan çıplak soyup hamamlara dolduruyorlar da, gönül eğliyorlar" diyesiymiş... Karıdan kızdan geçtik, bizim hamam yüzü gördüğümüz mü var, imansız yalancı?.. Bu Anzavur neden kızdı? Bursalı neden kızmakta bize sipsivri?.. "Köylü milletinin aklı ermez" diyelim... Ya hacıya, hocaya ne diyeceksin? Tümende bir bölüğü neden dolduramamakta bakalım, bizim komutan bey?.. "Erlerin savuşması hocaların kışkırtmasından" dediler. "Bu contürk subayların lafına bakmayın! Bunlar tüm farmason... Hepsinin dini imanı para... Bunlar, 'Cehenneme gider misin?' denildikçe, "Aylık kaç?" diyen gözü doymaz takımı... " demektelermiş hocalar! Hadi onlar dedi, diyelim... Ya bizim eşek eratımızın inanması neyin nesi? Geçenlerde tavlada, biri bu lafı attı ortaya... Baktım, hepsi kafa sallamakta... Kızdım ki ne kadar... "Durun hele kardaşlar" dedim, "Bu bizim subaylarımızın aylığı kaç kuruş ki. 'Aman kesilmesin' diyerek dünyayı ateşe vereler?" dedim. "Teğmen ayda 6 pankanot almaz mı?" dedim. "He" dediler. "Yüzbaşının aylığı?" dedim. "Dokuz buçuk

pankanot” dediler, “Ya binbaşınınki?” dedim. “On yedi buçuk” dediler. “Peki, bir Osmanlı altını kaç pankanot?” diye sordum, içlerinden biri bilirmiş... “Geçenlerde bozdurdum Şaban Ağa, 6 pankanot” dedi. “Peki... Er tayını almasalar, bu bizim subaylarımız her ay tüm açlıktan gebermezler mi?” dedim. “Orası öyle... ” dediler. Dediler ama, ertesi gün baktım, beşi altısı gene savuşmuş... “Bu contürk subayları, aydan aya, eşek yükleriyle para alacak diye, biz burada at gübresi mi temizleyeceğiz? Padişahımızın “Askerlik paydos” fermanı varken, kendimizi Anzavur Paşa’ya mı kırdıracağız” diyerekten geçip gitmiş reziller... Ama doğrusunu ister misin Binbaşım?

— Neyin doğrusu Körağa?

— Bu bizim askerin savuşmasının...

, — Nedir?

— Bu bizim asker savuşur savuşmaya... “Beni tutup asarlar. ” demez. Ama, beylik silahı mermileriyle alıp savuşmak yoktu şimdilere kadar... Ateşkesten bu yana, herkes silahı alıp savuşur oldu. Çünkü bugün eşkıyalık günü... Burda kurtlu baklaya askerlik edeceğine, gider çete yazılır, kemerini koynunu doldurur. Çete başları, silahıyla gelene şu kadar aylık vermekteymiş. Hele altına bir de hayvan uydurdun mu Anzavur’da aylığın yüz pankanot, yüz elli pankanotmuş... “Ya devlet başa, ya kuzgun leşe... ” hesabı...

— Eşkıyalığa çıkmış da devlete konmuş adam var mı?

— Yok ama, avanaklığı n’apalım? Benim kızdığım, “Subaylar şu kadar aylık almakta” diye savuşanların, kendilerine geldi mi, subay aylığından üstün aylık umması... Millet kısmı avanak olmasa, Anzavur gibiler meydan mı alabilir böyle sırada? Dünyanın vidası çıktı ki, yerine gireceği hiç kalmadı. Evet... Bizim komutanın bu Kasap Osman Bey’i Bursa’ya istemesi doğru... Baktı ki, başka çıkan kalmadı, “Gelsin de şu Bursalıya, dünyanın kaç bucak olduğunu göstersin az biraz... ” dedi.

— Böyle bir laf mı var arada?

— Var... Tümendeki askerin içine fısıltı düştü ki, hiç sorma... “Bursalının dili dişi kitlendi” denilmekte... Göçünü bağlayan

baglayanaymış... Çünkü Kasap Osman Bey'i gayet yaman söylediler binbaşım... Kasap Osman Bey, düşüne gireni "Vay benim düşümde senin ne işin var?" diye asar mıymış gerçekten?.. Uçanla kaçan kurtulmazmış ipinden öyle mi?

Kör Şaban'ın "İpinden uçanla kaçan kurtulmazmış" dediği 172'nci Yaya Alayı Komutanı Yarbay Kasap Osman Bey, orta boylu, tıknazca, suratı asık, bakışları donuk -yorgun bir adamdı. Sol eliyle sağ bıyığını aralıksız kurcalayarak konuşuyor, sanki karşısındakini "Assam mı, asmasam mı?" diye bir zaman süzüyordu da, sonra asmaya karar verip "Bugün mü sallandırsam, yarın mı?" diye dalıp gidiyordu.

Alay karargâhındaki koruma düzeni çok sıkıydı. Avlu kapısında bir erle bir çeteci duruyor, bunlar içeriye emirsiz kuş uçurmuyordu.

Kasap Osman Bey, Cemil'i çok bekletmedi. Ayakta karşıladı, elini uzattı:

— Buyrun Cemil Bey... Selahattin'den gece bir telgraf aldım. Siz, beni, belki unutmuşsunuzdur ama, ben Cehennem Yüzbaşı'yı unutmadım. Yolculuk nasıl geçti? Uygunsuz bir şey olmadı ya?..

— Olmadı yarbayım...

— Yanınıza yalnız emir erinizi almışsınız... Yanlış... Kabadayılığın sırası değil. Rahmi de kabadayılık etmeye kalkıştı ama... Çok severdim. Başka durumda öleydi, yüz kat daha yanardım. Böyle karışık sıralarda, kendimizi kollayacağız. Palaskasına bağlı tabancasının yerini aralıksız değiştiriyordu. Benim biraz işim var. isterseniz burada bekleyin. İsterseniz siz de gelin!..

— Selahattin, buraya neden gönderildiğimi de telgrafladı mı efendim?

— Hayır-... "Cemil Bey size söyleyecek" dedi. Şu işi bitirelim de konuşuruz.

— İşiniz uzunsa... Şimdi konuşsak...

— Uzun değil... Aslına bakarsanız, bu işi tümen kurmay başkanı başıma doladı. Yargılamadan adam asmayacakmışız. Pekâlâ!

Yargılayalım bakalım!

— Şimdi birisini mi yargılayacaksınız?

— Evet... Haydi gelin de, Allah için tanık olun... Bir de bana “Yasa tanımaz” derler...

Kalpağını sağ kaşının üstüne eğdi. İri mahmuzlu çizmelerini şakırdatıp döşemeyi gümbürdeterek yürüdü.

Sofaya çıktığı zaman, er, erbaş, subay, kim varsa, kendilerini duvar diplerine atarak kaskatı kesildiler. Kocaman sofada birden ses soluk kalmamış, sinek vızıldamaz olmuştu. Kasap Osman Bey, çevresine saldığı dehşetten kasılarak, gıcırtılı, şakırtılı, gümbürtülü, çatırtılı adımlarla yürüdü.

Önünde bir erle bir çetecinin nöbet beklediği kapıya yaklaştı... Top gibi gürlerdi:

— Harp divanı üyeleri geldiler mi?

Komutana karşılık vermeyi er de göze alamadı, çeteci de...

— Söyleseniz herifler... Ulan geberdiniz mi?

Ağzını açıp kapayan erin korkudan sesi çıkmıyordu, Laz çetecinin dili büsbütün dolaşmış, büsbütün anlaşılmaz olmuştu.

— Tüh Allah belanızı versin ayılar! Ulan size adam diyenin...

Kanadı var gücüyle iterek duvara çarptı.

İçerdekiler hemen ayağa kalkıp dimdik hazır ola geçtiler.

— Burdasınız... İyi... Cemil’e döndü, işte bizim yargı heyeti. Teğmen Selâmi’yi tanır mısın? Topçudur. Beriki Gökgöz... Ahmet... Alay emir subayı... Efendiler, size ordumuzun ünlü Cehennem Yüzbaşı’sını tanıtırım. Tümenden geldi. Yargı işlerinde, nasıl kılı kırka yardığımızı görsün de, tümen kurmay başkanı beyefendiye anlatsın... Kaç kişi var?

— Üç kişi komutanım...

— Sorguları morguları tamam mı?

— Tamam komutanım...

— Neyin nesi?

— Eşkıya yataklığı... Hayvan hırsızlığı... Bir de Mudanya'dan gelen İngiliz casusu...

— İyi, haydi iş başına... Siz şuraya oturun Cemil Bey... Bir an düşündü. Üyelik etmek ister misiniz Alay Harp Divanı'nda?

— Teşekkür ederim. Gerekmez!

— Sen bilirsin...

Masaya oturdu. Üyeleri de iki yanına aldı. Tabancalı bir çavuş yazıcılık, bir başka çavuş da çağırıcılık yapıyordu.

Kasap Osman'ın ünlü harp divanına, önce bir hayvan hırsızı alındı. Yaşlı adamdı. Suratının buruşmamış yeri kalmamıştı. Sıska göğsü hırıldıyor, odadakilere küçük çakır gözleriyle, korkusuz, biraz da keyifli bakıyordu. Yanında getirdiği ekmek çıkınını ayaklarının dibine bırakmış, ellerini namazda durur gibi edeple, göbeğine bağlamıştı.

Yarbay Kasap Osman Bey, heyecandan pürüzlenmiş bir sesle boğuk boğuk emretti:

— Oku bakalım şunun kâğıdını!

Alay için satın alınmış iki dana çalınmış, sürülen iz gidip çoban Recep'in sürü gezdirdiği yere dayanmıştı. Çoban Recep danaların rengini, boyunlarına bağlanmış kuşakların cinsini söylüyordu ama, çekip götürenleri tanımadığında direniyordu.

Kasap Osman Bey yargıya girişti:

— Adın ne senin herif?

— Recep beyim... Köylü, Yalak der. Yalak Recep...

— Neden sana yalak demiş köylülerin?..

— Bilmem... İstemezin biri, Yalak demiş vaktin birinde... Kalmış Yalak...

— Baban da Yalak mıydı?

— Babamız... Rahmetli... Pelvandı Komutan bey... Ünlü pelvandı bizim babamız. İsmail Pelvan dedin mi?..

— Nerelisin?

— Göçmeniz... Doksan üçte Tuna boyundan...

— Yaş kaç?..

— Kafa kâğıdımda ne yazar bilmem. Elli beş varız allalem... dedi ki altmış...

— Ne iş yaparsın?

— Çobanız Karakaya köyünde...

— Sen çalınan danaları görmüşsün...

— Gördüm... Biri kara dana, biri sarı ala... Biz düve deriz. Birinin boynuzları kütçe, nah parmağım gibi... Baş parmağını gösterdi. Böyle...

— Danaların boyunlarındaki kuşakları da görmüşsün...

— Gördük... Birini kırmızı yün kuşakla çekerdi besmelesiz, öbürünü askeriyenin palaskasıyla...

— Kim bunlar?

— Seçemedim akşam karanlığında... Töbeee... Sabah alacasında...

— Danaların rengini, boynuzunu seçmişsin, boyunlarına bağlanan kuşağı seçmişsin... Çekip götüren herifleri nasıl seçemezsin?

Çoban Recep edeple yere baktı. Kırçıl bıyıklarıyla kırçıl sakalı arasında yumuşacık gülümsüyor, danaları çalan zıpırlardan korktuğu için adların söyleyemediğini komutan beyin bilip kendisini bağışlayacağına güveniyordu.

— Vay ulan Papas! Vay ulan Rumeli çingenesi... Bir de gülersin ha... Ulan gülmek n’oluyor? Heriflerin adlarını söyle... Söyle dedim, gidiyorsun, pezevenk...

Çoban Recep gözlerini şaşkın kırpıştırdı.

— Seçemedim sabah alacasında be komutan bey... Seçemezsin sen de olsan! Köy yerinde... Beni getirmeyecekti buraya başçavuş... İz verdikse günaha mı girdik hükümatımıza?..

— Son defa soruyorum! Kimdi danalarımızı çalanlar?

— Seçemedim inan olsun!

— Kes... Benden günah gitti. Yazıcıya döndü. Yazdın mı? Yazmadın mı? Uyuyor musun be herif?.. Yaz... Alayın beylik hayvanlarını çalanları koruduğundan, hırsızlıkla ilişiği olduğu anlaşılmıştır. Gün ışıdıktan sonra, danaların renklerini, boyunlarına bağlı olan kuşakların cinslerini görüp hırsızları seçememesi yalan söylediğini meydana koyduğundan, askerlik ceza kanununun suçuna uyan maddesi gereğince “salbine... ” Yaz... Onaylanmıştır. Yarın sabah, hükümet avlusuna getirilmek üzere inzibat bölük komutanlığına... Götürün şunu...

— Bıraktın mı beni Komutan bey?..

— Yıkıl... Daha konuşuyor. Yarın görürsün...

— Yarın mı? Sağ ol... Allah seni çoluğuna çocuğuna...

İki çavuş herifi kollarından çekip arkasından iteleyerek dışarı çıkardı.

Cemil, dehşete bile kapılmayacak kadar şaşırmıştı.

Yazıcının önüne koyduğu kâğıdı Kasap Osman Bey, hınçla imzalarken söyleniyordu:

— Hayvan hırsızlarından korkuyor da bizden korkmuyor kodoş... Onlar gebertir de biz gebertemeyiz sanki...

Gözlerindeki donukluğun yerini ışıltılar almıştı.

— Getirin öteki namussuzu...

İkinci suçlu, başına geleceği kestirmiş olmalı ki, korkudan yan ölü gibiydi. Kollarına girmiş çavuşların arasında sendeliyordu. Bıraksalar yığılacaktı. Otuz beş yaşlarında, kara yağız, yakışıklı bir adamdı. İşlemeli poturu, sırmalı cepkeni, fesin sardığı oya, vakitli olduğunu, iyi giyinmeye özendiğini gösteriyordu.

172’nci Yaya Alay Komutanı Yarbay Kasap Osman Bey, böyle bitik insanları yargılamaya alışık olduğu için, çavuşların adamı ayakta tutmalarıyla ilgilenmedi:

— Adın?..

Adam, anlaşılmaz bir şey mırıldandı:

— Adın, dedim, bitiyorsun!

— Süleyman...

— Babanın adı?

— Canpolat...

— Yazdın mı çavuş?

— Yazıldı efendim...

— Çerkez misin?

— Çerkez'im...

— Eşkıya Şevket'e yemek çıkarmışsın...

— Çıkardım efendim... Bizim evde, cevizli tavuğu iyi pişirirler. Bilir Şevket Bey...

— Vay... Bir de bey diyor... Ulan bey ne demek? Eşkıya... Bir eşkıya, nasıl bey olurmuş?

— Bey soyundandır, komutan bey, Şevket Bey...

— Yemek gönderdiğin doğru öyle mi?

— Gönderdim efendim. Göndermesem beni vururlardı. Evimi yakarlardı. Can korkusundan gönderdim.

— Tamam... Korktun... Ölümden korktun... Peki, benim burada olduğumu bilmiyor muydun? Ya ben adamı gebertmez miyim? Yaz... Eşkıyaya yemek verdiğini açıkça söylemiş, bu suretle suçu sabit olmuştur. Her ne kadar korkusundan yemek götürdüğünü söylüyorsa da haber verenler, bu adamın gerici ruhlu ve Kuvayı Milliye düşmanı olduğunu da bildirmekte olduğundan... Adam kendini dizlerinin üstüne bırakmış, hırıldayarak yalvarmaya başlamıştı. Ve eşkıyaya yemek götürmesi de bunu meydana koyduğundan...

— Etme komutan bey... Kurbanın olayım... Köy yerini bilmez misin?

— Aman komutan bey... Kanıma girme... Aman komutan bey, biz köle cinsi olduğumuzdan. Beylerin emirlerine karşı gelemeyiz.

— Götürün şu pisi... Götürün dedim!..

— Yarın mahşer meydanında... İki elim yakandadır. Müslüman yok muuuu? Adam boğuyor bu imansız!

— Tepeleyin hınzırı...

Adamı, merdivenlerden tekme tokat indirdiler.

Casusluktan, daha doğrusu, bozgunculuktan yargılanacak suçlu, çok uzun boylu, iri göbekli bir hoca idi. Sarkık yanakları, kat kat ensesi kıpkırmızı, gözlerinin akları kanlıydı. Kasap Osman Bey'in, kim bilir nasıl bir yer olan, cezaevinde yattığı halde, sangı apak, fesi kalıplı, sadakor mintanı tertemizdi. Sırtındaki lâcivert cüppe halis İngiliz çuhasındandı. Bacaklarında çizgili kara pantolon, ayaklarında yepyeni mest lastik vardı. Yargıçları telaşsız selamladı. Gözleri korkusuzdu. Ne yalanıyor, ne de ellerini ovuşturuyordu.

Yarbay Osman Bey, herifi tepeden tırnağa süzdü. İğrenmiş gibi suratını buruşturarak sorguya girişti:

— Adın?

— Ziyaüddin Hoca...

— Babanın adı?

— Salahüddin...

— Kaç yaşındasın?

— 51...

— Nerelisin?

— Aslımız Bursalı... Ben Şam'da doğmuşum...

— Medresede mi okudun?

— Evet...

— Buralarda ne işin var?

— Memleketim olan Bursa'ya gidiyordum.

— N erden gelip?

— İstanbul'dan...

— İstanbul'dan gelenin Bursa yolu Kirmasti'den mi geçer?

— Burda bir baba dostu vardı. Onu görecektim.

— Kim bu baba dostu?

— Söyleyemem.

— Korkulu bir işin yoksa neden söylemiyorsun?

— Böyle yargılama olmaz. Siz bu mahkemeyi keyfinizce kurmuşsunuz. Yargıtayı da yokmuş... Benim yüzümden bir başkasının sürünmesini istemem.

— Hanın altındaki kahvede, subaylar hakkında ne dediniz?

— Herkesin herkese dediğini...

— Herkes "Kuvayı Milliye vatan hainliğidir" mi diyor birbirine?

— Kuvayı Milliye başıbozukluk... Subaylarla ilişiği olamaz! Halife efendimiz savaş istemiyorlar.

— Savaşı biz mi istedik, biz mi aradık sakalına tükürdüğüm...

— Eli bağlı adama sövmek erlik değil...

— Erlik değil de, sen neden sövüyorsun?

— Ben kimseye sövmedim.

— Vatan haini demek sövmekten beter değil mi?

Sarıklının üstündeki güven biraz sarsılmıştı. Karşılık vermedi.

— Zoru görünce susarsın eğri dinli... Yunanla vuruşmayı yasak eden halife, Müslüman'ın Müslüman'la vuruşmasını neden yasak etmiyor?

— Anlayamadım komutan bey...

— Anlayamazsın elbette... Biz burda, silahsız cephanesiz yedi kralla vuruşuyoruz. Bir de üstümüze Anzavur rezilini saldırtıyorsunuz. Ona gidip halifenin emrini bildirseydin ya...

— Ona da giderim. Gideceğim. Bildireceğim...

— Elimden kurulacaksın da öyle mi? Yaz... Bozgunculuk ettiğini ağzıyla söylediğinden, böylece gerek Anzavur alçağına, gerekse yurdu basan düşmanlara destek olup, vatanı kurtarmak için yoksulluk içinde çarpışan milletin çarpışma gücünü kökünden yıkmaya çabaladığından, Kirmasti'deki suç ortağını da sakladığından, askerlik ceza kanununun suçuna uygun maddesi gereğince "salbine"...

— Hayır... Böyle adam asamazsınız! Hakkınız yoktur. Avukat tutacağım... Harbiye Nezareti'ne telgraf çekeceğim...

— Hüst... Seni kara papaz seni... l76'ncı Alay komutanı rahmetli Yarbay Rahmi Bey için avukat mı tutturdunuz? Harbiye Nâzırı olacak herife telgraf mı çektirdiniz? Götürün... İnzibat bölüğüne!.. Yarın sabah hükümet meydanında sallandırılacak! Leşi itlere doğranacak! Kemikleri pisliğe gömülecek... Söyletme... Kes... Sürü şunu... Yere yık... Sürü...

Yazıcının uzattığı kâğıdı imzaladı. Kalemi attıktan sonra, pis bir şeye dokunmuş gibi, ellerini pantolonuna sert sert sildi.

— Başka?..

Yanında oturan üye yüzbaşı sakin bir sesle karşılık verdi:

— Bugünlük bu kadar komutanım... Üç asker kaçağı var ama...

— Evet. Onları da yarın asarız! Kalktı. Bir cigara yaktı. Buyrun Cehennem Yüzbaşı... Şaşırdınız görüyorum...

— Biraz...

— Birazsa iyi... Eğer Rahmi Bey'i şehit etmeseydiler belki, eşkıyaya yemek veren herifi astırmazdım. Haydi gelin bakalım... Kahveyi hak ettiniz. Şimdi, tümen bizden ne istiyor onu anlayalım!

Tümenden gelen haberi öğrenince daha doğrusu kolordunun yakalama emrini duyunca, Yarbay Kasap Osman Bey'in üstündeki bütün kasılma, birden, ürkek bir çocuk çaresizliğine dönüvermişti. İki kere üst üste, "Yaaa... Eli kolu bağlı mı demişler?.. Yakalayacaklar... Eli kolu bağlı... " diye söylendi. Gözleri kırpışmaya, kahve fincanını tutan eli titremeye başlamıştı.

Cemil, Kasap Osman Bey’de gördüğü korkunç kıyıcılığın, tabansızlığını saklamak çabalamasından geldiğini anladı. Acıdı.

Yarbay Osman Bey, Bursa’da başına neler geleceğini bilmediği halde, hemen yola çıkmak için hazırlanmış, yanına koruyucu alamayacağı sözüne, hiç direnmeden boyun eğmişti.

Alayı, yüzbaşıya usanmış bir sesle, yarım ağız teslim etti. “Ne zaman döneceksiniz?” sorusuna karşılık vermek için Cemil’e baktı.

Cemil hiç duraklamadı:

— En geç... Dört gün sonra. Daha gecikirse komutan bey size yazar.

Yüzbaşı çıkınca Osman Bey kalktı:

— Buyrun gidelim kardeşim...

— Yanınızda para var mı?

— Var biraz... Dönüş gecikir mi? Biraz daha alayım! Hakkımızda kötü bir karar verilmedi değil mi? Benden saklamayın! Saklamadığınıza inanabilir miyim?

— Elbette canım... Aslında Bursa, kolorduya metelik vermiyor. Hadi buyrun hazırsanız...

— Yanımıza birkaç silahlı alsak... Hayır, başıbozuklardan değil... Erlerden...

— istemez... Pusuya düşmemeye çalışırız. Düşersek bahtımıza... Kalabalığa çatarsak bizi birkaç er, nasıl olsa kurtaramaz...

— Haklısın kardeşim...

Hayvanlara binmek için aşağıya inerlerken insanlar gene duvarlara çarparak dehşet içinde toparlanıp korkunç komutanı selamlamışlardı. Cemil ölüme gittiğini sandığı halde, hiç direnmeyen, eli ayağı kesilmiş adamın, çevresini hâlâ nasıl korkuttuğunu düşünüyor, içinde debelendikleri karışıklığın, insanları ne acıklı çelişmelerle yerden yere vurduğuna şaşıyordu.

Kör Şaban’ın önüne getirdiği atına bineceği sırada bir teğmen koşarak bir telgraf getirdi. Bursa’dandı. Selahattin yalnız ikisi

arasında kararlaştırdıkları şifreyle yazmıştı. Osman Bey'den izin isteterek yukarı çıktı. Şifreyi çözdü. "Ankara kesin kararı verdi. Birkaç güne kadar, Refet Bey, Konya'daki 12'nci Kolordu Komutanı

Fahrettin Bey'in üstüne yürüyor, Demirci Efe kuvvetleriyle... " Cemil, kâğıdı alışık bir hareketle ağır ağır yırttı. Evet, gülle gibi döne döne akıl almaz bir karışıklığın tam ortasına gidiyorlardı. Bir kolorduya komuta eden bir kurmay albayı yola getirmek için bir soyguncuyu kullanmak zorunda kaldıklarına göre, içinde debelendikleri karışıklığı oturup enine boyuna yeni baştan incelemek lazım geliyordu.

Yüzüne kuşkuyla bakıp "Ne var?" diye soran Yarbay Kasap Osman Bey'e, "Yok bir şey... Selahattin sağlığımızı soruyor" deyip hayvana atladı.

Bursa'ya kadar, cigaranın birini söndürüp birini yakarak hep düşünmüş, düşündükçe de aklı büsbütün karışmıştı.

3

Yüzbaşı Selahattin'le Teğmen Faruk, açılır kapanır karyolalarında cigara içiyorlar, ovada uğultularla esen rüzgârı, arada bir tepelerinde çatlayan gök gürültülerini dinliyorlardı.

Gene camlara sürünür gibi akan bir şimşek odanın karanlığını açıp kapayınca Selahattin söylendi:

— Neden "Soyunmadan bekleyin" dedi bu Cehennem bize?..

— Bilmem! ikindiye doğru apansız telaşlandı.

— Anzavur'la ilgili bir haber mi aldı acaba?

— Anzavur işi olsa söylerdi. Yeni bir mesele bu...

— Saat kaç?

— Saat... Saat epey... Geceyi yarıladık! Gök gürledi, şimşek çaktı. Allah vere de fırtına telleri koparmaya...

— Allem ettiniz kalem ettiniz, fukara Yusuf İzzet Paşa'yı Kâzım Karabekir Paşa'yla görüştürmediniz. Şimdi bir de "Fırtına telleri kopardı" diyeceksiniz. 12'nci Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'in

Ankara'ya gittiğini bildiren telgrafı götürdüm. Okuyunca "Yaa... " dedi bir kere... Alt dudağı sarktı. Refet Bey'in Demirci çetesiyle pusuya düşürüp Ankara'ya zorla götürdüğünü nerden bilecek?..

— Aklımın ermediği, bu adam Anzavur, Bandırma'ya yaklaşınca neden İstanbul'a kaçmadı da, kolordu karargâhım toplayıp buraya geldi?

— Tümenlerine söz geçiremeyen Kolordu komutanı oldu mu sen de şaşırırsın!.. Buraya geldikten sonra yakından gördüm. Kötü insan değil... Anzavur'la anlaşmanın yollarını arardı yoksa... Rahmetli Rahmi Bey'in alayını hazırlıksız ileri sürmesi de, amansız kalmanın şaşkınlığından... Biraz sustu. İstanbul'a neden kaçmadı bilir misin? Damat Ferit'e güvenemedi. Yeni kabineyi Damat Ferit kurmasaydı, İstanbul'a giderdi yüzde yüz...

— Evet, olabilir. Damat Paşa'ya güvenememiştir.

— Neden güvenemediğini anlamıyorum. İnsan halifeye bu kadar bağlı olur da, damadına güvenmez mi? Bir karışıklıktır gidiyor. Benim bütün umudum, 24'üncü Tümenin Bilecik'ten göndereceği 3000 kişilik alayda... Alay buraya sağ esen yetişirse, Bursa'da, Yusuf İzzet Paşa başta olmak üzere Millici olmayan kalmaz.

— Doğru mu acaba yüzbaşım, gerilerde üçer bin kişilik adayların kurulabildiği?

— Doğru olup olmadığını birkaç güne kadar gözlerimizle göreceğiz. Bugün 9 Nisan... Alay 6 Nisan'da, Eskişehir'den Bilecik'e doğru yola çıkarılmış... Birinci tabur nerdeyse yetişecek...

Selahattin cigarasını bastırmak için kalkıp oturdu.

Gök gürültüleri uzaklaşıyor, şimşekler gitgide seyrekleşiyordu.

— Kahve yapsa Şaban...

— Yapsa iyi olur ama...

— Aması?

— Nuri Bey uyanırsa başımızdan savamayız. Hele biraz daha bekleyelim, gelir nerdeyse, Cemil Bey, ya da bir haber yollar!..

Teğmen Faruk dışarıya kulak vererek biraz daldı, sonra kuşkuyla içini çekti: .

— Hâlâ aklım almıyor yüzbaşım... Kabadayılıkta bu kadar nam salmış Kasap Osman Bey'in, alayı başına giderken, kolordu komutanına rastlayıp ellerini kollarını kuzu gibi bağlatmasını...

— Dedim ya, böyle kıyıcı adamlar çabuk yılıyor!

— Artık birbirimizin dilini de anlamaz olduk iyice... Tümen komutanı "Alayın başına gitmezse Osman Bey, 172'nci Alay dağılır" diye resmen yazı yazıyor. Kolordu onur meselesi yapmış... Alay komutanlarından birini Bursa'nın ortasında sallandıracak... Evet, bir karşılık ki, şeytanın aklı ermez.

Yüzbaşı Selahattin pencereye gitti.

Sert rüzgâr bulutları dağıtmış, gökyüzünde yıldızlar parlamaya başlamıştı.

Ayak sesleriyle kapıya döndüler.

Cemil odaya soluyarak girdi. "Merhaba" demeden, lambayı yakmak için kibrit çaktı:

— Koştum telgrafhaneden buraya kadar inanır mısınız? Yüzü yorgundu ama sevinçliydi. Tamam arkadaşlar! Haydi hazırlanın!.. İşe başlıyoruz!

— Ne işi?

— Mustafa Kemal Paşa'yla görüştüm. Anlaştık enine boyuna...

— Hangi meselede?

— Komutan paşa meselesi... "Bursa'da dayanma gücümüzü kırıyor" dedim, "Müdafaayı Hukuk Derneği'nde, gene bugün uygunsuz konuştu, 'Siz adamları yüzer yüzer toplayamıyorsunuz, Anzavur biner biner topluyor. Bu işin çıkarını göremiyorum. ' dedi" dedim.

— Kızdı mı?

— Bilmem... "Başka" dedi. "İlle tutturmuş, Kasap Osman Bey'i kurşuna dizecek" dedim, "Buradaki subaylar böyle bir işe razı

değiller. Çok uygunsuz şeyler olacak” dedim, “Bekir Sami

Bey’in çalışmalarını da köstekliyor” dedim. “Biraz bekleyin! Makine başından ayrılmayın” dedi. On dakika sonra “İki telgraf yazdıracağım” diye başladı. “Bekir Sami Bey’e gösterdikten sonra, Yusuf İzzet Paşa’nın telgrafını şifreli olarak kendisine verin, işte telgraf: “Bursa’da Yusuf İzzet Paşa Hazretlerine: Tümeni gözden geçirmek için Bursa’yı şereflendirdiğiniz öğrenildi. Siyaset ve askerlik bakımlarından en önemli kararların verileceği günlerdeyiz. Sizin de görüşmelerde bulunmanız faydalı olacaktır. Ankara’ya şeref vermenizi rica eder, saygılarımı sunanın. Mustafa Kemal. ” İkinci telgraf, “Bursa’da 56’ncı Tümen Komutanı Bekir Sami Beyefendi’ye: Yusuf İzzet Paşa’ya yazdığımız şifreyi okuyunuz. Bir şey sezdirmeden, kırmadan Ankara’ya gelmesini sağlayınız! Gelmemekte direnirse tutuklu olarak göndermenizi rica ederim. Mustafa Kemal. ” Durun, dahası var: Asıl önemlisi, bize çektiği üçüncü telgraf da şu: “Yusuf izzet Paşa’nın en kısa zamanda Ankara’ya doğru yola çıkarılması için Bekir Sami Bey’e bütün gücünüzle baskı yapın! Bunu önlemek isterse, onu da tutuklu olarak Ankara’ya gönderin! işin gürültüsüz ve çabuk yapılacağını umut ederim. Makine başında bekliyorum. Sonucu hemen telgraflamanızı rica eder, gözlerinizi öperim. ” dedi. Yüzbaşı Selahattin’le Teğmen Faruk hızla yaklaşmışlardı. Kolorduyu teslim almak anlamına gelmez mi, biraz? Selahattin ensesini kaşıyarak biraz düşündü:

— Gelir arkadaş!.. Dünyanın tepetaklak olduğuna, bundan iyi delil istemez! Ne yapacaksın şimdi? Adamları çalyaka edip yola mı çıkacaksın?

— Bekir Sami Bey’e telgrafı verdim. Bir zaman düşündü, bir zaman yüzüme baktı. “Ne yapacaksınız?” diye sordu. “Telgrafı paşaya vermeden önce bazı tedbirler alacağım. ” dedim. “Doğrudur. Başka çare yoktur. Beni karıştırmadan, başarmaya çalışın, gürültüye de meydan vermeyin!” dedi. Direnmesi imkânlarının ortadan kaldırıldığını anlayınca paşa boyun eğer, çağrıyı gönlüyle kabul etmiş olur. Telgrafı eline yarın sabah veririz. Kuzu kuzu yola çıkar... Önce unutmadan şunu söyleyeyim... Boş bulunur da Kasap Osman’ın kapısını açarsak, herif kolordu komutanını asmaya kalkar.

Uyandırmamaya çalışalım! Şimdi dinleyin bakalım benim baskın planımı...

Anlatırken sevinçten içi içine sığmıyordu. Kendisini iyimserliğe iyice kaptırmıştı. Plan açıktı. Hedefe en kestirme yoldan gidiyor, hiçbir yerde tökezlenmeden de kolayca başarılıyordu. Kolordu karargâhında, Yusuf İzzet Paşa'nın tepesine dikilip Ankara'dan istendiğini söyleyecekti.

— Baktım, kem küm ediyor... Elini tabancasına götürüp göz kırptı. Dayayacağım göbeğine... Tamam mı?

Bunu baştan savma sorduğu, alacağı karşılıkla hiç ilgilenmediği, söyleyecek sözün kalmadığına emin olduğu belliydi.

Yüzbaşı Selahattin, “Hayır, tamam değil... ” deyince, arkadaşının yüzüne şaşkın şaşkın baktı.

— Ne demek?

— Anlatacağım! Hele otur şöyle... Sabaha kadar vaktimiz var. Eğer bu iş bu kadar kolaysa, gün ışırken başlasak, on dakikada bitiririz. Şimdi beni iyi dinle. Her yönü enine boyuna hesaplamadan böyle bir şeye başlanamaz.

— Nesi var bunun uzun boylu hesaplanacak?.. Baskın basanın...

— Baskın basanın ama, eşkıya için... Vurup savuşacaksın... Bizim savuşmaya niyetimiz yok... Biz burada kalıcıyız. Kalıcı olduğumuz için bizimki baskın değil, pürüz temizlemek... Eğer pürüzü temizleyeceğiz derken ortalığı büsbütün pürüzlere boğarsak, burada hiç barınamayız.

— Ben kimsenin karşı duracağını sanmıyorum.

— Kolordu karargâhında mı? Yahu kolordu karargâhını düşünen kim? Elbette karşı duran çıkmayacak... Yusuf İzzet Paşa çoktan teslim olmuş Bursa'ya gelmekle...

— Peki?

— Hele otur şöyle... Bir cigara yak! Genel durumu gözden geçirelim: Padişah, bir generalini, “Ortalığı yatıştırsın, ateşkes anlaşması gereğince düşmanlara teslim edilecek silahları toplasın, iç

vuruşmaları önlesin” diye Anadolu’nun belli bir çevresine ordu müfettişi olarak yollamış... Sonra bundan caymış... Adam, askerlikten çekilmiş... Kongreler toplamış... Şimdi, Temsil Heyeti reisi olarak Ankara’da bulunuyor. Hepimiz biliyoruz ki, ortada Temsil Heyeti filan yok... Temsil Heyeti, tek başına Mustafa Kemal Paşa demektir. Ben bu işleri son günlerde çok düşündüm arkadaş, zor durumdayız çok... Eğer, kolay olmayan bir durumu, kolay gibi görmeye kalkarsak aptallık ederiz! Daha kötüsü, Ankara’yı da yeni zorluklara düşürürüz. Her davranışımızda kılı kırka yaracağız. Ödev nedir? Bursa şehrinde, bir kolordu karargâhını basıp komutanı tutuklu olarak Ankara’ya göndermek... Bugünün şartları içinde, bunu birkaç kişi kolayca başarabilir. Hele bizim için böyle bir iş çocuk oyuncağı... Gelelim şimdi madalyonun öbür yüzüne! Kaç gündür, Bursa’yı inceliyorum, Bursalıların ruh halini anlamaya çalışıyorum. Burası ateş boyuna yakın bütün kasabalarımız gibi şaşırmış... Hiç kimse, kimden yana olduğunu bilmiyor. Bu yüzden herkes kuşkulu, tedirgin... Silahlanmayı göze alamayanlar korkuyor, silahlanmış olanlarsa daha çok korkuyor. Zenginler, talana uğrama ihtimalinin gerçek dehşeti içindeler. Gözlerine uyku girmiyor. Çapulcular, Bursa çapuluna geç kalacaklarını düşünerek kıvranıyorlar. Birilerinin şehri dört yandan ateşe vereceği söyleniyor. Bu fırsattan faydalanarak düşmanlarım temizlemeye hazırlananlar kıyamet gibi... Anzavur gelirse, ben seni nasıl astıracağımı düşünüyorum, Milliciler kazanırsa, sen beni hangi iftirayla bitirebileceğim tasarlıyorsun. Orduya kimsenin güveni kalmamış... Subayları hiç sevmiyorlar. İstanbul’un saldığı sarıklı bozguncular için biz conuz, farmasonuz. Çıkarımız için dünyayı ateşe veriyoruz. Kan dökmekten bıkıp usanmıyoruz. Hepimiz İttihatçı gâvuruyuz. İttihatçı, yani, koca memleketi, on yılda bu hale getirenler... Bu şehirde devlet otoritesi yok... Bu otoritenin sorumluluğu vali konağıyla kışla arasında sahipsiz, yerde yatıyor. Dış görünüşün sakinliğine hiç aldanmayalım. Herkes tetikte... Bu ne kadar sürer? Anzavur’un çeteleri görününce neler olur? Bence, bugünlerde Bursa kurulu bomba gibi... Hani, “Korku dağları bekler” diye bir laf vardır ya... Bursa’yı, şimdilik, korku bekliyor. Biz, kolordu karargâhını basmaya kalkmakla, bu durgunluğu dalgalandırabiliriz! işin kolay olmayan yönü, karargâhı bastıktan

sonrasıdır. Korkulu bir şeye bakıyor gibi gözlerini kıstı. Küçük bir çarpışmanın, şehri nasıl bir boğazlaşmaya atacağını hiç kimse şimdiden kestiremez. Yunanlıların büyük bir saldın hazırladıkları söyleniyor. Anzavur Bandırma'da... Durup dururken Bursa'yı kaybetmek, kolay bağışlanır bir suç değildir. Bu durumda hiçbir şeyi oluruna bırakamayız! Kötüsünü düşünelim de, iyisi gelirse bahtımıza... Bir kere Faruk'un telgrafhanede bulunması gerekli değil! Orayı kim olsa tutar. Biz işimizi bitirene kadar, Bursa'nın dünyayla ilişiğini keseceğiz, o kadar... Bir çavuş gönderirim. Makine odasını kilitler, anahtarı cebine atar. Yusuf İzzet Paşa'nın Bandırma'dan getirdiği 170-180 erden çoğu savuştu, ama gene de gücü bizden artıktır, "şunu şuraya kapatırız, bunu buraya... " lafı dile kolay... Kolordu karargâhının alt kat pencerelerinden bazılarında demir yoktur. Ya kapattığımız heriflerden birkaçı hoplar çıkarsa, şehri birkaç el silahla ayağa kaldırırsa... "Kolordu atlı bölüğü bizden... Hemen atlı devriyeler çıkarırız. " dedin. Şakır şakır nal sesleri, ne oluyor gecenin bir zamanı, herkes tetikteyken?.. Bunun doğrusu... Yanına bulabildiğin kadara asker alıp karargâhı önceden sarmak... Saatine baktı. Ooo... İki otuz beş... Tam vakti... Çağırın lütfen, şurdan nöbetçi subayını bana Faruk!..

Faruk biraz sonra Teğmen Murat'la içeri girdi. Murat yüzbaşıları selamladı. Selahattin sordu:

— Kuvvetin?

— On yedi tüfek...

— Yedisi burada kalsın! On kişi alacak Cemil Bey... Ali Çavuş burda mı?

— Evet!

— Silahlı iki erle telgrafhaneye gidecek... Bu dakkadan sonra benden izin almadıkça telgraf çekmek yasak... İsterse kolordu komutanı olsun

— Baş üstüne!

— Erler hazır olunca haber verirsin! Gürültü istemez...

Sinirli sinirli cigara içerek beklediler.

Beş dakika sonra Kör Saban fişeklikleri kuşanmış, elde tüfek göründü:

— Erlerimiz hazırdır binbaşım!

Selahattin, Cemil'le öpüştü:

— Kendini kolla!..

— Bu gece karargâhın parolası?

— Bilmem! Nöbetçi katırlık ederse, Rüstem Çavuş'u iste... Bizdendir. Ben telefon eder, anlatının durumu... Hadi, CEHENNEM olsun, bu gece bizim parola. .

On üç kişilik müfreze sokağa çıktığı zaman saat gecenin üçüydü.

Bursa karanlıktı, ıssızdı. Ne bekçi, ne polis vardı, ne de bir küçücük fener ışığı... Hafif bir nisan esintisi hiçbir şeyi hışırdatmadan yüzlerine sürünüyordu.

Cemil, bir adım arkasından gelen Faruk'la Kör Şaban'ın konuştuklarına kulak verdi.

— Binbaşı sana parolayı söyledi mi Körağa?

— Söyledi teğmenim...

— Aklından çıkmasın...

— Ferah ol! Çıkabilemez.

— Peki, neyin nesi, gecenin bir saatinde, -bu iş?.. Bizi gene ardına taktı senin binbaşın... Boyalı şeker gibi, ağzımıza birer parola verip... Bizi aldı gidiyor ya, nereye gidiyor?

— Bizim aklımız o kadarına ermez!..

— Aklın ermedi mi soracaksın! Meselenin önünü ardını öğrenmeye bakacaksın...

— Biz sorabilemeyiz!..

— Emir kuluyuz da ondan mı?

— Değil teğmenim, biz Allah'ın izniyle binbaşımıza güveniriz!

— Var köpoğlusu vay!. , "çarıklı kurmay" diyeceğim...

— Biz çarıklı kurmaylığı çoktan atladık teğmenim, biz çizmek kurmayız sayende...

Faruk'la Kör Şaban mavzerlerini omuzlarına baş aşağı asmışlardı. Cemil'in parabellumundan başka silahı yoktu.

Kolordu karargâhı mevcudu, yirmi dördü atlı, doksan erle, yedi subaydı. Cemil, atlıları kendisinden sayıyor, yalnız ağır makineli bölüğünden çekiniyordu.

Kolordu karargâhına yaklaşınca Teğmen Faruk'u çağırdı:

— Faruk Efendi!.. Karargâhın çevresini kapıdaki nöbetçilere görünmeden sar. Yalnız Şaban girecek içeriye benimle... Körağa dönene kadar, nöbetçilere görünmeyin. Ne kadar sıkışırsanız sıkışın, Körağa gelmeden silah atmak yok...

— Peki yüzbaşım...

— Hadi Körağa!..

Faruk Efendi'den birkaç adım ayrılınca Kör Şaban dayanamadı:

— Aman binbaşım... Kolorduda bir yaramaz iş mi oldu, gecenin bu vakti?

— Yok... Komutana telgraf geldi de onu vereceğiz.

— Tatlı uykusundan uyarıp da he mi?.. Vay başıma... Nerden bu telgraf? İstanbul'dan mı? Bizim paşamızı vezir mi etti padişah, durduğu yerde?

— İyi bildin vezir etti ki, başvezir etti.

— "İstemem" der diye mi sardırmaktasın karargâhı?

— Hele köpoğlusu... Kes bakayım... Parolayı unutmaksın ki... Faruk Efendi gece karanlığında seni zımbalamak ki, domuz niyetine...

Kör Şaban, keyifli keyifli, "Sayende zımbalayabilemez. " diye bir şeyler mırıldandı.

Kolordu karargâhının kapısındaki nöbetçi, duvara dayanmış, biraz dalmıştı. Ayak sesleri iyice yaklaşınca ürpererek kendine geldi:

— Kimsin? Yanaşma!

— Ben Yüzbaşı Cemil... Komutan Paşa'ya telgraf getirdim. Rüstem Çavuş'u çağır hemen...

Nöbetçi hafiften ıslık çalar gibi düdüğünü öttürdü. Avludan ayaklarını sürüyerek gönülsüz yaklaşan postaya, çavuşu çağırmasını söyledi.

Rüstem Çavuş, postanın tersine, koşarak gelmişti. Selam verdi.

— Buyrun yüzbaşım!.. ;

— Selahattin Bey telefon etti mi?

— Etti yüzbaşım!

Avluda yan yana yürüdüler.

— Kim nöbetçi subayı?

— Ağır Makineli Takım Komutanı Teğmen Abdullah Efendi...

— Uykuda mı?

— Evet...

— Kolordu komutanının yaveri?

— Uykuda...

— Nöbetçi subayın yattığı odayı göster. Sen görünme... Takımı bana teslim etme kendisi versin...

— Baş üstüne!..

— Atlı bölük?

— Çavuş bizden...

— İyi... Karargâh sarılmıştır. Birazdan Teğmen Murat da gelecek... Burayı saran birliğin başında Faruk Efendi var. Abdullah Efendi, karargâhı emrine verince, Şaban'ı gönderir Faruk Efendi'yi çağırtırsın. Paşayı da, yukardakileri de şimdilik uyandırmamaya çalışalım. Parola: Cehennem.

— Emrettiğiniz zaman Faruk Efendi'yi çağırtacağım. Paşayı uyandırmayacağız. Parola: Cehennem...

— İyi... Burası mı Teğmen Abdullah Efendi'nin odası... Sen dışarda bekle! Silahın?

— Tabancam var yüzbaşım...

— Tamam! Şaban benimle içeri girecek...

Kapıyı yavaşça açtı. Lamba kısılmış olduğundan oda alacakaranlıktı. Köşedeki küçük karyolada Teğmen Abdullah, hafif horultularla uyuyordu.

Şaban kapıyı çekip önünde durmuştu.

Cemil gürültü etmeden masaya yaklaştı, lambayı açtı. Sonra gelip uyuyan teğmenin başına dikildi:

— Abdullah Efendi!..

— Buyrun... Kimsin?

Teğmen Abdullah sıçrayıp doğrulmuştu. Gözlerini ovuşturuyordu.

— Ben Yüzbaşı Cemil... Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle kolorduyu teslim almaya geldim.

— Teslim almaya mı? Siz mi? Anlayamadım, yüzbaşım... Mustafa Kemal...

— Ankara'dan Temsil Heyeti'nin kararı var. Komutan paşa, yarın sabah erkenden Ankara'ya gidecek...

— Evet...

— Şimdi, biz, burdaki birlikleri, Tümen Komutanı Bekir Sami Bey'in emrine veriyoruz. Bu işte bizimle beraber misin? Komutan paşa, Ankara'ya gitmek istemezse, direnmeye kalkarsa...

Teğmen Abdullah'ın uyku sersemliği kısa sürmüş, gözlerine anlayış gelmişti.

— Direnmeye mi kalkarsa?

Cemil, lafı uzatmadan meseleye girdi:

— istersen, bize katıl, istersen durum yatışıncaya kadar göz hapsine alınmış ol! Nasıl işine gelirse... Hadi ver kararını...

— Şaşırdım birdenbire yüzbaşım... Birdenbire... Yani beni karıştırmasanız şimdilik. . Ben şimdilik...

— Tamam! Sen şimdilik benim mahpusumsun! Kapıya nöbetçi dikeceğim. Yarım saat, en geç, bir saat sürer! Sen şimdi çavuşa nöbeti bana devrettiğini söyle... Teğmenin düşünmesine vakit bırakmadan Şaban'a emretti. Çağır bana çavuşu...

Rüstem Çavuş içeri girdi. Selam verip çakı gibi dikildi.

Teğmen Abdullah Efendi bir an durakladı. Galiba aklından, direnme için bir yol olup olmadığını geçiriyordu.

Cemil, elini tabancasının üstüne koyunca üst üste yutkundu:

— Bakın Rüstem Çavuş... Bu dakikadan sonra, Yüzbaşı Cemil Bey'in emrindesiniz. Cemil Bey'in emrinde... Elini yüzünden geçirdi. Komutan beni bir hafta oda hapsine koymuş...

— Evet teğmenim...

— Evet... Bu kadar...

Teğmen Abdullah başını önüne eğmişti.

Cemil ilk emri verdi:

— Binanın dört köşesine dört nöbetçi... İki kişilik devriye... Kapıdaki ağır makineli tüfek yerinde... İkinci tüfek yola çıkmaya hazırlansın... Merdiven ayağına iki nöbetçi. Ben, yukarda kolordu kurmay başkanının çalışma odasındayım. Teğmen Faruk Efendi, beni orada bulsun. Şaban benimle çıkacak... Gürültü yok! Tüfek yola çıkmaya hazırlanınca ne yapacağını sana söylerim.

— Baş üstüne komutanım...

— Telefon santralında kimse var mı?

— Var komutanım...

— Emrim olmadan karargâh konuşmayacak. Dışardan arayanları vakit geçirmeden bana bağlasınlar. Teğmen Murat Efendi, birliğiyle gelince hemen yukarı çıksın!

Rüstem Çavuş koşarak gidince Teğmen Abdullah merakla sordu:

— Ne oluyor yüzbaşım?.. İşin içyüzü...

— İşin içyüzü... Lütfen tabancanı...

Teğmen yastığın altına doğru uzanmak istedi.

— Kımıldama teğmen!.. Uzanıp silahı aldı, yan cebine soktu. Bunu bir saat kalmadan kuşanacağına eminim. Ben senin yerinde olsam, uyumayı denerim.

— Sağ olun yüzbaşım... Kendimi hapsettirişim korkaklıktan değil!

— Korkaklık gelmez benim aklıma, hiçbir zaman...

— Sağ olun... Özür dilerim. Size hemen katılmayı isterdim ama... Komutan bize yemin ettirdi.

Cemil kapıya doğru yürürken döndü:

— Yemin mi? Ne yemini?

— Kendisinden gizli bir şey yapmayacağımıza... O gün bunu çok saçma bulmuştum... Şimdi anlıyorum ki...

— Başka kimlere yemin ettirdi?

— Adı adınca sayamam! Aşağı yukarı, karargâhın bütün subaylarına...

— Aferin!

Rüstem Çavuş her gece ağır makineli tüfek takımını giyimli yatırdığı için, dış nöbetçiler çoktan yerlerine yetişmişler, devriyeler dolaşmaya başlamışlardı.

Cemil, merdiven ayağına dikilen nöbetçilere, silahlarının dolu olup olmadığını sordu. Üst kat sofasının iki nöbetçisiyle Kör Şaban’ı arkasına alıp yukarı çıktı. Kurmay başkanının çalışma odasındaki masaya rahatça yerleştiği zaman ne kolordu komutanı paşa uyanmıştı, ne de karargâh subayları...

On dakika sonra, Faruk’u jandarma komutanına, Murat’ı Müdafaayı Hukuk Demeği başkanına gönderip, herhangi bir olaya karşı, hazırlıklı bulunmalarını bildirdi. Jandarma komutanı gerekli görürse polis müdürüne meseleyi haber verecekti.

Kolordu kurmay başkanıyla paşanın yaverini ancak, Selahattin geldiği zaman uyandırdılar.

Güneş doğmak üzereydi. Daha dükkânlar açılmaya başlamamış, camiye giden birkaç yaşlıdan başka kimse sokağa çıkmamıştı.

Yusuf İzzet Paşa'yı Ankara'ya götürecek otomobil hazırdı.

Teğmen Faruk, yanına iki çavuşla iki onbaşı alacak, bunların mavzerlerinden başka bir de hafif makineli tüfek götürecekti.

Selahattin kalpağını düzeltti, elini manevra kayışıyla tabancasından geçirdi. Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafını aldı. Komutan paşanın uyuduğu odanın kapısını vurdu, "Gel" denilmesini beklemeden girdi.

Cemil, dışarıda kalmayı uygun bulmuştu.

Arada bir, içeriye kulak vererek bekledi.

Çıkmaları uzuyordu ama, hiçbir ses duyulmuyordu. Kolordu komutan vekilliğine Bekir Sami Bey bakacağından paşaya kurmay bakanını çağırmanın gerekli olmadığı da bildirilecekti.

Kapı tam on üç dakika sonra açıldı. Yusuf İzzet Paşa suratı asık çıktı. Cemil'in selamını almadı.

Cemil, "soğuk suyla traş olmuş galiba!" diye gülümsedi. Paşa merdivenden inince, pencereye gitti.

Borazan selam aldı. Saygı duruşu için sıralanmış erler, tüfeklerini kaldırdılar.

Otomobilin yanında duran Teğmen Faruk selam verip kendisini tanıtmıştı. Paşa onun selamını da almadı. Şoförün yanına oturdu.

Selahattin, komutanın bavulunu, beraber gidecek yavere verip dönmüştü.

Eski otomobil hırıldayarak yola çıktı.

Ova yer yer sisle örtülüydü. Şehir daha uyanmamışa benziyordu.

Cemil, gelip yanında duran Selahattin'in omzuna vurarak keyifle güldü:

— Başardık bu işi yüzümüzün akıyla Salâhcım. Çok yaşa!

— Pek sanmıyorum reis...

— Uzattın ama... Sanmaması kalmış mı?

— Kalmış... Biz ancak, üstteki pürüzlerden birini temizledik. Bursa'nın pürüzü olduğu gibi duruyor. Bursa, gerçekten bizden olsaydı, Yusuf İzzet Paşa da pürüz çıkarmazdı. Dur, nereye?

— Telgrafhaneye gidiyorum. Paketin yola çıktığını, Ankara'ya telleyeceğim. Sen, mahpus beyleri salıver. Yarbay Osman Bey'i yanına al... Tümen karargâhında buluşalım. Burasını şimdilik, Teğmen Murat çekip çevirir. İki adım atıp döndü. Ben gelen kadar çayı demlet! İki adım sonra gene döndü, parmağını kaldırdı. İşlerin her yanım düşünecek sırada değiliz, arkadaş... Elimizin yetişeceği ilk pürüzden başlamak zorundayız!

İki gece üst üste yağmur yağmış. Bursa Ovası yeşil denize dönmüştü. Bu yeşil denizin üstünde, çaylarla toprak yollar, gemilerin bıraktığı izlere benziyordu.

Cemil kısa gocuğunu sırtından alıp yanındaki iskemlenin arkalığına koydu. Yeşil'in set üstü kahvesinde, vakit öğleye yaklaştığı halde, kendisinden başka müşteri yoktu. "Bursa'da kaç gündür, hiçbir şeyin müşterisi yok... Arabalarla yük hayvanlarından başka... " diyerek can sıkıntısıyla güldü.

Buraya oturdu oturalı -bir saattir-, İnegöl-Yenişehir şosesine bakıyor, giden arabaları, deve katarlarını, at, eşek, katır kervanlarını, dalgın dalgın sayıyordu. Bir ara yolları kesip göçü önlemeyi düşünmüş, sonra, bunun bardağı taşırmaya sebep olabileceğinden çekinerek vazgeçmişti. "Evet... Tehlike yaklaştı mı, önce zenginler savuşuyor, sonra, gittikçe hızlanıp kalabalıklaşarak orta halliler... Yurtlarını en önden bırakan bunlar... " Bursa bu işe alışık gibiydi. Hemşerileri tarafından yüzüstü bırakıldığına sanki hiç kızmıyor, üzülmüyor, daha kötüsü galiba bunu onur meselesi yapmıyordu, ipekçiler şu kadar bin kantar ipeği, kuru yemişçiler şu kadar bin okka yemişi, zeytincilerle zeytinyağcılar şu kadar bin okka taneyle yağı, dış görünüşlerindeki sakinliği hiç bozmadan gerilerde, güvenilir

yerlere aşırmışlar, Yusuf İzzet Paşa'nın Ankara'ya gittiği duyuldu duyulalı, ileri gelenlerin çolukları, çocukları, halı, ipekli denkleriyle İstanbul'un yolunu tutmuşlardı.

Anzavur'un eline geçen topraklardan kaçan erlerle milislerin Bursa'daki tutarını, Kasap Osman Bey'in, Kirmasti'deki 172'nci Alay'ının dağılması, birkaç gün içinde dört beş kat arttırmıştı.

Kolordu karargâhının basıldığı gecenin sabahından beri, Cemil, bir bakıma valilik, bir bakıma örfi idare komutanlığı yapıyordu. Hiç kimse karar vermediği halde, jandarmayla polis emrine girmiş, şehrin düzeni, Cemil'den sorulur olmuştu. Bu yüzden geceleri sık sık uyanıyor, düzeni bozanları yıldırmak için, serseri takımıyla boğuşuyordu.

Bu gece sabaha karşı, beş tane sarhoş getirmişlerdi: Bunlar, yıllardır, eşrafla İttihat Terakki tarafından iyice şımartılmış kabadayılardı. Polis defterlerine göre, eskiden beri, erkekleri savaşta kalmış, kimsesiz kadınlarla uğraşıyorlar, kimini parayla, kimini zorla baştan çıkarıp biraz kullandıktan sonra, genelev patronlarına satıyorlardı.

Karargâha getirdikleri zaman, körkütüktüler. Nerede olduklarının ya farkında değillerdi ya da artık hiç kimseyi adam hesabına almıyorlardı. Kadın bağırtılarına koşan kola karşı gelmişler, çavuşa silah çekmeye yeltenmişlerdi. Üstlerinde kamalar, tabancalar, çifte çifte şarjörler, avuç avuç esrar, afyon çıkmıştı. Ünlü ipek tüccarı Hacı Muhsingillerin yeğeni olan sarı yağız it, hepsinden edepsizdi. Cemil'e "Sen Cehennem'sen, biz de cehennemin Meyil deresiyiz. Senin Cehennemliğin bize sökmez!" diye kafa tutmaya kalkmıştı.

Herifler tavlada dayak yerken bağırtılarına uyanan Yarbay Kasap Osman Bey'in, "Asalım gitsin bacanak... Birini, ikisini sallandıralım gitsin" diye yalvarması aklına geldi, isteksiz isteksiz gülümsedi.

Karargâhtan gün doğarken çıkması, şehrin çevresinde bir başına dolaşması, sonra buraya oturması, karargâhı doldurup, kopuklan bağışlatmaya çalışacak saçlı sakallı rezil takımından kurtulmak içindi.

Bugün sokaklarda, dünden daha az erkek görünüyordu. Bunların da başları büsbütün öne eğilmişti. Herkes gizli bir iş yapıyormuş da, birisiyle göz göze gelirse, foyası meydana çıkacakmış gibi tedirgindi.

Önündeki cigara paketinin üstüne bir çizgi daha çekti. “Bir saatten beri, on üçüncü deve katarı... ”

Boş çay fincanının yerini değiştirdi. Kahve ocağına baktı. Canı çay istediği halde deminden beri seslenmeye enikonu çekiniyordu. Herif bunu bile nazla getirmiş, bir daha uğramamıştı.

Uykusuzdu, yorgundu. Kahvaltı etmediğinden içi eziliyordu. Ceketinin göğüs cebindeki fotoğrafı yokladı. Canı çektiği halde çocuğunun resmine bakmaya bile üşeniyordu.

Sabahleyin ıssız sokaklarda dolaşırken duymaya başladığı bu usancın, karısını, çocuğunu özlemekten değil, birbirini aralıksız kovalayan yenilgilerden ileri geldiğini sezmişti. Trablusgarp’tan beri arka arkaya yenilmiş bir ordunun subayı olmak zordu. İşe hürriyet savaşçıları olarak başlamışlar, eşkıyalığa özenen baldırı çıplak oğlanların ağzıyla “Sarıbacak”lığa kadar tekerlenmişler di. “Millet, bize artık kızmıyor bile, subay takımını adamdan saymıyor! Sözlerimizin yarısında başlarını çevirmelerinden belli... ” Batakçı kumarcılara, hileli iflâsla piyasaları dolandıran tüccarlara dönmüşlerdi. Ne rahmetli Yarbay Rahmi Bey’in yumuşak kahramanlığı söküyordu, ne de, Yarbay Kasap Osman’ın durmadan adam asması... Birisinin alayı iki gün vuruşarak erimiş, ötekininki hemen hiç vuruşmadan dağılmıştı. Tümen komutanı odasından çıkmıyor, binbaşıdan yukarı subaylar, yolda yürürken gözlerini yerden kaldırmıyordu.

Sokaktan geçen, dört kişilik kolun posta başısı selam verdi.

Cemil, başını salladı o kadar... Kaç zamandır, ne selam veriyor, ne de selam alıyordu.

Güneş kızdırdığı' için, toprak tütmeye başlamış, dumanlar ovayı bir savaş meydanına benzetmişti.

Deminden beri hatırlamaya çalıştığı adı birden buldu. “Evet!.. Fransız Gruşi’ydi, Prusyalı da Blüher... Napolyon Vaterlo’da, İngiliz

Velington'u adım adım sıkıştırırken, bir yandan da, Gruşi'nin atlılarını bekler! Karaltılar görünce, "Gruşi!" diye sevinir ama, sevinci uzun sürmez. Gelen Blüher'dir. Gruşi, bir bakıma aptallığından, bir bakıma satıldığından 40 bin atlısıyla, ne Blüher'in önünü kesebilmiş, ne de imparatorunun imdadına gelebilmiş... Bu 40 bin atlı, Paris kapıları önünde, bir kere bile çarpışmadan düşmana teslim oldu. "

Cemil, bunları Kuleli'de tarih öğretmenini dinler gibi aklından geçirmişti. Yarım saattir hiç sevmediği Mareşal Gruşi'nin adını niçin aradığını anlayınca, gözlerini kısarak önce batıya, sonra doğuya baktı.

Batıdan, Kirmasti'deki 172'nci Alayı dağıtan Anzavur gelecekti. Kuzeydoğudan 24'üncü Tümen'in 3000 kişilik 2'nci Yaya Alayı... "Anzavur'un yaya, atlı on bin kişisi var" deniyordu. "Ağır makineli tüfekler, hatta birkaç tane top ele geçirmiş... Buna karşı, 200 kişi kalan 56'ncı Tümen'le, tümenin emrine verildiği söylenen 2'nci Yaya Alayı'nın tutarı 3200 kişi... "On bin değil, isterse yirmi bin olsun!.. Eskişehir'den buraya kadar dağılmadan gelen 3000 kişiyle biz bu çapulcu sürüsünü tepeleriz. Tepeleyemezsek, yuf olsun bize... Geberelim daha iyi... "

Dalgınlığı arasında, yokuşun alt başındaki kaldırımları çatırdatan nal seslerine kulak verdi. Önce, "Bir kişi mi, iki kişi mi?" diye seçmeye çalıştı. Sonra birden dikilip suratını astı. "Beni çağırmaya posta çıkardılar galiba! Demin geçen kolbaşı haber vermiştir. Keşke, tembihleseydim... "

Durmadan nargile içen, beş altı tokurtuda bir "Sallandırmak gitsin bacanak" diyen Yarbay Kasap Osman Bey'e katlanmaktan, yarası kapandığı halde, bastonuna alışan, topallamayı gözünün seğirmesi gibi, tik haline getiren yarı sarsak Kurmay Binbaşı Nuri Bey'le uğraşmaktan usanmıştı. Birisi, öfkeden deliye döndürüyor, ötekisi sürekli bir acımayla yüreğini parçalıyordu.

Yokuşu iki atlı çıkmıştı. Hiç duraklamadan kahvenin kapısını doğruladılar. Öndeki inip dizgini hayvanın boynuna attı. Geniş adımlarla içeri girdi.

— Sen misin Faruk Efendi! Tanıyamadım birden... Ne çabuk geldin?

Teğmen Faruk, elini uzattı:

— Ankara'ya kadar gitmedim yüzbaşım... Eskişehir'den döndüm.

— Eskişehir'den mi? Otur hele... Geç...

— Karargâhta sordum. Kol görmüş, Şaban'a söylemiş...

— Hangi yoldan geldin peki?

— İnegöl'den...

— Neden görmedim, otomobili?

— Otomobille gelmedim de ondan... Kazancı bayırında bozuldu meret... Köylere asker alma kâğıdı götürmekten dönen iki jandarmaya rastladım. Birinin atını aldım.

— Demek, Paşa'yı Eskişehir'den öteye tren götürdü. Çok iyi düşünmüşsün... 24'üncü Tümen'in bize verilen 2'nci Yaya Alayı'ndan ne haber?

— 2'nci Yaya Alayı... Teğmen Faruk gözlerini Cemil'den kaçırarak geldiği yola baktı. Evet... Alay...

— Nedir? Ne oldu? Alay malay laf mı yoksa?

— Bakarsınız laf değil... Daha doğrusu, birkaç gün öncesine kadar değilmiş... 3'üncü taburunu gözümle gördüm, Eskişehir'de... Dedikleri gibi tam bin kişilik yaman bir taburdu.

— Eee?

— İlk taburu Bilecik'e inmiş sapasağlam... Bilecik'ten Bursa'ya doğrulmuş. Yan yolda, gecelemişler. Subaylar ertesi gün uyanıyorlar ki, emir erleri bile meydanda yok!..

— Çok kötü... Berbat... Duyulursa burası büsbütün yılar. Dağılmayı önleyemeyeceklerse, keşke göndermeye kalkmasaydılar. Söyledin mi yaya taburun başına gelenleri komutana?

— Söyledim kısaca...

— Ne dedi?

— Hiç... “Olur böyle şeyler... ” dedi.

Cemil çenesini kaşıyarak Bursa Ovası’na dalmıştı.

Faruk yavaşça sordu:

— Ethem Bey nasıl adam?

— Nesi nasıl adam?

— Genel olarak...

— Neden sordun?

— Bilecik’te duyduğum doğruysa... Anzavur’un üstüne gönderilen birlikler Ethem’in emrine verilmiş...

— Olmaz. Yanlıştır. Bir kere Ethem’in kuvveti Anzavur’la başa çıkmaya yetmez.

— Yalnız kendi kuvveti değil... Öteki çetelerden, ordu birliklerinden bir grup meydana getirilmiş...

— Öyleyse büsbütün saçma! Albay Şefik Bey, 61’nci Tümen komutanı Kâzım Bey dururken... Böyle bir sırada... Bu iş, bir çeteciye nasıl bırakılır?

— Bırakılmamalı ama, bırakılmış, duyduğum doğruysa...

Cemil, alt dudağını iki parmağıyla tutarak biraz düşündü:

— Evet, nasıl adam Çerkez Ethem?.. Bilmem ki... Bana şimdi Cehennem Yüzbaşı’yı sorsan... Bundan başka bir karşılık alabileceğini sanmıyorum!..

Bıyıklarını çekiştirerek gene daldı. Yüzünün sertliği birden değişmiş, öksüz bir çocuk çaresizliğiyle ağlamaklı bir hal almıştı. Farkında olmadan söylendi:

— Hay Allah... Neden dağılır bin kişilik koca tabur gece vakti?

— Siz, hükümet bildirisiyle, fetvayı görmediniz, galiba?

— Ne bildirisi? Hangi hükümet?

— Damat Ferit hükümetinin bildirisiyle, Şeyhülislamın fetvasını...

— Hayır görmedim... Biraz düşündü. Kulağıma böyle bir şey çalındıydı dün akşam, ama üstünde durmadım. “Anzavur’un uydurması” dedim. Ne varmış bunlarda?..

Teğmen Faruk yan cebinden bir kâğıt çıkardı:

— Buyrun okuyun... Tümen karargâhına getirmişler, birkaç tane... Komutan birini size yolladı.

Cemil, teğmenin verdiği kâğıdı, kirli bir şeymiş gibi, parmaklarının ucuyla tutup açtı. Yazıların tepesinde padişahın tuğrası vardı. Bunun altında: “Halifemiz efendimizin fermanıdır. Bütün Müslümanların okuması farzdır. Okumak bilmeyenler, okuma bilenlere okutacaklar. Okutmayan, okumayan, inanmayan kâfirdir. ” denilmekteydi.

Padişah, yeni veziri Ferit Paşa’ya, Salih Paşa’nın sadrazamlıktan çekildiğini, kendisini sadrazam, Dürrüzade Abdullah Efendi’yi şeyhülislam yaptığını bildiriyordu. Buradan gerisi anlaşılır gibi değildi. Yavaş yavaş iyiliğe dönen siyasi durum, MİLLİC1LİK adı altında çıkarılan fitneyle korkulu hale geliyormuş. Bunlara gösterilen yumuşaklık yararlı olmamış...

Cemil, “Vay canına! Delirmek işten değil!” diye sinirli sinirli gülerek kaldığı yerden okuyacağı sıra, Teğmen Faruk, “Allah Allah... Kim bunlar?” deyince başını çevirdi. Yarbay Kasap Osman’ı tanımıştı ama, yanındaki ufak tefek adamı, biliş çıkaramamıştı. Tanıyınca ayağa kalkarak bağırdı:

— Doktor bey geliyor yüzbaşım... Doktor Münir Bey geliyor...

Cemil bir an elindekileri saklayacak bir yer aradı. Orıaıgı gürültüye vermenin doğru olmayacağını düşünmüştü. Kâğıtları cebine sokarak kalktı.

Doktor Münir de hızlanmıştı. Yarı yolda kavuşup sarıldılar.

Yarbay Kasap Osman bar bar bağırıyordu:

— Nerdesin bre Cehennem?.. Sabahtan beri seni aratıyoruz.

— Vay doktor! Nerden çıktınız? Yüzünü görmediği oğlu Ömer’i getirmiş olsalardı bu kadar sevinemezdi. Nerden çıktınız kuzum?.. Niçin daha önce haber vermediniz?

— Haber vermeye kalmadı ki... Biraz önce geldim!

— İstanbul'dan ne haber?.. Patriyot'tan... Paşadan...

— Patriyot Malta adasına sürüldü. Halil Paşa Bekirağa Bölüğü'nden kaçtı. Söylemedi mi Şevki Bey... Yazmıştım!

— Hayır duymadım! Oturun rica ederim! Bandırma üstünden mi geldiniz? Tanışır mıydınız Osman Bey'le?

Yarbay Kasap Osman kasıldı:

— Bizimki Yemen dostluğudur Cehennem! Çifte kavrulmuştur. Ben Yemen kızlarıyla oynaşırken, bunlar, bizim İsmet'le Fransız mühendisinden aldıkları fonografta gâvurca türküler çalardı.

— "Gâvurca türkü" değil, eşek kasabı... Senfoniler, konçertolar... Betoven, Bah, Vagner...

— Adını gâvurcaya çevirmekle türkü türkülükten çıkmaz. Biz Yemen kızlarıyla, güreş tutarken...

— İnanmayın Cemil Bey... Güreş tuttuğu filan yoktu. Pis Yemen şeyhleriyle mahzenlere kapanır gat çiğnerdi bu akılsız Kasap...

— Gat nedir?

— Bizim esrara benzer bir ot... İğrenç bir tutku... Gevişlemeye başlarsın, salyalar çenenin iki yanından başlar akmaya... Tükürür gevişlersin, gevişledikçe tükürürsün...

— Ne oluyor?

— Keyif verirmiş... Keyif dedimse, bir çeşit şeytan aldatması... Bunun kasaplığı erkekliğinin güçsüzlüğündendir.

— Halt ettin şimdi bücür!.. Bizim erkekliğimizin güçsüzlüğünü anlamalı ki, Yemen kızları ardımıza düştüler de, yılan gibi sürünerek, buralara kadar geldiler. Kaç para eder!.. Yunanlı kaptan... Bu herifi Bandırma'da yere çalıp tuz buz etmeliydi ki, pislik temizlenmeliydi.

Cemil, erkeklik güçleri üstüne yapılan şakaları eskiden beri sevmiyordu. Suratını asarak doktora sordu:

— N'oldu Yunanlı kaptanla?

— Hiç canım! Şaka...

Kasap Osman gülerek anlattı:

— Herif seni tuz kapağı gibi patlatsaydı görürdün şakayı... Bacak kadar boyuna bakmadan, Bandırma'nın hükümet doktorluğuna gelmek neyine! Aklın sıra, bu karışıklıkta biraz para yapacaktın değil mi? Kasap Osman Bey, kahkahayı gene top gibi patlattı. Sen bir garip doktorsun... Sen kim, Şeyhülislam fetvası toplamak kim?..

Cemil iki yanına ürkek ürkek bakarak yavaşça sordu:

— Hangi fetva?

— Vay sen daha duymadın mı? Üç gün önce çıkarmışlar... Kasap Osman Bey enikonu bağırıyordu. Üç günden beri hepimizin kanı da helal, malı da... Vay canına... Daha duymamış... Ne fayda, bu doktorun geberdi haberiyle birlikte duymalıydım ki, ben sana kebapları yedirmeliydim... Ama, bu fetva yaman fetva arkadaş... Eğer bu cüce doktorun getirdiği kâğıtlar uydurma değilse, hapı yuttuk!

Kasap Osman cebinden çıkardığı kâğıtları, İskambilde koz kırar gibi, masanın mermerine vurdu:

— Oku da iman tazele Cehennem, tazele ki, cehennemi mundar boylamayasın...

Cemil kâğıtları yeni görüyormuş gibi açtı, kaldığı yeri buldu, biraz okudu. , bir Arapça kelimenin anlamını düşünerek Yarbay Kasap Osman Bey'in dediklerine kulak verdi.

— Eveeet, ben onu bunu bilmem Doktor... Çok değil, rahmetli Süleyman Askerinin Osmancık taburu yeter. Dalarım bir sabah vakti İstanbul denilen kerhaneye... Çeviririm Babıâli denilen dümbük yatağının kapısını... Bir yandan kurarım sehpaları... Öte yandan çıkarının teker teker kodoşları... Sallandırırım... Başta Ferit Paşa soytarısı... Arkada, Dürrüzade Abdullah papası...

— Oğlum Kasap, siz bu asıp kesmeyle, getirdiniz bizi buralara...

— Boş ver yumuşaklığa doktor... Her birimiz günde birer bölük adam asmayınca düzelir mi bu rezillik?

Cemil kederle gülümsedi. Dalgın dinleyen Teğmen Faruk'la göz göze gelmemek için önündeki kâğıdı gelişigüzel okudu.

Padişaha bakılırsa Anadolu'daki başkaldırma, "Allah göstermesin" çok tehlikeli durumlar doğuracaktı. Başkaldıranlarla kışkırtıcılara kanunun yazdığı en ağır cezalar verilmeli, kandırılanlar bağışlanmalıydı. Padişah, bütün topraklarında düzen ve güvenin geri getirilmesini, bir daha bozulmamacasına yerleştirilmesini, böylece de bütün kullarının kendisine bağlı bulunduğunun dünyaya gösterilmesini istiyordu.

Cemil el yordamıyla cigara paketini aradı.

— Oğlum bücür doktor, sen neden, asılmalara karşısın? "Ekmeğimiz elden gidiyor" diye değil mi? Biz asmayacağız, birkaç kuruş ceremesini alıp siz öldüreceksiniz, doktor töresince Muhammet ümmetini... Yağma yok!.. Hem aşmalı... Hem de bir hafta indirmemeli... Asmayınca rezilliği basılmaz bu dünyanın... Ne derdi Vehip Paşa? "Ulan kasap, ben seni adam etine doyuramadım?" derdi. Kaçakları tespih tanesi gibi asmayaydım, zor tutardık Bolşevikliğe kadar Doğu cephesini biz...

Cemil cigara yaktı. Dirseğiyle boş böğrünü dürten Yarbay Kasap Osman Bey'e dalgın dalgın gülümsedi.

— Doğru muyum Cehennem?

— Hangi meselede yarbayım?

— Asmak meselesinde... Eline geçirdiğini, hiç aman vermeden asacaksın ki, ele geçmeyen yılacak... Koca Ali Osman padişahından iyisini mi bileceğiz!.. Nah işte, "Aşmalı" diyor, kurban olduğum. .

Ferman, ayrıca, İtilaf devletleriyle yürekten, güven verici dostlukların kurulmasını, böylelikle şartları yumuşatılacak barışın hemen imzalanmasını emrediyor, lafı, "Allah yardımcın olsun" diye bitiriyordu.

— Neye güldün Cehennem?

— Yok bir şey doktor... Kör Şaban'ın bir sözünü hatırladım da...

— Kim Kör Şaban?

— Benim emir eri...

— Ne demişti?

— Benim Körağa, bir işe akıl erdiremedi mi, “Nedir yahu!.. Kaçan da ’Allah’ demekte, kovalayan da... Ben şaştım. ” diye dizlerini döverek çırpınır.

— Evet?

— Eveti... “Allah yardımcınız olsun” demiş de padişah...

Doktor Münir Bey suratını buruşturarak başını çevirdi:

Yarbay Kasap Osman bir nara vurmuş, koşarak gelip karşısında titremeye başlayan kahveciye, “Nargile! İzmir işi olmadı mı sallandırırım!” diye bağırmıştı.

Cemil de çayları söyledi.

Padişah fermanının altında Damat Ferit hükümetinin bildiri-, si vardı. Bunda, Birinci Dünya Savaşı’na nasıl girildiği, neden yenilgiye uğranıldıgı, mütarekeyi kimin imzaladığı kısaca yazıldıktan sonra, vatan elden gitmek tehlikesindeyken birtakım adamların kendi çıkarları için “Milli Teşkilât” adı altında bozgunculuğa giriştikleri...

— Omuz verme, kulak ver doktor, sen asmasan, herif gelip seni asacak... Bu geçitte, ya asacaksın, ya asılacaksın...

— Usandım ben bu asma lafından, Allah belanı versin...

— Fermanı n’apalım, koskoca padişah fermanını? Şeyhülislam fetvasını n’apalım? Höst dedim, höst!.. Sen şimdi fermanlısın resmen, edebini bil!.. Canım çekse, tabancayı göğsüne boşaltsam, kanını arayan olmaz, derbeder!

— Ya sen?

— Ben de öyle... Sen atik davranıp beni tepelesen, bir de, “Padişahım çok yaşa!” diye bağırsan, tamam! Gitti gider, tantuna, fukara Kasap ki, mundar gitmesi de caba...

Kasap Osman gerçekten çok değerli bir şeyi caba vermiş gibi kasılarak ovaya baktı.

Doktor Münir, Cemil’e sordu:

— Bitti mi?

— Yok... Deli bunlar... Şaka, diyeceğim...

— Şaka, evet, eşek şakası...

Cemil bildiriye döndü. Damat Ferit Paşa yanıp yakılıyordu: Barış şartlarının ağırlaştırılması, İstanbul'un geçici olarak işgali, hep Kuvayi Milliyeci gâvurların yüzündendi. Yunan da İzmir'e bu sebepten çıkmıştı. Milliciler vatanı kurtarmak bahanesiyle işlemedik cinayet bırakmıyorlar, halktan zorla para toplayıp zorla asker alıyorlardı. Karşı duranlara işkence edilmekte, köyler basılıp kasabalar vurulmaktaydı. Gâvurluktu bu işler, gâvurluk olduğuna da fetva çıkmıştı. Millet, eşkıyalara başkaldırmak, bunları bulduğu yerde tepelemeliydi.

— "Tepelemek bunları Talât Bey. " dedim 31 Mart'tan önce, şu ateşe kör bakayım... "Sen yalnız 'Evet' de, gerisine karışma. " dedim, "Nezle olmaz mısın be adam sen hiç... 'Nevazil olmuşum üstünüze şifalar' diyerek gir yatağa, çek kafana yorganı. " dedim, "Akşama kadar ne Prens Sabahattin kalır, ne Hoca Sabri... Ne Abdülhamit kalır, ne Derviş Vahdeti... Dünya tertemiz olur. Geçersin devlet dolabının başına, çevirirsin türkü çağırarak. " dedim. Dinlemedi. Muhalefet de neymiş yahu? Tek vatan, tek millet, tek hürriyet... N'oluyor muhalefet... Resmen gâvurluk... Tepelersin gider.

Cemil, Şeyhülislâm Dürrüzade Esseyit Abdullah Efendi'nin fetvasına gelmişti: "Bazı şerir âdemler el ele verüp birleşüp başlarına başkanlar seçüp... Kendilerine mal toplamak sevdasıyla birtakım salgınlar salarak, kasabalarda taş taş üstünde bırakmayup İslam kanı döküp ekserleri ve ülemayı kaldırıp yerlerine kendi omuzdaşlarını oturtup kısacası isyancı olup dağılmaları için verilen emirleri dinlemezlerse... Temizlenmeleri, zararlarından milletin kurtarılması Allah'ın emri midir? Öldürülmeleri doğru olur mu? Bu savaştan kaçanlar dinden çıkar mı? Cehennemi boylar mı? Bu eşkıyalarla savaşırken öldürenler gazi, ölenler şehit olur mu?.. Bunların hepsine "Hay hay" diyordu İstanbul şeyhülislâmı...

Cemil, kâğıtları masaya bıraktı. Sersemlemişti. Yüzüne merakla bakan Teğmen Faruk'a yorgun yorgun gülümsemeye çalışırken,

gözlerini Doktor Münir'den kaçırarak söylendi:

— Delirmiş bu herifler...

Doktor Münir elini salladı:

— Aldırma Cehennem... Durum o kadar kötü ki, böyle fermanlar, fetvalar vız gelir. Burda sarıklı kıtlığına kıran girmedi ya... Biz de çıkarırız bir fetva!

Kasap Osman Bey gök gürültüsü gibi gülünce, Yüzbaşı Cemil suratını astı:

— Olur mu öyle şey doktor?

— Neden olmasın! Fetva çok önemliyse, çıkaracağız ister istemez...

— Bir tek meselede iki ayrı fetva... Biri "ak" derken biri "kara" diyen...

— Tamam! Millet, üstünde durur düşünürse, fetvanın maskaralığını anlar, yüzyıllardan beri anamızı ağlatmış fetva belasından kurtuluruz!

Yarbay Kasap Osman, nargilesini kızgın kızgın tokurdattı:

— Fetva bizi senden kurtaracaktı ya!.. Yuf olsun Yunanlı kaptana...

Cemil, ikinci defa açılan bu Yunanlı kaptan sözüyle bu sefer ilgilendi:

— Fetva yüzünden başınız Yunanlılarla derde mi girdi, doktor?

— Eh...

Kasap Osman Bey, marpuçu vuracak gibi kaldırdı:

— Eh mi? Tüh Allah belam versin, ölü soyucu... Anlat şunu başından. Beni kırdı geçirdi hiç keyfim yokken... Yazık... Çok yazık... Fetvanın Millici gebertme emri, ilk önce bu herifte sınansaydı ne iyiydi, ne iyi...

Doktor cigara paketini Cemil'e uzattı:

— Valla sınanmasına da çok bir şey kalmadıydı hani... Dürzüoğlunun fetvası yüzünden geberseydim, yanardım kıyamete kadar... "Bandırma'da hükümet doktorluğu açık" dediler. "Hele bir

girip bakalım, Balıkesir'den ötelerde bir şeyler oluyormuş neyin nesi?" dedim. Biz Bandırma'ya ayak bastık, kıyamet koptu. Balıkesir trenini Anzavur kesti. Susurluk'ta araştırma yapıyorlarmış da, adama benzeyenleri, "Vatansever" diye tepeliyorlarmış...

— Adama benzeyenlerse... Neden korktun sen?

— Oğlum Kasap... Bunlar adam lafları yavrum. , . Sen bunların gerisini getiremezsin!.. İki daha söylesen yüzüne gözüne bulaştırırsın! Çek nargileyi, bak keyfine... Bu işlere senin aklın erse erse, mahşer günü erer. Eveeet... Dün sabah evden çıktım, baktım ki, kopiller el ilanı dağıtıyor. Bir tane de bana tutuşturdular. Ne göreyim? Dürzünün fetvası değil miymiş... Affedersiniz... Ben bu Dürrüoğlu'na, eskiden beri, dil sürçmesiyle böyle diyorum! Önce biraz şaşırmışım... Yol ortasında kalakaldım. Sonra aklım başıma geldi, baktım ki, dünyayı düzeltecek saygıdeğer fetvalarımızı, Bandırma rıhtımına bir Yunan şilebi çuvallar dolusu götürüp devirmiş... Düşündüm biraz... Şunlara bir oyun oynayayım, dedim. Bastonu çekip kopillerin üzerine yürüdüm. Yetiştiğime çaldım bastonu... Ellerindeki fetvaları aldım. Bir iki kişi çağırdım, "Yüklenin şu çuvalları. " dedim, korkudan yanaşamaz reziller... Bakarlar kart öküzün boyunduruğa baktığı gibi... Niyetim hepsini toplayıp Bandırma Müftülüğü'ne götürmek... Ben, heriflerle uğraşırken, meğerse oğlanlar koşup haber vermiş. Beni çalkaya ettiler. Şilepteki bir sıska Yunan subayı üstüme yürüdü, biraz tartakladı. O, Rumcadan başka dil bilmiyor, ben inadıma Rumca konuşmuyorum da, yetmiş iki buçuk milletin dilini sıralıyorum. Bu arada papaz, zangoç, komisyoncu, tüccar, esnaf, çırak, ne kadar Rum varsa rıhtıma yığıldı. Kalabalığı gören Yunan subayı, "Şunlara bir numara yapayım da, biraz eğlensinler" dedi besbelli... Ben, İspanyolcadan Almancaya geçerken birdenbire iki kişi kollarımı kavradı. Bir başkası belime bir şey geçirdi. "N'oluyor?" demeye kalmadan ayaklarım yerden kesilmedi mi?

— Ne demek! Asıyorlar mı, sakın?

Kasap Osman Bey, Cemil'in bu sorusuna çok güldü:

— Hani o günler bacanak!.. Hani?.. Bakmışlar ki, bunu asmak bile ayıp. Bunu katır gibi havaya çekmişler...

— Evet... Bizi havaya çektiler. Belimdeki sapandan vince takmışlar... Ayaklarımı yerden kesilince asılıyorum, sandım. Sonra baktım, değil! Yokluyorum kendimi hayır, boğazımda bir sıkılma, soluğumda bir daralma yok... Çıktıkça çıkıyoruz, ipe bağlayıp denize bırakmış Istakoz gibi, kollarımı bacaklarımı oynatıyorum.

— Sahi mi doktor? Hey Allah belalarını versin...

— Istakoz gibi debeleniyorum. Başım dönüyor. Korku aldı beni... Sarhoş gemi vinççisi, makineyi bir boşalttı mı, yirmi metreden nhtıma düşeceğim de, yamyassı olacağım... Can korkusuyla ben yukarda “Allah” diye bağırmışım, aşağıdakiler bir yandan gülüşürlermiş, bir yandan “Kato! Kato!” diye çağırırlarmış... Dillerince “gebert” diyorlar. Hadi, onların katosuna kulak asmayalım, ya bizimkilerin “Maynaa... Mayna palikarya” diye bağırması neyin nesi? Sarhoş vinççi, naralanarak hüner gösteriyor. Beni kaldrıyor gökyüzüne, bir savuruyor, sonra hızla bırakıp rıhtım taşlarına bir karış kala yeniden topluyor. Bu işin sonu kötü bitecekti ya, bereket, rezilliği uzaktan İngiliz torpidosunun komutanı görmüş. Bir çavuş göndermiş... Bizi, İngiliz çavuşunun önüne gökten indirip bıraktılar. Korkudan dizlerim tutmazlanmıştı ki, bir türlü doğrulamıyorum. Allah razı olsun, çavuş kolumdan tuttu kaldırdı da, dengemi bulabildim.

— Vay edepsizler vay!.. Vay namussuzlar...

— Evet! İngiliz’le torpidoya gittik. Yunan subayı ne dedi bilmem, ben önceden hazırladığım lafları soluksuz sıraladım.

— Neydi hazırladığınız laflar?

— Efendim... Bu fetva... Bizim dinimizde... Gayetle saygı değer bir... Nasıl derler?.. Bir matahdır. Bunun Rum gemisiyle gelmesi, çuvala doldurulması, hele Rum kopilleri eliyle dağıtılması, hele hele, Allah göstermesin, bilmezlerin eline düşüp yere mere atılması...

— Eee?

— E’si ne, Kasap?.. Bunlar oldu mu, din elden gider ki, dünya yüzündeki Müslümanlar toptan kendilerini öldürseler, gene pislik

temizlenemez... İngiliz subayının dudağı yarılayazdı. Bel bel bakan Yunan subayını bir terslesin... Bir haşlasın... Herif torpidonun güvertesinden rıhtıma nasıl hopladığını bilemedi. Fesi basıp müftü efendiye gittim. Birkaç ayet, birkaç hadis okudum. “Esteüzübillâh” diye açıklamalarına giriştim. Müftü efendinin de aklı sıçradı. Uzatmayalım, çuvalları müftülüğe getirdik. Bir odaya koyduk. Üstünden birkaç kere kilitledik. Sizin anlayacağınız, millete dağıtılsın diye yollanan dürzü fetvaları, şimdi Bandırma müftülüğünün mahzeninde tutuk... Bana kalsa, buraya geleceğim yoktu daha... Arkadaşlar, “Olmaz” dediler, “Bu fetva hapsetmek sana iyilik getirmez. Sen, İngiliz, Yunan, Türk, Çerkez milletlerinden bu kadar avanağı her zaman bir arada bulamazsın.

Heriflerin aklı başlarına gelmeden savuş. ” dediler. Düşündüm. “Yapağı çuvallı gibi vinçlerin uçlarında sallanmış doktor görülmemiştir. Bandırmak maskaralığın zevkine varıp gülüşmeye başlamadan savuşayım. ” dedim. Akşamüstü bir yelkenliyle Mudanya’ya geçtim. Gün ışımadan yolu elime alıp burayı tuttum.

— Yazık... Çok yazık... “Mayna!” demeleriyle vinççi gâvur, bunu tutan sapanı boşaltacaktı, değil mi, bacanak?.. Bunu boş fıçı gibi yere çalıp patlatmak yok muydu, tez elden?..

Cemil, kıs kıs gülen Doktor Münir Bey’e ağır bir sesle sordu:

— Sizce bu fetvanın hiç önemi yok mu, gerçekten?

— Yerine göre, işine göre, adamına göre... Şimdiki durumda, dostlar daha çok dost olur, düşmanlar daha çok düşman...

— Ya tarafsızlar!..

— Tarafsızlar adamdan sayılmaz öyle günlerde Cehennem, hiç sayılmaz!

Kasap Osman top gibi parlattığı kahkahanın yarısında, birden durup kuşkuyla sordu:

— Yoldaki taburlardan ne haber Cehennem!

Cemil gözlerini kırpıştırdı. Yarbay Kasap Osman Bey, Yusuf İzzet Paşa’nın hapsinden kurtuldu kurtulalı, kötüsü gelirse binip savuşmak

için, atını gece gündüz eğerli bekletiyor, bunu saklamayı bile gerekli görmüyordu.

Askerin dağıldığını söyleyip söylememeyi tasarlarken bir posta geldi. Tümen komutanının çağırdığını bildirdi. Cemil, bundan faydalanıp hemen kalktı, yatacağı yeri göstermek bahanesiyle Doktor Münir'i de kaldırdı.

4

Gece yarısına kadar şimşek çakmış, gök gürlemiş, iki saatten beri de ahmak ıslatan başlamıştı.

Cemil'le Doktor Münir bir setin üstündeki iri bir ceviz ağacının altında oturuyorlardı. Kendilerini de, filintalarını da yağmurdan korumak için yamçılarına sıkıca sarılmışlardı.

Yirmi adım arkada, yolun kuytusuna bağlanmış hayvanlar aksırır gibi soluyarak başlarını sallıyor, yüz adım önlerinde ağır makineli tüfek belli aralıklarla karanlığa ateş ediyordu.

Bilecik'ten gönderilen ikinci tabur bazı tedbirler alındığı halde dört yüz kişi kaybederek Bursa'ya öğleüstü 600 erle gelebilmiş, biraz dinlendikten sonra Anzavur'a karşı kurulan Beşevler cephesine katılmak üzere akşama doğru yola çıkmıştı. Geceyi biraz rahat geçireceğini uman tümen karargâhı, taburun, bu sefer subaylarına silah çekerek dağıldığı haberini gün batarken aldı. Şehirden iki kilometre aşağıda kadınlar, çağrışarak önlerine çıkmışlar... "Asker ağalar!.. Nereye gidiyorsunuz? Din kardeşlerinize kurşun sıkmaya mı gidiyorsunuz?.. Bu gâvur subaylar sizi Halifeye asi ediyorlar. Gâvur olursunuz!" diye saçlarını yolup göğüslerini yırtarak bağırmışlar...

Şimdi burada, çoğu subayla çavuş olan yirmi üç kişilik bir kuvvet, Mudanya'ya doğru giden dağılmış askerin dönüp Bursa'yı talan etmemesi için sipere girmişti. Karargâhta kalan kuvvet de bundan daha çok değildi. Şehrin mahalleleriyle köprülerini Müdafaayı Hukuk Derneği'yle Bursa'nın namuslu erkekleri bekliyordu.

Ağır makineli tüfek takırdayınca Cemil sinirli sinirli güldü.

— Faruk’un ateş aralıklarını iyi hesaplamasına gülüyorum! Her beş dakikada, beş mermi yakıyor.

— Bunda şaşılacak ne var! Karanlığa kubur sıkmanın ustasıyızdır. Sen asıl, 600 tüfeklinin kuru gürültüye pabuç bırakıp akşamdan beri üstümüze neden yürümediğine şaş!..

— Anzavur’a kavuştularsa gün doğarken ben sana sorarım...

— Sahi... Nerde kaldı bu Anzavur kaç gündür? Bugün hiç haber alabildiniz mi?

— Hiç... Hep o dedikodu... Geliyormuş... Yaklaşmış... Apansız yüklenecekmiş de, bitirecekmiş... Subayları asa asa geliyormuş... Bursa’yı çoktan çevirmiş...

— İçerdeki talancılar bizden kötü durumdalar... Herifler kaç gündür dokuz doğuruyor. Çerkez Ethem nerelerde acaba?..

— İniyormuş Salihli’den aşağıya doğru... Nerde olduğu belirsiz... Kimi “Göze alamadı, döndü ters yüzüne, ” diyor, kimi “Anzavur’un delibaşısı Gâvur İmam’a çattı, vuruşmaktalar kıyasıya... ” diyor.

Cemil’in atı yağmurdan sinirlenmiş olmalıydı. Hırslı hırslı soluyarak toprağı eşelemeye başlamıştı. “Höst! diye seslendiği halde durmayınca, Cemil sıçrayıp kalktı. Tüfeğini hazırlayıp Bursa’ya giden yolun şarampolüne indi, iki büklüm yürüdü. Üç dört adımda bir durup ileriye kulak veriyordu.

Çamurlu yolda ayak sesleri vardı.

Şaban’ın tanıdığı ıslığı öttürdü. Soluğunu keserek dinledi.

Gelenlerin kaç kişi olduğunu kestiremeyince böğürtlenlerin gölgesine sinip tüfeği doğrulttu.

— Kimsin? Parola!..

Gelen her kimse karşılık vermeden yaklaşıyordu.

— Parola! Yakarım!..

— Parolayı bilmiyorum arkadaş... Cemil Bey’i arıyorum!

Son kelimeler Faruk’un yaktığı mitralyöz kurşunlarının sesine karışmıştı.

— Kimsin! Yaklaşma!

— Yabancı değilim! Cemil Bey'i arıyorum... Yüzbaşı Cemil Bey'i...

— Dur olduğun yerde... Nedir adın?

— Nuri Gönen... Binbaşı Nuri...

— Siz misiniz binbaşım? Ne arıyorsunuz buralarda gece vakti? Cemil ne olur ne olmaz diye gölgeyi bırakmamıştı. Bir şey mi oldu?

— Geliyorum Cemil Bey... Yoruldum. Bir dakika...

Binbaşı Nuri Bey yolun tam ortasından, çamurlara bata çıka yaklaştı. Filintasını acemi erler gibi omzunda çarpık tutuyor, hışır hışır soluyordu.

— Hızlanmışım farkında olmadan... Çocuk gülüşüyle güldü. Aslına bakarsanız hızlandım gibi geldi bana... Yoruldum.

— Ne arıyorsunuz? İnsan tek başına çıkar mı kasabadan?..

— "Mutlaka gitmeliyim" dedim Cemil Bey... Sizi bulmalıyım...

— Şaban'ı alsaydınız...

— İstemedim!..

— Ne oldu?

— Pek önemli değil belki ama...

— Neymiş?

— Uyandım bir aralık... Baktım, Kasap Osman Bey'in yatağı boş... İçime bir vesvese düştü. Kalkıp giyindim!

— 2'nci Tabur'un da dağıldığı haberini duyunca, basıp gitmiş mi sakın?

— Nereden bildiniz? Gitmiş evet... Tabur dediniz! N'olmuş tabura?

— Hiç... Gitmiş demek... Nereye gittiğini söylememiş mi?

— Bilen yok! Atı hep eğerli duruyordu ya... Binip gitmiş... Tavla çavuşuna "çeteyi toplayıp geleceğim" demiş. Toplayıp gelir mi?

— Gelir ama... Herhalde, Anzavur patırtısı savuşturulduktan sonra...

— Sanmam!.. İyi tanırım Osman Bey'i... Korkak değildir.

Doktor Münir'in Yanına yaklaşmışlardı. Doktor tüfeğini yamçının altına çekip sordu:

— Kim korkak olmayan yiğit?..

— Kasap Osman Bey...

— N'olmuş Kasap herife?..

Cemil sinirli sinirli güldü:

— Gece yarısı uyku tutmamış... Atını istemiş...

— Yok canım!..

— Evet...

— "Gidip şu Anzavur'u basayım" mı demiş?

— Eh... Aşağı yukarı... Çetesini toplayacakmış da gelecekmiş...

— Tamam! İyi bilmişim! Onun çetesi epeyce karışıktı. Giritliler, Kavaklılar, Karslı dadaşlar vardı sanırım!.. Eğer bir baş Kavala'ya, bir baş da Kars'a gidip gelecekse, savaş büsbütün kızışmadan yetişir!.. Bunu haber vermeye mi yollamış binbaşıyı bize?

— Hayır Doktor Bey! Ben kendim geldim!.. "Beraber bulunalım" diye... Karanlıkta bir silah bir silahtır.

— Hay siz çok yaşayın!.. Doktor Münir'in sesi titriyordu. Böyle yamçısız falan... Bu yağmurda... Nöbet tutmağa geldiniz öyle mi?

— Ben üşümem!.. İçim sıkıldı. Uykum da yok... Mitralyöz sesiyle bir an sustu. Vuruşuyorlar mı? Sesini alçaltmıştı ama, bunun korkuyla hiçbir ilişiği olmadığı belliydi. Vuruşuyorlar değil mi Cemil Bey?.. İyi... Bana da bir yer gösterir misiniz lütfen...

Doktor Münir yamçısını açtı.

— işte yeriniz binbaşım!.. Sokulun iyice... Bereket ben yarım adam sayılırım... Yamçı ikimizi de korur!..

— Rahatsız olmayın... Ben savaş yeri demek istemiştim!

— Tamam! Buradan iyi savaş yeri olmaz! Yerleşin güzelce...

Nuri Bey yamçının altına girdi.

— Rahatsız oldunuz!.. Bir şey diyordum! Evet... Ben iyi tanırım Osman Bey'i... Korkmamıştır. Korktuğuna inanamam!

— Haklısınız! Pek korku denmez buna... Böyleleri yıldılar mı, sinirlerine güç yetiremezler. Bunların işi korkuyla değil... Usanmakla... Cemil'e döndü. Demin içini çektin. Sonra, duyup duymadığımı anlamak için baktın! Sanki bu karanlıkta yüzünü görebilmişsin gibi...

— Uyduruyorsun doktor... Yok öyle şey...

— Var... Demin öfkelendin çünkü... Aklımdan ne geçti bilir misin? “Tam sırası, şuna sorayım bakayım” dedim.

— Neyi?

— Burada neyi beklediğini?.. Gece vakti ahmak ıslatanın altında?.. “Vatanımı” der miydin acaba?.. Apansız soraydım?

— Neden demeyecekmişim?

— Çünkü sizin soy, numara yapmasını beceremez... Yok!.. “Hiçbir subay numara yapmaz, ” demek istemiyorum. İçinizde numaracılar çoktur. Hem de başıbozuklardan baskın... Çünkü numaracı subaylar, numaracı başıbozuklardan daha bilgisiz olular. insan ne kadar bilgisizse o kadar numaracıdır. Bizim fukara Kasap Osman Bey, işte o soydan... Ama gene de suç bizde... Numara bilmeyenlerde...

— Niçin?

— Onlara bol bol numara yapabilme hakkını sizler verirsiniz de ondan... Birer cigara yaksak mı?

— Yakalım...

— Ateş görünürse?..

— Görünsün...

Cemil kibriti çıkaracakken makinelinin sesine dönerek durdu. Her mermi, karanlığı kırmızı bir parıltıya sıyırıyordu.

Nuri Bey başını kaldırdı:

— Vuruşuyorlar değil mi?

— Hayır binbaşım... Doktorun deyimiyle bizim Teğmen Faruk, karanlığa kubur sıkıyor.

Nuri Bey şakayı anlamamıştı. Fısıldadı:

— Ağır makinalı bu... İyi silahtır ama, sizin elinizde olacak... Biz subay arkadaşlar, aramızda Gor Bey'e "ağır makinalı" derdik. Tanıdınız mı Gor Bey'i?

Cemil, "Hayır" diyecekti. Nuri Bey vakit bırakmadı:

— Tanırsınız yüzde yüz... Filistin'de Gor Bey'in tümen karargâhındaydım. 4'üncü Ordu, 3'üncü Kolordu, l'inci Yaya Tümeni... Biraz, makine adama benzerdi ama, iyiydi. Kişiliğinin özelliklerini tanımadan önce hiçbir şey düşünmüyor sanırdınız. Düşünürdü. Kendisine göre bir düşünmeseydi bu... Lût Denizi'ni bilir misiniz Cemil Bey?

— Bilirim, binbaşım...

— Denizden 400 metre daha alçakta olduğunu da bilirsiniz elbette...

— Bilirim...

— Evet, azizim... 400 metre aşağıda... Bazı geceler, sırtüstü yatar, düşünürdüm. "Olmaz böyle şey... " derdim, "Dirseklerimin gömüldüğü bu cıvık kum, nasıl tutar koca Akdeniz'i?" derdim. Koca Akdeniz, çölü emerek neden kendisine yol açmıyor, neden gelip bu çukuru doldurmuyor?" derdim. Lût Denizi'ne Fransızlar, La mer Morte diyorlar. Biz bunu da almışız. "Ölüdeniz... " Binbaşı Nuri Bey biraz düşündü, sarılı bacağının yerini değiştirdi. İngilizler bize iki kere saldırdılar. Meğer bunlar şaşırtma saldınlarıymış... Doğrusu ben, o zaman kesin sonucu, bizim cephede arıyorlar, sanmıştım. Eriha köprüsünden geçerek SaltAmman üstünden çevirme yapacaklar gibi geldiydi bana... İki kere, var güçleriyle Gazze'ye saldırıp sağ kanattan sonuç aradılardı çünkü... "Bir daha burayı denemezler" demiştim. Bazı ordu komutanları, ordular grubu komutanlarının dikkatini çekmişler ama, Liman Von Sanders Paşa aldırmamış... Aldırmış olsaydı da hiçbir şey yapamazdı. Çünkü geride 24'üncü

Yaya Tümeniyle 3'üncü Atlı Tümeninden başka yedek yoktu. 7'nci ve 8'nci Ordularla bizim 4'üncü Ordu'nun bütün kuvveti 27-28 bin kişiyi geçmiyordu. Biz solumuzu Gerek Dagları'na, ardımızı Harvan'a vermiştik. 7'nci ve 8'inci Ordularla bizi Şeria ırmağı ayırıyordu. Bizim sol kanadımızın denize açıklığı 60 kilometreydi. Bu altmış kilometreyi, aslında üç tümen gücünde olan, üç ordu tutuyordu. Tutuyordu dedimse, siz anlarsınız... Nitekim ilk vuruşta 22'nci Kolordu'muzu ezdiler. Atlı bir tümeni de arkamıza düşürdüler. Az kalsın, Nasıra'daki ordular grubu komutanını esir alacaklardı. Bu yüzden Filistin cephesi bir iki gün başsız kaldı. 7'nci Orduyla 8'inci Ordu, Şeria Irmağı üstüne gerilerken dağlara vurduk. Dara'ya doğru çekilmeye başladık.

Kurmay Binbaşı Nuri Bey, makinelinin tak takları kesilene kadar karanlığa baktı. Bir subay kursuna ders verir gibi konuşuyor, sanki kendi savaşını değil Anibal'ın savaşını anlatıyordu.

Cemil, nereye baktığını anlamak için başını çevirdi. Karanlıkta, karanlıktan başka, hiçbir şey görülmüyordu.

— Ne anlatıyordum? Evet geri çekilmeye başlamıştık. Hakçası, 1918 yılı Eylül ayma kadar savaşlarda hiç sıkıntı görmedim ben! Cigarasından derin derin çekti. "Zorluklardan kaçtım" denemez. Sıkıntıları başkalarının sırtına da yüklemeyi düşünmedim. Arkadaşlar korkak olmadığımı bilirler. Ölümden korkmaz değildim. Ölüm tehlikesiyle karşı karşıyayken korkmak aklıma gelmez! Gülümsedi. Tehlike atladıktan sonra korkarım adamakıllı...

Cemil, orduda böylelerini çok görmüştü. Bunlar, tutacakları işi yanlış seçmiş dalgın adamlardı. "Beceriksizlikleri insana acıma vermez. Çetin yerlerde bunları savunma zorluğu da duymazsınız. Bunlar orduların içinde tek başlarına yaşayan insanlardır. Sırasında, yorgunluğa, yoksullukların her çeşidine, en dayanıklı görünenlerden daha iyi davranırlar. Bir şeye dayandıklarının farkında bile olmadan... Bunları ölüm hiç şaşırtmaz. Dalgınlıkları içinde alır. Şaşırtmaları için, daha doğrusu kendilerine acımaları için, öldükten sonra, daha birkaç dakika yaşamaları lazım gelir!"

— Geri çekilmeye başladınız?..

Cemil, bunu, Nuri Bey gibilerin çekilme sırasında neler duyduklarını merak ederek sormuştu.

— Çekilme başladı. Bizim cephemiz yarılmadığı için, yüreğimiz rahattı. Kendimizi suçlu bulmuyorduk. Kendimizi, derken... Anlıyorsunuz, 4'üncü Ordu'da hemen hiç kimse kendisini suçlu bulmuyordu. Mersinli Cemal Paşa'yı tanır mısınız?

— Tanırım!

— Nasıl ordu komutanı olduğuna şaşılır. Hiç yükselme hırsı yok gibidir. Belki çok hırslıdır da belli etmez. Bunu niçin söyledim şimdi?.. Çoktan beri söylemek istiyordum birine... Oysa hiç önemli değil... Çünkü yüzde yüz gerçek olduğuna yemin edemem. Çekiliyorduk. Düşmanın baskısı hemen de yok gibiydi. Düzen içinde çekiliyorduk. Birlikler, sanki bir manevradan dönüyorlardı. Emirler zamanında çıkıyor hemen yerini buluyordu. Hepimiz güvenliydik. Ne kadar gerilersek gerileyelim, bir yerde düşmanı durduracağımız yüzde yüzdü. Sonraları çok düşündüm. Bu güven bize, Ölüdeniz'in çukurundan kurtulduğumuz için mi gelmişti acaba? Evet, biraz sola kayıp dağlara yönelmiştik. Dağlar uzaktan çoğu zaman koyu lâcivert görünürdü. Şeria Irmağı yatağıyla Ölüdeniz çukuru, bilmem bilir misiniz, yazın 60-70 derece sıcak yapar. Bu sıcakta, 1000 metre yüksekliğindeki lâcivert dağlar insana serin yaylaları düşündürüyor. Bunların eteklerine varıncaya kadar işler inanılmayacak kadar yolundaydı. Tırmanmaya başladığımız anda, her şey birdenbire karıştı. Hayır... Buna karıştı, denmez. Deprem bile değil... Kıyamet koptu sanki... Son aldığım akıllı rapor, Hint atlı tugayının artçılarımıza çattığını haber veriyordu. Bundan sonra da raporlar aldık, birliklere emirler yazdık, ama, bunlar akılla ilgili şeyler değillerdi. Uzaktan yeşil yaylalar gibi görünen dağlar, yalçın kayalardan, dik uçurumlardan, ustura keskinliğindeki çakmak taşları yığınlarından ibaretmiş meğer... Toprağın derinliği korkunç oluyor, Cemil Bey... Bendeki baş dönmesi, o günlerden kalmadır. İki yüz metre aşağımızda bağrışan katırlara yüz metre üstümüzdeki patikadan develerin homurtuları karşılık veriyordu. Uçurumlara yuvarlanan deve katarları, kayalara çarpa çarpa derenin dibini buldukları zaman, karınca gibi görünüyorlardı. Toplarımızı, cephane sandıklarımızı dağlara kaptırmış olarak indik

Harvan Ovası’na... Hayvanlarda nal, insanlarda ayakkabı kalmamıştı. 4’üncü Ordu yorgunluktan bitmişti. Ovaya inince, biraz soluk alırız sanmıştık. Sevinmeye vakit kalmadı. Harvan Ovası cehennemden de başka bir şeydi. Sanki düze inmemiş, ateşten bir taşın altına girmiştik. 7’nci Orduyla 8’inci Ordu da, sola kaydıkları için, Yıldırım Orduları Grubu, birbirine karışmıştı. Binlerce insan, hayvan, taşıt Şam’a doğru, sendeleye, düşe, çekiliyordu. Sağ yanımızda, bizi kollayarak ilerleyen düşman atlı birlikleri, solumuzda, her çalı dibinden üstümüze kurşun sıkan İngiliz Lavrens’le peygamber torunu Emir Faysal’ın çeteleri, önümüzde, on binlerce silahlı çapulcu, ardımızda, General Allenbi’nin bire kırk sayı, bire bin silah üstünlüğünde taze, çevik, yendikleri düşmanı kovaladıkları için keyifli Filistin ordusu, tepemizde öldürücü güneşle uçak filoları vardı. Kimin aklına geldi bilmem, bana bir yaya alay komutanlığı verdiler. Yaralı bacağının dizkapağını ovuşturarak umutsuz umutsuz başını salladı. Alay komutanı olacağı günü nasıl düşünür bir subay, bilirsiniz! Ben, hep, eğitimi geri kalmış bir alaya gideceğimi hayal etmişimdir. Erlere ne diyeceğim, subaylara neler söyleyeceğim hepsini teğmenliğimde kelimesi kelimesine hazırlamıştım. “Ödevde demir disiplin, arkadaşlıkta dost yumuşaklığı... ” Alay 200 kişiydi. Duraladı. Parmağını kaldırdı. Hayır, 150 kişi... Belki de 120... Bir su başında, yere serilmişlerdi. Zorla kalktılar. Üniforma falan kalmamış... Çapulcu sürüsünden beter!.. Dehşete kapıldım. “Oturun... Oturun” diye yalvarmıştım. Arkadaşlar, gözlerimden yaş boşandığını söylediler. Yumruğunu gözlerinin altından geçirdi. Böyle işte... O zamandan beri, farkında olmadan böyle gözlerim yaşarır. Ayıplıyor insanlar, bilir misiniz? Subayları herkes taştan yapılmış sanıyor. Belki seçtiğimiz işin bazı özel yasaları var. Subayın ağlaması ayıp... Evet, böyle düşünenler de haklı...

Cemil, dalgın sordu:

— Geri gelen erleri sipere sokmak için...

Birden insafsızlık ettiğini anlayarak sözünü yarıda kesti.

— Evet...

— Hiç...

— Bir şey söyleyecektiniz, vazgeçtiniz. Kurmay Binbaşı Nuri Bey, bağışlar gibi gülümsedi. Ağlamak üstüneydi değil mi?

Cemil, sözünü yanda kesmekle büsbütün insafsızlık ettiğini anlamıştı:

— Değil binbaşım... "Erleri, yeniden sipere sokmak için, hiç silah kullandınız mı?" diyecektim!

— Kullandım elbette... Nuri Bey, bu karşılığı verirken hiç duraklamamıştı. Kullanılmaz mı? Çoğu zaman budalalıklarından paniğe kapılırlar çünkü... Çanakkale'de birkaç kere geldi başıma bu iş... Birden keyifle gülmeye başladı. Anladııım... "Pek yufka yürekli... Bakalım, sırasında adam vurabilir mi?" dediniz. O başka bir iş... Büsbütün başka, değil mi?

Cemil, burnunu çeker gibi gülünce, Nuri Bey, üstelemedi, sözü kaldığı yerden aldı.

— "Arada bir durup kurt gibi diş göstere göstere, sırıtarak geri çekiliyorduk. " demiş miydim? Alayı teslim almamla, kaybetmem bir oldu. 25 Eylül 1918'de kendimi, karmakarışık bir ağırlık kolunun içinde bir at arabasının sol kazığını tutmuş yürürken buldum. Bundan önce olup bitenler, sıtma nöbetleri sırasında, uyana, dala görünen korkunç düşlere benziyordu. İki üç bin kişi kadardık... Belki de daha çok. Uçak saldırılarından korunmak için, gece yürüyorduk. Tutarı sekizde bire inmiş, bir atlı tümenin, mızrakları altına sığınmıştık.

— Hangi tümen?

— 3'üncü Tümen... Bozgundan önce, bizim orduya bağlanmıştı. Yedekteydi. Alaylarından birini bir başka birliğe verdikleri için iki alay kalmıştı. Bir alayı önümüzden, öteki ardımızdan geliyordu. Ağırlıklarla biz ortadaydık. Dizleri kesilenler düşüp kalıyorlardı. Çoğumuz yayaydık. Benim hayvanım bir serseri kurşunla vurulmuştu. Mekkârelere binmiş yaralı subaylar vardı, arabalara üst üste doldurulmuş yaralılar... Bataryalarını Şeria ırmağı önünde düşmana bırakmış topçu erleri top çeker hayvanlara ikişer üçer binmişlerdi. Birliklerini kaybetmiş atlı erler, açlıktan adım atamayan hayvanlarını mızraklarıyla dürterek yürütmeye çalışıyorlardı.

— Atlı alaylar kaç kişi?

— Her birinde yüz elli atlı var yok... Aclun ilçe merkezi İbrit’e, 26 Eylül sabahı vardık. Yıldırım Orduları Grubu’nun 1brit’teki ambarlarında bir milyon kilodan fazla arpa, bir o kadar buğday, yarım milyon kiloya yakın kuru sebze vardı. Bunların hepsi, birkaç kurşun atımı aralıkla bizi çevirmiş, bizimle beraber yürüyen Arap çapulcuları kalacaktı. İnsanlar da hayvanlar da tıka basa doydular. İnsanlara üçer günlük yiyecek, hayvanlara üçer günlük yem alındı. Gece yola çıkılacaktı. Akşama doğru, kasabaya bir kalabalık girdi. Beş yüze yakın insan, anadan doğma çıplak... Hepsinin elleri apış aralarında... Bunları Araplar soymuş, donlarına varıncaya kadar her şeylerini almış. Dört yüz kadarı er, yedi sekizi subay, yedi tanesi de Alman... Herkes davrandı, yardıma koştu. Çıplaklar edep yerlerini yarım yamalak örttüler. Akşamüstü, Müzeyrip’e doğru yola çıktık. Harvanlılar, sağdan soldan, önden arkadan, arada sırada kurşun sıkıyorlardı. Harvanlıların bu konukseverliğine bugün bile kızanlar vardır.

— Siz kızmadınız mı?

— Önceleri kızdım. Sonra düşündüm. “Müslüman oldukları halde, halifeye silah çekiyorlar” diye kızıyorduk bunlara... Oysa, Avrupa’da boğuşanlar da toptan İsa’nın ümmetiydiler. Hiçbiri, ötekini, din kardeşine silah çektiği için suçlamıyordu ayrıca...

Bur da ayıplanacak bir yön varsa, insanları, kızgın çöl güneşinin altında anadan dogma soymak, bir de, düşe kalka çekilen yenilmiş insanlara, uzaktan ateş etmek... Esirlikte öğrendim ki, o günlerden çapulcuların sayısı on beş binden artıkmış... O günlerde 4’üncü, 7’nci ve 8’inci Ordularımızın tutan, bu sayıdan azdı. 27 Eylül’de, öndeki mızraklı alayın kolbaşısı, Tafas denilen kara taştan yapılmış büyücek bir Arap köyünün batısına yanaşmıştı ki, apansız köyden ateşe tutuldu. Alay attan inip avcıya yayıldı. Biz biraz gerileyerek yere çöktük. Gözümüzün önünde bizimkiler vuruşuyordu. Hiçbirimizde, davranıp yardıma koşma isteği uyanmadı. Sanki bizler, bir hafta öncenin savaşçıları değildik. Ömrümüzde ellerimize silah almamış, harem kadınlarıydık. 3’ncü Atlı Tümen, topu topu 300 kişilik

iki alayını yere indirip çeşitli düzenlerle savaşa sürdü. Önden sıçrayarak düşmana sokulmak istiyorlar, iki yanımızdan geçerek köyü çevirmeye uğraşıyorlardı. Biz, savaş filmlerini hiç sevmeyen sinema seyircileri gibi, durgun, ilgisiz bakıyorduk. Köylerdeki kalın duvarların, toprak yığınlarının ardındaydılar. Avuç içi gibi çıplak bir düzlükte saldıranlara atıyorlardı. Bu denksizlik bile bizi uyarmadı. İçimizden, ancak sekiz on kişi yardıma gitti. Onlar da galiba atlı erlerdi. Meslek dayanışmasından gelen bir tepkiyle davranmamazlık edememişlerdi. Ben asıl bunu söylemek istemiştim, başlarken... Sözü uzattım boş yere... Uykum kaçınca o akşam Tafas köyü önündeki ilgisizliğimiz aklıma geldi gene... Kaç gündür, milletin ilgisizliğinden yakınıyorsunuz da... Oluyor böyle donakalmalar... Sizin yerinize başkalarının ölüme atıldıklarını gözlerinizle gördüğünüz halde, ilgisizliğinizden utanç duymuyorsunuz. Bundan onuru yaralanmayanları nasıl uyandıracaksınız? Dürtüşlemenin hiçbir çeşidi sökmez ki...

Binbaşı Nuri Bey, sargılı ayağının yerini değiştirdi. Bağışlayan bir yumuşaklıkla kısa kısa güldü:

— Evet sökmez. Oturakaldık. Seyrettik. Başımızın üstünden geçen, sağımıza solumuza düşen kurşunlara da aldırmıyorduk. Öyleyse bizi davranmaktan alıkoyan şey, ölüm korkusu değildi, sanırım!

Cemil başka şeyler düşünüyordu. Farkında olmadan karşılık verdi:

— Doğru!

— Değildi, eminim. Tümen komutanı baktı ki, yüz yüze sökmeyecek... Bir bölükle, bir ağır makineli takımını uzaklardan dolaştırarak köyün arkasına geçirdi. Ben de oturduğum yerde, bunu düşünüyordum. Çapulcular, sağdaki tepelere doğru vuruşarak çekildiler. Köyde kırk elli kişi, artçı kalmıştı. En sonra, bunlar da, atlarına, hecinlerine binip savuştu. Ölüleri üstünkörü gömdük. Atlılarımız kendilerine çekidüzen verdiler. Unutmadan söyleyeyim, ben orada, ömrümde ilk defa, çıplak ayağına mahmuz takmış atlı erler gördüm. Evet, çorapsız ayaklarda mahmuz... Üzengileri bakır kazanlardan bozmaydı, üzengi kayışlarıysa ipten... Çoğunun mızrağı

kırılmıştı. Giyim kuşak dökülüyordu. Yalnız silahları çok yeniydi. Cephaneleri boldu. Birlikler sayılarını kaybettikçe, bilirsiniz, silahları yenileşip cephaneleri bollaşır. Komutan, ilk ateşi yiyen 6'ncı Alayı, toparlanması için köyde bırakmış, 8'inci Alayı öne geçirmişti. Kuzeye doğru yola çıktık. Ben, hep çırılçıplak ayağına mahmuz takmış, atlı eri düşünüyordum. Sürünerek köye yaklaşmaya çabalıyordu. Tabanları kir içindeydi. Vurulduğu zaman, bacaklarını iki kere toplayıp uzatmış, sonra kamının altına çekip öylece dertop kalmıştı. Kumda ayak başparmaklarının bıraktığı iki derin iz, şimdi bile gözümün önündedir. Tarihte, Patrona Halil denilen serserinin de, yeni padişahı, kılıç kuşatmaya götürürken ata çıplak ayak bindiği yazılıdır. "Ne ilişiği var?" diyeceksiniz... Doğru... Ben de "Ne ilişiği var?" diyordum ki, korkunç bağrışmalar seni dalgınlığımdan uyarmaya kalmadan kafama ağır bir şeyle vurdular.

— Kim?

— Köyden sürülüp çıkarılanlar... Atlı alaylarımızın güçsüzlüğünü anlamışlardı. Ağırlıkları ele geçirmek için 200 kadar atlı, 100 kadar hecinli, arabaların çevresinde yürüyen bitik kalabalığa, çalakılıç daldı. Ben gözümü açtığım zaman, bir hastane arabasında sırtüstü yatıyordum. Kafam zonkluyor, gözlerimin içinde şimşekler çakıyordu. Başımın tam üstünde yumruk kadar bir şiş vardı. Sağ ayağımı biraz zor kımıldatıyordum. O günden sonra, kendimi bir daha toplayamadım. Sol gözümdeki seğirme geçmedi. Kabalağın altındaki mantar canımı kurtarmış. O günden beri durup dururken içimi bir bunaltı kaplar, soluklanın daralır. Yaşamaktan usanırım. Her şey bana saçma gelir, çoluk çocuk... Vatan millet... Buralara düşmanların girmesi... Dostluk... Okuma yazma... Her şey... "Hafakanlar boğuyor" derler ya kadınlar... İşte öyle... Günlerce kaskatı, külçe gibi kalırım oturduğum yerde... Parmağımı kaldırmaya üşenirim. Bir tek söz söylemek, bana Uludağ'ın tepesine koşarak çıkmak gibi, yorucu gelir. Konuşmam şurda kalsın, birinin bana, karşılık beklemeden bir şey demesi bile beni yorar. Bu yorgunluğu size anlatamam!.. "Gene susayacağım, su içmek lazım gelecek. " diye düşünerek dehşete kapıldığım çoktur. Hele başımdan geçenleri hatırlamak korkusu hepsinden zor! Düşünüyorum, geçenlerde, Rahmi'yi vuruşur bıraktım

da nasıl geri çekildim? Nerden buldum bu gücü? Hayır! Bacağımdan yaralanmak özür değil! Rahmi'yi dinlememeliydim! Beni ata bindiren çavuşu terslemeliydim.

Cemil, İstanbul'da ara sıra duyduğu yorgunluğun ne kadar değersiz bir şey olduğunu birden anladı. Binbaşı Nuri Bey'in duyduğu yorgunluğun yanında kendisininki, bir çeşit dinlenmeydi. "Peki, Yarbay Rahmi Bey de mi, böyle bir yorgunluğa kapıldı acaba? Kendini isteyerek mi öldürttü?"

— Atta nasıl durdum? Bursa'yı nasıl tuttum? Anzavur'un subayları esir almadığı aklımda kalmış olmalı. Utanılacak bir şey... Şuuraltında bir korku çalışmışsa, orada iyi dövüşememişimdir. Dün gece uykum kaçtı. Utandım kendimden... Kendimden değil... Bir başkasını ayıplar gibi ayıpladım kendimi... Esir olurken de, duyduğum utanç, bir başkasının teslim oluşu karşısında duyulan yabancı bir utançtı. Kurtuluş yollarının hepsini sonuna kadar denemeden kendini bırakıvermiş miskin, tabansız bir insanı ayıplıyor gibiydim! Bazı arkadaşlar, başıbozuk çapulcuların eline düşmektense, İngilizlere teslim olmanın tehlike farkını hesaplamışlar. Ben bunu bile düşünmedim. Biz, teslim olmaya karar verenler, Eşrefiye adlı bir çiftliğin ağaçları altına toplanmıştık. Birbirlerine sokulup burunlarını toprağa sürerek soyulan koyun sürüsüne benziyorduk. Yüz, yüz elli metre açığımızdan bir atlı bölük geçiyordu. Otuz, otuz beş kişi... Ancak on on ikisi mızraklıydı... Bölük teslim olmayı onuruna yedirememişti. Vuruşarak kendine yol açmaya gidiyordu. Görünüşünde, yırtıcı bir savaş birliği hali yoktu. Yalnız teslim olanların üstünden aşırarak ateş eden düşman bataryasının yakınlarına düşen mermilerini hiç umursamıyor, yorgun hayvanlarını zorlamadan, anavatana doğru yürüyordu. Bağlı olduğu alayın, tümenin komutanları bizim içimizdeydi. Esirliğin onlara biraz daha zor geldiğini sanırım. İstanbul'a döndükten sonra, Harbiye Nezareti Zatişleri Dairesi'nin sorularına karşılık verirken kim bilir ne kadar bunalmışlardır.

Tanyeri ağarıyor, ortalık aydınlandıkça, Faruk'un makinelisi daha seyrek duyuluyordu.

Cemil konyak dolu matarasını kancasından çıkarıp Nuri Bey'e uzatırken, duyduğu gürültüye kulak vererek öylece durdu.

Nal sesleri hızla yaklaşıyor, bir atlı, sanki kelle getiriyordu.

Tüfeklerine davrandılar.

Cemil, "Binbaşım... Binbaşım... " diye soluk soluğa bağıran Kör Şaban'ın sesini tanıyınca fırladı:

— Buraya... Ne var? Anzavur mu?

— Anzavur, binbaşım... Kör Şaban, dizginlere gaddarca asılıp hayvanı art ayakları üstüne kaldırdı. Anzavur... Çerkez Ethem Bey Anzavur'u bozmuş, binbaşım... Tepelemiş ki... Tuz gibi dağıtmış... Teğmen Şevki Efendi geldi. Haber Teğmen Şevki Efendi'den...

Cemil filintasını yere attı, önce ellerini ağzına boru yaparak ileriye doğru: "Gel Faruk!.. Bırak gel!" diye bağırdı. Sonra dönüp Doktor Münir Bey'in boynuna sarıldı.

Doktor Münir Bey, aralıksız soruyor, Teğmen Şevki, bir ortaokul öğrencisinin coşkun heyecanıyla anlatıyordu:

— Evet. Çarpışma, topu topu beş saat sürdü. Gerçekte beş saatte sayılmaz. Asıl sıkı kapışma bir iki saat...

— Dalgalı topraklarda yürüyüş koluyla gidiyorduk. Dereye indiğimiz zaman birinci takım hayvanları sulamıştı. Karşıya geçti. Biz sulamaya başladık. Birden, çok sayıda silah sesi duyuldu. At bindik. Tepeye yarılamadan, birinci takımın karmakarışık gerilediğini gördük. Tepeye yetiştik. Düşman yaya savaşa inmişti. İki yüz kadardı. Kuzeyde, kalabalık bir kol, susayı ateş altına almak için yer değiştiriyordu. Kolumu kaldırıp indirerek arkadan gelen kuvvetlere hızlanma işareti verdim. Soldaki tepeye iki makinalı çıkarabilirsek, herifleri tepeleyecektik. Yetişen kuvvetlerden yarısını, düşmanın çevirmeye çalıştığı ucun yardımına yolladım. Geri kalanlara tepeyi gösterdim. "Şu tepeyi dörtnal tut...

Arkadan makinalılar geliyor!" dedim. Onlar tepeye doğru at boynuna yatmış fırlarken, yetişen makinalı takım komutanına emri bastım: "Halim, dayan tüfeklerle tepeye... " Baktım, bizimkiler tepeyi

tuttu. Makineliler de tırmanıyor. “Eh, dedim, birazdan önümüze katarız bunları... ” Birinci, ikinci takımların yedek atlarını avcılara doğru yanaştırdım. “Düşman çözülürse, takımlar emir beklemeden atlı saldırıya kalkacak. ” dedim. Bu sırada Anzavur, nesi var nesi yoksa, sol kanadımıza sürdü. Atlı kuvvetler önceden kararlaştırıldığı gibi, iki yana açılıp işi bizim Memetlere bıraktılar. Biz soldan yüklendik. Küçük bir tepeyi dolaşarak, çok ilerdeki tahta köprüyü tuttuk. Bizim topçu attığını vuruyordu, doktor!

Cemil, o zamana kadar umursamadan dinliyordu. “Topçu” sözüyle birden ilgilendi:

— Bizim topçu mu?

— Bizim... Doğrusu, hiçbir gülleyi boşa atmadılar yüzbaşım! Köprüyü tuttuk. Bilirsiniz, insan, karşısındakinin sallanmakta olduğunu seziyor apansız... En güvendikleri saldırılar, yaya birliklerimizin telaşsız, güvenli ateşiyle kırılıyordu.

— Demek iyi dövüştü bizim Memetler?

— Arslan gibi... Arslan gibi boş laf... Say ki her takım bir kale...

— Evet... Köprüyü tuttunuz?

— Köprüyü tuttuğumuzu görünce, Anzavur, daha fazla direnemedi. Baktık yüz geri etmiş... Atına binen ardına düştü çalakamçı...

Doktor Münir sordu:

— Ethem’in aklı eriyor mu askerliğe az çok?

— Aklı eriyor mu bilmem ama, bizim yaya asker olmasaydı katamazdık çapulcuları önümüze... Şu da var ki, Ethem Bey, savaşta çok soğukkanlı... Hem soğukkanlı, hem gözüpek... Neyse

Anzavur’un Biga’da Hamdi Bey’den aldığı topları ele geçirdik. Biz, toplara makineli tüfeklere sevinirken, Ethem’in atlıları... Teğmen Şevki sesini alçalttı. Talana giriştiler. Kimi atını değiştiriyor, kimi çizmesini... Beraber dövüşen birliklerin bir kısmı çapul yaparken, ötekilerin, düzen içinde toplanmaları... Tuhaf geliyor insana... Çok daha başka türlü sevdim Memetleri ben bu sefer... “Ara sıra, onlar da edepsizlenir” diyeceksiniz! Doğru ama, gene de bu işin ara sıra

olmasının önemi çok büyük... Dikkat ettim, çoğu, beğenmeden bakıyordu, imrenmeden... Hani, öyle durgun, çok bilmiş bir halleri vardır ya...

Cemil "durgun" sözüyle Binbaşı Nuri Bey'i sabahtan beri hiçbir yerde görmediğini hatırladı.

— Nuri Bey'i gördünüz mü, Doktor?

— Hangi Nuri Bey'i? Binbaşıyı mı? Hayır, hiç görmedim.

— Allah Allah... Ben de görmedim. Hastalanmış olmasın sakın?..

— Bilmem... bakıver.

Şevki, Anzavur'un Gönen'de astığı adamları anlatmaya başlamıştı. Eline geçen bütün subayları astırmış... Bir de jandarmaları...

— Eşkıya olduğu bundan belli keratanın...

— Evet... Gönen'de müftüyü astırmış... Müdafaayı Hukuk Derneği başkanını astırmış... Kasabayı baştan aşağı talan etmiş...

— Şimdi nerede?

— Biga yakınlarında bir daha direneyim demiş, bakmış ki sökmüyor, atlamış vapura, savuşmuş...

Cemil, kalkıp dışarı çıktı. Emir subayına Selahattin'i sordu.

— Acele telgrafhaneye çağırdılar, yüzbaşım!..

— Komutan nerde?

— Ethem Bey'le beraber...

— Nuri Bey'i gördünüz mü? Binbaşı Nuri Bey'i?

Tümen emir subayı gözlerini kırpıştırarak durakladı:

— Nuri Bey'i hapsettiler yüzbaşım...

— Hapis mi? Kim? Niçin?

— Tevfik Bey hapsetti.

— Suçu?

— Selam vermemiş...

— Kime?

— Kuvvetlerinin başında geçen Tevfik Bey'e...

— Ne diyorsun? Komutanın haberi var mı?

— Var efendim...

— Selahattin'in?

— Var...

— Peki?..

— Ethem Bey'le görüşmek mümkün olmadı. Selahattin Bey, Hafız Hüseyin Bey'le konuştu. Hafız enişte demiş ki... "Kurcalarsanız, herifi kurşuna dizdirmiş olursunuz. Hele biraz geçsin... Ben Tevfik Bey'in gönlünü eder, kurtarmaya çalışırım. " demiş...

— Nerede Nuri Bey şimdi?

— Jandarma bölüğünde...

— Başka mahpuslar da var mı?

— Var! Anzavur taraftarları...

— Kim bekliyor mahpusları?..

— Ethem Bey'in bayraktarı... Hacı Ömer diyorlar... Çok sert bir adam... Siz Ethem Bey'i bir ara görseniz... Anlatmalı değil mi, yüzbaşım... "aklı biraz... şey... " demeli zavallının...

Cemil, bir an, komutanın oda kapısına baktı, sonra merdivene doğru hızlı hızlı yürüdü.

Sokakta, terörü düşünüyordu. "Yensek de terörü getiriyoruz, yenilsek de... Yıllarca terör altında yaşamışlarımız da, terörden hoşlanıyor. Bayram sevinci nedir bilmiyoruz. Bunun insanlıkla ne ilgisi var? Ömründe ilk defa Bursa gibi büyük bir şehre, yenmiş komutan gibi giren bu herif, şurda dalgın dalgın oturan birine nasıl kızabilir? Hapsetmeyi aklına nasıl getirir?.. " Bursa'nın sabahtan beri sevinmeyi bile akıl etmeden, kuşkuyla sindiğini şimdi, boş sokaklarda tek başına giderken anlıyor, her adımda kızgınlığı bir kat daha artıyordu.

Jandarma dairesinin sokağına sapınca, kapının önünde oturan Bayraktar Hacı Ömer'in koca gövdesini görüp tanıdı. Herif, manda pisliği gibi yayılmış, nargile içiyordu. Bir ayağını bir iskemleye, ötekini bir başka iskemleye atmış, kolunu üçüncü iskemleye dayamıştı. Böyle bir kasıntı, halifelik avadanlıklarını eline geçirdiği zaman, Yavuz Selim'de bile görülememiş olmalıydı.

Bayraktar Kayserili Hacı Ömer, Cemil'i tanıyınca hemen edeple toplandı:

— Vay... Cemil Bey'im... Şükür görüştürene... Sabahtan beri baktım... Göremedim... Buyur çay iç... Nargile doldursunlar...

— Teşekkür ederim Ömer Ağa... Hiç vaktim yok... Bir arkadaşı görmeye geldim.

— Kim?

— Mahpusmuş... Gelin bakalım!

— Kim yahu?.. Allah Allah...

— Gel hadi...

Kapıdan girip jandarma nezarethanesine doğru yürüdü.

— Kim bu arkadaş?.. Dur bildim... Binbaşı... Tevfik Bey'in mahpusu...

Cemil kapıda nöbet bekleyen çeteciye emretti:

— Aç kapıyı!

Çeteci, kilidi telaşla açtı. Cemil içeri girdi. Oturan Anzavurcular korkuyla ayağa kalktılar.

Binbaşı Nuri Bey, demirlerinden örümcek ağları sarkan pencereye dirseğini dayamış, dışarıya, iki adımlık pis aralığa dalmıştı.

Bayraktar Hacı Ömer seslendi:

— Hey binbaşı!.. Öldün mü be herif... Bak kim geldi!

Nuri Bey, döndü. Gözlerini kırpıştırdı:

— Aaa... Siz misiniz Cemil Bey?.. Bana mı geldiniz?

Cemil, tanıştıklarından beri ilk defa topuklarını birbirine şiddetle vurarak Binbaşı Nuri Bey'i selamladı:

— Size geldim binbaşım... Özür dilemeye geldim.

— Yok canım... Kurmay Binbaşı Nuri Bey, Cemil'in akranı olduğu halde, çok yaşlı bir dede gibi gülümsedi. Olur böyle yanlışlıklar... Bizim aslanları görünce çok sevindim. Ama ne kadar çok... Sevinçten yoruldum galiba... Kalakaldım. Suç bende... Ayağa kalkmalıydım. Hiç kalkılmaz mı? Dalmışım. Hakları var. Sevinmedim sanmışlar değil mi? insan, bu kadar sevinçli bir günde yanılabilir kolayca... Bilirim, bizim milleti sevinç daha kolay yanıltır. Yoruldunuz buraya kadar... Sağ olun...

— Rica ederim binbaşım... Buyrun, hadi...

— Aman Cemil Bey'im... Tevfik Bey bizi...

Cemil, eşkıya bayraktarına baktı. Suratı öylesine cehennemleşti ki, herif yutkunarak susuverdi.

— Bastonunuz var mıydı binbaşım?

— Vardı galiba... Vardı evet... İşte şurada...

— Binbaşımın bastonunu Ömer Ağa... Bastonunu diyorum...

Ömer Ağa, koca gövdesini hoplatarak bastonunu getirip binbaşıya verirken Cemil aldı, Nuri Bey'e uzattı:

— Buyrun binbaşım... Yeniden özür dilerim! Bayraktara döndü. Tevfik Bey'e söylersiniz, “Cemil geldi aldı” deyin... Görüşmek isterse... Ben her zaman karargâhtayım.

— Nesi var bunun görüşecek bre Cemil Bey?.. Kendin bilmez değilsin ya... Sağ olsun Tevfik Bey'im, çoktaaan unutmuştur. Bir

S?? çayımızı...

Susup dışarıya kulak verdi. Borazanlar uzaktan uzağa toplanma borusu çalmaya başlamışlardı.

Cemil, bir boş araba çevirdi, Nuri Bey'i bindirdikten sonra, “Tümen karargâhına... çalakamçı!” deyip atladı.

Borazanlar acı acı ötüyor, ana caddede atlı postaların kaldırımları şakırdatarak koşuştukları duyuluyordu.

Karargâha vardıkları zaman, herkesi ayaklanmış buldular. Kısa, kesin emirlerle, subaylar, çavuşlar, erler sağa sola seğirtiyordu.

Cemil'i merdiven ayağında Kör Saban önledi:

— Binbaşım bu kez haller kötüüü...

— Ne var? İngiliz mi basmış?

— Daha kötü... Bizim oralar karışmış bu kez... Bu kez bizim Türk'ümüz başkaldırmış...

— Kim sizin Türk'ünüz? Söylesene herif!..

— Bizim oraların avanak Türk'ü tam ayaklanmış ki, gayet zorlu ayaklanmış binbaşım... Vurmalarıyla bizim tümen komutanını bitirmişler...

— Hangi tümen komutanını? Bekir Sami Bey'i mi?

— Yok... Bizim 3'üncü Atlı Tümen komutanımızı... Sina cephesindeki komutanımız...

— Aklım karıştı. Şunu doğru anlat... Şamar geliyor.

— Telgraf aldı Ankara'dan Selahattin Bey... "Ethem Bey, aman yola çıksın bir ayak önce... Bolu dolaylarına vaktiyle yetişmeye baksın!" demiş Ankara...

— "Bizim oralar" dediğin Bolu mu? Bolu, nerden sizin ora oluyor?

— Bolu, bizim sınır komşumuz!.. Bolu Türk toprağı olduğundan bizim ora sayılır. Bolu ayaklanmış, Gerede, Düzce, Hendek hep ayaklanmış... Kara kazanları pazar meydanına götürdüler.

— Ne kazanı? Karavana mı?

— Karavana kaynatmaya soluk yok!.. Kazanlarda yağlar kızıyor. Çarşıyı açtırdı Ethem Bey... Bursa'nın kavurma tenekelerini, pastırmalarını, sucuğunu meydana taşımakta... Bunlar yağda az biraz döndürülecek de...

— Yedirilecek mi?

— Yedirme yok... Ethem Bey’in askeri, eline taze ekmeği alıp kazanların önünden geçecek... Ekmeğine birer kepçe pastırmalı sucuklu kavurma payını alan, yallah...

— Bütün askere yeter miymiş kavurma?

— Bütün askerin eline et kavurması nerden geçebilsin? Bu kavurma, Ethem Bey’in atlı başıbozuk askerine... Bizim askere bulgur çorbası yetişirse ne güzel... Yaya askeri arkadan gidecek ağır aksak... Ambarlarda millet işe yumuldu ki binbaşım, çok zorlu yumuldu. Ethem Bey diyesiymiş ki... “Hayvanlarıma verilecek saman ıslak oldu mu, küflü oldu mu, arpalanın iyice elenmedi mi, yakaladığımı sallandırırım. ” diyesiymiş. “Benden günah gitti... Millet bilmiş olsun. ” diyesiymiş...

— Nerde kendisi?

— Ulu Cami’de... Bursa’nın sangı büyüklerini camiye toplamış ki, “Gelmem” diyeni bacağından sürümecesine...

— Sebep?..

— Kâğıda parmak basmasıymış da, İstanbul’un Osmanlı Padişahına salasıymış... “Anzavur Paşa’nı tepeledim. Bundan böyle kendine yarar paşa bulmaya bak... İti, köpeği, paşa edip üstüme saldırma... Ben şimdi... Türk içine gitmekteyim, dönüşte bak bakalım nelere olur?” diyesi...

Selahattin merdiven başından seslenince Cemil, Kör Şaban’ı bırakıp yürüdü.

— Duydun mu felâketi?

— Neymiş?..

— Düzce önünde Yarbay Mahmut Bey’i öldürmüşler isyancılar...

— Deme Nasıl olmuş bu iş? Vuruşurken mi?

— Hayır. Mahmut Bey, Çerkezliğine güvenmiş galiba... Oyuna gelmiş. Herifler konuşmacı yollamışlar. Borazanla ateşkes emri vermiş Mahmut Bey... Kendisi çıkıp ilerlemiş... Yanaşınca, heriflerin gözlerinden niyetlerinin kötülüğünü sezmiş olmalı ki, emir subayının

filintasını kapmış, ateş etmiş... Kurşunlar boşa gidince, bu sefer onlar atıp vurmuşlar.

— Yazık... Vah vah... Çok yiğit arkadaştı.

— Komutan bey çocuk gibi ağladı. Daha kötüsü, başkaldırma Bolu'yu geçip Ankara'ya doğru yayılıyor! Ethem Bey, var hızıyla yetişme emri aldı. Hemen yola çıkacak!

— Beni de bıraksın komutan bey artık...

— Konuştuk. Olmuyor. Burası büsbütün boş... Bu giden askerlerin cepheden alındığını biliyorsun. Anzavur işinden sonra, asker toplamak, hiç değil toplayabildiğimizi elde tutmak belki mümkün olur.

— Camiye hocaları neden topladınız? Karşı fetva için mi?

— Evet...

— Verecekler mi acaba?

— Vızır vızır... Şimdi haber geldi, herifler, "Ben daha önce imzalayacağım!" diye birbirlerini eziyorlarmış... Sen bizim hoca takımını bilmez misin? Yüzde doksanı zora hiç gelemez.

Selahattin emir subayının getirdiği şifreli telgrafı açmak için koşunca, Cemil, yavaş yavaş meydana doğru yürüdü.

Meydanda, Kuvayi Seyyare Umum Komutanı Ethem Bey'in atlıları, ekmeklerinin ortasını açıp kazanların önünden geçiyorlar, içine kavurma koydurup atlarının yanına gidiyorlardı. Birkaç günden beri Bursa'nın otellerinde, hanlarında, kaplıcalarında iyice dinlenmişler, kılıklarına çekidüzen vermişlerdi. Her fırsatta daha iyisiyle değiştirdikleri binekleri de, göz alıcıydı.

Ethem Bey'le müfreze komutanları, meydana geldikleri zaman bütün atlılar, yola çıkmaya hazırdılar.

Ethem Bey, komutanla valiye "Allahaısmarladık" dedikten sonra Cemil'in elini sıktı. Yavaşça, "komutan beyden koparamadım, Ankara'dan isteyeceğim sizi... " dedi.

Atlılar Bayraktar Ömer Ağa'nın ardında, ikişer kol, yola çıktılar. Tüfeklerini omuzlarına çapraz asmışlardı. Eğerlerinin,

kantarmalarının, kamalarının gümüşleri güneşte parlıyordu.

Cemil, Ethem'in ağabeysi Yüzbaşı Tevfik'in selamını almamak için, gözlerini kısarak Teğmen Şevki'nin ağır makineli bölüğüne çevirmişti.

Erlerin giyimleri yamalı, postalları yırtıktı ama, yüzlerinde, dövüşü çapulculara bırakmamış gerçek savaşçıların haklı güveni vardı. Cemil hemen toplanıp bu yırtık, pırtık, yorgun, usanmış güvenin karşısında selama durdu. En arkadaki biraz aksayan saka neferi geçene kadar da, elini kalpağından indirmedi.

Ağır makineli bölüğü, apansız, seferberliğin ünlü türkülerinden birini tutturmuştu. "Ben bir Türk'üm, dinim cinsim uludur" bağırtısı, önden arkaya, kopa dağıla geliyor, kaldırımsız yolun toz bulutuyla sanki bir zaman sürünüp toprağa çöküyordu.

Doktor Münir homurdandı:

— Çerkez Anzavur'u ezen Çerkez Ethem, kurtuluşa başkaldırmış Türkleri tepelemeye gidiyor! Meseleyi anladın mı Körağa?

Kör Şaban, tek gözünü, doktorun sıska ensesine dikmişti.

Kendini zorlayarak anlamaya çabaladı:

— Anladık elbet... Anlaşılmaz mı?

— Uuuuuyyy! Ne mutlu sana bu yaman anlayış ile...

Bu söz, Rumeli'nin göçmen ağzıyla söylendiği için, Kör Şaban şakalaşıldığını bilip rahatça sırıtmıştı. Doktor Münir bu sefer gerçekten kızdı:

— Memlekette olaydın, sırıtmayı görürdün, ayı!.. Dua et ki, burdasın!..

— Bu sıra, en iyisi, burada olmak öyle ya, doktor bey?..

— Bir de sorar. Ethem Bey n'apardı seni, oralarda eline geçirseydi?

Kör Şaban, hiç duraklamadan karşılık verdi.

— Asardı bizi, sayende Doktor bey, asardı ki ne güzel...